Nylænde

1887.

6 N 98

BODØ FOLKEBIBLIOTHEK
No. 396
N 98
1887

NYLÆNDE

TIDSSKRIFT

UDGIVET AF

NORSK KVINDESAGSFORENING.

Bodö folkeboksamling

Iste AARGANG.

Oscar Aanderud.

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

V - 53 - 50.

CHRISTIANIA.

THRONSEN & CO.s BOTRYKKERI.

1887.

Indholdsfortegnelse.

1ste hefte: Side

Nylænde, Digt (af Jonas Lie) ... 1
Til tidsskriftets læsere (Red.) ... 2
Henrik Jæger om Camilla Collett (Anna Bugge) ... 4
Mere kundskab, mere dygtighed (Anna Rogstad) ... 9
Literaturanmeldelse: »Kommandørens døtre« (af Ragna Nielsen) ... 12
Forskjelligt ... 14

2det hefte:

Forhandlinger om indførelse af borgerligt ægteskab (af x.) ... 17
Literaturanmeldelse: »Rosmersholm«, »Tre par« paa Kristiania teater (af G. K.) 25
Forskjelligt ... 32

3die hefte:

Den franske revolution og den kvindelige opdragelse (foredr. af Otto Anderssen) 33
Brev fra Amerika (af Drude Krog Janson) ... 39
Forskjelligt ... 45

4de hefte:

Stemmeret for kvinder (af V. Ullmann) ... 49
Den franske revolution og den kvindelige opdragelse (af Otto Anderssen) ... 55
Forskjelligt ... 62

5te hefte:

En protest (af Camilla Collett) ... 65
Hr. Hertzbergs foredr. om kvindens kald, uddannelse og erhverv (af Anna Rogstad) 67
Forskjelligt ... 78

6te hefte:

En sjelden kvinde (af Drude Krog Janson) ... 81
Til hr. stadsfysikus Sparre (af Th. L.) ... 88
Momenter vedkommende reformturistdragten for kvinder (af H. S.) ... 89
Forskjelligt ... 92

7de hefte:

Side

Om kvinders sikkerhed paa gaden (referat og indber. af N. K. F.s formand) 97
Brev fra Stockholm (af Anna Wahlenberg) 101
Bognyt (ved Ragna Nielsen) 106
Til redaktionen (af en kvinde) 110
Forskjelligt 111

8de hefte:

Forhandlinger om indførelse af borgerligt ægteskab (af x.) 113
Lidt i anledning af prof. Petersens skrift: »Ægteskab eller fri kjærlighed« (af M. D.) 125
Forskjelligt 128

9de hefte:

Tyske kvinder (af Anna Steineger) 129
Hilsen fra norske kvinder i Amerika (af Laura Wold) 133
Ernest Naville og en kvindesag (af Fredrik Bajer) 134
Nogle bemærkninger i anledning af reformturistdragten (af A. L.) 137
Forskjelligt 139

10de hefte:

Om kvindelighed, foredrag holdt i kvindesagsforeningen i Trondhjem (af fru Antonie Løchen) 145
Tyve aars arbeide for kvindestemmeret i England (Red.) 151
Forskjelligt 158

11te hefte:

Om kvindelighed, foredrag holdt i kvindesagsforeningen i Trondhjem (af fru Antonie Løchen) 161
Amerika—Norge, en studie (af S. N.) 169
Forskjelligt 173

12te hefte:

Forhandlinger om indførelse af borgerligt ægteskab (af x.) 178
En insigelse (af B. B.) 182
Til Nylændes redaktion (af Herborg Utne) 183
Literaturanmeldelse: »Sne« af Alexander Kielland, »Lyrik og satire« af Theodor Caspari (af M. D.) 185
Forskjelligt 191

13de hefte:

Til bestyrelsen for N. K. F. (af Sc.) 193
Til redaktionen (af l. c.) 194
Fru Camilla Colletts protest (af Aasta Hansteen) 196
Aarsberetning fra bestyrelsen for N. K. F. i Kristiania, Bergen og Trondhjem 197
Forskjelligt 200

14de hefte: Side

Kvindebevægelsen i Finland (af Aarne) 209
En farlig reaktion (af Thoralv Klavenæs) 218
Forskjelligt 219

15de hefte:

Forholdet mellem kønnene (af B. Bjørnson) 225
Kort udsigt over kvindedragtens historie (af Mathilde Wergeland) 228
Forskjelligt 236

16de hefte:

Et kvindekorstog (af Kristofer Janson) 241
Literaturanmeldelse [la Rassegna] (af S. Magelssen-Groth) 249
Forskjelligt 272

17de hefte:

Den værste usædeligheds væsentlige aarsag (Red.) 257
Et kvindekorstog (af Kr. Janson) 261
Forskjelligt 272

18de hefte:

Træk af enkelte finske kvinders liv og virke (af Anna Rogstad) 272
Til vore damer (af Kr. Trapness) 277
Hr. Klavenæs og husligheden (af A. L.) 277
Et kvindekorstog (af Kr. Janson) 280
Forskjelligt 286

19de hefte:

Træk af enkelte finske kvinders liv og virke (af Anna Rogstad) 289
Literaturanmeldelse (af M. D.) 299
Forskjelligt 304

20de hefte:

Respekt for husmoderens arbeide (af —a) 305
Alexander Kielland og Bjørnstjerne Bjørnson (af Aasta Hansteen) 307
Dagbog (Red.) 310
Forskjelligt 315

21de hefte:

Om kvindelige læger (af dr. Edv. Bull) 321
Elisabeth Cady Stanton (af G. K.) 327
Forskjelligt 334

22de hefte:

I anledning frk. Kiellands »Et par ord i diskussionen« (af Wilhelmine Ullmann, født Erichsen) 337
Tilsvar til redaktionens imødegaaelse af mit indlæg »Et par ord i diskussionen« (af Kitty Kielland) 341
Redaktions-anmærkninger 347
Forskjelligt 349

23de hefte:

Sida

Det Gejerstam'ske møde i studentersamfundet og Norsk kvindesagsforening (af Anna Rogstad) 353
Brev fra Kjøbenhavn (af R.) 355
Om husligheden (af Thoralv Klavenæs) 357
For kvindesagen (af Tf. Haraldstad) 359
Dagbog (Red.) 360
Forskjelligt 363

24de hefte:

Til kvindesagsforeningens medlemmer (af Ragna Nielsen) 369
Diskussjon (af S.) 372
Forskjelligt 376

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 1ste januar 1887.	No. 1.

NYLÆNDE.

Der suser og hviner en Rydningstid,
alt vissent hvirvles i Storm og Strid.
De Spaamænd staa
og spaa og spaa;
i Luften gaar Holmgang af Tankers Hær, —
det varsler et Tidehvervs Ende nær.

Det varsler *og* Groveir, naar Skyen flyr.
Den modige skimter, hvad Tiden byr,
— blot Synet frit
og Hjertet vidt
for al den levende Væxt og Flor,
der ligger som Løfter i muldvaad Jord!

Luk op og lad Friluften strømme ind,
den stryger med Nytidens Morgenvind.
Om vi, som saa
dens første graa
og kun for andre fik lidt og stridt,
ei selv naar Dagen — betyr saa lidt.

Det fremad klinger og frem vil gaa,
en Verden af Længsler nu banker paa,
Aarhundredets Aand
brød Kvindens Baand,
og foran os aner vi stort og vidt
det Nylænde, Livet sig til har stridt.

Frigjørelsens Arbeid gaar sent og tungt,
men Kvindens Hjerte er friskt og ungt;
naar to i Lag
tar Livets Tag,
skal Slægten nybygge, — hun og han
tilsammen rydde det nye Land.

JONAS LIE.

Paris d. 6. Januar 1887.

Til tidsskriftets læsere.

Vi haaber, det skal vise sig, at tidspunktet for udgivelsen af et organ, væsentlig virkende for de norske kvinders sag, er heldig valgt. Kvindespørgsmaalet i sin store almindelighed er nu saa drøftet i vort land, den hele opfatning er saa vidt forandret til gunst for vor sag, og vi staar med saa mange reformer og fuldbragte kjendsgjerninger bag os, at vi mener vort blad maa kunne tage saa godt fodefæste i det allerede indvundne, at det vil blive istand til at yde kraftig hjælp til at føre vor sag videre fremover.

Eftersom arbeidet er skredet frem, har man stærkere og stærkere følt trang til at tage de enkelte praktiske sager henhørende til vort program under speciel behandling. Dette er et glædeligt tegn til, at der er udvikling tilstede, men det kræver et mere energisk og uafbrudt arbeide, en rigere og en mere forskjelligartet medvirken fra flere hold. Det er vort haab, at dette tidsskrift skal blive et virksomt middel, baade til at bringe en nøiere udredning af enkelthederne og til at samle de særskilt virkende kræfter om det fælles formaal.

Men jo mere udskillelsen af de enkelte sager er gaaet for sig, des tydeligere har det vist sig, hvilken central plads kvindesagen indtager i vort samfundsliv, hvor skadeligt, ja umuligt det er at isolere den fra de andre levende faktorer. Det er ud fra denne betragtning, vi har bestemt os til fra tid til anden, at bringe artikler om andre samfundsspørgsmaal, seet ud fra sine egne forudsætninger.

Det siger sig selv, at vi ogsaa har til hensigt fremdeles at paavirke den almindelige stemning til gunst for vor sag. De seire, som er vundne skal ikke blænde os saaledes, at vi ikke ser, hvad der staar igjen at erobre. Holder vi os det endelige maal for øie: paa den ene side bortryddelse af alt det, som hos kvinderne selv virker forkrøblende og hemmende for deres udvikling, paa den anden side den forandrede vurderen hos omgivelserne, vi kunde fristes til at sige, omdannelsen af det hele samfunds følelse — da forstaar vi, at det blot er en begyndelse, som er gjort, maalt med den maalestok blir det smaat det, som er udrettet, og vort blad nærer heller ikke saa hovmodige tanker, at det mener, det skal kunne udføre, hvad der maa være generationers værk. Hvad vi vil, er at arbeide os energisk fremover og i saa stort følge som muligt.

Men paa denne vor færd fremover vil vi vogte os for at øde vore kræfter i unyttig kamp. At gjøre vort blad til valplads for nogen strid om vor sags *berettigelse*, er ikke vor hensigt. Som det vil være de fleste af vore læsere bekjendt, udkommer der i saa nært naboskab som Gøteborg et blad „Framåt“, et *fællesnordisk* organ for kvindernes sag, som med den største gjæstfrihed har indbudt alle, ligefra sagens ivrigste forkjæmpere til dens bestemteste modstandere i hele norden til at møde frem med sine meninger i dets spalter. For dem, som endnu kan finde det frugtbart at optage en helt principiel strid, vil „Framåt“ altsaa være det rette mødested. „Nylænde“ vil her i vort eget land trække grænserne for diskussionen noget bestemtere. Efter som vor sag staar nu herhjemme, kræves der netop et mere intenst arbeide end tidligere, en helt forudsætningsløs strid vilde sætte den i fare for at glide tilbage i den blaa og forhistoriske almindelighed, som den lykkelig er kommet ud af.

Vi tror heller ikke, at selv vore mest overbevisende argumenter vil have evne til at paavirke de mest fanatiske af vor sags modstandere. Hvis det engang skulde ske, at ogsaa disse blir forvandlede fra fiender til venner, saa ved vi, det er kjendsgjerninger, liv og erfaring, og ikke nogetslags ræsonnement, der har overbevist dem og formaaet at smelte hjerternes haardhed.

Men overalt, hvor grunden ikke er altfor stenet, vil vi med al vor magt arbeide paa dyrkningen, og den modstand, vi finder i kvindernes egen sløvhed eller smaalighed, vil vi ikke blive trætte af at bekjæmpe.

Hvad bladet bringer med hensyn til kvindesag, vil saaledes i det store taget have præg af at tage sit udgangspunkt i noget fælles og sigte til et fælles maal; men inden denne ramme ønsker vi at faa meningsudtalelserne saa forskjellige og behandlingen saa mangesidig som muligt.

Forøvrigt henviser vi til, hvad der er udtalt i bladets plan. Vi vil søge at orientere os hvor vi staar, med opmærksomhed følge de fremskridt, der som en nødvendig følge af det indvundne fuldbyrder sig selv, samt forsøge at give initiativ til og vække diskussion om fremtidige reformer.

Redaktionen.

Henrik Jæger om Camilla Collett.

I 1877 skrev hr. Henrik Jæger i „Nordisk Tidsskrift", udgivet af Nordahl Rolfsen et stykke om fru Collett betitlet „En norsk forfatterinde". Denne artikel viste en saadan opfatning af sin gjenstand, at fru Collett fandt sig nødsaget til at protestere. Hendes „Gjenmæle" fik plads i et senere hefte af tidsskriftet, og hr. Jæger leverede i samme hefte et forsvar, hvorved han opnaaede at faa end yderligere naglet fast det faktum, at han paa ingen maade var istand til at forstaa og bedømme en forfatterpersonligded som fru Collett. Alligevel — hr. Jæger er stærk i troen paa sig selv — tog han stykket ind i en samling literære kritiker, som han senere udgav som bog: „Literaturhistoriske pennetegninger". I den anledning optog fru Collett med nogle indledende ord igjen sit „Gjenmæle" i sin bog „Mod strømmen" (1879). I 1886 bebudede Nordahl Rolfsen, at han agtede at udgive en anthologi over norske digtere; i sammenhæng hermed blev ogsaa offentliggjort, hvem der skulde skrive de biografiske notiser til denne. Af denne fortegnelse saa jeg — og jeg var vist ikke den eneste — med forbauselse, at det var overdraget hr. Jæger at skrive artikelen om fru Collett.

Fru Collett selv rettede da gjennem Aftenposten en henvendelse til anthologiens udgiver, om dog heller at stryges helt ud end at udsættes for den samme behandling fra hr. Jægers side, som hun forhen havde maattet døie. Hr. Rolfsen svarede, at det kunde ikke ske — opsatsen var alt trykt. Saa kom heftet, og det viste sig, at hr. Jæger intet havde lært og intet glemt. Den nu foreliggende kritik er en forkortet gjengivelse af den forrige, paa sine steder er der

direkte aftryk af den. Men i egenskab af forkortning, indskrænker den sig til blot at udtale kategoriske domme, uden at befatte sig videre med at begrunde disse. Begyndelsen findes da i den gamle kritik af 1877. Paa grund af dette forhold — saameget mere som hr. Jæger selv udtrykkelig i en note henviser til denne kritik, — anser jeg mig berettiget til af denne at laane et par exempler paa hr. Jægers maade at opfatte literære fænomener paa.

Fru Collett skriver etsteds*) om et barndomsminde fra Eidsvold:

„Et billede fra mine første barneaar i E. knytter sig til disse „elvebredder. Engang jeg vandrede om ved dem, det var ogsaa en „søndagseftermiddag, men en deilig midtsommerseftermiddag, traf jeg „paa en liden gut, omtrent paa min alder, syv til otte aar, der stod „og fiskede, eller indbildte sig det, med en børnefiskestang.

„Han var smuk som en engel; paa det lyse, stærkt krøllede haar „bar han en straahat med blaat baand, en lys dragt med en fin, „broderet krave klædte ham fortryllende. Jeg syntes, at jeg aldrig „havde seet noget saa himmelsk. Den lyseblaa bluse kunde jeg endda „modstaaet, men den havde to rader hvide perlemors knapper, en „raritet dengang, som aldrig var kommet mig for øie før — nok, jeg „syntes, han var en engel. Han var ordknap og kort for hovedet, „maaske fordi han ingen fisk fik, jeg vovede ikke at forstyrre ham, „men stod og saa paa ham og hans billede i elven. Hjemme følte jeg „en undselighed ved at fortælle, at jeg havde truffet ham; men næste „dag gik jeg ned til stedet og næste dag igjen og mange dage, men „han var der ikke mere. Jeg havde ikke spurgt, hvad han hedte, „eller hvorfra han kom. Det faldt mig ikke ind at knytte ham til „virkeligheden, ellers havde jeg saa let kunnet udregne, at han var en „liden hovedstadsindvaaner i besøg paa en af nabogaardene, og at „han efter endt besøg var reist igjen“.

Dette kommenterer hr. Jæger saaledes:

„Saa blottet for alt selskab var hun, at da hun paa en af disse „udflugter fik øie paa en jevnaldrende liden gut, satte dette syn hende „i en saadan bevægelse, at hun den ene dag efter den anden gik til „stedet, hvor hun havde seet ham, i haab om, at han atter skulde „vise sig; det faldt hende ikke ind at knytte ham til virkeligheden, „han var for hende kun en vision, en aabenbarelse, der lang tid efter „vedblev at beskjæftige hendes tanker“.

For de mere forstaaende behøves ingen paavisning af det plumpe i denne opfatning; imidlertid kan jeg gjerne føie til den lille realoplysning, at fru Collett havde brødre, og at disse paa den tid, hun da

*) „I de lange nætter“ pag. 34.

omtaler, var hjemme og nød undervisning af huslærere sammen med hende.

Jeg skal tage et stykke til, som kanske endnu mere slaaende viser hr. Jægers maade at opfatte en stemning paa. Et andet sted*) siger fru Collett om sit skuespillertalent:

„Jeg kan fortælle Eder dette mine tilhørere med den samme stolte „rigmandsfølelse, hvormed en fattig prakker taler om den arv, han „engang saa sikkert havde, men som gik tabt i en proces. Ja ogsaa „mig har den tragiske muse kysset, og hun elskede mig og testamen- „terede mig en betydelig arv. Men jeg tabte processen, jeg tabte „den foran den snevre skranke, som heder *familiehensyn*, hvor saa- „mange viede kunstnersjæle har tabt sin sag. Processen tabte jeg og „min musas arv, men hendes kys brændte endnu længe, længe paa „min pande, og undertiden føler jeg det der endnu“.

Disse milde ord, hvoraf enhver, der er begavet med nogenlunde gehør, burde kunne lytte ud, at der her er tale om en higen, der aldrig har naaet til ord, om haab, der aldrig er blevet til krav, bringer hr. Jæger til at udbrede sig over „det alvor og den bestemthed, hvormed hun efter sin hjemkomst (fra Paris 1833) forlangte at faa gaa til theatret“. Som man ser, er dette blevet til et fuldstændigt faktum, som endogsaa er forsynet med tidsangivelse. Af hvilken grund hr. Jæger har valgt netop dette tidspunkt og ikke ethvert andet, er mig aldeles ubekjendt. Da det omtalte faktum slet ikke er et faktum, men en „komplet feiltagelse“**), kan fru Collett fornuftigvis heller ikke have opgivet tiden derfor.

Af disse citater vil man allerede kunne forstaa, at hvad der fornemmelig karakteriserer hr. Jægers kritik, er den mildest talt dristige tilbageslutten paa rent personlige forhold. Sagen er den: hr. Jæger har ikke kunnet læse. Han har øre nok til at høre, at fru Collett er en stilistisk virtuos; men han har ikke havt evne til at trænge saaledes ind i hendes stil, at han har formaaet at læse dens sjæl ud af den. Fru Colletts stil er præget af en overordentlig fin intelligents, og hun har en bøielighed og smidighed, som sætter hende i stand til at give ord for disse fine udtryk, fine følelser og halve tanker, som man ellers kun formaar at skaffe udtryk gjennem mimik eller toner. Hun har ord for det, som hos os andre kun naar til halv bevidsthed, til stemninger. Men det er ligesom hr. Jæger ikke har literært gehør nok til at forstaa en stemning. Naar han finder en saadan, griber han den med begge hænder og gjør den brutalt om til et faktum.

*) „I de lange nætter“ pag. 85.

**) Fru Collett „Et gjenmæle“, Nordisk tidsskrift pag. 277 og „Mod strømmen“ pag. 161.

I hr. Jægers sidste udgave af denne kritik*), leverer han som sagt fornemmelig kun domme. Og har han en plump opfatning af de enkelte sider, saa er det jo rimeligt, at det samlede resultat ikke kan blive mere forstaaende. Jeg skal citere, hvad der forekommer mig at være det mest misvisende, hvor det gjælder at faa en retfærdig opfatning af fru Colletts forfatterpersonlighed.

Hr. Jæger siger blandt andet:

„Endog i de sidste aar, da den bevægelse, hun har bidraget „saameget til at fremkalde, er bleven saa udbredt, at den staar i fare „for at blive en modesag, kaldte hun sine indlæg til fordel for den „Mod strømmen", som om „strømmen" ikke havde vendt sig og bar „i den retning, hun selv havde peget".

Lidt længere nede:

„Det kan desuden ikke nægtes, at der i hendes politik — (skal „formentlig være polemik) — er adskillig ensidighed og overdrivelse, „at hun undertiden er lidt for tilbøielig til at generalisere paa basis „af smaating, ligesom hun ikke ganske kan frikjendes for en tendens „til at søge principielle spørgsmaal i betydningsløse og rent personlige „oplevelser".

Enhver, som har gjort endog det svageste forsøg paa at sætte sig ind i fru Colletts kvindesagskamp, vil være paa det rene med, at denne, for at blive i billedet, ikke ligger i den samme strømfure, som den i vore dage nærmest paagaaende: de praktiske reformbestræbelser. Disse — det vi kan kalde den politiske side af kvindesagen — har, om den end har fru Colletts varmeste sympathi, dog aldrig egentlig været gjenstand for hendes polemik. Fru Collett er digter, og hendes polemiske virksomhed er ikke den, som mindst bærer præget heraf. Fra første stund af har fru Collett gaaet dybere ned end til de ting, som kan rettes ved lovbestemmelser; hun er gaaet til det, som laa under de uretfærdige lovbestemmelser, til den store, uretfærdige, snevre opinion. Og de, som virkelig ved, hvad kvindesag er, de ved ogsaa, at det, som netop er det mest beundringsværdige, det deiligste ved fru Collett, det er hendes evne til at gribe denne opinion i dens mest ubemærkede ytringer, hendes fine blik for og umiddelbare, altid friske indignation over disse „smaating", som ellers ikke har noget navn, som blot kvinder, og det endnu blot de længst fremskredne af dem, er blevet sig bevidst, men som hver time paa dagen, paa gaden, i selskabssalene, i dagligstuerne bringer os til at gaa med en stille følelse af ildebefindende.

---

*) Da jeg ikke har anthologien ved haanden, benytter jeg det aftryk, hr. Jæger har ladet indrykke i Aftenposten.

Fru Collett skriver etsteds*):

„Lad hende — (en kvinde) — engang forsøge at nedskrive ufor-
„beholdent, udsmykket sine oplevelser fra morgen til aften i form af
„dagbog! — Hun kunde det ikke, — nei jeg paastaar, hun kunde det
„ikke uden at blotte et dyb af forurettelser og smaa mishandlinger,
„der intet navn har, saalænge tausheden dækker dem, hun indaander
„dem med luften, saa lang dagen er, hun tæller dem ikke“.

Det er dette „dyb af forurettelser og smaa mishandlinger“, fru Collett under hele sit kvindesagsarbeide har forsøgt at blotte, det er denne fint nervøse modtagelighed for de „smaating“, som, fordi de uophørlig rammer fra morgen til aften, udgjør selve livet, det jævne, hverdagslige liv, der gjør at fru Collett ikke blot er den, der gik i spidsen ved at *reise* kvindesagsbevægelsen hos os, men ogsaa fremdeles er saa langt fremskreden, at det endnu kun er et overordentlig lidet faatal, der har naaet hende. Naar saa hr. Jæger kalder dette „unødighed og overdrivelse“, reducerer hendes store fortrin til en smaafeil, saa har han her, efter min opfatning, vist, at han mangler evne til at gribe og forstaa det væsentligste ved fru Collett og specielt ved hendes arbeide for kvindesagen.

Naar hr. Jæger tvært imod fru Colletts udtrykkelige benægtelse af, at det forholder sig saa, omtrent ord til andet gjentager, hvad han i sin første opsats sagde om hendes liv i Kristiania under hendes ægteskab samt de slutninger, han deraf uddrager, angaaende det, der har inspireret hendes produktion, saa er dette karakteristisk for den respekt, hr. Jæger tror at skylde en forfatters ord i sin egen sag, naar denne forfatter er en kvinde. Nogen yderligere paavisning af hans opfatnings plumphed ogsaa paa dette punkt, er aldeles overflødig; fru Colletts simple benægtelse er mere end nok.

Alle, som kjender fru Colletts forfatterskab, vil med forstaaelsens indignation have fulgt den behandling, der er bleven hende tildel i denne sag. En anthologi er bestemt til at spredes rundt i de tusen hjem, dens kritisk-biografiske stykker skal opfattes — og vil opfattes — som upartiske redegjørelser og forklaringer. Den opfatning af en forfatterpersonlighed, en saadan anthologi bærer frem, vil have en overordentlig udsigt til ogsaa at bli mængdens opfatning. Og det maa være haardt for en forfatter ikke at kunne hindre, at en slig gjennemgaaende misforstaaelse faar anledning til at brede sig som en autoritær dom.

Anna Bugge.

*) Sidste Blade II, pag. 112.

Mere kundskab, mere dygtighed.

„Mät ditt mål, ej dina fjät,
ej dina modor mät!"

Dette ord fik jeg med fra Suomis strande, fra det folk, der — mænd og kvinder, side ved side — staar fylket mod en overmagt.

Og her vil jeg holde det frem for os kvinder. Vor kamp gaar ogsaa mod en overmagt, fordommes og tiders overmagt.

Vistnok har det ikke manglet vor sag paa talsmænd, ialfald i de sidste aar; men dens egentlige forkjæmpere staar dog endnu temmelig alene, og de fleste kvinder tager endnu ingen levende del. Men, saa maa det ikke blive. De faa, der nu ofrer sig og kjæmper for kvindesagen, maa vi fylke os omkring. Vel vil denne sag aldrig kunne trampes ned og kvæles; engang — nede i tiderne ialfald — *maa* den ifølge sin opgave som menneskesag bryde igjennem. Men lad os ikke selv være aarsag i, at den *nu* ikke finder jord.

Det er saa almindeligt at høre: vi kan ikke tage del, vi har ikke evnen o. s. v. Men det er netop evnen, vi har allesammen — selvopholdelsens evne nemlig, og den beholder dog hvert menneske til det sidste.

Hvad der imidlertid maa gaa op for os, er, at vor stilling i samfundet i de fleste stykker er *uværdig*. Man behøver i saa henseende blot at pege paa dette ene moment: forholdet mellem forpligtelser og rettigheder. Vel regnes vi med til samfund og stat, naar der er spørgsmaal om forpligtelser; gjælder det rettigheder derimod, har vi omtrent ingen andre end dem, det konventionelle galanteri behager at række os.

Men dette er vor egen skyld. Kvinderne i almindelighed har gjennem tiderne fundet sig i denne behandling, ladet sig smigre og forkjæle, og de *faa*, der har kjæmpet imod, har maattet kjæmpe alene og er — bukkede under. Nu er vor tid kommen med sine personlige krav til hvert enkelt individ, nu bliver det vanskeligere at slippe bort og slippe at vedkjende sig sin — skam. Det er en skam nemlig for et fornuftigt væsen — et menneske — ikke at tænke. Og det er netop det, mange kvinder ikke gjør. Herfra skriver sig al denne tale om, at kvinder føler, — ikke tænker, men har alting „paa følelsen". Er dette for nogle kvinders vedkommende sandt, er det ialfald en abnorm tilstand — som maa overvindes. Følelse og tankeevne maa vel som bestanddele af det rent menneskelige være saa nogenlunde ligelig fordelte mellem alle mennesker — baade mænd og

kvinder, ligesom det vel i regelen er misbrug, der skaber abnorme forhold og tilstande.

Af ethvert tænkende væsen maa man imidlertid fordre en bevidst, bestemt virksomhed — saaledes ogsaa af kvinder. Men skal dette opnaaes, maa kvinder som mænd gjøre sig dygtige: erhverve kundskaber, ruste sig for livet. Det er *uvidenheden*, der har magtstjaalet kvinderne gjennem alle tider, har gjort dem udygtige til at tænke, udygtige til at handle — har samlet disse seige lag af passivitet ud over os. Uvidenheden er vor værste fiende, den mørke magt, vi maa spænde vore kræfter mod. Og det er uvidenhed omtrent paa alle felter, vi lider under. Uvidenhed saavel i theoretiske som i praktiske ting — uvidenhed om tingene rundt omkring os i det liv, hvor vi skal leve med.

Men grundskylden for denne uvidenhed maa uden tvil falde paa *uddannelsen*, fra den første skoleundervisning af, den kunstige uddannelse vore pigeskoler saa gjerne vil lave til, denne mundsmag af alle mulige fag, men intet helt og fuldstændigt. Barnet faar derved kun et svævende følelsesliv at leve paa og ingen klar viden — ingen fast bund. Deraf opstaar misforholdet mellem følelse og tænkning, idet følelsen udvikles paa tænkeevnens bekostning, — derfor al denne sørgelige og desværre ofte til latterlighed gaaende naivitet — denne uvidenhed hos kvinder. At føre pigebørnenes uddannelse frem til resultater ialfald saa gode som dem, vi har fra det andet kjøn, maa blive en „kvindesag“ først og fremst for mødre, men ogsaa for børnenes fædre — for *forældrene* altsaa. Det er at svække et samfund, gjøre det sygeligt og sentimentalt saaledes gjennem opdragelse og undervisning at forkludre den ene halvpart. I denne sag bør mænd høre kvinders mening, her er denne kompetent nok — som grundet paa bitter erfaring. Og hvormange kvinder har ikke bukket under for sin uvidenhed — tabt modet, handlekraften og sunket ned i et liv af tomhed, sløvhed, ligegyldighed? Men denne tomhed og ligegyldighed hos kvinder vil sandsynligvis ogsaa paa en eller anden maade ramme børnene og saaledes blive til ikke blot kvinders, men slægtens fordærv. Hvor rimeligt er det f. ex. ikke, at en uvidende moder istedetfor at retlede, forkludrer sine børn, naar disse med barnenaturens varme iver vil vide, ja netop *vide* de tusen ting.

Men her i menneske-spiren — i det lille barn — ligger en retledning, et fingerpeg, tydeligt nok skulde man mene, for enhver pædagog. Det er jo ikke bare gutten, der spørger og fordrer svar, men i samme grad og med samme iver ogsaa pigebarnet. Stil derfor ikke op en kunstig grænse mellem det, gutter og piger skal lære, men lad alle børn faa føde for sin videbegjærlighed og det naturligt og ligefremt for den ene part som for den anden. Er det naturligt

for gutter at lære fysik, kemi, anatomi o. s. v., er det ogsaa naturligt for piger, og det netop at *lære* vedkommende ting — ikke blot høre dem løselig foredragne som „etwas“ mellem himmel og jord, „populært fremstillede“ — noget, som kun vækker uklare forestillinger, der siden hos det voksne menneske dukker op med tanker og spørgsmaal, som strander paa manglende viden og derefter bliver liggende som det løse, famlende noget, hvorfra i aarenes løb det, der haves „paa følelsen“ faar sit udspring.

Men er vi kvinder saaledes gjennem vor uddannelse uheldig stillede, maa vi alligevel ikke tabe modet. Vort arbeide bliver tungere og vort maal vanskeligere at naa, men:

„Mät ditt mål, ej dina fjät,
ej dina mödor mät!“

Naar den modige tanke, der indeholdes i disse ord, faar gjennemgløde os saaledes, at den bliver vort løsen, da har vi i os selv en uovervindelig magt, der trodser al overmagt. Og kan vi ikke naa de høieste maal, er vi tilfredse med de lavere, naar — vi kun arbeider med vort formaal for øie: at hævde os en værdig stilling i samfundet. Vi maa gjøre os nødvendige og nyttige, hver i sin stilling: i haandverk, i handel, i videnskab — hvorsomhelst. Her hjælper ikke bare dette ved et magtbud at faa skrankerne til at falde, der har stængt for vor ret, men vi maa selv fortjene os denne plads, før bliver vor ligestillen med den øvrige arbeidende menneskeslægt ingen realitet. Men vaabenet i denne kamp for tilværelsen i egentligste forstand — midlerne er og bliver *kundskaber*: vi maa tørste efter kundskab, efter dygtighed!

Og lidt efter lidt vil vel samfundet selv forstaa, at det ogsaa behøver den anden halvpart af menneskeslægten i sin tjeneste. Der staar allerede nu spørgsmaal paa dagsordenen, der — som det synes — alene vil kunne finde sin løsning gjennem kvinders initiativ. Og skræmmes nogen af den mulige sterkere konkurrence, der vil opstaa, naar kvinder ogsaa virksomt træder op, vil man vel komme til at merke, at denne kun er en fordel, eftersom den tilførsel af intelligens og kræfter, der modtages gjennem kvinderne, vil umuliggjøre de mange middelmaadigheder, der nu maa benyttes ogsaa paa de mere fremskudte poster, og som der staar skyggende for klarsyn og fremskridt. Det saaledes forstærkede og rigere udrustede samfund vil selvfølgelig kunne bære sine medlemmer sikrere og lykkeligere frem, have en sterkere ryg og en større livskraft.

Anna Rogstad.

Literaturanmeldelse.

„Kommandørens Døttre“, roman af Jonas Lie.

Før i tiden, for omtrent en menneskealder siden, syntes vi, at en roman eller et andet digterværk, der var skrevet i en bestemt hensigt, for at behandle et eller andet spørgsmaal, kjæmpe for en sandhed, det duede ikke; — endogsaa vi smaapiger rynkede paa nesen af en saadan bog — „en tendensroman“, nei tak! poesien skulde ikke nedlade sig til at udføre nogens ærinde. Den gang kunde nu foragten for tendensdigtning ogsaa være berettiget; naar vi undtager enkelte ting, som f. ex. „Jøden“ af Wergeland, ved jeg ikke andet, end at al den digtning, som kunde gaa ind under „tendensdigtning“ stod meget lavt, heller ikke var der den bevægelse og gjæring i tiden; der var ikke store nye sandheder, som holdt paa at bryde sig vei og bevægede alle sind saaledes, som tilfældet er nu. Og det er vist, at smagen for tendensdigtning har forandret sig. Naar vi nu faar en bog, som f. ex. Kiellands „Tre Par“ er den første følelse skuffelse; vi synes bare, stykket er letsindigt og frivolt og spørger mismodige hverandre; „Men hvad mener han?“ Vi forstaar ikke „hans hensigt“ med bogen.

Ingen skal være i tvil angaaende Jonas Lies mening med „Kommandørens døttre“. Den er et saa kraftigt indlæg i kvindesagen, som jeg ikke ved, vi har faaet siden udgivelsen af „Amtmandens døttre“. Derfor passer det ogsaa godt, at den første literaturanmeldelse i det første nummer af vort „kvindesagsblad“ netop skulde blive af denne bog, som vi kvinder maa være saa taknemmelige for.

Hvad er da Lies mening med bogen? Ja, jeg tror, meningen først og fremst er at vise, hvor umuligt det er for mænd og kvinder at lære at forstaa hinanden, saaledes, som vi nu opdrages og udvikles, adskilte hvert kjøn for sig. Grundulykken for Fasting og Cecilie er ikke, at moder og broder og veninde kommer imellem dem med sine konveniensregler, sine advarsler og oplysninger; advarslerne og oplysningerne vilde ikke kunnet skille dem ad, hvis ikke mistanken havde luret i dem begge, den mistanke, som kommer af ubekjendtskab med hinandens væsen. Og Fasting er feig eller forsigtig, som man er overfor det, som man ikke forstaar, han fornegter feigt — eller forsigtig, hvad man vil kalde det — sin kjærlighed, og han høster den løn, som den slags feige, forsigtige handlinger faar, — den blir vendepunktet i hans aandelige liv, og han synker ned i spidsborgerlighed og aandelig stillestaaen, han, som var anlagt paa at blive noget ganske andet, noget meget bedre og større. Og Cecilie — hvorledes skal hun kunne overvinde skuffelsen? Hvor skal hun faa brug for alle

kræfter i sig, reise sig af sorgen ved arbeide for et godt maal, arbeide for sig selv og andre? Stængt er der paa alle kanter for saadan en ung dame, hun er ikke opdraget til anden stilling end giftermaal, slaar det feil, har hun intet at leve for. Det er saa almindeligt at høre den spaadom, at kvindesagens gjennemførelse vil blive til ulykke for kvinderne selv, og mangen mand har sagt med skadefryd og mangen kone med bitterhed: "Bi bare, til I har faaet sat Jer vilje igjennem, I gode kvinder, I kommer selv til at svie for det. De, som taler saa, maa mene, at tomhed er bedre end arbeide, et unyttigt, ørkesløst liv i resignation bedre end et fuldt af kampe og besværligheder. Havde Cecilie kunnet bruge sine kræfter til at bryde sig en bane i livet istedetfor at lade al sin energi gaa ud over dørlaasene, havde *hun* ialfald ikke været i tvil om, hvad hun vilde vælge, den gamle eller den nye tid — den, som nu begynder at gry, om den end ikke helt er kommet.

Og havde Marthe faaet den opdragelse, som en gut faar, med det maal, at naar hun var voksen, skulde hun være et selvstændigt menneske, havde hun ikke staaet saa hjælpeløs ligeoverfor den moder, som vilde forholde hende hendes livs lykke, og hendes skjæbne var blet en ganske anden. Den voksne datter havde da staaet ligeoverfor moderen som en voksen søn gjør det; han lar ikke moderen hindre ham i at knytte sit liv til den, han elsker.

Kvinder og *fattige* gjør ofte den erfaring, at om det end heder, at alle mennesker skal behandles lige, saa er det dog den formuende skabningens herre, der ved de fleste leiligheder trækker det længste straa. At Jonas Lie har mærket sig mange smaating her, f. eks. den store ironiske kontrast, som der paa dampskibene er mellem den galante behandling af damer ovenpaa dækket og den inderlig lumpne under dækket, har moret mange kvinder. Hele den scene paa dampskibet er levende og prægtig; den hører til et af glanspunkterne, hvoraf der forøvrigt er for mange til at de alle her kan fremhæves.

Totalindtrykket af bogen er trist. Hvorledes kan det være anderledes? En familie, hvis gud er konveniensen, kan begynde i megen herlighed og glæde som kommandør Witts, men maa ende i tomhed og aandelig fattigdom — og det er jo ikke noget glædeligt billede. Men vi beundrer bogen og vi elsker flere af personerne, som om de var levende venner. Og vi sender en varm tak til forfatteren, for hvem alle norske hjerter paa et par tørhjertede undtagelser nær slaar saa varmt.

Ragna Nielsen.

Forskjelligt.

Sædelighedsforeningens formand har i en artikel i Dagbladet udtalt sig mod dannelsen af en forening med udelukkende formaal: den privilegerede prostitutions afskaffelse. Folk bør heller melde sig ind i sædelighedsforeningen, mener formanden. Men samtidig siges der om en hel del mennesker, som vil arbeide mod det nævnte maal: „Ja lad dem blive udenfor“. Foreningens formand taler endvidere om, at foreningen har *udvidet* sit program. Dette nye, som den har sat paa sit program, kan være meget godt og nyttigt, men en saadan forøgelse i indhold indskrænker jo netop omfanget. Artikelen har kun yderligere bestyrket os i vor tro: at sædelighedsforeningen, hvor meget godt den end kan udrette, ikke er i stand til at *samle* mennesker af forøvrigt forskjellig anskuelse om det *fælles* formaal den privilegerede prostitutions afskaffelse.

Foreningens taushed under de sidste begivenheder har forøvrigt ogsaa ladet os faa en tvil om, at prostitutionens afskaffelse er dens hovedformaal. Vi har oplevet, at en bog som „Albertine“ er blevet beslaglagt, men vi har ikke seet navnet paa sædelighedsforeningens formand blandt de protesterende. Det indignationens skrig, mange ventede fra den kant, har ikke lydt. Det ser næsten ud, som om skruplerne har været større end modet, angsten for at staa sammen med syndere og toldere stærkere end den umiddelbare følelse for de afskyeligst mishandlede og dybest sunkne af vore medskabninger.

Man har i adskillige af vore blade havt det travelt med at sammenstille „Albertine“ og „Fra Kristiania-bohêmen“, et krigspuds, beregnet paa hele den flok, der vil slaa om sig med en opgjort mening om bogen, uden at have læst den. Der er ikke større forskjel paa bagstræv og fremskridt end paa de to bøger indbyrdes. Hvis det forholder sig saa, som man ogsaa har det saa travelt med at bevidne, at hr. Chr. Krohg udtaler sig for den opfatning, som hævdes i hr. Jægers bog, saa beviser dette kun, at det, som vi efter det foreliggende vidnesbyrd har lov til at anse for det mest personlige hos „Albertines“ forfatter: hans eiendommelige kunstneriske kraft og dannelse og hans dybe retfærdigheds- og barmhjertighedsfølelse, har formaaet at gjennembryde og trænge tilside golde og udviklingsfiendtlige theorier og drive ham frem til en af de forreste pladse i fremskridtets hær.

Norsk Kvindesagsforening. Den 28de juni 1884 traadte efter forudgaaende privat indbydelse endel mænd og kvinder (40—50) sammen og besluttede dannet en forening som den ovennævnte. Følgende love vedtoges foreløbig:

§ 1. Foreningens formaal er at virke for at skaffe kvinden den hende tilkommende ret og plads i samfundet.

§ 2. Som medlemmer af foreningen kan enhver indtegnes, mod at betale 2 kr. aarlig i kontingent.

§ 3. Foreningens medlemmer vælger paa et aarsmøde i Kristiania en bestyrelse, bestaaende af 7 personer. Ligeledes vælges 3 suppleanter til bestyrelsen og 2 revisorer til gjennemgaaelse af foreningens regnskaber. Bestyrelsen vælger selv en kasserer og en sekretær.

§ 4. Det paaligger bestyrelsen at søge foreningens formaal fremmet paa bedste maade ved foredrag, offentlige diskussioner, udgivelse af trykte skrifter og opsatser m. m.

Den afgiver paa aarsmødet en beretning om foreningens stilling og virksomhed i det forløbne aar.

§ 5. Ved aarsmøderne kan de ikke fremmødende medlemmer afgive stemmesedler ved de i § 3 omhandlede valg. Stemmesedlerne fremsendes i forseglet stand.

Foreløbig valgtes en bestyrelse, hvem det paalagdes at henvende sig med anmodning til flere om at tegne sig som indbydere til foreningen. I november 1884 udgik en offentlig indbydelse, hvorefter generalforsamling holdtes, hvor de nævnte love vedtoges, og den foreløbig valgte bestyrelse gjenvalgtes. I aarets løb dannedes to filialforeninger, en i Bergen og en i Throndhjem.

I de to aar foreningen har virket, har der været holdt adskillige foredrag, oftest efterfulgt af diskussionsmøder, nogle gange har de paa mødet tilstedeværende vedtaget resolutioner og bemyndiget bestyrelsen til aktiv indskriden.

Følgende foredrag er blevet udgivet som brochurer: Ragna Nielsen: „Om Fællesundervisning". H. E. Berners og Fr. Hagerups's foredrag om: „Hustruens myndighed og ægtefællers formuesforhold" med paafølgende diskussion. N. Jenssen: „Om kvindesagen" (Throndhjem). Antonie Løcken: „Om kvindesagen og sundheden" (Throndhjem). Gina Krog: „Stemmeret for kvinder". H. E. Berner: „Det kvindelige arbeide". Dr. E. Bull: „Om kvindens helbred". Olaug Løchen: „Hvad lærer bibelen om kvindens stilling" (Throndhjem).

Hr. skolebestyrer Otto Andersens sidste høst afholdte foredrag: „Den franske revolution og den kvindelige opdragelse" vil blive optaget i dette blads første februarhefte.

Ved den i mai maaned afholdte generalforsamling oplystes det, at foreningen tæller 850 medlemmer. Samme generalforsamling overdrog be-

styrelsen at udarbeide en plan for udgivelsen af et blad og forelægge denne til afgjørelse for en extraordinær generalforsamling.

Den extraordinære generalforsamling afholdtes en af de sidste dage november og den udarbeidede plan vedtoges. Den hele forening staar saaledes som udgiver af bladet, og vi skal tillade os at minde dens medlemmer om, at foreningens trivsel og økonomi hereftor vil være særdeles afhængig af bladets abonnentantal.

Medlemmer af Hovedbestyrelsen er for tiden: Fru Ragna Nielsen (Formand), Frk. Gina Krog, Hr. skolebestyrer Andersen, Fru Anna Stang, Frk. Anna Rogstad, Hr. advokat Schjødt, Frk. Cecilie Thoresen.

Under frk. Thoresens fravær i den forløbne vinter har første suppleant hr. overlæge dr. Edvard Bull fungeret som bestyrelsesmedlem. Anden suppleant er fru Laura Schjødt. I Bergens og Trondhjems filialer afholdes generalforsamling i februar maaned, vi skal senere i vort blad offentliggjøre udfaldet af bestyrelsesvalget paa disse steder.

Foreningen har i sin virksomhed været gjenstand for adskillig kritik, hvad vi ikke anser for noget slet tegn, og den har under de vekslende strømninger været snart lidt mere, snart lidt mindre populær, men i det store taget tør vi sige, at den har havt jevn fremgang og vundet større og større tilslutning, flere og flere er kommet til erkjendelse af, at hvad den tilstræber er: større sundhed, større dygtighed og udvikling for kvinderne og derigjennem for det hele samfund. Bestyrelsen har gjentagne gange havt under overveielse, om det ikke ogsaa skulde blive muligt for den at virke i direkte humanitær retning — som f. eks. gjennem oprettelse af et arbeidsbureau — men den har endnu ikke tiltroet sig magt og midler nok. Vi stiller den mest indtrængende opfordring til alle dem af vore læsere, der ikke allerede er medlemmer af foreningen, om at støtte den i dens virksomhed ved at indtegne sig som medlem.

„Nylændes“ titelbillede er tegnet af Erik Werenskjold.

Indhold: Nylænde (af Jonas Lie). Til tidsskriftets læsere (Red.). Henrik Jæger om Camilla Collett (af Anna Bugge). Mere kundskab, mere dygtighed (Anna Rogstad) Kommandørens Døttre (Ragna Nielsen). Forskjelligt.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto. Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor. Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de januar 1887. | No. 2.

Forhandlingerne om indførelse af borgerligt ægteskab.

I.

Naar denne korte fremstilling af de forhandlinger, som hidindtil har fundet sted angaaende forandring af vor lovgivning om ægteskabers stiftelse, ser dagens lys i norsk kvindesagsforenings tidsskrift, har jeg ikke været ledet af den tanke, at ægteskab, og hvad dermed staar i forbindelse, særlig skulde interessere kvinden fremfor manden; men spørgsmaalet vedrører dog lige meget kvinden som manden og kan i sin rækkevidde utvivlsomt komme til at ramme hendes særlige forhold til denne. Sagen lægger i al fald i høi grad beslag paa almenhedens opmærksomhed, og da jeg antager, at de nye kræfter, som man ved kvindernes mere aktive deltagelse i den almene diskussion agter at drage ind i denne, særlig bør søges gjort frugtbringende ved drøftelsen af „reformer", har jeg troet, at emnet fuldt vel egner sig til behandling i nærværende tidsskrift.

Som bekjendt har spørgsmaalet om og trangen til en forandring i vor ægteskabslovgivning gjort sig gjældende i en lang aarrække.

Efter vor nuværende lovgivning tillades det „fraskilte" at indgaa nyt ægteskab udenfor de i loven nævnte skilsmissegrunde: nemlig ægteskabsbrud, desertion af ond vilje, langvarig fraværelse og deraf opstaaet præsumption om den fraværendes død, livsvarigt strafarbeide og visse arter af sygdomme, — tillige ved kongelig bevilgning. Imod denne lovgivning og retspraksis har der til alle tider reist sig vægtige stemmer. Man har fra geistlighedens side fordret, at lovgivningen skulde bruges i overensstemmelse med „*kirkens*" lære om de rette skilsmissegrunde, da ellers en samvittighedsfuld præst stilledes valget mellem at negte staten lydighed, naar det paalagdes ham at indvie et

ukirkeligt ægteskab, eller at nedlægge sit embede. 332 præster og 81 theologiske kandidater androg i sin tid hos kongen om, at dette bestaaende forhold maatte undergives forandring. Paa den anden side har man med bifald af baade geistlige og retslærde troet, at den eneste maade at raade bod paa det mislige forhold var indførelse af *borgerligt ægteskab*. Efterhaanden udvidedes ogsaa spørgsmaalet til at omfatte præstens forhold til de saakaldte blandede ægteskaber eller ægteskaber mellem et statskirkemedlem og en dissenter samt til ægteskaber mellem statskirkemedlemmer, der af øvrigheden tvinges til at indgaa ægteskab paa grund af konkubinat, og som forlanger kirkelig vielse.

Den kongelige kirkekommission, som nedsattes i 1859, behandlede spørgsmaalet og fremkom med flere lovforslag, hvoriblandt ogsaa et fra sogneprest O. Berg gaaende ud paa almindeligt *tvungent borgerligt ægteskab* med adgang for medlemmer af kommunion-menigheden til bagefter at erholde kirkelig vielse.

Intet af disse forslag forelagdes storthinget af regjeringen; men for storthinget i 1868—1869 indbragtes sagen ved privat initiativ, idet forslag fremsattes til lov om valgfrit borgerligt ægteskab. Dette opnaaede stemmeflerhed i odelsthinget, men forkastedes i samlet storthing.

I 1871 fremsattes kongelig proposition til forandring i vore ægteskabsbestemmelser, hvilken med forskjellige ændringer gjentoges for storthingene indtil 1875 og omfattede forslag til det saakaldte *nødcivilægteskab*, uden at enighed kunde opnaaes om en endelig ordning.

Vor nuværende lovgivning paabyder, at ægteskab af statskirkens medlemmer alene kan stiftes ved kirkelig vielse, undtagen naar den anden part er en ikke-kristen, i hvilket tilfælde borgerligt ægteskab for notarius publicus (i byerne byfogden og paa landet sorenskriveren) skal finde sted. Ægteskab mellem dissentere maa stiftes ved borgerlig akt og oprettelse af et dokument for notarius publicus. Under straf af bøder maa ingen vielse eller anden ved ægteskabs indgaaelse brugelig akt foretages, forinden ægteskabet paa foranførte maade er stiftet. Mellem en lutheraner og en dissenter skal ægteskabet stiftes ved statskirkens vielse, hvorved der dog ikke kræves bevis for dissenterens daab eller altergang.

De kongelige forslag af 1871 og 1872 tilsigtede 2de væsentlige forandringer i de bestaaende bestemmelser. Der foresloges nemlig, at valg mellem begge former af ægteskabsstiftelse skulde staa aaben ved indgaaelse af ægteskab mellem et medlem af statskirken og en dissenter, ligesom ogsaa ved en fraskilts indtrædelse i ægteskab, medens den anden ægtefælle endnu levede; dog kunde i dette tilfælde kirkelig

vielse alene erholdes paa udtrykkelig betingelse af, at nogen præst godvillig vilde forrette.

Storthingets kirkekomite billigede ikke tanken i dette forslag; men i lighed med kirkekomiteen i 1868—1869 anbefalede den frit valg mellem begge stiftelsesmaader baade ved ægteskab mellem statskirkens medlemmer indbyrdes og ved de saakaldte blandede ægteskaber. For fraskiltes vedkommende, saalænge den anden ægtefælle endnu levede, bragtes tvungent borgerligt ægteskab i forslag. Denne komiteindstilling naaede ikke frem til behandling i storthinget.

Senere, end nævnte komiteindstilling fremkom, blev spørgsmaalet drøftet paa et frivilligt kirkeligt landsmøde.

Som diskussionsthema fremsattes forslag til en fælles udtalelse om, at mødet — i erkjendelse af, at ægteskabet baade ifølge skriftens lære og vore bekjendelsesskrifter samt den ældste kirkes vidnesbyrd er et borgerligt anliggende — ønskede indførelse af fuld valgfrihed mellem begge stiftelsesmaader og derfor udfærdigelse af en lov i det væsentlige i overensstemmelse med odelsthingets beslutning i 1869 (valgfrit borgerligt ægteskab); samtidig ønskede man i saa fald anordnet en kirkelig handling, hvorved statskirkens medlemmer, der indgik ægteskab i borgerlig form, kunde faa kirkens velsignelse.

De i dette forslag udtrykte synsmaader bekjæmpedes med megen iver, men fandt ogsaa talsmænd. Mødet afsluttedes, uden at alle, der havde forlangt ordet, fik anledning til at udtale sig. Med 250 stemmer mod 5 udtaltes, at mødet ønskede forandring af det bestaaende *i retning af borgerligt ægteskab*, derpaa vedtoges efter lange og trættende debatter om afstemningsmaaden over de fremsatte forslag med 89 st. mod 87 st., at det oprindelig fremsatte, oven gjengivne diskussionsthema ikke skulde lægges til grund for afstemningen. Endelig enedes et flertal, efterat deltagernes antal var betydelig formindsket, om en saadan erklæring:

„Mødet, som erkjender, at ægteskabet i sig selv er et borgerligt anliggende, men som tillige fastholder kirkens ret til at vente, at dens medlemmer begjære sine ægteskaber anerkjendte og velsignede af den, udtaler:

1. Medlemmer af statskirken, som enten ikke ville modtage deres ægtevielse eller ikke kunne opnaa den, bør saavel med hinanden indbyrdes som med dissentere kunne indgaa borgerligt ægteskab for øvrigheden.

2. Den kirkelige vielse bør nægtes, hvor enten selve den ægteskabelige forbindelse er i strid med guds ord eller ogsaa de personer, som ville indtræde i den, viser sig uskikkede til at modtage saadan kirkens velsignelse.

3. Ringeagt for den kirkelige vielse bør af kirken behandles paa samme maade som ringeagt for dens naademidler overhovedet“.

Indlodningen samt post 1 og 2 vedtoges med 163 st. mod 10 st., post 3 med 95 mod 78 stemmer.

Vi har gjengivet dette mødes afstemninger og udtalelser noget udførligt for senere at komme tilbage til at omtale, hvilket værd og hvilken berettigelse man overhovedet kan tillægge deslige møder og deres forhandlinger.

Regjeringen henviser i sin proposition angaaende forandring i de om ægteskab gjældende bestemmelser, der forelagdes storthinget i 1874, til forhandlingerne paa det oven omtalte møde. Den uddrager af disse, at det fra alle sider anerkjendtes, at der for tiden ikke hos os kunde være grund til at indføre borgerligt ægteskab som den eneste stiftelsesmaade og overlade det til vedkommende selv, om de senere vilde faa sin forbindelse velsignet af kirken. Dette vilde bringe folkets mængde i vildrede med hensyn til den rette opfattelse af ægteskabet. Ligeledes fandt departementet, at den foreslaaede valgfrihed vilde virke end mere vildledende paa menigmand, idet den ikke klart skjelnede mellem statens og kirkens fordringer. Landsmødets strenge opfatning, der kommer tilsyne i post 3, fandt departementet end mere vilde skjærpe striden, naar præsten ikke paa sin side kunde træffe sit valg, enten han vilde vie eller ikke, men valget alene var lagt i ægteparrets haand. Kirken maatte ogsaa have et valg; men det var overmaade vanskeligt at bestemme, i hvis haand dette skulde lægges. Man kom derfor til det resultat, at forslaget fra 1871 og 1872 burde fastholdes saaledes, at valgfrihed mellem begge stiftelsesmaader kun tillades ved blandede ægteskaber og betingelsesvis, hvor den ene part er en fraskilt. Med hensyn til fraskiltes ægteskab vilde man dog foreslaa, at sognebaandet aldeles løses, idet man da ikke af den omstændighed, at vielsen udførtes af en uvedkommende præst, kunde slutte, at den tidligere var nægtet af en anden præst, og det derhos i deslige tilfælde kunde være ønskeligt for vedkommende at vies af den præst, for hvem forholdet lettest kunde udredes, ligesom det ogsaa kunde være bedst for alle, at vielsen foregik paa et fremmed sted.

Sagen kom først til behandling paa storthinget i 1875.

Storthingets kirkekomite gjorde et skridt tilbage i forhold til de komiteer, som før havde udtalt sig i sagen, og indstillede regjeringens ovenomtalte forslag om nødcivilægteskab til vedtagelse. Komiteens flertal erklærede vistnok i sin indstilling, at den deler opfatning med komiteerne fra 1868—1869 og 1873, naar de udtaler, at *tvungent borgerligt ægteskabs* indførelse, medens kirken paa sin side maatte faa lov til at forholde sig, som den selv vilde, med hensyn til sin vielse, var den greieste maade, hvorpaa den mellem stat og kirke opstaaede konflikt kunde løses. — Komiteen fandt imidlertid, at der var andre hensyn, som gjorde denne vei uantagelig. Disse hensyn,

saaledes som de i indstillingen fremholdes, synes imidlertid efter min mening at reducere sig til den gamle indvending mod enhver reform: „den vilde stride altfor meget imod den hos folket raadende opfatning“. Komiteen fandt ligeledes, at de samme grunde, som talte mod tvungent borgerligt ægteskab, ogsaa i stort mon maatte gjøre sig gjældende mod det valgfrie borgerlige ægteskab. Som sin hovedgrund anfører dog komiteen, at den ikke kan erkjende, at ægteskabet er en blot og bar borgerlig sag. Det er en privat frivillig sag og træder „med lige nødvendighed i forhold til det kirkelige, som til det borgerlige samfund“. Man er enig med kirkekomiteen af 1868—1869 i, „at saavel kirkelig som borgerlig vitterlighed maa komme til; forbindelsen maa saavel fra statens som kirkens side anerkjendes som stemmende med samfundets love“.

Det forekommer mig, at saadan argumentation fører til, at borgerligt indgaaet ægteskab uden kirkelig vielse er konkubinat; thi den ene lige nødvendige betingelse for gyldighed, at ægteskabet ved sin indgaaelse maa træde i forhold til det kirkelige samfund, er jo ikke fyldestgjort ved den borgerlige akt. Konsekvensen maatte ogsaa medføre, at kirken skulde kunne fordre at sanktionere „samfundets love“. At baade viljo og lyst er god i saa henseende fra statskirkens side, betvivles ikke. Nu tilføier komiteen rigtignok: „Hermed er ikke benægtet, at ægteskabet fra en side betragtet er en borgerlig sag, eller at ægteskaber, som alene stiftes ved borgerlig akt, jo har sin fulde gyldighed“. Den ene paastand sees at sluge den anden. Dette er foreløbig anført her, paa et andet sted af forhandlingerne, vil jeg faa anledning til nærmere at paavise denne evindelige gaaen i ring i argumentationen. Endelig gjenfinder vi den evindelige salvesesfulde og kjærlige formaning til fornegtere og vantro, at udtræde af statskirken. Dette bydes af de samme mænd, der sørger for, at udenfor denne statskirke er det saa trangt og saa mørkt og koldt som mulig, fordi de virkelig ogsaa borgerligt er i flertal, naar „samfundets love“ skal drøftes og lages. Herom heder det da: „det synes ikke at være saa ganske rimeligt at gjøre nogen forandring i den nærværende ordning, for at vantroe og spottere kunne blive staaende i kirkesamfundet uden at føle sig generede“. Som om ikke forlangendet her kun er, *at faa staa udenfor uden at være generede*, men med samme rettigheder som de indenfor.

Et glædeligt tegn møder os dog i denne komiteindstilling. Et medlem (Qvam) optager i noget modificeret form sogneprræst Bergs forslag til tvungent borgeligt ægteskab. Han anfører, „at ved dette opnaaes 1) at tvisten mellem stat og kirke fuldt ud løses; 2) at stiftelsesmaaden bliver én, ligesom ægteskabets væsen er ét; 3) at den kirkelige benediktion stilles i klasse med kirkens øvrige goder, som

noget, der ikke skal paatvinges, men frivillig søges og 4) at de ydre former blive mindst mulig afvigende fra de nu brugelige og intet miste af deres høitidsfulde og alvorlige karakter".

Et medlem af komiteen anbefalede ogsaa det valgfri borgerlige ægteskab.

Debatten under sagens behandling i odelsthinget frembyder adskilligt af interesse. Qvam optog sit forslag om tvungent borgerligt ægteskab og Welde forslaget om valgfrit borgerligt ægteskab. Følgende ytring af repræsentanten, nuværende statsminister J. Sverdrup kan det være værd at mærke sig: „Jeg mener, at jeg da maa svare, at staten skal ikke paatvinge kirken at udføre handlinger, som den finder stridende mod kirkens lære; men kirken skal paa den anden side ikke forlange at gribe ind i anliggender, som er rent borgerlige, retslige, samfundslige, og som det tilkommer staten at ordne. Vil man blot gjøre sig denne definition klar, er spørgsmaalet ikke vanskeligt at løse; thi i sit væsen er ægteskabet et rent borgerligt forhold, grundet paa en rent borgerlig kontrakt; thi hvad dertil udfordres ligger indenfor den borgerlige ordnings ramme og kan fuldstændiggjøres, ordnes inden denne ramme lige saa godt, ja bedre end ved kirken selv, saasnart som der findes forskjellige troesbekjendere i et land". Han erklærede at kunne stemme baade for Weldes og for Qvams forslag, men tilføiede, at han ligesom *Schweigaard* i sin tid troede, at forslaget om tvungent borgerligt ægteskab var det bedste og det, hvortil man endelig vilde komme. Nuværende biskop Smitt, hvis indlæg i sagen paa stiftsmødet i Kristianssand senere skal omtales, citerede følgende ytring af læreren i kirkeret, Broch: „Ogsaa ved valgfrit borgerligt ægteskab vil vistnok den borgerlige stiftelse i opinionen blive betragtet som ringere end den kirkelige".

Den vanlige henvisning til den, der ikke stod i fuld overensstemmelse med kirkens lære, til at udtræde — „dørene stod vidt aabne" — manglede ikke. Men hvor man skulde gaa hen, antydede ingen, og om det nye opholdssteds forventede behageligheder kan man kun gjøre sig en forestilling ved at bemærke Løvenskjolds udtalelse om, „at de vantro ikke burde have sin haand med i at ordne anliggenderne i vort samfund".

Komiteindstillingen om nødcivilægteskabet forkastedes med 43 mod 36 stemmer. For tvungent borgerligt ægteskab stemte 14 og for valgfrit borgerligt ægteskab 12 repræsentanter.

I 1878 kom sagen atter til behandling i storthinget. Den foreliggende kongelige proposition gik ogsaa denne gang ud paa indførelse af nødcivilægteskabet for fraskilte, der skulde indtræde i ægteskab efter bevilgning, medens den fraskilte ægtefælle endnu levede, og valgfrit borgerligt ægteskab ved forbindelser mellem statskirkemed-

lemmer og dissentere. Der var dog tilkommet en ny bestemmelse, nemlig, at ogsaa ægteskab mellem statskirkemedlemmer kunde henvises til borgerlig stiftelse, naar nogen af parterne paa grund af vedblivende aabenbar forargelse i levnet eller vitterlig fornegtelse af den kristne tro paa lovlig maade var udelukket fra adgang til nadverden eller — saafremt saadan adgang ikke var begjært — af vedkommende myndighed erklæredes at ville i tilfælde blive nægtet adgang.

Kirkekomiteens flertal indstillede paa valgfrit borgerligt ægteskab, 3 medlemmer delvis paa det kongelige forslag om nødcivilægteskab og et medlem paa obligatorisk borgerligt ægteskab.

Af ytringer, som faldt under debatten i odelsthinget, skal jeg fremhæve nogle, som bærer et typisk præg. Biskop Essendrop, der talte for nødcivilægteskabet, imødegik paa følgende maade, der er mærkelig fra logisk side seet, men sædvanlig i den theologiske bevisførelse, — de argumenter, som fra Luthers udtalelser hentedes til fordel for at betragte ægteskabet som en ren borgerlig sag. Han citerede Luthers ord: „Hvorledes man nu hos os har at forholde sig med hensyn til ægteskabssager og skilsmisse, derom har jeg sagt, at man skal overlade det til juristerne og henlægge det til den verdslige øvrighed, fordi ægteskab er en verdslig *udvortes* ting“. Han lægger nu til: „Men jeg mener, at netop disse stærke ord af Luther tillige klart vise, hvor urigtigt det er at bruge dem som argumenter for, at Luther opfatter ægteskabet som en kun borgerlig ting. Han siger: Ægteskabet er en verdslig udvortes ting, og viser derved, at han taler om sagen betragtet fra ægteskabets udvortes side, medens dog enhver af os ved og har fornummet, at det ogsaa har en indvortes side. Han sætter det fremdeles ved siden af skilsmissen, henviser saadanne sager til juristerne, til den verdslige øvrighed, men der er vistnok ingen, der vil tro et øieblik, at Luther mente, at skilsmisse kunde afgjøres af den verdslige øvrighed alene, at staten uden videre havde myndighed af gud til at skrive, hvilke skilsmisselove den vilde“. Enhver vil se det hule i denne argumentation. Det vil med andre ord sige: „Luther udtaler en anden mening ordlydende taget, end vi høikirkelige her i Norge; derfor kan han umuligt have ment det saaledes, som han har sagt, men stik modsat“. Hvordan man nu end vil læse og forstaa: „ægteskab er en verdslig udvortes ting“, enten som „en verdslig ting og en udvortes ting“ eller som „en ting, der verdslig betragtet, er en udvortes ting,“ saa kan man aldrig komme fra, at Luther har fundet denne omstændighed tilstrækkelig til at give det raad at henvise det til juristerne og til den verdslige øvrighed, hvor meget nu end den norske statskirkebiskop kunde ønske at faa disse sager ind under de norske kirkemyndigheder. Gaaende ud fra, at ægteskabet er en guddommelig institution, mener biskoppen, at stor-

thinget, der ogsaa repræsenterer kirken, ikke i denne sag kan give en ren borgerlig lov. Men i samme aandedræt nævner han, at staten og kirken begge er guddommelige institutioner. Konsekvent maatte han da ogsaa drage vore borgerlige samfundslove ind under de kirkelige myndigheder. Maaske meningen ogsaa er denne.

Repræsentanten, nuværende statsraad Jac. Sverdrup udtalte, „at det ikke gik an at indrette statens love efter de kirkelige krav". Han citerede og henholdt sig til Johan Sverdrups ord i 1875, hvilke ovenfor i denne artikkel er gjengivne. Han mente, at det obligatoriske borgerlige ægteskab giver den heldigste løsning, naar man kun vil se hen til konflikten mellem stat og kirke; men han foretrækker den valgfrie stiftelsesmaade, fordi man ikke bør gjøre større brud med det bestaaende end nødvendig, og fordi man herved opnaar det fornødne resultat.

Repræsentanten, nuværende biskop Smitt, der før havde stemt for nødcivilægteskabet, gik nu over til det valgfri ægteskab, men knyttede som betingelse herfor følgende tillæg til loven: „vitterlig ringeagt for den kirkelige vielse behandles fra de kirkelige myndigheders side som misligt kirkeligt forhold i almindelighed". Dette forekommer mig at være fra kirkeligt standpunkt betragtet som at sige: „Min søn, du har frit valg; men ringeagter du ved dit valg, hvad jeg helst byder, saa maa du faa føle tugtens ris".

Nuværende statsminister Sverdrup, der i 1875 havde stemt fortrinsvis for det valgfri borgerlige ægteskab, erklærede, at han denne gang vilde give det obligatoriske borgerlige ægteskab fortrinet. Angaaende den modstand, dette sagdes at ville vække ude blandt folket, ytrede han blandt andet: „den første storm kan nok rides af, og saa staar vi ved en tilfredsstillende ordning, som er endelig og afsluttende. I modsat fald bliver diskussionen med dens forbitrelse gaaende gang efter gang, indtil den sidste ordning er naaet".

Sagen havde saadant udfald ved voteringen, at forslaget om obligatorisk borgerligt ægteskab forkastedes med 66 mod 16 stemmer; den valgfri borgerlige stiftelsesform forkastedes med 51 mod 31 stemmer, ligesaa den kongelige proposition om nødcivilægteskabet med 52 mod 30 stemmer. Smitts forslag om at knytte kirketugtsregler til det valgfri borgerlige ægteskab fik kun 10 stemmer for sig.

Forhandlingerne mellem de offentlige myndigheder angaaende forandring i vore ægteskabsbestemmelser hvilede nu, indtil et forslag til lov om ægteskabsstiftelse indbragtes for odelsthinget i aaret 1886.

I en følgende artikkel skal jeg tillade mig at optage traaden i forhandlingerne med dette forslag og give en kort fremstilling af sagens nuværende standpunkt.

x.

Rosmersholm.

„Hys, hys, hys! Peder Mortensgaard er fremtidens høvding og herre . . . . Peder Mortensgaard er kapabel til at leve livet uden idealer, og det — ser du — det er just handlingens og seirens store hemmelighed. Det er summen af al verdens visdom. Basta". Det er Brendel, som siger dette — hemmelighedsfuldt. Brendel er en af disse skikkelser, vi kjender fra Ibsens bøger: fremmede gjæster, som kommer, blir en kort stund, siger bitre sandheder, og naar de gaar, efterlader de hos dem, som blir tilbage, isnende kulde eller kvælende hede og modner en beslutning i deres sind. De ligner, disse skikkelser, tanker, som stiger op i vor hjerne, som raader der en stund, sætter os i angst og tvil, og naar de er borte igjen, er alt anderledes end før. Og Brendel gaar med idealerne ud i mørke natten, ud i det store ingenting.

Men Rebekka og Rosmer maa i møllefossen, fordi de ikke har kraft til livet, og fordi verden ikke har brug for dem. Det nyskabte menneske-par, adelsparret, de blir ikke stamforældre til en ny slægt.

Det høres rigtigt og fornuftigt af folk, naar de siger, at dette er en sørgelig bog, og at de blir triste og uhyggelige tilmode af at læse den, det er ikke dem, men de, som føler glæde efter læsningen, som skylder forklaringen.

Men forklaringen er ikke saa vanskelig at give, saalænge glæden alene gjælder det rent kunstneriske i værket; den fuldkomne bygning, de skjønne klare linjer, alt dette kan paavises, og der er ikke saa faa, man kan faa til at forstaa og nyde med her.

Men hvorledes skal man forklare det, naar man efter den tragiske slutning gribes af en stor ufornuftig livsglæde, naar man, trods Brendels spaadom, synes, man har hørt fremtidens evangelium forkyndt.

Der er 6 personer, som staar paa personlisten i dramaet, men i grunden er der 7 medspillende. Salig fruen, Beate, er med. „For de døde hænger saa længe ved Rosmersholm". Med vidunderlig kunst er hun ogsaa bragt med i stykkets handling, og gjennem de replikker, som omtaler hende, faar vi hendes stakkers liv skildret, vi ser, hvorledes hendes syge kjærlighed driver hende ud paa de vildsomme veie og ned i møllefossen.

Og paa denne baggrund træder saa Rebekkas skikkelse pragtfuldt frem. Hun er sund i sit ubetvingelige begjær, sund og vild og hensynsløs og forfærdelig som naturkraften selv, hun ligner vort eget lands natur i dens pragt og vildhed. Vi forstaar, hun har levet et ungdomsliv, stærkt sandseligt og intellektuelt, et saadant ungdomsliv, som mænd langt oftere end kvinder lever under vore forhold. Hun er et rigt udstyret *bête humaine*. Saalangt kunde ogsaa de moderne franske forfattere gaa i sin skildring.

Men netop her, hvor evnen stanser eller glipper og glider ud hos de franske forfattere, netop her er det, den store norske forfatter med sin mægtige intuition og vilje begynder sin stolteste skaberakt. Han *vil* skabe et menneske og han kan: i Rebekkas vældige natur, kan den største evolution gaa for sig.

„Da gik det store omslag for sig, lidt efter lidt, næsten umærkelig, men saa overvældende tilslut, lige til bunden af mit sind . . . . Det er bare det, at saa kom der kjærlighed op i mig".

De faldt saa underlig disse ord udover al striden herhjemme, striden om renhed og skyld. Det var som et lys blev tændt høit oppe, et lys med stjerneglans, som sendte sine straaler ned over alle disse skikkelser, som raver og tumler i halvmørke. For det er i halvmørke, der strides, derfor saares saamange baade venner og fiender, og derfor blir der et raab og skrig af syge og vansmægtende mennesker, som tilsidst blir for stærkt og vedholdende til at holde ud. Og alle raaber de paa kjærlighed, men næsten ingen forstaar hinanden, for de mener ikke det samme med ordet.

Her er lyset tændt, her er kjærlighed, kom saa og maal. Kald alt det andet med andre ord. Til kjærlighed hører naturens forvandling, forvandlingen gjennem slægtled, eller med engang hos den enkelte, lige ned til bunden af sindet.

I „Rosmersholm" har vi en mand fremstillet, som har „sædelighedskravet i sig som en naturtrang", hvad vi oftere træffer hos kvinder end hos mænd under vore forhold, og en kvinde med synder røde som purpuret, men med ilden og den store forvandlingsevne i sig, — og Ibsens tro paa kvinderne, paa sit lands kvinder har aldrig faaet et stoltere udtryk end her. Det er ikke om ilden skal brænde eller slukkes kampen gjælder. Det er, om den skal ødelægge os, eller om den skal blive vor tjener, ildaanden, den mægtigste, hurtigste tjener.

Jeg har seet „Rosmersholm" jevnført med „Raskolnikow". Det forekommer mig, at Ibsens sidste drama „Vildanden", denne ømme tungsindige digtning, i grundtonen mere klinger sammen med den russiske forfatters storslagne fortælling. Her som der er mennesker fremstillet, hvoraf næsten ikke en eneste er normal, men den, som bøier sig over de stærkt spændte strenge, hører en herlig kjendt

melodi klinge, det er bjergprækenens høie poesi. Her som der klinger det: salige ere de fattige i aanden, salige ere de barmhjertige, her som der: I skulle aldeles intet sværge — — — — hverken ved sandheden eller friheden eller kjærligheden.

Men i „Rosmersholm“ bryder der ogsaa andre toner frem. Det er, som oftere i Ibsens digtning, antikens klarhed og skjønhedsglæde, som vil med. Det er som om hans drøm, det tredie rige, atter dæmrer frem. Det er det skjønne jordliv „i frihed, i fryd, i lidenskab“, som staar og vinker. Men først maa meget sones, meget lides, meget forvandles, først maa der ren, hengivelsesfuld kjærlighed op i menneskene. Det er fremtidens evangelium, med det gamle evangelium i sin inderste kjerne, et evangelium, mange til forargelse.

„Jeg har trod“, siger Rebekka, „at vi to sammen skulde komme til at magte det“. Det er ogsaa fremtidens løsen, mand og kvinde sammen skal magte at kjæmpe sin sag frem til seir. Men de to paa Rosmersholm, de magted det rigtignok ikke. Den ene fik ved at komme ind under den nye lov, en saadan følelse af sin skyld, at hendes vilje blev knækket sønder og sammen, og den anden, den skyldløse, den gjennem slægter adlede, han havde ikke kraft igjen til kamp, og de jagende hvide heste rev ham med sig ud i møllefossen. Og bogens spørgsmaal blir da det, om forædlingen kan gaa for sig uden at tage kraften saaledes fra menneskene, at de ikke taaler livet.

Det fortærende spørgsmaal er det, om ikke den store aandelige pøbelhob, det klamme uhyre med de mangfoldige hoder, altid vil komme til at trives og herje landet, spørgsmaalet er, om ikke menneskene med de kjærlighedsfulde, ædelmodige, fornemme sind i den grusomme naturs øine simpelthen er svæklinger, som ikke har noget bedre at gjøre end at skynde sig at slutte sin tilværelse saa snart som muligt.

Men hvoraf kommer det saa, at naar man staar længe bøiet over møllefossen, saa klinger dens sus og brus tilsidst som en stormende jubelsymfoni?

Det er dramaets dybe mægtige poesi, som bryder dets grænser, og den, som lader sig besjæle, faar evne til at drage frem og samle fra eget liv og erfaring de dyrebareste vidnesbyrd til svar paa spørgsmaalet, det svar, at man har oplevet at se de ædleste kræfter føre seiren hjem. Og et vidnesbyrd ligger nærmere end de andre: Rosmer er ikke Ibsen, men det formaal, bogens helt sætter sig og opgiver, det er det, som digteren stevner mod bestandig og aldrig opgiver. Det er digteren, som vil skabe glade adelsmennesker.

„Hvor glad jeg vilde være, om jeg kunde faa det til at lysne i denne skumle styghed“ . . . . Tænk om jeg kunde vække dem til selverkjendelse, bringe dem til at angre og skamme sig over sig selv

. . . . alle viljer, alle sind stevnende fremad, opad, enhver ad sin egen naturnødvendige vei“.

Og kan der ikke vidnes, at digterens stræben er blevet *virksom kraft*. Har han ikke hjulpet mer end en af os ind i selverkjendelsen, bort fra selvbeskuelsen og selvnydelsen, ud i „dagens levende liv“ for at give vort arbeide med til det menneskeliges frigjørelse. Og om der endnu ikke er blevet saa mange glade adelsmennesker i landet, saa forstaar vi, at i al lovmæssigheds navn forædlingsprocessen maa være begyndt.

Og vi forstaar bedre end før, at det ikke er nogen ondskabens theori, som skal løse problemerne, og at intelligens og kløgt ikke er nok til at drive os ind paa „samlingslovens bane“. Der skal komme stærkere kræfter op. Flere og flere skal gribes af lidenskabernes lidenskab, kjærligheden til alle, „lykke for alle, skabt gjennem alle“. Og kvinder og mænd med evne til glæde i sig, de vil reise sig. De vil forlade sin omhegnede ro, sin klare, kjølige tankeverden, sin ensomheds lykke for at gjøre hvad stakkers Brendel maatte opgive: lægge det bedste de eier, alt, hvad de eier, i vægtskaalen, for at den engang skal synke til det godes side. — At det sterke maa seire, og det svage gaa under, det er en tilværelsens lov, vi ikke kommer bort fra, men engang skal lyset og godheden faa styrken paa sin side, og da er forbandelsen hævet, da blir de to — aand og natur, da blir de to *et*.

Der har været talt meget om uvirkelighed i anledning af „Rosmersholm“. Men man burde ikke bruge det udtryk. Det, at gjennem et eneste menneske kjærlighedens genesis skildres, i et levende menneskepar et helt universum, det er ikke uvirkelighed, det er koncentreret liv og virkelighed. Man burde heller ikke bruge de mange almindelige literaturbestemmende udtryk her. De er gamle nu, de skal snart i støbeskeen, det føler man bedst, naar man har staaet længe og i alvor seet paa dette verk: *den nye tids drama*.

G. K.

„Tre par" paa Kristiania teater.

Kiellands stykke, „Tre par", maa siges at gjøre lykke paa vor scene. Naar det alligevel ikke gjør *saa* stor lykke, som alle de glimrende enkeltheder, forfatteren har udstyret det med, synes at skulle berettige det til, — naar den rette festlighed ikke vil indfinde sig, saa tror jeg, grunden *for en del* kan ligge i et par betydelige mangler ved den iøvrigt vellykkede opførelse.

Frk. Svendsens rolle burde man ikke have givet til frk. C. Brun. Vistnok spiller frk. Brun i enkelte scener, saaledes især i scenen med Jens Waage, da hun forsnakker sig og en smule direkte følelse bryder igjennem, meget rigtig og godt, det minder om hendes smukke udførelse af Svavas rolle, men forøvrigt er frk. Svendsen for smaalig beregnet, for lidet ædel, til at frk. Brun kan give rollen tilfredsstillende. Hele anlægget er, forekommer det mig, feilagtigt. Frk. Brun forsøger helt fra begyndelsen af at tale i en tør afmaalt, streng forretningstone, det passer ikke. Frk. Svendsen er ikke tynget af sin stilling. Hun gaar ikke med den uafladelige forestilling, at hun er mere kontorvæsen og fænomenal kvinde end menneske. Det er omgivelserne, som maaber, hun selv er ovenpaa. Rigtignok frygter hun lidt de unge fruer, derfor smigrer hun dem; men herrerne, dem kjender hun bedre, dem frygter hun slet ikke, hun manøvrerer blot med dem, og man skal faa det indtryk, at hendes læreaar er tilbagelagt, og at hun er sikker og stø i manøvren. Denne overordentlig praktiske dame er ikke elskværdig udstyret fra forfatterens haand, hverken naar hun ubarmhjertig fører sin principal ud paa glatis, eller naar hun docerer, løser knuderne og forlover sig i selskabssalen. Hun er noget tarvelig i følelsen. Men hun skal være i besiddelse af en vis overlegenhed, en vis naturlig behagelig sikkerhed skal være fremme i hendes væsen. Den kloge frøken skal være en indtagende dame, ellers forstaar vi ikke det hele. Det hele udstyr — dragten — mindede dernæst meget om de gammeldagse tyske stykker, hvor man gjør nar af de emanciperede damer. Det er et feilgreb. Vi faar ikke det indtryk, at forfatteren staar ironisk ligeoverfor sin heltinde. Naar han kommer med sin spaadom om, at i fremtiden skal vi faa se mange af den sort kvinder, saa maa man tro, han mener det, hvor lidet det end kan smage os, som elsker at tænke os fremtidens kvinde saa ganske anderledes. Forresten — jo, en liden skjelm har han nok bag øret, alle broer er ikke kastet af, han kalder hende fremtidens „fruentimmer" og da — lad gaa, hun er i ethvert fald baade retsindigere og modigere og duer langt mere end fortidens og nutidens „fruentimmer".

Der kan vel ikke være to meninger om, at hr. Selmer misbruger sit talent ved at give Friedemanns rolle paa den maade. Friedemann skal vistnok være ufrivillig komisk, ret som det er, men han skal ikke være nogen bajads, fru Sandbergs stærke stemning lige overfor ham, og frk. Svendsens alvorlige omtale af ham blir, som rollen nu gives, aldeles uforstaaelig.

Idet hele synes det, som spillet er for farcemæssig anlagt. Den fra forfatterens haand saa ypperlig udstyrede scene, hvor herrerne stikker hoderne sammen og fortæller om sine erobringer, fordærves saaledes for os ved plump farcegjengivelse. Det ser ud, som om omtrent alle vore forfattere er enige om, at de fine kavalerer blir gemene, naar de kommer ind paa themaet: kvinderne, arton: kvinde — se „En handske“: scenen mellem Ris og Kristensen, „Kommandørens døttre“: punschelagene, „Albertine“: herrerne paa Grand o. fl. — men de ter sig da vel ikke slig alligevel. Den scene, — idet mindste, saaledes som den blev spillet forleden søndag aften*) —, gaar omtrentlig ikke an; man kunde fristes til at ønske, man var justitsminister.

Overhovedet blev de scener, som streifede det frivole, lovlig stærkt understreget, ligesom konversationen gik altfor deklamerende. Derved blir der noget plumpt over stykket, som slet ikke er tilsigtet, man skal netop fare let og hurtig over det hele som paa den glatteste is. Især piner det at høre den første scene, siestascenen, deklameret. Forøvrigt havde frk. Reimers anlagt sin rolle udmærket og gjennemførte den godt, og hr. Reimers spillede godt hele tiden, undtagen paa isen sammen med frk. Svendsen, han skal der være lidt vanvittig af forelskelse, men det er der ingen som kan skjønne. Frk. Rynnings spil var det — trods begynderfeilene — rent en glæde at se, og ved hr. Hanssons spil er det ikke let at opdage mangler. Det er vist netop forfatterens mening, at saa megen ufordærvet elskværdighed skal findes mellem alt vraggodset hos Jens Waage, men der skal sandelig stor kunst til at faa det saaledes frem. Og saa er det er nydelse at høre nogen tale saa jevnt, naturlig og hverdagslig paa vor scene.

„Tre par“ giver os en stump virkelighed, og ingen skal sige, at forfatteren ser for pessimistisk, overdriver eller maler med for mørke farver. Nei, i livet ser den vel saa tarvelig ud, den — for at bruge et af stykkets udtryk — „malprobre blanding“ af lidt fri kjærlighed, lidt ægteskab, lidt bedrag, lidt samvittighedsnag, lidt anger og lidt

*) Disse bemærkninger om opførelsen er kun en række indtryk efter en eneste forestilling, de skal ikke betyde nogen grundig kritik.

forsoning. Kielland stiller sig forøvrigt i anledning af dette ikke blandt reformatorerne. Heller gjør han lidt nar af dem, og det er vist sundt for alle os, som vil reformere samfundet, at der vises os, hvor daarlig vi ofte har reformeret os selv. Skildringen af den skikkelige Friedemann, som arbeider mod fordærvelsen, men paa samme tid er en saa ægtefødt søn af den gamle Adam, at han rent ud begeistres ved „fruentimmer-historier", er glimrende vittig, kostelig.

I det hele synes det, som om Kielland er blet lidt kjed af talen om fordærvelsen og rene ægteskaber, og som om han foreslaar et kompromis. Det høres, som om han vil sige omtrent som saa: Nu vel, ægteskabet er en kjedelig institution, men efter nærmere undersøgelse viser det sig dog at være et temmelig nødvendigt onde, lad os saa blot iforveien dræbe alle illusioner, saa vil det i ethvert fald gaa bedre end før, og — herregud — lad os saa tage det hele lidt mindre høitidelig baade med *kvinder* og mænd; det vil gjennemsnitsmoralen staa sig paa.

For de egentlige literater maa „Tre par" være en høist interessant studie, det er vanskeligt at klassificere her. Stykket er paa ingen maade en farce, dertil er det for ironisk aandfuldt. Der er lyrik i det, vinterdagsillusionen paa isen faar undertiden et skjær over sig, som om sommernatsdrømmen havde været forbilledet — men saa glipper det. Det er mindst af alt komedie. Forfatteren er ikke filosof nok og idealist nok til at skrive en komedie. Stemningen blir da ogsaa derefter, vi nyder, vi morer os, vi ler, men vi ler ikke rigtig ud, vi føler os ikke fri, der blir undertiden noget tvungent ved latteren, vi staar ligesom baade for nær og for fjernt. Vi føres ikke som af komedieforfatteren op paa et høit sted, hvor vi kan faa det rette perspektiv og le hjertelig godt af al verdens daarlighed og — helbredes af fjeldluften. Et tænkende menneske kan af en god komedie lære maadehold, fordragelighed, ja ømhed for sine medmennesker, han kan lære, at livet paa denne underlige klode er saa vanskeligt, at det trænges vi er overbærende mod hinanden og tilgiver hinanden, men han lærer ikke at gaa paa akkord. Han lærer at se kompromiset som det latterligste af alt.

Det alvorligste og fra forfatterens side mest direkte udtalte i stykket er et indlæg for kvindernes sag, retfærdighed mod kvinderne. Det ser ud, som om alle de betydelige forfattere i vort land, enten gjennem spøg eller alvor, gjennem objektiv holdt virkelighedsskildring eller gjennem direkte forkyndelse, — frivillig eller ufrivillig, maa vidne for den sag.

G. K.

Forskjelligt.

I en korrespondence til „Framåt“ fra dette tidsskrifts redaktør, hvori fru Camilla Collett omtales med beundring, heder det blandt andet: „Fordi hun har evne til at være sig selv helt ind i den inderste grund, har hun ogsaa denne skjønne kvindelige selvfølelse, som aldrig har tilladt hende at smigre overmagten. Fordi hun for alvor er kvindelig, har det, hun har skrevet og sagt, aldrig været skjæmmet af stænk af servilitet ligeoverfor manden“. — Denne sidste ytring giver dr. Georg Brandes — under en anmeldelse af Strindbergs „Giftas“ i Politiken 25de decmb. 1886 — anledning til følgende aandrighed: „Som man ser tales der her om manden i almindelighed, som om repræsentanten for en fiendtlig stamme, overfor hvem det fremfor alt gjælder om at være paa sin post. Der gives desværre i livet (om end ikke i literaturen) situationer, hvor det er kvinden meget vanskeligt at vogte sig for hint stænk af servilitet (naar hun falder sin kjæreste om halsen f. eks.), det maa være derfra, at denne uvane stundom gaar over i bøgerne, dog lykkeligvis meget sjeldnere end man skulde formode“.

Finland. *„Helsingfors dagblad“* har fra 1887 sat kvindesagen paa sit program.

Amerika. *Ordenen „Arbeidets Riddere“ om kvindens rettigheder:* Naar vi taler om menneske-rettigheder er kvindernes ret altid indbefattet, fuldt ud, hendes ret til liv, frihed og lykke. Vor orden har sat det som sin opgave at skaffe kvinderne lige rettigheder med mænd, ikke alene paa det industrielle felt, men ogsaa paa lovgivningens omraade. — I henseende til det første, til den store produktive industri, hvor millioner af kvinder nu er beskjæftigede, søger „Arbeidets Riddere“ stadig at virke for gjennemførelse af følgende store sag paa programmet: *at sikre begge kjøn den samme betaling for det samme arbeide.* Dette er ikke nogen tom frase i smag med dem listige politikere ofte kommer med. Det er vor redelige stræben, at denne sag skal antage praktisk form. Det har delvis lykkedes bogtrykkerne at faa den gjennemført, og det samme er tilfældet inden enkelte andre haandværk. Ved et stort møde af udsendinger fra landets skomagerfagforeninger, som holdtes i Philadelphia for en tid siden, blev nævnte sag offentlig erklæret for at være et af foreningens fundamentale principer.

(The Woman's Journal Boston).

Indhold: Forhandlinger om indførelse af borgerligt ægteskab (af x). Rosmersholm (af G. K.). »Tre par« paa Kristiania teater (af G. K.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 1ste februar 1887.	No. 3.

Den franske revolution og den kvindelige opdragelse.

(Foredrag, holdt i N. Kvindesagsf. af skolebest. *Otto Anderssen*).

Bjørnstjerne Bjørnson har ved et par leiligheder, vistnok til overraskelse for adskillige, fremhævet den konservatisme, som raader hos Franskmændene, der jo ellers har ord for at være den uroligste og mest forandringslystne af alle nationer. Franskmændene selv giver han imidlertid ret heri. Saaledes skriver en fremragende lærd M. Michel Bréal i sin bog: *Quelques Mots sur L'Instruction Publique en France*, følgende: „Man maa ikke glemme, at vi er et folk, der i høieste grad er fiendtligt mod virkelige reformer, og som med den største troskab holder fast ved aarhundreder gamle traditioner. Vor historie er oversaaet med revolutioner paa overfladen, men hvad der danner grundvolden i vort moralske og intellektuelle liv har neppe forandret sig i de sidste 200 aar.“ Ligeledes skriver Raoul Frary i sin bog: *La Question du Latin:* „Vi er et altfor fornuftigt folk, undtagen i politik, og vi er altfor bange for revolutioner, som ikke fuldbyrdes paa gaden.“

Sandheden af disse ord vil ingen benægte, der paa nærmere hold har havt anledning til at studere franske forhold. De har ikke den overdrevne respekt for nedarvede former, der hos Englænderne oftere grænser til det latterlige, men til gjengjeld er de langt mere konservative end sine naboer hinsides kanalen, naar det gjælder forhold af dybere art. Ser vi paa et forhold, der har en større betydning end de fleste andre, kvindens stilling i det franske samfund, hvor seigt har det ikke gaaet med at gjennemføre reformer i hendes sociale og retslige stilling. Indtil det sidste har klostret været den eneste opdragelsesanstalt for en ung pige af stand og formue; hun er den dag idag omgjerdet af de samme trange grænser, inden hvilke konveniensen og en snever moral gjennem lange tider har holdt hende bunden;

naar hun gaar ind i ægteskabet, i et forhold, der er afgjørende for hendes fremtid, vælger hun ikke selv og tages neppe engang med paa raad. Først som gift kvinde gjenvinder hun til en vis grad sin selvstændighed, og i familien og salonerne er hun siden gammel tid en magt, der respekteres og forstaar at gjøre sig gjeldende. Men selv i ægteskabet lever hun ikke under lighedens vilkaar rent juridisk. Disse forhold vil vistnok længe forblive i alt væsentligt uforandrede. Vi vil neppe i Frankrige som regel se unge mennesker indgaa kjærligheds-forbindelser med ægteskabet som formaal, uden forældrenes vidende og samtykke, vi vil ikke se franske kvinder deltage i det offentlige liv, optræde paa møder som forkjæmpere for politiske og sociale reformer, hvilket hører til dagens orden i England og Amerika, uden at tildænges med spot og latter, og vi vil neppe opleve at se kvinder gaa ind i de funktioner, som gammel sed har forbeholdt mændene.

Den nuværende franske republik har som bekjendt gjennemført enkelte nyttige reformer i kvindens sociale vilkaar. En af de vigtigste af disse er uden tvivl grundlæggelsen af de kvindelige lycéer. Man vilde imidlertid tage meget feil, om man i denne reform vilde se et udtryk for en bestræbelse hos Franskmændene i retning af at ville udvide kvindernes borgerlige rettigheder. Den er først og fremst udgaaet fra en smuk anerkjendelse af, at det er kvindens ret saavelsom mandens at sættes istand til at naa en høiere intellektuel udvikling. Det tør vel heller ikke have ligget fjernt fra lovgivernes tanke, at en saadan høiere skole vilde bidrage til aandelig at emancipere kvinden og derigjennem gjøre hende til et mindre villigt redskab i klerikalismens haand. Endelig har ogsaa hensynet til kvindens fremtidige stilling som moder og opdragerinde været medvirkende aarsag. Jeg skal illustrere dette ved et lidet træk. I programmet for de kvindelige lycéer er optaget en smule latin. Hvorfor? For at den fremtidige moder kan hjælpe sine sønner med latinens elementer. Kvindeemancipationen i den form, som den har i Amerika og England, er usmagelig for Franskmændene, som den er fremmed for den romanske races tænkesæt i almindelighed, og det er neppe for dristigt at profetere, at med hensyn paa kvindernes sociale frigjørelse, vil Frankrige ikke blive det land, som gaar i spidsen.

Er ogsaa den store franske revolution fra 1789 at betragte som en revolution paa overfladen? I mange henseender naturligvis ikke. Den afskaffede aarhundreder gamle privilegier, nedbrød skillet mellem de forskjellige samfundsklasser, emanciperede bønderne, indførte et retfærdigere retsvæsen og skattevæsen, lagde den politiske magt i folkets hænder. Men den gjorde lidet eller intet for at tilintetgjøre det store middelalderske privilegium, mandens privilegium til at holde kvinden i umyndighed og uvidenhed. Paa ganske faa undtagelser nær ræson-

nerer revolutionens mænd om kvinden og hendes bestemmelse saa theologisk orthodoxt, som man kan ønske sig. Det høres kanske besynderligt, naar man ser, hvilken betydningsfuld rolle kvinderne fra alle lag af befolkningen spiller under revolutionen, naar man erindrer, hvorledes Mdm. Roland var den virkelige chef for sin mands ministerium, ja hele det girondistiske partis store orakel, hvorledes en Mdm. Necker, en Mdm. Tallieu, en Mdm. Recamier og mange flere gjorde sine saloner til politiske centrer, hvorhen de trak tidens ledende mænd, der ikke viste sig utilgjængelige for deres indflydelse, hvorledes kvinderne deltog i klubbernes forhandlinger, ja selv stiftede politiske klubber, hvor det gik ganske varmt til.

Man vilde imidlertid tage meget feil, om man i denne kvindernes ivrige deltagelse i det politiske liv og i den indflydelse, de øvede, og som mændene saa villig underkastede sig, vilde se en almindelig erkjendelse af det naturlige og retfærdige i, at kvinderne frigjordes fra den borgerlige og politiske umyndighedstilstand, hvori den bestaaende lovgivning holdt dem. Kvindernes deltagelse i det politiske liv var i Frankrige en gammel tradition. Vi har havt adskillige regjerende franske dronninger. I Frondens intriger var fornemme kvinder de ivrigste deltagere. Under det absolute kongedømmes mest glimrende periode var Ludvig den 14des vilje meget ofte kun Mdm. Maintenons vilje og Ludvig d. 15des Mdm. Pompadours. Da i det 18de aarhundredes sidste halvdel de nye ideer bemægtigede sig menneskets sind, finder vi kvinderne som deres ivrigste tilhængere, gjørende propagande for dem hos tidens politikere i sine saloner eller i sine breve. Ogsaa i vore dage er fænomænet vel kjendt. Vi ved alle, hvilken indflydelse keiserinde Eugenie øvede paa sin mand, navnlig i den sidste tid, og det er heller ingen hemmelighed, at ogsaa den tredie republiks politikere ikke har været uimodtagelige for kvindelig paavirkning. Jeg henviser i saa henseende til en nylig falden merkelig udtalelse af Raoul Duval i det franske kammer, der godtgjør dette. I den indflydelse, kvinden ad indirekte vei har øvet og øver i det offentlige liv i Frankrige, tør man kanske se en forklaring til den kjendsgjerning, at opinionen er saa kjølig ligeoverfor den tanke at give hende anledning til at gjøre sine meninger gjeldende ad forfatningsmæssig vei.

Men tilbage til revolutionen.

Den satte sig som formaal at grundlægge en samfundsorden paa frihedens og lighedens grundsætninger; men den udstrakte ikke sine reformer til kvinden. Den gjorde ingen væsentlig forandring i hendes retslige stilling, saaledes som den var under den gamle tingenes orden. Mærkeligt nok har den heller ikke gjort noget alvorligt forsøg paa at

sætte kvinderne istand til gjennem opdragelsesinstitutioner at naa en høiere intellektuel og moralsk udvikling.

For at forstaa dette, maa vi gaa tilbage til *Rousseau*. Man kan ikke overvurdere den indflydelse, denne merkelige aand har øvet paa sin samtid og eftertid, ja han har jo besynderlig nok i vor tid disciple, der synes at sætte sin ære i at prædike hans doktriner og ikke mindst hans paradoxer uden afslag.

For revolutionens mænd var Rousseau den store profet, hvis ord var som et troens evangelium, og selv hans vildeste utopier fandt tilhængere. Hvorledes betragtede nu han kvinden? Han var som vi ved radikal tilgavns. Skjønt paa sit vis brændende religiøs var han en modstander af den kristne religion; politisk hævdede han folkets suverænitet til det yderste og socialt vilde han gjennemføre den størst mulige lighed. Han havde altsaa, hvad der efter visse folks mening er de nødvendige betingelser for at være en tilhænger af kvindeemancipationen. Ikke destomindre er han i dette spørgsmaal fuldstændig rettroende, ja man vil i vor tid neppe finde nogen, der helt ud vil vedkjende sig hans anskuelser her — det skulde da være Strindberg.

5te kapitel af hans opdragelsesroman *Emile* er betitlet „*Sophie ou la femme*“ og lærer os at kjende Rousseaus tanker om kvindens natur og bestemmelse.

Hvad er saa kvindens opgave efter hans opfatning?

Hun er skabt med det særformaal at behage manden og for at beherskes af ham. Derfor bør hun vise sig elskværdig mod ham og undgaa at opirre ham. Ganske vist skal manden ogsaa behage kvinden, men det er noget som falder af sig selv; han behager, fordi han er stærk. Den væsentligste egenskab hos kvinden er blidhed; skabt til at adlyde et saa ufuldkomment væsen som manden, bør hun tidlig lære at taale uret uden at beklage sig. Kun ved blidhed kan hun gjøre sig haab om at beseire sin mand. Hun bør som hustru være tro, beskeden, opmerksom, tilbageholden, for at ikke engang den mindste mistanke skal falde paa hende. Thi, ifølge en naturlov er kvinden afhængig af mændenes dom om hende. Det er ikke nok at *være* hæderlig, det er ligesaa vigtigt at *synes* hæderlig. Kvindernes opdragelse skal først og fremst gaa ud paa at udvikle de rent kvindelige egenskaber, skal altsaa ikke nærmest tage sigte paa hendes almindelige menneskelige evner, som hun deler med manden. Thi det er gjennem udvikling af sine specielle kvindelige anlæg at hun dygtiggjøres for sin opgave at vinde naade for mandens øine. „Al opdragelse af kvinderne“ siger han, „bør have hensyn til mændene. At behage dem, at være dem nyttige, at lade sig elske og ære af dem, at opdrage dem, naar de er unge, at pleie dem, naar de er syge, at raade dem, trøste dem, gjøre dem livet behageligt, det er

kvindens pligter til alle tider, og hvad man bør lære dem fra barndommen af".

Rousseau gaar ikke saavidt, at han anser en blot og bar kjøkkenopdragelse, som tilstrækkelig for kvinden. Han vil, at hun skal lære at tænke og dømme, dyrke sin aand og erhverve sig kundskaber, men vel at merke alt dette inden det omraade og for det formaal, naturen anviser hende, og vi har hørt, at kvindens formaal var at være manden til behag. Det er derfor den dannelse, som forhøier hendes naturlige ynde, han ønsker at give hende. „Kvinden", siger han, „er behagesyg af væsen, men hendes koketteri skifter form og gjenstand efter hendes syn paa tingene. Lader os bringe dette i overensstemmelse med naturen, og kvinden vil have den opdragelse, som passer for hende".

Kvinden bør udvikle sit legeme, men ikke nærmest for sin egen skyld, men for at de børn, hun føder, kan blive sterke. Han anbefaler at tage den spartanske opdragelse til mønster. I Sparta deltog de unge piger i gutternes lege og legemlige idrætter, i de offentlige fester og optog; men naar de blev gifte, indelukkedes de i sine huse og ofrede sig udelukkende for huset og familien. „Dette er den maade at leve paa, som naturen og fornuften foreskriver kjønnet".

Efter disse principer opdrages Sophie. I tidens fylde ægter hun Emile; det behøver neppe at siges, at de ender med at nyde en fuldkommen lykke.

Der er selvfølgelig iblandt Rousseaus udtalelser en mængde fine og træffende bemærkninger. Dette kan imidlertid ikke hindre, at Rousseaus syn paa kvinden, hendes natur, opgave og opdragelse maa stemples som skjevt, ensidigt, ja raat. At grundlægge en opdragelse, ikke paa hvad der er almenmenneskeligt hos hende, men paa hvad der er særligt for hende som kjønsligt væsen, at optrække grænserne for hendes liv udelukkende med hensyn paa hendes gjerning som hustru og moder, at stille hende i ægteskabet ikke som mandens jevnbyrdige, men som den, hvis opgave det skal være at gjøre manden tillags og ydmygt resignere „selv naar hun lider uret", se det er hvad Rousseau kalder at opdrage kvinden efter sin natur, det er paa den maade, at hun efter hans opfatning opfylder sin bestemmelse.

Det liv, hun skal leve, er et liv for manden, den ret, hun tør kræve, er ikke den selvstændige hustrus, der mener at kunne fordre respekt for sin personlighed, som manden for sin, men hvad han af naade tilstaar hende, eller som hun med list kan tilrane sig. Hendes lykke er mandens tilfredshed, hendes lov hans ønsker. Ægteskabet og kun ægteskabet er hendes livssfære. Alt udenfor dette, al virksom handling i samfundet, alle dybere aandelige interesser forbeholdes manden. I hans opdragelse er der aldrig tale om kvinden, i hendes opdragelse er der altid tale om manden.

Disse ideer, hvori ikke Rousseaus sensualisme fornegter sig, kunde saa meget lettere faa indgang, som de paa intet punkt brød med de tilvante forestillinger. Det er en sjeldenhed hos samtidens tænkere, at finde retfærdigere og ædlere anskuelser. En mand som Diderot kunde udtale, at man burde undervise kvinderne som mændene og i de samme ting som mændene. Men en saadan røst kunde ikke tiltvinge sig opmerksomhed ved siden af Rousseaus lidenskabelige og bedaarende veltalenhed. Det var denne, som ogsaa i dette spørgsmaal kom til at bestemme den holdning, revolutionens mænd i sin helhed indtog, da spørgsmaalet om kvindernes opdragelse kom paa dagsordenen.

Blandt de opgaver, som forelaa for den franske revolution, var ogsaa undervisningsvæsenets ordning. Det var naturligt, at denne sags behandling ogsaa medførte, at tidens mænd ikke kunde undgaa at komme ind paa spørgsmaalet om den kvindelige opdragelse.

Allerede *Mirabeau* optager dette til diskussion, og det er ikke uden interesse, at se, hvorledes denne djerve, ildfulde frihedskjæmpe stiller sig i denne sag. Blandt hans efterladte papirer fandt man endel udkast til taler, hvis gjenstand var ordningen af det franske undervisningsvæsen. I en af disse udtaler han sig saaledes:

„Jeg vil fatte mig i korthed om kvindernes opdragelse. Mændene, der er bestemte for det offentlige liv, bør opdrages offentlig. Kvinderne, der er bestemte for familielivet, bør kun forlade hjemmet i meget sjeldne tilfælde.“ Selv klosteropdragelsen med sin afstængthed fra verden forkaster han. Det er Rousseaus tanker op igjen ligetil angrebet paa klosteropdragelsen. Nu, det vil til alle tider være en sandhed, at hjemmet er og bør være den fornemste opdragende magt i barnets liv, men udelukkende at ville tildele hjemmet den opgave at lede barnets opdragelse og undervisning, vil til alle tider vise sig at være et overmaade tvilsomt experiment, og neppe mindst, naar der tales om hjem som de franske paa Mirabeaus tid; thi efter alt, hvad vi ved, stod det bedrøveligt nok til med familielivet i det franske samfund, ialfald i dets høiere klasser.

Om den virksomhed, der naturlig bør tilkomme de to kjøn, siger han følgende:

„Mandens kraftige konstitution og den virksomhedstrang, energi, dristighed og udholdenhed, der følger af denne, bestemmer arten af det arbeide, han bør beskjæftige sig med. Alt, som kræver en betydelig styrke, lange marscher, mod, standhaftighed, haardnakkede diskussioner bør udelukkende være hans sag. Han skal arbeide paa marken, drive handel, reise, gjøre krigstjeneste, beskjæftige sig med politik, kort sagt greie alt, som ikke hører hjemme i familiens skjød. Kvindernes fine konstitution, der er saa fortrinlig skikket for deres

hovedbestemmelse at forplante slægten, at vaage med omhu over den første alders farer og derigjennem lægge i lænker for sine fødder alle mandens kræfter ved sin svagheds uimodstaaelige kraft, denne konstitution binder dem til husholdningens beskedne pligter og til de rolige vaner, som disse pligter kræver, og tillader dem kun at vinde og skjenke sand lykke i et tilbagetrukkent livs fredelige gjøremaal. At paalægge disse skrøbelige organismer anstrengende hverv, at belæsse disse svage hænder med tungt arbeide, det er at krænke naturen paa den feigeste og mest barbariske maade; at bortrøve disse beskedne væsener, hvis blufærdighed er deres største ynde fra de huslige sysler og føre dem midt op i mændenes gjerning, udsætte dem for farerne ved et liv, som de ikke kan udholde, uden ved mod naturens orden at forandre sin legemlige konstitution, det er at ville udslette deres fine følsomhed, nedværdige dem osv. osv.

Hvilket prægtigt stykke revolutions-rhetorik, hvilken tilsyneladende øm og ærbødig hensynsfuldhed, men i virkeligheden hvilken mandlig selvgodhed og hvilken flad og uvederheftig tænkning!

Vi forstaar efter dette, at Mirabeau med let hjerte stængte alle veie for kvinden til at naa en høiere intellektuel udvikling, og at han kunde sige: „det vilde maaske være at ønske, at de aldrig slap udenfor sin moders opsigt“. De eneste opdragelsesanstalter for kvinder, han tillader, er private pensionater under offentlig kontrol samt elementarskoler for piger i lighed med gutternes. Men alle høiere undervisningsanstalter var udelukkende forbeholdt disse.

(Fortsættes).

Brev fra Amerika.

Minneapolis, 29de Januar 1887.

Redaktør!

Her i Amerika og jeg tænker endnu mere hjemme i Norge, mødes de, som forsvarer kvindens stemmeret, altid af tusinde indvendinger; man skulde tro, verden vilde falde ned, dersom en saa uhørt ting blev sat igjennem, eller man venter ialfald en opløsning af alle sunde, normale forholde. Jeg sender Dem her en correspondance fra Washington territorium, altsaa en stat, hvor kvindens stemmeret flere aar alt har været praktiseret; man maatte nu begynde at mærke de fordærve-

lige følger af denne lov, hvis de nogensinde vilde komme. Correspondancen er skrevet til „*The woman's journal*", det berømte kvindeblad, der udgaar i Boston.

Seattle Washington ter., Januar 1887.

Det er nu tre aar siden den almindelige stemmeret i Washington territorium blev udstrakt ogsaa til kvinder. Da det lovforslag, som sikrede kvindernes fuldstændige frigjørelse i territoriet, gik igjennem uden særlige anstrængelser eller større tryk paa regjeringen, end der tidligere havde været forsøgt, saa troede mange, at det vilde falde dødfødt til jorden, at, da massen af kvinder ikke havde ansøgt om det, de heller ikke ønskede det og saaledes ikke vilde benytte sig af den rettighed og magt, der var givet dem. Men der fulgte mange overraskelser paa denne ene, og at denne antagelse viste sig at være en fuldstændig feiltagelse, var en af de første.

Den første valgforretning i Seattle, efter stemmeretsforslaget var gaaet igjennem, var et kommunevalg, der fordrede indtegnelsen af navnene paa dem, der vilde benytte sin stemmeret. Før man fik adgang til navnelisterne, hørtes ofte sagt paa gaderne og paa pladserne, hvor de politiske agitatorer samlede sig, at kvinderne vilde ikke lade sig indskrive; mange af bevægelsens varmeste venner, baade mænd og kvinder, frygtede, at der ikke var over 50 kvindenavne eller i det høieste hundrede paa listerne; men paa opgjørsdagen fandt man, at næsten en trediedel af det samlede antal af indskrevne stemmer var kvinder. Naar man betænker, at i befolkningen her, er antallet af mænd langt overveiende, vil man forstaa, hvor fuldstændig overraskelsen var. Og da valgdagen kom, stemte kvinderne. Resultatet af denne valgforretning var, at man fik et byraad, hvoraf størstedelen af medlemmerne ikke skyldte brændevinssjapperne deres valg. Dette var den første frugt.

Og nu vaktes hos vennerne af kvindernes stemmeret stor interesse for de nye valg til den lovgivende forsamling. For ikke snarere havde det vist sig, at kvinderne vilde stemme, og at deres magt i det store taget var ugunstig for brændevinstrafikken, før muligheden af at ophæve loven igjen diskuteredes af dens modstandere. Selvfølgelig bivaanede kvinderne prøvemøderne og sikrede sig, at gode navne kom paa kandidatlisterne. Denne kvindernes aarvaagenhed og utrættelige arbeide og anstrængelser, til de havde sikret sig valget af deres paalidelige venner, overraskede gamle partiledere. En gentleman fra Brooklyn, som var correspondent for et af bladene der, kom tilfældigvis til Seattle paa den tid og bivaanede prøvemøderne. Han skriver saaledes til sit blad: „Jeg er overvældet! dette er det mest forbausende syn jeg har seet. Damer, som bivaaner valgmøder! Hvor kan det gaa for sig? I Brooklyn maa republikanerne — og vi anser der republikanerne

for at representere den bedre del af folket — ved deres prøvemøder have en hel række af politibetjente, der maa overholde orden. Og her sidder damer — damer med opdragelse og fin dannelse — og stemmer i fuldt alvor ved et prøvevalg i Wash. ter. Og intet polit., alt pent og hyggeligt mere ligt en festlig sammenkomst af kirkemedlemmer end noget andet jeg kan tænke mig. Jeg forstaar det ikke!"

Det har vist sig, at kvinderne ikke stemmer med *et* parti. Maaske de bryr sig mindre om partier og mere om princip end mænd. Gode kvinder som gode mænd stemmer for gode forholdsregler.

Valgdagen er hos os næsten betragtet som en fornøielig begivenhed. Ved stemmeurnerne hersker ialmindelighed orden og forekommer ingen tølperagtigheder. Manden forglemmer ikke at være høflig, ikke heller glemmer kvinden at være kvindelig.

Det har været forsikret op igjen og op igjen, at dersom kvinderne fik stemmeret, vilde de bedste af dem ikke benytte sin ret, mens de uvidende og lastefulde altid vilde være færdige til at være med paa at føre en slet sag igjennem. Dette har vist sig at være en storartet feiltagelse. Der er meget faa kvinder, som ikke stemmer; fra den mest dannede klasse — hvor baade aand og hjerte er dannede — ned igjennem de forskjellige grader til de haardt trællende arbeidskvinder, er der ingen klasse, der ikke stemmer. Saa er det de lastefulde, der sælger sine stemmer; men naar man sammenligner dem med de samme stemmer solgte af mænd, blir deres antal lidet.

Sandsynligvis er den virksomste bussemand, som modstanderne af kvindesagen sætter op, jurypligten. Hvorfor den ting skal være saa afskrækkende, kan jeg ikke forstaa. Sagførere har ofte udtrykt sin fornøielse over den intelligente opmærksomhed, hvormed kvindelige jurymedlemmer altid fulgte en sag, og dommer Greene udtrykte en meget høi mening om deres dømmekraft og trofasthed i et brev, som blev offentliggjort i vide kredse, til senator Hoer af Massachuset. De kvinder, der har tjent som jurymedlemmer, klager vel saa lidet som mænd over jurylivets besværligheder. Nogle intelligente kvinder, som for det meste er bundne til huset og de daglige pligter, siger, at jurytjenesten var for dem en behagelig adsprodelse fra arbeide, en aandelig forfriskning.

En kvinde, som tjener sit brød ved naalen, sagde, at hun havde aldrig tænkt sig en mands arbeide saa let, ikke heller vidst, hvor godt det blev betalt.

Kvindernes nærværelse i raadhuset har virket, hvad deres nærværelse pleier virke: større renhed. Efter den første termin, ved hvilken ogsaa kvinder tjente som jurymedlemmer, blev det gjentagende sagt, at det var den smukkeste retssession, der nogensinde havde været holdt i Seattle.

At gjennemførelsen af stemmeretten er en lykke for territoriets befolkning, har været indrømmet af alle politiske partier: republikanerne, demokraterne og folkets parti, det vil sige det uafhængige arbeiderparti.

Men den største velsignelse, som spirer fra kvindernes fuldstændige frigjørelse, er bredere og høiere og dybere end de love, der er drevne igjennem ved hendes stemmegivning eller den større renhed over retsforhandlingerne. Den bestaar i den store moralske løftning, den giver vort folks mødre. Den planter hendes fødder paa høiere steder, hvorfra hun er nødt til at se længere end til sig selv og de ting, der vedkommer hende selv og det daglige livs smaating, og hun lærer at vurdere øieblikkets krav ret, idet hun ser dem i lys af livets store maal. Ansvarsfølelsen er en mægtig opdrager. Livet faar mere betydning, det blir rigere. Det at være kvinde blir noget større. Til hjemmet er føiet en ny ære, og for mænd og alle kommende generationer spirer velsignelsen.

Drude Krog Janson.

Bognyt.

Den offentlige autoriserede usædelighed. Et sociologisk udkast som indlæg i *prostitutionsspørgsmaalet* af K. V. Kristiania. Forlagt af H. Aschehoug & Co. 1887. (32 sider, 50 øre).

Man behøver ikke at have særlig fin sands, for hvad der foregaar i vort samfund, for at opfatte, at der for tiden ulmer en følelse af den stærkeste uvilje mod den institutionelle usædelighed, og man behøver ikke have nogen særegen spaadomsgave for at forudsige, at denne følelse vil fortsætte at vide sig ud gjennem bredere og bredere lag. De udbrud, hvori den oprørte følelse ved særskilt foranledning giver sig luft, kan stanse for en tid, men i det indre vil ilden vide at skaffe sig altid ny næring.

Det behøves heller ikke fortælles, at vore autoriteter har forholdt sig tause eller i ethvert fald yderst forbeholdne ligeoverfor de stærke krav, som almenhedens vakte retfærdighedsfølelse har stillet.

Da man paa ingensomhelst maade har lov at forudsætte ond vilje

hos myndighederne, maa man vel antage, at det svar, som denne taushed og dette forbehold giver omtrent lyder som saa:

Vi, som sidder inde med magten, vi forstaar os ogsaa bedst paa, hvorledes vort samfund maa være indrettet, vi er ældre erfarne mænd, der nøiagtig har undersøgt og kjender statsmaskineriet, vi kan ikke tage hensyn til udtalelser fra kvinder, arbeidere, kunstnere, sædelighedsvenner, eller: om vi har under overveielse planer til en mulig forbedring, saa vil vi foreløbig intet meddele om disse planer, man faar smukt vente, til vor tid kommer.

Om nu det svar, som denne taushed giver, virker godt, om dette kloge forbehold er klogt i et tilfælde som dette, hvor det næsten ser ud, som om et sundt folks stærkeste drift, dets aandelige selvopholdelsesdrift, er vakt — faar staa derhen. Men vist er det, at alle de, som ønsker den bedste løsning af knuderne, alle de, som virkelig vil vækkelse og reform og ikke tomt opvigleri, de hilser med glæde de forsøg, som gjøres, paa at skaffe en forbindelse mellem dem, som staar indenfor myndighedsomraadet med sin urokkelige visdom, og dem, som staar udenfor, med sin direkte følelse af harme over uretten og sine i stærke ord udtalte fordringer.

Det her foreliggende skrift er et saadant forsøg. Ved at bidrage til større klarhed og forstaaelse maa det blive skikket til at være midler mellem de to grupper. Betimeligere kunde ikke dette udmærkede indlæg i sagen komme.

Det er den *offentlige* prostitution med sit reguleringssystem, forfatteren vil tillivs — først og fremst. Hvad prostitutionen i sin almindelighed angaar, da har den saamange dybe og indfiltrede aarsager og kan først tænkes fjernet sammen med saamange andre sociale ulykker, at al ydre indgriben foreløbig maa vise sig at være forgjæves. Førend forfatteren gaar over til sit egentlige emne, kaster han imidlertid et blik paa, hvad der er *den* hovedsagelige aarsag til prostitutionens rekrutering; det er *fattigdom* og *nød blandt kvinderne* — og der er vel neppe noget tænkende menneske, som ikke giver forfatteren ret i dette, ligesom der vel neppe findes nogen menneskekjender, der ikke er enig med ham i, at „saalænge og fordi nøden lokker eller tvinger kvinder til at sælge sig, vil der findes mænd, der vil kjøbe dem — trods al moraliseren".

Det er de *sanitære hensyn*, som er den befæstede borg, der altid viser sig at være værst at storme, hvor der har været bestræbelser for den autoriserede prostitutions afskaffelse, staten kan paa en maade siges at kunne fremlægge *læge*attest for, at den er nødt til at være en erkejesuit. Kritiken i det foreliggende skrift tager derfor ogsaa først og fremst fat paa den forestilling, at det herskende system er en garanti for samfundet. Forfatteren har under sine undersøgelser fundet

de forskjellige statistiske opgaver saa modstridende, at han, støttet til virkelig kompetente hjemmelsmand, tør udtale, at denne garanti er en fuldstændig illusion: de politiindskrevne skjøger udbreder ofte smitte mere end andre. Fra hygienens side betragtet kan prostitutionskontrollen ikke karakteriseres som andet end *humbug*. Farligst er i sammenhæng med dette den *falske tryghed* det meddeler det store flertal blandt mændene. „Det er noksom bekjendt, at den sorgløse mængde af de offentlige huses kunder stoler ligesaa ubetinget paa visitationens paalidelighed, som det store publikum gjør ligeoverfor — trikinbyraaets stempling af svinekjød“. „Herved virker visitationen som en *vældig reklame* for den offentlige prostitution“.

Af det næste afsnit, hvori spørgsmaalets moralske side omhandles vil jeg i dette tidsskrift anføre følgende: „Det er stridende mod al moral dette, at ville ofre endel oftest nødlidende, uvidende og tankeløse kvinder, styrte dem i den allerdybeste fornedrelse for at andre kvinder — og det saadanne, der allerede nyder en stærk beskyttelse i sin intelligents, dannelse, moral, samfundsstilling, arbeidsomhed — skal kunne gaa uantastede af forførelsesforsøg og fornærmelige efterstræbelser. En saadan tanke røber et koldt hjerte, tarvelig logik og liden menneskekundskab“. . . .

„Som institution betragtet tyder den offentlige prostitution paa kvindens fornedrelse; den bevirker, at det hele kvindekjøn i *mange* mænds øine stilles lavere, sees ned paa. Enhver offentlig institution kan siges at være bærer af en lære for folket; prostitutionens autorisering er kvindeforagten præket som officiel lære. Derfor er den offentlige prostitution et slag i ansigtet paa *alle* kvinder“.

I sidste afsnit behandles den offentlige prostitutions forhold til den bestaaende lovgivning. Vor straffelov anerkjender som bekjendt ikke den offentlige prostitutions ret til at eksistere, den forfølger den med strenge straffe, men politiet sætter lov- og retmæssighedens stempel paa det. Forfatteren hævder paa det bestemteste, at dette modsætningsforhold maa undergrave den almindelige retsbevidsthed og agtelsen for landets lov og ret.

Til afskaffelse af den offentlige prostitution foreslaar forfatteren følgende forholdsregler tagne:

1. Nye bordeller tilstedes ikke oprettede.
2. Yderligere indskrivning af ny tilkommende prostituerede finder ikke sted.
3. Der sættes en passende frist for hvert af de bestaaende bordeller, inden hvilken de skal nedlægges.
4. Straffelovens bestemmelser om utugt, rufferi og besmittelse med veneriske sygdomme bringes saasnart ske kan i anvendelse; i fornødent fald bør de underkastes revision.

5. De strafferetslige følger af utugtsforbrydelser gjøres — hvad fornuft og retfærdighed ligemeget synes at tilsige — ens for mand og for kvinde.
6. Det overlades *sundhedskommissionerne* at tage formaalstjenlige forholdsregler ligeoverfor de veneriske sygdomme.

Som man vil se bestaar denne anmeldelse for en væsentlig del af anførsler af den foreliggende brochure. Jeg ved nemlig ingen bedre maade at anbefale den paa og skaffe den læsere end ved at lade den selv tale for sig. Afhandlingen er bygget over undersøgelser og er anlagt paa oplysning og orientering, men den blir paa samme tid, mest gjennem forfatterens humane livsopfatning og gjennem en stærk indignation, der formaar at give sig udtryk gjennem hans stil, et agitationsskrift — *i ædleste forstand.* Jeg anbefaler den specielt til de lykkelig stillede kvinders opmærksomhed.

G. K.

Forskjelligt.

„Nylænde“ har allerede givet anledning til, at „Morgenbladet“s berømte ordbog er blevet forøget med et nyt udtryk: „realistisk hysteri“. Vi haaber, vi fremdeles skal gjøre os fortjent af det klassiske værks udvidelse.

„Aftenposten“ er lei over, at de artikler, som staar i første nummer af „Nylænde“ ikke heller er kommet ind i andre blade — undtagen anmeldelsen af „Rosmersholm“. Den havde ialfald ikke. Aftenposten neppe optaget, for den kan Aftenposten slet ikke forstaa. Der er en anden ting Aftenposten heller ikke kan forstaa, det er at strofen i Jonas Lie's digt:

Naar to i lag
tar Livets tag,
skal slegten nybygge, hun og han
tilsammen rydde det nye land.

kan betyde andet end „en varm anbefaling af ægteskabet“.

Det samme blad finder det „høist fornøieligt“ at „Nylænde“ begynder med en saadan varm anbefaling af ægteskabet, men udsigten til at faa kvindelige professorer, redaktører og haandværkere, finder det ikke høist

fornøielig, hvis den ene halvpart af menneskeslægten særlig vilde uddanne sig til at blive gode husmødre, vilde det være saa meget hyggeligere — synes „Aftenposten“.

Vinje venstreforening har udtalt sig for stemmeret for kvinder.

Overhaldens venstreforening har udtalt sig for stemmeret for kvinder.

Sverige. Paa et møde i Gøteborgs kvindeforening er nylig fattet følgende resolution:

De paa mødet tilstedeværende medlemmer udtaler sig paa det alvorligste imod det nu raadende system: at betale samme arbeide lavere, naar det udføres af kvinder, end naar det udføres af mænd. Dette system er ikke blot uretfærdighed mod individerne, men ogsaa grunden til mange sociale misforhold, det bevirker saaledes en fortsat nedtrykken af arbeidslønnen saavel for mænd som for kvinder.

Til opnaaelse af forbedrede økonomiske vilkaar foreslaar de tilstedeværende:

1. at økonomisk uafhængige kvinder, som søger arbeide, ikke benytter sin uafhængige stilling saaledes, at de ved at lade sig nøie med altfor lav arbeidsløn, bidrager til arbeidslønnens nedsættelse.

2. at de arbeidende kvinder slutter sig sammen i fagforeninger for at samraade om, hvilke forholdsregler, der skal gribes til, for at opnaa en større arbeidsdygtighed, samt for at opnaa en forbedret stilling i samfundet.

3. at alle virksomhedsfelter maa staa aabne for kvinderne for at konkurrencen paa de virksomhedsfelter, hvortil hun nu har adgang, maa forringes. (Framåt).

Danmark. Folkethingsmand Bajers lovforslag om bl. a. at give kvinder *valgret* og *valgbarhed* til Kjøbenhavns borgerrepræsentation, henlaa ved folkethingets opløsning den 8de januar endnu i det udvalg, til hvilket det den 10de november blev henvist. Formand for dette udvalg var hr. statsrevisor Hørup.

Ved opløsningen er alle de forslag, der var til behandling i folkethinget, bragte ud af verden, men det tør jo haabes, at hr. folkethingsmand Bajer vil indbringe sit forslag paany, naar samlingen i februar fortsættes. Med hvilken vægt han da vil kunne føre sagen frem, beror for en væsentlig del paa Kjøbenhavns kvinder, særlig de „skatydende kvinder“, skrives i „Kvinden og Samfundet“ i en artikel betitlet: „Kvindesagen paa rigsdagen“.

Ved det ny valg til meninghedsraadet for Høve valgmenighed blev to gifte kvinder satte ind i raadet.

(Kvinden og Samfundet).

England. *The English woman's Review's januarhefte indeholder en redaktionsartikel* i anledning af, at det iaar blir 20 aar, siden Stuart Mill bragte ind for underhuset sit berømte forslag om kvindestemmeret. Sagen har i disse 20 aar uafladelig maattet arbeide sig op mod strømmen, men det har aldrig gaaet tilbage med den. Iaar staar man nærmere maalet end nogensinde, og om end seiren endnu lader vente noget paa sig, saa er den praktisk seet, vundet. Om man endnu ikke har givet kvinderne politisk stemmeret, saa har man gjort dem den ene indrømmelse efter den anden. Og efter hver batalje staar kvinderne friere, bedre organiseret, mere skikket til at bruge den magt, de snart vil være i besiddelse af end tidligere. Under sit arbeide for stemmeret har kvinderne vundet i udvikling, værdighed og frigjørelse til en grad, som ingen for tyve aar siden kunde have tænkt sig muligt.

Artikelen giver derpaa en oversigt over hvilke fremskridt, kvindesagen forøvrigt har gjort i England, og fremskridtene viser sig at være vidunderlige*). Man kan vist være enig med artikelens forfatter, naar hun siger: Aldrig har en sag gjort saa mærkbare fremskridt i saa kort en tid, „men," tilføier hun, „de, som har hørt til de indviede, kan ogsaa bevidne, at aldrig har nogensinde saa utrættelig en iver, saa uafladelig en opofrelse, og en saadan stærk taalmodighed været udøvet af saa stort antal personer." Tilsidst siges der: „Med den nye magt, kvinderne nu har i sin haand, har de faaet nyt ansvar, og de har faaet ny og stærkere interesse for det samfund, hvoraf de nu er aktive og dygtige borgere. Det snæversyn, som baade var en følge og en aarsag til deres svaghed og isolerthed, forsvinder mere og mere. Istedetfor den tomme, begivenhedsløse tilværelse, som saa mange tusinder af kvinder førte for 20 aar siden, lever de nu et liv, fuldt af indhold og interesse, og at denne velsignelsesrige forandring hovedsagelig skyldes de kvinder, som alle disse aar har arbeidet for *politisk repræsentation***) er der ingen ærlig iagttager, som kan nægte.

Det engelske parlament aabnedes den 27de januar og samme dag indbragte Mr. Woodalll forslaget om kvindestemmeret. Første læsning skulde finde sted et par dage senere.

---

*) Vi skal i et senere nummer af vort blad bringe en oversættelse af det meste af artikelen.

**) Udhævet her.

Alle de engelske kvindesagsblade udtaler sin beklagelse over Lord Iddesleigh's, (Sir Stafford Northcotes) død. Af nu afdøde berømte engelske statsmænd, som har kjæmpet for kvinders stemmeret maa især nævnes: John Stuart Mill, Benjamin Disraeli, Russet Gurney, Joseph Henley, Hugh Cavins, Henry Fawcett og Stafford Northcote.

Professor Max Müller om de engelske kvinders politiske magt.

Et af de sidste hefter af „The Indian Spectator," som udkommer i Bombay, indeholder et brev fra professor Max Müller om barnεægteskaber og barneenkestand i Hindostan. Han kommer med en kraftig protest mod den engelske regjerings passivitet ligeoverfor disse afskyeligheder. „En regjering fortjener ikke navn af regjering, hvis den maa erklære sig udygtig til at beskytte individerne mod personlig overlast, enten det er sanktioneret af skik og brug eller ei". . . . .

„Men" fortsætter han, „retfærdigheden vil nok ske fyldest, stol paa det. Skriv en kort beretning, som blot indeholder sikre fakta, og send den til Englands kvinder. De begynder at blive en magt, og de har en prægtig egenskab; de er uovervindelige. Faar de blot vide, hvad der gaar for sig i Indien og taales af den engelske regjering, vil de fortælle hver eneste parlamentskandidat: „Gaar du ikke med paa at fjerne denne skamplet fra det engelske vaaben, saa blir du ikke gjenvalgt". Kvinderne har ialfald mod, og hvis de ser noget oprørende, venter de ikke paa ordre hjemmefra, før de siger hvad de tænker. Led saa ogsaa de hinduiske kvinders opdragelse i social retning, saa vil misbrugene ophøre tiltrods for slappe gouvernører og lunkne reformatorer."

(Women's Suffrage Journal, Manchester).

Indhold: Den franske revolution og den kvindelige opdragelse (foredrag af Otto Anderssen). Brev fra Amerika (ved Drude Krog Janson). Bognyt. Forskjelligt.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto. Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor, Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de februar 1887. | No. 4.

Stemmeret for kvinder.

Ved enhver reform som den, der er nævnt i overskriften, blir der stadig af dens modstandere fremført som hovedindvending, at vedkommende er ikke moden endnu. Herpaa svarer reformens tilhængere lige saa stadig, at netop reformen vil gjøre dem modne; er de ikke modne, vil de under den ret og pligtfølelse, reformen giver dem, efterhaanden opdrages og modnes, paa samme maade som tilfældet har været med vore bønder efter 1814. Det er netop betydningen af de frie samfunds rettigheder, at de virker saaledes.

Dette svars rigtighed kan vanskelig benegtes —; kjendsgjerningerne, historiens vidnesbyrd bekræfter det overalt. Og dog bøier ikke modstanderne sig, selv om de ikke er principielt uenige eller af theologiske eller andre fordomme er imod, at kvinderne faar stemmeret. Det er værdt at agte paa dette, thi der er en sandhed i standpunktet, om end af en anden art, end disse modstandere af sagen fører frem. Og sandheden i indvendingen er denne: de, som nu raader i samfundet, eller om man vil, den raadende samfundsopfatning er ikke moden til at give kvinderne stemmeret. Thi en reform som denne kan ikke komme som en enkeltstaaende foreteelse, den kan kun komme som et led i en hel omvæltning i det skjulte og aabenbare af tankegangen overfor de stillinger, kvinder maa have i samfundet, den opdragelse og aandelige udvikling, der maa blive dem til del, den moral, der maa slaaes fast i forholdet mellem mand og kvinde som samfundsmoralen, kortsagt, tankegangen om kvindernes plads i samfundet.

Det er til udviklingen i disse forhold, at tilhængerne af kvindernes stemmeret maa sætte sin lid. Denne udvikling har nu gaaet sin gang gjennem flere slægtled og tager for hvert aar større fart. Kvinder indtager nu stillinger i samfundet, som vore bedsteforældre ikke drømte om, at kvinder kunde engang tænke paa at naa, og det er

kun et tidsspørgsmaal, naar de vil faa adgang til de stillinger, som endnu er lukket for dem. Folk, der rent har glemt, hvorledes de i sin ungdom korsede sig over, at nogen kunde falde paa en saa varvittig tanke, som at kvinder skulde studere, sender nu sine døtre paa artiumskurser. Naturligvis, de afviser med adsky enhver tanke paa, at embederne skulde blive aabnede for disse deres døtre; men naar saa denne reform engang ad aare er blevet gjennemført, vil de gladelig forsikre, at den ting har de egentlig altid været tilhængere af. Og den bedre skoledannelse sætter flere og flere kvinder i stand til at tage del i det offentlige liv; det er allerede næsten kommet saa vidt, at en kvinde uden frygt for at miste sin rolighed eller, hvad der er endnu værre, krænke blufærdigheden, kan holde et foredrag eller deltage i en diskussion. Og hvad kvindelig forfattervirksomhed angaar, saa ser vi jo, at selv Luthersk Ugeskrift befordrer tidsaandens sørgelige udskeielser ved at lade „hende“, som egentlig kun skulde virke i det skjulte ved den stille aands uforkrænkelige væsen, hamre noksaa lystig løs midt i offentligheden — paa de kvinder, der ikke vil nøie sig med at virke i det skjulte, i den stille aand o. s. v. Og modstandere af kvindesagen holder foredrag over den, og deres foredrag priser alt, der hidtil er gjort som godt og vel i alle maader og lægger derfor ogsaa særdeles gode spirer til en videre væxt i sindene, og kvinder, der er modstandere af „alle radikale udskeielser i kvindesagen“, stifter læseforeninger, hvor de lærer at tænke, og er aldeles fortrolige med tanker, som for 30 aar siden vilde have givet dem navn af blaastrømper.

Kort sagt, hele denne samfundsomvæltning, en af de mest vidtrækkende, som nogensinde har været, gaar sin jevne gang, hjulpet frem baade af venner og modstandere, og det er til dens virkninger, vort haab maa sættes, naar vi arbeider for kvindernes stemmeret. En reform som denne vil ikke komme frem, før det er blevet almindelig anerkjendt, at kvindernes stilling i vort land er en helt anden nu, end den var i begyndelsen af dette aarhundrede, og at denne totale omforandring i de øvrige forhold ogsaa kræver en ganske anden opfatning af kvindernes stemmeret end den, man hidtil har gaaet med.

Paa denne maade vil efterhaanden livet selv besvare alle de indvendinger, der, som de nu høres paa gader og stræder, er saa theoretisk-spekulative, at gud sig forbarme.

Først og fremst har vi den, at mænds og kvinders natur, anlæg, karakter er saa forskjellig, at de ogsaa maa have forskjelligt virkefelt — hele dette berømte med gjerning udad og indad — og at den kvindelige stemmerets forsvarere netop har sin grundfeil deri, at de vil gjøre de to kjøn til absolut lige. Eller for at tale med Luthersk Ugeskrift: „Den opfatning, at kvindens kald og opgave i samfundet

ikke er den samme som mandens, hviler paa den forudsætning, at hendes evner og anlæg heller ikke er de samme som hans. Striden om kvindens sociale stilling bliver derfor bestandig en strid om kvindens natur".

Tænk, hvor man om halvhundrede aar vil faa sig en god latter, dersom dette citat engang da blir trukket frem af en kuriositetsmappe! I et samfund, hvor der findes en hel hærskare af kvindelige læger, sagførere, kjøbmænd, haandværkere, lærere o. s. v., vil man unegtelig finde det lidt forunderligt, at alle disse stillinger er stridende mod kvindenaturen. Dog, man behøver ikke at profetere om, hvad der vil ske om femti aar, man kan bare lukke sine øine op og se sig om, hvordan det er nu. De kvinder, der verden rundt tager del i det offentlige liv med tanker og interesser, eller som har en mere offentlig stilling end den at være husmoder, har de mistet sin kvindelighed, er de blevet til disse mandhaftige kvinder, som er det store skræmmebillede? Det nytter ikke at tage sagen theoretisk, det er livets praktiske erfaring, som overbeviser menneskene. Og svarer derfor livet selv stærkere for hver dag, at en mængde kvinder, som ikke derfor tager en smule skade paa sin sjæl, arbeider udadtil i tanke og gjerning, medens en mængde gifte kvinder, ikke bare i interesse og „bly" tilbageholdenhed, men i handling, i virksomhed og fremfor alt i forstaaelse arbeider med i tidens udviklingstanker, samtidig med at de passer sin huslige dont lige saa godt — og kanske bedre — end manden passer sin gjerning, — ja, svarer livet dette, og det gjør det, da er det tøv og tant med den tale, at kvinderne, enten de gifte eller de ugifte, skulde have nogetsomhelst i sin natur, der med rette holdt dem borte fra stemmeret. Thi hvad er det dog, som betinger stemmeret? Er det ikke netop det at være skikket til at tale med i afgjørelsen af samfundets anliggender? Men det er jo netop det, disse kvinder er skikkede til. Lige saa godt som de 90 procent af de nuværende stemmeberettigede har de interessen, fællesskabsfølelsen, kundskaberne, og de har dem med sin eiendommelighed som kvinder lige saa fuldt bevaret, som vi mænd har vore mandlige eiendommeligheder. Kan man saa ikke slutte videre, at ligesom tilfældet nu er med disse kvinder, saaledes vil det i det hele taget blive med kvinderne, eftersom de naar, hver i sin stilling og efter sine vilkaar, til lighed i interesser og aandelig dygtighed med mændene? Og skulde deres stemmeret gjøre noget afbræk deri? Skulde de miste sin kvindelighed eller forsømme sin kvindelige gjerning, fordi de faar leilighed til at lade sin interesse for samfundet træde ud i den handling at stemme, mere end nu sker, da de staar der med interessen, men ser sig afskaarne fra at handle i kraft af den, blot fordi de er af kvindekjønnet? Der er ingen, som falder paa at bruge som argument mod f. ex. arbeideres stemmeret,

at de derved vilde blive forsømmelige til sit arbeide, men overfor kvinder gaar man uden videre ud fra, at en hustru vilde forsømme sit hus, en mor lade sine børn ligge og skrige, dersom hun fik ret til at møde op ved valg. Det er en selvsagt ting, at en mand lader være at møde op og stemme, dersom hans huslige forhold hindrer ham deri, og saa skulde en kvinde handle netop omvendt?

Nei, livet viser netop det modsatte. Tag den mest „emanciperede" kvinde, og lad hende, dersom hun er hustru og moder, faa valget mellem at lade sit hus ligge urøgtet og følge sine interesser, hun vilde ikke betænke sig paa valget. Saa er det nu, og saa vil det vedblive at være, om til det øvrige, hun udenfor sin huslige gjerning er optaget af, ogsaa kom ret for hende til at stemme.

Og det samme som gjælder stemmeretten, vil selvfølgelig ogsaa gjælde valgbarheden. Hr. Saxe fra Hamar saa i aanden den tid, da kvinderne var paa storthinget, og mændene sad hjemme og stelte børnene. Han kan spare sig sin frygt, der gives noget i verden som heder sund fornuft. Og denne sunde fornuft vil mere og mere gjøre sig gjældende blandt modstanderne af kvindens stemmeret, eftersom de ser, at kvinderne faar den ene rettighed efter den anden, det ene trin af udvortes ligestilling med mændene efter det andet, uden at samfundet i mindste maade blir sat paa hovedet af den grund. Men vi maa endnu en god stund være forberedte paa, at hver gang kvinderne opnaar en saadan rettighed, vil der blive sagt: Ja den ting, ja; det har vi altid været enige i, at kvinder kunne befatte sig med uden at miste sin kvindelighed, naar de bare ikke faar dette andet, saa.

Forøvrigt har det overmaade lidet at betyde, det spørgsmaal om mænds og kvinders natur er den samme eller noget forskjelligt. Det, som spørgsmaalet dreier sig om, er, om de vilkaar, kvinderne har i vort samfund, er saadanne, at de bringer det mest mulige ud af sine evner og naturlige anlæg, i hvad forhold nu end disse staar til mændenes. De erfaringer, vi hidtil har gjort, viser paa det klareste, at al frigjørelse af kvinderne, al væxt i rettigheder kun har været til deres egen og til samfundets bedste. Under denne frigjørelse har en mangfoldighed af kvinder udviklet evner og givet sig ifærd med gjøremaal, som man i tidligere tider vilde have paastaaet alene var mændene forbeholdt. Man sammenligne bare de yderst faa kvinder, som i hele den tidligere verdenshistorie har naaet nogen navnkundighed i større eller mindre kredse, med den hærskare af kvinder, der siden den franske revolution har draget verdens øine hen paa sig. Det kan snart siges, at der er ikke et felt, hvor ikke kvinder i vort aarhundrede har vist, at de kan erobre sig en plads, bare forholdene stiller sig lige saa gunstige for dem som for mændene. Og det synes med bestemthed at pege paa, at det har været forkjerte samfundsforhold, ikke naturen, der har

givet love for „den kvindelige natur“. Det er sandsynligt, at naturen i mange henseende har sat en grænse for de to kjøns lighed, som ikke kan overskrides, og som heller ingen kvinde tænker paa at overskride, men dette behøver ikke at være en grænse for deres rettigheder. Det at være mor sætter f. ex. en naturlig grænse, en, der giver sig af sig selv; men derfor at ville stænge en kvinde ude fra samfundsrettigheder hele hendes liv igjennem, til enhver tid og i enhver stand, fordi hun en del af sit liv er optaget — om man saa vil, ene og alene — af sine moderpligter, det er lige saa meningsløst som f. ex. at ville negte en sjømand stemmeret, fordi han aarevis er borte fra sit fædreland — ikke at tale om de ugifte kvinder.

Men det er kun et faatal af kvinder, som ønsker stemmeret, siger man; kan saa være, bedre er da heller ikke at vente. Men det er med denne indvending som med den forrige, vi har alting at haabe af den forandring i tankegangen, der stadig gaar for sig. Man har givet kvinderne ret til at erobre sig en selvstændig stilling — kan man da vente sig andet, end at selvstændige mennesker vil have det første og væsentligste kjendemærke paa selvstændigheden, det at være aktiv borger? Man aabner alle kundskabens porte for kvinderne — hvor længe indbilder man sig dog, at oplyste, selvtænkende kvinder vil finde det rimeligt, at de blir udestængte fra valgurnen? De mennesker, der taler om, at disse sider ved kvindesagen: selvstændigheden, oplysningen o. s. v., giver de sit fulde minde til, men stemmeret for kvinder kan de aldrig gaa med paa, ved ikke selv hvad de siger. De kunde ligesaa gjerne paastaa, at de nok vil kaste en sten op i luften, men de vil ikke, at den skal falde ned igjen. „I ôs skal aa stemmes“. Enten de flagrende væsener, som „ikke tænker, men kun elsker“, og tilsidst ender som „Ma“, og da blir der ikke spørgsmaal om stemmeret, eller de kvinder, der nu opdrages rundt omkring til selvstændighed og selvtænkning, og da er kravet paa at faa stemmeret kun et tidsspørgsmaal, og det selv for dem, der endnu gaar med den indbildning, at kvinderne er fuldstændig repræsenterede af mændene alene. Ja, thi alle de kvinder, der har lært at lukke sine øine op for hvad der foregaar, maa jo snart forstaa, at der gives en mængde forhold dem vedkommende, hvor de selv er sine eneste naturlige talsmænd og repræsentanter. Adlyde lovene skal baade mænd og kvinder, men mændene skal være de eneste til at give dem, og det endog love, som alene vedkommer kvinder! Gifte kvinder har ingen ret over sin egen fortjeneste — det har mænd bestemt. De kan ikke gjøre med sin egen formue, hvad de vil — de maa rette sig efter love, givne af mænd til fordel for mænd. De har ingen bestemmelsesret over sine børn — manden har af mænd faaet den helt og holdent. Selvhjulpne kvinder maa betale skat — de har ikke spor af indflydelse paa skatte-

loven eller skatteordningen. Kvinder i det offentliges tjeneste arbeider lige med mænd — de faar af mændene i storthinget en meget mindre løn, og dette misforhold øver saa sin indflydelse paa alt kvindeligt arbeide hele rækken nedover. Mænd er det, som giver love for uægte børns mødre, mænd er det og, som giver love for prostituerede kvinder. Der er ikke et punkt, ikke en liden afkrog af det, der hører med til kvindernes offentlige velfærd, som de har det mindste gran af ret til at være med i og træffe en afgjørelse af. Og det skulde ikke flere og flere kvinder forstaa og forlange sin ret derefter? Og vil man saa sige, at mændene sørger nok for at faa uretfærdighederne af veien, saa vil jeg ogsaa haabe, at med tid og stunder blir det vel saa, hvor smaat det end gaar, og saa ganske anderledes raskt det end vilde gaa, hvis kvinderne selv fik være med. Men én ting er de mest skrigende uretfærdigheder, en anden ting er det jævnt og stadig at faa være med i fædrelandets offentlige forhold, vide sig selv at have indflydelse paa sit lands udvikling, deltage i det udviklingsarbeide, som, hvor meget man end afskaffer de nuværende skrigende uretfærdigheder, dog altid vil vedkomme kvinderne lige saa meget som mændene, berøre den ene parts interesser lige saa fuldt som den andens.

Og det kan dog ikke være en fremmed tanke for kvinderne, at de i mange maader tænker, føler, ser paa livet anderledes end mændene? Det ser da vi mænd ved vort samliv med kvinder er en kjendsgjerning. Og det er maaske netop denne kjendsgjerning, der har bragt flere af os til at blive tilhængere af kvinders stemmeret. Vi har lært at forstaa, at der med kvinderne vil komme et helt nyt element ind i vort offentlige liv, et element, som det hidtil har manglet, hvorfor ogsaa udviklingen i mange maader er blevet ensidig. Mon det ikke er barmhjertighedsfølelsen, som det har skortet saa umaadelig paa i de tanker og afgjørelser, der har ført til vore nuværende tilstande? Jeg skal ikke tage exempler, jeg skal bare henstille det til overveielse, og jeg spør: vil ikke der det kvindelige element kunne bøde paa mangelen?

Saa har den vist ikke stort at betyde den indvending, at der endnu er saa faa kvinder, som ønsker stemmeret. Jo mere der tales om sagen, jo flere kvinder der blir stillet overfor den kjendsgjerning, de tidligere ikke drømte om, at der for alvor er tale om at give dem stemmeret, desto flere vil der blive, som med forbauselse vil spørge sig selv: er vi da ikke lige saa godt mennesker, lige saa godt samfundslemmer vi som mændene? De vil lære at smile ad en saadan forkjert tankegang som den, at samfundet giver stemmeret til læreren men ikke til lærerinden, til telegrafisten, men ikke til telegrafistinden, til mandlige læger, men ikke til kvindelige, til den handelsbetjent, der staar bag disken, men ikke til den kassererske, der sidder foran den, til den sætter, der staar side om side med en sætterske, men ikke til

sætterskeu, til en gaardbruger paa én skylddaler, men ikke til hans nabo, gaardbrugerenken paa 10 skylddaler, til pedellen, men ikke til hans overordnede, skolebestyrerinden, til den pensionerede embedsmand, men ikke til eierinden af en blomstrende forretning — de vil lære at smile ad det, og de vil lære at harmes over det, og de vil stille sig i deres rækker, som kræver, at kjønsforskjellen ikke længere skal være det afgjørende i spørgsmaalet om samfundsrettigheder og samfundspligter.

V. Ullmann.

Den franske revolution og den kvindelige opdragelse.

(Slutning fra forrige nummer).

Den konstituerende forsamling overdrog konstitutionskomitéen at udarbeide en plan for Frankriges undervisningsvæsen. Denne forelagdes nogen tid efter for forsamlingen ved *Talleyrand*, hvis verk der er. Den er i mange henseender et fortrinligt arbeide af en fin og fordomsfri tænker. Lad os se, hvordan nu han stillede sig til spørgsmaalet om kvindernes opdragelse og undervisning.

Han er en methodisk aand, der tager sagen grundig og videnskabelig. Principerne for deres opdragelse søger han i deres rettigheder, deres rettigheder i deres bestemmelse og deres bestemmelse i deres lykke. Hvilke er deres rettigheder? Talleyrand har øiensynlig været generet af den kjendsgjerning, at kvindernes retløshed var et brud paa menneskerettighedernes princip. Han klarer imidlertid denne modsigelse med sin sædvanlige smidighed. Alle institutioners maal bør jo være alles lykke. Hvis nu den omstændighed, at kvinder er udelukkede fra alle offentlige gjøremaal, bidrager til at fremme mandens og kvindens gjensidige lykke, saa er dette en lov, som alle samfund maa godkjende. Nu bestaar kvindernes lykke deri, at de opfylder sin bestemmelse; denne er igjen dikteret dem af deres natur, og denne henviser dem til „rolige beskjæftigelser, til hjemmets sysler". Naturen har ved at skabe kjønnene saa forskjellige ligesom givet exemplet til den magtfordeling i staten, som danner dens fasthed, og det vilde derfor være forbundet med store farer at gjøre brud paa denne naturens orden. Det kan ikke nægtes, at denne sidste tanke har en vis originalitet.

Nu fortæller imidlertid historien, at mange kvinder har udmærket sig ved mandige egenskaber, med hæder baaret kronen og udført helte-

modige bedrifter. Disse maa imidlertid betragtes som undtagelser. Der er unægtelig ogsaa kvinder, hvis hele karakter, udvikling, evner kalder dem til at føre en tilværelse som mænd. De bør resignere for at sikre de andres lykke og ikke forlange, at man ved at give kvinderne adgang til at drive studier, der rettelig hører manden til, „skal opofre alle kvinder for i et aarhundrede at faa nogle flere mænd". Vi kjender moralen. Det var en anden høiærværdighed, som engang udtalte de ord: „det er godt, at en dør for folket". Talleyrands sats, at de enkelte skal offre sig for de mange, tør neppe gjøre regning paa at ansees for mere moralsk forsvarlig end hin jødiske ypperstеprests, saameget mindre, som det ikke kan indsees, at det i nogen mon vil skade den store flerhed, om de enkelte faar anledning til at naa den udvikling, der er naturlig for dem.

„Spørgsmaalet om, hvorledes kvinden bedst skal opdrages", fortsætter han, „er allerede løst". Man skal ikke opdrage dem til „at stræbe efter fordele, som konstitutionen nægter dem, men til at sætte pris paa de fordele, som den sikrer dem". Deres opgave er ikke at beskjæftige sig med andres sager, men at vænne sig til et roligt og tilbagetrukkent liv. Kvindernes opdragelse bør derfor foregaa i hjemmet; „det er i familiens skjød, at de bør modtage den første undervisning og de første exempler". For det tilfælde, at hjemmene ikke selv kunde overtage den opgave at opdrage børnene, burde hvert departement drage omsorg for, at der inden dets grænser var et vist antal opdragelsesanstalter, der kunde erstatte hjemmene; i disse skulde man lægge vægt paa at lære børnene nyttig haandgjerning, der kunde sætte dem i stand til at tjene sit livs ophold.

Skulde man tro, at Talleyrand vilde foreslaa noget saa revolutionært som fellesundervisning? Han gjør det virkelig. Han finder at kunne anbefale, at pigerne besøgte folkeskolerne sammen med gutterne — indtil det 8de aar. Siden bør de imidlertid skyndsomt trække sig tilbage til hjemmet, det sted, „der bedst passer for deres blufærdighed og som skaber de mildeste seder".

Saaledes løser Talleyrand spørgsmaalet, om hvad staten pligter ligeoverfor kvindernes opdragelse og undervisning. Den samme mand, som vilde, at der intet skulde spares for at gjøre mandens udvikling saa fuldkommen og alsidig som mulig, som udstyrede folkeskolerne, de høiere skoler, de videnskabelige institutioner med en gavmildhed, der grænsede til overdaad for at skabe et tænkende folk, for at tilgodegjøre for samfundet alle kræfter, den samme mand har intet andet at byde kvinden end den tarvelige og tilfældige uddannelse, et hjem kan give, og dette finder han ikke alene rigtigt og retfærdigt, men dikteret af hensyn til kvindens egen lykke. Den samme mand, der giver en sjelden fin og træffende analyse af menneskets sjælelige og

legemlige evner og sætter det som opdragelsens opgave at give alle disse den høist mulige udvikling, som forholdene tillader, den samme mand, synes neppe at bekymre sig om andre evner hos kvinden end evnen til at føde børn. Den samme mand, der fordrer de videste grænser for mandens virksomhedstrang, vil stænge kvinden indenfor hjemmets vægge med dets snevre interesser. Den samme mand, der sværger til frihedens og lighedens lov, og gjør sig til disse ideers begeistrede lovpriser, betænker sig ikke paa at fordømme den talentfulde og virkelystne kvinde til ydmygt og stille at resignere til fordel for, hvad han kalder den store mængdes lykke.

Da er der en ganske anden fordomsfrihed og retfærdighedsfølelse hos *Condorcet*. Det er rent forfriskende efter den mandlige selvgodhed, der aabenbarer sig i Mirabeaus rhetorik og Talleyrands logik at læse Condorcets djerve og ædle indlæg for kvindens menneskeværd og menneskeret. Ikke uden grund antager man, at Condorcets meninger i dette punkt, der for hans tid var intet mindre end ligefrem oprørske, skyldtes paavirkning af hans høitbegavede hustru.

Som ordfører for den lovgivende forsamlings undervisningskomité udarbeidede Condorcet en plan for det franske undervisningsvæsen, der først forelagdes denne forsamling og senere konventet uden imidlertid i sin helhed at lægges til grund for forhandlingerne og uden derfor at føres ud i virkeligheden. Til denne indstilling knyttede der sig en særegen afhandling, der omhandler kvindernes opdragelse, og som er af fremragende interesse.

Condorcets mening om kvindernes væsen og rettigheder var i korthed denne, at de med hensyn paa sjælsevner i det store og hele var mandens jevnbyrdige, og at det derfor var en skrigende uretfærdighed under paaberaabelse af naturlig aandelig underlegenhed at berøve den halve del af menneskeslegten borgerlige rettigheder. Er der en underlegenhed, saa har denne ikke sin grund i naturen, men i opdragelsen. Giv dem den samme adgang til udvikling som manden, og denne underlegenhed vil forsvinde. Heller ikke er der nogen grund til at negte kvinderne de borgerlige rettigheder, fordi hun ifølge sit kjøn er underkastet tilfældige svagheder. Man udelukker jo ikke de mænd, som hver vinter angribes af gigt eller snue, fra den ret, loven skjenker mændene.

Det er en naturlig følge af disse meninger, at Condorcet opstiller det krav, at kvinden bør have den samme undervisning som manden. Da imidlertid konstitutionen negter kvinderne adgang til at beklæde offentlige stillinger, kan man, om man vil, udelukke dem fra de specialskoler, der forbereder til disse, men det vilde være urigtigt ikke at aabne dem adgang til al anden viden. Selv den høieste dannelse bør ikke formenes dem, da de paa ingen maade er uskikkede

for videnskabelige studier, og da de derhos har særegne betingelser for at skrive gode lærebøger paa grund af sit større kjendskab til barnets aand og sin større evne til at sætte sig paa dettes standpunkt. Men for at skrive gode lærebøger kræves, at forfatteren er i besiddelse af udstrakte kundskaber.

Dette sidste faar nu staa ved sit værd; mere overbevisende synes mig hans ræsonnement, naar han finder det nødvendigt, at kvinden deler mandens undervisning af følgende grunde:

1. For at de kan vaage over sine børns studier i hjemmet, hjælpe dem til at forstaa, hvad de læser og supplere, hvad de tilegner sig paa skolen. Dertil er moderen mere skikket end faderen, fordi dennes virksomhed gjerne holder ham borte fra hjemmet.

2. Fordi en mangelfuld uddannelse af kvinderne vil bevirke en ulighed mellem mand og hustru, der vil være til skade for hjemmets lykke.

3. Fordi det er et middel til at bevare for mændene de kundskaber, de har erhvervet i sin ungdom.

4. Fordi kvinderne endelig har den samme ret som mændene til den offentlige undervisning.

Som man ser, har Condorcet ingenting tilovers for den theori, at kvindernes uvidenhed og uinteresserthed i særlig grad befordrer hjemmets lykke, en theori, som selv i vore dage har sine tilhængere. Condorcet saa i ægteskabet noget mere end en institution, hvor hustruens opgave var at føde børn og passe kjøkkenet. Af personlig erfaring kjender han den lykke, som ligger i et ægteskab, hvor fællesskabet strækker sig til de høieste aandelige interesser.

Condorcet er en ven af fællesundervisning d. v. s. han forfægtede en tanke, som franskmændene endnu har ondt for at vurdere udenfor den rent elementære undervisning i landsskolerne, og som dengang var ligefrem revolutionær. Condorcet var paa grund af sin sjeldne fordomsfrihed særlig skikket til at analysere dette spørgsmaal ganske upartisk, og den dag i dag har vi ikke synderlig bedre argumenter at føre i marken for fællesundervisning end de, han opstiller, udenfor de rent empiriske.

Han finder den at være den naturligste ordning, fordi de kundskaber, der meddeles gutter og piger, bør være de samme; der er ikke én sandhed for gutter og én for piger.

Den er den mest økonomiske og den, der sikrer de bedste lærerkræfter, idet den i lige grad tillader at anvende lærerinder som lærere, hvorved man faar et større udvalg af duelige personer at vælge mellem.

Den vil fremme en større sædelighed, idet deres samvær i arbeide under opsigt vil vænne de to kjøn til at omgaaes paa en naturlig og

utvungen maade, hvorved deres sanselighed ikke vil udsættes for den pirring, som er en uundgaaelig følge af, at de to kjøn holdes skarpt adskilte og derved kommer til at betragte hinanden med andre øine, end om de daglig omgikkes. Ogsaa Rousseau havde af sedelige hensyn anbefalet, at gutter og piger skulde være tilsammen i sine lege. En fuldstændig adskillelse vilde desuden kun være mulig for de riges børn.

Endvidere vil den fremme en rosværdig kappelyst, ikke en saadan som den, man nu kan finde i vore skoler, og som væsentlig har sin grund i forfængelighed og glimrelyst, men en, der er udslag af en ædel trang til at vinde kammeraters agtelse. Og han udvikler nærmere det gode ved en saadan streben i de slutningsbemerkninger, der ender denne merkelige afhandling, og hvoraf jeg vil tillade mig at citere nogle linier, fordi de giver et saa skjønt udtryk for Condorcets ædle livsbetragtning:

„Menneskelivet er ikke en kamp, hvor rivaler kappes om den første pris, det er en reise, som brødre gjør i fællesskab, og hvor enhver, der bruger sine kræfter til alles bedste, finder sin belønning deri, at han fremkalder kjærlige følelser hos andre og sin glæde i den bevidsthed, at man har gjort sig fortjent til taknemmelighed og agtelse. Den vane altid at ville være den første er latterlig og farlig for den, der har faaet lov til at antage denne vane, og en sand ulykke for dem, hvem skjebnen dømmer til at leve ved hans side. Den vane derimod, som yttrer sig som en bestandig trang til at vinde andres agtelse, fører til den indre tilfredshed, som gjør menneskelig lykke mulig og dyden let“.

Som allerede omtalt førte Condorcets plan ikke til nogen indgaaende diskussion, ligesaalidt som den kom til at prøves i virkeligheden, noget hvortil den formedelst sin sterkt utopiske karakter var uskikket. Vi er saaledes gaaet glip af en god leilighed til at faa fyldige vidnesbyrd om, hvorledes revolutionens mænd af de forskjellige partier stillede sig ligeoverfor spørgsmaalet om kvindernes rettigheder og opdragelse. Det tør hende, at Condorcets meninger inden girondisternes leir kunde have mødt sympathi, om end kun et faatal vilde have fulgt dem helt ud. Girondisterne var i det hele revolutionens mest fremskredne parti, og naar man gjerne yndér at kalde dem moderate sammenlignet med jakobinerne, saa kan dette have sin berettigelse, naar talen er om deres politiske midler og optræden og ikke om deres ideer. Om jakobinerne ved vi saameget, at de ikke var gunstig stemte for at emancipere kvinderne. De slugte Rousseaus doktriner raa og saaledes ogsaa hans opfatning af kvinden. De frakjendte hende baade de fysiske og moralske egenskaber, der kræves for at udøve borgerlige rettigheder og paastod, at høiere ideer og

alvorlige betragtninger var mod hendes natur. De paabød, at alle kvindelige klubber og foreninger skulde lukkes, „fordi diskussionernes varme var uforenlig med den mildhed og moderation, som udgjør deres kjøns pryd, og fordi klubberne var farlige for den offentlige ro"*). Efter girondens fald vender derfor spørgsmaalet om at give kvinderne del i den offentlige undervisning i den udstrækning, i hvilken det var reist af Condorcet, ikke mere tilbage. Selv hos mathematikeren *Romme*, en af bjergets mest begavede og retskafne medlemmer, levende interesseret i alt, som vedrørte folkets oplysning og i mange spørgsmaal Condorcets discipel, finder vi dennes krav til staten om at drage omsorg for kvindernes uddannelse kun i en meget afbleget skikkelse. Han mener vistnok, at det er nødvendigt, at kvinderne ogsaa faar anledning til aandelig udvikling, baade for deres egen skyld, for børnenes skyld og for mændenes skyld, men han er ikke kommen udover den lære, at manden alene er skabt til at handle, hvorimod kvinden ifølge naturens lov er skabt til at give mandens villie større kraft og ild. For at kvinderne og mændene begge kan udføre denne sin særskilte opgave til menneskehedens gavn, bør man med hensyn paa deres opdragelse sigte mod det maal, at kvinderne lærer at forstaa, ville og tilskynde til det gode, og at mændene lærer at gjøre det gode. Romme kommer imidlertid for kvindernes vedkommende ikke udover disse meget ubestemte almensætninger. Han foreslaar ikke en eneste opdragelsesinstitution beregnet paa at give dem en videregaaende udvikling, men indskrænker sig til at tilstede pigerne adgang til de almindelige folkeskoler.

Udover dette punkt, at lade staten sørge for pigernes første undervisning, kommer i det hele ikke konventet. Det lod sig overhovedet ikke forurolige af kvindespørgsmaalet; det mente vel som Talleyrand, at dette problem var løst d. v. s. de mente, at det forhold, som Condorcet betegnede som grundlagt ved „styrkens misbrug hvormeget man siden har forsøgt at overdække det med sofismer", var et udtryk for den absolute sandhed og retfærdighed. I de meget omfangsrige debatter, hvortil de forskjellige forslag om undervisningsvæsenets ordning gav anledning er det et sarsyn at se ordet kvinde nævnt. Mærkeligt nok fandtes det heller ikke i loven af 3 brumaire aar IV (25. oktbr. 1795), som afsluttede konventets lange forhandlinger om dette emne. Dette bevirkede, at Lakanal, dagen efter at loven var vedtagen, reiste det spørgsmaal: „Skal der være primarskoler for piger?" Og først efter hans initiativ blev det udtrykkelig udtalt, at loven om folkeskolerne ogsaa gjaldt for piger. Staten sørgede saaledes for, at de lærte at læse, skrive og regne samt grund-

*) A. Hedin. Franska revolutionens qvinnor pag. 365.

trækkene af den republikanske moral, medens centralskolerne ɔ: gymnasierne og al høiere dannelse var forbeholdt det mandlige kjøn.

Men selv denne svage indrømmelse af, at staten dog ikke ganske var fritaget for pligter ligeoverfor den ene halvdel af folket, forekom mange for stor. Der var virkelig dem, der mente, at selv disse sparsomme frugter af kundskabens træ, som kvinderne kunde plukke i den tarvelig udstyrede folkeskole, var formeget. Bonaparte havde ingen sentimentale følelser ligeoverfor kvinderne, og i den lov, der under hans regimente som førstekonsul blev vedtagen 11 floréal aar X (1 mai 1802) fastsloges det kategorisk: loven beskjæftiger sig ikke med pigerne.

Under konsulatet og keiserdømmet, under bourbonnerne og julimonarkiet vedblev den kvindelige undervisning at være overladt til det private initiativ, d. v. s. til tilfældigheden og uvidenheden oftere end kundskaben. Det var først i 1850, at revolutionens bestemmelse om, at staten skulde oprette primarskoler for kvinder, igjen optoges, og det er først den tredie republik, som har taget det store skridt at erkjende kvindernes ret til at delagtiggjøres i den høiere dannelse ved grundlæggelsen af de rigt udstyrede og fortrinlig organiserede kvindelige lycéer.

Man har i vore dage fra visse hold havt en tilbøielighed til at give den franske revolution skylden for de fleste af de onder, hvormed vor tid har at trækkes. For kvindeemancipationen bør den være fri. I det spørgsmaal er dens konservatisme uomtvistelig. Den revolution, der med en saadan hensynsløs fyrighed og djervhed gik løs paa saa mange middelalderske bastiller, havde ingen trang og viste ingen tilbøielighed til at løbe storm paa de gamle mure af borgerlig og retslig ufrihed og umyndighed, bag hvilke de franske kvinder sad fængslede.

Vi, der i kvindernes sociale frigjørelse ser en af menneskehedens største humane opgaver, kan ikke andet end finde revolutionens holdning besynderlig snever og inkonsekvent.

Men lad os ikke glemme, naar vi dadler revolutionens mænd, fordi de, skjønt de ellers var saa lydhøre, naar det gjaldt at øve ret mod de undertrykte af sit eget kjøn, var saa ligegyldige for den retløshed, hvori mange millioner kvinder levede, lad os ikke glemme, at op af al den monotoni, der præger de udtalelser, den ene efter den anden giver tilbedste, klinger der en røst, der taler deres sag varmt og overbevisende, dengang vistnok kun en røst i ørkenen, men hvis ekko nu høres rundt om i hele den civiliserede verden.

Forskjelligt.

August Strindberg er ude i Politiken med „Nye forskninger i kvindespørgsmaalet“.

Det er vanskeligt, naar man nu hører nyt fra hr. Strindberg, at lade være at tænke paa inskriptionerne paa markedsboderne paa Youngstorvet i gamle dage: „Da der ifjor foreviistes en Uhyre Stor oxe, foreviises iaar en, som er endnu Større, og: „Iaar Gandske *Nye* akrebadkunster.“ Og hr. Strindberg foreviser sine oxer og udfører sine kunststykker, og applausen indfinder sig.

Bergens venstreforening har udtalt sig for stemmeret for kvinder.

Kongsbergs venstreforening har udtalt sig for stemmeret for kvinder.

Trondhjem. *Kvindesagsforeningen.* Mandag 14de februar holdtes møde i latinskolens festivitetslokale. Tilstede ca. 100 mennesker.

Efterat fru Olaug Løchen havde holdt et foredrag om *renhed og blufærdighed,* holdtes for medlemmerne generalforsamling. Formanden oplæste aarsberetningen for 1886. Derefter foretoges valg paa funktionærer. De i bestyrelsen gjenværende medlemmer er hr. N. Jenssen og fru Antonie Løchen. Af de udtrædende bestyrere: fru Lyngh, frk. Storm og premierløitnant Spørck, modtog frk. Storm ikke gjenvalg. Valgt blev fru Lyngh, premierløitnant Spørck og fru Munch. Til suppleanter valgtes fru Lindboe, fru Olaug Løchen og hr. bankdirektør Bomhoff. Til revisorer valgtes frk. G. Richter og frk. Sommerschild.

Sverige. *Stockholm* er den by i de nordiske riger, hvor man mest energisk arbeider for en rationel kvindedragt. Man stifter foreninger, udgiver skrifter, udsætter præmier m. m.

Danmark. To kvinder har i januar maaned bestaaet de afsluttende universitetsprøver. Frk. *Anna S. Hude* har som den første danske kvinde taget skole-embedsexamen, den prøve, der har afløst den filosofiske embedsprøve og nu giver adgang til rektorembede ved de lærde

skoler. Frk. *E. V. C. Hamburger* er den tredie i rækken af kvindelige medicinske kandidater her i landet. Begge fik Laudabilis.

(Kvinden og Samfundet).

Finland. *Albertine i Helsingfors.* En dame i Helsingfors fik sig tilsendt et exemplar af Albertine, strax den udkom. Saavidt vides, er dette det eneste exemplar, der findes i Helsingfors, saa det er let at forstaa, at bogen stadig har været paa rundreise, siden den kom til byen. Eierinden og nogle andre damer har imidlertid besluttet at fastsætte 50 pfennig i leie af bogen for hvert udlaan, og de indkomne penge anvendes til at skaffe to fattige gutter klæder og skolegang.

England. *Kvindestemmeret i Underhuset.* Kvindestemmeretsforslagets første læsning fandt sted den 31te januar. Mr. Woodall har sikret sig den 20de juli for anden læsning. *The Englishwoman's Review* opfordrer forslagets venner til at benytte de mellemliggende maaneder til ivrig agitation: petitioner, mindre diskussionsmøder, store folkemøder. Før juli maaned bør alle parlamentsmedlemmerne bringes sammen med sine vælgere, for at man kan forhøre sig om deres standpunkt og kræve deres understøttelse til forslagets gjennemførelse. Der er stor udsigt til, at forslaget iaar vil gaa igjennem i Underhuset.

Reform-dragt. Den 2den februar holdt Viscountess Harberton et foredrag om „rationel kvindedragt" for en stor forsamling af damer i Westminster Town Hall. Mrs. Oscar Wilde presiderede. Foredraget var livfuldt og interessant, og om det end ikke netop kunde overbevise om nødvendigheden af „divided skirt", saa kunde det overbevise alle om modedragternes synder mod sundhed, renlighed og komfort. Lady Harberton latterliggjorde paastandene om, at en dragt, der var mere afpasset efter legemets linjer, skulde være mindre passende for kvinder. Kvinder behøvede ligesaavel som mænd en klædning, som kunde give frit spillerum for legemets bevægelser.

En kvindeforening for reformdragt vilde hjælpe hundrede tusinder af kvinder, hvis sundhed og humør led under de nuværende moder, men som ikke enkeltvis kunde faa reformeret sin dragt. En diskussion fulgte hvori mange talere deltog, medens damer klædte i forskjellige slags hygienisk dragt, spadserede omkring blandt publikum og lod sine dragters snit og stil undersøge.

(The Englishwoman's Review).

Rusland. *I Petersburg* er oprettet et nyt institut til høiere uddannelse for kvinder. I næsten alle grene af videnskaben blir der givet undervisning, ogsaa i mathematikens høiere discipliner, og hovedvægten er lagt paa de mathematisk-naturvidenskabelige fag. For hvert fag er der en særskilt afdeling, indrettet til læsesal og laboratorium, og ledelsen er lagt i dygtige docenters hænder. Dette universitet tæller 800 studerende — udelukkende kvinder, — og antallet i hver afdeling er nogenlunde det samme. Hvert kursus koster pr. semester 25 rubel, og kun øvelser i laboratorierne og seminarierne maa betales extra. Enhver kvinde, der er 18 aar gammel og har gjennemgaaet pige-gymnasiet, kan optages. De fleste kvindelige studenter er mellem 18 og 25 aar, men man ser dog ældre kvinder deltage i kurserne, ja, det hænder endog, at i en og samme afdeling blir baade mor og datter underviste. Universitetsbygningen er oprettet ved private midler, og det hele institut blir drevet ved privatfonds og ved den indkommende kontingent fra de studerende. Værelserne er tarvelige, men hensigtsmæssige og i hygienisk henseende ligetil mønsterværdig indrettede. Kvinde-universitetet holder for sine elever eget kjøkken og restauration, hvor man for billig pris kan faa god mad.

(Efter »Neue Bahnen«).

Italien. Fra januar 1887 udkommer i Italien et tidsskrift for kvindesagen. Dets titel er: „La Rassegna degli Interessi Femminili". Det udkommer i Rom den 15de i hver maaned og redigeres af Signora Fanny Zampini Salazaro.

Indhold: Stemmeret for kvinder (af V. Ullmann). Den franske revolution og den kvindelige opdragelse (foredrag af Otto Anderssen). Forskjelligt.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto
Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor. Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 1ste Marts 1887.	No. 5.

En protest*).

Hr. dr. *Georg Brandes* har i bladet „Politiken" for 25de decbr. bragt os en anmeldelse af den svenske forfatter *Strindbergs* sidst udkomne bog, „*Giftas*" nr. 2, der, skal vi dømme efter de antydninger, der her leveres os af stil og indhold, maa være noget i sin art — i den nordiske læseverden i altfald, hidtil ukjendt.

I korte, fyndige træk giver hr. Brandes os et billede af den svenske forfatters værk, saa anskueligt, at vi synes, vi behøver ikke mere, vi kan ganske spare vore nerver for den risiko at læse bogen.

Vi nordboer har nu altsaa ogsaa vor *Schopenhauer*. Vor unge, opvoxende slægt behøver ikke at ty til tyske kammerfilosofer for at faa vide, hvad dens mødre, søstre, tanter etc. er for en slags skabninger, og hvad behandling der selvfølgelig derefter tilkommer dem.

Hr. Georg Brandes serverer os denne sjeldne samling smædelser med en vis stille, indbidt billigelse, som endog holder stand lige overfor „en løssluppen hidsighed, der" — himlen bevare os vel — „flænger og bider fra sig, saasnart der øines et glimt af „det evig kvindelige". Den hele anmeldelse er holdt i en tone lige overfor „det evig kvindelige", der bringer os studsende til at spørge: Er det den samme mand, som en gang indførte *Stuart Mill* med et varmt forord i den danske læseverden?

Dog, det er ikke om det standpunkt, den danske kritiker *en gang* indtog og *nu* indtager til kvindespørgsmaalet, vi her vil udtale os.

Dette faar blive hans og enhvers egen sag.

Det er om nogle udslag af denne forandrede sindsstemning, der, uagtet vi er vant til adskilligt i den retning, dog er for mærkværdig til ganske at ties ned.

*) Nærværende protest har oprindelig staaet i dansk »Morgenblad«, hvorfra den — med enkelte tilføielser af forfatterinden — optages her.

I hr. dr. Brandes' anmeldelse heder det videre:

„Men det skal siges til hr. Strindbergs undskyldning og forsvar, at det ikke er ham, som har gjort begyndelsen og erklæret krigen . . ."

Nei, ganske vist. Det er ikke hr. Strindberg.

Der er allerede gaaet adskillig tid hen, siden den krig blev erklæret. Der var en mand, som dr. Brandes ogsaa kjender, der hed *Stuart Mill*, der var flere store mænd med ham, som aabnede felttoget. Det er i deres spor, sagens senere forkjæmpere og forkjæmperinder har arbeidet sig frem — herhjemme i Norden ak! — møisommelig nok.

Men dette simple historiske faktum synes ikke at gjælde for hr. dr. Brandes.

Det er *dagens* forkjæmpere, eller vel egentlig dens *forkjæmperinder*, der maa holde for.

Det er disse „vrede damer, hvoraf mange tager endnu saa galt og latterligt paa veie, at det er tilgiveligt, at en poet som Strindberg" etc. . . . . og da hr. B. ikke let kan komme alle „disse vrede damer med deres ofte pudsige anklager" til livs, saa bliver der efter god gammel skik udset et sonoffer, der kan gjælde for dem alle.

Det er undertegnede forfatterinde, der her er bleven offerdyret paa alteret.

En forfatterinde, hvis arbeide kun kan bedømmes efter arten og dybden af samme, stemples her som en slags kvindelig Strindberg, der i sit *mandshad* ikke alene staar paa høide med den iltre svenske forfatter i sit *kvindehad*, men endog overfløier ham.

Dette er en saa mærkværdig insinuation, at den kun kan tænkes dikteret af partinagets voldsomste: „Ramme hvad som helst, naar det bare rammer — saarer!"

Vi tror dog, enhver, der kjender noget til nævnte forfatterskab, ogsaa vil erkjende dette for en grov misforstaaelse. Det er i sin helhed, dette maa læses og dømmes. Løsrevne citater, misgunstens sædvanlige tilflugt, beviser intet.

Fru *Colletts* literære kamp har kun gjældt de raadende samfundstilstande, kvindens stilling under dem, det er mod disse, hun har rettet anklagen, og sandelig ikke mindst mod den servilitet, den feighed, de har afsat i hendes eget kjøn.

Fru C. har altsaa kun fulgt konsekventserne af hine store forfatteres, paa historisk grundvold byggede maximer og systemer, fulgt dem gjennem et langt livs erfaringer, fra familie- og samfundslivet ud i det store verdensliv.

Fru C. er endnu, saa gammel hun er, ikke kommen ret ud af den forestilling, at saa usigelig meget ondt og stygt her i verden har sin skjulte grund i dette misforhold, et misforhold, der synes at

gaa ud paa at opelske alle mindre gode, voldsomme instinkter i den stærkere part, og kue alle de bedre, mer helbringende i den svagere.

Fru C. er af den formening, at den Strindberg-Brandeske anklage mod tidens kvindebevægelse: at den gaar ud paa at fjerne kjønnene fra hinanden, er en fuldstændig feiltagelse. Dens formaal er tvertom at fylde den kløft, som aarhundreder har arbeidet paa at danne mellem disse, ved at tvinge deres mer særegne anlæg og eiendommeligheder ud i sine yderste konsekventser. Mindre dukke, mere menneske! det er hvad vi vil. Skulde det fjerne os fra manden?

Fru C. vil efter al sandsynlighed komme til at gaa i sin grav i den ubøielige overbevisning, at mange af disse onder, disse lovbeskyttede afskyeligheder, den evige krigsrummel udenfor, den usalige partistrid indenfor, staar i en skjult rapport dertil, og havde vi haft mer af den ligevægt, som Adam og Eva overholdt selv i sit fald, og *Kristus* fornyede i dets opreisning, denne ligevægt, som vi nu savner eller vil lade, som vi slet ikke savner — saa vilde vi maaske hverken kjende Kruppske kanoner eller hr. Strindbergs famose bøger.

Saaledes vil enhver uhildet have opfattet dette forfatterskab. Saaledes har de vægtigste stemmer udtalt sig om det.

Men *selv* vil jeg lægge til et ord, der end mindre stemmer med hr. Brandes' opfatning deraf.

Jeg har oftere grebet mig selv i forundring over, at der ved tilstande som disse *kan* gives ædle mænd, at der kan gives *saa mange* ædle mænd, og hvor høit jeg har anerkjendt denne mandens *sande* overlegenhed, magten over fordærvelsen, derom turde mine skrifter bære mer end tilstrækkeligt vidnesbyrd.

Camilla Collett.

Hr. Hertzbergs foredrag

om

kvindens kald, uddannelse og erhverv.

Af *Anna Rogstad.*

Det falder unegtelig ikke saa lidet komisk at se og høre en mand staa frem som foredragsholderen og lægge ud om os kvinder. Man skulde tro, vi selv skulde kjende vort kjøn vel saa godt som hvilkensomhelst mand; men dette er nok ikke foredragsh.'s mening. Foredragsh. fortæller os om vore anlæg, vore følelser, vort indre kald — og altsammen saa vist og sandt naturligvis. Der, hvor fremstillingen øiensynlig blir for stærk endog for ham selv, maa det salvel-

sesfulde dække indholdets brøst. Det er det mandlige jeg's pris, der synges gjennem alle disse fem foredrag, fra først til sidst, og vi kvinder faar nær sagt i hver sætning høre, at vi er til ene og alene for *hans* — mandens skyld. Neppe tror jeg imidlertid, mænd er synderlig tjente med en repræsentant som foredragsholderen, ialfald ikke naar han fremtræder i saa fuld belysning, som han har gjort i denne sag. Temmelig stødende for den menneskelige følelse virker det saaledes time efter time at høre et jeg lovprist i høie talemaader og hævet til skyerne paa alt andets bekostning. At der existerer noget, der kaldes *hovmod*, synes foredragsh. at have glemt.

Hvis man gaar til hr. Hertzbergs foredrag med forventning om at faa høre originale tanker og slaaende argumenter, bliver man grundig skuffet. Der diskes op med løst og fast, herfra og derfra, ligesom argumenterne ikke saa sjelden slaar sig selv ihjel. Efter det anførte kunde det derfor synes unødvendigt at fremkomme med nogen imødegaaelse af disse foredrag. Da det imidlertid lader til, at foredragsh. vil drive en agitation med dem (de er allerede henyttede flere steder), kunde det kanske se ud som en altfor stor ligegyldighed af kvindesagens venner at forbigaa dem med den taushed, de i grunden fortjener. I det følgende skal jeg derfor i al korthed imødegaa det vigtigste af det, jeg som tilhører har kunnet notere mig.

Det er ét ord foredragsh. lader tone gjennem sine foredrag med stærkeste betoning, nemlig ordet *konkurrence*. Allerede i det første foredrag lød det, idet han siger, at kvinden blev skabt til at være mandens medhjælp og ikke hans *konkurrent*. Som alle ved, kunde der i den s. k. uskyldighedsstand, hvori menneskene befandt sig før syndefaldet, ikke blive tale om konkurrence; det vilde været mod uskyldighedsstandens begreb. *Efter* syndefaldet maatte imidlertid ifølge naturens orden selvopholdelsens drift træde frem i verden under den form, der benævnes konkurrence. Som mennesker maa selvfølgelig ogsaa kvinder rives med ind i den konkurrerende menneskestrøm, hvis ikke maatte enten konkurrence ikke existere eller ogsaa kvinderne fremdeles befinde sig i uskyldighedsstanden.

Hvad ordet *medhjælp* angaar, synes foredragsh. at mene, at Adam skulde i Eva have en underordnet, en haandlanger. Men havde dette været meningen, kunde vel Adam blandt de dyr, Gud førte frem til ham, have fundet en assistent, hvis det altsaa havde kommet an paa fysiske kræfter og anlæg. Men saa var det ikke; der var ingen af dyrene, som kunde være hos ham. Adam følte sig ensom blandt dyrene, han maatte være blandt mennesker, sammen med sin *lige i aand*, have en, „som kunde være hos ham", ved hans side — sidestillet, — derfor blev Eva skabt. Eva blev hellerikke udrustet med store fysiske kræfter. Ifølge uskyldighedsstandens begreb kunde end-

videre umulig blot den ene part være ydende, den anden modtagende; dér maatte ingen lide overlast. Skulde Eva hjælpe Adam, maatte Adam selvfølgelig ogsaa hjælpe hende, være hendes medhjælp. *Efter* syndefaldet har imidlertid det mandlige kjøn ved sine større fysiske kræfter lidt efter lidt tvunget det kvindelige kjøn ind i en underordnet stilling. Men dette er en *brutalitet*, en følge af den ondskab, der paa grund af faldet kom ind blandt menneskene. Nede i tiderne ytrede denne brutalitet sig bl. a. paa den maade, at folkeslag paa lavt kulturtrin læssede det haardeste og tungeste arbeide over paa kvinderne; det var kvinderne, der skulde slæbe byrderne. Denne brutalitet er imidlertid tilstede lige eftertrykkelig og lige følelig den dag i dag i vore civiliserede nationer, idet de *lavere, ringere* arbeider tildeles kvinder; det er brutaliteten, der dikterer, hvad foredragsh. kalder „arbeidets fordeling" og „den store lov" for denne fordeling.

Men menneskeslægtens opgave maa dog være *at arbeide sig ud fra det brutale og det ikke blot tilsyneladende*, men i virkeligheden. Begrebet medhjælp maa gjenvinde sin oprindelige betydning, kvinden maa faa tilbage sin oprindelige plads som mandens lige. Det er ikke noget selvopfundet, egoistisk, kvindesagen kjæmper for; thi den bunder i den hele menneskeslægts arbeide frem mod det godes endelige seir. Og foredragsh. burde ikke som kristen mand forsøge at bruge kvindesagen som skræmsel for den kristne kvinde.

Naar foredragsh. for at belægge sine ord om arbeidets fordeling maa tage sin tilflugt til en Strindberg, taler dette fuldstændig for sig selv.

Hvad „den store lov om arbeidets fordeling" angaar, fristes man uvilkaarlig til at spørge: Hvem har givet denne lov og med hvilken ret? Naar saa foredragsh. fremholder som givet, at kvinder ikke besidder forstand, logik, anlæg for erhvervelse af kundskaber i samme grad som det mandlige kjøn, faar man en mistanke: Det gjælder ved *alle* midler at faa fastslaaet, at kvinder ikke kan deltage i samme arbeider som mænd, *fordi de maa holdes udenfor konkurrencen!* Derfor maa der forfattes en lov om arbeidets fordeling.

Foredragsh. paastaar, at der ikke er nogen *trang* blandt kvinder til høiere uddannelse og mere aktiv fremtræden i livet. Som svar vil jeg alene pege paa, at der i vort samfund er voxet frem en *kvindesag*. Denne sag er det haandgribeligste bevis for en saadan trangs tilstedeværelse. Og er det ikke for at kvæle denne kvindesag, denne trang hos vaagnede kvinder, at foredragsh. reiser omkring og holder sine foredrag? Den harme mod regjering og storthing foredragsh. giver luft i et af sine foredrag, var jo ogsaa fremkaldt derved, at det er givet kvinderne adgang til de høiere lære-anstalter, aabnet dem adgang til at tilfredsstille sin trang til kundskab og dygtighed.

At synge og spille, knytte samtalens traade i en selskabssal, det skal være kvinders opgave, den opgave, der alene kan bevare „kvindeligheden“. „Vore kvinder“, siger foredragsh., skal ikke kastes ind i livets strid og splid. Det er næsten et østerlandsk billede, foredragsh. der ruller op, og man maa være ham taknemmelig for hans aabenhjertighed.

Forøvrigt har foredragsh. stærk sympathi for nonner og barmhjertige søstre, der har at redde de ulykkelige, pleie de syge, læge de blødende saar — som det andet kjøn selvfølgelig maa tilføie samfundet. Vi faar imidlertid intet høre om de arbeidende kvinder, kvinderne fra det dybe lag i folket, hvorledes de skal bevare sin „kvindelighed“.

En Nora i et Dukkehjem er *„kvindelig“*, saalænge hun hviler i skygge af de brede vinger, udenfor livets strid og splid. Nonner eller barmhjertige søstre er „kvindelige“, saalænge de kan give afkald og „forsage“, saalænge de kan *opgive sig selv*. En mand er *„mandig“*, naar han er *sig selv nok!*

Foredragsh. fortæller os, at der findes tusener af kvinder i vort land uden erhverv, men fremholder paa samme tid, at samfundet dog ikke maa give kvinder anledning til at blive konkurrenter paa mandens arbeidsfelter. Om alle disse aabnedes for kvinder, siger han, vilde det ikke føre til maalet. Her ruller atter foredragsh. op et billede, og vi faar se en mand med „vore kvinder“ under de brede vinger — en mand, der ikke under sine medskabninger arbeidet for brødet. Formodentlig for at formilde den skurrende virkning af dette billede, siger foredragsh. i næste øieblik, at der maa være noget abnormt ved et samfund, naar det har saa mange ubeskjæftigede kvinder, og derpaa fremholder han med nervøs iver det *legemlige arbeide* som noget, der hidtil er ringeagtet og forsømt af samfundet. Men hervel kastes om muligt et endnu grellere lys over det foregaaende. Vistnok er det oppe i tiden nu at prise det legemlige arbeide, og det visselig med fuld grund; men ved fortrinsvis at holde *legemligt* arbeide frem for kvinder, faar man atter en mindelse af brutaliteten. Det kjøn, der er udrustet med større fysiske kræfter, maatte vel være nærmere til at overtage dette arbeidsfelt. Eller kanske foredragsh. med legemligt arbeide alene forstaar noget svarende til det, han selv nævner: at en mand hugger sin ved eller syr i en knap. Da har imidlertid kvinder et andet begreb om legemligt arbeide, de kvinder, der fra morgen til aften træller i det tungeste slæb: paa markarbeide, i fjøs, i bryggerhus; med vask, skuring o. s. v. Rigtignok er dette ikke „vore kvinder“.

Endelig beskyldte foredragsh. kvinder for mangel paa initiativ. De skal gribe initiativet til nye erhverv, ikke ødelægge for andre gjennem konkurrence, siger han. Og derpaa begynder foredragsh. efter

1.
2.

Lette-foreningens mønster at regne op det selvsamme, som kvinder har stræ̈vet med gjennem aarhundreder: Broderi, hekling, søm, strikning, kogning, vask, strygning o. s. v. Dette er altsaa efter foredragsh.'s mening de nye erhvervskilder, de nye baner! Foredragsh. har øiensynlig ikke en tanke for, at flere af disse arbeider nu udføres for en stor del ved hjælp af maskiner, og at lønnen for saadant arbeide for den enkeltes vedkommende i flere tilfælder er ringere, end hvad et menneske kan livnære sig med. Naar foredragsh. peger paa haandværk: Farver-, bogtrykker-, bogbinder-, fotograf-, guldsmedarbeide, — henviser han imidlertid kvinden til mandens arbeidsfelter. Uden tvil vil ogsaa kvinder mere og mere gribe til disse erhverv; men nye bliver de derfor ikke. Man vilde selvfølgelig været foredragsh. meget taknemmelig, om han havde kunnet paapege nogle af de nye erhvervskilder, de nye baner, aarhundreder endnu ikke har fundet. Af en mand fordres i almindelighed, at han paa en tilfredsstillende maade skal skjøtte det arbeide, han er sat til, at han skal fylde en given plads i samfundet. Af en kvinde fordrer foredragsh. altsaa, at hun først skal opsøge nye erhvervskilder, bryde nye baner, — dernæst arbeide. Man er naturligvis fuldstændig enig med foredragsh. i, at kvinder ikke ensidig bør holde sig til erhverv som lærerinde-, telegrafistindestillinger o. l. Det vil jo være den rene taabelighed at ville presse det hele kjøn ind i disse par former; men derfor tænker ogsaa vor kvindesag paa *alle* erhvervsdøre og fordrer kvinders ret til erhverv paa alle arbeidsmarker.

Hvad angaar de grundlovsforslag om stemmeret, der er indkomne for storthinget, og som foredragsh. omtaler, skal jeg gjøre opmærksom paa, at der for kvinders vedkommende først og fremst anholdes om, at de maa faa anledning til at gjøre brug af sin ret i den udstrækning, som den nu gjældende stemmeretslov anviser borgere af den norske stat — altsaa *om stemmeret for de kvinder, der ifølge sin borgerlige stilling indehar de i loven fastsatte betingelser for at udøve stemmeret.* Blir landets stemmeretslov almindelig stemmeret, er det imidlertid en selvfølge, at kvinder i lighed med mænd maa gaa ind under denne udvidelse. Ordet *almindelig* kan ikke indsnevres og modtage betydning af *halv* stemmeret eller stemmeret kun for den ene halvpart af samfundet. Foredragsh. har fuldstændig ret, naar han fremholder stemmerettens erhvervelse som det vigtigste led af kvindesagen. Men i dette stykke som i den hele kvindesag lægger foredragsh. for dagen liden forstaaelse af og lidet indblik i kvinders tarv og stilling. „Vore kvinder“, heder det, maa ikke rives bort fra hjemmene og ind i strid og kamp som konkurrenter og politiske modstandere af mændene. Foredragsh. burde vide, hvilket forsvindende tal af kvinder disse „vore kvinder“ — „dronningerne og prestinderne i hjemmet“

(foredragsh.'s ord) — i virkeligheden udgjør. De kvinder imidlertid, der nu fordrer sin stemmeret, ifald landets love ikke skal gjælde kun for mænd, disse kvinder er allerede midt oppe i livets strid og kamp — kampen for brødet; de har alle sin borgerlige, selvstændige stilling. Og det er denne, de vil værne om og beskytte, ligesom de vil skaffe sig leilighed til at udøve sit kald og sin lyst til arbeidet for samfundets vel. Moralen vil blive bedre, siger foredragsh. selv, naar kvinder faar stemmeret.

Til foredragsh.'s paastand om, at „høires sag" skulde staa bedre udover landet, hvis kvinder havde stemmeret, skal jeg alene bemærke, at de kvinder, der er komne saa langt, at de har tilkjæmpet sig en selvstændig stilling, ogsaa *vil vide*, hvor de lægger sin stemme. Kvindesagen befatter sig hellerikke med partier — „høire" eller „venstre" —, og foredragsh. burde helst ikke forsøgt paa at gjøre denne sag til en partisag. Vil han imidlertid i striden søge efter kvinderne, kan disse efter kvindesagens natur alene findes i deres rækker, der kjæmper for tidens ædle, livsvarme ideer og disses realisation til samfundets vel.

Det er formodentlig „dronningerne og prestinderne" i hjemmet, foredragsh. sigter til, naar han siger, at kvinder „ikke er udelukkede" fra stemmeret, idet de har „indirekte" indflydelse paa mændene. Forøvrigt burde foredragsh. vist ikke med saa stor sikkerhed fremholde disse „vore kvinders" (dronningernes og prestindernes) stilling som saa saare ønskelig og god. Der lyder altfor mange raab ud fra disse hjem, raab om særeie, om hustruens myndighed i ægteskab o. s. v. Der raabes paa sædelighed, paa samme moral for mænd som for kvinder o. s. v.

Foredragsh. nævner, at i fattigkommissioner og i skolekommissioner bør kvinder faa plads, og heri er man selvfølgelig enig. I vort nærmeste naboskab har kvinder gjennem aarrækker indehavt saadanne tillidshverv.

Om kvinder som lærerinder udtaler foredragsh. sig strax ubetinget rosende; men her som oftere under sine foredrag kommer modsigelser i næste sætning. Efterat det saaledes først heder, at lærerinders arbeide er bedre end læreres, heder det i næste øieblik — „tvertimod". Og foredragsh. udtaler høit og lydt, at skolen til nød kan undvære kvinden, medens manden er uundværlig i skolen. Dette skal formodentlig begrundes med foredragsh.'s paastand, at karakterdannelsen er mændenes sag. Man skulde ventet af foredragsh. som skolemand, at han paa dette felt havde vidst bedre besked, ialfald hvis foredragsh. *paa nært hold* har iagttaget f. ex. vore almuskoler; der kan man jo hente erfaring fra begge kjøn, idet man har pigeafdeling og gutteafdeling, ligesom undervisningen udøves saavel af lærere som af lærerinder. Som arbeider og iagttager i skolen vil man snart bemærke, at børn

der alene undervises af lærere eller alene undervises af lærerinder, vil, jo ældre de bliver, eftersom altsaa karakterdannelsen foregaar, faa sit særpræg. Gutter, der alene undervises af lærere, blir i regelen vildere, haardere, mindre velopdragne, — en vis brutalitet kommer hyppig tilsyne. Piger, der alene undervises af lærerinder, bliver ofte forkjælede, frygtsomme, mindre selvstændige og raske. Undervises piger hovedsagelig af lærere, vil oftere kjønnets svageste sider blive meget fremtrædende. I det hele taget vil resultaterne af en ensidig anvendelse af lærer- eller lærerindekræfter i skolen paa det skarpeste ramme uholdbarheden i foredragsh.'s paastand. Karakterdannelsen er visselig ikke *alene* mandens sag, ligesaa lidt som den *alene* er kvindens sag. Hvis foredragsh. vil fremholde, at kvinder kan undværes i skolen, kan han med samme mangel paa syn for skolens tarv ligesaa godt fremholde det omvendte, at mænd kan undværes i skolen. Ligesom i hjemmet det barn, der voxer op alene under en fars eller alene under en mors tilsyn, aldrig bliver saa normalt opdraget som det barn, der er gjenstand saavel for fars som for mors omsorg, saaledes vil savnet af det ene kjøn blandt en skoles lærerkræfter ikke fuldt ud kunne erstattes af det andet. Og dette gjælder ikke alene i de første barneaar, men netop under karakterdannelsen, hvis denne ikke skal blive ensidig, snever, og anlæg kues, der burde fremmes, eller omvendt.

Foredragsh. har intet imod, at gutter og piger faar samme undervisning i barnealderen, indtil omtrent 13 aars alder. Barn er barn, siger han, om det er gut eller pige. Foredragsh. burde tilføiet: mand og kvinde er mennesker, om det er mandligt eller kvindeligt kjøn. Men det er dette, foredragsh. ikke har faaet det rette syn for, og deraf kommer sandsynligvis hans feilsyn og mangel paa opfatning af kvindesagen i dens helhed. Kvinder besidder alle anlæg, ellers var de ikke mennesker, siger han, og foredragsh. maa vel mene menneskelige anlæg. Med disse sine egne ord for øie burde foredragsh. imidlertid ikke være saa ængstelig ligeoverfor pigebørns undervisning, ikke ængsteligere end ligeoverfor gutters ialfald. Tror f. ex. foredragsh. virkelig, at pigers anlæg for logik er svagere end gutters, hvad havde da været rimeligere, end at foredragsh. havde foreslaaet, at pigers undervisning burde anlægges i retning af at fremhjælpe og styrke det formodede svagere anlæg? Men foredragsh. gjør det stik modsatte, og det er formodentlig logik. Der bør i pigeskolen ikke lægges saa megen vegt paa logisk grammatisk undervisning, siger han, ikke paa det abstrakte, derfor heller ikke paa den mathematiske undervisning. Udviklingen af forstanden kan naaes paa „en anden maade", siger foredragsh. Men denne „anden maade" angiver han imidlertid ikke, skjønt den baade skulde være kortere og lettere. At foredragsh. forsøger at afsvække, hvad han selv anfører, nemlig at piger staar sig bedre til middelskole-

examen end gutter, med en insinuation (foredragsh.'s ord faldt som en insinuation!) om favoriseren, burde i ethvert fald havt en nærmere forklaring.

Er endvidere følelseslivet, som foredragsh. hentyder til, i meget høi grad tilstede hos kvinder, ialfald mere end hos mænd, burde muligens opdragerens arbeide rettes paa mere at vække og udvikle dette hos gutter, samtidig som man muligens burde dæmpe dette anlæg hos piger, hvis graden er for stærk. — Foredragsh. deler ikke den opfatning, der nu mere og mere vinder terræn, at opdragerens arbeide vil falde ulige naturligere og lettere, naar begge kjøn undervises sammen. I samskolen vil nemlig det, som hos det ene kjøn enten behøver at skjærpes eller at dæmpes, faa sin gavnlige indflydelse paa det andet kjøn. Karakterdannelsen vil derved foregaa naturligere og mere praktisk, mindre blive et kunstprodukt. Den umiddelbare indflydelse vil her som altid vise sig at være det virksomste middel. I forbindelse med det anførte skal jeg ogsaa bemærke, at intetsteds træder det for hvert kjøn eiendommelige saa klart frem som under opdragergjerningen. Man faar øie for, at maalet er — ikke at det ene kjøn skal afsvække, undertrykke det andet, — men det omvendte, at det ene skal styrke det andet, være medhjælp i egentlig forstand.

Foredragsh. udtaler, at *fællesundervisning* er farlig; men paa samme tid har han intet at indvende mod den fællesundervisning i landsskolen, vi hidtil har havt hos os. Børn paa landet er mere vante til at være sammen og troskyldigere, siger han. Man behøver imidlertid ikke at gaa mange skridt for at blive opmærksom paa, at ogsaa børn i byen er sammen, paa gader og stræder. Hvad troskyldigheden angaar, ved vi desværre, at f. ex. hovedstadens børn har mindre af denne, og at der findes flere vanartede børn i byerne end i landdistrikterne. Og herpaa bør skolen have sin opmærksomhed skarpt fæstet, men paa den rette maade, — ikke ved at modarbeide fællesundervisning, der netop vil blive et botemiddel mod denne vanartethed gjennem den gavnlige indflydelse, de to kjøn vil udøve paa hinanden. Har en skole imidlertid vanartede børn, blir det skolens ufravigelige *pligt at udskille* disse fra de øvrige, om skolen har fællesundervisning eller ikke.

Foredragsh. fremholder, at samværet paa skolen mellem gutter og piger vil virke distraherende, afstedkomme stiklerier, bryderier, og at skolens disciplin og holdning vil lide gjennem fællesundervisning. Især tror han, at fællesundervisning vil blive farlig for børn fra de høiere samfundslag. Dette foredragsh.'s anførte, skal jeg tillade mig at imødegaa med iagttagelser, jeg fornylig har gjort paa fællesundervisningens omraade i Finlands samskoler. Af hensyn til foredragsh.'s bemærkning om børn fra de høiere samfundslag, skal jeg her udeluk-

kende holde mig til de høiere skoler og for folkeskolens vedkommende blot bemærke, at fællesundervisningen i denne var almindelig anerkjendt og foretrukken.

I Helsingfors arbeider fortiden 3 lyceer sig frem som samskoler (disse lyceer besøges som alle Finlands lyceer af børn fra de høiere samfundslag), og det ene af dem, der forbereder til universitetet gjennem 9 klasser, har nu naaet frem til 6te klasse. Det var saa langt fra, at samværet mellem gutter og piger virkede distraherende, at jeg tør sige, man neppe skulde set en saa spændt opmærksomhed og en saa livlig deltagelse i undervisningen som i disse samskoler*).

Under undervisningen i haandarbeide, hvilket fag ogsaa var fælles i de lavere klasser, skulde man maaske ventet, at gutterne havde vist sig mindre opmærksomme og kanske uvillige, men tvertimod; de var fuldstændig fordybede i at placere sine sting paa rette sted, og jeg bemærkede endog, at gutterne i dette fag var flittigere end pigerne. Hvad stiklerier og bryderier angaar, havde ingen af parterne særdeles tid til det. Gutterne kunde imellem, fortalte man mig, berøve pigerne en sløife eller en roset, som var vel koket anbragt; men denne nærgaaenhed fra gutternes side fandt man heldig, idet den tjente til at forenkle smaapigernes toilette, gjorde dette tækkeligere end ofte er tilfældet i pigeskoler. Forholdet mellem gutter og piger var kammeratsligt, naturligt — børn var børn. Det kavalermæssige fra de ældre gutters side mærkede man ikke noget til. Skolernes holdning og disciplin var exemplarisk. Som exeempel herpaa skal jeg nævne den hurtighed og præcision, eleverne udviste, naar de hver halve time skulde et par minutter ud for at trække frisk luft og røre sine lemmer. Naar signalet var givet, forlod eleverne sine klasser i stille springmarsch, gjennem korridoren ud paa gaardspladsen og derpaa efter et kort ophold paa givet signal atter ind i klasseværelserne, alt stille, hurtigt og i fuld orden. En manøvre som denne, der skal udføres i saa kort tid med en barneflok paa 6 klasser, antager jeg flere af vore skoler af disciplinære hensyn vil betænke sig paa at vove. Under gymnastikundervisningen, der ogsaa i de første aar var fælles, udvistes ligeledes den bedste holdning og disciplin. Gutterne gymnastiserede i vanligt antræk, pigerne i bloomerdragter.

Om overanstrængelse for smaapigernes vedkommende hørte jeg ikke tale, ligesom de unge piger saa kjekke og raske ud. I det ene lyceum var nylig antagen en læge, der skulde føre tilsyn med børnenes helbred. Lærerpersonalet ved samskolerne var øiensynlig levende interesserede for sin gjerning; man forstod, at arbeidet optog dem med liv og sjæl. Ved en leilighed, da vi talte om fællesundervisningens

*) Jeg besøgte to af dem.

frugter, ytrede forstanderinden ved et af de nævnte lyceer bl. a. „Gutterne bruger færre raa ord, pigernes ærgjerrighed strammes ned; de graater heller ikke saameget".

At man hos os blandt de høiere skoler ikke har nogen samskole, maa for en ret bedømmelse af fællesundervisningen i vore forhold ansees meget uheldigt, idet de prøver, som anstilles, maa foretages i vore offentlige gutteskoler, hvor ordning, læseplan og lærerpersonalets sammensætning vel maa forudsættes at være lidet skikket til at hævde fællesundervisningens fortrin. Imidlertid maa man haabe, at den ikke i vore middelskoler og gymnasier maa støde paa altfor mange skjær — formegen modstand, og at ved bedømmelsen af de vundne resultater det tilbørlige hensyn maa blive taget til de forhaandenværende vanskeligheder.

At samskolen maa faa en fra vor nuværende gutteskole noget forskjellig ordning, er naturligt, idet man selvfølgelig vil benytte anledningen til samtidig med fællesundervisningens indførelse at gjøre de ønskelige forbedringer i skolernes ordning. Om man da tror at burde tage særligt hensyn til pigernes udvikling i 13—14 aars alder ved et aars tid at løse lidt paa undervisningens fordringer, vil dette antagelig saa langt fra blive nogen skade for vore gutter, at tvertimod et saadant mindre anstrængende aar ogsaa for dem vil blive et gavnligt pusterum i rækken af de mange skoleaar. At 10 à 12 aars uafbrudt anstrængende skolegang sætter sine mærker paa vor lærde skoles ungdom, behøver man ikke at gaa langt for at finde exempler paa.

Foredragsh. citerer endel ytringer fra læger i Amerika mod fællesundervisning; denne skulde for pigernes vedkommende virke overanstrængelse, deraf følgende blodfattighed, død og ødelæggelse. I næste øieblik siger imidlertid foredragsh., at i de smaabyer hos os, hvor fællesundervisning er tilladt i middelskolen, forældrene naturligvis maa benytte sig af den givne tilladelse og sende sine børn i disse skoler. Er det imidlertid foredragsh.'s oprigtige mening, at fællesundervisning for piger er saa farlig, at den maa virke død og ødelæggelse, burde, kunde man synes, foredragsh. som samvittighedsfuld mand alt andet end billige, at forældre sender sine børn til saadanne skoler, hvor død og ødelæggelse venter dem. Naar foredragsh. ikke gjør dette, faar man imidlertid en mistanke om, at de citerede skræmmebilleder ikke engang formaar at gjøre det tilbørlige indtryk paa citator selv, og at Amerikas bestemte opinion *for* fællesundervisning, som foredragsh. selv fremholder, trods alt ogsaa har lammet foredragsh.'s modstandsevne mod samme.

De stillinger i samfundet, der fortiden er aabnede for kvinder og saaledes har faaet et vist hævd i opinionen, synes foredragsh. i det hele taget at kunne gaa med paa f. ex. lærerinde-, telegrafistinde-

stillinger, kontorpladse o. l. Blir der imidlertid spørgsmaal om at aabne nye arbeidsfelter for kvinder, mødes man strax af foredragsh.'s konservatisme. Disse symptomer er forøvrigt, hvad foredragsh.'s forhold til kvindesagen angaar, meget lovende; det nye bliver nemlig efterhaanden gammelt, og anledningen kan saaledes snart være given til paany at give kjøb. Embedsstillinger og lignende offentlige hverv for kvinder har foredragsh. følgelig for øieblikket meget imod; det er jo endnu ikke aabnede for kvinder. „Vore kvinder“ skal ikke ved offentlig fremtræden komme i berøring med raahed; deres „kvindelighed“ oprøres derved, denne kvindelighed, som er kvindens egentlige væsen o. s. v. Foredragsh. røber atter sit ringe kjendskab til kvinders stilling i samfundet. Raahed, brutalitet er nemlig aldrig saa følelig, som naar vedkommende staar *magtesløs* ligeoverfor den, og det gjør kvinderne i de fleste tilfælde nu. Ved deltagelse i det offentlige liv vil derimod kvinder som mænd faa indflydelse paa lovgivningen og paa haandhævelsen af landets lov og ret, og da vil kvinderne staa ganske anderledes beskyttede, have et ganske anderledes vern for sin kvindelighed end nu, da de ikke selv kan beskytte sig mod overgreb.

Nødvendigheden af at faa kvindelige læger er formodentlig allerede gaaet formeget ind i almenhedens bevidsthed til, at foredragsh. vover udtrykkelig at udtale sig mod en saadan offentlig stilling for kvinder; dog udtaler foredragsh. sin beklagelse over, at det medicinske studium sandsynligvis maa blive fælles for mænd og kvinder. En kvindelig læge, jeg nylig har talt med, betonede imidlertid paa det stærkeste *nødvendigheden* af, at dette studium blev fælles. De kvindelige læger vilde i modsat fald ikke blive anerkjendte, ikke faa den nødvendige tillid hos publikum. Hvad de hensyn angaar, som foredragsh. formodentlig ønsker skal tages ligeoverfor „kvindeligheden“ eller kanske rettere „blufærdigheden“, vil man vistnok kunne antage, at blufærdighedsfølelsen under et saa alvorligt studium som det medicinske neppe vil virke i høiere grad forstyrrende paa kvinder end paa mænd. Saavel kvinde som mand vil i saadanne tilfælde sandsynligvis føle sig som menneske og intet andet.

At overhovedet mand og kvinde er mennesker, om de er mandeligt eller kvindeligt kjøn, er en sandhed, foredragsh. synes, som før berørt, ikke paa nogen maade at have tilegnet sig. Denne sandhed er imidlertid kvindesagens grundakkord, der vil vedblive at tone, indtil alle kunstige skranker falder, og seiren er vunden. Ifølge denne sandhed fordrer kvinder sin *ret* til fuld og fri udvikling uden formynderskab af noget menneske. Sin *begrænsning* vil kvinder i lighed med mænd selv *naturlig* finde uden den megen tale om arbeidsfelter, konkurrence, og hvad ellers foredragsh. anfører.

Sluttelig skal jeg bemærke, at foredragsh. selv synes at have en

følelse af, at han i denne sag har gjort sig til urettens talsmand, idet han — formodentlig til beroligelse for sindene — lover kvinder, at i himlen, i saligheden skal de blive „fuldt selvstændige"! Foredragsh. har imidlertid ved denne og en vrimmel af lignende talemaader, saavidt man kan forstaa, trukket altfor store vexler paa kvinders taalmodighed. —

Forskjelligt.

Hr. H. E. Berner har for odelsthinget fremsat forslag til **lov** *om det udenfor ægteskab fødte barn og dets moders retsstilling;* hvoraf vi hidsætter følgende:

§ 1.

Den i lov af 1ste august 1821 angaaende underholdningspenge indeholdte bestemmelse om størrelsen af faderens bidrag til barnets underholdning og opdragelse forandres derhen, at bidraget ikke skal være under halvdelen eller over to trediedele af, hvad der i nævnte henseende findes udforderligt, medmindre faderens vilkaar befindes at være saadanne, at billighed paakræver valget af et andet forholdstal.

Forinden afgjørelse angaaende bidragets størrelse træffes, eller naar senere forandring i samme findes paakrævet, bør i almindelighed erklæring indhentes fra fattigkommissionerne paa forældrenes hjemsteder.

— — — — — — — — — — — — — — — —

§ 3.

Under moderens nedkomst og barselseng er barnefaderen helt eller delvis pligtig til at sørge for hendes og barnets forsvarlige pleie og underhold. Ligeledes pligter han at udrede omkostningerne ved barnets begravelse saavelsom moderens, saafremt hun afgaar ved døden som barselkvinde. Med hensyn til beløbenes ansættelse og inddrivelse forholdes som om opfostringsbidrag bestemt

§ 4.

Staar nogen, hvem opfostringsbidrag efter nærværende lov paahviler, i begreb med at forlade landet under saadanne omstændigheder, at det maa ansees uvist, om han agter at vende tilbage til riget, kan den, hvem forsørgelsespligten vilde faldt til last, lade ham belægge med arrest paa person, medmindre han stiller betryggende sikkerhed for, at forsørgelsespligten ogsaa i de følgende 5 aar vil blive efterkommet.

§ 5.

Naar en barnefader modvillig unddrager sig fra at opfylde sine forpligtelser til at udrede opfostrings- eller underholdningsbidrag, efter §§ 1 til 4 ovenfor, kan han ilægges straf af bøder. Den i lov af 1ste august 1821 om underholdningspenge m. v. samt tillægslov af 15de september 1851 omhandlede optjening af opfostringsbidrag ved tvangsarbeide finder for eftertiden ikke sted.

— — — — — — — — — — — — — — — —

§ 10.

Faderen til et udenfor ægteskab født barn er forpligtet til i trangstilfælde at yde det samme forsørgelse og understøttelser som i lovene om fattigvæsenet af 6te juni 1863 § 4, jfr. § 6, er bestemt for moderens vedkommende, ligesom barnet med hensyn til faderens forsørgelse i trangstilfælde staar i samme forhold til ham som til moderen.

§ 11.

Barn, som er født udenfor ægteskab, efterat nærværende lov er traadt i kraft, arver og arves af saavel fader og fædrene frænder som af moder og mødrene frænder ligesom ægte barn.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Af motiveringen hidsættes:

Der fødes aar om andet her i landet omtrent 5000 børn udenfor ægteskab, og antallet af dem viser sig at have steget fra gjennemsnitlig 61 aarlig af 1000 i ægteskab fødte børn i aarhundredets første tiaar til gjennemsnitlig over 87 aarlig af de i ægteskab fødte i tiaaret fra 1871—1880.

Dette mislige forhold, og endmere disse børns og deres mødres mislige stilling og skjebne, har ikke kunnet undgaa at paakalde en særlig opmærksomhed, navnlig i den senere tid.

For med et at give et billede af den behandling, de udenfor ægteskab fødte børn er udsat for, behøver man kun at anføre følgende: i Kristiania døde i 1881 ifølge den efter foranstaltning af sundhedskommissionen udgivne „Beretning om folkemængden og sundhedstilstanden“ over 24 pCt. af de udenfor ægteskab fødte børn i en alder af under 1 aar, medens for de ægtefødte procenttallet kun var lidt over 11. I 1882 var dødelighedsprocenten for spædbørn (under 1 aar) ifølge samme kilde 33 for de udenfor ægteskab fødte, men kun 15 for de ægtefødte. En utilstrækkelig og uhensigtsmæssig ernæring opgives som den hyppigste aarsag til denne paafaldende dødelighed blandt de udenfor ægteskab fødte børn. — — — — — — — — —

Den gamle lovgivning, som har hidført slige tilstande, har spillet fallit. Det grundsyn, hvorefter den har formet sine bestemmelser, har

vist sig falsk. Lovgiveren staar derfor nu foran et onde, som paakalder nye synsmaader og nye forholdsregler til sin bekjæmpelse.

Ikke saa at forstaa, at man skal bebreide vor gamle lovgivning at den har været slap i moralsk henseende. Den er tvertom paa det dybeste gjennemtrængt af moralsk fortørnelse over usædeligheden, og den har gjort sit yderste for at holde ægteskabet i hæder. Men det er i midlerne, den har taget feil. Den har søgt at hemme løsagtige forbindelser og formindske de „uægte“ fødsler ved at lægge hele sit tryk — man kunde næsten sige — sin forbandelse over paa moderen og barnet, medens den mest muligt har skaanet faderen. Det er dette moralens middel, som er uretfærdigt, og som har forfeilet lovgivningens maal og har bragt saa triste følger for samfundet. — — — — —

Kristiania liberale forenings repræsentantskab vedtog enstemmig i møde 20de februar det af Jaabæk m. fl. fremsatte forslag til stemmerettens udvidelse for *mænd*.

Med 43 mod 27 stemmer forkastedes forslaget om stemmeret for *kvinder*.

Akerø venstreforening har udtalt sig for stemmeret for kvinder.

Kristianssand venstreforening forkastede i møde 19de februar forslaget om stemmeret for kvinder.

Der voteredes først over det principale forslag (almindelig stemmeret for kvinder som for mænd). Forslaget faldt mod 50 stemmer. Dernæst voteredes over det subsidiære forslag, (stemmeret for kvinder i selvstændig stilling) omtrent en trediedel af forsamlingen var for denne reform, to trediedele imod. Debatten har været meget varm.

I et i Hægelands sogn afholdt venstremøde vedtoges mod 4 stemmer (tilstedeværende omtr. 40), at kvinder gives almindelig stemmeret.

Indhold: En protest (af Camilla Collett). Hr. Hertzbergs foredrag om kvindens kald, uddannelse og erhverv (af Anna Rogstad). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de Marts 1887. | No. 6.

En sjelden kvinde.

I disse dage er død i Boston en kvinde, hvis navn er kjendt over hele Amerika, men som vist altfor faa hjemme har hørt nævne. Og dog skylder ikke alene Amerika, men ogsaa Europas kvinder mere end nogen anden Mrs. Abby Kelley Foster, at de den dag idag staar, hvor de staar, at de nu ser en lys fremtid imøde med fulde menneskerettigheder og menneskeværdighed. Thi denne kvinde har banet veien, har traadt den, mens den endnu var fuld af torne og tidsler, og hendes fødder har blødende gaaet den uden at svigte eller vakle for et øieblik. Denne lille fine kvindes heltemod er det vanskeligt at opvise magen til i historien, og det griber ubeskrivelig ved sin stille, men grandiose simpelhed.

Hun var kvækerinde og levede som skolelærerinde i Lynn. Da hun var 26 aar gammel, begyndte bevægelsen for slavernes frigjørelse at gribe sindene. Den greb ogsaa Abby Kelley. Hendes samvittighed bød hende at forlade alt for slavernes skyld. — Situationen var forfærdelig. Slaveriet støttedes af regjeringen, af lovene, af religionen, af samfundet. Og det at tale offentlig for en kvinde, var dengang anseet som den største skam. At kvinden skulde tie i forsamlingen var jo skriftens eget hellige bud. At paatage sig slavernes sag var det samme som at synde mod dette bud, at byde alle vedtagne skikke og fordomme trods. „Det var“, siger en, der beretter om hendes død „at give op sit gode navn og rygte, alle behageligheder og bekvemmeligheder, haabet om en levevei. Det var at udsætte sig for pøbelens raaheder at taale kulde og hunger og udmattelse, at se døden selv i ansigtet. Men hun betænkte sig ikke. Hun satte sine svage skuldre imod. Ikke én gang i næsten 30 aar var der hvile for hende at faa for et øieblik. Alle andre kvinder vilde have givet tabt, for hende var det en umulighed. Tænk paa de lange aar, den aande-

lige lidelse og det aldrig svigtende mod. Over den kongevei, hun hjalp til at bygge, gik slaverne frem til frihed, og paa den kongevei hvis grundsten hun lagde med blødende haand, vandrer nu kvinderne fremover mod lighed og menneskerettigheder. — For 50 aar siden var hun en smuk ung kvækerinde, med en ualmindelig harmonisk og sølvklar stemme, nu var hun 77 aar gammel, bøiet og svag, udtrættet af at staa i livets haarde strid; og stemmen — den var nu hæs og sprukken, anstrængt som den var bleven af tale under aaben himmel — overbrugt i frihedens tjeneste. — Verden er bleven bedre og rigere gjennem Abby Kelley Foster".

Rundt hendes kiste havde samlet sig i vemod, men ogsaa i glæde og tak det unge Amerika, de, som har taget arv efter hende og gaar videre paa den vei, hun har været en af de første til at bryde. Der var Mrs. Lucy Stone, kvindesagens berømteste talsmand i vor tid og hendes mand Henry Blackwell, der var Mr. Samuel May, tidligere generalagent for „foreningen for slaveriets opløsning" og mange andre med bekjendte navne; og de alle samlede sig med tak til denne kvinde, for hvad hun havde været i deres liv og i Amerikas udvikling*). Samuel May sagde blandt andet: „Faa amerikanske navne kan nævnes — statsmænd, lærere, talere, hvor begavede end de var, som bar dem, — der har gjort saa meget for slavernes frigjørelse, som denne kvinde, hvis udslidte legeme ligger foran os. Hun var en af de faa — de benaadede faa — hvis ord slaar ned som lynet og vækker stridsmænd landet rundt, hun tvang de sovende samvittigheder til at vaagne og gjorde det umuligt for dem at sove igjen, før slaveriet var ophævet, eller deres eget liv ophørt.

Hun var en af de første i denne store menneskekjærlige bevægelse. Kaldet kom til hende i hendes friske ungdom, mens hun var optaget af sit lærerinde-arbeide, for hvilket hun var ualmindelig skikket, og hvor hun havde en rig fremtid ivente. Da naaede slavernes skrig hendes øren — fædre, mødre, børn nægtet enhver menneskerettighed — og med det skrig kom den bitre forfærdelige vished, at hun og hele det amerikanske folk var aarsagen til disse lidelser. Var det virkelig saa? ja, hun saa det, og hun følte det. Og uden at vakle vendte hun ryggen til alle sine drømme og haab for sin egen fremtid og sagde: „Herre her er jeg! send mig!"

Paa den tid hvilede den geistlige magt endnu mere trykkende over folket end nu. Ofte — lad os sige i almindelighed — blev den brugt i gode øiemeds tjeneste, men ikke altid. Med faa undtagelser blev den i slavesagen benyttet paa en ugudelig og lav maade. Den viste en skjændig tilbøielighed til at gaa paa akkord med de for-

*) Det følgende er i det væsentlige uddrag af taler holdt ved hendes grav.

dringer, som den evige retfærdighed og den kristne tro stiller. Ikke alene svage og selvkjærlige naturer høiede sig under denne magt, som de altid vil gjøre, men ogsaa større og noblere naturer, der var istand til gode handlinger, men enten var uvidende eller saa bundne af forholdene, at de ikke kunde se uhildet. Hvilken strøm af lys blev ikke kastet ind i deres sind ved hendes exempel og hendes tale, ved det blotte syn af den frygtløse unge kvinde, som fortalte dem den levende sandhed, som prækestolen og presten saa længe havde holdt skjult for dem og lagde saa at sige synden frem for dem paa dørstokken til deres eget hjem. Til saadanne sind kom hun som en befrier. Hun talte som en kristen martyr — og sandelig hun var en — hun var dem lig i det vidnesbyrd hun bar frem, og den forfølgelse hun led. Hun vovede liv og rygte ved hvert skridt, hun tog og stod sand og klar midt under den pileregn af ondskab og løgn, som sendtes ned over hende. Hun gjorde dette arbeide, bundet af de forfærdelige lænker: at være en kvinde. Denne generation har ingen idé om hvilken forfærdelig hindring det var. Thi gjennem hende og andre med samme tro og mod har det ophørt at være det, ja er i Amerika næsten bleven det modsatte. Dengang var det en uhørt ting, naar undtages i kvækermøderne, at en kvinde talte offentligt. Paa de høie steder besluttede man ogsaa at knuse og tilintetgjøre denne dristige, der vovede at komme med noget saa uhørt nyt, og denne slægt kan være tryg paa, at ingen umage blev sparet for at føre dette tyranniske forsæt igjennem. Saaledes havde denne unge kvinde at overvinde eller ialfald kjæmpe mod en forfærdelig styrke af fordom imod hendes kjøn, ja mod hende selv som „et menneske med daarlig karakter“ og det mens hun — forglemmende sig selv — blot arbeidede paa at faa folk til at se og høre og tænke. Saaledes var hun nødt til paa engang at gjøre et dobbelt, nei tredobbelt arbeide. Hun maatte befri sine tilhørere fra den aandelige trældom, de var bundet i, maatte hævde kvindens ret til ikke mindre end manden at løfte sin stemme for de fattige og lidende paa samme tid, som hun maatte vise dem slaveriets forfærdelige synd.

Der var andre kvinder, noble, tapre, dygtige, utrættelige kvinder, som tidlig og sent talte slavernes sag; men sagen havde ikke gaaet fremover, som den gjorde, hvis ikke Abby Kelley Foster havde været. Ingen af dem kunde tage den plads, som hun fyldte saa vidunderligt, kunde have gjort det dybtgaaende, indgribende og utrættelige arbeide, som hun gjorde baade før og efter sit ægteskab. Et arbeide saa møisommeligt, anstrængende og vedholdende, at de fleste vilde erklære det var umuligt at udrette for ét menneske. Dog maa jeg — naar jeg mindes Stephen Foster, hendes husbond, Charles Burleigh og andre baade mænd og kvinder, indrømme, at hun havde ædle kamp-

fæller. Men Mrs. Foster havde en særegen magt, og hun gjorde et særeget arbeide. Hun brød isen, hun ryddede den øde og ubetraadte vei. Hendes exempel vakte tusinder og begeistrede dem til arbeide, som de aldrig havde troet sig istand til. Kvinderne især havde hun vist, hvorledes det, som de tænkte sig umuligt, kunde blive muligt gjennem fast tro og en aldrig trættende trofasthed.

Vi har alle hørt tale om selvopofrelse. I Mrs. Foster saa vi den. Hun var dens inkarnation, hun var den selv. Fra den time, hun vendte ryggen til sit skolearbeide, og indtil slutten af sit liv, et tidsrum af 50 aar, lagde hun sig selv som et villigt offer paa menneskehedens og sandhedens alter. Hun tog paa sig sorger, lidelser, hjerteangst slag og saar for sine lidende brødre og søstre. Sandelig til hende vil den mildeste af alle stemmer sige: „Saa meget som du har gjort mod den mindste af mine brødre, har du gjort for mig".

Lucy Stone sagde ved hendes kiste.

„Vi er komne her idag som dem, der høitideligholder en stor seier. Det liv, som netop har sluttet her, det var et triumfens liv, som ikke har sin lige. Andre har i en enkel kamp raabt: „Gjør vei for friheden!" og er død idet de samlede op i sine arme fiendernes spyd og saaledes brød dens rækker. Men Mrs. Foster stod i 30 aar, hvor kampen stod paa det haardeste for slavernes frigjørelse, og paa samme tid huggede hun ud den vei, som kvinderne nu vandrer mod politisk frihed.

Hvorledes de forhold var, under hvilke hun indviede sit unge liv til denne høie tjeneste kan næsten ikke fattes af os. At en kvinde talte offentlig var for et halvt aarh. siden ikke alene et voldsomt brud paa skriftens bud, „en forhaanelse mod forsynet", men alle traditioner og fordomme talte imod det. At møde alt dette, at udfordre det og byde det trods var den store mission, hun tog paa sig, den skat, hun ydede eller rettere den pris, hun betalte for slavernes frigjørelse og ret for kvinderne til at tale.

Kirken reiste sig i hele sin vælde. De congregationale prester fra Massachusett sendte ud et hyrdebrev og advarede verden „for den fare, som truede med at besmitte og ødelægge den kvindelige karakter". Dette slog an, raa gutter og tølperagtige mænd syntes, at dette var leven, de kastede virkelige stene og — ord, som saarer mere grusomt end stene. I et hotel i Connecticut, hvor hun engang var tvunget til at blive et par dage, ansaa værten sig for at være i sin ret til at behandle hende saaledes, at hun en hel dag hverken fik spise eller drikke eller forlade sit værelse. I en liden by i den samme stat blev hun tilfældigvis over en søndag, hun gik da i kirken. Presten, som vidste, at hun var der, benyttede leiligheden til at tale om, „se Jesabel er kommen iblandt os". Der paa prækestolen, hvor ingen

kunde svare, citerte han skriften og gav luft for den vrede og foragt, han følte for den kvinde, som havde forladt sin sfære.

Dette er blot et exempel. Men i mange aar gjentog det samme sig uafladelig. Prækestolen og pressen angreb den kvindelige taler, kvinderne foragtede og haanede hende, og pøbelagtige mænd forfulgte hende. Og under alt dette holdt hun ud. Det er en ung kvinde, som tar paa sig denne rædselsfulde byrde og aldrig for et øieblik kaster den af sig. Selv „foreningen for slaveriets opløsning" kunde ikke ubetinget ønske hende velkommen. Saa stor var fordommene mod kvinder, som talte offentlig, at endog abolitionisterne, som talte slavernes sag, ikke kunde frigjøre sig fra den. Men hun bragte slaverne, hvad ingen mand kunde bringe: en kvindes logik, en kvindes hjertevarme og en kvindes klager. Folk begyndte at høre paa, hvad hun sagde. Da kassen i „foreningen for slaveriets opløsning" var tom, var det Abby Kelley der havde magt over andre, saa hun fik dem til at ofre penge. Hun reiste fra sted til sted, greb og omvendte sine tilhørere gjennem det alvor, der besjælede hende selv. Man tog op sine gulduhr og gav hende, man ønskede at gjøre noget for hende selv. Men disse uhr gik ufravigelig ind i indsamlingen. Det var hende ligesaa umuligt at beholde dem, som det havde været, hvis hendes eget barn havde skreget efter brød.

I den menneskelige historie er der ingen beretning, der fortæller om et ædlere og større liv end Mrs. Fosters. Verdens kvinder staar i en gjæld til hende, som de aldrig kan afbetale. Bevægelsen for kvindernes frigjørelse begyndte direkte og kraftig med hende. Andre kvinder, mest kvæker-kvinder, havde talt offentlig; men de trak sig snart tilbage, og det var givet Abby Kelley at tage paa sine unge skuldre og bære frem en dobbelt byrde, for slavernes frihed og for kvindens ret.

Hun, som kjæmpede denne forfærdelige kamp, har nu hvile. Ingen ord kan udtrykke, hvad hun har udrettet. Hun har ingen ligemand og ingen efterfølger.

William Loyd Garrison, søn af den bekjendte W. L. L. Garrison, Abby Kelleys trofaste kampfælle i slaveristriden, sagde:

„Som en sønlig pligt mod ham, som elskede og ærede den bortgangne med en ubeskrivelig ærbødighed og ømhed, maa jeg faa tilføie nogle ord ved denne leilighed. Min fader sagde, i et brev han skrev til Mrs. Foster i 1859: „Jeg har altid vidst, at deres lige ikke kan findes. De er verdens moralske Jeanne d'Arc. Min beundring for deres karakter og moralske heltemod, deres selvopofrelse og utrættelige menneskekjærlighed har været ubegrændset, blot evnen til at udtrykke den, som jeg føler den, har været svag. Vort venskab har været inderligt og uforstyrret for mere end et fjerdedel aarh. og ingen

af min familie har været mig nærmere og dyrebarere end de. Mit hjerte har svulmet, naar jeg har seet deres selvfornægtelse, deres mod, deres udholdenhed, som endte med at lægge dem selv som et levende offer paa den blødende menneskeheds alter."

Det var hende givet at overleve de andre fremragende kvinder fra slavebevægelsens tid, Lucretia Mott, Lydia Maria Child og Maria Weston Chapman, med hvis navne hendes eget er uadskilleligt forbundet. Men Abby Kelley Foster er den mærkeligste af dem alle. Hendes vei gik gjennem de ubanede ørkener, og her bar hun byrden for en udskudt race og et foragtet kjøn. „Det er sammenlignelsesvis et let arbeide for hvilkensomhelst kvinde nu i Amerika, at staa op og tale i offentlige møder," sagde min fader i 1867, „men denne unge kvinde stod alene, kan man sige, og kjæmpede mod kirken, mod staten og mod nationen, som alt tilsammen var gjennem demoraliseret. Hun havde at trodse udvortes fare, hvor hun kom, medens hendes navn overalt blev brændemærket. Men hun vaklede eller svigtede aldrig. Dersom der er nogen i verden, der har ofret sig for dem, som er i lænker, saa er det Abby Kelley."

Mr. Philip Wendels beskriver den tid, hvori hun optraadte, saaledes: Man kunde formelig føle det moralske mørke; det var som stenene skreg. Det var kravet efter blod, som begyndte; trange fordomme, en fiendtligsindet kirke, ugudelige love og personlige voldsomheder ventede hende, hvor hun gik, men hun gik modig frem, rustet med sin gode samvittighed og beskyttet af den fredens aand, der boede i hende.

»And mountains melted from her presence down,
and hell afreighted fled before her frown«.

Mr. Blackwell sagde: „Det kan være af interesse, at gjenkalde i vor erindring den indflydelse, Mrs. Foster øvede ud over landet og særskilt i Vesten. Lig mangfoldige andre skylder jeg hende, at jeg igjen blev vakt til begeistring for slaverisagen. Som ung mand, der voxte op i Cincinnati paa grændsen af slavestaten Kentucky, foregik min omvendelse — som tusinde andres. Mine forældre var abolitionister (i New-York fra 1832 til 1838) og aktive deltagere i arbeidet der i de begivenhedsrige aar. Men jeg kom senere paa et college i Missouri i intimt forhold til nogle slaveholdende familiers sønner og blev meget interesseret for det demokratiske parti. Jeg læste „Demokratisk review" og dyrkede Silas Wright som mit politiske ideal. I 1846 holdt Mr. og Mrs. Foster, kort efter de var gifte, en ugestid politiske møder i Cincinnati. Jeg gik første aften og blev dybt grebet af Abby Kelley Fosters mægtige og alvorlige veltalenhed. Jeg vedblev at gaa hver aften. Hundreder af mine venner og bekjendte gjorde det samme. Hendes emne var: „fordømmelse over frihedens parti,"

hendes feltraab: „intet forlig med slaveholderne“. Hendes tilhørere kunde ikke hæve sig i høide med hende i konsekvent logik. Følgen blev, at vi sluttede os til frihedens sag. Saaledes var det overalt gjennem Vesten. Ved at præke om det „frie partis“ synder, skabte hun tusinder af kjæmpere for *frihedens sag*. Næste gang jeg saa hende var ved et møde for kvindernes ret, holdt i Cleveland, Ohio i 1854. Ophidselsen der var umaadelig. Anti-slaverisagen og kvindens frigjørelse var der som altid, uløselig forbundne. Det er umuligt nu, at sætte sig ind i, hvorledes slaveriet lige ned til krigen var sammenvævet med religion, politik, kunst, videnskab og selskabsliv. Ingen kunde blive tro mod slaverne og undgaa beskyldningen for vantro, ingen kunde kjæmpe for kvindens juridiske og politiske rettigheder, uden at mistænkes for ukydskhed. Mrs. Foster havde da kjæmpet paa valpladsen i 12 aar og indviet alle sine kræfter til dette arbeide paa en maade, som er enestaaende. Jeg for min part har altid havt ligeoverfor hende en følelse af personlig taknemmelighed, som en mand føler for den, der har omvendt ham til et høiere liv. Antislaveriets kampe vilde aldrig været førte til seier, uden kvindernes hjælp og klarsyn, uden at mænd og kvinder havde gjort hver sin særskilte del af arbeidet. Kvinderne bragte med sig en bævende, opløftende sympathi og idealitetsfølelse, som begeistrede mændene. Deres stemmer var lig violinernes i orkestret, som næsten druknes i de tungere, stærkere toner, men som langt borte høres, naar alle andre toner er døet hen. Naar jeg nu ser 40 aar tilbage, lyder endnu for mit øre Abby Kelley Fosters søde, klare, gjennemtrængende stemme, mens toner og ord af mange, som kjæmpede med hende, næsten er forglemte.“

Jeg vil slutte med de linier James Russell Lowell skrev til hende i hendes ungdom:

»No nobler gift of heart and brain,
no life more white from spot or stain,
was e'er on freedom's altar laid
than hers — the simple Quaker maid.«

Drude Krog Jansen.

Hr. Stadsfysikus Sparre!

Idet jeg udtaler min varmeste tak for Deres særdeles oplysende og interessante foredrag i Kvindesagsforeningens sidste møde, vil jeg tillade mig dertil at føie nogle bemærkninger. Med al anerkjendelse af Deres bestræbelser for at være fuldstændig upartisk, var der dog en side af prostitutionsspørgsmaalet, som det forekom mig, de tog forlidet hensyn til — det var nemlig vore lægers, de specielt „sagkyndiges" optræden. Thi, det kan vel ikke benægtes, at det er vore lægers og lægevidenskabelige autoriteters stilling til sagen, som har bidraget særdeles meget til, at den offentlige prostitution endnu florerer hos os. Ja, jeg gaar saavidt, at jeg vover at paastaa, at institutionen forlængst vilde have været „en saga blot", om ikke lægestanden i almindelighed af „sanitære hensyn" havde taget den under sine beskyttende vinger. Vil man være upartisk, skal det slaaes fast, at de har været dens bedste støtter. Vistnok er jeg ikke uvidende om, at stillingen forsaavidt nu er forandret til det bedre, som der ogsaa blandt lægerne begynder at gjøre sig tvivl gjældende om systemets berettigelse, ja at endog en hel del absolut forkaster det. Men monstro majoriteten er naaet saa langt som til at forlange afskaffelse? Jeg tror det ikke. For at deres foredrag skulde have været fuldt ud upartisk, havde jeg derfor ønsket, de havde medtaget og udhævet dette, istedenfor at skyde den væsentlige skyld paa kontorstyre etc.

Saa har jeg i sagens interesse en henvendelse til dem som storthingsmand. Jeg haaber, De ikke vil tage den ilde op. For mig staar nemlig sagen som saa stor og vigtig, at man faar lade alle mulig existerende „hensyn" fare. Hos os er det jo desværre saa ofte, at disse velsignede „hensyn" til Per og Paal ødelægger de bedste sager.

Jeg mener nemlig, at sagen bør indbringes for storthinget, og manden, som skal gjøre dette, har vi nu fundet. For mig staar det nemlig saaledes, at De med Deres varme sympathi for de ulykkelige faldne kvinder, som befinder sig i den offentlige prostitutions garn, at De med deres indgaaende kjendskab til forholdene, med Deres urokkelige vished om det bestaaende systems skadelighed i sanitær henseende, og endelig med opladte øine for ulovligheden af systemets opretholdelse — er manden til snarest muligt at indbringe en motion i storthinget om den offentlige prostitutions afskaffelse som en skamplet paa vor nation og som stridende mod vore borgerlige og moralske love. Dette kan vel med største lethed finde sted i form af en interpella-

tion til justitsministeren i egenskab af politiets overordnede. Det gjælder nemlig her at smede modens jernet er varmt, nu er en stærk opinion dannet og med den i ryggen, kan De trygt gaa frem, og De kan være forvisset om, at mange tusinders tak vil følge Dem. Jeg har den tro, at det da skal vise sig at hverken regjering eller storthing vil vove at holde paa den bestaaende ordning, men at begge vil kappes om at vise kvinden retfærdighed, ogsaa paa dette felt.

De sagde i Deres foredrag, at man kunde forstaa, at lovene i denne materie „var skrevne af mænd", men jeg haaber, det nu vil vise sig, at de samme mænd ogsaa vil forandre dem og derved gjøre uretten god igjen — saavidt ske *kan*. Desværre — den skamplet, vi mænd har sat paa os, ved at opretholde dette uvæsen, blir værre at vaske af.

Th. L.

Momenter

til eftertanke betræffende reformturistdragten for damer og andet kvindedragt vedkommende.

Meningen med turistdragten*) er at give et bidrag til reformbestræbelser i modeindustrien for damer — bestræbelser, der især i England og Amerika har taget store tilløb i de sidste aar, har vundet tilslutning i Sverige og vil mere og mere vinde det her i Norge. Kvindesagsforeningens turist- eller sportsdragt (turn- ro- ski- skøitedragt) for damer er en indbydelse til reformvenner at prøve med velvillig overveielse, hvad man har søgt at opnaa paa dette omraade.

Det har bestandig vist sig, at en saadan „almindelig" damedragt med fuldt tilbehør af snørliv, hvidt bomulds-undertøi og lange og

---

*) Denne dragt, som ved privat initiativ, men med understøttelse af kvindesagsforeningen fremkom lige før sommerferien i det forløbne aar og da udstilledes hos d'hr. Steen & Strøm — skulde forlængst havt sin beskrivelse og redegjørelse, som kunde bringe den i publikums erindring nu, da dette spørgsmaal ikke mindre end de andre sociale reformer er sat under diskussion og imødeser en løsning; men overveielse af manglerne og fortsat arbeide paa at sætte sig ind i sagen, har bevirket, at denne lille hjælper og anviser, først nu kommer til offentlighed; den skal kun tjene som momenter til forstaaelse af, hvad vi i dragten selv har fremstillet.

talrige skjørter har været i høi grad upraktisk og ubekvem ved al idræt, paa fjeldture og ved sport som overhovedet overalt, hvor der stilles fordring til legemets frie bevægelser. Reformforslag i denne retning samt gjennemførelsen af saadanne findes forlængst i nævnte lande. I en berliner-modejournal har en turistdragt lig vor været foreslaaet. I Berlin og Kjøbenhavn har dame-roforeninger anvendt en ganske kort dragt med benklæder. Her i landet har vi kun seet de *engelske* damer anvende praktiske turistdragter.

Vor dragt, (se fig. 1) (det er slet ikke meningen at ville fastslaa dens snit som vellykket *i alle dele*) er syet med folderige benklæder væsentlig efter østerlandsk forbillede, benklæder, der vises under et kortere kjoleskjørt eller overdragt.

Vi kjender nemlig ingen naturligere og derfor smukkere model til en kvindedragt end den østerlandske, og vi tror, at den, om den end ikke kan kopieres i alle dele, dog altid bør *huskes paa*, og at enkeltheder af den bør kombineres med det moderne europæiske snit. At turistdragten kaldes *reform*turistdragt har sin grund i, at det i den svenske reformbog*) foreslaaede uldundertøi er tænkt anvendt i forbindelse med den til end yderligere simplificering af beklædningen. Herved kan f. eks. ethvert underskjørt undværes — efter vor mening en betydelig vinding! Den bør syes af tykt, heluldent stof eller fores tilstrækkelig. Den fordrer mere solide stoffer, end man som regel er vant til at bruge nu; men dette anser vi indirekte for en fordel, da industrien for tilvirkning af damestoffe vel ikke i længden kan levere os saa uforsvarlig meget humbug! Endvidere: til foret af turistdragtens korte skjørt kan med lethed knappes en let plissée, hvad der i det ydre vil gjøre dragten overensstemmende med de ellers brugelige, (se fig. 2). Det er nemlig ikke hensigten at bekjæmpe mode eller moden, vi vil kun om muligt hjælpe til at lede den i et naturligere spor.

Medens vi tror, at fremtidens krav simpelthen nødvendiggjør kvindedragternes almindelige forenkling og dermed moderegimentets *indskrænkning*, er vi paa samme tid temmelig sikre paa, at der findes forholdsvis faa kvinder, der nu indgaaende drøfter dette emne, ialfald af kvinder der ikke er bundne ved en forretning og paa grund af denne er tvungne til at tage praktiske hensyn overfor sin paaklædning. For dem nemlig synes ændringen og forenklingen at ligge lige for haanden.

Naar der foreslaaes indskrænkning af skjørtets længde og delvis erstatning ved benklæder, høres ofte denne udtalelse: „Jeg har aldrig været generet af mine skjørter!“ Nei, vanen har gjort blind ogsaa her. Vi kan forsikre, at det er en ganske overordentlig forskjel

*) Denne bog kan ikke nok anbefales — *alle* burde læse den.

mellem et kort skjørt lidt nedenfor knæerne over benklæderne og flere lange skjørter tildels helt ned til anklerne! — *Gangens* større lethed og frihed, naar stykket nedenfor knæet forsvinder, er særdeles mærkbar. Den del af skjørtet, der hænger nedenfor knæerne, er saavel af æsthetiske som af praktiske hensyn overflødig. Den tjener kun til at samle støv, hænge fast i hvadsomhelst, og være i veien op og ned af bakker og trapper. Sidder man i baad eller er det sølet, bliver man vaad, den gaar hurtig istykker paa indsiden o. a. m. — endelig forøger den klædernes vægt og foraarsager derigjennem større krafttab — for ikke at tale om det overflødige tøi, som kunde spares. Æsthetisk seet er skjørtet aldeles umotiveret: vore to ben ligner ikke et langt skjørt!

Uafhængig af moden og de selskabelige fordringer bør en dragts grundform *altid* være tilpasset efter legemets form, dette er dog det eneste naturlige udgangspunkt, vi har. Dragten bør saa lidet som muligt være hindrende for legemets bevægelser. Den fri bevægelse skal give dragtens folder liv, ikke de døde gardindraperier og smaa umotiverede opslag, udfyldninger og alle de andre meningsløse dekorationer, et langt, stort og vidt skjørt fremviser. Hellerikke det stive snørliv, som ødelægger al fri elastisk bevægelse af livpartiet. Dragten maa *i alle tilfælde* underordnes legemets behov, ikke omvendt, som pariser-journalerne i sine modeller viser det, saa det er ynk at se. Det hjælper ikke, hvor „elegante" de *synes* at være, og hvor fiffigt og fint de er udtænkte.

Prof. Dietrichson paaviste i sit foredrag ifjor grunden til, at moden, den forskjellige brug af klæder, snit og farve, ved aarstidernes veksling, under indflydelse af smagsretningen og kunstens opfindelse af nye former og nye farvesammenstillinger — i sig selv ikke kan og ikke bør udryddes, og fremholdt samtidig, hvorledes grænsen for dens magt længst er overskreden, naar dens luner er blevne samfundsfarlige — denne grænse, forekommer det os, har her hos os længe været overskreden.

Lad os derfor prøve og overveie! De damer, som har holdt sig mest uberørte og faste overfor moden og modens udskeielser, er vel af udlandets damer englænderinderne. De bør være vore eksempler! De har altid udmærket sig i alt vedkommende en sund legemets pleie: deres tænder og hud er bekjendte, ligesom deres praktiske dragt inklusive støvler længe har vundet anerkjendelse. Hensigtsmæssigheden er det første spørgsmaal, siden kan tingen forskjønnes efter bedste evne. Deres sportsvæsen er meget længere fremme end vort, og sport er et betydeligt hjælpemiddel til at vedligeholde legemets kraft og spænstighed. Overensstemmende med disse hensyn til deres velbefindende er ogsaa deres dragt. — At opnaa disse goder burde være almen bestræbelse. Men det gaar langsomt, og mangen uforsvarlig

fordom staar endnu iveien. At gaa paa ski holdes i mange kredse — ikke i Nordland, hvor nødvendigheden fordrer det — men her — for ukvindeligt*). Fra Amerika derimod har vi for mange aar tilbage hørt om kapsvømning, kapskøitcløb for damer etc. etc.

Lad os kvinder erkjende, at vi mere end mænd lader os tvinge og binde af skik og brug, mode og fordom! Og lad os arbeide paa fornuftigere reformer ogsaa i henseende til en praktisk klædedragt, saa vil baade de voksne og de opvoksende kvinder blive lykkeligere stillet.

Det kunde være i sagens interesse at stille en opfordring til pigeskolernes bestyrelse om at overveie, hvorvidt en turndragt uden snørliv og med benklæder bør fordres af eleverne.

Kvindesagsforeningens reformturistdragt er indtil videre udstillet hos frk. Kylander, Prinsensgade 7, og hos frk. Biørn, Osterhausgade 5, og kan der tages nærmere i øiesyn og prøves.

Kristiania, jan. 1887. H. S.

Forskjelligt.

I norsk kvindesagsforening holdt hr. stadsfysikus Sparre fredag den 4de marts, foredrag om prostitutionens afskaffelse. Adgang var kun tilstedet foreningens medlemmer. Formanden, fru Ragna Nielsen, henvendte ved mødets slutning paa bestyrelsens og forsamlingens vegne en varm tak til hr. Sparre for hans udmærkede foredrag.

Bergen. *Kvindesagsforeningen.* Generalforsamling afholdtes den 1ste marts 1887.

Efterat aarsberetningen var oplæst og regnskabet fremlagt til decision, diskuteredes om forandringer i foreningens statuter. Et par forandringer vedtoges enstemmig. Derpaa skred man til valg paa nye bestyrelsesmedlemmer istedetfor de efter tur udtrædende: Fru Anna Steineger, hr. overlæge G. A. Hansen og frk. A. Hansen, af hvilke de to første frabad sig gjenvalg. Valgte blev Frk. Beate Lampe, frk. Amalie Hansen, hr.

*) Det er kun 25 aar tilbage, da den samme mening herskede om skøiteløb og for at vise skik og brugs tvang og gradvise forandringer: tidligere var man i tvil om pianospil offentlig var anstændigt for damer!

rebslager Campbell-Andersen. Første og anden suppleant: fru kaptein Krogh og frk. D. Merlees. De gjenværende medlemmer er hr. fabrikeier P. Jessen, frk. Sofie Lindstrøm, fru Bolette Larsen og hr. stadsfysikus Sparre.

I Sandefjord holdt hr. stud. real. Goderstad onsdag den 16de februar et foredrag om kvindesagen. Taleren fremholdt, at kvinderne burde have stemmeret. Foredraget paahørtes af et meget interesseret publikum, hvoraf flest kvinder. I den paafølgende diskussion deltog ogsaa kvinder.

Sverige. *Ved Gøteborgs kvindeforenings* sidste møde diskuteredes den legaliserede prostitution med „Albertine" som udgangspunkt. Af diskussionen fremgik, at man ikke fandt bogen usædelig, og at man vilde modarbeide den legaliserede prostitution. Man antog derpaa et forslag, fremsat af en af foreningens medlemmer, om at kvindeforeningen skulde besørge bragt ind for Gøteborgs kommunale repræsentanter en petition, (med underskrifter af kvinder ogsaa udenfor foreningen) om afskaffelsen af den legaliserede prostitution i deres by. Foreningens ordfører, frk. Mathilda Hedlund og dens korresponderende sekretær frk. Alma Akermark fik derpaa paalæg om paa foreningens vegne at ordne det nødvendige i henseende til nævnte petition.

(Framåt).

I anledning af hr. Borgs motioner har lovkomitéen indstillet, at myndig kvinde skal kunne indvælges i fattigkommission og skolekommission.

(Framåt).

Finland. *Ogsaa i Helsingfors har prostitutionens afskaffelse* været det mest brændende spørgsmaal i vinter. Den i dette blads no. 3 anmeldte bog af K. V., *Den offentlige autoriserede usædelighed* er allerede oversat paa svensk og man venter den vil faa rivende afsætning.

Helsingfors kvindeforening afholdt aarsmøde d. 13de febr. 1887. Af den oplæste aarsberetning sees det, at „fællesskoleidéen har vundet yderligere terræn". „Forleden høst aabnedes den første og indtil videre eneste finsktalende fællesskole i landet, ledende til universitetet for de elever, som ønsker det. Til de to allerede i virksomhed værende svensktalende fællesskoler er der kommet en tredie, idet Kuopio privatlyceum

er blevet tilgjængeligt for piger". Der oplyses videre om, at Finland har faaet sin første kvindelige lektor, samt at afdøde frøken Aurora Ekmark har testamenteret universitetet sine midler til bedste for kvindelige medicinske studerende. Stipendierne skal anvendes til at drive studier hjemme eller i udlandet paa betingelse af, at stipendiaten siden virker som praktiserende læge i sit eget land. — To kvinder har endvidere erholdt tilladelse til at tage studentexamen. — En filial af foreningen er 6te marts 1886 dannet i Kuopio.

Gustaf af Geijerstams forelæsninger over moderne literatur har, som af vore dagblade allerede meldt, vakt stort røre i Helsingfors.

Aarsagen er nærmest, at hr. Geijerstam i en af sine forelæsninger skal have brugt stærkt dadlende udtryk („oforskämda" eller „skamlösa") om hvad han kalder: „kvindeforeningernes raab paa absolut renhed". — Hr. G. har i den anledning ladet indrykke en berigtigelse i *Helsingfors Dagblad*, hvor han erklærer, at han har ment, at fordringerne var *overdrevne* ikke „skamløse". Referenterne maa have opfattet feil. Der er imidlertid mange andre ude og vidner, at ordet „skamløs" er brugt. I sin næste forelæsning onsdag 2den marts forklarer saa hr. G., at han med skamløs har sigtet til en enkelt kvindeforening i Stockholm, hvis medlemmer har forpligtet sig til ikke at gifte sig uden med mænd med absolut ren fortid. Efter denne hr. G.'s forelæsning var slut, fremtraadte fru professorinde M. Asp og udtalte en bestemt protest mod den opfatning af sædeligheden, som hr. G. havde forfegtet i sine foredrag.

Hr. G. ansaa det efter dette nødvendigt i en næste forelæsning at udtale sig nærmere om sin opfatning af og sit forhold til kvindebevægelsen og sædelighedsbestræbelserne i det hele taget. Før dette foredrags begyndelse var det der ved indgangen blev overrakt publikum en plakat, hvorpaa læstes:

Vänden om! låten hr. af Geijerstam behålla sin skamlösa uppfattning för sig sjelf! *Finska qvinnor, mödrar.*

I dette foredrag udtaler imidlertid hr. G. sin varme interesse for bestræbelserne for større sædelighed. Han haabede, den dag skulde komme, da sædeligheden skulde være en ligesaa naturlig ting for mænd, som den nu er det for de fleste kvinder. Til dette ædle maal skulde han ønske, alle vilde stræbe. Men han opponerede mod det blinde mandshad, som karakteriserede en del af kvindeliteraturen, og han vilde især betone, at enhver sædelighedsbestræbelse maatte være baseret paa erfaringen om faktiske anlæg og forholde. Han betragtede den nuværende tilstand som et overgangsstadium, hvorfra han haabede man kunde komme til at arbeide sig fremover, hvis de to kjøn lærte for alvor at forstaa hinandens baade svagheder og fortrin. Men det vilde ikke blive til

fremskridt, om kvinder sluttede sig sammen og vægrede sig ved at gifte sig med de mænd, hvis liv før ægteskabet ikke havde været rent. Hr. G. beklagede sig ogsaa over, at man havde opfattet hans foredrag, som var tilsigtet at være literært, udelukkende fra sædeligt synspunkt, derved var hans ord blevet gjenstand for en fuldstændig misforstaaelse. Han havde derfor anseet det for sin pligt at komme med disse forklaringer. At han specielt havde henvendt sig til finske kvinder og mødre med oplysninger om mandens natur, var fordi det var disse, der kom til at have mest indflydelse paa den opvoxende mandlige generations opdragelse.

I Helsingforsaviserne vrimler der af protester mod hr. Geijerstam; men der findes ogsaa enkelte protester mod protesterne og taksigelser til forelæseren. I 3 numere af *Helsingfors Dagblad*, vi har liggende for os, findes ikke mindre end 10 indlæg i sagen foruden referater af foredragene, og i et enkelt numer af *Fria Pressen* findes 4. En indsender, pseudonymen A-i-a bebreider hr. G., at han har fremstillet sit kjøn baade ynkeligt og latterligt, og Viktor Heikel*) protesterer paa mændenes vegne mod, at hr. G. har fremstillet ugifte mænds usædelighed omtrent som en naturnødvendighed „under de nuværende sociale forholde". „Jeg har", siger han, „gjennem en lang række af aar, medens jeg har forsket i dette emne lært at kjende saa mange ugifte sædelige, baade ældre og yngre mænd, som er friske og arbeidsdygtige som faa, at jeg maa komme med en alvorlig protest mod de for disse mænd og for den mandlige vilje og natur idetheletaget ærekrænkende beskyldninger, som nylig er udtalte". — Det skarpeste angreb paa hr. G. fremkommer i en artikel i *Helsingfors Dagblad* under signaturen „Aarne" en kvindelig pseudonym. Hun beskylder Geijerstam for ikke at være ærlig. Det er de Nordau'ske læresætninger, som han smugler ind, blot i en mindre raa form. Hr. G. har i sin bog Erik Grane, gjennem sine literære kritiker og i sine foredrag stillet sig i modstand til tidens store humane bestræbelse, der fordrer drifternes beherskelse og viljens lutring, han har søgt at stille arbeidet mod den legaliserede prostitution i et latterligt lys og holder bestemt paa et fortsat nedprutttet sædelighedskrav til manden. De smukke ord, han nu kommer med, om generationers arbeide mod en gylden fremtid og fordømmelse af den *legaliserede* last, de lyder som tomme fraser og staar der magtløse ved siden af hans glødende skildringer af det fysiske begjærs almagt. „Vi kvinder", siger hun, „kan ikke lade os nøie med en fjern blaanende fremtid. Vi staar foran det uomstødelige faktum, at den Nordau-Strindberg-Geijerstamske theori *fører den dannede mands sag paa bekostning af kvinderne af folket.* Thi man maa ikke indbilde sig, at det som regel vil blive dannede kvinder, som vil komme til at tilfredsstille de dannede mænds drifter før ægteskabet. Nei det er de raa, fattige,

---

*) Lektor i gymnastik ved Helsingfors universitet.

uvidende af prostitutionens bestaaende allerede besmittede kvinder, over hvem de dannede mænd fremdeles skal trampe sin vei frem til ægteskabet . . . . .

Hr. af Geijerstam har i sin berettigede iver for at føre sit kjøns sag glemt kvinden — den fattige kvinde. Det er mod dette indirekte angreb paa hendes menneskeret, denne aristokratiske overseen af hendes menneskeværd jeg her nedlægger en protest, det er hans imod hende haanfuldt udkastede handske jeg her optager“. — — —

Det er naturligvis vanskeligt for udenforstaaende at dømme, om den almindelige dom om hr. Gustaf af Geijerstam er retfærdig eller ikke, men hvad man kan bedømme er ægtheden af den følelse, som er vakt. Og den har det rette præg. Striden føres direkte og varmt, som det sømmer sig, hvor det gjælder noget dyrebart og meget alvorligt. Det er et nyvakt folks kraftige og ædle kvinder, som gaar foran i denne kamp, og man faar en bestemt fornemmelse af, at det er dem, som er i pagt med fremtiden.

Danmark. Folkethingsmand Bajer har indbragt en petition til rigsdagen fra dansk kvindesamfund underskrevet af 584 skatteydende og 1,069 andre kvinder i Kjøbenhavn tilsammen 1,653, om at kvinder maa faa samme rettighed som mænd ved valg til Kjøbenhavns borgerrepræsentation.

Frankrig. *Ved det medicinske fakultet i Paris* studerer iaar 108 kvinder. Deraf er 73 fra Rusland, 11 fra England, 7 fra Frankrig, 3 fra Amerika, 2 fra Østerrige, 1 fra Rumænien og 1 fra Tyrkiet.

Derimod er der blot en eneste kvinde, som studerer farmacie.

Amerika. I Iowa findes ikke mindre end 955 forpagtergaarde, som drives af kvinder. 90 kvinder er gartnere, 13 er ansatte ved domstolerne og 37 er overlærerinder. Der findes 137 kvindelige læger, 49 dito apothekere, 5 advokater, 10 prester, 3 tandlæger og 1 civilingeniør.

(Efter Aftenbladet).

Indhold: En sjelden kvinde (af Drude Krog Jansen). Til Hr. stadsfysikus Sparre (af Th. L.). Momenter vedkommende reformturistdragten for kvinder (af H. S.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 1ste April 1887. | No. 7.

Om kvinders sikkerhed paa gaden.

(Referat og indberetning af kvindesagsforeningens formand, fru *Ragna Nielsen*).

„Den 8de dec. 1886 holdt N. K. F. møde til diskussion af „kvinders sikkerhed paa gaden". Formanden udtalte i indledningsforedraget omtrent følgende:

„Det thema, som K. F.'s bestyrelse har ønsket ført frem til diskussion iaften er om kvinders sikkerhed paa gaden. Alle de ting, som K. F. har sat paa sit program sigter jo til at ophæve al *kunstig* forskjel mellem mænd og kvinder, ophæve al ulighed i vore kaar, som ikke har sin grund i naturen selv, men i menneskers vilkaarlighed. Det civiliserede samfund er kommet saa langt, at det ikke mere gjør nogen forskjel paa den fysisk stærke og den fysisk svage mand, de er begge lige for loven. de har samme rettigheder, og saaledes fordrer vi kvinder, at der ingen forskjel mere skal gjøres paa os og paa mændene, fordi om de fleste kvinder i muskelstyrke staar tilbage for de fleste mænd. Vi fordrer, at samfundet ikke skal lægge kunstige hindringer i veien for noget individ, ikke berøve noget individ en rettighed, som andre medlemmer af samfundet har, blot fordi dette individ er en kvinde. Og naar vi altsaa fordrer, at alle samfundets medlemmer skal behandles lige, enten de er mænd eller kvinder, kan vi ikke være ligegyldige for en saadan ting som den, at en kvinde ikke om aftenen kan faa lov at gaa f. ex. fra sit arbeide til sit hjem uden at være udsat for fornærmelser, ja for fare. Der har i den sidste tid været fortalt flere stygge overfaldshistorier her fra Kristiania, som da ogsaa er den nærmeste foranledning til, at bestyrelsen for K. F. ønskede sagen drøftet.

Jeg antager, at vi alle er enige om, at det er uheldigt, ydmygende og nedværdigende, at forholdene skal være saa, at hæderlige kvinder ikke trygt skal kunne gaa paa gaden, efterat det er mørkt, saa om

den ting behøves vist ingen diskussion. Men hvad der kan være værdt at drøfte er, hvad der kunde gjøres for at faa forholdet forandret.

Det, som vilde virke allerkraftigst til, at tilstanden blev saa, at mænd ikke mere faldt paa at forulempe en hæderlig kvinde om aftenen, efterat det er blet mørkt, end de nu falder paa at forulempe os om dagen, vilde være, om kvinder vilde slutte sig kraftig og enig sammen:

1) om at gaa paa gaden, naar som helst deres forhold maatte føre det med sig uden nogen som helst slags ledsagelse eller beskyttelse;
2) at de vilde tage mod til sig og gjøre alt, hvad der stod i deres magt, for at faa den mand, som fornærmer dem, anholdt og straffet.

Det er nu blet meget almindeligere end før, at kvinder af den dannede klasse gaar alene paa gaden om aftenen, men at det ikke er gaaet ind i alle „herrers" bevidsthed, at dette er noget, de maa have lov til, fremgaar f. ex. af, hvad en saadan herre sagde en aften ganske nylig, da han havde tiltalt og skræmt en dame, og hun skreg paa konstabelen: „Ja, hvorfor gaar De alene, frøken, det faar De virkelig lade være". Den uskik, at selv ældre damer lader unge tjenestepiger hente sig om aftenen, er i mine øine en saadan latterlighed, at jeg ikke begriber, de ikke undser sig ved at lade det ske. En stakkars tjenestepige er sandelig ganske anderledes i fare end en ældre dame, som da i høiden bare kan blive skræmt, og det er en naiv egenkjærlighed at udsætte en anden for en fare, for at man selv kan undgaa en ubehagelighed. Hvis alle damer vilde tage mod til sig til at gaa alene om aftenen eller natten, saa at det blev endnu almindeligere, end det nu er, at se dem færdes til alle tider, vilde mændene blive vante til det syn, saa at det ikke faldt en slyngel ind, at han af den grund havde lov til at fornærme og skræmme en hæderlig kvinde.

Det andet, som kvinderne skulde blive enige om og tage mod til sig til at gjøre, var at bidrage hver sit til at faa den mand, som fornærmer dem, anholdt og straffet. Der fortaltes ganske nylig om en lærerinde, som blev fornærmet af en mand en aften, at hun tog ham i kraven og fik holdt ham, til konstabelen paa hendes raab kom til. Hun forlangte, at han skulde føres paa raadstuen, og da konstabelen indvendte, at hun da selv maatte følge med, erklærte hun sig villig til det, fulgte med og opgav sit navn, fik næste morgen vikar for sig paa skolen for igjen at kunne møde paa raadstuen, og manden fik sin straf. Efter gammeldagse begreber var jo dette en meget „ukvindelig" dame — tænk, at holde en mand i kraven og følge med paa raadstuen ved nattetider — men hvis flere kvinder vilde vise et saadant „ukvindeligt" mod, en saadan „ukvindelig" indignation lige-

overfor uret, vilde ikke saa megen uret ske i verden. — Jeg antager, vedkommende herre ser sig for en anden gang, hvem det er, han tiltaler. Der er en ting til, som vi *kunde* gjøre. — Jeg ved ikke, om vi burde gjøre det, jeg tilstaar, at det byder mig imod, skjønt jeg ikke kan sige andet, end at det igrunden var retfærdigt, det var at offentliggjøre navnene paa de mænd, som forulemper kvinder. Jeg tænker, nogen hver af os kunde give rare oplysninger her — det er ikke nogen behagelig overraskelse, naar man skræmmes af en slyngel paa gaden, at gjenkjende en mand, som man troede var en agtbar og hæderlig borger og familiefader.

En tredie ting, man kanske kunde gjøre for at befordre kvinders sikkerhed, var at henvende sig til politiet for at faa en skjærpet instrux for konstablerne. Konstablerne er som alle andre mennesker af meget forskjellig slags, og det maa vel kunne hænde, at man træffer paa en, som optræder med konduite og virkelig tager den svageres parti, — min personlige erfaring er det modsatte. Forsaavidt som det sjeldne tilfælde indtræffer, at de er tilstede der, hvor de trænges, synes de at betragte det som noget sig uvedkommende, om en kvinde blir forfulgt, ja det kan hænde, de svarer, som en svarede en bekjendt af mig, der raabte til ham om hjælp mod en mand: Det er da inte noe aa bry sig om det, lel. Kunde man faa politiet til kraftigere at tage vort parti, vilde meget være vundet.

For at det saa kunde gaa ind i den almindelige bevidsthed, at det er ulovligt at forulempe kvinder, og forat mænd kunde mindes om, at de udsætter sig for ubehageligheder ved at prøve paa det, burde vedkommende politiforordninger af og til indrykkes i aviser og opslaaes paa annoncesøiler. Om K. F. blev den, som maatte bære udgifterne ved dette, synes jeg, de penge var vel anvendte.

Jeg kan altsaa ikke finde mere end to midler til at rette paa det, som vi vel alle synes er en ubehagelighed og en uret: at alle kvinder tar mod til sig, og at vi opfordrer politiet til at tage sig kraftigere af os. Hvis da nogen kvinde svarer, at hun ikke kan gjøre ved, at hun af naturen er feig, svarer jeg: jo, hun kan, mod er en viljesag. Og hun er pligtig til at vise mod baade for sin egen og for alle andres skyld, og hun skal altid foregaa andre med et modigt exempel, selv om hjertet banker og nerverne dirrer ved det — det kan hun ikke gjøre for, men at give efter for sin feighed, det kan hun gjøre for".

Resultatet af den paafølgende diskussion, hvori baade medlemmer og ikke-medlemmee deltog, var, at bestyrelsen anmodedes om at henvende sig til politimesteren for i en konference med ham at overveie de bedste midler til at faa tilstanden forbedret. De to forholdsregler, hvorom man ønskede at høre politimesterens mening var:

1) en skjærpet instrux for konstablerne,
2) ønskeligheden af at faa politibestemmelserne om forstyrrelse af gadefreden averteret og slaaet op paa annoncesøiler.

Politimesteren svarede meget velvillig paa bestyrelsens henvendelse og i samtale med formanden oplyste han at

1) Politiets funktionærer har den instrux, at de ved ethvert opløb og spektakel paa gaden, hvori kvinder er indblandet, ubetinget har at tage kvindens parti. Har de taget feil — hvilket naturligvis undertiden kan ske — blir deres bestræbelse for at tage kvinder i forsvar altid regnet dem til gode og deres fremgangsmaade i det længste opretholdt. Politimesteren havde nylig ved en parade lagt politibetjeningen paa hjerte, at de ved saadanne anledninger maatte huske paa at behandle vedkommende kvinde, som de vilde ønske at se sin moder, hustru eller datter behandlet. Men politimesteren oplyste tillige, at hvor det gjælder fornærmelser paa gaden mod kvinder af den dannede klasse, er det ofte vanskeligt for politiet at faa manden straffet, da det ikke saa sjelden hænder, at *vedkommende kvinde dels ikke vil opgive sit navn, dels endog opgiver falskt navn og adresse* for at slippe den ubehagelighed at maatte møde paa raadstuen.
2) Hvad det andet punkt angaar, troede politimesteren ikke, der vilde være noget vundet ved at faa bestemmelserne om gadefred trykt og averteret, da enhver mand alligevel meget godt ved, at han udsætter sig for noget ved at fornærme hæderlige kvinder.

I anledning af et brutalt overfald af 4 mænd af den dannede klasse paa et stakkars sygt fruentimmer, som var blet meldt K. F. med bøn om at tage sig af sagen, oplyste politimesteren, at vedkommende kvinde *havde ladet sagen falde*, men at politimesteren ikke destomindre havde indkaldt to af de 4 personer, mod hvem der forelaa fældende bevis og givet dem klækkelige mulkter.

Formandens indtryk af konferencen med politimesteren var, at politiet gjør hvad det kan for at sikre freden paa gaden, men at de ikke sjelden hindres i sine bestræbelser af kvindernes egen feighed. At „damer“ kan være saa ynkelige, at de endogsaa nedlader sig til at lyve for at undgaa den ubehagelighed at møde paa raadstuen, er utroligt. Intet fornuftigt menneske finder det forkleinende for en kvinde, at hun uskyldig er blet udsat for fornærmelser. Og vi vil bede kvinder betænke, at hver gang de af en saadan egenkjærlig feighed lader en uret gaa ustraffet, bidrager de sin skjærv til, at andre kvinder i fremtiden kommer til at lide uret. Det falder naturligt for de fleste kvinder at lide og taale og tilgive, og jeg kan gjøre det der, hvor uretten og lidelsen kun falder paa mig alene og umulig kan have nogen indflydelse paa andre mennesker, men i alle saadanne

forhold, hvor det slette exempel kan virke og i fremtiden bringe lidelse over andre, der er det den rette næstekjærlighed ikke at lide, ikke at taale og først da at tilgive, naar synderen beder om tilgivelsen. Og enten de mandlige og kvindelige spidsborgere kalder dette kvindelighed eller ukvindelighed, burde virkelig være alle rettænkende kvinder ligegyldigt.

Brev fra Stockholm.

Marts 1887.

Hvad är det vi beklaga oss öfver, vi kvinnor?

Jo, vi har märkt att vi äro instängda i bur, och buren heter familjen. Den är den allra bästa bur man kan ha, ty den är vårt bo, vårt hem, den plats hvar och en måste älska högst, och der man borde trifvas bäst. Man gir oss föda, om också ytterst knapp ibland, vi ha våra kära omkring oss, för hvilka man tillåter oss at arbeta i trampkvarn dagen om i fall det behöfs. Hvad kunna vi mera begära, frågas oss. Skall icke hemmet vara kvinnans verld?

Jo, men inte hennes *hela* verld.

Gång efter annan var det några som sluppo ut ur buren och märkte att derute fanns föda, som man kunde skaffa sig sjelf, frisk luft, spelande vindar och att de hade egna vingar, som kunde bära dem. Men de fingo icke komma fram. Man försökte med all makt att mota in dem igen, och de hunno i början icke långt. Der inne i buren sutto de flesta och åsåga kampen helt likgiltigt. Det var ju et dumt och opassande bråk, det der! Men så fanns det också de, som väcktes och ville vara med, som ville ha familjen som hem, men inte som bur. Och de funno luften unken derinne. De ville ha dørren öppen till verlden utanför. Men om den också varit det, hade långt ifrån alla som velat det, kunnat hitta ut, och om de hittat ut hade de kanske icke förstått att njuta af sin frihet. Längtan efter friheten har nog litet hvar, men beslutsamhet och krafter att slå sig fram, är någonting vida mindre allmännt.

Det händer ibland att en ung flicka på familjebal kommer att kasta en blick in i förmaket. Det är der de allra tamaste fåglarne sitta. Och de skratta, le och prata. Men det ligger något tvunget öfver konversationen. Man kan inte i evighet ha intresse för barnkläder, hushållsbestyr och småskvaller. Ämnena tryta, och man sitter der och ler, under det man anmärker, att herrarne tyckas ha mycket

roligt i rummet bredvid, och önskar att någon af dem ville komma in och muntra upp litet. Men ingen herre kommer. De ha roligare för sig sjelfva och fullt med saker att prata om, som de vårdnadsvärda damerna i förmaket inte förstå. På sin höjd kunne de gå ut i balsalen och raljera med ungdomen. De olika könens dragningskraft verkar nog, men endast så länge damerna äro unga och behagliga.

Och det händer att den unga baldamen blir melankolisk när hon står och ser ditin till de tamaste fåglarna. Hon vet att hon skall dit, ohjelpligt, säkert, så vida hon får lefva. Och det är intet lockande perspektiv.

Men hvarför måste det då vara så unket derinne? Hvarför kunna icke damerna vara nog för hvarann, liksom herrarna äro det?

Jo, derför att de icke ha några gemensamma intressen att tala om. Derför att en kvinna icke har några andra angelägenheter att diskutera, än hvad som rör hennes egen lilla familj och derför icke kunna senteres af utomstående. Derför att samhälsfrågorna af hvilkas lösning hennes liksom mannens väl beror, och hvilka skulle utgöra den allmänning, der hon andligen skulle möta sina medmenniskor, knappast existera för henne. Hon känner icke närmare till dem. Hon vet icke ens hvilka rättigheter hon har, hvilka hon saknar och hvilka hon borde kämpa sig til.

Men det har kommit i luften ett missnøje, som kännes mest af de unga. Man vill förändring, ehuru man icke vet hur den skall ske. Och bland en liten kår af de mest missnöjde, har denna längtan redan klarnat till medvetande om hvad vi behöfve för att uppfostra och stärka oss till den pågående frigörelsekampen. Vi behöfva sammanslutning, umgänge, kamratskap och vana att utbyta tankar, inte bara om hushåll och skvaller utan också om ideförbindelser, som väckts hos oss af tidningar och böcker, om hvad vi lida och om hvad vi önska.

Det var under känslan af ett dylikt behof sällskapet „det kvinnliga Idun“ bildades.

En krets af endast damer hade en qväll samlats hos professorskan Calla Curman. Man hade läst högt, diskuterat, och stämningen hade blifvit så hög, att anmärkningen nästan gjorde sig sjelf, då en af damerna uttryckte sin förundran, att man kunde ha så angenämt utan herrar. Det var klaven. Man skulle visa, att man kunde ha det mer än en gång, och man hoppades, att de blifvande sammankomsterna skulle tillfredsställa äfven högre pretentioner än dem på endast nöje.

Första lördagen i Februari 1885 hade Idun sitt första sammanträde, och sällskapet bestod då endast af tjugo medlemmar, hvilka tillika utgjorde dess ursprungliga nämnd.

Bland dess stiftare voro, fru Anne Charlotte Edgren, fru Alfhild Agrell, fröken Ellen Key, fröken Mathilde Roos, fru Calla Curman m. fl.

Sällskapets ändamål är enligt stadgarna att oberoende af alla partiåsigter bereda kvinnor med olika verksamhetsområden, men gemensamma intressen tillfälle till enkla och innehållsrika samkväm. Vid hvarje samkväm äro disskussioner, föredrag, musik eller deklamation anordnade och om möjligt någon utställning af konst eller slöjdföremål. Till medlem af sällskapet kan hvarje bildad kvinna antagas, som egnat sig åt något intellektuellt lefnadskall eller hyser utpräglade vetenskapliga, konstnärliga eller samhälleliga intressen.

Vi ha nu under två år haft tillfälle at pröfva Iduns verksamhet. Hvad det verkat genom att befordra umgänget bildade kvinnor emellan, kan naturligtvis icke mätas. Det är ett arbete i det tysta, som gämmer sig för kritiken. Men i ett afseende kan man spåra dess inflytande ganska långt, det vill säga genom fortplantningen af dess disskussioner. De ha varit liksom en sådd af idéer, hvilka strötts ut i lifvet och till en del slagit rot.

Bland de disskussionsämnen hvilka varit å bane vill jag här nämna de flesta och vigtigaste: Drägtreformen, Samuppfostran, Moderskapet och sedligheten med direkt hänsyn till fru Agrells skådespel „Ensam", Värnepligt för kvinnan, I hvad mån är realismen berättigad inom konsten och litteraturen?, Mannens målsmansskap, Kollektiva hushåll.

Af denna såkallade idésådd är det i synnerhet två frön, som burit frukt. Diskussionen om Drägtreformen föranledde utarbetandet af modellen till den normal eller reformdrägt för hvilken man agiterat så stärkt under detta år, och hvilken äfven vunnit ganske stor utbredning, isynnerhet hvad underdrägten beträffar. Likaledes har förslaget om Värnepligt för kvinnan, det vil säga en kurs vid sjukhusen motsvarande mannens beväringsskyldighet, vunnit anklang. Man har resonnerat derom i tidningar och vida kretsar, och när en fråga hunnit växa så långt, dör den icke, om den också står i knut någon tid.

Men det finnes också lifsgnistor i det som icke kommer till offentligheten på tryckt papper. Hvad Iduns medlemmar fört med sig hem till sina familjer och bekannta, har nog också haft sit vörde, kanske väckt reflexioner och eftertanke. Och det är ett godt stycke arbete, det. Det är som att luckra upp jorden.

Idun är emellertid ett öfverklasssällskap i den mån åtminstone, att hvarje medlem måste vara akkrediterad genom någon egenskap, som höjer henne öfver bildningens medelnivå. Men hehofvet af sammenslutning voxer och tränger djupare ned. Kort före jul uppstod frågan om bildandet af en ny kvinnoförening, som skulle vara mere demokratisk och ega långt större omfattning. Till medlem af detta

sällskap skulle hvilken som helst hederlig kvinna kunna väljas. Och dess syftemål skulle vara upprättandet af en slags fruntimmerklubb, öppen hela dagen, der tidningar, böcker och piano skulle vara tillgängliga, der man kunde träffa bekanta och göra bekantskaper utan att derför strax behöfva öppna sitt hem, och att derigenom en frisk vind skulle blåsas öfver kvinnoumgångets stillastående vatten.

Det finns ju så många, som dels icke har något eget hem, dels icke har *råd* eller icke *får* tage hem till sig nya och talrika bekanta. Dessutom är ju konvenansen så, att man icke kan närma sig och inbjuda till umgänge en person på den enda grund, att man känner sig dragen till henne. Det finns så många hänsyn att taga i betraktande, då man skall öppna familjedörrarna, och derför bli umgängesvännerna få och desamma. Man kan dem snart utantill, men vare sig man sympatiserer eller ej fortsättes bekantskapen ändå af vana eller — tvång. Umgänget med andra är nödvändigt för en själs utveckling, och det är äfven hennes störste njutning. Men för en kvinna kringskäres och afstänges det på alla håll af ekonomiska betänkligheter och familjeintressen. Mannen har sitt utelif på klubbar och källarlokaler och träffar tillsammans med allt slags folk. Men kvinnan lefver endast inom den trånga familjen. Hur kan hennes synskrets vara annat än trång? Hur kunna hennes själslif och idéer vara annat än förkrympta? — Det är en vidgning af denna kvinnans trånga inhägnad som den tilltänkta fruntimmersklubben ville försöke.

Till en sådan förenings upprätthållande fordras emellertid ett ganska ansenligt kapital, och derför också ett stort antal medlemmar, ty afgiften måste ställas låg, för att äfven mindre bemedlade skola kunna vara med. Man hade räknat ut att det behöfdes minst fyra hundra medlemmar för att klubben skulle kunna bära sig; och som den inbjudande komiteen icke på långt när var istånd att sammanbringa ett så högt tal, kallade den de redan tecknade till möte på hôtel W. 6. den 8de Februari d. å. för att öfverlägga om hvad vidare kunde göras. Komiteens viceordförande, fröken Bertha Hübner häll ett anslående tal, hvorefter hon öfverlemnade föreningens öde i medlemmarnas egna händer. Om hvar och en af de 80 tecknade kunde värfva fem nya medlemmar, så var klubbens vara försäkradt. Om icke, måste företaget dö eller hvila.

Jordmånen tycktes vara väl beredd. Stämningen var enthusiastisk. Man räknade högt de bekanta, som kunde komma på förslag och mätte sina krafter ganske högt. Föreningen måste blifva af. Man kände sig behöfva den. I slutet af denna månad eller i början af näste skall ett nytt möte sammankallas, och man får då lära känna resultatet af våra sträfvanden.

Det är möjligt att det blir nedslående. De flesta af oss äro

tama fåglar, som trifvas bäst i den trånga buren, och icke ha en tanke på att röra sig, om de också se att en spjela lossnat.

För att bli viss om denna sorgliga sanning, behöfver man endast tänka på resultatet af den kvinnan beviljade rättigheten att deltaga i de kommunala valen. I tjugofem år har hon innehaft denna rättighet och hur har hon begagnat den? Af Stockholms 4,600 röstberettigade kvinnor har det högsta antalet, som kunnat förmås att afgiva sin röst, varit 130. Och vissa år har det icke varit flera än 9 eller 14.

Till de nu förestående valen har man emellertid mer än någonsinn agiterat för kvinnornas deltagande. I och för denna frågas diskuterande inbjöd den 14 Mars „Föreningen för gift kvinnas eganderätt“ alla intresserade till ett möte i hôtel W. 6's stora sal. Hela den väldiga lokalen var fylld med folk, och efter det grefve Hugo Hamilton inledt diskussionen med några väckande ord till damernas pligtkänsla, kom man till ett lifligt meningsutbyte. Vi kvinnor fingo veta, att vi icke äro utan makt. I fall männen icke flitigare än hittills göra bruk af sina rättigheter, kunna vi med våra röster beherrska stadsfullmäktigevalen och derigenom äfven valen till riksdagens första kammare. Vi fingo veta att det finnes åtskilliga kommunale värf, för hvilka vi äro särdeles lämpliga, men om vi vilja tillkämpa oss dem, måste vi först och främst taga vara på de rättigheter, vi redan ha. Frøken Ellen Key uppträdde och försvarade oss så godt sig göra lät för vår hittills iakttagna likgiltighet. Af de nekande svar hon fått på sina uppmaningar att vara med och rösta, hade hon märkt att många dikterades af samvetsgrannhet. Man ville icke med sin röst bidraga till att måhända befordra någon ovärdig till en kommunal befattning. Det är således vår obekantskap med det sociala och offentliga lifvet, som äfven här spelar en stor rol. Men för att afhjelpa dessa betänkligheter, hade Föreningen för gift kvinnas eganderätt inrättat en kvinlig valbyrå, Hamngatan, 38, der man får upplysningar om kandidaterna, har tillfälle att se de olika vallistorna och äfven underrättas om sättet för sjelfva valförrettningen. Å Fredrika Bremerförbundets byrå tillhandahålles man likaledes med listor och upplysningar.

Dessa byrår ha under de förflutna två dagar de hittills hållits öppna varit lifligt besökta och man hoppas det bästa.

Ett godt resultat af denna agitation vore verkligen ett gynnsamt tidens tecken, ty det visade, att den såkallade kvinnorörelsen icke endast rör sig på ytan, men redan trängt djupare ned. Och det vore ett stort steg i den rätta rigtningen, ty, för att citera ett kändt yttrande, hvilket äfven drogs fram på mötet i tirsdags, „det är alltid de djupa lederna, som vinna segern“.

Anna Wahlenberg.

Bognyt.

Egteskab eller fri kjerlighed, foredrag af professor Fredrik Petersen. 2det oplag.

Alle, der arbeider for kvindernes sag, eller ialfald ønsker deres sag seier, maa være taknemlige for et saadant indlæg som dette af professor Petersen. Thi er der noget, som kunde komme til at gjøre kvinderne endnu ulykkeligere, stille dem endnu uheldigere end de nogensinde har staaet, saa længe et civiliseret samfund har existeret, saa var det vel, om det — heldigvis umulige — skulde ske, at bohêmens fordringer blev sat igjennem, bohêmens livsanskuelse blev den raadende. For det er nu engang saa, at kvinders forestilling om den høieste lykke, denne jord har at byde, altid har været og altid vil blive ved at være kjærligheden til den ene, samlivet med den ene, hengivelsen for ham og børnene. Hos enkelte kvinder er den erotiske følelse stærkest, hos andre moderkjærligheden, saa at man ikke sjelden hører kvinder i spøg sige: „aa ja det kunde være det samme med manden, naar man bare havde barnet". At dette forholder sig saa, at de kvinder, som ikke sætter et trofast og kjærligt samliv med mand og børn som den høieste lykke paa denne jord, bare er faa og sjeldne undtagelser, vil vist alle kvinder indrømme. Og da det nu ogsaa er saa, som prof. P. bemærker, at „kvinden af naturen er langt mere trofast end manden", hvorledes skulde hun da finde nogen lykke i løse forbindelser, hvor i 99 af 100 tilfælde han vilde være den, som først blev kjed af hende og lod hende sidde igjen med sorg og savn og længsel eller, selv om det ikke skete, hvorledes skulde hun kunne høste andet end sorg og kval i en forbindelse, hvor hun af hensynet til elskeren maatte kvæle kjærligheden til barnet. Bohêmens anskuelse af kjærlighedsforholdet vil neppe vinde tilslutning blandt kvinderne.

Uagtet alt det udmærkede i prof. Petersens foredrag har det dog for mange kvinder været en skuffelse. Vi havde nemlig troet, at netop prof. P. ikke vilde nøiet sig med at vinde en saa let seier. For hvad er igrunden lettere end at vise frem det modbydelige i bohêmens liv, det reaktionære og samfundsnedbrydende i deres livsanskuelse og fordringer, hvilket alvorligt, arbeidende menneske føler ikke væmmelse for et liv, hvis maal er sanselig nydelse, et liv tilbragt i lediggang og toddydrikning? Og kunde ikke prof. P. i forveien være vis paa, at hele det store spidsborgernes samfund vilde tiljuble ham

bifald for et arbeide, som dog en meget ringere mand end prof. P. kunde gjort næsten ligesaa godt? Havde derimod prof. Petersen ikke nøiet sig med kun at fordømme bohêmen og deres livsanskuelse, havde han gaaet ind paa at undersøge aarsagerne til, at bohêmen i det hele har kunnet opstaa, havde han kunnet vise os, hvorledes det er os alle, dig og mig og ham og hende, som har baade skyld og ansvar, saa vist som at intet slet kommer op i samfundet, uden fordi samfundet har forsømt noget godt eller gjort noget ondt, da havde han kanske ikke faaet saa meget bifald af den store mængde, men desto større taknemlighed af dem, som fremfor alt ønsker at se og erkjende sine egne feil og at rette paa dem.

Kanske prof. P. siger, at det ikke var dette, det gjaldt at faa frem i et foredrag for unge mennesker, at det netop her bare gjaldt at vække de unges afsky og uvilje mod hele bohêmebevægelsen? Men vilde det have forringet den forønskede virkning i mindste grad, om de unge studenter foruden dette ogsaa var blevet bragt til at se aarsagerne til hele bevægelsen, saa at de sammen med afskyen for *læren* kanske kunde faaet medfølelse med *personen*, var blevet bragt til at tænke, at om end hver enkelt i bohêmen ikke kan befries for det personlige ansvar, saa vist som vi tror paa, at han har en vilje, — saa vist er det ogsaa, at det samfund, der ikke har sørget for at opdrage sine børn til at have en god vilje, det samfund bærer skylden med den enkelte, du og jeg og han og hun bærer skylden og bør heller slaa os for vort bryst og sige: Gud være mig synder naadig end farisæisk takke vor Gud for, at vi ikke er som hine syndere.

Der er i vort samfund en saadan sum af fanatisk intolerance, af had og farisæisme, en saadan forhaands og blind fordømmen baade af nye tanker og af de individer, der vover at tage dem op til diskussion, eller vedkjender sig meninger, der ikke i et og alt er de gjængse, — mon ikke ogsaa prof. P. skulde have mærket noget til dette, kanske endogsaa lidt under det, han som er en af de faa af høire, der virkelig har indladt sig paa at diskutere istedetfor at fordømme. Og naar prof. P. holder et foredrag, hvori han fordømmer sønnerne uden tilstrækkelig at paapege fædrenes feil, fremholder virkningen uden at gaa til bunds i aarsagerne, da bestyrker han efter mange kvinders mening den slette vane hos publikum, blindt at fordømme uden at forstaa, lærer de unge op til sammen med at fordømme sag ogsaa at dømme ubarmhjertig om personen. Kanske prof. P. vil svare, at han netop har gjort dette, vi beskylder han for at have undladt. Side 9 siger han nemlig: „Bohêmen er saaledes fremgaaet som den modne frugt af den gift, som længe har faaet lov til at virke i samfundet. Det skal vi erkjende til vor ydmygelse“. Og naar vi saa undersøger, hvad prof. P. ganske kortelig sætter frem

som aarsagerne til bohêmebevægelsen, saa finder vi, at han mener, det er den maade, hvorpaa ægteskaberne stiftes, og den maade, hvorpaa samfundet har stillet sig til usædeligheden. Hvad det første angaar, saa forekommer det os ikke meget slaaende. Er det virkelig saa her i vort fattige Norge, at mængden af ægteskaber stiftes af anden grund, end fordi folk holder af hinanden? Hvad det andet angaar, er det sandt nok, naar det bare havde været mere udført. At den lette adgang, der gives de unge mænd til at kunne føre et usædeligt liv, er et væsentligt moment til, at en bevægelse som bohêmebevægelsen har kunnet opstaa, er klart. Havde de ikke ved flittig øvelse af lasten drevet det til, at lasten var blevet deres herre, saa var det heller ikke kommet dertil med dem, at det kjønslige forhold var blevet deres eneste tanke, deres eneste beskjæftigelse, hele deres liv, saaledes som man af Kristiania-bohêmen og Mannfolk ser det er. Men grunden til, at de unge mennesker ønsker at styrte sig ind i et usædeligt liv? grunden til, at de eier saa liden karakterstyrke, saa liden modstandskraft? grunden til, at den drift, som først skulde komme med legemets fulde udvikling, allerede vaagner i 13—14 aars alderen? Der har om igjen og om igjen været skrevet om ordningen af vore skoler, om den lange skoletid, den megen stillesidden, som rent ud frembringer alleslags nervøse fornemmelser hos børn, om overlæsselsen af fag til middelskoleexamen og artium, om nødvendigheden af blot at have lærere, som virkelig er pædagoger og kan have gavnlig indflydelse paa børnenes karakter — og hvad har det nyttet? Skolerne beholder sin 5—6 timers skoletid, kirkedepartementet skjærper fordringerne til de velsignede examener og lægger lidt til byrden omtrent hvert aar, gutter voxer op paa de store, kasernelignende skoler under udelukkende mandlig indflydelse, ofte under lærere, som ligefrem stiller sig i fiendtligt forhold til eleverne, eller som ialfald ikke har andet begreb om sin gjerning end at puge saa mange fakta som muligt ind i børnene. Er det underligt, at en bevægelse som bohêmebevægelsen kan opstaa i et samfund, som sørger saa slet for sine børns legemlige og aandelige sundhed og trivsel? Naar man saa dertil tænker paa de mange hjem, hvor faderen i al hemmelighed lever et usædeligt liv og forgifter den aandelige atmosfære, hvori børnene voxer op, er det rigtignok ikke underligt, at mange unge er forberedte til at tiltales af bohêmens anskuelser, som dog har det forud for f. ex. de usædelige spidsborgeres, at de vil sætte et kjærlighedsforhold istedenfor den kolde sanselighed.

Prof. Petersens karakter og hele ædle personlighed — jeg maa bede om undskyldning for den personlige bemærkning — fritager ham for al mistanke om at ville gjøre sig skyldig i saadanne tilsnigelser, der er saa almindelige hos mange, der taler og skriver offentlig, nem-

lig at slynge ud en beskyldning, en løs paastand, uden at begrunde den i haab om, at publikum sluger den, uden at tænke nærmere derover. Det maa derfor være en uagtsomhed, naar han side 8 siger: „Hvorledes forklarer man ellers, at kvinder, hvis varme hjerte for sædelighed, ægteskab og deres medsøstres forsmædelse er hævet over enhver tvil, kan modtage med aabne arme bohêmeliteratur?“ Hvilke kvinder har modtaget bohêmeliteraturen med aabne arme? Saa vidt jeg ved, er Albertine den eneste bog, kvinder har staaet op og forsvaret. Mener da prof. P., at Albertine hører med til bohêmeliteraturen? I saa tilfælde var prof. P. pligtig til at bevise det. Men det gjør prof. P. ikke; af gode grunde taler han hele tiden kun om Kristiania-bohêmen og Mannfolk. Og at prof. P. skulde begaa den samme vulgære feiltagelse som de æthetisk uciviliserte at regne Albertine med til bohêmeliteratur, fordi dens forfatter offentlig bliver stemplet som hørende med til bohêmen, det kan jeg ikke tro. Prof. P. ved, at det alt er meget længe siden, Mefistofeles klagede over, at

De gode bøger tager vorherre,
personen sender han os desværre,

og prof. Petersen vil vist, hvis han har læst Albertine, indrømme, at havde bogen været skrevet af en præst som indlæg mod den offentlige prostitution, havde den faaet en ganske anderledes modtagelse. Thi hvilken læser, hvis han overhovedet er af dem, som forstaar, hvad han læser, og hvis han gaar til bogen uden paa forhaand at have opgjort med sig selv, at han vil fordømme, kan negte, at Albertine er et nødskrig fra de elendige, en bøn til samfundet om retfærdighed og barmhjertighed — at den *er* dette, hvad nu end dens forfatter har *ment*. Albertines eneste lighed med Kristiania-bohêmen og Mannfolk er, at den er et virkelighedsbillede, men det var dog haardt, om alle virkelighedsbilleder skulde regnes med til bohêmeliteraturen. Er det ikke sandt, hvad Brandes siger om den: „I bogens moral er intet nyt og intet trodsigt; den eneste lære, som naturlig lader sig uddrage af fortællingen, stemmer godt overens med kristendommens aand; forsaavidt som den kommer i strid med den gjængse moral, er det som kristendommen gjør det“. Altsaa fordrer vi kvinder, som har forsvaret Albertine, at oplyses om, hvorledes denne bog af en saa æsthetisk oplyst mand som prof. P. kan regnes med til bohêmeliteraturen, før vi vil erkjende, at vi „har modtaget bohêmeliteraturen med aabne arme“.

Naar prof. P. i slutningen af foredraget udleder bohêmens vantro af det videnskabelige fritænkeri, gjør det indtryk af, at theologen har faaet overhaand over mennesket. Fritænkere og vantro har der været til alle tider, baade de „videnskabelige“ og de „umoralske“, og det er haardt for de stakkars videnskabsmænd, som kanske lever et fuld-

stændig moralsk, rent og arbeidsomt liv, et liv saa forskjelligt fra bohêmens som vel muligt, at de alene skal have skylden for at være aarsagen til de „umoralskes“ vantro. Var det ikke bedre, at vi kristne tog nogen skyld paa os ogsaa her? Vore dages kristendom er ikke egentlig saadan, at den skulde give de vantro respekt, end sige drage dem til sig. Kjærlighed, barmhjertighed, sagtmodighed, tolerance findes der ligesaa meget af blandt de „videnskabelige fritænkere“ som blandt os kristne, og da det er vort liv og ikke vore religiøse *meninger*, som øver sin indflydelse paa de ikke troende, faar vi nok alle, baade præster og lægfolk, mænd og kvinder, erkjende, at vort lys ikke skinner saaledes, at det skulde kunne lyse op for dem, som sidder i mørke.

Ragna Nielsen.

Redaktør!

I „Nylænde“s 5te hefte p. 78 er indtaget et forslag fra hr. H. E. Berner om lov om det udenfor ægteskab fødte barn og dets moders retsstilling. Forslaget indeholder blandt andet en bestemmelse om at

„Barn som er født udenfor ægteskab arver og arves af saavel fader og fædrene, frænder som af moder og mødrene frænder ligesom ægte barn“. (§ 11).

Saa human og retfærdig som en saadan lov er i sin grundtanke, saa *uretfærdig* maa den praktisk komme til at virke, *saalænge de nuværende love om ægtefællers formuesforhold ikke er ændret.*

Jeg skjønner ikke andet end, at saa længe *særeie* ikke finder sted, vil følgen blive, at hustruers formue, ialfald tildels kan komme til at overgaa til deres mænds uægte børn. F. ex. en uformuende mand har, før han indtræder i ægteskab med en rig pige, et uægte barn — et tilfælde, som vistnok ikke er saa ganske sjeldent. Om han underretter sin brud om dette faktum er vist høist tvilsomt, som oftest tænker jeg, hun forbliver i dybeste uvidenhed om det. Dør nu manden først, fremkommer naturligvis hans uægte barn med krav paa arv og saaledes vil, hvis særeie ikke er oprettet, en stor del, ja hvis ægteskabet er barnløst, endog halvdelen af hustruens formue gaa over til mandens uægte barn, og det maa dog vel ansees for en uretfærdighed.

Derfor — lad os først og fremst faa særeie.

En kvinde.

Forskjelligt.

Det danske folketing har med 51 mod 16 stemmer vedtaget, at selvstændige kvinder skal have stemmeret ved kommunevalg i Kjøbenhavn.

Landstingsudvalget har afgivet erklæring om det fra folketinget tilbagesendte forslag om forandring i loven om borgerrepræsentantvalg i Kjøbenhavn. Flertallet (Krüger, Kayser, Matzen og Pleug) vil ikke sætte spørgsmaalet om kvindens valgret i forbindelse med loven, medens mindretallet (Ovesen) slutter sig til folketingets forslag.

(Dansk Morgenblad).

Af et privatbrev fra en engelsk dame hidsætter vi:

— — — Hvad der hovedsagelig optager os denne maaned er valget af fattigforstandere (Poor Law Guardians). Hele England er med hensyn til fattigunderstøttelse delt i distrikter og grupper af distrikter. Inden hvert distrikt udlignes skatte til fattigvæsenets arbeidshuse, hospitaler og skoler m. m. Hvert aar foretages af de skatteydende valg paa fattigforstanderne, som har opseende med disse institutioner og har med anvendelsen af skatterne at gjøre. Enhver familieforsørger, mand eller kvinde, som betaler fattigskat har stemmeret ved disse valg. Dette er nemlig en af de kommunale rettigheder, som kvinder i England har været i besiddelse af fra gammel tid, men som de først har benyttet sig af i de senere aar, da interessen er vakt gjennem stemmeretsarbeidet. Naar valg skal foregaa, blir lister med navne paa kandidaterne af politifunktionærer afleveret ved hvert hus, og den stemmende har blot at skrive sit navn paa disse lister. Det er nu omtrent 13 aar siden en kvinde første gang blev valgt til fattigforstander. Efter min mening kan betydningen af, at kvinderne tager del i det offentlige liv ikke vurderes høit nok. Arbeidet i en stat kan ligesaa lidt som arbeidet i en familie udføres tilfredsstillende af mænd alene. Specielt tror jeg nu fattigforstandernes arbeide udføres bedre af kvinder end af mænd: tilsynet med uddelingen af mad og klæder til de fattige, opsynet med børnenes undervisning i skolerne og med deres praktiske oplæring især med pigernes, som oftest maa ud og tjene i en alder af 14 aar, med sygepleien og med betjeningen i arbeidshusene, med økonomien i det hele taget. Vi har nu omtrent 50 kvindelige fattigforstandere, men vi søger at faa mange flere. Det er

imidlertid ikke saa let at finde mange, der paa samme tid, som de er dygtige, har offervillighed nok. De maa nemlig ofre al sin tid til dette arbeide. — Blir eders fattigforstandere i Norge valgt paa lignende maade som i England, og er der noget iveien for, at kvinder kan vælges? Det er mit sikre haab, at om faa aar vil det i England være den naturligste ting af verden for oplyste kvinder at tage del i alle en borgers pligter.

Som De ser af vore aviser er alle de politiske partier ivrige i at anraabe kvinderne om deres medvirken, men intet helt parti har endnu erklæret sig til gunst for kvindestemmeret. Det burde dog være indlysende, at hvis de skal drage fuld nytte af kvinders medvirken, maa det være i deres egenskab af stemmegivende (voters) ikke blot som stemmehververe (canvassers). Jeg nærer ikke tvil om, at om et aar eller to har vi fuld politisk stemmeret, men intet vil kunne afvaske den plet af Mr. Gladstones navn, at han (sammen med 100 medlemmer af det liberale parti, som paa hans opfordring stemte imod sin overbevisning) fik holdt kvinderne udelukket fra den sidste reformbill.

Er der kvinder, som studerer medicin ved Kristiania universitet? Der er 66 kvindelige studenter nu ved vor London „School of Medicine“ ogsaa i Edinburgh og Dublin er endel. I Indien er der plads for tusinder af kvindelige læger, saa snart de har endt sine studier — — — I er en lykkelig nation, som har digtere som Ibsen, Bjørnson og Lie i fortroppen. — — — —

London, 17de marts 1887.

Indhold: Om kvinders sikkerhed paa gaden (referat og indberetning af kvindesagsforeningens formand). Brev fra Stockholm (af Anna Wahlenberg). Bognyt (ved Ragna Nielsen). Til redaktionen (af en kvinde). Forskjelligt.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor: Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de April 1887. | No. 8.

Forhandlingerne om indførelse af borgerligt ægteskab.

II.

I aaret 1886 fremsatte repræsentanterne L. Bentzen, V. Ullmann, V. A. Wexelsen og W. Konow (H.) for det da forsamlede storthing „Forslag til Lov om Ægteskabsstiftelse", gaaende ud paa indførelse af tvunget borgerligt ægteskab. Hertil udfordredes, at parterne i 2de vitterlighedsvidners overvær for sognepræsten paa det sted, hvor nogen af dem boede, udtalte sin beslutning om at ville indtræde i ægteskab med hinanden og derefter af ham erklæredes for ægtefolk. Vedkommende maatte dog førend ægteskabets stiftelse for sognepræsten have godtgjort, at intet var til hinder for ægteskabets indgaaelse. For forretningens udførelse skulde der tilkomme præsten 4 kroner og for udskrift af den 1 krone. Ægteskabsfolkene skulde endvidere have ret til at faa sit ægteskab velsignet af den præst, som dertil var villig. Forskrifterne for denne statskirkelige handling skulde bestemmes af kongen.

Kirkekomiteens indstilling i sagen skal jeg tillade mig at gjengive i et noget vidtløftigere uddrag, da den sammenholdt med de udtalelser, som fremkom paa stiftsmødet i Kristiania, vil kaste det klareste lys over de brydende meninger om emnet.

Komiteen angiver de væsentligste indvendinger mod det borgerlige ægteskab at være dels, at der hos vort folk ikke næres noget synderligt ønske om at faa nogen forandring i det bestaaende, dels, at ægteskabet ikke er noget blot og bart borgerligt forhold, men tillige et „religiøst" eller i en „kristelig stat" nærmere bestemt et „kristeligt" forhold. Man havde ment, at om end ægteskabet oprindelig ogsaa inden den kristne menighed blev indgaaet paa rent borgerlig

vis, saa var dog som en frugt af udviklingen den opfatning bleven fæstnet, at det er en institution, som først faar sit rette præg ved at meddeles kirkelig velsignelse.

Disse indvendinger beror efter komiteens mening paa en eneste feiltagelse, nemlig en sammenblanding af *kristeligt* og *borgerligt*. Det er en vitterlig kjendsgjerning, at det kun er en del af vort folk — flertal eller mindretal kommer ikke her i betragtning — som har den kristne tro, medens en anden del ikke vil udgive sig for at være kristne. Hertil har det udviklet sig, og herfra maa man gaa ud, og ikke som man i gamle tider gjorde, da alle skulde være kristne ifølge kongelig bud og forordning. At beholde de gamle former, hvor det indre liv ikke længer svarer til dem, dette er ikke i udviklingens medfør.

Komiteens flertal vil derfor i den personlige sandhedsudviklings navn gjøre gjældende, at de, der ikke tror paa kristendommens sandhed, bør ikke tvinges til det hykleri, at bekjende, hvad de ikke tror paa. De, der ikke er kristne, har en moralsk ret af første rang til at faa det agtet af lovgivningen som af den offentlige mening, at de har de meninger, de har, og for de kristne maa det være en æressag af første rang, at opgive alt, der kan give det udseende af, at de vil herske over samvittighederne.

Ægteskabet er noget rent borgerligt, som ikke i og for sig har noget med kristendommen at gjøre. Man kan kalde et ægteskab kristeligt, hvor begge ægtefæller er troende kristne, men det vil da kun sige, at de lever sit ægteskabelige liv, som det sømmer sig kristne. Man kan ogsaa sige, at det liv kristne sødskende lever i et fælles hjem, er et kristeligt samliv, men deraf følger dog ikke, at det at være sødskende er noget kristeligt. Staten spørger ikke, om de der lever i ægteskab er kristne; den spørger kun om den mand og kvinde, som lever sammen, er indtraadt i ægteskab. Det er *ægteskabet*, som staten maa gjøre *tvunget*, ikke det *kristelige* ægteskab.

Den tro, at gud har indstiftet ægteskabet, fører ikke til, at ægteskabet som saadant er kristeligt og udkræver kirkelig indvielse, for at være, hvad det skal. Man kan tro paa, at al øvrighed er af gud, uden derfor at indrømme, at f. ex. et amtmandsembede er noget særligt kristeligt. Vanen med den kristelige vielse har medført saadan begrebsforvirring.

Det er ubetimeligt at tale om, at den store mængde af vort folk ikke ønsker nogen forandring i det bestaaende. Lovens fremsættelse er ikke fremkaldt ved tanken paa dem, der fremdeles ønsker at vies kirkeligt, men for deres skyld — faa eller mange — der for at kunne leve i personlig sandhed, ønsker at fritages for den kirkelige vielse. Bliver den foreslaaede forandring vedtagen, er der ikke

et menneske i landet, som vil miste leilighed til at lade sig kirkelig vie. Den smule bryderi, som forvoldes ved at gjennemgaa den borgerlige indstiftelse, før man gaar i kirken, kan ikke for nogen være en samvittighedssag. Under saadanne forhold kan komiteen ikke tænke sig, at det store frisindede flertal i landet skulde have noget imod at indrømme sine medborgere en frihed, som ikke gjør dem selv nogensomhelst skade.

Komiteen mener endvidere, at naar man skal afgjøre, om indførelse af det tvungne eller det valgfri borgerlige ægteskab er den reform, der paa den heldigste maade løser opgaven, kan valget ikke være tvivlsomt.

Det tvungne borgerlige ægteskab har flere fordele. Det bibeholder samme form for alle, der ville indgaa i ægteskab og lader den kirkelige vielse blive en staten uvedkommende sag, der er overladt til den enkeltes egen samvittighed at vælge eller ikke. Der gives staten, hvad statens er, og Gud, hvad Guds er. Det religiøse samvittighedsforhold er skeet sin ret, og den demokratiske grundtanke om lighed for loven er gjennemført.

Anderledes derimod med det valgfri borgerlige ægteskab, mener komiteen. Dette opstiller to slags ægteskaber, et borgerligt og et kirkeligt, og forrykker derved aldeles almenhedens begreber om, hvad ægteskab er. Trods sit klingende navn, indeholder det valgfri borgerlige ægteskab i sig en ulighed og et tyranni. Thi, at der er to slags ægteskaber, hvoraf det ene støtter sig til vane og overlevering, det andet derimod stiller sig ligesom paa trods mod denne overlevering, dette fører nødvendigvis til en opfatning af et helligt og et vanhelligt, et finere og et simplere ægteskab, altsaa til en ulighed, der øver tryk og vækker harme. I et samfund, som de Nordamerikanske Fristater, hvor der aldrig har været nogen statskirke, og hvor det borgerlige og det religiøse forhold holdes saa skarpt ud fra hinanden, kan det valgfri borgerlige ægteskab være paa sin plads, men ikke i et samfund med de nedarvede sædvaner og de traditioner som vort. Skulde nu dertil præsterne — som ogsaa foreslaaet — have ret til at nægte vielse i tilfælde, hvor deres samvittighed taler derimod, saa bliver det valgfri ægteskab i virkeligheden ikke valgfrit. Nægter nemlig præsterne at vie et par, saa tvinges det ind under en bestemt form af det valgfri ægteskab.

Det valgfri borgerlige ægteskabs indførelse er ingen lempeligere forandring i det bestaaende. I forbindelse med præstens frihed til at nægte vielse, er det en meget vidtgaaende forholdsregel. Det sætter en kløft mellem kristne og ikke-kristne. Det indbyder de kristne til borgerligt at ringeagte de ikke-kristne, og disse sidste til at arbeide paa at komme i flertal for at faa sit ægteskab stemplet af flertals-

meningen som det rette. Den faar skin af maadeholdenhed under den forudsætning, at faa ikke-kristne vil have mod til at benytte den borgerlige stiftelsesmaade, for ikke at stilles i klasse med dem, der af sædelighedsgrunde afvises fra kirkelig vielse. Den bliver da ikke vidtgaaende, men den bliver virkningsløs.

Komiteens flertal sluttede sig derfor til det fremsatte forslag. To medlemmer (Steen og Ullmann) ønskede dog den forandring, at det borgerlige ægteskab skulde stiftes for *Notarius publicus* og ikke for sognepræsten. Disse medlemmer fandt nemlig, at den hensigt, at hævde ægteskabet som en i sig selv borgerlig institution forfeiledes ved at lade en kirkelig embedsmand udføre handlingen. Naar kongen tillægges ret til at opnævne en eller flere dertil skikkede mænd til at forrette som *Notarius publicus*, saa kunde jo, mener disse Komitemedlemmer, sognepræsten ogsaa dertil vælges, om dette fandtes mest hensigtsmæssigt.

Komiteflertallet fandt det ogsaa uheldigt, at præsten skulde have ret til at nægte ægteparret den kirkelige velsignelse. Dette burde først tillades, naar den enkeltes og mindretallenes frihed var saaledes sikret i vort land baade af lovene og den almindelige mening, at der ikke bliver nogetsomhelst misforhold i borgerlig henseende ved at nægtes kirkens goder.

Et medlem af komiteens mindretal erklærede ikke at være uenig i flertallets almindelige betragtninger, men fandt at burde foreslaa valgfrit borgerligt ægteskab af hensyn til, at almenhedens opfatning endnu ikke var moden for den fulde reform. Maatte det end indrømmes, mener dette komitemedlem, at den valgfri stiftelsesmaade har sine mangler, saa har den store fordele fremfor det bestaaende. Begge stiftelsesmaader erkjendes fra statens side derved lige hæderlige og retsgyldige, og konflikten mellem stat og kirke vil løses. Spørgsmaalet om kirkelig indvielse for borgerligt stiftede ægteskaber kunde overlades til statskirkens administrations afgjørelse.

Komiteens mindretal kunde ikke slutte sig til nogen af disse forslag, men troede, at sagens afgjørelse burde udsættes, indtil den var nærmere behandlet paa større eller mindre møder udover landet og var kommen til drøftelse inden menighederne.

Saalangt kirkekomiteens indstilling.

De frivillige stiftsmøder afholdtes samme aars høst og optog til diskussion spørgsmaalet med særligt hensyn til de i komiteindstillingen fremholdte synsmaader.

Jeg har grund til at antage, at modstanderne af reform i retning af borgerligt ægteskabs indførelse ikke vil holde sig brøstholdne ved, at jeg som udtryk for deres opfatning og argumentation under diskussionen fremholder professor Bugges udtalelser ved stiftsmødet i

Kristiania. Ligesom jeg tror i kirkekomiteens oven gjengivne indstilling at kunne se et kort og fyndigt sammendrag af hvad reformens venner har at paaraabe sig, saaledes synes Morgenbladet i professor Bugges udtalelser under striden at have fundet det tungeste og mest overbevisende indlæg fra deres side, der bestrider reformens berettigelse. Hans tale er nemlig ordlydende indtaget i bladet med saadan indledning: „Vi have for at bøde paa fremtrædende mangler i vort referat“ (fra stiftsmødet i almindelighed) „tilladt os at henvende os til professor F. W. Bugge og formaaet ham til at meddele Morgenbladet i fuldstændig gjengivelse to af hans foredrag, der var af mere end almindelig interesse“.

De væsentligste led i professorens argumentation skal jeg tillade mig at gjengive og knytte dem saaledes sammen, som de falder i hans egen gjengivelse.

Ægteskabet *falder ikke indenfor den religiøse*, men *indenfor den borgerlige livssfære*, men hertil maa føies, *at det er indstiftet af gud*, som et borgerligt forhold. Det er indstiftet umiddelbart af gud fremfor andre borgerlige forhold, fordi ægteskabet har betydning uden lige for menneskeslægtens *sædelige opdragelse* og som følge deraf for børnenes forhold til forældrene og for hjemmet overhovedet, denne grundbetingelse for det ordnede samfundsliv. Det sædelige hviler atter paa det *religiøse;* uden religion ingen sædelig kraft. Men indenfor den *aabenbarede* religions omraade, er det kirken, der har den opgave at være det sædeliges vogter og det religiøses bærer, altsaa kommer kirken til at staa i et ganske særdeles nært forhold just til ægteskabet, og det selvfølgelige udtryk for dette forhold bliver, at kirken *stifter* sine lemmers ægteskaber. For den almindelige opinion vil det altid stille sig saaledes, at hvad et forhold er, det kommer tilsyne i den maade hvorpaa det oprettes; hvad der senere sker *efter* oprettelsen vil for den almindelige bedømmelse altid blive det forholdsvis ligegyldige. At kirken stifter ægteskabet, vil virke som den kraftigste *paamindelse for* ægtefællerne om det forholds sædelige natur, hvori de er indtraadt, og heri faar den kirkelige ægteskabsstiftelse en sædelig opdragende kraft. Man maa herved især mærke sig den opdragende magt, som *institutionerne* har paa individerne. Derfor er der intet under, at det i tidernes løb har udviklet sig derhen, at ægteskabsstiftelsen er bleven lagt i kirkens haand.

Det er det borgerlige samfund selv, der har lagt dette i kirkens haand, som har *overdraget* kirken at stifte ægteskabet.

Naar kirken saaledes stifter ægteskabet, handler den som *statens tjenerinde*, udførende det af staten overdragne hverv; kirken paatager sig at *tjene* staten, *naar* den kan tro derved at fremme interesser, som for den er væsentlige, og naar den tjeneste, som kræves, ikke strider

mod dens eget væsen. Men dersom den paatog sig en tjeneste, som stred mod dens eget væsen, var den ikke *en tjenerinde* men en *trælkvinde*.

Kirken maa kræve, at de ægteskaber, den stifter, ikke er utilstedelige efter guds ord, og, at de personer, hvis ægteskab den skal stifte, ikke er uværdige til *dens* ægteskabsstiftelse.

Om den første fordring kan man antage, at der hersker enighed, og derfor gjøres af dette hensyn en forandring i vor nuværende ægteskabslovgivning paatrængende nødvendig. Kirken kan ikke gaa ind paa at stifte ægteskaber, som i guds ord stemples som hor. Angaaende det andet punkt hersker vistnok principiel enighed inden stiftsmødets deltagere, men der tør herske adskillig uenighed om, *hvilke* de personer er, som kirken maa anse for uværdige til *sin* ægteskabsstiftelse. I den maade og gjennem de personer og midler, ved hvilke kirken stifter sine ægteskaber, ligger uimodsigelig i selve den kirkelige stiftelse en velsignelse om ikke af personerne selv, saa af det forhold, hvori de indtræder og af dem i og for dette deres forhold. De personer, med hvem kirken kan handle paa en saadan maade, maa efter professorens mening kun være saadanne, som ikke vil vrage kirkens velsignelse og kaste den fra sig, thi guds ord forbyder „at kaste perler for svin og det hellige for hunde", thi som det heder „disse urene dyr ville nedtræde det hellige med sine fødder". Her vil kirken kunne finde det afgjørende for sig i det forhold, hvori man stiller sig til dens største helligdom, nadveren. Den, som ikke tør stedes til nadveren, bør ikke kunne stedes til alteret for at modtage ægteskabsstiftelsen af kirkens haand.

Resultatet af det udviklede fremholdes at være, at den *kirkelige vielse* bør være det *normale* for statskirkens medlemmer, men at der dog aabnes adgang for saadanne, hvis ægteskaber kirken ikke kan stifte, at indtræde i ægteskab ved en borgerlig akt. Kort sagt, siger professoren, han erklærer sig for *nødcivilægteskabet*.

Men lige saa vist som han har forsøgt at fremstille dette som *kirkens* standpunkt, saa er det klart, mener professoren, at *staten* fra sit standpunkt ikke kan ville have ægteskabet indskrænket til kommunionsmenigheden og henvise de andre borgere til cølibat eller til at leve i „vilde forbindelser". Ja, ikke engang kirken kan ønske dette, ihvorvel den maa vægre sig for at laane *sin* medvirken til saadannes ægteskabsstiftelse. Den erkjender, at ogsaa saadanne personer maa have adgang til *lovlige* ægteskaber, just fordi ægteskabet er *et borgerligt og ikke et kirkeligt anliggende*.

Angaaende indvendingerne mod nødcivilægteskabet anfører professoren, at han indrømmer, at det formodentlig vil blive tilfældet, at de saaledes borgerligt stiftede ægteskaber vil blive „en lavere klasse

af ægteskaber, gjenstand for foragt“ over hvilke der „vil falde skam“. Men dette finder han ikke at være nogen afgjørende indvending, ialfald fra *kirkeligt* standpunkt, *naar grunden for den borgerlige stiftelsesmaade er vedkommende personers mislige religiøse eller moralske forhold.* Og fra den *kristelige stats* side kan der ikke haves noget derimod. Thi for den kan det ikke være ligegyldigt, enten dens borgere stiller sig saa eller saa i det religiøse, og om deres ægteskaber af *denne grund* bliver kirkelige eller borgerlige. Den *religionsløse stat* derimod vil ingen vegt lægge paa dette forhold og vil derfor ikke kunne finde sig i, at der falder ringeagt over ægteskaber, hvis særegne stiftelsesmaade beror paa misligheder i saa henseende. Denne „ringeagt“ for de borgerlig stiftede ægteskaber er kun den negative side af den agtelse for ægteskabets sædelige karakter, som dog ogsaa staten *maa* ønske hævdet. For individet kan den være et onde ikke for samfundet.

Forsaavidt som der anføres, at nødcivilægteskabet ikke kan hjælpe os ud over *usandheden* og *samvittighedstvangen*, saa mener professoren, at der ligger stor overdrivelse heri. De personer, som vil se en tvang i den kirkelige vielse, er netop saadanne, som kirken vil bortvise fra den kirkelige vielse, saasom de i regelen ikke vil tilhøre kommunionmenigheden. Hvad de *ligegyldige angaar*, saa vil de ingen tvang se i den kirkelige vielse. Man bør heller ikke trække grændsen snever og kun indskrænke vielsen til de virkelig „troende“. Naar „usandheden“, saaledes som paastaaet, ikke fjernes fra kirken, maa man erindre, at selve *stiftelsen* af ægteskabet er det væsentlige, og at *velsignelsesmomentet* er det underordnede, og at kirken derfor ikke ved vielsen giver nogen erklæring om vedkommende ægtefællers tilfredsstillende religiøse standpunkt. Ritualet kunde i al fald forandres saaledes, at deri ikke laa noget udtryk for en bekjendelse. Desforuden skulde nogen finde sig besværede, *saa kan de jo udtræde af statskirkens samfund.* Kirken har kun at gjøre sit til, at der er saa *lidet* som muligt af verdslige fordele ved at tilhøre den; da kan den trøstig sige til enhver: Du kan jo opnaa hvad du vil ved at træde ud af mit samfund.

Den øvrige del af professorens foredrag handler om det borgerlige ægteskabs 2de former veiede mod hinanden, og indeholder intet som ikke i min første eller denne artikkel er forklaret at være anført angaaende denne side af det borgerlige ægteskab. Det valgfri borgerlige ægteskab karakteriseres som den sletteste ordning, aldeles inkonsekvent og selvmodsigende. Det er kun en overgang til det tvungne borgerlige ægteskab. Det bliver kun frihed for individet, men et tyranni mod kirken, som paa sin side ikke faar noget valg.

Angaaende følgerne af indførelsen af borgerligt ægteskab mener professoren, at det i sin almindelighed viser sig, at indførelsen heraf

har i sit umiddelbare følge *en afkristning af familie og familieliv*, der fører til ligefremt *hedenskab*. Saa har erfaringen fundet forholdet i Tyskland. Han slutter med, at nødcivilægteskabet vistnok ikke vil hjælpe ud over alle vanskeligheder, men at saameget i al fald er vist, at om end nødcivilægteskabet medfører sine ulemper, saa vil det væsentlig kun være for *individet*, men samfundet vil derved slippe for de uendelig meget større farer, som truer fra indførelse af det valgfri eller det tvungne borgerlige ægteskab.

Dette var nu det væsentligste indhold af professor Bugges foredrag, om hvilket jeg med „Morgenbladet“ vil sige, at det er af mere end almindelig interesse.

Førend jeg dvæler lidt nærmere ved dette mærkelige foredrag, pligter jeg dog at vise stiftsmødets deltagere det retfærdige hensyn, at gjøre læserne opmærksomme paa, at foredraget strax af ordføreren, sognepræst S. Bruun, imødegikkes i værdige ord, hvis høihjertethed stod i skrigende modsætning til baade form og indhold af professorens udtalelser.

Ovenfor har jeg gjengivet hovedindholdet af kirkekomiteens indstilling. Det havde maaske været overensstemmende med den tankerigtige orden, om jeg havde opsat dermed til professor Bugges foredrag var refereret, thi efter min formening er indstillingen en punktvis gjendrivelse af foredraget. Den chronologiske fremstilling har jeg imidlertid troet at burde bibeholde.

Jeg kan imidlertid ikke undlade at knytte nogle bemærkninger til professorens indlæg.

Professoren optræder som den lærde, saglige, stringente videnskabsmand, hvis tales tone ligger i en anden dur end præstens og lægprædikantens, men paa samme tid maa man ikke tage feil af theologen, den nidkjære kristen, som engang selv har virket i kirkens tjeneste. Men hverken er jeg istand til at finde logisk sammenhæng i den videnskabelige begrundelse eller kristent (jeg havde nær sagt humant) grundlag for den stemning, hvori hans udtalelser ligeoverfor sine brødre og søstre her i støvet er holdt.

Det maa være mig tilladt først at føle hans argumentation lidt nærmere paa tænderne.

Den første volte er allerede mærkelig nok. Først opstilles som grundsats: „*Ægteskabet falder ikke indenfor den religiøse livssfære*“. Dette maa efter mine begreber lede til, at ægteskabet ikke kan staa i noget bestemt forhold til individets religiøse forhold. Saa synes ikke professoren at mene, thi man faar strax efter høre, at det ikke kan være staten, den *kristne* stat, ligegyldigt, om dens lemmer stiller sig saa eller saa i det *religiøse* og om deres ægteskaber *af denne grund* bliver kirkelige eller borgerlige. Naar individets religiøse forhold

skal danne en betingelse for, hvordan hans ægteskab skal stiftes, hvordan kan professoren saa sige, at ægteskabet ikke falder indenfor den religiøse livssfære, og hvorledes kan individets religiøse forhold betinge dets ægteskabsstiftelse, naar ægteskabet ikke falder indenfor den religiøse sfære?

Det gjælder imidlertid fremfor alt for professoren at komme bort fra konsekventsen af den nødtvungne indrømmelse, at ægteskabet ikke falder indenfor den religiøse sfære, hvilken konsekvents naturligvis er, at *kirken* ikke bør have noget med ægteskabet at bestille. Men professoren skal jo netop hævde kirkens ret til at bestemme ægteskabsformen. Dette kan imidlertid kun lykkes ham ved at benytte „*sædelighed*" som mellemled. Gud har indstiftet ægteskabet, fordi det ved sin sædelige opdragende magt er grundpillen i samfundet. Men, siger professoren videre, sædelighed kan kun bestaa i forbindelse med religion. Det sædelige hviler paa det „*religiøse*". Altsaa herigjennem kommer ægteskabet i forhold til det religiøse. Ja hvad mere er, da kirken indenfor den aabenbarede religions omraade har den opgave at være sædelighedens vogter og det religiøses bærer, saa kommer kirken til at staa i et særligt nært forhold til ægteskabet.

Kan man tænke sig et smukkere exemplar af en theologisk syllogisme. Ud fra den sats, at ægteskabet ikke falder indenfor den religiøse livssfære, argumenteres til, at ægteskabet kommer i et særligt nært forhold til det religiøse og derigjennem til kirken, som det religiøses bærer.

Heraf følger, mener professoren, at ægteskabsstiftelsen af staten maatte overdrages til kirken.

Foruden nu, at beviset for at dette med rette er skeet, kun er lykkedes professoren ved at gjøre vold paa al sund, simpel tænkning, følger heraf, at overdragelsen, som frivillig er skeet, atter kan tages tilbage, saafremt kirken skulde vise tilbøielighed til at misbruge dette mandat, og saafremt staten skulde finde det mere stemmende med sit tarv, at tage sagen i sin egen haand.

Udviklingen har ført i retning af *kirkelig vielse* siger professoren. Ja rigtig, den gjorde dette en tidlang, og ægteskabet blev gjort til et sakrament i kirkens haand. Luther bekjæmpede dette og henviste ægteskabet til den rent borgerlige sfære. Kirkens overgreb har bevirket, at ægteskabet i mange lande er henvist til den rent borgerlige sfære. Professor Bugges fremholdte synsmaader maa opfordre til at gjøre ligesaa her hos os.

Kirken har overtaget at stifte ægteskabet i egenskab af statens tjenerinde, siger professoren, og dette giver ham anledning til den særlig ydmyge bemærkning, at dette, som muligens skurrer i manges øren, finder han at være i fuld overensstemmelse med den kristne

kirkes aand. Men vi faar snart høre, hvad slags tjeneste det er, han tænker sig. Kirken maa have ret til for det første, at bestemme hvilke ægteskaber den vil stifte og dernæst mellem hvilke personer. Faar ikke kirken *ret* hertil, bliver den *ikke tjenerinde,* heder det, men *trælkvinde.*

Jeg havde altid tænkt mig, at forskjellen paa en trælkvinde og en tjenerinde var den, at tjenerinden frivillig og efter kontrakt paatog sig at tjene, medens trælkvinden var tvungen hertil. Tjenerinden maa lige fuldt som en trælkvinde udføre de forretninger, som paalægges hende, naar de ikke strider mod den indgaaede overenskomst. Nu vel, finder kirken ikke at kunne opfylde statens paalæg om ægteskabsstiftelse, saa faar den opsige sin tjeneste, men dermed ogsaa tabe sin løn. Det gaar ikke an, at den paatvinger staten et forhold, hvori den vil optræde ikke som tjenerinde, men som *herskerinde.* Det er dette forhold, hvori professor Bugge vil sætte kirken til staten. Den skal herske over ægteskaberne, bestemme baade hvilke der skal indgaaes og mellem hvilke personer. Dog ikke ganske, siger professoren, der tales kun om hvilke ægteskaber, der skal tillades stiftede ved *kirkens medhjælp.* Staten kan jo nok ogsaa faa lov til at stifte ægteskaber; men paa disse skal kirken have lov at kaste stænk, ja staten maa som kristen stat glæde sig over, at der falder ringeagt over disse af den tilladte ægteskaber, hvortil kirken ikke vil laane sin hjælp. Saa langt gaar professoren i sin logiske iver, at han endog finder det ønskeligt ikke alene fra statens side, men endog fra kirkens, at det tillades at stifte disse ægteskaber, som i guds ord stemples som hor, naar blot ikke kirken har noget med deres stiftelse at gjøre. Her synes jeg dog at professoren slaar vel meget af som præst og kristen og ofrer for meget til statsmanden og videnskabsmanden. Seet fra hr. Bugges synspunkt burde det heller beklages, at staten i egenskab af kristen stat virkelig vil tillade som lovlige saadanne ægteskaber, som i guds ord stemples som hor. Den *religionsløse* stat skulde professoren i konsekventse af før faldne udtalelser indrømme en saadan afvigelse fra kirkens lære, men *den kristne stat* aldrig. Hr. professoren finder tvertimod, at kirken meget vel kan gaa ind paa, at staten dispenserer sig forsaavidt fra guds ords bestemmelser. Jeg maa dog her paa dette sted tage den reservation, at jeg fastholder, at staten som saadan hverken er kristen eller ikke kristen.

Saa tager professoren sin mon igjen hvad hellig iver angaar, naar det gjælder med fynd at paavise, hvilket uvurderligt gode det i sædelig henseende er for samfundet, at de mænds og kvinders ægteskaber ringeagtes og foragtes, der ikke fuldt ud deler kirkens lære, i al fald til den grad, at de af *den grund* maatte antages at ville blive tilbageviste fra nadveren og derfor ville blive nødt til at ty til bor-

gerligt ægteskab. Professoren udtrykker sig saaledes: kan det egentlig fra kirkeligt standpunkt betragtet siges at være ønskeligt, om den almene opinion ansaa de kirkelig og de borgerlig stiftede ægteskaber for lige gode, *naar grunden for den borgerlige stiftelsesmaade er vedkommende personers mislige religiøse eller moralske forhold?* Og senere: „Den foragt som falder over saadanne personers ægteskaber, er kun den negative side af den agtelse for ægteskabets sædelige karakter, som staten maa ønske hævdet". Da jeg læste denne tirade i professorens foredrag maatte jeg uvilkaarlig tænke paa skolemesteren i Pickwickklubben, naar han ytrer, at man dog aldrig kan nyde sin mad og sin vin i en varm deligence med saadant behag, som naar man har den glade bevidsthed, at der sidder en del stympere udvendig og sulter og fryser.

Det er kun den *religionsløse* stat, mener professoren, som kan tillade sig at agte lige høit sine borgeres sædelige ægteskabelige forbindelse, hvad enten de er indgaaede af troende for præsten eller af ikke-kristne for byfogden; den kristne stat kan ikke se saaledes bort fra sine lemmers religiøse forhold. Ægteskabet falder ikke indenfor den religiøse, men den borgerlige livssfære, har professoren sagt, men det er *indstiftet af Gud* som samfundets sædelige grundpille, og dog finder han det, kristeligt talt, ønskværdigt, at der under visse omstændigheder falder skam over dette samme af Gud indstiftede ægteskab, thi om end ægteskabet er stiftet af byfogden i lovens navn, saa er det dog efter professorens første grundsatser indstiftet af Gud som en samfundsinstitution.

Retfærdigheden kræver dog at gjøre opmærksom paa, at professoren selv synes at have en fornemmelse af det inhumane i denne betragtningsmaade ligeoverfor mænd og kvinder, hvis vandel og moral er hævet over tvivl, idet han udtaler, at kirken kun har at bidrage alt sit til, at der bliver saa lidet som mulig af timelige fordele forbundet med at tilhøre statskirken, for trøstig at kunne sige: *„Du kan træde ud af mit samfund* og derved opnaa hvad du ønsker". Havde Professoren endnu lagt dette til, at han kun talte under den forudsætning, at saadan fuld religionsfrihed vilde sættes i forbindelse med den af ham foreslaaede ægteskabsordning, ja da vilde hans tale for en stor del faaet en anden klang. Men jeg har hverken i professorens offentlige virksomhed eller i vor norske statskirkes optræden hidindtil seet nogen tilbøielighed til at kjæmpe for saadan religionsfrihed eller i det hele til at give slip paa de verdslige fordele, som er knyttet til statskirken. Der har under forhandlingerne om ægteskabslovgivningen været udgydt mange oratoriske taarer over de præsters nød, som var stedt i valget mellem enten at vie uværdige eller at forlade sit embede, men faa talere have havt en beklagelse tilovers for de em-

bedsmænd, som have valget mellem at staa i en statskirke, hvis lære de ikke deler, og at fravige det embede, som er deres families underhold. Jeg tror lidet paa de mænds samvittighedsnød, som ikke har agtelse for andres samvittighedsnød. Dersom kirkens mænd for alvor vilde række disse mænd, *der staa i et misligt religiøst forhold til statskirken*, en ærlig haand, saa løftede de snart i forening bort den værste anstødssten for en tilfredsstillende ordning af dette og andre spørgsmaal vedkommende religionen, nemlig *den manglende religionsfrihed*. Hertil er der dog neppe udsigt. *Den negative side af den agtelse og de fordele*, professoren og hans troesfæller nyder her i samfundet, som har sit udtryk i den *ringeagt og de manglende rettigheder*, som dissentere og ikke-kristne lider under, den vilde da ikke komme til sin ret, og det kan den *kristne stat* ikke ønske, ihvorvel den *religionsløse* stat nok vilde finde det i sin orden. Dette er professorens tankegang om ægteskabet overført paa religionsfriheden. Hans hentydning til en opgiven af statskirkens verdslige fordele for sine lemmer er vel derfor neppe saa alvorlig ment.

Den sidste del af professorens foredrag skal jeg ikke hefte mig videre ved. Han dvæler der ved de 2de former for borgerligt ægteskab, den valgfri og den obligatoriske. Han finder det *valgfri* borgerlige ægteskab for den *sletteste ordning*, inkonsekvent og forvirrende. Forøvrigt finder man deri intet nyt angaaende dette punkt.

Hvad følgerne af det borgerlige ægteskabs indførelse angaar, henviser professoren til Tyskland. Her som overalt, mener han, hvor det har afløst den kirkelige stiftelsesmaade, følger afkristning af familielivet og det rene hedenskab, og saa vil det altid gaa. Professoren har før udtalt sin dybe respekt for institutionernes opdragende magt, og heri kan vi alle være enige, men *kristeligt talt*, gaar professoren noget vel vidt, naar han imødeser det rene hedenskab som følge af borgerligt ægteskabs indførelse.

Saa farligt for den absolute sandhed, der indeholdes i den aabenbarede religion, kan det vel ikke være om ægteskabet stiftes af byfogden i lovens navn, istedenfor af præsten i den treenige Guds navn. Fra et *religionløst standpunkt* maa man være enig med professoren i, at saalænge en religionsbekjendelse støttes af institutioner, der lader den sidde inde med skolen, universitetets lærestole, prædikestolene, ægteskabsstiftelsen og stærkt omgjærdede borgerlige forrettigheder i det hele, saa kan dens bekjendere se en forholdsvis tryg fremtid imøde. Fra et *kristent standpunkt* betragtet forekommer det mig derimod, at den treenige gud, der holder verdens skjæbne i sin haand, krymper altfor meget sammen under professor Bugges behandling af emnet.

(Sluttes).

Lidt i anledning af professor Petersens skrift „Ægteskab eller fri kjærlighed“.

Det var vist mange, som blev forundret ved at høre, vi stod for drøftelsen af det spørgsmaal: Ægteskab eller fri kjærlighed. Man havde nok en gang hørt noget om, at samfundets grundpiller skulde omstyrtes, men man trøstede sig med, truslen kom ikke fra nogen Samson. Imidlertid blev der gjort det mest mulige ud af det. I det hurlumhei, som kom istand ved hjælp af beslaglæggelser, protester, voldsomme udfald fra alle kanter mod enhver, som bad om ørelyd for fornuftig diskussion, lød et signal med høi, klar og ren tone, — det var den absolute fordring opstillet i „En hanske“. Uden dette havde mange ikke vidst, hvad de turde holde sig til, der var blet tvil og feige afslag, men hvor signalet lød, saa vi, at mænd og kvinder, yngre og ældre, samlede sig om det med varm og begeistret tilslutning. Derfor tror man neppe sine egne øine, naar det staar i prof. Petersens skrift s. 45 om vor skjønliteratur: „Jeg skal afholde mig fra videre at tale om, hvad livskraft, hvad livsmod, hvad blik paa livet ungdommen ad denne vei har faaet, siden omsvinget skede hos os, og vor skjønliteratur blev realistisk, som det kaldes. Jeg skal holde mig til denne realismes sidste udløber, bohêmeliteraturen . . . . Det værste og det ubodeligste er den moralske slappelse, som udgaar fra den“. — Er dette sandt om vor skjønliteratur, er det retfærdigt mod vore store digtere, som har skabt den? og er forholdet rigtig sat? Det liv, forfatterne skildrer, har dog vel først været levet, hvis det skal være realisme, og disse skildringer virker de moralsk slappelse? Det forholder sig vel heller saa, at livet i vort samfund alt var sunket — stille og upaatalt — i moralsk kraft og det just i den tid, den nærmere og den længere tilbagelagte, som prof. P. omtaler som den renere, modstandsdygtigere. En spire til noget nyt og godt blir der altid igjen i et sunket samfund, naar det ikke er helt raaddent, ellers kunde det ikke reise sig igjen, og saa har lykkeligvis ogsaa været tilfælde hos os. Men stilstanden i dette sunkne liv har vore digtere først af alle følt og lidt under, de har ringet med stormklokker, stødt i domsbasunen som i „*En fallit*“ i „*Gjengangere*“, de har pisket samvittighederne i „*Livsslaven*“, i „*Arbeidsfolk*“, „*Else*“, „*Gift*“. Moralsk slappelse kan ikke være hverken den mer eller mindre umiddelbare virkning af en slig literatur, heller ikke er der noget, som tyder paa,

at dette for tiden er vort samfunds egentlige kjendemærke. Naar tilstanden i mange retninger ikke er bedre end den er, ligger vist grunden i noget andet. Det er umuligt, at bohêmeliteraturen — *som vi forresten ikke har stort af*, — skulde være en udløber af vor moderne literatur. Var det saa, vilde vel bohêmen vedgaa et saa ærefuldt slægtskab. Men det ved vi jo, at den ikke gjør, tvertimod, den proklamerer sig selv som noget flunkende nyt, det vi kalder moderne, er for den noget tilbagelagt, betydningsløst. Knytter den sig til noget foregaaende, maa det være til drikkevisernes, de forlorne begavelsers, de lascive vittigheders tid. De ældre blandt os hugser nok den tid. Jeg tror, at bohêmens literatur er et løst ukrudt, som vil visne og dø af sig selv. Men den jordbund, som det usunde, ækle væsen skyder op af, den trænger til gjennempløining, ja til aurvending, vore digtere har gjort den kraftige begyndelse, men vi maa alle være med, om det ulænde skal bli til et nylænde, hvor sæd kan nedlægges, spirer gro. Og her er det kaldet lyder til kvinderne.

Prof. Petersen taler for den sande, den ægte kjærligheds ret og magt. Det samme gjør frk. Ludvigsen i Kiellands „Erotik og idyl". Vi ler af frk. L. men vi vil gjerne holde med prof. P. Men ligesom vi beholdt en bagtanke overfor Kiellands fremstilling, saaledes gjør vi det ogsaa overfor prof. Petersens. Saa reduceret som ægteparret i Kiellands novellette blir ingen, naar der ikke er moralske skavanker tilstede. Mange børn og trange kaar er haardt at kjæmpe med, men det lysner altid efterhaanden for dem, der kjæmper ærligt. Vi trøster os med, at de fem børn voxer til, udvikles til de skikkelige forældres glæde, gir dem nyt livsmod og om kortere eller længere tid bidrager til det fælles udkomme. Forsaavidt som Kielland med sit sarkastiske lune her streifer ind paa noget, der kan synes at nærme sig til bohêmens tankegang, holder vi altsaa ikke med ham.

Tro paa kjærligheden! Det lyder saa positivt, saa klart og vakkert, og alligevel — naar jeg vil prøve paa at tænke tanken ud —, det er som at gribe efter sommerfuglevinger, glansen gaar af dem. Der er et ord, som kvinder, der er vaagnet til eftertanke, ikke kan fordrage, det ord: kvind*en*. Det er et begreb, som hører hjemme i Edens have, og man ved vist meget mindre om det, end mange indbilder sig. Kvind*erne* lever ligesom mændene i en høist kompliceret verden, udsat ligesom mændene for konflikter af forskjellig art, og mener man at kunne sammenfatte begrebet paa et punkt, opløser det sig igjen paa et andet. Man siger, naturen har dannet dem saa og saa. Javist, men samfundet har opdraget dem og opdraget dem som stedbørn, forkjelet dem og mishandlet dem. Den første betingelse for kjærlighed og lykkeligt samliv er gjensidig forstaaelse, men hvorledes forstaar mænd og kvinder hverandre? Vi ser det nu om dagen, i

den ofte stik modsatte opfatning af sligt et grundspørgsmaal som hvad er sædeligt, hvad er rent; det er ikke vanskeligt at forstaa, hvorledes denne forskjellige opfatning af en tilsyneladende saa klar sag har kunnet danne sig, de ting, som nu rodes op for dagens lys, forklarer det tilstrækkeligt, — hvor langt og i hvilken grad det hele forhold har lidt skade, hvorledes det skjulte onde som en skidden strøm har trængt ind i, forplumret og forgiftet livskilderne, blev for vidtløftigt at undersøge her, selv om jeg havde evnen, men man aner det. Der er baade mænd og kvinder, for hvem aandelige spørgsmaal ikke existerer, de kommer kanske altid ud af det paa en vis, men de vakte kvinder, de, som med noget, der skal være haan, kaldes de fremskredne, — og af dem blir der flere med hver dag, — hvilken forstaaelse af sit væsen og vilje kan de vente at finde hos en mand? De er ofte ikke saa lidt forskjellige fra det kunstig opkonstruerte begreb: kvinden. Ja, der findes vistnok mænd, som med sympati vilde støtte dem i deres stræben, som skjønner, at deres maal er det fælles bedste, ret mange er der endnu ikke af dem. Men haabe tør vi, at deres tal ogsaa voxer, tallet af mænd, som ikke alene fordrer forstaaelse og sympati, men ogsaa er villig og er istand til at gi den, haabe, at den gode, ærlige sag, som kaldes kvindesagen, den, som staar i pagt med alt det sunde og udviklingsdygtige i menneskenaturen og samfundet — i sig selv et skud af et levedygtigt samfunds kulturudvikling —, den, som vore store digtere holder frem i skjønne værker, vi tør haabe, den vil overvinde og faa ret paa alle sine modstandere, varulvene og spidsborgerne, raaheden og sløvheden, letsindigheden og sentimentaliteten. Det skel da skal vi tro paa kjærligheden

Det lader utroligt, at der skulde findes slige mænd, som prof. P. peger paa i sit skrift s. 38, lavttænkende nok til at ville benytte den smule økonomisk uafhængighed, en del kvinder hos os har vundet ved arbeide, til at leve efter sin lyst paa deres bekostning. Forholder det sig virkelig saa, fortjener Garborg tak for det varsko, han har git os i sin sidste bog ved den skildring af nederdrægtigheden, som vel maa ha en objektiv sandhed. Det er beroligende, at angelsakseren Georg Jonathan*) selv siger, det er vanskeligt at finde en „dame“, som er „intelligent“ nok til at følge hans ideer, og da han endelig mener, han har fundet en saadan, erklærer han dog: hun klarer det ikke — og gifter sig med hende. Som venteligt var, blir ægteskabet ikke lykkeligt. Men de, der arbeider for kvindesagen, maa ha sin opmærksomhed henvendt paa, ved undervisning og anden paavirkning, at faa hævet flere og flere arbeidende kvinder op til den aandelige rang, som betegnes ved ordet dame, saa de blir intelligente nok til

*) I Garborgs bog „*Mannfolk*“.

at skjelne mellem en mand og en varulv, selv om denne gir sig en „angelsaksisk“ mine.

For arbeides maa der. Traditionen fra mad. Récamiers og Kamma Rahbeks tid: sidde i en sofa og være „skjøn sjel“, maa brydes. Tidsaanden har tat en anden retning.

M. D.

Forskjelligt.

Henry George om kvindestemmeret. I et nummer af sit blad „The Standard“ giver Henry George følgende svar til en taler af arbeiderpartiet (United Labour party), som er fremkommet med indvendinger mod kvindestemmeret:

„Kvinders ret til at stemme, er ligesaa indlysende som mænds ret og hviler paa samme fundament. Eftersom de er pligtige at adlyde lovene, maa de have en stemme med i lovenes tilblivelse, og den paastand, at de ikke er skikket til at stemme, er der ikke mere mening i, end der har været i den samme paastand, hvergang der har været tale om at udvide stemmeretten til et større antal mænd. Og enten nu mænd liker eller ikke liker at høre udtalt, at de ikke er istand til at give gode love uden med kvinders bistand, saa har i ethvert fald deres lovgiverarbeide ikke vist sig at være saa vellykket, at de af den grund burde afslaa kvinders hjælp. Saa utilfredsstillende og grove er de love, som mænd har været alene om at give, at de nok burde spørge sig selv, om ikke kvinders finere intuition og større følsomhed behøves ligesaa meget ved de offentlige sagers ordning, som inden familien. Ikke alene i, hvad der i almindelighed regnes for „kvindens sfære“, er kvinder mænd overlegne, men de bringer ofte i sager, som betragtes som udelukkende hørende under mandens omraade, en indsigt og en dømmekraft, som gjør dem til høist værdifulde raadgivere for mænd. Den mand, som foragter kvinders raad, er alt andet end en vis mand. Og naar vi nu ser, at menneskeheden bestaar af mænd og kvinder, og at de to kjøn er hinandens naturlige hjælpere, blir saa ikke den ting at overlade til det ene kjøn, hvad der angaar begge, temmelig ligt det experiment at ville bruge blot det ene ben at gaa med istedetfor begge.

(The Woman's Journal).

Indhold: Forhandlinger om indførelse af borgerligt ægteskab (af x). Lidt i anledning af professor Petersens skrift »Ægteskab eller fri kjærlighed« (af M. D.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 1ste Mai 1887. | No. 9.

Tyske kvinder.

Grundtrækket hos de germaniske kvinder er en hjertets blødhed og hjertensgodhed, naivitet og djærvhed. Deres liv er en uafbrudt ofren for andre, for mand og børn, for familjen, der udgjør deres hele verden; — for dem existerer hverken land eller stat. Deres godhed er hverken forstandig eller praktisk; — det er en bred, inderlig følelse, som gjerne ytrer sig i ord, dvæler ved sig selv, ja, nyder bevidstheden om sin tilværelse.

De tyske kvinder er ikke som de længer nord, bange for at vise sin følsomhed, frygter ikke for at gjøre sig latterlig, ja, selv for at bli vammel; der er ikke mange, der paa følelsernes omraade faar for meget af tilskuestillen.

Er nu denne blidhed og inderlighed parret med forstand, kan den være saare tiltrækkende selv i længden, hvor ellers en saadan overflod af følsomhed vilde trætte og kjede, men det er denne forbindelse, der kun som undtagelse findes hos de tyske kvinder; deres følelsesliv har udviklet sig paa forstandens bekostning.

I de store byer, der, hvor livet pulserer rigest, er disse germaniske grundtræk mere og mere udvisket; — de kosmopolitiske kulturstrømninger holder ogsaa her paa at nivellere alt det oprindelige; man finder som oftest kun rudimenter tilbage. Men paa landet, især i Syd-Tydsland, i alle udkanter, findes endnu typer for disse djærve og bløde, — naive og følsomme kvinder. I Bayern findes mange af dem, i Hannover en noget afvigende variant.

Jeg tænker i dette øieblik paa en hannoveranerinde, ugift, omkring 40 aar, hun er institutbestyrerinde, liden, fint bygget, nervøs, af gammel slægt, med en ligefrem, fuldendt kvindelig fremtræden, men i det lille, skrøbelige legeme bor en sejg energi. Der er noget gammeljomfruagtigt over hende, men det passer til hendes naive, skyldfrie væsen; — selve sprogets klang er „gesittet“ og ærbar. Hun skriver

temmelig „überschwängliche“ digte og følsomme noveller. I al sin blidhed og hjertensgodhed er hun radikal baade i politisk og religiøs henseende. — Hun er et rent sprog-geni, har f. ex. fuldstændig paa egen haand lært sig norsk, læser alle vore digtere i originalsproget, sværmer for Bjørnson og norsk natur, — Svava er hendes ideal, — beundrer Ibsen og kalder Kielland en af Europas største stilister. Da veto-striden stod paa her hjemme, var hun stærkt interesseret og fulgte ivrig med. Et i høi grad nationalt træk hos hende er hendes videbegjærlighed og lærelyst; — hun læser meget og mange slags, tænker og drømmer over det læste.

Næsten uigjenkjendelig er den germaniske grundtype hos de preussiske kvinder, særlig hos berlinerinderne.

Det er ganske mærkeligt, saaledes som følelseslivet hos disse kvinder er trængt tilbage og erstattet, — ikke just med forstand, men med en vis praktisk energi; deres forstandsanlæg gaar alle i rent ydre retning. Deres høieste interesse er at undersøge og udforske praktiske anliggender; de vil vide besked, kontrollere og regjere. I denne slags kvindekarakterer ser man spiren til den fremtrædende evne hos de preussiske mænd at kunne lede, administrere.

Her en type:

En rank skikkelse, klarøiet, blond som kornet; alvorlige træk, dyb basstemme. Man maa tænke paa en statue, saa fuld af holdning er hun, men noget stiv er en slig statue, hvor smuk den end kan være. — En kraftig sjæl i det kraftige, harmoniske legeme; hun gaar paa sine fødder saa smukt og elastisk som en romersk model, forfængelig og ikke saa lidet behagesyg, men for stolt til at være ved det. Lutter vilje, kold og beregnende, men saare lidet evne har hun faaet i vuggegave. En slags solid energi, men fordi den intet nyttigt afløb faar, slides den op inden fire vægge, ligesaa meget til plage som til gavn for omgivelserne. Hendes aktivitet munder ud i tilbøielighed til at raade, styre og kontrollere sin egen lille kreds, som hun uafbrudt dreier sig om; hendes meste tid er optat af at kontrollere tjenestepigerne og holde dem stramt i tømme; hun formelig nyder en forseelse, der gir hende anledning til at vise sin myndighed. — For hende eksisterer hverken stat, politik eller samfundsspørgsmaal.

Et land som Preussen, dette militarismens arnested, har endnu ikke brug for kvindens aandelige evner, men preusserne er et samvittighedsfuldt folk. Nøiagtig og pligtopfyldende i dette som i alt andet gir staten kvinderne det kundskabsforraad, den finder tilstrækkeligt for en dannet kvinde og husmor, men saa stænger den hende ogsaa al adgang til at bruge dette forraad som andet end prydelse inden fire vægge; hindrer hende i at udvide sine kundskaber for at kunne bruge dem til at bryde sig en bane i livet. Ingen kvinde har adgang

til universitetet eller høiere læreanstalter; ivaar udstedtes en skjærpet forordning om dette. Der findes offentlige, udmærket organiserede lærerinde-seminarier, hvor der under et treaarigt kursus meddeles solide kundskaber, men staten ansætter omtrent ingen af dem, der har gjennemgaaet et kursus. Lærerindernes virksomhed ved de offentlige, høiere pigeskoler, der forøvrigt er mønsterværdig indrettede, drives for kommunernes og tildels for statens regning, — er indskrænket til det mindst mulige; de underviser hovedsagelig kun i haandarbeide og tegning.

Allerede i andet skoleaar begynder mænd at undervise i læsning, som oftest ældre, ofte hvidhaarede. I historie, geografi og naturfag underviser aldrig kvinder, undtagelsesvis i fremmede sprog.

Dette gjælder, vel at mærke, de offentlige skoler, ved de private er forholdet omtrent som hos os, men disse er heller ikke saa anseede eller saa meget besøgte som de offentlige.

Som bekjendt var staten begyndt at ansætte kvinder ved post- og telegrafvæsenet, men en vakker dag behagede det Bismarck at afsætte dem alle som én; der stod med ét slag et par tusinde kvinder brødløse.

Man ser næsten aldrig kvinder anvendes i kontorer uden blandt jøderne; men i butiker finder man dem af og til. I dette militærsamfund, hvor den brutale magt er sat i høisæde, er kvinden udelukket fra nær sagt alle erhvervskilder, — uden den at gifte sig da, — hun tvinges til at presse sine tanker, sine evner og sin virksomhedstrang ind i hjemmets trange forholde, smaa og smaalige bekymringer og glæder. Den virksomhedsdrift udadtil, der muligens fandtes før ægteskabet, falder straks bort, hun gaar fuldstændig op i sin mand og sine børn, og er saa de første byrdefulde aar af deres opvækst gaaet, vender hendes aktivitet tilbage som en evne til at gjøre sig regnskab og kræve regnskab; — hos mændene finder den sit naturlige udslag i deres virksomhed og dygtighed som kjøbmænd, kontormænd og embedsmænd, men hos kvinderne munder den som oftest ud i pinlig smaalighed.

Ligesom kvindernes praktiske anlæg og virksomhedstrang ikke kan faa nogen anledning til at udvikle sig i et land, hvor kvindens samfundsstilling, — trods alt hvad tyskerne selv skriver og taler mod dette, — staar længere tilbage end i noget andet civiliseret land, — saa kan heller ikke deres videnskabelige og theoretiske dannelse faa nogen sand udvikling.

Skolerne gir dem ganske vist et fuldt saa solid kundskabsforraad som i norden, men alligevel er dannelsestrinnet overhovedet ikke høiere end her hjemme. Vi tilegner os langt inderligere det, vi véd og tror paa, vi tar det op i os, det blir dele af vor personlighed. Vi

tar meget mere livlig del i de aandelige bevægelser rundt om os, vi tar parti for og imod, vi lar os rive med i brydningerne og strømningerne.

I Tyskland er dannelsesidealet theoretisk ikke fornægtet. — „Sie ist eine gebildete, eine hochgebildete Frau", det er fremdeles stikordet naar man vil betegne en dame, som franskmændene vilde kalde „chic", — men det, hvorpaa det begynder at skorte, er det oprindelige, personlige i dannelsen. En sørgelig, kjedsommelig uniformitet holder paa at brede sig opover gjennem alle samfundslag og udslette det, som tidligere gav omgangen med tyske kvinder den største tiltrækning: individualitetsforskjellen.

En sachsisk musiker, — hvis ideal Edv. Grieg var, — og som særlig satte pris paa alt, hvad der kom fra norden, sa om de tyske kvinder: „Sie sind alle so verwischt; das Ursprüngliche kommt jetzt nur von Norden und Osten".

Hvad der for et øieblik kan bringe en til at ta feil af kvinderne i Berlin, det er, at de har en langt større og mere forskjelligartet erfaring end dem hos os, de faar ikke det stempel af smaa forholde, det provinspræg, som man saa ofte træffer her hjemme; de bevæger sig frit og smukt, har færdighed i at føre let og legende konservation. Bornertheden har dog kun antat andre former.

Trods berlinerindernes frihed for koketteri, maa man dog ikke tro, at letfærdigheden er mindre her i det høiere samfundslag end andetsteds. Der er noget kjøligt i berlinerindernes væsen; de kan være baade skjønne og bedaarende, men deres tiltrækning ligger ikke i et aandfuldt, livligt eller ildfuldt fysjonomi, men i skikkelsens formfuldendte skjønhed. Vil man i en større forsamling i Berlin, f. eks. i theatret eller i en koncertsal lægge mærke til ansigt og udtryk hos kvinderne, forbauses man over, hvor faa fine, livlige, aandfulde ansigter man finder; de har gjennemgaaende et sløvt, uniformt præg; de smaalige tanker har git dem sit stempel.

Der er dette ved deres letfærdighed, at den er præget af den samme aabenhed og ligefremhed, som ellers pleier at være et tegn paa ærbarhed, men er der noget sted, hvor den illegitime kjærlighed savner storhed og skjønhed, saa er det der; kvindernes aandsfattigdom gjør, at lidenskaben straks blir til last, lasten til raahed.

Anna Steineger.

Hilsen fra norske kvinder i Amerika.

Redaktør!

Paa egne og andre herværende landsmandsinders vegne vil jeg tillade mig at sende en tak til N. K. F., fordi den ved udgivelsen af dette tidsskrift afhjælper et savn blandt det herværende norske publikum. Det er vort hjertelige ønske, at „Nylænde“ maa have lykken med sig og finde støtte blandt norske kvinder og mænd baade i og udenfor Norge.

Her i Amerika har kvinderne flere aviser, som udelukkende arbeider for deres sag, og i enhver by af nogen størrelse er der af de forskjellige dagblade overladt kvinderne en eller to spalter for deres korrespondance, da kvindeemancipationen er en af de fornemste sager paa dagsordenen. Saavidt mig bekjendt har hver af de særskilte stater sin kvindestemmeretsforening, der er underafdelinger af „American Woman's Suffrage Association“, der har sit hovedsæde i Boston. Herfra udgives „The Woman's Journal“, det betydeligste organ for kvindernes sag i Amerika.

Det er ikke formeget sagt, at vi vilde betragte det for en skam for vort gamle fædreland om N. K. F.'s blad nu ikke vilde finde stor udbredelse — om der ikke skulde være saa vidt interesse for den sag „Nylænde“ kjæmper frem, at det vil faa den fornødne støtte hos publikum.

* * *

Kanske nogle optegnelser, om hvad der passerer i Minnesota kunde interessere Dem. Den før omtalte W. S. Association har engageret pastor Anna Shaw fra Boston til at holde foredrag, kvindesagen angaaende, rundt om i statens forskjellige større byer i en tid af 4 uger. I Minneapolis vil hun holde mindst 5 foredrag.

To gange har hun allerede optraadt, første aften den 11te febr. i en af de større kirker paa østsiden. Thema: „*Kvindens stemmeret*“.

Miss Shaw, en dame af knapt middels størrelse, omtrent 35 aar gammel, er en af de bedste kvindelige talere, Amerika eier. Det er en ren nydelse at se, med hvilken ro og fatning hun optræder, og høre den lette og dog saa fyndigt argumenterende maade, hvorpaa hun behandler sit thema. Kulden i forbindelse med det mere afsides sted bevirkede imidlertid, at neppe mere end 2 à 300 var fremmødte. Men det var et udsøgt publikum.

Greit og tydelig beskrev taleren de bestaaende loves indflydelse, og hvor umulig en bedring af det bestaaende kan opnaaes, før kvinder

gives en røst i den lovgivende forsamling. Alt det nonsens, der af modstandere udhæves, f. ex. at kvinder ikke kan gaa i krig, ikke, naar over 20 aar, taler sandt længere (fortier eller opgiver urigtig alder) med lignende, forbigik hun heller ikke, men behandlede det paa en saa livlig og træffende maade, at forsamlingen trak paa smilebaandet mere end én gang.

2det foredrag holdtes den 12te febr. i byens store, centralt beliggende universalist-kirke, og den aften for flere hundrede mennesker. Kirken pyntet og de kvindelige foreningers faner i talerstolens nærhed. Themaet det samme, men foredraget forskjelligt fra foregaaende aftens. Publikum reves med ved talerens begeistring. Stormende applaus. Enkelte udfald mod det andet kjøn var temmelig drøie, men tillige saa skarpe og træffende i sin logik, at mændene selv klappede efter hver pille, de nødedes at svælge.

De resterende 3 foredrag gives senere i maaneden. W. S. A. vil om 2 uger fra igaar, give en sexa for den kvindelige pastor.

Minneapolis, 15de febr. 1887.

Laura Wold.

Ernest Naville og en kvindesag.

Den 15de september 1886 spiste jeg til middag i Genèves forstad Champel, i en gæstfri familie. Det var hos min ven, oberst *Milkowski*, den polske digter „T. T. Jez". Jeg beklagede, at jeg ikke om formiddagen havde truffet den bekendte filosofiske forfatter, professor *Ernest Naville* (medlem af det franske *institut*), hvem Milkowski havde anbefalet mig at besøge.

I det samme blev *Ernest Naville* meldt. Da vi gik fra bordet, fandt vi ham i det tilstødende værelse. Han kom for at gengælde mit besøg.

Samtalen førtes hurtig hen paa en fælles interesse: forholdstalsvalgmaaden. Derfra gik den over til spørsmaalet: kvindens valgret.

„*Non-non-non-non!*" afbrød den lille, gamle, ualmindelig livlige mand mig, men tilføjede smilende: „Det var noget for min ven *Charles Secrétan* i Lausanne."

Jeg havde i „Kvinden og Samfundet" (februar 1886, s. 26—27) nævnt en afhandling af Secrétan, en forfatter, der neppe med urette er betegnet som Sveits's Stuart Mill. Og jeg udbrød: „Jeg rejser netop imorgen gjennem Lausanne. Skulde det ikke være mig muligt at gjøre professor Secrétans bekendtskab?"

„Intet er lettere," svarede Ernest Naville, fremtog et visitkort og skrev derpaa:

„Min kære ven! — Hr. Fredrik Bajer, dansk folketingsmand, ønsker at gøre Deres bekendtskab. Jeg er aldeles enig med ham om *valgreformen*, men ikke om *kvindens rettigheder*. Det er det sidste spørsmaal, som særlig drager ham til Dem. De vil have den fornøjelse at træffe ham, hvis De er i Lausanne.

Deres hengivne

Ernest Naville."

Des værre var Ch. Secrétan paa en ferierejse. Men jeg nød den prægtige udsigt over Lac Léman fra hans dejlige Villa Paleyre, og spiste til middag med hans venlige hustru og søn, en af Lausannes dygtigste læger. Denne gav mig den nylig udkomne tyske oversættelse af faderens afhandling, som jeg havde omtalt paa ovennævnte sider i „Kvinden og Samfundet". I haab om, at mine faa uddrag dér, kan have givet ærede læsere lyst til nærmere bekendtskab med den kun 86 sider store bog, afskriver jeg dens fulde titel: „*Das Recht der Frau*, Professor des Naturrechts an der Akademie zu Lausanne, correspondierendes Mitglied des Institut de France. Deutsche Ausgabe von Dr. Med. Wilhelm Loewenthal, correspondierendes Mitglied der Institution Ethnographique. R. Benda. Lausanne und Leipzig 1886".

* * *

Men tilbage til Ernest Naville!

At han egentlig ikke var en ven af *kvindesagen* (i almindelig forstand), det maatte jeg jo med sorg erfare under vor samtale hos Milkowski i Genève.

Der er imidlertid i det mindste *én kvindesag* — eller én side af kvindesagen — som Ernest Naville levende interesserer sig for. Det er den side af kvindesagen, som hænger sammen med fredssagen, — fredssagen ikke i *international*, men i *national* forstand, — den sag, som ikke har at gøre med fred imellem de indbyrdes fiendtlige folk, men derimod med fred imellem de indbyrdes stridende partier i samme folk. Paa dette omraade mener han, at kvinden har en stor gærning at udføre, en samfundsvigtig opgave at løse som fredsstifterske („pacificatrice").

Jeg mindedes at have læst ytringer af ham i den henseende i et af hans mange fortrinlige skrifter om forholdstalsvalgmaaden (som en af hvis banebrydere han staar ved siden af *Th. Hare* i England og *Andræ* i Danmark). Men jeg havde glemt, hvor disse hans ytringer fandtes.

Da var det saa heldigt, at jeg midt i april d. a. modtog det nyeste hefte af det belgiske tidsskrift „*La Représentation Proportion-*

nelle", der bl. a. indeholder: „Et brev om valgreformen til en dame i Genève fra *Ernest Naville*" (s. 34—40).

Frygt nu ikke for, at jeg skal gjøre lange uddrag af dette brev, der helst maa læses i sin helhed! Jeg skal kun meddele følgende kærnepunkt: „Spørsmaalet indskrænker sig til — — — — — —"

Om forladelse! jeg tør jo ikke forudsætte, at alle mine ærede læsere — eller læserinder — véd, hvad *spørsmaalet* gælder.

Det gælder en valgmaade, som, hvor talen er om et helt folks repræsentation, vil sætte *folkestyre* istedet for *flertalsstyre**), — og hvor talen i almindelighed er om en hvilken som helst vælgermængdes repræsentation ved flere af denne valgte ombud, at repræsentationen da bliver et saa vidt muligt *nøjagtigt billede i formindsket maalestok* af vælgermængdens baade flertal og betydeligere mindretal, — ja, ej alene af de forskellige større meningsgrupper i deres indbyrdes forhold, men tildels endog af de vigtigere afskygninger inden for samme meningsgruppe, samt af overgangene mellem grupperne. Hvad det gælder ved forholdstalsvalgmaaden, indsees ogsaa tildels ved at stille den i modsætning til den endnu almindeligste valgmaade, hvor *flertallet* + *1* er i stand til at tiltvinge sig hele repræsentationen, medens *flertallet* ÷ *1* kan blive helt udelukket fra al repræsentation. Det er spørsmaalet om *den fordelende retfærdighed*, som forholdstalsvalgmaaden søger at løse, medens den nu sædvanlige valgmaade altid er mer eller mindre uretfærdig, undertiden endog saa uretfærdig, at den bringer afgørelsen i hænderne paa et mindretal, uagtet afgørelsen i en repræsentation altid bør lægges i flertallets haand. Det gælder kun at finde vælgermængdens *sande* flertal At løse denne opgave er et større fortrin ved forholdstalsvalgmaaden, end hvad de fleste tror at den alene tilsigter: at sikre de betydeligere mindretal sæde i repræsentationen.

Nu tror jeg nok, at „spørsmaalet" er saa vidt belyst, at jeg tør meddele kærnepunktet i Ernest Navilles omtalte brev af 11. marts 1887.

Han skriver bl. a. følgende til en dame i Genève:

„Spørsmaalet indskrænker sig til meget simple udtryk: Hvad er den nuværende grundsætning? *Alt eller intet;* det er en uretfærdighed, hvis uundgaaelige følge er krig. Hvad er det for en ny grundsætning, som det gælder at indføre i vore love? *Enhver sit*; det er en retfærdighedens sæd, hvoraf en relativ fred vilde følge".

I øvrigt bør Navilles brev læses i sin helhed.

Fredrik Bajer.

---

*) Jeg laaner disse udtryk fra et lille norsk skrift: *Flertalsstyre og Folkestyre.* Et indlæg for forholdsmæssig repræsentation af H. S. Udgivet af de konservative foreningers centralstyrelse. Kristiania 1886 (39 sider).

Nogle Bemærkninger
i anledning af reformturistdragten.

I 6te hefte af „Nylænde“ findes en beskrivelse af reformturistdragten samt en redegjørelse for, hvorledes denne dragt er kommet istand. Stykket, som er betitlet „Momenter til eftertanke, betræffende reformturistdragten for damer og andet kvindedragt vedkommende“ og undertegnet H. S., indledes med at betegne turistdragten som „et bidrag til reformbestræbelserne“ og „en indbydelse til reformvenner at prøve med velvillig overveielse“, hvad der er gjort. Da redegjørelsen saaledes indeholder en opfordring til diskussion, vil jeg ikke tilbageholde endel bemærkninger om denne dragt, uagtet det villig skal indrømmes, at det er saa sin sag at kritisere et forslag, naar man ikke har noget bedre at sætte isteden.

Om principerne for en hensigtsmæssig turistdragt, ligesom for dragt overhovedet, er det taalelig let at enes. Men i praxis kommer man ikke langt, før det viser sig, at meningerne er høist forskjellige, om hvorledes disse principer bedst skal gjennemføres. Det er derfor slet ikke noget ligetil arbeide at levere model til en rationel dragt, som dertil virkelig er praktisk anvendelig. Man kan ikke være turistdragtens opfindere nok taknemmelig, fordi de har givet sig i kast med denne opgave. Hvor afgjort modstander man end er af den foreslaaede dragt, vil man alligevel kunne vurdere dens betydning som en protest mod det bestaaende system og en hævdelse af legemets ret til fri udvikling og fri bevægelse.

At en hensigtsmæssig dragt, ialfald hvis den skal være til turist- og sportsbrug, for den nedre dels vedkommende, bør bestaa af benklæder med et skjørt over, derom tør kanske de fleste være enige. Men spørgsmaalet om benklædernes snit og skjørtets længde, er vist vanskeligt nok at komme paa det rene med. Dette spørgsmaal løser nu turistdragtens opfindere, for *benklædernes* vedkommende, ved at tage den østerlandske dragt til mønster, for *skjørtets*, ved at forsyne dette med en løs plissée, som for tilfældet kan knappes til. Hvad nu dette sidste arrangement angaar, saa synes det ved første øiekast noksaa praktisk, forudsat at vi virkelig skal være nødt til at yde fordomsfuldheden en saadan tribut, som skjørter nedenfor knæerne. Men ved nærmere eftersyn turde det kanske vise sig, at en slig løs plissée dels vil være et overflødigt, dels et yderst brysomt plag. Er man

hjemme, og dragten bare tænkes anvendt som sportsdragt, paa mindre udflugter, roture og lignende, saa kan man jo ligesaa godt have et kort og et længere skjørt, som man kan vælge mellem efter omstændighederne. Det maatte altsaa nærmest være paa længere fodture, at man virkelig skulde have nogen nytte af et skjørt, indrettet paa denne maade. Men da maatte jo plisséen føres med i randselen, og nu ved enhver, som har baaret randsel paa en fodtur, at ethvert tillæg til det absolut nødvendige forraad af tøi, toiletsager etc., som maa medbringes paa en tur, er et onde. Hvorvidt hensigten — ved hjælp af plisséen at gjøre skjørtet ligt et andet kjoleskjørt — vil opnaaes, forekommer mig ogsaa yderst tvilsomt; det ser meget bra ud paa tegningen, (beskrivelsen er ledsaget af en tegning) og kan vist være noksaa pent, saa længe dragten er ny; men naar nu den samme dragt har gjennemgaaet alle en fodturs omskiftelser, saa skal det vel lykke til, om plisséen og skjørtet vil danne et saa smukt hele længere.

Nu, plisséen kan jo undværes, værre er det med benklæderne. Disse, som netop udgjør det mest karakteristiske ved dragten, er ogsaa det, som efter min mening gjør den uskikket til sports- og turistbrug, — dens fortrin forresten ufortalt. Man tænke sig et par slige østerlandske benklæder efter en dags vandring i regnveir over bræ og myr, gjennem dværgbirk og lyng! Vidden vil have forvandlet sig til sidde; de mange, i en linning om smalbenet samlede folder, vil hænge som vaade poser om støvleskafterne, klaske sammen for hvert skridt og — last but not least — være yderst vanskelige at faa tørre igjen; de vil, kort sagt, frembyde saa mange ulemper, at de kanske knapt nok vil kunne overgaaes af et vaadt skjørt.

Hvad der her er anført som en hovedankepost mod benklæderne, — de mange folder —, gjælder ogsaa dragten forøvrigt, der er altfor mange rynker og folder paa den. Ærmerne er foldet til en linning om haandleddet, livet er rynket til et glat skulderstykke, og folder er der ved bæltet. Erfarne turister vælger vanskelig en dragt, som er i den grad egnet til at opsamle og beholde baade væde og støv; dertil har de nok tørkescenerne ved peisen og forsøgene paa at gjøre toilette ved hjælp af en klædesbørste i altfor frisk erindring.

Naar jeg til slutning skulde nævne et par ting, som efter min opfatning vilde være af væsentlig betydning ved en dragt til turistbrug, saa skulde jeg anbefale helst at lade benklæderne slutte ved knæerne, eller, hvis man vil have dem længere, da at indsnevre dem saa meget nedenfor knæet, at de sluttede nogenlunde til, og — fremfor alt — ingen linning nedentil. Skjørtet bør naturligvis reduceres saa meget som muligt. Dernæst tror jeg, man vilde staa sig paa, at afskaffe kjolelivet og faa det erstattet med vest og jakke. Det er en større behagelighed, end man kanske kan sætte sig ind i, naar man

ikke har prøvet det, at det plag, hvori ærmerne sidder, hænger løst og frit, hvad et kjoleliv ikke kan, hvordan det end er indrettet. — Det er muligt, at en dragt, som den her antydede, ikke vilde være videre smuk, men jeg synes, de æsthetiske hensyn her bør vige for de praktiske. En nylig opfundet svensk turistdragt er, saavidt jeg har forstaaet det, indrettet med vest og jakke.

Om et par maaneder har vi turisttiden. Det tør forudsættes nu dragtreformspørgsmaalet har taget saadan fart, at mange kunde ønske at udstyre sig efter et eller andet nyere og bedre system. Under disse omstændigheder er enhver oplysning og retledning kjærkommen, hvorfor jeg tror reformvenner vil være „Nylænde"s redaktør taknemmelige for gjennem dette blad ogsaa at blive gjort nærmere bekjendt med f. ex. førnævnte svenske turistdragt.

A. L.

Forskjelligt.

Kvindens kald.

En kvinde maa ikke gaa med os i valg,
nei, der faar hun holde sig borte;
dog maa hun faa lov til at føde os børn
og spille paa pianoforte.

At strikke os strømper og lave os mad,
det er hendes lovlige virke;
men have en mening i større forstand,
det nægter vor stat og vor kirke.

Hun pligter at vaske og stelle vort tøi
og pleie os, naar vi er syge;
men kræver hun vilkaar, som ikke hun har,
da er det et krav, hun faar stryge.

Hun skal være føielig og være from
og lappe, hvad der gaar i filler;
men røber hun tænkning i lighed med os,
da er det ei andet end griller.

Hun har ingen vilje, og følgelig maa
hun være beskeden og tie,
og saa maa hun endelig tro, hun er svag,
indtil hun for troen faar svie.

Det skader ei heller, at hun er lidt dum,
det hører til kvindelig tone,
saa siger ialfald min datter til mig,
og hun har det vel fra min kone.

Stavanger ¹⁄₄ 87. Tf. Haraldstad.

Trondhjem. *I kvindesagsforeningen* i latinskolens festsal holdt frk. Antonie Løchen den 25de april et foredrag om „kvindelighed". Der havde indfundet sig ca. 200 tilhørere, og foredraget fulgtes med megen interesse. (Dagsposten).

Sverige. *I „Aftonbladet" findes følgende brev fra Upsala,* dat. 25de april.

„Kvindespørgsmaalet i ny belysning" var titelen paa et foredrag, som igaar holdtes af den begavede forfatter kand. Emil Svensen her i Upsala.

Eders brevskriver kunde ikke andet end forholde sig tvilende ligeoverfor det løfte, som laa i en saadan titel; men det maa erkjendes, at denne tvil viste sig at være ubeføiet, det anvendte synspunkt var virkelig aldeles nyt, og det udvikledes med stort talent. Tankegangen var følgende:

De to adskilte leire, hvoraf den ene skylder alt det onde paa manden, den anden fornegter selve faktum, de forhaandenværende misforhold bør gaa op i en tredie anskuelse, som forener begge, men forandrer kausalsammenhængen. Man bør slutte med at regne mandens magtmisbrug som aarsag til kvindens afmagt, det sidste er nemlig aarsagen til det første.

Paa grund af den øgede besværlighed ved at danne familie hos kulturfolkene blev ægteskabsalderen for manden fremflyttet, hvoraf følger, at der blir flere kvinder end mænd paa ægteskabsmarkedet. Statistiken viser at af ugifte under 30 aar kommer der 2 mænd paa 3 kvinder, eller hvis de mænd, som forblir ugifte fraregnes, 1 paa 2. Og da gjør loven om tilgang og efterspørgsel sig gjældende. Manden alene dikterer vilkaarene, kvinden maa nedslaa sine fordringer — f. ex. i spørgsmaalet om sædeligheden. Modsætningen mellem kjønnene skjærpes saaledes, og foruden det gamle klassehad trues vi med et nyt had: „kjønshadet".

De for tidlige ægteskaber er en af de største hindringer for fremskridtet. Forskningen har godtgjort, at de daarligst udrustede individer stanser tidligst i sin udvikling; men de folk, hos hvem disse er talrigst,

har ogsaa de tidligste ægteskaber. Og følgerne af disse er en hemmet udvikling hos afkommet. Negerbørn f. ex. udvikler sig som de hvide til 12-aarsalderen, men stanser saa. Men denne tidlige alder betegner ogsaa hos dem ægteskabets indgaaelse. Kvinder, som tidlig blir mødre, ældes ogsaa i en tidlig alder, hvad der har skadelige moralske følger.

Blandt Europas folkeslag gifter især germanerne sig sent, hvad allerede Tacitus lagde vegt paa.

Blandt koloniernes udvandrerbefolkning har kvindernes faatallighed medført en forbedring i deres stilling.

Man har, mer eller mindre bevidst, søgt at rette paa det slemme ved dette misforhold mellem de ægteskabssøgendes antal: ved mord paa nyfødte pigebørn, hvad der er meget udbredt blandt vilde folk, paa andre steder ved polygami, klosterliv m. m.

Men er nu kvindernes overtallighed paa ægteskabsmarkedet aarsag til misforholdene, saa viser det sig paa den anden side, at antallet af mænd og kvinder er lige for aldersklassen 21—30 aar. Aldersgrænsen for ægteskab bør altsaa sættes ved 21 aar, den nuværende myndighedsalder.

Ved saaledes at udestænge de umyndige kvinder fra ægteskabet vil *ikke* de ulovlige forbindelser øges, thi ægteskabernes antal vilde ikke formindskes, og det fordres, for at de første skal øges.

Loven bør forandres derhen, at ingen kvinde faar gifte sig før 21 aarsalderen — dog med undtagelser tilladt i de enkelte tilfælde.

Overskuddet af ugifte kvinder vilde det herved være forbi med. Manden vilde da ikke alene kunne diktere vilkaarene, hun vilde faa ligesaameget at sige. Hendes stilling vilde forbedres, og hun vilde ikke saa let tvinges til et ulykkeligt ægteskab. Bjørnsons berettigede fordring til mændene kan ikke gjennemføres, førend kjønnene blir ligetallige paa ægteskabsmarkedet. Blot fuldt udviklede personer skulde indgaa ægteskab, og disse vilde faa en kraftigere afkom. Kvinderne vilde med et ord faa „fair play“ i kampen for tilværelsen ved ægteskabsalderens fremflyttelse.

Det interessante foredrag hilsedes med udholdende haandklap af en talrig tilhørerskare.

Sällskapskretsen er navnet paa en dameklub i Stockholm, som fredag den 22de april konstituerede sig paa et møde i frimurerlogens lokale. Omkring 300 damer havde indfundet sig.

Øiemedet med den nydannede kvindeklub er at befordre sammenslutning af kvinder inden forskjellige virksomhedsfelt til udveksling af idéer og til fremme af et godt og behageligt kammeratsliv.

(Efter »Aftonbladet«).

„Föreningen för gift qvinnas eganderätt“, som ifjor besluttede at udvide programmet for sin virksomhed ogsaa til andre omraader for kvindernes rettigheder og pligter, udsendte iaar opfordring til Stockholms kvinder, om at benytte sig af deres allerede i 25 aar gjennem lov tilerkjendte rettigheder at deltage i valget af borgerrepræsentanter. Til saamange af de 4,824 paa stemmelisterne som stemmeberettigede optagne, og inden Stockholm boende kvinder, som kunde findes, sendte foreningen kort før valget et cirkulære. Gjennem disse cirkulærer fik de vide, at de havde stemmeret og fik de fornødne anvisninger om, hvad der er at iagttage ved stemmegivningen.

Desuden lod foreningen aabne en centralt beliggende s. k. valgbyraa, hvor stemmelisterne samt *alle de forskjellige partiers* lister fandtes tilgjængelige. Dette valgbyraa blev flittig besøgt af kvinder af alle samfundsklasser.

Ligeledes gaves der Fredrika-Bremer-förbundet anledning til at tage afskrifter af valgbyraaets stemmelister, saa at de ogsaa gjennem denne forenings kontor kunde komme i almenhedens hænder.

Det viste sig efter valget, at 462 kvinder havde benyttet sig af sin stemmeret. Sammenligner man dette resultat med det fra ifjor, da blot 138 kvinder deltog i kommunevalget, saa ser man, at nævnte forenings bestræbelser i dette øiemed ikke har været forgjæves, og at antallet af de kvinder, som vil opfylde sine medborgerlige pligter er i betydelig tilvæxt.

(Efter »Aftonbladet«).

De islandske kvinder har iaar faaet ret til at tage examen ved Reykjavik lærde skole og studere ved de høiere dannelsesanstalter, dog ligesom i Danmark uden derved at faa adgang til statens embeder.

(»Kvinden og Samfundet«.

Finland. Lørdag den 30te april havde finsk qvinnoförening i Helsingfors foranstaltet en fest for frøken Adelaide Ehrenrooth (forfatterinden A—i—a), for at udtrykke sin erkjendtlighed for hendes ufortrødne arbeide, for at skaffe kvinderne en friere stilling. Festtalen holdtes af frøken Alexandra Gripenberg. Taleren hilsede frk. E. som den, i hvem de finske kvinder har fundet sin første repræsentant, som aldrig har skyet at træde frem i første række i kampen for retfærdighedens sag, og takker hende, fordi hun har vist, at man et helt liv igjennem kan kjæmpe imod uret og krænkelser og dog beholde hjertets varme. „Mange af dem“, siger hun „som idag er vor sags venner og vore medarbeidere, men som mest holder sig til tingens yderside, de tager maaske stundom deres uafviselige, aldrig nedpruttede fordringer paa ret for vort kjøn som udslag af personlig bitterhed,

men saa dømmer ikke de, der ligesom de selv har gjort vor sag til sin livssag. Og den slægt som kommer efter os, den vil med forundring læse skrifter, som udtrykker saa megen kjærlighed, saa liden bitterhed, skjønt der i dem kjæmpes mod vanskeligheder, om hvilke den nye slægt ikke længer behøver at drømme engang".

Frankrig. *Overanstrængelse i de franske skoler.* Fra Paris skrives: I det medicinske akademi henledede dr. Lagneau nylig opmærksomheden paa den aandelige overanstrængelse, der var en følge af den lange skoletid. Han viste, at den nuværende overlæssede timeplan blev til skade baade for børnenes legemlige og aandelige udvikling. Især tog nærsyntheden overhaand i en forfærdelig grad. Lagneau sluttede sig til de nylig i deputeretkammeret af biskop Freppel og undervisningsministeren, kemikeren Berthilot, fremkomne udtalelser om, at saavel antallet af undervisningstimerne som hjemmearbeidet burde mindskes.

Dujardin-Beaumetz fremhævede, at det, som her var udtalt om gutteskolerne, ogsaa gjaldt pigeskolerne, hvor tilmed torsdagene, der i de fleste franske gutteskoler er en fridag, optoges med syarbeide.

(Efter »Aftonbladet«).

I det i Frankrig udkommende blad „Le droit des femmes" skrives: Man kjender, — vi har desværre altfor ofte havt anledning til at henlede offentlighedens opmærksomhed paa det — paa hvilken egenmægtig og brutal maade sædelighedspolitiet gaar frem i Frankrige.

Lad os se lidt paa, hvorledes det opfører sig i udlandet.

Nogle exempler, tagne fra „Bulletin continental" vil være tilstrækkelige:

En svensk avis bekjendtgjør „at sundhedskommissionen i Stavanger (Norge) har ladet udgaa en forordning, for at standse den uophørlig voxende usædelighed; den forbyder kvinder at gaa paa gaden efter kl. 10 om aftenen. Enhver kvinde, der handler mod dette forbud, kan blive anholdt af politiet og underkastet visitation af sundhedskommissionen."

I den anledning gjør „Le Bulletin de la Société belge de la moralité publique" den ironiske bemærkning, at man maa ikke ærgre sig altfor meget over den skjæbne, der vederfares Stavangers indvaanere, naar man erindrer, at det er ikke alene efter kl. 10 om aftenen, men til enhver tid ved dag og ved nat, at en kvinde kan blive anholdt af politiet og underkastet en visitation i vore byer, hvor sædeligheds-politiets herredømme florerer.

Intet er sandere. Hvor mange agtværdige kvinder er ikke blevet tilsølet af det urene sædeligheds-politis væmmelige hænder.

Naar vi protesterer mod sædeligheds-politiets egenmægtighed, svarer man: „Det er i sundhedens interesse." Dersom det er saa, hvorfor visiterer man da ikke ogsaa mændene? Hvorfor lar man dem gaa fri, som man véd lider af sygdommen? Er en smittet mand mindre farlig end en smittet kvinde? — Det opsyn, som udøves *kun* mod kvinder, er ikke alene uretfærdigt, men frugtesløst.

Man begynder at forstaa dette i Belgien, som vi begynder at forstaa det her. Det viser denne notis, som vi finder i forskjellige aviser: „Sædeligheds-politiets herredømme blir angrebet i selve det medicinske akademi og i selve den by, som i den retning har været modellen for andre — i Bryssel."

Om akademiet i Bryssel vil opnaa noget ved sine bestræbelser, ved vi ikke, men den kjendsgjerning, at det frugtesløse ved visitationen er anerkjendt og bekræftet af selve lægerne, bør lægges mærke til.

Amerika. *I de forenede stater* i Nordamerika tiltar aar for aar det antal af gifte kvinder og unge piger, som fortjener sit livsophold udenfor huset. — Den 1ste juli 1886 var der ikke mindre end 3 millioner kvinder, der fortjente sit brød paa denne maade; deraf var 640,000 arbeidere i fabriker, 530,000 i vaskeanstalter, 280,000 er modehandlerinder, 200,000 syjomfruer, 60,000 arbeider i herreskrædderværksteder og 690,000 er handlende, lærerinder, bogførere og bonner; — endvidere er der i unionen 2,500 kvindelige læger.

(Efter »Neue Bahnen«).

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto
Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor: Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Indhold: Tyske kvinder (af Anna Steineger). Hilsen fra norske kvinder i Amerika (af Laura Wold). Ernest Naville og en kvindesag. Nogle bemærkninger i anledning af reformturistdragten (af A. L.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 15de Mai 1887.	No. 10.

Om kvindelighed.

Foredrag, holdt i Norsk kvindesagsforening i Throndhjem den 25de april 1887

af

Fru Antonie Løchen.

En af de indvendinger, der gjøres mod kvindesagen, er ogsaa den, at kvindeligheden vil tage skade og kanske helt forsvinde, hvis kvindesagens reformer blir gjennemførte.

Hvad kvindelighed egentlig er, derom synes begreberne at være meget forskjellige og meget uklare. Kun ét lader alle til at være enige i, nemlig at den bestaar i noget godt og skjønt, som kvinderne ikke maa tabe.

Derfor forekommer det mig, at det maa være vor pligt, førend vi gaar videre i vort arbeide for kvindesagens fremme, at undersøge modpartiets bemærkning, om den indeholder nogen sandhed eller ei.

Da gjælder det altsaa først at besvare spørgsmaalet: hvad er kvindelighed.

Nogen filosofisk udredning af begrebet kan jeg desværre ikke præstere. Jeg kan bare behandle spørgsmaalet ganske praktisk og ligefrem.

Først vil jeg gjennemgaa den almindelige menings udtalelser om sagen. Den almindelige mening er nemlig en frygtelig magt i samfundet, til hvem man stadig henvises, og som er alle uselvstændige sjæles autoritet. Lad os derfor undersøge lidt af, hvad den siger og har sagt om kvindeligheden og lad os afgjøre, om den har nogen berettigelse til at være dommer i denne sag.

Naar jeg har hørt en kvinde omtale som „saa kvindelig", og jeg saa har lagt nøie mærke til hende, har jeg altid fundet, at det karakteristiske ved hende var et fint, stille væsen og en — ialfald tilsyneladende — mangel paa egne meninger.

Den kvinde derimod, som ikke alene danner sig sine egne anskuelser, men ogsaa tillader sig aabent og freidigt at udtale dem, hun undgaar vanskelig beskyldning for ukvindelighed. Dog beror det lidt paa samtalens gjenstand. Gjælder det nemlig husvæsen eller barnestel, da vil det nok, siden hun her bevæger sig paa „sit eget territorium", tilgives hende, om hun herom skulde have udspekuleret nogle egne meninger. Angaar det derimod de større børns eller unge menneskers opdragelse, da blir det mere betænkeligt, og har man den dristighed at hævde egne anskuelser om samfundsforholde, da er der alvorlig fare for kvindeligheden.

Hvor ofte har jeg nemlig ikke hørt det omtale som yderst upassende, at tale aabent og alvorligt om usædeligheden! Det er endogsaa blet kaldt uanstændigt. Derimod at hviske og sladre derom, kanske med et sind, der er opfyldt af nysgjærrighed og urene tanker istedetfor af sorg og afsky, det er en ganske anderledes uskyldig opførsel!

At interessere sig saa varmt for sit fædreland, at man sætter sig ind i dets forhold, altsaa befatter sig med politik, det er slet ikke passende for kvinder. Men i al stilhed at bagtale folk af det modsatte parti og derved ophidse sine meningsfæller, *det* kan man saa trygt gjøre uden at bli beskyldt for ukvindelighed!

Man kan altsaa uden frygt for hos den almindelige mening at miste sin kvindelighed, handle baade lavt og usselt, naar det bare sker med et „pent og stille væsen".

Men bestaar da kvindelighed bare i den ydre optræden? — Ja, det, som den almindelige mening kalder kvindelighed, *det* bestaar, efter alt hvad jeg kan forstaa, ene og alene i en ydre optræden, der ikke støder an mod nogen af de netop raadende skikke. *Alt det, man er vant til at se kvinder gjøre, kaldes kvindeligt, og alt nyt, som de ikke har pleiet at foretage sig, kaldes ukvindeligt, indtil — man har vænnet sig dertil.*

Jeg skal anføre nogle beviser for denne paastand.

Naar man f. ex. tænker paa den idræt, at løbe paa skøiter! Jeg kjendte en nu afdød frue, som fortalte om, hvilken opsigt det gjorde, og hvilken omtale det forvoldte, da hun og hendes søster viste sig paa Kristianiafjorden paa skøiter, de to damer alene mellem alle herrerne. Hvilken dristighed og hvilken ukvindelighed! Men da de to søstre var af „beaumonden", gik det jo nogenlunde snart over. Og nu? Gives der vel nu et menneske, som ikke ubetinget beundrer en flink skøiteløberske og glæder sig over den sundhed og lemmernes elasticitet, hun vinder?

Og da kvinder begyndte at bli telegrafistinder, hvilket snak var der ikke om, at det var ukvindeligt og upassende, at de skulde udføre arbeidet sammen med mænd! De burde helst ansættes paa landet

eller i smaabyer, hvor de var *alene* paa kontoret! Men hvem falder vel nu paa at tage forargelse af, at mænd og kvinder arbeider sammen?

Angaaende kvinder som tandlæger, saa hørte jeg for nogle aar siden en dame erklære, at det forekom hende meget ukvindeligt at trække ud tænder. Mon om ikke den samme dame nu finder denne forretning noksaa overensstemmende med kvindeligheden? Det skulde ikke undre mig, om hun endogsaa ganske havde glemt, at hun nogen gang har havt en anden mening.

Da der ifjor blev dannet en skiklub for kvinder her i byen, hørte jeg en ung dame omtale den. Hun rystede paa hovedet og haabede, „at de ialfald ikke gik sammen med herrer". At det forekom hende lidt ukvindeligt, det saa jeg tydeligt. Lad os nu se, hvor længe det varer, inden skiløbning er lige saa kvindelig en idræt som skøiteløbning.

I mine forældres ungdom, altsaa for snart 50 aar siden, var der aldrig tale om, at kvinder skulde lære at svømme, saa der var ingen anledning til nogen debat om svømnings tilladelighed ligeoverfor kvindeligheden. Bade sig gjorde de dog, men — i yderste hemmelighed! Kvinder maatte aldrig tale om, at de badede sig, — fy, det vilde være frygtelig upassende! Nei, man listede sig ned til søen eller badeanstalten, for at mændene ikke skulde se det, og mødte man saa en af dem, og man troede, han forstod, i hvilken uanstændig hensigt man var gaaet ud, da var man nær ved at synke i jorden af undseelse.

Ja, nu ler man af dette og kalder det latterlig, naragtig snerpethed, men dengang var dette netop saa sandt kvindeligt! Var der derimod en eller anden selvstændig sjæl, som foragtede dette rædsomme tøv og gik sin vei til badning aabent og freidigt, da blev hun omtalt som yderst fripostig.

Har jeg saa ikke ret, naar jeg paastaar, at den almindelige mening bare retter sig efter skik og brug og bare lægger mærke til den ydre optræden?

Jeg vil tage endnu et sidste exempel.

At skrive sine meninger i en avis eller bog, det har jo nu en lang tid været os kvinder naadigst tilladt. Men at udtale disse samme meninger fra en talerstol, hvilket enkelte kvinder i den senere tid af egen magtfuldkommenhed har taget sig til, det betragtes endnu af mangfoldige som en dristighed, der stærkt nærmer sig ukvindelighed. „Thi", siger man, „saadan offentlig fremtræden er uforenelig med kvindeligheden".

Virkelig? Men end naar man optræder som skuespillerinde eller sangerinde for tusinder af mennesker? Offentligheden er i disse tilfælde langt større, men derpaa har dog den almindelige mening intet

at sige. Grunden hertil er ene og alene den, at dette sidste har kvinder gjort saa længe, at det er blet overensstemmende med skik og brug, mens det at *tale* offentlig, endnu støder an derimod.

Hvis nogen skulde indvende, at Paulus's ord om at „tie i forsamlingen" her skulde være det afgjørende, da maa man rigtignok spørge: Tror I, at Paulus vilde tilladt sin tids kvinder at spille komedie eller synge for et stort publikum, udstillende sin hele person til beskuelse — hvis det netop er moderne — arme og hals saa meget som muligt blottede? Mon han ikke vilde syntes, at dette „klædte" dem endnu mindre end at tale i forsamlingen? (Thi som bekjendt er den eneste grund, han anfører mod at tale, den, at „det klæder dem ilde"). Han dømte jo efter den tids skik og brug og efter, hvad der dengang gjaldt for passende.

Jeg synes ikke, det er rimeligt, at Paulus skulde finde det mere tilladeligt for kvinder at fornøie folk, end at tale alvorligt til dem. Dette stemmer ialfald ikke med Paulus's tankegang forøvrigt, men desto mere med hedningernes og muhamedanernes.

Men de bogstavtjenere, som tænker bare paa ordene i en given befaling og ikke paa aanden deri, og som forsvarer sig med, at ligefrem har dog ikke Paulus forbudt sang og komediespil, vil jeg nok faa lov til at spørge, om det da kan kaldes at „tie i forsamlingen", naar man synger af sine lungers hele magt!

Naar det gjælder forbudene mod at være lærerinde og klippe haaret kort, — hvilke forbud Paulus har udtalt akkurat ligesaa strengt som taushedsbudet, — da tilstaar dog nu endog de mest strenge, at disse bud kun passede for *den* tids kvinder og stemte med *den* tids begreb om kvindelighed, og at de derfor ogsaa kun gjaldt for den tid. Hvorfor da ikke være logisk og erkjende, at det samme er tilfældet med *alle* de befalinger, som bare angaar *verdslige* skikke og forholde? Hvorfor ikke ligesaa godt aabent indrømme, at den almindelige mening om, hvad der passer sig for kvinder og gjælder som norm for kvindelighed, lidt efter lidt er blet en langt anden, end den var for 1800 aar siden?

Thi *det* er netop sagen.

Efterhvert som de snevre skranker om kvindernes liv gjennem tiderne er blet udvidede, saa er ogsaa begrebet om den ydre form for kvindeligheden blet forandret. Menneskenes bedømmelse af hverandres opførsel staar nemlig ikke *over* de vexlende moder og skikke, men *retter* sig tvertimod aldeles efter dem. Naar disse lidt efter lidt forandres, saa forandres derefter den maalestok, hvorefter man dømmer.

Derfor har den almindelige mening ingensomhelst betydning som dommer. Den godkjender jo kun, hvad der allerede er skik og brug, og den ser ene og alene paa det ydre væsen.

Men kvindeligheden bestaar da vel i noget andet og bedre end døde former? Er der ikke noget varmt og skjønt og godt, som mægtigt kan fylde de gode former og sprænge de daarlige?

Ja, hvad er saa kvindelighed egentlig?

At være kvindelig, er ikke det at være *saadan, som en kvinde bør være?*

Den høieste fuldkommenhed maa vel indeslutte den høieste kvindelighed.

Jo mere man altsaa kan naa idealet, jo mere i sandhed kvindelig maa man ogsaa bli.

Men idealet af en kvinde, er da det noget bestemt og fastslaaet? Er der ikke lige saa mange forskjellige meninger derom, som der er forskjellige synsmaader i verden? Nei, vil man tænke derover, saa vil man opdage, at alt det, hvorom der blandt *fornuftige* mennesker kan opstaa meningsforskjel angaaende kvindeidealet, det er kun ting, som angaar *formen, — den ydre optræden.* Men da denne, som paavist, ikke er noget til alle tider fastslaaet, men evig og altid undergaar forandringer, som lidt efter lidt godkjendes selv af dem, som fra først af kjæmper ivrigst mod dem, — saa kan hensynet dertil ingensomhelst betydning ha.

Derimod angaaende idealets egentlige væsen, de indre store egenskaber, tror jeg neppe, der vil bli forskjellige meninger. For min tanke staar klart og straalende billedet af den fuldkomne kvinde: Ren er hun og sand, trofast, opofrende, taalmodig, nøisom, arbeidsom, kjærlig, modig og stærk.

Er ikke dette idealet af en kvinde?

Men nu kommer det besynderlige, at dette er *akkurat* de samme egenskaber, som ogsaa fordres hos den fuldkomne *mand.*

Sagen er, at idealet for manden og idealet for kvinden er ikke to forskjellige, men det er et og det samme, det er: det fuldkomne *menneske.*

Jo længer borte man er fra dette fuldkommenhedens ideal, jo mere forskjellige fra hinanden er de to kjøn, thi de udarter paa forskjellig maade paa grund af de forskjellige omstændigheder, hvorunder de opdrages og fortsætter sit liv. Kvindeligheden blir til kvindeagtighed, og mandigheden til mandfolkeagtighed, og mellem disse to udartninger er forskjellen stor.

Kvindeagtigheden viser sig især ved pyntelyst, behagesyge, sladderagtighed og bagtalelseslyst, snerpethed, smaalighed, frygtsomhed og svaghed, hang til at sætte sin vilje igjennem ved list og ad omveie, paastaaelighed, pjatteri, pripenhed og særhed, en stor tilbøielighed til at hefte sig ved smaating, gjøre myg til elefanter og foranstalte scener og historier i den anledning o. s. v.

Mandfolkeagtigheden derimod ytrer sig ved tyranni og brutalitet, selvgodhed, hang til vellevnet, en utøilet hengivelse til lidenskaberne, hensynsløshed og fordringsfuldhed mod de nærmeste omgivelser, opfarenhed med skjænden og huseren for den mindste ting og — ved en mangel paa selvkritik, der grændser til det latterlige, idet den mest hensynsløse egoist mangen gang i uforstyrrelig selvtilbedelse paastaar sig at være en meget upaaklagelig ægtemand.

Iøinefaldende er den store forskjel, som der altsaa blir mellem mand og kvinde, naar de skeier ud fra idealet.

Ligesaalidt som man nu vil henregne alle de nævnte mandlige feil som hørende til mandighed og de nævnte kvindelige som hørende til kvindelighed, ligesaalidt kan man betragte den ved disse feil opkomne store, frastødende forskjel mellem kjønnene som rigtig og nødvendig.

Thi ligesaavist som den har sit udspring fra alt det uædle og stygge i mennesket, ligesaavist er den urigtig og bør bekjæmpes og udslettes.

Og udslettet, mere og mere udslettet blir ogsaa *denne* forskjel, efterhvert som man fra begge sider nærmer sig det fælles ideal.

Men en anden art forskjel er der mellem mand og kvinde, som ikke forsvinder, naar man nærmer sig fuldkommenheden. Det er en forskjel, som bunder i det ædleste og bedste af menneskenaturen, en fin, dyb, sjælelig forskjel, umulig at beskrive og analysere.

Denne forskjel adskiller ikke mand og kvinde, men trækker dem tvertimod sammen i kjærlighed og sympathi. Den er jo ogsaa opkommet derved, at det fuldkomne menneske blev skabt i to personer, mand og kvinde, for at kunne gjøre hinanden lykkelige.

Og at forskjellen mellem disse to maa være fin og ubeskrivelig i sit væsen, det kan vi forstaa just deraf, at de, som før sagt, har samme forbillede — idealet af et *menneske*. For os kristne er dette ideal ikke bare en tænkt skikkelse, men det er klart og levende fremstillet i vor Herre Jesus Kristus. Kvindeligere kan ingen kvinde bli, og mandigere ingen mand, end ved at ligne ham fuldt ud, thi han var jo det fuldkomne menneske.

Hostrup siger om kvindeligheden, at den er moderlighed. Ja, jeg tror, at den udspringer af moderligheden, — at det er kvindens moderkald, som er kilden til denne fine forskjel mellem kvinde og mand, — at det er de medfødte moderlige følelser og instinkter, som udvikler det særskilt kvindelige.

Thi denne dybere ømhed og minutiøse omhyggelighed mod sine nærmeste, den større taalmodighed i smerter, den høiere evne til at gaa ind i børns tankegang, den villighed til at gjøre opofrelser, saavel de store, som de smaa altid tilbagevendende og fuldkommen upaa-

agtede, — alt dette er jo de ofte fremhævede træk af den specielt kvindelige fuldkommenhed. Og til grund for alle disse ligger jo de moderlige instinkter.

Jeg tror derfor, hin paastand er berettiget, at kvindeligheden udspringer af moderligheden.

(Forts.).

Tyve aars arbeide for kvindestemmeret.

Den 20de mai 1867 bragte Stuart Mill ind sit berømte forslag om kvindestemmeret for det engelske parlament. Det er altsaa i denne maaned tyve aar siden det egentlige organiserede arbeide for denne sag tog sin begyndelse i England. Vi har ment, at det i den anledning kunde interessere vore læsere at faa en oversættelse af en artikel, af det engelske tidsskrift: The English Woman's Review, hvor man under ovennævnte titel faar et historisk tilbageblik over, hvad der er udrettet ikke alene for kvinders stemmeret, men for kvindesagen i det hele taget i England i disse forløbne tyve aar. Som bekjendt er det i England som i Amerika *den politiske stemmeret*, der regnes for hovedhjørnestenen i kvindesagen. Det er at være „suffragist" det gjælder. Men under den fane, hvorpaa de har skrevet politisk frigjørelse, tilkjæmper saa de engelske kvinder, ofte støttet af de mest fremragende mænd, sig den ene rettighed efter den anden. Som man af nedenstaaende vil se, har det her ikke slaaet ind, at fordringen om „det bedste" har vist sig at være „det godes værste fiende". Det gaar med dette som med saa mangt et andet gammelt saakaldt visdomsord, det udretter ikke andet end at skygge for sandhed og virkelighed. Vi faar netop her den lærdom, at det er godt at fordringerne gjælder det bedste, at det er godt, at man strax fra begyndelsen ærlig vedgaar, hvad det er fordringerne gaar ud paa, men at der ogsaa maa vises stor taalmodighed og seig udholdenhed, om det gaar smaat med at indkassere fordringerne.

„Der var", siger The English Woman's Review, „da Mill bragte ind sit forslag, ingen af sagens venner som troede, at kampen skulde vare saa længe, at politisk repræsentation, som med saa stor liberalitet har været tilstaaet mænd, skulde blive betragtet for en altfor kostelig gave til trygt at kunne betroes kvinder. Disse tyve aars stemmeretsagitation har lært os meget, den har bragt os mangen en skuffelse,

men nu, naar vi ser tilbage paa den som et hele, er den skikket til at give os tillid og haab. Til trods for tabte slag og nederlag har det aldrig gaaet tilbage. Under forskjellige ledere og med vexlende held har vi hvert aar indvundet lidt ny grund, som ikke er gaaet tabt for os igjen.

I Jacob Bright's, dens tidligste og mest elskede leders*) hænder, kom forslaget hvert aar frem i fronten tiltrods for latterliggjørelse, spot og haan og opnaaede ved en anledning den ære, at komme frem til anden læsning, men blev rigtignok saa kastet med overvældende majoritet. Hidindtil var sagen blevet betragtet, som et spørgsmaal, som hovedsagelig vedkom de liberale**), men under dens næste leder hr. Forsyth viste det sig, at god støtte ogsaa kunde paaregnes fra konservativt hold. Sagen har voxet i magt under alle de følgende ledere: Mr. Courtney, mr. Hugh Mason og mr. Woodall, den har samlet flere og flere venner inden hvert nyt parlament, indtil nu mere end halvdelen af underhusets medlemmer i realiteten slutter sig til den. For 20 aar siden begyndte en del foredrag om dette nye, men som de fleste troede upraktiske spørgsmaal at vække publikums opmærksomhed. Siden den tid har ubyre demonstrationer af tusender af kvinder baaret vidne om dets retfærdighed og nødvendighed. Sagen har været skøvet tilside, forsøgt tiet ned og afvist, gang paa gang, og de engelske kvinder staar endnu ved parlamentets dør ventende paa at faa sine rettigheder anerkjendte. Men skjønt seiren lader vente paa sig er den praktisk seet vundet. — De kvinder som nu fordrer stemmeret staar i en ganske anden stilling end den gruppe kvinder, som spredt og uorganiseret som den var, for tyve aar siden overgav sin petition med de 1500 navne i John Stuart Mills hænder. Nederlagene har været mere tilsyneladende end virkelige. Ihvorvel man endnu forholder kvinderne politisk stemmeret, har loven og opinionen gjort dem den ene indrømmelse efter den anden, og efter hver ny seir staar kvinderne med bedre organiserede tropper og mere skikkede til at bruge den magt, som de tilsidst vil opnaa. Gjennem sit arbeide for stemmeret har de vundet udvikling, værdighed og frihed i en grad, som man for tyve aar siden ikke drømte om.

Indrømmelsen af ret til parlamentarisk repræsentation har været udsat aar for aar, men det er umuligt at se tilbage gjennem denne lange aarrække uden at føle forbauselse, ikke ublandet med stolthed

*) Mill bragte sagen frem, men kunde ikke fortsætte som dens leder, da hans parlamentariske løbebane blev meget kort. Han blev valgt for Westminster i 1865 og han mistede sin plads i 1868. Han kom aldrig ind i parlamentet igjen, han døde i 1873.

**) Mill's forslag støttedes af 70 liberale og 11 konservative.

Red.

over de fremskridt, som er blevet gjort næsten paa ethvert omraade, hvor kvinder har været uretfærdig behandlet. Dette er blevet udrettet med langt større tab af tid og kræfter, end om der havde været anledning til at benytte den almindelige konstitutionelle methode: den direkte appel fra vælgerfolket til den lovgivende magt. I hvert misbrug, som mænd har ønsket at rette paa, har de været hjulpet af sin stemmeret, der i lighed med den nye tids adgang til benyttelse af mekaniske kræfter har gjort ethvert foretagende let: kvinder har derimod været under samme vilkaar, som den antike tids folkeslag, som har udført uforgjængelige vidundere i kraft af sin vilje og kun ved hjælp af sine hænder. Aldrig har en sag gjort saa vidunderlige fremskridt i saa kort et tidsrum, som den sag, der gaar under navn af „kvindesagen", men saa kan ogsaa de, som har hørt til de indviede bevidne, at aldrig har saa utrættelig en iver, saa uafladelig en opofrelse og saadan seig taalmodighed været vist af saa stort et antal personer.

For tyve aar siden, da den første kvindestemmeretsforening dannedes, var kvindernes stilling meget forskjellig fra hvad den er i dag. Der fandtes neppe gode skoler, eller andre midler, hvorved de kunde opnaa grundig undervisning. Ingen af de høiere stillinger var aabne for dem, ingen havde offentlige ansættelser, og de var ved lov berøvet mange af de mest elementære menneskerettigheder. Den stadige udholdenhed i at fordre ophævelsen af misbrugene, som har været vist af medlemmerne af stemmeretsforeningen har bragt den ene seir efter den anden, medens neppe noget er vundet af kvinder, som ikke har tilhørt „Suffrage Society".

Det er umagen værd at se tilbage paa, hvad der i dette tidsrum er udrettet for Englands, Skotlands og Irlands kvinder.

Det første fremskridt var vedtagelsen af loven om kommunal valgret for kvinder (the Municipal Franchise Act) i 1869 (først 12 aar senere blev den udstrakt til Skotland). Denne reform var imidlertid i grunden blot en hævdelse af de gamle love og kan heller siges at stadfæste gamle rettigheder end at tilstede nye, men den bevidste anerkjendelse af dem havde dog intet ringere end en social omvæltning tilfølge, hvad der tydelig viste sig det følgende aar, da stemmeret til skolekommission (School board) gaves kvinder som en selvfølgelig ting. De nærmeste følger af den nye interesse for offentlige sager, som skolekommissionsvalgene vakte, var, at kvinderne begyndte at deltage mere i andre offentlige valg, og at benytte sig af alle de lokale og kommunale rettigheder, som de gamle engelske love havde tilstedet dem, men som i aarenes løb var blevet liggende ubenyttede. I 1880 gav øen Man's parlament, (the House of Keys) fuld politisk stemmeret til kvinder, som opfyldte de stemmeretsbetin-

gelser, som var sat for mænd, og i det paafølgende valg tog en mængde kvinder del.

Det er nu blevet en saa almindelig og selvfølgelig ting i vort land, at kvinder tager del i de offentlige anliggender, at man har vanskelig for at tænke sig, at for tyve aar siden var der neppe nogen kvinde uden dronningen og nogle af hoffets damer, som indehavde offentlige hverv. Det var ved skoleraadsvalget i 1870, der indtraadte en forandring i dette. Ved dette valg blev 8 kvinder valgte, og bevægelsen gik saa stadig fremad, at et par aar efter var antallet af de valgte kvinder steget til 80. I 1873 fandt den første regjeringsudnævnelse sted af en kvinde til en post af betydenhed, idet mrs. Nasson senior blev ansat som assisterende inspektør ved arbeidshuse. Den rapport hun afgav gjorde meget til at vække offentlighedens opmærksomhed for nødvendigheden af kvinders deltagelse i fattigvæsenets administration, og i 1875 blev den første kvinde valgt til fattigforstander. Mange andre kommunale bestillinger er ogsaa efterhvert betroet kvinder.

For tyve aar siden var kvinderne i høi grad mishandlet af lovgivningen. Dette gjaldt ogsaa ugifte kvinder, som maatte taale alle de forurettelser, som nonconformister og katholiker led under for et par aarhundreder siden, de var saaledes udelukket fra al høiere lærdom og universitetsdannelse, men de gifte kvinders stilling var dog uendelig meget værre, det var virkeligt slaveri. Fra det øieblik en kvinde giftede sig, var hendes eiendom konfiskeret, hendes indtægter tilhørte med lovens fulde ret en anden, hun var for hele sin livstid bundet til en mand, som kunde plage og mishandle hende, og som ikke var forpligtet til at ernære hende, medens hendes børn i lovens øine ikke var hendes, hverken medens hendes tyran levede eller efter hans død. Det har taget mangt et kampens aar, — og kampen har vi lov til at kalde meget heroisk, naar vi tager i betragtning, hvor faa hjælpemidler, der har staaet til de kjæmpendes raadighed — for at faa sikret kvinderne en efter en af disse naturlige rettigheder, og striden er langt ifra udkjæmpet endnu. Den værste uretfærdighed af alle: den at ægteskabet berøvede kvinderne al ret til at beholde sin formue, var det første man vilde tillivs. Og skridt for skridt fik man ende paa den. Et reformforslag om „gift kvindes eiendomsret“ gik igjennem i 1870, herigjennem bestemtes det, at det erhvervede skulde tilfalde den virkelige erhverver. Saa underligt det nu kan forekomme os, var det dog først efter lang betænkningstid, man gjorde denne indrømmelse, imidlertid blev den den første bresche i den forskansning, som sidenefter maatte falde for de stadige og gjentagne angreb. Reformen fulgtes af lignende reformer i Irland i 1871 og i Skotland i 1877 og 1881. Men det var først i parlamentssesionen 1882, at fuldstændige

og retfærdige forholdsregler blev tagne for at sikre de gifte kvinder ret til eiendom og frihed til at afslutte kontrakt.

Lovlig ret til skilsmisse, naar hustruen blev brutalt behandlet af sin ægtefælle, blev ikke tilstaaet, førend i 1878 gjennem et tillæg til ægteskabsloven.

At loven ikke tilkjender moderen nogen ret til sine børn vedbliver at være en skrigende uretfærdighed, som alle kvinder maa harmes over. En del smaareformer har vistnok forbedret tilstanden lidt, men kvinderne maa ikke give sig, førend begge forældres lige ret til børnene er fuldt anerkjendt.

I dette tidsrum af tyve aar har vi ogsaa seet ivrige reformbestræbelser for at skaffe pariakasten blandt kvinder lovens beskyttelse, og høiere krav til samfundets moral og samme krav til mænds og kvinders moral blive stillet. Den hele bevægelse begyndte med en revolt mod de uvilkaarlig indførte og ukonstitutionelle politilove, den har i aarenes løb voxet i magt og udbredt sig i folkets dybeste lag, og den er ingenlunde stanset endnu, om end de omtalte love blev ophævet forrige aar. I 1880 gik et forslag, gaaende ud paa at beskytte pigebørn under 13 aar igjennem, men utilstrækkeligheden af denne forholdsregel blev saa indlysende, at den britiske nation — for saa intens var den almindelige indignation, at man kan sige underhuset ved den leilighed ikke var andet end et medium for nationens følelse — fik indført yderligere reformer i sin kriminallov i 1885. (The Criminal Law Amendment Act). Og hundreder af mænd og kvinder er den dag i dag i fuldt arbeide med at forhindre den nye lov fra at blive et dødt bogstav.

Ser vi hen til, hvad der i dette tidsrum er udrettet for den kvindelige opdragelse, viser det sig, at der paa dette omraade er foregaaet en hel revolution. For tyve aar siden var der paa et par undtagelser nær, ingen bedre art af skoler end de saakaldte „boarding schools“, hvor intet blev lært grundig og ordentlig. Og hvad staten ydede til sine døtres opdragelse var omtrent lige med intet. Om noget der kunde ligne universitetsdannelse for kvinder var der ikke tale.

I 1869 dannedes en forening i London til fremme af den kvindelige opdragelse og Hitchin College var den første høiere skole, som blev oprettet. I 1870 begyndte et kursus forelæsninger for kvinder i Cambridge med adgang til afgangsexamen. The Queen's University i Irland aabnede ogsaa sine første kurser for kvinder, og nu gik det fremover med stærkere og stærkere fart. En mængde gode elemtærskoler og høiere skoler oprettedes. En ny stor forening, som blev stiftet af mrs. William Grey i 1871 under navn af National Union, gjorde overordentlig meget til sagens fremgang. Girton og Newenham*)

*) I Chambridge og omegn. *Red.*

høiskoler (colleges) blev oprettet. Manchester nye høiskole gav kvinder adgang, og Bristol University College oprettede stipendier for dem. Den ene undervisningsanstalt efter den anden fulgte exemplet indtil i aaret 1878 London universitet gav kvinder adgang til alle sine examener og grader. Det er saaledes Englands yngste universitet, som har æren af at have gaaet i spidsen for denne reform. Cambridge universitet, som længe mere kunde siges at have taalt end anerkjendt sine kvindelige studenter, gav dem gjennem et votum, hvor 398 stod mod 38, adgang til sine forelæsninger og examener. Durham, Oxford og Wales universitet har gjort kvinderne større og mindre indrømmelser, og bevægelsen gaar fremdeles seirrig fremover.

Men de kvindelige studenter har ogsaa vist sig tilliden værdig. De samler ind en rig høst af diplomer, og belønninger. Meget staar endnu tilbage, før kvinder staar paa lige fod med mænd med hensyn til undervisning i vort land, men der er et saa stadig øgende antal af kvinder, som benytter sig af de fordele, de har vundet, og den almindelige mening er saa forandret til gunst for sagen, at der ikke findes spor af frygt for nogenslags tilbagegaaende bevægelse.

Kvinders ret til at virke i det kald, og beklæde de embeder, de personlig føler sig mest skikket for, er blevet mere og mere anerkjendt i den samme periode; men de har her havt en haard kamp at bestaa med de tidligere privilegeredes laugsfordomme. Dette har vist sig bedst inden lægestanden. For tyve aar siden havde kvinder ingen anledning til at studere medicin i England (med undtagelse af miss Garret og dr. Blackwell, hvem det havde lykkedes at slippe ind ad veie, som øieblikkelig blev lukket for deres kjøn igjen) og naar de efter aars studier i udlandet havde opnaaet de fornødne kundskaber, blev de hjemme nægtet al offentlig erkjendelse af sin duelighed. Værst saa det ud for sagens fremgang i 1873, da den kjække lille skare af kvindelige Edinburgher studenter gjennem offentlig retsafgjørelse blev hindret i at fortsætte sit arbeide. De paafølgende aar blev der gjort store anstrængelser for at faa parlamentet til at give kvinder ret til at praktisere som læger, og i 1876 lykkedes det at faa en reformbill, gaaende ud paa dette, igjennem i underhuset. Adskillige læger i Irland havde vist kvinderne velvilje, og flere af de studerende tyede derfor til dette land.

Et andragende til „Kings and Queen"'s medicinske høiskole i Dublin om at give kvinder adgang til grader og examener blev indrømmet, og tidlig næste foraar havde allerede fem kvinder sine diplomer i orden. London School of Medicine udsendte ogsaa snart kvindelige medicinske kandidater, som fuldførte sin uddannelse i „the Royal Free Hospital", som blev aabnet for kvinder 1877. Flere medicinske høiskoler i Skotland og Irland har fulgt exemplet og optager kvinder

og mænd paa samme betingelser. Sagen kan saaledes nu siges at være afgjort, og det er blot et tidsspørgsmaal, naar kvinderne i hver betydeligere by i England vil have anledning til at kunne henvende sig til en læge af sit eget kjøn.

I 1883 blev den første kvindelige læge ansat af regjeringen.

Kvinder har nu ogsaa offentlig ansættelse ved post-*) og telegrafvæsenet samt i banker. For tyve aar siden havde dannede kvinder ikke stort andet at ty til end det daarlig betalte lærerarbeide, nu har strømmen fordelt sig. Mange damer er ansatte som farmaceuter, mange som udexaminerede sygepleiersker, som bogholdere, kasserere, træskjærere, tegnere, malere, dekoratører. Der er ogsaa kommet en frisk foretagsomhedsaand ind blandt de unge piger, de sidder ikke længer og venter, indtil den strænge nødvendighed tvinger dem til at søge erhverv, de begynder at gjøre som sine brødre, de søger at lære noget nyttigt, som kan sætte dem i stand til itide at tjene sit livsophold paa en hæderlig maade.

For at faa gjennemført alle disse reformer og en mængde andre, som det vilde blive altfor vidløftigt at nævne her, har kvinderne sluttet sig sammen i forbund og foreninger, undertiden alene, undertiden sammen med mænd. Kvinders deltagelse søges nu fra alle sider til løsning af spørgsmaal, som man for tyve aar siden vilde have erklæret laa langt udenfor kvindens sfære. Skal noget nationalt eller lokalt arbeide sættes igang, henvender man sig til kvinderne om hjælp. De danner en del af ethvert politisk og literært auditorium, de er paa talerstolen ved store partimøder og har ledelsen af mægtige partiassociationer i sine hænder. For tyve aar siden var en kvindelig foredragsholder en mærk værdighed, det fik hun føle ikke mindre ved de overdrevne lovtaler, end ved den impertinente kritik, hun mødte, naar hun udtalte sig om offentlige sager, nu har kvinder noget at sige i næsten hvert eneste socialt spørgsmaal og — de siger det godt.

Med den nye magt, kvinderne nu har i sin haand, har de faaet nyt ansvar, og de har faaet ny og stærkere interesse for det samfund, hvori de nu er aktive og dygtige borgere. Det sneversyn, som baade var en følge af og en aarsag til deres svaghed og isolerthed, forsvinder mere og mere. Istedetfor den tomme begivenhedsløse tilværelse, som saa mange tusinder af kvinder førte for tyve aar siden, lever de nu et liv, fuldt af indhold og interesse, og at denne velsignelsesrige forandring hovedsagelig skyldes de kvinder, som alle disse aar har arbeidet for politisk repræsentation, er der ingen ærlig iagttager, som kan nægte."

---

*) Ved postvæsenet i England er der nu ansat 51,000 faste funktionærer, deriblandt 6000 kvinder. *Red.*

Forskjelligt.

Isblomsten.

Der hang den fast ved bækkens rand,
hvor sagte randt det kolde vand,
hvor isstængt dunkle længsler græde
og blege sommerdrømme glede.

Den lytted taus hvert langt sekund
til vemodssus fra bækkens grund.
Den vilde græde, om den kunde,
men ei den kan sin sorg udgrunde.

Mod solens høie skjønheds pragt
den droges med en selsom magt.
Der kom en fred. Den aner stille,
det blir dens død de straaler milde.

Det var som alle gaader svandt,
nu løstes alle baand, som bandt,
den blege isblomst føler varmen
af solens lyse blik i barmen.

Mens bækkens seiersjubel lød,
løs alle vaarens kræfter brød,
men vintrens isblomst græd saa stille
og smelted hen i taarer milde.

T.

Elberfeldt-systemet: Fattigforsørgelse ved frivillige, men af kommunen beskikkede fattigværger under det offentliges kontrol — er forsøgsvis indført i et af Kristianias fattigforstander-distrikter. Fattigforstanderdistriktet, der staar under den fast ansatte fattigforstander, er inddelt i 6 distrikter, hvert under en distriktforstander; hvert af disse distrikter er igjen inddelt i 12 roder, for hver rode er ansat en fattigværge. — Fattigværgerne har det umiddelbare tilsyn med de fattige; roden omfatter et vist antal huse eller familier; som regel skal fattigværgen ikke have mere end 5 af fattigvæsenet understøttede familier under sin forsorg. —

Hver 14de dag afholdes regelmæssig møde af distriktsforstanderen og distriktets fattigværger. I disse møder bevilges midlertidig understøttelse til de fattige under forbehold af fattigkommissionens approbation. — Understøttelsen udbetales af fattigværgen.

Kristiania magistrat og formandskab har til gjennemførelse af denne ordning opnævnt 6 distriktsforstandere og 72 fattigværger. Da det hele er tænkt som et forsøg, burde man da ikke med det samme have gjort forsøg med ogsaa at anvende kvinder som fattigværger? Siden 1875 har man i England ansat kvindelige fattigforstandere, og deres tal er stadig voxende, da flere af disse kvinder har vist sig at være i ganske særegen grad skikkede for dette hverv.

I kvindesagsforeningens møde lørdag den 30te april holdt frk. Wang et foredrag om „personlig frihed". Foredragsh. fandt den personlige frihed forkastelig, hun mente den vilde virke kontra samfundet og institutionerne og lod til at betragte den ensbetydende med de laveste drifters herredømme. I Wicksells nylig forud afholdte foredrag, mente hun at have fundet en ledetraad til, hvad læren om individets frihed vilde føre til. Mod „personlig frihed" stod kristendommens lære, mente foredragsh., men da saa yderst faa i vore dage var virkelig kristne, kunde denne ikke som samfundsmagt danne noget bolværk mod de opløsende kræfter. Man maatte se sig om blandt de moderne filosofiske systemer for at finde dette. Spencer kunde man ikke slutte sig til, da han satte menneskene altfor lavt og altfor meget hævdede den stærkeres ret.

Men den Comteske positivisme med dens pligt- og samfundslære, vilde hun haabe maatte vinde mere indgang, den vilde fremme samfundets udvikling. Foredragsh. søgte derpaa at give en ganske kort oversigt over Comtes system. Ogsaa den rolle, Comte i sit idealsamfund tildeler kvinderne, lod til at tilfredsstille foredragsholderen.

Danmark. *I „Kvinden og Samfundet"s aprilhefte skrives*: Det har været en skuffelse for os og sikkert for alle kvindesagens venner, at hverken lovforslaget om underholdsbidrag til de uægte børn eller lovforslaget om tilsyn med pleiebørn er blevet gjennemført i den nu afsluttede rigsdagssamling. Imidlertid er der efter forlydende opnaaet forstaaelse mellem justitsministeren og det paagjældende folkethingsudvalg om affattelsen af det førstnævnte lovforslag. De ændringer, folkethinget har foretaget er i virkeligheden ogsaa meget beskedne, saa at det vel nok tør antages, at lovens gjennemførelse i den næste rigsdagssamling er sikret. Men vi ville rigtignok ikke lægge skjul paa, at det har forundret os, at

en saa demokratisk lov som denne ikke har hørt til dem, folkethinget har været mest ivrig for at fremme.

Paa den anden side er det os en glæde at kunne udtale vor tak og paaskjønnelse til det høie *folkething* for at det *for første gang har vedtaget grundsætningen om kvindens kommunale valgret.* Ogsaa *indenrigsministerens* holdning overfor denne sag, har været ret imødekommende, saa at det tør antages, at en beskeden reform paa dette omraade ikke vil støde paa modstand fra regjeringens side. Om saa det høie landsthing heri vil følge ministeriet er ganske vist mindre sikkert.

Efter den stilling, indenrigsministeren har indtaget til sagen, tør det forventes, at spørgsmaalet om kommunal valgret for ugifte skatydende kvinder i den kommende rigsdagssamling vil blive reist for hele landets vedkommende. Kvinderne udenfor Kjøbenhavn bør derfor tage under overveielse, om de ikke ligesom de kjøbenhavnske kvinder ville støtte sagen ved en adresse og derved i gjerningen vise deres taknemmelighed mod kvindesagens utrættelige talsmand paa thinge, hr. folkethingsmand Fr. Bajer.

England. *En adresse til kvinderne i Irland.* 23 engelske damer har sat sig i spidsen for udfærdigelsen af en adresse, som skal udtrykke de engelske kvinders sympati for deres ulykkelige søstre i Irland.

Adressens ordlyd er følgende:

Vi undertegnede engelske kvinder sender hjertelige hilsener til vore lidende søstre i Irland og erklærer, at vi paa det bestemteste fordømmer tvangslovene, og at vi vil bruge al vor indflydelse til istandbringelse af en homerule-lov, som kan tilfredsstille de berettigede fordringer fra det irske folk, som dets repræsentanter er fremkommet med i parlamentet. Men vi opfordrer eder paa samme tid til, for eders egen skyld, saa taalmodig som muligt at udholde det fortryk og de lidelser, som nu vil komme over eder, men mod hvilke — det er vi forvissede om — den opbragte og rettænkende masse af det engelske folk snart vil hæve sin røst saa stærkt, at de maa forsvinde.

(Efter »Aftonbladet«).

Indhold: Om kvindelighed, foredrag, holdt i Norsk kvindesagsforening i Throndhjem (af fru Antonie Løchen). Tyve aars arbeide for kvindestemmeret. Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 1ste Juni 1887.	No. 11.

Om kvindelighed.

Foredrag, holdt i Norsk kvindesagsforening i Throndhjem den 20de april 1887

af

Fru Antonie Løchen.

(Forst. fra forrige no.).

Og denne kvindelighed, den skulde altsaa efter vore modstanderes mening skades og forsvinde, hvis kvindesagens reformer blev gjennemførte.

Hvori bestaar da disse reformer?

De bestaar med ét ord deri, at kvinderne skal have fuld frihed og ligeberettigelse med mændene til at uddanne og benytte alle de evner og kundskaber, som de maatte være i besiddelse af.

Og dette skulde skade kvindeligheden? Kvindeligheden skulde gaa tabt, ved at kvinderne fik udvikle sig aldeles frit?

Dette er virkelig aldeles meningsløst. Thi bestod kvindeligheden i noget ydre, kunstigt, tillært, *da* kunde man tro, at tvang og stængsler, love og forordninger kunde fremhjælpe den. Men, saa sandt den har sin grund i kvindens inderste, dybeste *natur*, ligesaa umuligt er det, at den skulde tabes ved, at denne naturs evner og kræfter faar udvikle sig og anvendes frit.

Nei, hvad det er, som gaar tabt, efterhvert som kvindesagen faar sine reformer gjennemførte, det er kvindeagtigheden. Naar nemlig kvinderne fra barndommen af voxer op under fuld udvikling af alle sine evner og med klar bevidsthed om, at de har ansvar for, hvorledes de benytter disse evner i livet, da vil alle de smaalige feil, som aarhundreders indsnevrede forholde saa frodigt har udviklet, lidt efter lidt forsvinde. Fjerner man nemlig de forholde, der er skyld i feilene, da er det jo en selvfølge, at ogsaa feilene med tiden vil udryddes.

Blandt disse kvindeagtige feil, som vi vil bekjæmpe, er der forresten en, som før falskelig er blet regnet til de kvindelige dyder, og deraf kommer kanske for en del den misforstaaelse, at kvindeligheden skulde lide ved kvindesagens fremgang. Jeg mener svagheden. Den er blet kaldt eftergivenhed og er blet fremstillet som saa ægte kvindelig. Den svage hustru, som bare støttede sig til sin mand og gav efter for hans vilje i alle ting, uanseet om han havde ret eller ei, hun blev jo fremstillet som et mønster. Men nu begynder heldigvis baade mænd og kvinder at faa øinene op for, at saadan skal det ikke være. Man forstaar nu, at den bedste hjælperske og kammerat — og altsaa den kvindeligste hustru — er ikke den, der bare er et ekko af mandens meninger, men at det tvertimod er den, der selv er en personlighed, — selv kan tænke og dømme, og som stærk og selvstændig handler efter sin overbevisning.

Hver mand, for hvem det ikke er det vigtigste bare at faa medhold i alt, men for hvem det gjælder *at vinde fremad mod idealet*, han vil ønske sig en kraftig og tænkende hustru, som med fuld sympathi og forstaaelse vil være ham en forstandig raadgiver paa veien. Han vil vide at gjøre forskjel paa svaghed og godhed.

Svagheden giver efter alletider, selv hvor det gjælder noget urigtigt. — Dette er og blir i bund og grund forkasteligt ligesaavist hos kvinden som hos manden.

Godheden derimod, den giver saa gjerne efter, hvor det bare kommer an paa at ofre sin egen vilje og lyst for den andens; men — gjælder det at handle mod sin overbevisning om, hvad der er ret og godt, da viger godheden *i kraft af godhedens eget væsen* ikke et haarsbred. Og denne godhed er naturligvis lige saa ønskværdig hos kvinden som hos manden.

Og naar man fordum prisede den „yndige svaghed“ hos kvinden, lod man nok ganske ude af betragtning det faktum, at det er disse samme kvinder, som blir mødre. Var svagheden priselig ogsaa hos dem? At paastaa det, har dog vel ingen dristet sig til. Indbildte man sig da, at den nødvendige karakterstyrke kom med moderværdigheden? Enhver erfaren ved, at man tvertimod taber lidt af sin kraft, baade den legemlige og den aandelige, for hver gang man blir moder. Hvordan ræsonnerede man da? Det forstaar jeg ikke.

Der er jo intet menneske i verden, som har saa stor indflydelse over menneskesind og menneskehjerter, som en moder. Gjennem alle barndomsaarene, da sindet er saa blødt og modtageligt for hvert indtryk, da er det moderens ord, moderens exempel, moderens hele tankegang og væsen, der uafladelig indvirker paa barnet. Mangler hun karakter, dømmekraft og viljestyrke, da vil dette i de fleste tilfælde sætte sit mærke paa barnet. Er hun derimod en kraftig karak-

ter med selvtænkning og dømmekraft og med styrke i viljen til det rene og gode, da vil de unge sind ligesaa vist bli paavirkede deraf.

Er saa ikke en saadan moder mere fuldkommen og altsaa mere i sandhed *kvindelig*, end den svage?

Og de kvinder, der vælger at forblive ugifte? At *de* for at beholde kvindeligheden, maa være svage og „klyngende sig til den stærke mand", som det altid før saa smukt hedte, det vil nok ingen længer falde paa at mene. Nei, saa langt er vi dog komne frem, at der vistnok ikke mere findes et fornuftigt menneske, som ikke føler glæde og frigjørelse i sit hjerte for hver ugift kvinde, om hvem han hører, at hun kjæk og modig bryder sig sin egen bane i livet og finder sig en livsgjerning.

Altsaa blir resultatet, at svagheden altid er forkastelig, og at det maa være en god og fortjenstlig sag, at arbeide paa at udrydde den sammen med de andre kvindeagtigheder og udvikle kraften og selvstændigheden hos alle kvinder, ligesaavel de vordende hustruer, som de ugifte.

(Heldigt er det jo, at man kan komme til dette resultat, da det vilde bli af de mere vanskelige opgaver paa forhaand at forudsige, til hvilken af disse to klasser hver liden pige i fremtiden skulde komme til at høre!).

Gives der saa noget bedre middel til at udvikle styrke og selvstændighed end kundskaber, dannelse og frihed til at benytte alle sine evner, i hvad retning de end maatte ligge?

Jeg kjender ialfald intet bedre.

Saa er der blet anført, at naar kvinderne faar smag paa at være i selvstændige stillinger, saa mister de lysten til at gifte sig. Følgelig maatte mændene nægte dem adgang til disse stillinger og saaledes indirekte tvinge dem til giftermaal. — Forhaabentlig er det faa, meget faa mænd, som vil vedkjende sig en saadan tankegang, og forhaabentlig er det ligesaa faa, som vil tage tiltakke med en hustru, der kun har ham kjær som forsørger, ikke elsker ham som personlighed.

At noget menneske, enten mand eller kvinde, skulde være saa interesseret og optaget af sit arbeide, at det skulde miste *evnen til at elske*, kan vel ingen mene.

Hvis derfor en kvinde, naar hun faar fuldkommen frit valg, heller opgiver sin beiler end sit arbeide, da er det klart, at hun *ikke elsker* ham, og da kan de begge prise sin lykke, at hendes livsstilling var saa selvstændig, at hun ikke af pekuniære omstændigheder fristedes til at narre baade sig selv og ham med en opkonstrueret kjærlighed.

Elsker hun ham derimod, elsker ham saadan, som man maa elske sin husbond for at kunne gjøre ham lykkelig og bli lykkelig selv, — og er forholdet saadan, at hun *maa* opgive sin tidligere livsgjerning, naar hun gifter sig, — da vil hun med hjertets glæde gjøre dette for at følge ham til dagenes ende, og kjærligheden vil gjøre hende den nye virksomhed uendelig kjær.

Af 1000 kvinder vil det være saaledes med de 999.

Men er der saa en af de tusinde, som har faaet et saa udpræget talent, et saa stort kald i en særegen retning, at hun frivillig giver afkald paa kjærlighedens lykke for aldeles uhindret at kunne fortsætte sit arbeide, — hvem vilde da tvinge hende til at vælge kjærligheden?

Og desuden — saa stor og ualmindelig maa vistnok denne kvindes begavelse da være, at samfundet sikkert stod sig paa, at hun blev i sin livsgjerning. Thi i denne vil hun efter al sandsynlighed komme til at levere et godt helstøbt arbeide, mens hun som hustru og især som moder kun vilde bli noget *halvt*. Thi selv om omstændighederne fra først til sidst havde negtet hende at uddanne sine specielle evner og derved hindret hende i nogen gang at smage tilfredsstillelsen derved, saa vilde dog evnerne og den stærke trang leve i hendes sjæl og hindre hende i at hengive sig med glæde og fuld interesse i nogen anden gjerning. Men uden interesse og glæde magter man aldrig at gjøre noget helt. Og mismodig vilde hun mangen gang føle tungt og selvbebreidende, at hun ikke formaaede at udfylde sin plads i livet.

Langt bedre for alle parter, at denne kvinde fik følge sit stærke kald uforstyrret!

Men der maa vel ogsaa kunne tænkes tilfælde, hvor kvinden kan vedblive i sin selvstændige stilling, naar hun gifter sig? Uden tvil. Saa længe hun ingen børn har, vil det vist meget ofte kunne lade sig gjøre. Men blir hun moder, og vil hun ikke bare være det af navn, men vil hun være alt det for barnet, som en mor kan være, da blir det vanskeligere at ordne.

Mange stillinger kan man vel ogsaa da beholde, men alle de, som fordrer meget langvarige og stadige fravær fra hjemmet, kan efter min mening ikke forenes med en mors gjerning, mens børnene endnu er smaa.

Fru Edgren har i „En Sommersaga" berørt dette spørgsmaal. Kampen mellem den elskende hustru, hvis lykke ene findes i Norge hos hendes mand, og den store kunstnerinde, som maa være aar ad gangen i Italien, er ypperligt skildret, og denne konflikt — (mellem hustru og kunstnerinde) — er ogsaa fint og yndigt og tilfredsstillende løst. Men konflikten mellem en *mors* følelser og malerindens længsel

efter sit arbeide, den er ikke løst, — ja, den er i grunden ikke engang fremstillet, thi en *moder* har jo fru Edgren her ikke skildret. Ulla har ikke et fnug af ægte moderfølelser. Kunstnerinden længes efter de deilige barnemodeller i Italien og betragter det som forræderi mod sin livsopgave, at hun udsætter med at skabe deres billede paa lærredet. En mor vilde følt, at tusinder gange herligere end at frembringe de skjønneste *malerier* af børn, er det at udvikle legemets og sjælens høieste skjønhed og dygtighed og skraft hos sine egne levende børn! En mor vilde følt, at den opgave at sørge for disse smaa, som man selv har sat ind i verden og har ansvar for, den maa *først* løses, inden noget andet krav har ret til at blive hørt.

Ulla føler imidlertid ikke noget af dette, thi hun er slet ikke mor. Hun er bare kunstnerinde.

Men, — „Hvo ei kan bygge sit eget hus,
hvad stort han bygger, det gaar i grus,“

staar der. Svigter man troløst de nærmeste pligter, — kun liden velsignelse vil det vel da bringe, om man glimrende opfylder de fjernere.

Og en mors gjerning kan ikke udøves paa frastand. Saa længe børnene er smaa, kan den ikke engang udføres, ved at være hos dem enkelte timer, f. ex. en stund om morgenen, en om middagen og en om aftenen. Thi den bestaar jo ikke i bare at give visse befalinger og anordninger, for derpaa at meddele straf eller belønning, eftersom de blir overholdte, men den bestaar allermest i den før nævnte gode indflydelse, som, barnet uafvidende, indvirker paa dets sind og hjerte og bringer det til at elske det gode og vende sig i afsky bort fra det onde, — et resultat, som ikke alverdens befalinger og udmærkede lærdomme kan frembringe.

Men en saadan indflydelse opnaaes ei paa nogle smaastunder. Den vindes bare ved et nogenlunde stadigt samvær. Og derfor kan der ikke bli tale om at forene modergjerningen med en stilling, der holder hende den meste tid borte fra hjemmet. Det gjælder altsaa isaafald at vælge mellem dem.

Pekuniært betragtet vil det vistnok være det klogeste at beholde et lønnende arbeide udenfor hjemmet og saa overlade moderpligterne til et andet menneske. Men bør vel pengespørgsmaalet her være det afgjørende? Nei, gjælder det hensynet til den opvoxende slægt, til dens mere eller mindre heldige opdragelse, da maa alle andre hensyn vige for dette, det vigtigste paa jorden: Opdragelsen af *mennesker*.

Hvad alle verdens lærere og videnskabsmænd skal bygge paa, dertil lægger jo nemlig hver moder grundvolden. Kan hun faa fremdraget og opelsket de gode egenskaber og slumrende evner i børnenes

sjæl, — kan hun faa styrket deres vilje til pligtopfyldelse og selvfornegtelse og faa fyldt deres hjerter med kjærlige og rene tanker, — kan hun faa vakt deres begeistring for alt stort og skjønt, og kan hun faa udviklet deres legemers sundhed og kraft, — da er i sandhed den sikre grundvold lagt, hvorpaa gode og helstøbte mennesker kan opvoxe.

Og at denne barnets første opdragelse og udvikling aldrig kan ventes at bli saa god, hvis den overlades til et betalt menneske, som naar en kjærlig og retsindig og ædelttænkende mor selv leder den, det maa vel ansees som afgjort.

For samfundets, som for den enkelte families skyld maa man derfor ønske, at — hvor et saadant valg maa gjøres — modergjerningen da maa gaa af med seiren.

Umuligt er det for mig at forstaa, at det modsatte nogen gang kan blive tilfældet.

Hver kvinde, som har prøvet, hvad det vil sige, efter haab og venten at faa et lidet levende barn i sin arm, — som har følt, hvordan hjertet bævede af dybeste taknemmelighed, af tilbedende ærbødighed for det underværk, *at et menneske var født til verden*, — som har følt henrykkelsen over, at dette menneske, dette lille, hjælpeløse væsen var ens eget, — og som har følt ansvaret ved, at dette barns skjæbne for en stor del vil afhænge af den opdragelse, man giver det, — hvor kan den kvinde, som har oplevet alt dette, frivillig, uden bydende nødvendighed overgive omsorgen for dette sit barn til en anden?

Kan noget synes umuligere? Og — kan noget være mere i dybeste grund *ukvindeligt?* Nei, intet.

Thi, er det saa, at kvindeligheden udspringer af moderligheden, da blir det jo en ufravigelig følge, at, hvor denne mangler, der kan kvindeligheden ikke findes.

Og derfor — naar en kvinde mangler moderligheden i den grad, at hun af nogen anden grund, end den bitre nødvendighed, overlader omsorgen for sit barn til andre, da, men ogsaa alene da, kan man have berettigelse til, at udtale det strenge ord: ukvindelighed!

En falsk, en ydre kvindelighed, der for verdens øine kan se meget tiltalende ud, kan denne kvinde vistnok besidde, men den ægte, den fra moderligheden udspringende, den kan hun selvfølgelig ikke eie.

Enkelte har udtalt, at, hvis faderen kunde afse mere tid til sine børn, end nu oftest er tilfældet, saa vilde moderen bli mere fri, uden at børnene tabte noget derved, — ja, at det kanske endog vilde være en fordel for dem. Naturligvis. *Kan* faderen ofre mere tid paa børnene end de korte spisestunder, hvilket i de fleste hjem, jeg kjender, er den eneste tid, han er fri fra sit arbeide og kan omgaaes dem, — da vil det vistnok være udmærket godt for alle parter og i alle til-

fælde, (enten moderen da vil nyde glæden ved samværet med dem alle, eller hun vil benytte tiden anderledes). Dog dette blir jo en sag, som kun kan afgjøres af hvert særskilt ægtepar selv, og hvorom udenforstaaende ingen meninger kan udtale. Men *maa* nu det mere stadige samvær med børnene overtages for største delen af den ene af forældrene, da bør jo dette bli den, der er mest skikket dertil. Og at dette i regelen er moderen, derom er der vel ingen tvil. Thi den utrættelige taalmodighed og den villige selvopofrelse, som udfordres af dem, der skal omgaaes børn, netop disse træk var det jo, som specielt skulde være den kvindelige fuldkommenheds særkjende. Det hører vel ialfald til sjeldenhederne, at de findes saa udprægede hos faderen.

Jeg har saa udførlig behandlet moderens forhold til børnene, fordi just dette har givet anledning til saa mangen strid mellem kvindesagens venner og dens modstandere.

Vi, der kjæmper for kvindesagen, mener nemlig, at netop dens gjennemførelse skal klarne blikket endnu mere for alle livets ansvar og pligter og saaledes ogsaa for modergjerningens store opgave. Vi tror, at den vil bringe en endnu dybere forstaaelse af, at denne opgave er den vigtigste, den skjønneste, den ansvarsfuldeste paa jorden, og at hjertets og aandens høieste dannelse aldrig kan anvendes bedre end til denne opgaves løsning.

Vore modstandere derimod siger, at kvindesagen vil udrydde de moderlige følelser, og de henviser til Amerika, hvor den friest har udviklet sig, peger paa enkelte udskeielser der og paastaar, at det er kvindesagens gjennemførelse, som er skyld deri. Men af mange er det paavist, at disse foreteelser forekommer fuldt saa ofte i Frankrig. Og da dette land, hvor den bekjendte „code civile“ fremdeles gjælder, af alle civiliserede lande er det *mindst* kvindesagvenlige, saa er det jo dermed godtgjort, at hint bevis mod vor sag er fuldkommen uholdbart.

Angaaende den paastand, at kvinderne ikke skulde taale anstrengelserne ved de videregaaende studeringer, og at de derved skulde i *legemlig* henseende bli uskikkede til at være mødre, saa er dette endnu bare en løs gjætning. Først efter mange aars samlede erfaringer og nøiagtige beregninger af alle tilstødende, tilfældige omstændigheder kan man have berettigelse til at dømme herom.

At der i smaapigernes og de unge kvinders liv (særlig de snørte, høihælede, forlystelsessyge modedamers), raader mange skikke, der kanske virker fuldt saa helsenedbrydende som tankearbeider, — derom skal jeg henvise til dr. E. Bulls udmærkede foredrag „om kvindens helbred“.

Selv har jeg ogsaa for et par aar siden i et foredrag om „sundheden og kvindesagen" prøvet at belyse den side af sagen.

Naar vi altsaa kjæmper for kvindesagen, da er det med sikker fortrøstning til, at vi derved arbeider paa at bevare og udvikle alt, hvad der i kvindens natur findes af virkelig godt og dygtigt og skjønt.

Vi tror heller ikke, at nogen kan tage skade af at bli vist retfærdighed. Og retfærdighed maa det være at aabne veien for kvinderne til alt det, hvortil hver eneste mand, han være nok saa indskrænket, har fri adgang.

Som konkurrencen er det eneste afgjørende mellem mænd indbyrdes, saa bør den ogsaa være det mellem mænd og kvinder. At frygte for, at kvinderne skulde ville trænge sig frem til alt muligt, enten det „passer" for dem eller ikke, det er en fuldkommen unødvendig bekymring, thi det vil jo netop konkurrencen forhindre. Den stænger ubønhørlig veien til alt det, som man ikke kan gjøre saa godt som sine medbeilere.

Og den ytring, som jeg har seet flere gange af Strindberg, at denne konkurrence skulde bevirke had og et spændt forhold mellem mændene og kvinderne, hvad *er* vel det for en usands! Udvikles der da had mellem de konkurerende mænd? Eller har man nogen gang seet had eller et spændt forhold mellem de mænd og kvinder, som hidtil har konkureret til poster, der kan besættes af begge kjøn? Saa meget uædelt er der dog i regelen ikke i menneskenaturen.

Og hvad der virkelig findes af simpelt og uædelt hos kvinderne, det er det vi jo netop arbeider paa at udrydde. Vi tror jo, som før sagt, at kvindeagtighedens smaaligheder ikke vil trives og opelskes i de sind, hvor den stærke følelse af pligt og ansvar raader.

Denne følelse er det nemlig, vi først og fremst vil udvikle.

Vi vil indprente vore smaapiger (som vore gutter) fra først af, at, hvad det gjælder i livet, det er *at gjøre sin pligt fuldt ud uden prutning, uden afslag.*

Hver evne, man har faaet, skal uddannes og benyttes — i hjemmet, i skolen, i den gjerning, man siden vælger. Om denne blir høi eller lav, det er uvæsentligt. Hvad det ene og alene kommer an paa, er, at man udfører den samvittighedsfuldt og med glæde.

Vi tror, at en saadan pligttroskab i sjælen er den første betingelse for at kunne magte livets opgaver, af hvilkensomhelst art de end maatte være, — hvadenten man er regjerende dronning eller en fattig arbeiderske, — hvadenten ens virksomhed indskrænker sig til hjemmets snevrere kreds, eller den gjælder hele menneskeheden.

Og de øvrige betingelser? — Ja, hvilken kvinde skulde vel have størst udsigt til at erhverve sig dem, enten hun, der blir opdraget til en ensidig stræben hen mod en snevert opstukket „kvindelighed“, — eller hun, som under fri og lykkelig udvikling og anvendelse af alle aandens og hjertets herligste evner stræber fremad mod det allerhøieste maal: at bli et fuldkomment *menneske?*

Til denne sidste er det, vi kvindesagens venner sætter vor haab. Og saadanne kvinder er det, vi ønsker at opdrage.

Om det vil lykkes for os, skal fremtiden vise.

Men ét er ialfald vist:

Den kvinde, hvem det lykkes at opnaa om endog kun en svag afglans af det straalende menneskeideal, — hvem det lykkes at bli, om end bare tilnærmelsesvis, ren og sand, trofast, opofrende, taalmodig, nøisom, arbeidsom, kjærlig, modig og stærk, — hun maa være i dybeste forstand *kvindelig*, hvor meget eller lidet hun end maatte tage hensyn til, hvad der er „skik og brug“.

Thi den høieste fuldkommenhed maa indeslutte den høieste kvindelighed.

Amerika — Norge.

En studie.

Da jeg for nogle dage siden havde den fornøielse at træffe sammen med en dame, som er godt kjendt i Amerika, — satte jeg under drøftelse spørgsmaalet: Amerikas fortrin, og hvorvidt de kunde tænkes indførte hos os.

„Det er vanskeligt, mente hun, thi alle forholde er saa forskjellige“.

Vi fordybede os i emnet. Noget var mig nyt, andet, som jeg vidste før, fik bestemtere form. Jeg tillader mig at nedskrive og fremlægge mine indtryk fra samtalen, som bidrag til den megen „snak“, som maa „konsumeres“, naar en reform tænkes gjennemført.

Man arbeider strengt i Amerika. Strax man sætter foden paa land, faar man en følelse af, at derover har man ikke tid at spilde. Naa, naa, men vi arbeider dog her med. Hvem kjender ikke „ma'erne“, de forjagede, udvaskede, baade fra livet og fra nutidsdigtningen.

„I jevnt velhavende familier bruger man ikke at holde tjenere over i Amerika".

Jeg maatte huske paa historien om det postbud, der søgte raad hos en læge for sin svækkede helbred og saa blev anbefalet at tage sig dygtig motion. Lad os tænke os en brav husmoder, som paa loftet, et af vore skrækkelige sodfyldte loftrum, just er ifærd med at tælle op tøiet for storvasken, da der kommer bud fra kontoret, at hendes mand venter gjæster til aftenen.

Ak — og sypigen som er bestilt. Der maa gaa afbud til hende, barnepigen maa springe, komme op med liten; med barnet paa skjødet faar hun noteret resten, og saa gaar det i springmarsch. Hun maa selv ud i byen forat kjøbe noget lækkert til aftensbordet, (saavidt muligt efter pungens evne). Der kommer en fremmed dame paa visit, som maa tages imod. „Ma" sidder som paa naale, men maa lade som om ingenting er i veien. — Endelig gaar damen, Ma kommer afsted og er tilbage netop til middagstid. Middagen er uheldig, og Ma er træt og mismodig. Efter bordet maa hun tage sig af børnenes lexer, da dertil neppe vil blive tid om aftenen.

„I Amerika ved man ikke, hvad storvask vil sige".

„Skolen ordner børnenes undervisning saaledes, at der ikke kræves hjemmearbeide".

„Man bruger ikke derover at gjøre visiter om formiddagen. Ingen har tid til det og den ene kommer saaledes ikke og forstyrrer den anden i sin travleste virksomhed".

„Man gjør i regelen ikke mange ophævelser for en tilfældig gjæst. Idet man kanske til dagligdags lever mere jevnt kraftigt, undser man sig ikke for at byde hvad man har, som om man mistænkte gjæsten for at være en lækkermund eller en fordringsfuld person".

„Det hele stel blir enklere, hvor man ikke har tjenestefolk".

Vi forvænte europæerinder synes det er svært at tænke os at skulle besørge husets vask med egne hænder. Det var ganske fornøieligt at høre min frøken, med en livlig gestus forsikre: „Aa, det er ingenting, det er saa let. Tøiet er jo ikke meget smudsigt. Man lægger det i baljen, gnider det over et vaskebret og lægger det i den kogende vandgryde, tager det saa op igjen og skyller det. Det er ingenting!" Det er kanske ogsaa at regne for „ingenting" naar man er blevet en smule vænnet til det og saa istedenfor de svære bunker, kun har ugens tøi for sig. Det falder saamæn svært nok nu mangen gang dette husstel med sine vaskedage, naar vi prøver paa at være arbeidssomme og økonomiske, f. ex. med at passe smaabørn og kjøkken, medens pigen vasker. Hertil kan bemærkes, at der er kvinder i vort land, hørende til en stand, som saa smukt benævnes

„den bedre", der har forstaaet at indrette sig næsten paa amerikansk. Men det er undtagelser.

„I Amerika er det i regelen manden som tænder op ilden i huset om morgenen". Det skulde man byde vore norske herrer!

Det være langt fra mig at ville beskylde disse for dovenskab. Mangen mand arbeider sig sønder og sammen for at skaffe brødet til sine.

Om han nu til en begyndelse, sigtende mod det maal at inddrage pigelønnen, var den første oppe i huset om morgenen og tændte paa varmen — og saa i det hele hjalp hustruen en smule med arbeidet! Det turde kanske virke ligesaa styrkende som en brøndkur. Og tænk saa hvilket uvurderligt gode for børnene at voxe op med et saadant samarbeide for øie. Det gaar dem uvilkaarlig ind i bevidstheden. De vil og maa være med i arbeidet. De faar lov til at følge denne lyst, som jo er barnet medfødt, det blir efter hvert ikke bare leg som nu, men pligter, at børste sine sko, rede sin seng, o. s. v.

Vi vide alle, hvordan forholdet er med den opvoxende slægt; pyntede og opvartede blir børnene fra smaa af og den lange skolegangstid igjennem. Der er ikke tale om at faa en haandsrækning af pigen saalidt som af gutten.

Det er neppe at undres over, at af en ungdom, opdraget paa saadan maade, de færreste forstaa at indrette sig fornuftigt.

Vi ville saa svært gjerne give vort hus et herremandsmæssigt udseende. At dette mislykkes for stympere, som mangler anlæg i den retning, er herved den mindste ulempe. Tænk paa, hvorledes unge mennesker, i enhver henseende nybegyndere, indretter sine huse! Tænk paa, hvad der kræves af et hus i vort fattige land! Vi bor høit mod nord og her trænges lune og lyse boliger, liv og munterhed og omgang med mennesker. Men spørgsmaalet er: hvordan naar man disse goder uden, som nu, at leve over evne.

Rige folk kunne gjøre prægtige lag i sine rigt smykkede huse. Man kan mene, at de kunde anvende sine penge bedre. Men, det er en smagssag. Vi ville ikke driste os til at klandre dem for det. Men derimod, saameget bestemtere dette, at ubemidlede og smaafolk alle grader nedover prøver paa at strække sig og række sig for i det smaa at gjøre dem det efter.

Eller om ikke netop af den grund at efterabe de rige, saa af indgroet trang til at vise norsk gjæstfrihed og saa — kanske kommer man ind paa kreditens skraaplan. Det er en gammel tale, at gjeld er en tung byrde; men at gjeld er *umoralsk* har ikke hos os været tilstrækkelig betonet.

„I Amerika siger man, gjeld er umoralsk".

Man vil dog saa nødig sidde som en eremit og ikke turde se

slægt og venner hos sig. Her er det, at skik og brug gjør ondt, idet tyngdepunktet ved sammenkomsten, saaledes som skikken nu er, kommer til at hvile paa madforsyningen.

Egentlig er det dog ikke netop den mad og drikke, som fortæres ved en enkelt anledning, som koster mest. Det er meget mere hele husets ordning. Lokalets størrelse, det store aparat af kopper og kar og gryder og service af 100 ting, som huset maa eie.

Som sagt: det hele stel blir enklere, hvor der ikke er tjenere.

Det er desuden noget demoraliserende for børnene i at voxe op i det forhold, som nu er det almindelige. Det gamle patriarkalske forhold møder man sjelden nutildags. Derimod hører man hele Europa over klager over de daarlige tjenere. Tjenestepigen i huset har jo at udføre det arbeide, som vi selv er for fine til — som det strengt taget, ikke er passende for os at udføre. Men dette virker ikke altid heldigt paa de smaa herrer og herinder, som paa samme tid vænnes til lediggang.

Et skeblad sur melk gjør hele kanden sur. Vor aristokratiske tænkemaade skjæmmer vore bedste bestræbelser. Jeg kjender fromme mødre, som bruger at tage børnene med, naar de ser til sine fattige. Hjelper det børnene til et ydmygt sind? — Neppe! For barnet blir det en letkjøbt godgjørenhed, affektert godgjørenhed. Saaledes ogsaa med bazarerne. Tidsspilde, pengespilde, humbug, godgjørenheds skin.

Det — som i nogen mon skulde tænkes at afhjelpe nøden — vækkelsen af selvstændighedsfølelsen og hævdelsen af arbeidets ære — er man snarere med paa at nedbryde ved slige godgjørenhedsanstalter.

Dog, det sociale livs udvikling gaar eine underlige veie. Bazarernes uvæsen har vel snart udspilt sin rolle, og under deres tørre løv spirer maaske et smukkere udslag af den samfundsaand, som ved dem virkelig har været paafærde.

N. S.

Forskjelligt.

I 9de hefte, p. 139, er der stillet en opfordring til „Nylænde"s redaktør om at give oplysninger om en nylig komponeret svensk turistdragt. I den anledning hidsætter vi — fra et svensk privatbrev — en kort beskrivelse af samme:

„En reisedragt har vi nok, men som er helt forskjellig fra eders. Den bestaar af et skjørt — tykt, heluldent, — der hænger paa en vest, som har to rader knapper rundt omkring, saa man ved fjeldvandringer kan knappe kjolen høiere op og faa den $^{1}/_{4}$ alen kortere. Livet bestaar af en yderjakke, som benyttes baade ude og inde, saa at intet særskilt yderplag behøves. Vor eneste underkjole, som vi bruger over chemiletten, er et *divided skirt*, delt skjørt, d. v. s. det ser ud som et par vide benklæder med en bred plissée omkring hvert ben, saa at den fylder ud overkjolen. Den bruger vi ogsaa om vinteren, og den er yderst bekvem, varm og praktisk".

Efter en brevet medfølgende tegning at dømme, har overkjolen paa den svenske dragt ligesom paa den norske mange folder og ser ikke sportsmæssig — praktisk ud. Den vide, tvedelte underkjole med plissée passer vel heller ikke paa en *ordentlig fodtur*, men som almindelig *reisedragt* — og det er vel det den nærmest er bestemt til at være — er det muligt, den hele dragt er meget hensigtsmæssig. Vi henviser til et avertissement paa dette heftes omslag, der viser, hvor baade den norske og den svenske turistdragt er at erholde og kan tages i øiesyn.

En *ny* norsk turistdragt er forøvrigt ogsaa istandbragt. Den er meget enkel, lidet afstikkende, og skjørtet kan forkortes ved fjeldvandringer, ogsaa angaaende denne, se avertissement paa omslaget.

I et følgende hefte haaber vi at kunne give flere oplysninger om reformdragtsbestræbelserne i Sverige i det hele taget.

Gymnastikexamen for piger afholdtes tirsdag den 17de mai i Kjøbenhavn, nærværende var adskillige læger, repræsentanter for pressen og elevernes paarørende. Elevernes alder varierede fra 4 til 16 aar. Der ydedes i alle retninger særdeles smukke ting. — Den særlige dragt, som benyttes er klædelig og yderst praktisk, den bestaar af trøie, knæbenklæder og et kort skjørt *)

I Stockholm har den kvindelige gymnastikforening havt opvisning

*) Mon ikke denne danske gymnastikdragt kunde være anvendelig til anden sport og ogsaa til fodturdragt?

for adskillige indbudne. De unge damer roses meget for den kraft og præcision, hvormed de udførte øvelserne.

Der er ikke tvil om, at vi i Norge staar tilbage for Danmark og meget langt tilbage for Sverige i henseende til omsorg for de unge pigers legemlige udvikling.

Det er at ønske, at vi snart maa blive saavidt civiliserede, at vi begynder at sørge ordentlig for den opvoxende kvindelige slægts fysiske opdragelse. Skulde der ikke være haab om, at vore læger i større mængde og med større iver vil tage sig af denne sag. Vilde det ikke være nyttigere end at ryste paa hovedet over kvindernes krav paa større intellektuel udvikling, et krav, som med uundgaaelig nødvendighed maa øges dag for dag. Eller maa vi vente til vi faar en hel del kvindelige læger, det vil isaafald vare mange aar.

Det er dog fra kompetent hold blevet fremholdt, at intellektuel anstrængelse er sund for kvinder, naar den blot gaar sammen med omsorg for den fysiske udvikling. Vi har seet beretninger fra Cambridge, hvor der efter lægeundersøgelser erklæres, at de kvindelige studenters helbred gjennemsnitlig var bedre, naar de forlod universitetet, end naar de ankom. Men ved de engelske høiere skoler og universitetet forstaar man, at *intellektuel* opdragelse slet ikke er *nok*.

Dette gjælder ogsaa for de unge mænds vedkommende. Man giver dem ikke, som vore stakkers norske gutter af de velstaaende klasser — efter tysk mønster — en saa *ensidig forceret* intellektuel udvikling, at de af den grund kommer ind i laster og forvildelser, mens de endnu er børn. Det var vel om opdragerne i vort samfund vilde vende kikkerten mere vestover.

Frankrig. *For det franske deputeretkammer* er inde et forslag om at udvide kvindernes borgerlige rettigheder saaledes, at de skal kunne optræde som vidner i offentlige sager og være værger for børn, som ikke er deres egne.

Forslagsstillerne er følgende deputerede: M. M. Ernest Lefèvre, Laisant, Henri de Lacretelle de Berédia, Lafont (Seine) Michelin, Victor Poupin, Yves-Guyot, Frédéric Passy.

I motiveringen paaberaabes som argument for afskaffelsen af kvindernes borgerlige umyndighed Italiens exempel, hvor et lignende forslag fra Salvatore Morelli gik igjennem i 1877, samt *Norges*, hvor et forslag, gaaende ud paa at skaffe kvinderne fulde borgerrettigheder, nu er inde for det norske parlament. Det republikanske Frankrig, siges der, maa ikke vise sig mindre frisindet og retfærdigt end de europæiske monarkier.

I engelske blade finder man det forbausende, at forslagsstillerne slet ikke har søgt til England efter forbilleder.

Amerika. *Kansas* er den første *stat* i Amerika, som har givet kvinderne stemmeret d. v. s. kommunal stemmeret*). De kommunale valg indbefatter i de nordamerikanske stater ogsaa valg af dommere og endel andre embedsmænd. Guvernøren i Kansas, Martin er en principiel modstander af kvindestemmeret, men da forslaget støttedes af en overvældende majoritet fandt han ikke at kunne nægte det sanktion længere.

Der var stor spænding, da valgene skulde foregaa i de forskjellige kommuner, og kvinderne for første gang mødte op ved stemmeurnen. De sidste nummere af *The woman's journal* Boston er opfyldt af korrespondancer og beretninger om valgene. Valgene har, siges der, gaaet for sig til den største tilfredsstillelse for kvindestemmerettens venner. De beretninger, som er fremkommet i enkelte fiendtligsindede New-Yorkerblade erklæres for at være opspind og ondskabsfuld karrikeren af løgnagtige reportere**). The woman's journal rykker ind en hel del udtalelser fra Kansas-aviser og efter disse at dømme har det hele gaaet for sig i den bedste orden, og forsyndelserne mod god tone har været færre end sædvanlig. Mænd og kvinder har gjensidig været høflige mod hinanden. Undertiden har hustru og mand stemt paa forskjellig side, undertiden sammen. Staten er ikke rystet i sine grundpiller.

I et nummer af „New York Herald“ er refereret er foredrag af dr. Newton betitlet: „Kvinderne og staten“.

Staten har den pligt, siges der, at øve barmhjertighed og tage sig af de hjælpeløse og elendige, i kvinderne vil den med tiden faa den bedste støtte for dette arbeide. Endnu gaar kvinderne altfor meget paa de gamle udtraadte veie, naar de vil øve barmhjertighed og gjør derved ofte mere skade end gavn.

Staten skal drage omsorg for at de fordringer, som stilles til større sædelighed imødekommes, ogsaa her vil kvinderne med tiden blive dens bedste hjælpere. De amerikanske kvinder udfolder nu en uhyre energi for at rense samfundet fra de værste laster. Men massen af dem er paa grund af, at de hidindtil kun har været henvist til privatlivet ofte upraktiske i sine bestræbelser. Især i sit arbeide mod drukkenskaben er de oftest meget ensidige, de tror altfor meget paa tvangslovenes nytte***).

Men naar kvinderne gjennem deltagelse i det offentlige liv faar sin

---

*) I *territorierne* Wyoming og Washington har kvinderne i flere aar ogsaa havt politisk stemmeret.

**) Det er formodentlig endel af dette, som har fundet vei til det kvindesagsvenlige organ »Morgenbladet«.

***) Som bekjendt er der i de Forenede stater en voldsom agitation for gjennem strenge forbudslove at støtte afholdssagen.

synskreds udvidet, vil de forstaa, at statens største pligt er retfærdighed. Mænd og kvinder maa sammen arbeide for statens vel, ellers blir arbeidet uden velsignelse, de har overordentlig meget at lære af hinanden. Fra den dag af man gjør kvinderne til frie og med mænd ligeberettigede borgere i staten vil det ensidige og upraktiske, som nu følger deres bestræbelser, begynde at forsvinde. Først da vil de opdæmmede gode kræfter tage det rette løb og deres begeistring for at lutre samfundet, udrette udelukkende godt, da vil de kunne udløse det af de onde lysters slaveri.

Der er allerede tegn, som tyder paa, at vi nærmer os denne nye æra for kvindernes virken. I England er det saaledes en kvinde*) som leder arbeidet for at faa udryddet det upraktiske og umoralske franske system til lastens regulering.

I Amerika er det, som i de fleste europæiske lande, theologerne som har været de ivrigste modstandere af kvindeemancipationen; de har citeret bibelen imod den. Nu begynder det at blive anderledes i Amerika. Mange af præsterne begynder at slutte sig til bevægelsen. C. C. Harrah, præst ved den orthodoxe congregationale kirke i Galva, har udgivet et skrift, betitlet: „Jesus Kristus, kvindeemancipatoren".

Kvindesagsforkjæmperne hilser dette som et tegn paa, at strømmen begynder at gaa med dem. Før slaveriet blev afskaffet blev bibelen altid citeret til gunst for slaveriet, men da hele den offentlige mening vendte sig mod slaveriet, blev det slut med citaterne. Enkelte klager over, at indvandringen fra Europa sinker kvindestemmerets-erhvervelsen. De indvandredes præster er nemlig ofte reaktionære og tyranniske i en forfærdelig grad, og de mange uvidende kvinder ligger under for deres indflydelse.

*) Mrs. Caroline Buttler.

Til redaktionen er indløbet en protest mod artikelen „Tyske kvinder", optaget i "Nylænde", 9de hefte, paa grund af den benyttelse der i denne siges at være gjort af Georg Brandes bog: Berlin, men protesten er indløbet saa sent, at den først kan optages i næste nummer.

Indhold: Om kvindelighed, foredrag, holdt i Norsk kvindesagsforening i Throndhjem af (fru Antonie Løchen). Amerika — Norge. En studie af (N. S.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 15de Juni 1887.	No. 12.

Forhandlingerne om indførelse af borgerligt ægteskab.

(Slutning fra no. 8).

I min første og anden artikel har jeg givet en saavidt mulig upartisk kort fremstilling af, hvad der foreligger i officielle dokumenter angaaende spørgsmaalet om ægteskabsstiftelsen. Tillige har jeg som det mest typiske og udtømmende indlæg fra deres side, der stiller sig uvillig mod indførelse af borgeligt ægteskab, gjengivet professor Bugges foredrag ved stiftsmødet i Kristiania, hvortil jeg har tilladt mig at gjøre en del kritiske bemærkninger. Angaaende, hvad der forøvrigt fremkom paa de frivillige stiftsmøder, tillader tiden mig ikke nærmere at dvæle Debatten frembyder ingen momenter af betydning, som ikke før har været fremholdte i de allerede gjengivne dokumenter. Kun skal jeg, som noget man skylder at lægge mærke til, omtale, at statsraad Jakob Sverdrup, baade paa stiftsmødet i Kristiania og Kristianssand med klarhed og kraft talte for indførelse af rent valgfrit borgerligt ægteskab uden nogen dertil knyttet kirketugtsbestemmelse.

Han udtalte dog sin erkjendelse af, at det tvungne borgerlige ægteskab var den form som bedst og helt løste opgaven, men den havde stemningen mod sig ude blandt folket, hvorfor han ikke kunde slutte sig til dets indførelse.

Paa stiftsmøderne vedtoges saadanne resolutioner:

I Thronhjem: „Stiftsmødet fraraader paa det alvorligste vedtagelsen af tvungent borgerligt ægteskab; men det anser en forandring i lovgivningen om ægteskabsstiftelsen for aldeles nødvendig, dog kan det for tiden ikke gaa videre end til at anbefale indførelsen af nødcivilægteskabet“.

I Kristiania vedtoges den i Throndhjem af stiftsmødet derstods fattede resolution.

I Kristianssand: „Stiftsmødet udtaler:

1) at det borgerlige ægteskab bør indføres i statskirken som valgfrit, dog kun paa betingelse af, at kirken ligesaa vel som individerne faar frihed i valget.

2) at staten bør anerkjende kristne dissenteres kirkelige vielse som lovlig ægteskabsstiftelse".

Paa Hamar: Forsamlingen, der erkjender, at ægteskabet i og for sig er et almenmenneskeligt anliggende, og at et borgerligt indgaaet ægteskab derfor er et retmæssigt og virkeligt ægteskab, men som tillige fastholder kirkens ret til at vente, at dens medlemmer begjærer sine ægteskaber anerkjendte og velsignede af den, udtaler:

1) Den kirkelige vielse bør som et kirkeligt gode være en fri sag, den enkelte bør ikke tvinges til at modtage den, og kirken ikke tvinges til at meddele den.

2) Der bør derfor blive adgang for medlemmer af statskirken til at indgaa borgerligt ægteskab, men saaledes ordnet, at kirken paa sin side faar ret til paa guds ords grund at bestemme, hvilke ægteskaber den kan give sin velsignelse. Man udtaler udtrykkelig, at man herved ikke har erklæret sig for nogen bestemt form af det borgerlige ægteskab.

3) Det af kirkekomiteen foreliggende lovforslag af 27de mai 1886 hævder ensidig den enkeltes ret, men krænker kirkens frihed og berettigede krav".

I Bergen fattedes ingen resolution angaaende dette spørgsmaal. I Tromsø fandt intet stiftsmøde sted.

Ligeoverfor de majoriteter, som paa de forskjellige stiftsmøder fattede de nævnte resolutioner, stod der selvfølgelig større eller mindre minoriteter, der stemte for det rene valgfri borgerlige ægteskab. Tilhængerne af det obligatoriske borgerlige ægteskab viste sig i det hele at være meget faa, om man end fra flere hold anerkjendte dets principmæssige berettigelse.

Det kirkelige landsmøde, som sammentraadte i Kristiania i slutningen af februar maaned dette aar optog spørgsmaalet om indførelse af borgerligt ægteskab som første sag paa dagsordenen.

Vi gjenkjender fra debatten der de samme synsmaader, som før var kommen frem under stiftsmøderne.

Det valgfri borgerlige ægteskab med ret for kirken til at bortvise fra den kirkelige vielse dem, som den maatte anse uværdige til dens velsignelse, karakteriseredes af sognepræst Heuch som „nødcivilægteskabet" i en mindre heldig form.

Statsraad Jak. Sverdrup fremholdt, at denne sag var et *religionsfrihedsspørgsmaal* af første rang, og at det maatte løses paa en maade som tilfredsstillede religionsfriheden, der ogsaa maatte hævdes af den kristne kirke. Hertil bemærkede professor Johnsen, at *indenfor kirken* var der selvfølgelig ingen plads for religionsfrihed, da jo kirken opstiller en bestemt bekjendelse. Kirkefriheden var selv en del af religionsfriheden; staten kunde ikke berøve et samfund af bekjendere sin indre frihed — allermindst kunde staten lægge den kirkes frihed hindringer iveien, som den selv opretholdt og havde erklæret sig for.

Man vil let se det uretfærdige i dette ræsonnement. Skal der være tale om frihed for kirken, maa den have ret til at udøve den tvang inden sit samfund, som hører dens religion til. Forsaavidt er den sats rigtig, at kirkefriheden ogsaa er en del af religionsfriheden. Men saa maa der paa den anden side ingen tvang være for kirkens medlemmer til at vedblive at staa som saadanne eller end mere til at indtræde i kirken. Naar staten imidlertid knytter store verdslige fordele til en kirke, i hvilken man optages i en umyndig alder, og naar man saa maa opgive disse fordele ved udtrædelsen, saa maa kirkens ret til at herske over sine lemmer kunne indskrænkes fra statens side. Vil kirken være fri i sit forhold til sine lemmer, saa maa den selv forskaffe dem deres fordele og samtidig have sine døre staaende frit aabne for dem, der vil træde ud. Ikke som nu, hvor en udtrædelse for mange er ligt med opgivelsen af den borgerlige existence. Skulde staten oprette en statskirke og selvfølgelig indrette den hele borgerlige ordning saaledes, at det normale borgerlige liv faldt ind under og sammenknyttedes med denne kirkes religiøse former, og paa samme tid overlade til denne kirke frit at raade over disse former, frit at bestemme over sine lemmers religiøse forhold, hvor disse træder i forbindelse med den borgerlige lovgivning — ja da blev nok ikke kirken en frivillig tjenerinde, som professor Bugge mente, men den blev statens herskerinde. Nei, statsraad Sverdrup havde nok fuldkommen ret, naar han ligeoverfor professor Johnsens paastand hævdede, at saaledes kunde der kun tales fra „frikirkens standpunkt".

Endnu skal vi kun omtale, at statsraad Sverdrup afgav en kort erklæring om, at det var hans overbevisning, at kirken havde ret til at bortvise fra kirkelig vielse dem, som den ifølge guds ord ikke kunde vie, men at det blev noget andet, naar sagen skulde praktisk ordnes inden statskirken. Han vilde da ikke ved borgerlig lov have fastsat kirketugtsbestemmelser. Jeg kan ikke tilbageholde den bemærkning, at statsraad Sverdrups holdning efter denne udtalelse, der principmæssig drager mod valgfrit borgerligt ægteskab med ret for kirken, ogsaa paa sin side at træffe sit valg (hvad Heuch karakteriserer som en slet form for „nødcivilægteskabet"), sammenholdt med hans erklæ-

ring om, at han ansaa „tvungent borgerligt ægteskab for det rigtigste i principet", men at han fraveg denne form paa grund af folkestemningen, synes mig at være altfor „opportunistisk". En reformator bør heller huske paa, at der er nok af dem, som slaar af og gaar paa akkord, uden at han selv peger paa smuthullerne.

Landsmødet fattede følgende af seminariebestyrer Saxe formulerede resolution:

„Det kirkelige landsmøde fraraader indførelse af tvungent borgerligt ægteskab, men tilraader en forandring i den gjældende ægteskabslovgivning af saadant indhold:

at 1. Staten anerkjender som lovgyldigt ægteskab:

a) Ægteskab, stiftet ved nærmere bestemt akt for den borgerlige øvrighed.

b) Ægteskab, stiftet ved kirkelig vielse, foretagen for statskirkens lemmer af dens præster, for anerkjendte dissentersamfunds medlemmer af deres præster eller forstandere og

at 2. Statskirken befries fra den forpligtelse, som nu paaligger den til med sin velsignelse at indvie ogsaa saadanne ægteskaber, som findes at staa i aabenbar strid med guds ord.

Resolutionen vedtoges med 41 stemmer mod 27 stemmer.

Statsraad Sverdrup havde knyttet saadant amendement til hr. Saxes forslag:

„Dog tør man ikke udtale sig mod valgfrit ægteskab, selv om den i post 2 anførte bestemmelse ikke opnaaes."

Dette Sverdrups forslag blev dog forkastet.

Saaledes staar altsaa sagen nu. De paa stiftsmøderne og landsmødet vedtagne resolutioner, skulde jeg være tilbøieliglig til at antage, lidet vil forandre dens stilling. Udtalelserne, som er fremkomne paa disse møder, vil ved sagens endelige afgjørelse i storthinget tillægges den betydning, som deres indhold og logiske vægt berettiger dem til. At resolutionerne er vedtagne med saa og saa stort stemmeantal paa *disse møder* og særlig da paa *landsmødet*, vil derimod neppe kunne forøge deres evne til at virke paa repræsentanternes stemmegivning i den ene eller anden retning. Dertil er disse møder altfor ensidig sammensatte. Spørgsmaalet dreier sig, som fra de fleste hold erkjendt, om et almenmenneskeligt anliggende. Dets afgjørelse bør derfor væsentlig bero paa de modne mænds opfatning, som ellers pleier at deltage i det offentlige liv, uden hensyn til religiøst standpunkt. Landsmødets og stiftsmødernes udtalelser faar kun betydning som udtryk for de „kirkelig interesseredes" opfatning.

For disse møders *ensidige* sammensætning, skal jeg hente vidnesbyrdene fra det hold, som tillægger dem den største vægt, og som ønsker, at afgjørelsen maatte ligge i deres haand.

I „Luthersk Kirketidende“ no. 7 for 1887 skriver pastor Klavenæs bl. a.:

„Mon ikke den kirkelige partimodsætning hos os for tiden er betydelig politisk farvet? Lad os altsaa kalde de to partier høire og venstre. Men da maa vi erindre, at det venstre, som her er tale om, har et parti til venstre for sig igjen, nemlig den moderne europæiske atheisme allieret med en del kristne à la Ullmann. Vi ser bort fra dem, vi holder os bare til dem, der vil kirkens tro og vil dens vel. Disse er det, som i forhold til Sverdrups reformplaner deler sig i 2 leire, høire og venstre.“

Nu vel, det kirkelige høire og venstre var repræsenteret paa landsmødet, men det parti, som ligger endnu længer til „venstre“, det var nok uden stemme, disse kristne à la Ullmann, og den europæiske atheismes repræsentanter.

Hr. pastor Klavenæs anslaar nok ikke dette partis antal og magt for saa ringe endda. Idet han videre udvikler i sin artikel, at det vilde være klogt, om disse kirkelige partier, høire og venstre, slog sig sammen for at modstaa det yderste venstre, saa skinner det igjennem, at han virkelig anser det nødvendig, at saadan sammenslutning finder sted, for at kunne beseire dette frygtede parti. Han udtaler endog, at det er bedre at tage, hvad der kan faaes nu, thi til næste valg kan dette yderste parti muligens komme stærkere igjen.

Partiet er nok altsaa ikke efter Klavenæs's mening saa rodløst endda ude blandt folket, og i storthinget skal det danne en ikke saa liden gruppe.

„Luthersk Ugeskrift“ vil holde dette politiske anstrøg borte fra mødet og fremholder, at dets røst kun vil lyde for kirkens fra en høiere magt hentede, berettigede krav, paa hvilke der ikke kan pruttes. Heller ikke dette taler for mødets alsidige sammensætning.

Det maa nok tilstaaes, hvor meget det end kan skurre, at der er saa mange „svin“, for hvem der ikke bør kastes perler, saa mange „hunde“, der ikke bør bydes det hellige (— jeg citerer kun af det bibelsprog, som hr. professor Bugge fandt det mest træffende at anvende paa dem, hvis ægteskab kirken paa grund af deres mislige religiøse forhold ikke kunde velsigne) — saa mange „pestbefængte“ (jeg henter udtrykket fra et af pastor Heuchs foredrag), saa mange, over hvis liv og religiøse forhold, der bør hvile skam og ringeagt for at danne *den negative side* til den høiagtelse, som staten bør hævde for dem, hvis religiøse forhold er statskirkeligt autoriseret, — saa mange kristne à la Ullmann og saa mange europæiske atheister, at deres røst nok ogsaa faar høres, hvor det gjælder at ordne et borgerligt almenmenneskeligt anliggende. Om ikke før, saa vil de nok have sin stemme med ved afgjørelsen i Norges storthing. Dette er

endnu ikke og vil vel heller neppe efter kommende valg blive ensidig sammensat i religiøs henseende, hvor meget end det kirkelige høire og det kirkelige venstre med det kristelige nationale venstre vil bestræbe sig derfor.

En insigelse.

I et foredrag „om kvindelighed“ har fru *Antonie Løchen* sat op den gamle sætning, at ingen opdrager sit barn så vel som moderen.

Men om jeg nu sa, at de kvinner, som blir gift, „i regelen“ er de vakreste, og at disse „i regelen“ *ikke* er de arbejdsomste, de mest overbærende, de dypest iagttagende, eller de villigste til at offre sig? Om jeg sa, at de stygge „i regelen“ ikke forkæles og utskæmmes af forfængelige forældre, eget koketteri og andres kurmageri; men gaar modigt ut ifra, at de forblir ugifte og vier sig derfor tidlig til arbejde, iagttagelse og selvfornægtelse, og at dette er en gansko god forskole for opdrager-gerningen, — hvad siger vor højtærede veninne så til det?

Naturligvis tar jeg ikke ordet „regel“ gruelig højtidelig; mig er det bare om at gøre, at sakens annen side blir sét; for også denne sak har to.

Endvidere: taler *arveligheden* så ubetinget for den gamle sætning? Et barn, som har arvet sin mors forfængelighed, hidsighed, skinsyke, ... skal det yderligere „opdrages“ i disse fejl?

Jeg tror, vi kommer „regelen“ noget nærmere ved at gå ut ifra, at opdrager-ævnen gir *et kall*, og at ikke så mange har dette kall, og navnlig ikke omtrent hver gift kvinne, — hvad manfolkene i sin tid ønskede fastslåt, naar de fordelte livets gærning og gav hustruen hennes afsides plass.

Paris, 15de juni 1887.

I ærbødighed

B. B.

Til

„Nylændes“ redaktion.

„Qvinnan fuskar“, sier Strindberg, „hon ljuger“. „Brist på originalitet“, sier han. Det er løgn, tænkte jeg.

Og saa to dage efter læser jeg i „Nylænde“, — vort eget blad, det blad som skulde bevise det berettigede i kvindens ligestillen med manden, — Anna Steinegers artikel om „Tyske kvinder“. Jeg læser to linjer. „Brandes, „Berlin““, raaber jeg. Se her, bare et par exempler:

Georg Brandes.	Anna Steineger.
Hvad der hos dem overrasker er hjertets blødhed og grændseløse godhed. Deres livs enfoldighed bestaar i en uafbrudt ofren sig for andre, for mand og børn, for familjen, der udgjør deres verden osv.	Grundtrækket hos de germaniske kvinder er en hjertets blødhed og hjertensgodhed, naivitet og djervhed. Deres liv er en uafbrudt ofren for andre, for mand og børn, for familjen, der udgjør deres hele verden osv.
Fru C. L. kan være et exempel — en kraftig sjel i et kraftigt, harmonisk legeme. Hun er blond som kornet, gaar paa sine fødder saa smukt (skjønt ikke saa frit) som en romersk model, osv.	Her en type: en rank skikkelse, klarøiet, blond som kornet; alvorlige træk, dyb basstemme. — En kraftig sjæl i det kraftige, harmoniske legeme; hun gaar paa sine fødder saa smukt og elastisk som en romersk model osv.

Det er om en anden type, at Brandes sier: rank, klarøiet, alvorlige træk, dyb basstemme.

Georg Brandes.	Anna Steineger.
Det eiendommelige ved deres letfærdighed er imidlertid den samme ligefremhed og kunstløshed, som udgjør ærbarhedens særkjende i Tyskland.	Der er dette ved deres letfærdighed, at den er præget af den samme aabenhed og ligefremhed, som ellers pleier at være et tegn paa ærbarhed,
Er der noget sted, hvor den illegitime lidenskab ingen storhed eller skjønhed har, da er det her, osv.	men er der noget sted, hvor den illegitime kjærlighed savner storhed og skjønhed, saa er det der, osv.

Og under en saadan artikel fuldt navns nævnelse. Dette kræver en offentlig protest i den gode sags og alle ærlige kvinders navn. Vi maa selv være de første til at paatale en slig uredelighed, før en eller anden Strindberg tar det til indtægt for sine beskyldninger mod os.

Drammen, 24de Mai 1887. Herborg Utne.

At en paavisning som den, ovenstaaende indeholder, fremkommer i vort blad, maa redaktionen anse for heldigt, ikke af den grund, som indsenderen anfører — hvad en eller anden Strindberg tager til indtægt eller ei er os ligegyldigt — men for at det kan hindre sandhedskjærlige mennesker fra at falde paa den tanke, at vi anser plagiater at være paa sin rette plads i „Nylænde".

I henseende til indsenderens passus: „og under en saadan artikel fuldt navns nævnelse" kan vi fremkomme med et par oplysninger: Den omtalte artikel blev først indsendt under et andet mærke, og det var paa redaktionens opfordring, forfatterinden gav sit fulde navn. Den beskyldning for at ville høste personlig berømmelse ved dr. Brandes' bedrifter, som synes at ligge i disse indsenderens ord, er der saaledes stor rimelighed for er grundløs. Artikelen blev skrevet, fordi forfatterinden vidste, vi ønskede en skildring fra Tyskland, og den blev af hende selv betegnet som et hastværksarbeide. At forfatterinden imidlertid ikke heller har givet sig bedre tid til at udforme sine egne indtryk fra reiser og ophold i Tyskland, end at øse saa rigelig af fremmede kilder og uden at angive kilderne, maa vi finde meget beklageligt.

Med hensyn til indsenderens hentydning til, at det passerede paa nogensomhelst maade skulde modbevise „det berettigede i kvindens ligestillen med manden" — saa er de kvikheder, som kunde siges i den anledning, saa letkjøbte, og exempel paa, at „manden" har gjort sig skyldig i plagiat uden at tabe sine rettigheder, saa nærliggende, at man skammer sig for at komme frem med det.

Men de indledende ord, hvormed protesten begynder, staar tydeligvis blot som stemningsudbrud. Dette forklarer ogsaa, at et citat af August Strindberg er sat i spidsen. Bevidst ræsonnerende kan ingen, hvem det er om at gjøre at hævde redelighed tage sit udgangspunkt i udtalelser af en, der har vist sig at være i den grad intellektuelt uvederheftig som den svenske forfatter.

Red.

Literaturanmeldelse.

Sne af Alexander L. Kielland.

Det sner og det sner, blir ved at sne over det nedsnete. Det nærmer sig til paaske, opstandelsens fest, men endda sner det. Gjennem sneen blinker det i præstegaardens vinduer; derinde er lunt, renvasket og velstelt. Men det er øde i dagligstuen, store tunge møbler staar rundt væggene og indeklemt mellem dem et piano, stumt og tillaaset. Nøglen til det er gjemt hos den lille, fine præstefrue, som fyger ud og ind i dørene, hviløs og viljeløs, bleg og vetskræmt. I sit eget rum sidder præsten, bred og mægtig, med dampende pibe og hovedstadens avis bredt ud foran sig paa bordet.

Daniel Jürges hørte til en senere generation af unge mænd end den, som med et europæisk navn kaldtes „løver", hvis ydre tegn paa europæisk dannelse viste sig her hos os i form af gule glacéhansker og frisur à la vandhund, hvis force var paa baller lænet mod en dørstolpe, indta en stilling efter Bulwers Lord Pelham og paa den maade knuse kvindelige hjerter. Wergeland kaldte dem kringlefigurer efter et fashionabelt danseselskab, hvor man drak the med Bøllings præsidentkringler til. Der var store begavelser blandt dem med navne, som sent glemmes, hos Wergeland heder de danomaner, æsthetikler, kritikakler o. s. v. med et fællesnavn, troppen, d. v. s. Welhavens tilhængere. Efter dem kom en flok yngre begavelser, som satte sig op mod Welhavens absolute regimente; de voved, hvor han ikke var tilstede, at ha sine egne meninger om literatur, kunst og andre materier; nogle af dem var dristige nok til at holde Wergeland for en større digteraand end hans literære modstander. Det tiede man dog helst med i godt selskab. Blandt disse var Daniel Jürges. Som de yngre og fremskredne følte de sig dragne af den stærke understrøm, Wergeland havde sat ny fart i; „bonden" var for dem, de fint æsthetisk dannede, et interessant studium. De dybereskuende, de gamle erfarne politikere, de som sad inde ikke alene med den akademiske dannelse, men ogsaa med de store embeders ansvar, likte det ikke, de aned, hvad det førte til. Under disse stridende bevægelser kom en bog, — samme aar som Wergeland døde, — det var Asbjørnsens huldreeventyr. De, der ikke har oplevet det, ved ikke, hvad den bog virked. Om den var alle enige, den staar som et monument: saa langt var vi komne i forstaaelsen af vor folkelige eiendommelighed.

Nu kom eventyrenes og sagnenes, stevenes og huldrelokkens, hardangerfelens og Møllarguttens tid. For den fornemme skyhed er der altid noget dumt i det, der rører op i mængden; men den glæde og henrykkelse, der greb ikke dem alene, som før var lydhøre for hver hjemlig tone, men enhver, som bare havde en gammel halvglemt barndomserindring, — paa den bør man ikke se altfor kritisk. Det var ogsaa den religiøse vækkelses tid. I Vor frelsers kirke prædikede W. A. Wexels; i mange aar havde han talt for væggene, nu flokked man sig om ham. Og hvilken gjenlyd hans tale fandt i sindene med de romantisk spændte strenge, hvilke indtryk af fred og glæde man tog med sig hjem! — Det blev da ugens arbejde at holde stemningen oppe til næste søndag, da samled man sig igjen om den ærværdige skikkelse med den klare tale fra det rige aands og hjertedyb. Det var som en aabenbarelse af den himmelske kjærlighed, og det indtryk er uudsletteligt som det er frugtbart. Og der var mer. I Garnisonskirken talte prof. Gisle Johnson for flere tilhørere end kirken kunde rumme. Naar han stod der med bøiet hode som under en byrde, med foldede hænder, og sukked udover den store skare: Ak ja, herre Jesus! — da sank mængden sammen i en følelse af syndighedens store smerte. Meget mere kunde nævnes som det, der gav tiden præg: den bevægelse præsten Gustav Lammers fik istand, en utallighed af theologiske stridsskrifter, skandinaviske og andre kirkemøder, altsammen blev fulgt med opmærksomhed og interesse. Mest af alt dog, ialfald i Kristiania, striden mellem Kierkegaard og Martensen efter Mynsters død; det var ugens store begivenhed, naar det danske „Fædrelandet“ bragte et nyt indlæg fra en af parterne; „sandhedsvidne“ var det ord, man oftest hørte. Under disse omstændigheder blev de theologer allesammen, mænd og kvinder. Og disse sidste, — du himmel og du jord, hvor kloge de var! de var som sat til at klare alt. Overfor søstrene; brødrene saa de op til, der var lutter underdanighed. Virkelighedssansen svækkedes mer og mer, og som naturlig følge heraf igjen standsed karakterudviklingen. Oprigtige sjæle kunde rystes til fortvilelse ved den ofte rent krasse modsætning mellem tanke og væsen, de fandt hos sig selv, og vidste dog ikke bedre raad end grave sig altid dybere ned i — sne. Et menneske maa ha en god portion sund fornuft for at slippe gjennem slige kriser, og spørsmaalet blir da, hvad man redder ud af den. En rigtig systematisk opskruet hjerne kunde i en saadan tid begaa kolossale feiltagelser. Med kierkegaardsk reflexionssyge gik man paa jagt efter sine formentlige bestemte skjødesynder; med pietistisk ængstelighed rugede man over sine sjælerørelser, og det var vist flere end Daniel Jürges, som mente at gjøre noget stort, naar de fulgte den hellige Antonius's exempel, forlod verden og flygtede ud i ørkenen for at undgaa fristelse. Det gik dem ikke bedre end den

gamle helgen, verden og fristelsen bar de med sig. Hvorledes selvsygen under slige forhold kunde liste sig ind paa og faa bugt med et menneske, det viser Kiellands bog os.

Den unge skjønhed, Daniel Jürges valgte og udsaa til at følge ham i livet, havde af naturen et anlæg, et bestemt kald, musiken. Hun var ingen udviklet kunstnerinde, tænkte ikke paa at bli det, men musik var hendes liv. Hun var glad og elskværdig som den, der lever i en fri og bedre verden end andre mennesker, derfor var hun ogsaa søgt og beundret i selskabet. Kandidat Jürges kunde vælge og uden betænkning valgte han hende til at dele med ham det liv, han selv mente skulde være et selvfornægtelsens liv. For hende blev det et selvudslettelsens liv. Verden er fuld af uudviklede talenter, er der sagt; jeg ved ikke, om det er noget at jamre sig for, naar naturen er kraftig nok til at omforme evnen, gjøre den brugbar i livet ved at rette den paa et andet maal. Denne omformning eller udvikling — hvad det skal kaldes — foregaar ofte uden større kamp, ialfald hos kvinder, naar der kun levnes dem aandelig frihed, og her har vi kanske noget af den ofte i utide nævnte „stille aand". Men en saadan frihedens atmosfære fulgte ikke med Daniel J., der var det ikke livet, som kasted lys over dogmerne og gjorde dem levende, men efter dogmerne skulde livet hugges til. Intet er mere dræbende for en kunstnernatur. Det er dog ikke ulykken, om verden faar en kunstnerinde mindre; men at der blir et normalt menneske mindre i verden, det er anklagen. Jeg har hørt om en præstekone, som ikke fik sove om natten, fordi hun vidste, at der i en skuf laa strømper, som ikke var rigtig parret. Naar fru J. med sin trang til en udbredt orden og harmoni, som under mandens kjærlighedsløse mangel paa forstaaelse, var blet til en følelse, der ligned en ond samvittighed, for ud og ind og op og ned i huset, og saa af en mægtig personlighed, udrustet med den høieste autoritet, blev mindet om at være en Maria og ingen Martha, stod hun der forfjamset og hjælpeløs. Det naturlige anlæg ser vi dog altid virked: husherren blev punktlig opvartet, huset renvasket, maden velstelt, børnene vist godt pleiet. Men vi ser ogsaa tegn til haarde træk i hendes karakter, de har dannet sig i samlivet med ham; jeg tænker tjenerne kunde fortælle et og andet om fruens skarphed og utidighed. Jeg mærker, jeg kommer til at tale om fru J. som var hun et levende menneske, jeg havde kjendt, — det er Kiellands skyld, silhuetten er saa sandt og kraftig tegnet, den fyldes af sig selv med liv.

Disse to, mand og hustru, er velkjendte typer, vi kan følge dem i aanden fra først til sidst, nye er de kun ved den belysning, forholdet til tidens bevægelser stiller dem i. Og dette nye i tiden fører Kielland frem for os i et andet par, sønnen Johannes og hans for-

lovede, Gabriele. Vi fatter elementerne, som danner livet i disse personligheder, men personlighederne selv staar endnu ikke klart for os, og dette gjælder især Gabriele. Johannes gjør vi først bekjendtskab med gjennem et brev til faderen. Dette tilligemed faderens svar er noget af det mærkeligste i bogen. Først ser vi bare familieligheden i den korrekte theologiske stil og tankegang i begge breve, i de dialektisk fine omsvøb for noksaa almindelige og tarvelige tanker. Men med stor kunst foregaar under den lige form de forskjellige karakterers selvudfoldelse for vore øine. Faderen viser sig i hele sin tykke selvgodhed, i sit fanatiske had til det liv, han ikke kan bøie under sig, altsammen fremsat i en salvelsesfuld eller overlegen, godmodig ironisk tone. Sønnens brev er som den samme text underlagt en anden melodi; kvalt og dæmpet som den lyder, minder den om moderens geniale modtagelighed, hendes lyse elskværdige sind. Hvor ungdommelig naiv han er, naar han i beretningen om forlovelsesscenen ikke er istand til at holde den i den rette abstrakte fjernhed, hvor alt blir gjenstand for reflexion; hvor samvittighedsfuld oprigtig, naar han tilstaar, han ved ikke, om han ikke har lovet at opgi at bli præst, og hvor inderlig grøn i forbitrelsen over „slænget“. Han elsker faderen, henvender sig til ham med fortrolighed, men han har moderen ligestillet i kjærlig bevidsthed. Og faderens svar, saa verdsligt, saa sofistisk, ukjærligt — „moder, den stakkel“ — saa letsindig dumt — „lad hende bare komme hidop, jeg vil vædde med dig om en god cigar“, — og saa skal det ikke mere til end et virkelighedens streiflys som af et forbifarende meteor, et puf af en kvindehaand, og storheden ligger der. Ulykkelige Daniel Jürges! hvor har du gjort af din ungdom, din begavelse, dine syner og længsler, hvorledes er du blet slig som du er? — Jeg svarer ikke, jeg vil ikke komme og klingre med en liden sangklokke, hvor der sker saa alvorlige stormløb.

Gabriele er en anstødssten, — vist for flere end pastor Jürges. Hun er udgaat fra et rigt hjem, hendes stilling i selskabet er fri og ubunden, hun har reist, læst og tænkt. Hun ser kritisk paa det samfund, hun lever i, og hun finder det kjedeligt, selv naar det er paa det bedste. Hun er lystig, overgiven til sine tider, men hun savner, længes efter alvor. Hun og Johannes mødes, han beundrer hende, hun ler af ham. Den lille stive theolog, ret i ryggen og fast i blikket, med den indestængte kraft, som, naar den bryder ud, ingensteds har hjemme, er komisk. Han føler det selv og raser mod det i sin inderste sjel. Men det præg, han bærer, er personlig sandt, han har det fra hjemmet med de kuede, men stærke aandsbrydninger. Ihærdigt har han arbeidet sig frem gjennem skolen, universitetet og examener og altid været blandt de første; ligesaa ihærdigt baner han sig veien til Gabrieles opmærksomhed og interesse, og vinder hende selv trods en

skare rivaler. De er saa forskjellige i udvikling, næsten som mennesker kan være, disse to, men i det dybeste stemmer de overens: Livet er alvor og værdt at kjæmpe for. Værdt at leve, men vanskeligt at faa tag i. Johannes er ikke som faderen; han, som „var selvskreven til at indtræde i statsraadet, om nogen skulde dø“, men med sine talenter og sin overlegenhed valgte en tilbagetrukken og halv skjult virksomhed. Johannes sidder med „den skjønne kvinde og den gyldne drøm“ ved sin side og drømmer om ære og magt for sig selv og for kirken, mens han i al naturlighed glæder sig over, at saa stor selvfornægtelse kræves ikke af ham. Det er et af bogens mange skjønne billeder, hvor det unge par kjører med raske heste og klingende bjælder frem gjennem granskoven med den bløde dryssende sne. Der er noget moderligt i hendes følelse for ham, hun vil opdra ham, „lufte ham ud“; at der skulde være noget iveien, falder hende ikke ind, han hører jo hjemme i den sfære, hun selv lever i: det fornuftige og gode, det naturlige og sunde. Han er bare saa underlig stiv og „firkantet“, men det maa kunne rettes paa. „I religiøs henseende var hun selv saa klar, at hun mente, den ene skulde ikke fortrædige den anden“. Vi stanser lidt ved dette. Har Gabriele, ung som hun er, gjennemgaat en aandelig proces, og staar igjen ved udgangspunktet, rolig og glad ved en vunden seier? Eller er hun kommen til den tørre slutning: vi ved intet om de usynlige ting, derfor er det ligegyldigt, hvad vi tror eller ikke tror? Isaafald forregner hun sig; det vil slet ikke bli hende ligegyldigt, om han „forbliver i sin religion“, det vil ende med at irritere hende, — anderledes er ikke menneskene. Læseren vilde ikke komme med disse spørsmaal, hvis fremstillingen ikke ellers overalt var saa gjennemsigtig klar. Desuden — og det er her hovedsagen —, faar man en tanke om, at hun tar feil af sig selv, svækker det nerven i hendes kjække og selvbevidste optræden mod præsten. Men her som ellers har nok Kielland gjort det rette greb. I den spændende opgjørsscene med den voldsomme udgang, hvor det stormer omkap ude og inde, viser Gabriele, at hun eier en livets vinding, som hun ikke taaler at faa profaneret, — lad andre dømme som de vil og kan. Hun har tat feil af Johannes og „saadan som hun er“, stryger hun uden betænkning ringen af fingeren og gaar sin vei. Ved samme leilighed ser vi, at hun er fra Thomas Rendalens skole, og vi tror, at hun er den, som i tilfælde vilde vise sig at være af Svavas slægt.

Jeg ved ikke, om der før i vor literatur findes en Johannes Jürges. Aandelig lænkebunden, er han altid viljekraftig og altid komisk. Lige til han fries fra lænkerne: Beundring for det, der ikke fortjener beundring. Da blir han sig selv, det han aldrig har været før. Stod al ungdom som Johannes efter en bitter skuffelse, med aabne øine for

den kjendsgjerning: „den gamle methode duer ikke mere", men med usvækket trosevne, med haab, som finder veien opad, — om ogsaa maalet synes uklart — vi kunde rolig se kommende tider imøde.

Som Johannes staar vi derude i sneen, hvor vaartræk stryger oventil gjennem luften og kræfter, som vil fries, bryder i grunden. Vi faar ikke syn og tanker bort fra præstegaarden. Der er mørkt og stille, men hvad foregaar der? Mærkelige ting er sket: Præsten har glemt piben og aviserne, og „noget har tat modet fra ham". Som han ligger vaagen og stirrer ud i mørket, kommer hans egne tanker som manende og truende aander og fylder rummet. Hvorledes frir han sig? — Men op fra det gamle piano stiger andre aander; gjennem mørket og stilheden lyser og klinger blege farver og sagte ømme toner og sænker sig ned over de grædende øine, mens den afbladede slyngrose slaar hemmelighedsfulde slag paa ruden og vækker de gamle minder, saa de opstaar til nyt liv. Der er dybe kræfter i den natur, som kunstens genius har stemplet.

M. D.

Lyrik og Satire af Theodor Caspari.

Naar man har arbeidet sig gjennem C.s bog, vender man om til titelbladet og spør sig selv, hvorfor der ikke staar læsefrugter af Theodor Caspari. Den, som havde moro af det, kunde skrive en hel katalog over de bøger, C. bruger til sin digtning, man kunde endogsaa undertiden henvise til paginaet; det blev saamæn en temmelig omfattende fortegnelse: Profeter og gamle klassikere, Divina Comedia og Alexander Kiellands nye novelletter m. m. m. Han færdes i skov og paa høifjeld, sidder i baad paa Gjendevand, siger han da, — men aldrig er han mer end armslængde fra boghylden. Storheder som Henrik Ibsen og Palludan-Møller omgaas han med yderste familiaritet; evolutionsteori og demokratisk styre, alt menneskeaandens tyngste arbeide paa denne rullende klode, behandler han med suveræn foragt, aldeles som havde man for sig en ledende artikel i „Morgenbladet". Men C. er ikke den første, som indbilder sig han er digter, naar han læser digterne. Han synes vist, det er en svær paastand, men det er nu sandt alligevel: den art og grad af digterbegavelse, han har, findes hos de fleste dannede mennesker, ellers fandtes der ingen forstand paa det, de sande digtere tænker og skriver. I sin bedste form er denne slags begavelse ledsaget af en selvkritik, som afholder fra at skrive digte, om man ogsaa først har prøvet sig i „Krydseren", „Vi-

kingen" og lignende depoter for den trang til at gjøre vers, som en gang var saa udbredt og som man ser endnu holder sig i visse afkroge. Naa slige literære forseelser kunde jo C. som saa mange andre med tiden faa absolution for, naar han brugte sin læsning og formelle evne til noget nyttigt. Men — naar han med sin umodne satire forgriber sig paa dem, som har sunget sig ind i folkets hjerte, paa dem, som har vækket folkets evner til nyt og kraftigt liv, da — faar man lyst til at bruge et noget vulgært ord, som lyder saa: Fingrene af fadet! og ledsage ordet med det smæk, som hører til.

M. D.

Forskjelligt.

Torsdag den 2den juni afholdtes generalforsamling i „Norsk kvindesagsforening". Efterat formanden, fru *Ragna Nielsen*, havde oplæst aarsberetningen, foretoges valg paa bestyrelse. Hr. skolebestyrer *Anderssen*, hr. advokat *Schjødt* og Frk. *Gina Krog* havde frabedt sig gjenvalg. Valgt blev:

Hr. dr. *E. Bull*	54	stemmer.
fru *Ragna Nielsen*	52	—
frk. *Anna Rogstad*	49	—
fru *Eilert Sundt*	45	—
hr. cand. jur. *Beichmann*	48	—
frk. *Anna Qvam*	33	—
fru *Andrea Aas*	20	—

Før man gik over til valg af suppleanter, stillede hr. advokat *Schjødt* følgende forslag:

Fraværende, der fremsender stemmesedler, antages ved suppleantvalget *først* at stemme paa dem, som de har givet stemme til bestyrere, men som ikke er blevne valgte.

Det blev mod nogle faa stemmer vedtaget, at man ved næste aars suppleantvalg skulde anvende denne fremgangsmaade.

Under diskussionen blev det udtalt om forslaget, at forsaavidt tallet af ikke valgte bestyrelseskandidater paa en fraværendes stemme-

liste var større end antallet af de suppleanter, der skulde vælges (nu 3), saa skulde vedkommende antages at have stemt paa de paa listen *først* opstillede.

Derpaa foretoges valg paa suppleanter. Valgt blev:

Fru *Hildur Schirmer* . . .	med	23	stemmer.
frk. *Anna Bugge*	„	17	—
frk. *Cecilie Thoresen* . . .	„	13	—

Til revisorer valgtes:

Frk. *Agnes Lie*,
frk. *Anna Holsen*.

Aarsberetningen vil blive optaget i næste nummer.

Kort før den ovenfor nævnte generalforsamlings afholdelse fremkom i „Dagbladet" forskjellige forslag til valg paa bestyrelsesmedlemmer, et af disse var ledsaget af endel bemærkninger om bestyrelsens og dette tidsskrifts indbyrdes forhold, som vi frygter for kan blive anledning til misforstaaelse. For at forebygge saadan skal vi derfor oplyse vore læsere om, at det ifølge den vedtagne plan paaligger bestyrelsen paa foreningens vegne at ansætte redaktør, men at bestyrelsen ingensomhelst ret har til at gribe ind i redaktionens anliggender uden dennes udtrykkelige ønske. Det var først da der gjennem extraordinær generalforsamling var sikret „Nylænde"s redaktion fuldkommen frie hænder, at den nuværende redaktør gik ind paa at overtage bladets ledelse.

Red.

Rettelse fra forrige nummer. I en notis nederst paa side 176 staar: Mrs. Caroline Buttler, skal være Mrs. *Josephine E. Butler.*

Indhold: Forhandlingerne om indførelse af borgerligt ægteskab (af x). En insigelse (af B. B.). Til »Nylænde«s redaktion (af Herborg Utne). Literaturanmeldelse (af M. D.). Forskjelligt.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto. Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor: Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 1ste Juli 1887. | No. 13.

Til

Bestyrelsen for „Norsk kvindesagsforening".

Det har hos mig og mange andre for kvindesagen varmt interesserede vakt ikke ringe forundring og beklagelse at se den kjølige holdning, kvindesagsforeningen har indtaget ligeoverfor sædeligheds-spørgsmaalene.

Skal man med haab om et heldigt resultat arbeide for en sag, saa maa man begynde fra grunden af; og efter min formening er den dybeste grund til kvindens i saa mange retninger uheldige stilling at søge i det skrigende misforhold, som finder sted mellem mandens og kvindens pligter i sædelig henseende, og det forekommer mig, at den, som for alvor vil kvindens frigjørelse og ligestillen med manden, først og fremst maa rette sine bestræbelser paa at faa udjævnet dette misforhold, ikke saa meget paa det juridiske felt, som i den almindelige opinion. Under hver omstændighed er vel omtrent alle enige om, at intet forhold er saa helligt, har saa alvorlige og ædle forpligtelser, som ægteskabet; paa det beror vore efterkommeres ve og vel baade i legemlig og aandelig henseende. At hæve og styrke den moralske ansvarsfølelse og at rense ægteskabet for den urenhed, som nu saa ofte klæber ved det, er derfor et arbeide, de ædleste kræfter vel værdigt; og det er et arbeide, som fremfor noget andet vil fremme kvindesagens formaal, thi derved vil kvinden vækkes til fuld bevidsthed baade om sine pligter og sin store magt.

Jeg tillod mig paa et møde i vinter at udtale min forundring over kvindesagens stilling ligeoverfor denne sag. Saa vidt jeg mindes, sagde formanden da, at spørgsmaalet havde været paa bane inden bestyrelsen, men at man havde fundet, der var andre opgaver, som laa nærmere. Det er jeg, efter ovenstaaende, nu som da paa det bestemteste uenig i. Ved samme anledning blev der stillet en opfor-

dring til bestyrelsen om paany at tage spørgsmaalet under overveielse; hvorvidt dette er skeet, ved jeg ikke; synlige frugter har den i hvert fald ikke baaret.

Jeg skal derfor tillade mig at opfordre den nye bestyrelse til at tage sagen under fornyet overveielse og til vinteren ved foredrag og diskussionsmøder forsøge at vække medlemmernes interesse for denne overordentlig vigtige samfundssag; lykkes det, er sagen i sin rette gjænge.

Det er ikke saa meget nogen enkelt side af dette spørgsmaal som sagen i sin helhed, jeg ønsker optaget til diskussion; heller ikke er det for at udvirke strenge bestemmelser i lovene eller politivedtægterne; det er den saakaldte „offentlige mening", jeg vil have bearbeidet, og opnaaes det, tænker jeg nok love og bestemmelser gjør sig selv.

Kristiania i juli 1887.

Sc.

Til

Redaktøren.

Med glæde har jeg fulgt Deres blad og Deres bestræbelser for at drage frem de forskjellige sider af den store sag, De har sat Dem til opgave at kjæmpe for.

Og dog er der noget, jeg altid venter paa skal komme, en side af sagen, som i det hele taget bliver sat altfor meget ud af betragtning af kvindesagens forkjæmpere, den vigtigste, den centrale, den, hvor uretfærdighedens følger er allermest vidtgaaende. Det er kvindens stilling i ægteskabet, opfatningen af hendes pligter der, en opfatning, som hyldes ligesaa meget af os kvinder, som af manden. Vi er jo selv de ivrigste modstandere af vor egen sag. Og ægtestanden er for os en saa hellig stand, at vi vilde anse det for en brøde, om nogen af os vilde drage forhænget tilside for al den uret, alt det tyranni, vi er udsat for, selv i de saakaldte lykkelige ægteskaber. Derfor sætter vi altid et lykkeligt ansigt op, hænger os med et smil ved vor mands arm, om end smilet er baaret af et træt, forgræmmet og resigneret blik, — og saa fortier vi baade for os selv og andre, hvorledes selvopgivelsens, tilintetgjørelsens proces draabevis, langsomt men sikkert skrider fremad for den ene parts vedkommende, mens

den anden ligesaa sikkert voxer sig stor i de mere positive egenskaber: egoisme og fordringsfuldhed. Og alligevel bliver det altid fremholdt, og vi kvinder tror det, at for os er ægteskabet det eneste ideale maal; har vi naaet det, saa har vi ogsaa naaet idealet, saa stænges døren vel til efter os, saa *er* vi lykkelige, — da er det ikke værd at tale mer om den ting. Der er jo ogsaa faa ægteskaber, ialfald i de „bedre" klasser, som man kan kalde ulykkelige, hvor der er kiv og strid; det maatte da være i de enkelte tilfælde, hvor konen vilde falde paa at hævde sin personlighed en smule ogsaa, efterat hun er traadt ind i den ideale stand.

Men her er det netop fortielsen snart maa have en ende, vor „kvindelighed" maa faa sit knæk, saa den ogsaa her vover at se sandheden i øinene, her maa forargelsen faa ord, den gifte kvinde maa skaffe sig moralsk mod til at tale ud, selv om hun resikerer at blotstille sit eget ægteskab. Thi dette hensyn binder baade mund og tanke paa mangen en.

En forret har dog kvinden bevaret inden ægteskabet, den eneste, men ogsaa den store, at børnenes opdragelse saagodtsom udelukkende hviler paa hende; paa hende — og paa skolen, som hun, naar børnene bliver saa store, er glad ved at kunne overlade en del af ansvaret. Manden har jo forretninger, han arbeider i sit ansigts sved (hun ikke?), derfor maa ikke børnene genere ham i hans fristunder (hun har ingen saadanne, saa spørgsmaalet om at genere der falder væk). Han betragter dem enten som et legetøi, som han af og til morer sig med, eller ogsaa som et afløb for hans grætne hjemmehumør, naar de trods al omhu, alligevel skulde komme til at genere ham; da vanker skjænd, skjældsord, hidsig opfaren; „han skal dog vise, hvordan man skal opdrage sine børn; sandelig, det kan ikke ske bare med det gode!" Og saa kjender han selv sine børn saa lidet, at han ikke aner, hvor mange fine spirer han knuser i barnehjertet ved en saadan tilfældig „opdragelse". I disse uveirsstunder, som for barnet kommer saa underlig uventet og braat, kanske midt i den uskyldigste (men for den af arbeidet svedende lidt for støiende) leg, som torden fra skyfri himmel, tyr det saa til moderen for at forklare sig, faa ret for sig; — og hvad har da en saadan tilintetgjort, stakkels konesjæl at give barnet? Jo, der er en streng, som endnu ikke er sprunget for hende, ømheden, forstaaelsen, medlidenheden, sit hjertes varmeste følelser giver hun det. Men forøvrigt? hvorledes skal hun kunne styrke barnets retsfølelse, naar det idelig ser, at hun selv tier til al uret og søger at dække over og bortforklare den? hvorledes skal hun bibringe det sandhedskjærlighed og oprigtighed, naar det ser, hun i de daglige smaating selv fortier og undskylder, kanske blot for at forskaane barnet for et nyt brutalt overfald? hvorledes kan hun

styrke dets moralske mod, opdrage en fast karakter, indgive det frimodighed og livslyst, naar det ser, at disse egenskaber stadig bliver plukket ud af hende, om hun nogengang har havt dem? og det uden knur fra hendes side. Sandelig, dette har vidtrækkende følger; opdragelsen lader sig ikke teoretisere ind, den maa praktiseres.

Fordi alle kvindens positive egenskaber gaar tilgrunde i ægteskabet, kun de negative udvikles, derfor har hun ogsaa saa liden positiv indflydelse paa børneopdragelsen; manden som børneopdrager regner jeg ikke med. Ansvaret for den unge slægt ligger naturnødvendig først og fremst paa moderen, men hvorledes skal hun faa ansvarsfølelsen, naar hun villig lader den tappe ud af sig til sidste draabe, — og staar der bleg, blodløs og tilintetgjort? Derfor mener jeg, at dette er den vigtigste, den centrale side af kvindesagen, den, der griber dybest ind i samfundets hjerte saavel for mand som for kvinde. (I gode mænd maa huske paa, at I ogsaa engang stode under mamas indflydelse). Det er et forhold, som ikke bør forties, men netop burde drøftes, et emne saa uudtømmeligt, at gaar der først varme i det, er jeg bange skogbranden kan strække sig langt.

I. e.

Fru Camilla Colletts protest

(„Nylænde“, marts) mod dr. *Georg Brandes* er det en nydelse at læse for enhver, som med glæde har tilegnet sig hendes skrifter, — der give det norske literære jordsmon kvindelig indvielse, — og jeg følger derfor, som en der føler betydningen af en saadan indvielse, en trang til at stille mig i rækken mellem dem, som nu med vajende faner og bøjede hoveder hylde hende.

Om anledningen, som fremkalder disse linier, vil jeg kun ganske kort udtale mig, som en af kampdommerne i „Hamlet“: „Et stød — højst rent!“

Boston, St. Hansdag 1887.

Aasta Hansteen.

Aarsberetning

fra

Bestyrelsen for „Norsk kvindesagsforening“ i Kristiania for 1886—87.

Som i forrige aarsberetning antydet, har foreningen iaar udvidet sin virksomhed ved udgivelsen af tidsskriftet „Nylænde“. Udgivelsen af et saadant skrift blev allerede besluttet paa sidste ordinære generalforsamling, hvorfor ogsaa bestyrelsen umiddelbart efter sit sammentræde ihøst paabegyndte udarbeidelse af plan for tidsskriftet. Denne blev den 27de november forelagt en extraordinær generalforsamling og af denne enstemmig vedtaget. Tidsskriftet begyndte at udkomme januar 1887. Størsteparten af dets udgifter har foreløbig været bestridt af foreningens kasse. I de 4 maaneder tidsskriftet er udkommet, har abonnentantallet øget jævnt.

Det første møde i foreningen holdtes onsdag den 21de oktober, hvor hr. skolebestyrer Anderssen holdt foredrag om „den franske revolution og den kvindelige opdragelse“. Onsdag den 8de december indledede formanden, fru Ragna Nielsen, diskussionen om „kvinders sikkerhed paa gaden“. Forsamlingen vedtog enstemmig: „Bestyrelsen bemyndiges til at henvende sig til politiet for sagens fremme“.

Kort efter anmodede derfor bestyrelsen politimesteren om skjærpet instrux for konstablerne i anledning af usikkerheden paa gaden og om muligt forøget politistyrke om aftenen.

Fredag den 4de marts holdt hr. stadsfysikus Sparre foredrag om „prostitutionen“, og lørdag den 31te april holdt frk. Marie Wang foredrag om „den personlige frihed“.

Hr. Anderssens foredrag er senere indtaget i „Nylænde“ hr. Sparres i „Vor tid“. Det første vil som separataftryk blive medlemmerne tilsendt. Det exemplar af „Vor tid“, hvori hr. Sparres foredrag staar, vil ogsaa blive sendt rundt, saa langt oplaget rækker.

Fra filialerne i Bergen og Throndhjem har foreningen modtaget følgende brochurer:

„Om pigeskolen“ af hr. skolebestyrer E. T. Hambro.
„Om renhed og blufærdighed“ af fru Olaug Løchen.

Den første vil blive medlemmerne tilsendt. Den sidste har faaet saa stor afsætning, at oplaget ikke rækker til for alle medlemmer.

Foreningen har i det forløbne aar modtaget de samme skrifter som ifjor.

Da fru Gade ønskede at udtræde af bestyrelsen, fru Stang og 1ste suppleant, frk. Thoresen, har været bortreist, har hr. dr. Bull og fru Laura Schjødt fungeret i deres sted.

Medlemsantallet er:

i hovedforeningen	564
i den bergenske filial	183
i den throndhjemske filial	71

Ragna Nielsen, p. t. formand. **Gina Krog. Otto Anderssen.**

Anna Rogstad. Annæus Schjødt. Edv. Bull.

Laura Schjødt.

Uddrag af Norsk kvindesagsforenings regnskab

fra 10de mai 1886 til 25de mai 1887.

Indtægt.

	Kr.	Øre.
Indestaaende i Kreditkassen $^{10}/_{5}$ 86	795	57
Kontant kassebeholdning $^{10}/_{5}$ 86	304	90
Indbetalt kontingent	993	68
Resterende do.	438	00
Indkommet som entré ved møder	42	50
Gave fra Å kvindeforening	35	75
Renter for 1886	30	20
Ved salg af foredrag	32	21
	Kr. 2672	81

Udgift.

	Kr.	Øre.
Leie af foredragslokale	56	00
— - kontorlokale	122	40
Honorar for et foredrag	20	00
Til en reformdragt	50	00
Avertissementer	62	58
Trykningsomkostninger	113	00
Til »Nylænde«	958	11
Budpenge	31	25
Porto	23	90
Kontorhold	54	05
Kontorrekvisiter	55	48
Sekretæren for 1886	50	00
Kassereren for 1886	50	00
	Kr. 1646	77
Beholdning:		
Indestaaende i kreditkassen .... Kr. 450,77		
Resterende Kontingent .... » 438,00		
Kontant kassebeholdning .... » 137,27		
	1026	04
	Kr. 2672	81

Kristiania, 25de mai 1887.

Marie Groth,
p. t. Kasserer.

Regnskabets rigtighed bevidnes. Mai 31te 1887.

Elisabeth Haslund. **Agnes Lie.**

Aarsberetning

fra

Bestyrelsen for den bergenske filial af „Norsk kvindesagsforening".

1886—87.

Den bergenske filial af „Norsk kvindesagsforening" har i det forløbne aar ført en stille tilværelse.

Efterat der paa generalforsamlingen, som fandt sted den 26de februar, var foretaget valg paa medlemmer af bestyrelsen, traadte denne sammen den 1ste marts og foretog valg paa funktionærer. — Det første møde inden foreningen afholdtes allerede den 8de marts, ved hvilken leilighed diskussionen dreiede sig om den hensigtsmæssigste plan for undervisningen ved pigeskolerne, et emne, hr. skolebestyrer Hambro ved sit foredrag den 21de januar havde indledet. — Først ved det næste møde, der fandt sted den 5te april, afsluttedes diskussionen om dette thema, uden at man imidlertid kom til noget resultat og uden at nogen resolution blev vedtagen. I debatterne om dette emne, udtalte navnlig en af bestyrelsens medlemmer, hr. overlæge G. A. Hansen, sin sympathi for hr. Hambros undervisningsplan.

Bestyrelsesmøder er blevne afholdte i maanederne mai, september og november, men almindeligt foreningsmøde afholdtes ikke før i december maaned. Flere medvirkende omstændigheder kan anføres som grunde til denne lange stilstand. For det første var formanden bortreist fra begyndelsen af september og indtil aarets slutning. dernæst holdt hr. statsraad Hertzberg, efter indbydelse af forelæsningsforeningen, i løbet af høstmaanederne 11 foredrag om kvindesagen, hvilke foredrag direktionen mente, at ogsaa kvindesagsforeningens medlemmer vilde paahøre, og endelig henvendte viceformanden sig gjentagne gange til forskjellige af foreningens medlemmer, med anmodning om velvillig bistand i form af foredrag o. lgn., men desværre uden held.

Ved det møde, der omsidder afholdtes i december maaned, var hr. fabrikeier Jessen dirigent. Medlemmerne blev ved denne leilighed gjort bekjendt med, at der vilde blive subskriberet paa en del udenlandske tidsskrifter, omhandlende kvindespørgsmaalet, samt at man tænkte sig, der inden foreningen kunde ordnes saakaldte læsekredse,

som maatte paatage sig at bringe disse tidsskrifter i cirkulation. Dette vil blive iværksat uden forøget udgift for medlemmerne. — Paa det samme møde fremkom hr. direktør Berner med forslag til kvindesagsforeningens bestyrelse om at tage under overveielse, hvorvidt det skulde kunne lade sig gjøre, at faa „kvindernes læseforening“ — en netop nedlagt og af kvindesagsforeningen ganske uafhængig forening — gjenoptaget ved kvindesagsforeningen.

Endelig afholdtes møde den 10de febr. dette aar. — I anledging af, at frk. Amalie Hansen ønskede at forelægge for publikum en plan til: „Friundervisning for voxne kvinder i aftentimerne“, tilstededes ved dette møde ogsaa ikke-medlemmer adgang. — Formanden gjorde først rede for de emner, som „Norsk kvindesagsforenings“ organ, det under frk. Gina Krogs redaktion i Kristiania udkommende tidsskrift „Nylænde“, nærmest vilde tage op til behandling, og publikum opfordredes derhos til at gjøre sig bekjendt med dette blad, for at kunne yde det støtte og tilslutning. — Derefter fremtraadte frk. Amalie Hansen og udviklede den af hende fattede plan om „friundervisningen“. Til denne plans iværksættelse er der allerede tegnet ikke saa faa pengebidrag, og flere damer har frivillig tilbudt sin hjælp ved undervisningen. Det lader altsaa til, at dette foretagende har slaaet an hos publikum, og man tør derfor haabe, at det vil lønnes med held. Hr. direktør Berners paa forrige møde fremsatte forslag om „læseforeningens“ mulige gjenoptagelse ved kvindesagsforeningen, blev tilsidst sat under debat. De damer af „læseforeningens“ bestyrelse, der var tilstede oplyste om, at foreningen havde nydt saare liden tilslutning fra publikums side, og at dens status paa grund deraf var meget trøstesløs, hvorefter formanden erklærede, at „kvindernes læseforening“ ikke vilde blive gjenoptaget ved kvindesagsforeningen.

Hvad den bergenske filialafdeling af „Norsk kvindesagsforening“ i det forgangne aar har udrettet, er ganske vist ikke stort. De praktiske resultater af dens virksomhed kan snart opregnes: den har opnaaet at faa kontingentafgiften til hovedforeningen nedsat, saaledes at man, istedetfor som tidligere at indsende til Kristiania en halvpart af kontingenten, nu slipper med en trediepart, og den har med hr. skolebestyrer Hambros tilladelse, gjort anstalter til at faa hans foredrag om skoleundervisningen for kvinder, udgivet i trykken. Dette skrift vil altsaa i lighed med de af hovedforeningen udgivne smaaskrifter, blive gratis uddelt til alle medlemmer af „Norsk kvindesagsforening“.

Man har fra hovedforeningen i Kristiania modtaget en skrivelse med opfordring til at fremkomme med forslag angaaende en forandring i lovene, sigtende til at istandbringe en maaske hensigtsmæssigere ordning af filialernes forhold til hovedforeningen, men den herværende

bestyrelse finder for tiden ingen anledning til at ønske nogen forandring i dette forhold foretaget, og afholder sig derfor fra at fremkomme med noget forslag i den antydede retning.

Af bestyrelsens medlemmer har hr. statsfysikus Sparre, der opholder sig i Kristiania, selvfølgeligt ikke kunnet være tilstede, hverken ved direktionsmøderne eller de almindelige foreningsmøder. 1ste suppleant, hr. skolebestyrer Hambro, har derimod været med naar hans tid har tilladt ham det. Under formandens fravær har ogsaa frk. Ingeborg von der Lippe deltaget som suppleant i bestyrelsens møder.

Medlemsantallet ved den bergenske filialafdeling af „Norsk kvindesagsforening" er for øieblikket 183.

I bestyrelsen for den bergenske filialafdeling af „Norsk kvindesagsforening"

Anna Stejneger. G. A. Hansen.

Peter Jessen. Sofie Lindstrøm. Amalie Hansen. Bolette Larsen.

Ingeborg von der Lippe.

Generalforsamling afholdtes den 1ste marts 1887. Da formanden var sygmeldt, fungerede medlem af bestyrelsen hr. fabrikeier Jessen, som dirigent. Efter aarsberetningen var oplæst og regnskabet fremlagt til decision, gjorde dirigenten opmærksom paa, at lovene intet indeholdt m. h. t., hvorledes forandringer i samme skulde foretages; han antog det derfor som selvfølgelig, at generalforsamlingen havde myndighed til at vedtage forslag til lovforandringen og opfordrede dem af forsamlingens medlemmer, der maatte sidde inde med forslag i den retning, til at fremkomme med disse.

Frk. Beate Lampe foreslog, at i statuternes § 3 ordene: „4 kvinder og 3 mænd" udgaar, saaledes at det afhænger af stemmeantallet, hvormange kvinder eller mænd der skal have sæde i bestyrelsen. Dette forslag vedtoges enstemmig.

Dernæst foreslog frk. Lampe, at i samme §, 2den pasus slutningsordene: „Saadanne foredrags- og diskussionsmøder afholdes i regelen 1 gang maanedlig, de 4 sommermaaneder undtagne", udgaar, idet hun udtalte, at bestyrelsen ved denne bestemmelse havde lidt under et tryk, som havde vist sig lidet hensigtsmæssig.

Dirigenten udtalte sin tilslutning til dette forslag, hvorefter det ligeledes enstemmig vedtoges af forsamlingen.

Hr. kaptein Klingenberg fandt det ikke heldig, at man saaledes vedtog den ene forandring i lovene efter den anden, omendskjønt han maatte erklære sig enig med hensyn til hensigtsmæssigheden af de to her foretagne forandringer. Han vilde finde det heldigere, om foreningen valgte en revisionskomite til en fuldstændig gjennemgaaelse

af lovene. Han vilde imidlertid ikke nu herom fremkomme med noget forslag.

Da ingen videre havde noget at bemærke, skred man til valg paa nye bestyrelsesmedlemmer istedetfor de efter tur udtrædende, nemlig: Fru *Anna Stejneger*, hr. overlæge *G. A. Hansen* og frk. *Amalie Hansen*, af hvilke de to første frabad sig gjenvalg. Valgte blev: Frk. *Beate Lampe*, Frk. *Amalie Hansen*, hr. rebslager *Campbell-Andersen*. 1ste og 2den suppleant: Fru kaptein *Krogh* og frk. *D. Merlees*. Til revisorer valgtes med akklamation: Frk. *Mine Kooter* og frk. *Fritzia Petersen*. Efter nogle yderligere bemærkninger af hr. kaptein Klingenberg hævedes mødet.

Bergen, 2den marts 1887.

Paa bestyrelsens vegne
Anna Stejneger,
p. t. formand.

Aarsberetning

fra

bestyrelsen for den trondhjemske filial af „Norsk kvindesags-forening" 1886—87.

Der er i forrige aar afholdt 2 diskussionsmøder (om stemmeretten) — begge i tilslutning til indledende foredrag, det ene af formanden, det andet af fru Lyng; ligeledes turde det i begyndelsen af 1887, af hr. overretssagfører H. Løken holdte foredrag om „Rosmersholm" henregnes under indeværende sæson.

Medlemsantallet er ved beretningens afgivelse 71. I aarets løb har der fundet 8 udmeldelser sted, tildels paa grund af bortreise, medens der for 1887 er indmelt 11 nye medlemmer.

Spørgsmaalet om anordning af friundervisning for ubemidlede kvinder, som styrelsen har havt under overveielse, har den atter ladet falde — dels paa grund af vanskelighederne ved at finde passende billigt lokale, dels og fornemmelig af hensyn til, at den herværende forelæsningsforening i 1886 er kommen i en bedre gjænge og i større udstrækning har aabnet ubemidlede adgang til gratis at overvære dens foredrag. De paatænkte frikurser fandtes som følge heraf mindre paakrævede og kunde lettelig være bleven opfattet som en med

forelæsningsforeningen *konkurrerende* foranstaltning. Man tror derfor at have handlet i sagens interesse ved foreløbigt ikke at bringe tanken om friundervisning til udførelse.

Det synes ogsaa i det heletaget indlysende, at en forening med saa indskrænkede midler som vor, væsentlig faar indskrænke sig til at virke gjennem diskussioner og foredrag. Om den skulde give sig ikast mde videregaaende opgaver, der vilde kræve et større apparat, vilde den snart blive nødt til at appellere til almenhedens velvilje, d. v. s. til udenforstaaende, som man paa forhaand maa antage for en større del stiller sig mindre gunstig til sagen. At dette vilde være mindre heldigt behøver ingen nærmere paavisning.

Styrelsen har derfor anseet det for hensigtmæssigt som hidtil at holde foreningens virksomhed indenfor det spor, som er opstukket ved lovenes § 3, hvor det heder:

„Det paaligger styrelsen ved afholdelse af diskussioner, foredrag etc. at søge foreningens formaal fremmet."

Denne opfatning af kvindesagsforeningernes nærmeste opgave sees ogsaa at deles af hovedforeningens bestyrelse, der i sin aarsberetning for 86—87 udtaler:

„Norsk kvindesagsforening har i det aar, der er forløbet siden „sidste generalforsamling, fortsat i samme spor, som den i foregaaende „termin var slaaet ind paa. Den har søgt at virke gjennem foredrag „og diskussioner samt udgivelse af brochurer, idet de midler, den har „havt at raade over, endnu ikke har sat den istand til at drive nogen „mere aktiv og direkte virksomhed. Da foreningen imidlertid i den „senere tid har nydt en stedse livligere tilslutning, og da desuden „opgjøret fra denne termin viser et forholdsvis betydeligt overskud, „er der grundet haab om at udvide dens virksomhed".

Der tales vistnok her om en udvidelse af foreningens virksomhed fra næste termin. Sit bidrag til en saadan yder jo imidlertid vor forening allerede gjennem sit tilskud til hovedforeningens kasse; dernæst er det selvsagt, at en forening, der virker i landets største by, med tilskud fra det hele land, har ganske andre betingelser for en mere „aktiv og direkte virksomhed" end vor forening, der vistnok har faaet en efter forholdene paa vort sted glædelig tilslutning, men for hvis arbeide dog selve disse „forhold", hvis beskaffenhed vil forstaaes uden nærmere udredning, stadig har lagt og fremdeles lægger de største hindringer i veien.

Trondhjem i februar 1887.

Bestyrelsen

for den throndhjemske filial af N. K. F.

Forskjelligt.

I et møde i Hols totalafholdsforening i Hallingdal er det med stor pluralitet besluttet, at give kvinder, der er medlemmer af foreningen, stemmeret i lighed med mænd.

Sverige. *Dragtreformforeningen i Stockholm* stiftedes den 17de april 1886 gjennem initiativ af professor Wallis. Ifølge aarsberetningen 11te marts 1887 har den 230 medlemmer. Den har allerede udfoldet stor virksomhed og faaet gavnlige reformer igang. Den har virket gjennem foredrag, diskussioner, udgivelse af brochurer, udsættelse af præmier samt udstilling af modeller. Den har modtaget gaver fra Patriotiska Sällskapet og fra flere for sagen ivrig interesserede private personer.

Foreningen har hidindtil mest lagt sit arbeide paa at reformere kvindernes underdragt og skotøi og paa at faa en fornuftig skolepigedragt istand. Den af foreningen godkjendte underdragt er af prof. Heymann indtaget i Karolinska Institutets Hygieniska Museum. Mange skoler og læreanstalter i forskjellige byer i Sverige og Finland har vist stor interesse for indførelse af skoledragten, og mange smaapiger har allerede anlagt den nye dragt. Finsk Qvinnoförening i Helsingfors er traadt i forbindelse med foreningen. Foreningen staar ogsaa i forbindelse med „The Rational Dress Society“ i London.

Ved foreningens almindelige møde den 29de oktbr. 1886 holdt kand. med. Karolina Widerström det indledende foredrag, hvoraf vi hidsætter endel:

„Bestræbelserne for at reformere kvindedragten er et ægte barn af vor tid og staar i nær organisk sammenhæng med en hel del andre af tidsalderens karakteristiske foreteelser. Inden snart sagt alle omraader, inden videnskaben, kunsten, literaturen finder vi som et gjennemgaaende træk stræben efter realitet, vi vil udlede tingenes og foreteelsernes natur gjennem at observere dem saaledes, som de i virkeligheden ter sig, og siden vil vi forsøge paa bedste maade at adlyde de love, vi har fundet. Dette gjælder saavel paa det psychiske som det fysiske omraade inden menneskelivet, og hvad der staar i nærmere og fjernere sammenhæng med dette. Med hensyn til kvinden, har man da først og fremst kommet paa det rene med, at hun ikke blot er et kjønsvæsen, men at hun eier en hel del rent menneskelige egenskaber. I forbindelse hermed begyndte, som vi ved, og fortsætter stadig paa opdragelsens og undervisningens saa-

vel som paa det sociale livs omraade livlige reformbestræbelser, og klædedragten, som i vort klima spiller en saa stor rolle, har faaet sin del af opmærksomheden. At dette spørgsmaal er opstaaet og har vakt opmærksomhed er saa meget rimeligere, som naturvidenskaberne er traadt stærk i forgrunden paa det videnskabelige omraade. Studiet af menneskelegemet, dets funktioner og lovene for disse har vist os, hvor afhængigt det sjælelige er af det legemlige og har givet os mere respekt for vort legeme."

Foredragsholderen fremkommer derpaa med de velkjendte anker over kvindedragtens sundhedsskadelighed. Om snørelivet siger hun: „At snørelivet, naar det sidder stramt, maa være fordærveligt for brystets, bugens og bækkenets organer, det pleier man at faa folk til at indrømme. Men et løst siddende snøreliv — ja, det er man fuldt og fast overbevist om ingen skade kan gjøre —, det er jo bare behageligt, det støtter kroppen saa godt. Men det gaar med dette, som med saa mange andre ydre støtter: det forringer vor egen kraft. Det mer eller mindre ubøielige panser, som snørelivet danner, fordømmer de muskler, som skal holde kroppen oppe, til en større eller mindre grad af ubevægelighed, saa de lidt efter lidt slappes og blir uduelige til sin tjeneste, og saa er den kunstige støtte, snørelivet, blevet uundværligt. Ogsaa de indre organer lider ved denne ubevægelighed."

Om den æsthetiske side af sagen siges der: „Det bør være indlysende, at den dragt, som mer eller mindre gjør vold paa legemets egen form, har fravegot sit rette skjønhedsideal. Men hvilket skjønhedsideal har man da sat istedet? Det svar, vi kommer til, naar vi betragter de dragter, som ansees for at være mest elegante og stilige er noget — ydmygende. Denne dragts mest iøinefaldende egenskab er, at den søger at fremtvinge en saa yppig barm, et saa bredt bækken, som muligt, saaledes at fremhæve kvinden som kjønsvæsen, gjøre hende saa fristende, saa pirrende som muligt. Jeg synes, det maa være et kynisk sind, som kan finde noget vakkert i dette, og at blot uvidenhed og mangel paa eftertanke kan gjøre, at kvinderne selv kan finde sig i sligt. De evner ikke at se, at kvindens skjønhed som kvinde blir til ingenting, hvis ikke hendes hele legeme er harmonisk udviklet, og at dragten bør respektere og give udtryk for dette. . . . .

Dragtreformforeningen har sat som sin opgave at søge at reformere kvindedragten i overensstemmelse med de anskuelser, som her er udtalte. Den har gjort begyndelsen med det vigtigste: underdragten og skotøiet. Idéen til underdragten er hentet fra England og Amerika. Foreningens bestyrelse har i det forløbne halvaar overveiet, prøvet, kritiseret og forandret de der anvendte og anbefalede underklæder og kommet til det resultat, vore modeller viser.

Underdragten bestaar af en „indre dragt", som bedækker hele kroppen op til halsen, ud til haandledene, ned til anklerne. Den kan gjøres

sammenhængende eller i to dele. Derpaa kommer „mellemdragten“; den kan gjøres af tyndere eller tykkere tøi, den er i to dele: liv og delt skjørt. Uldtøi nærmest kroppen anbefales; for enkelte personer er dog lin- eller bomuldstøi anvendeligere.

Strømperne holdes oppe ved „strømpehængsler“. Støvlerne er gjorte efter en ufordærvet fods form, strømperne ligesaa.

Skjøndt vi nu selv finder, at alt dette er ganske godt, saa er vi dog langt fra at paastaa, at yderligere forbedringer ikke kan gjøres. Vi opfordrer derfor alle for sagen interesserede at bidrage til dette.“

England. *Der har været stor bevægelse blandt kvinderne i England* i anledning af to forslag, der har været inde for parlamentet, gaaende ud paa at forbyde eller indskrænke kvinders arbeide ved kulminerne. Forslagsstillerne er mr. Burt og mr. Atherley Jones. Til støtte for forslagene paaberaabes, at arbeidet er for tungt for kvinder, at det skader deres helbred, deres moral, at det tvinger dem til at gaa i ukvindelig dragt m. m.

De fleste mandlige minearbeidere støtter forslaget. Den væsentligste grund hertil maa vistnok søges i frygten for, at kvindernes arbeide, som betales mindre, skal nedsætte arbeidslønnen. Lancashire minearbeidere danner dog en undtagelse herfra. De kvindelige arbeidere selv har paa forespørgsel enstemmig svaret, at de havde intet at klage over, at de var tilfredse med sit arbeide og sin løn, og at de blot ønskede, at loven ikke vilde blande sig op i deres arbeide.

De mange foreninger for kvinders rettigheder i England har med iver arbeidet mod forslagene, og „underklassens“ kvinder selv hører i England ikke længer hjemme i „de stummes leir“, hvad de vel for en ikke liden del skylder „overklassens“ kvinders ihærdige arbeide. Den 17de mai modtog mr. Matthews, statssekretæren for det indre*), en deputation fra samtlige kvindelige kulminearbeidere, som udtalte sin misbilligelse af de to tillæg til „kulmineregulerings-forslaget“, som gik ud paa at berøve dem deres arbeide og levebrød. En mængde andre kvinder og mange parlamentsmedlemmer sluttede sig til deputationen. Mr. Matthews svarede meget imødekommende: De undersøgelser, der var gjort, havde overbevist ham om, at arbeidet ved kulminerne ikke skadede kvindernes helbred, hvad det angik, at deres karakter skulde lide skade, saa troede han det var fordomme mod den dragt, de bar, som havde bevirket disse anklager. Dragten lignede ganske vist mere den bulgariske, end den engelske kvindedragt, men den var praktisk og i alle maader anstændig og respektabel. Han havde faaet mange og stærke vidnesbyrd om de arbeidende unge pigers udmærkede flid og sædelighed. Mange af dem

---

*) »The home secretary«; hans forretninger svarer nærmest til en justits- og politiministers.

understøttede sine paarørende, sine yngre brødre og søstre ved sit arbeide. Saa langt hans indflydelse rak i underhuset vilde han modarbeide begge disse forslag, og han haabede, at denne store deputation vilde formaa at paavirke den offentlige mening saa afgjørende, at man aldrig mere fik høre om lignende forsøg paa at berøve de arbeidende kvinder deres levebrød.

En petition blev ogsaa indsendt, undertegnet af 350 arbeidersker i Cumberland.

Et offentligt protestmøde holdtes i Whitehaven 14de mai. Ved aarsmødet for „Det nationale forbund til forsvar for personlige rettigheder", den 26de mai, var forskjellige af de arbeidende kvinder tilstede i sine arbeidsdragter. Ordføreren og flere af talerne protesterede paa den eftertrykkeligste maade mod al indgriben i individernes ret til hæderligt arbeide, af hvad art det maatte være.

I anledning af disse og mange andre møder med lignende resultat, skriver „The Englishwoman's Review": „Kulminearbeiderskerne er, haaber vi, sikre for denne gang, men hvorlænge vil alle de kvinder, der arbeider som jernbanearbeidere, som smede, ved skibsværfter, teglværker og med andet tungt arbeide, faa arbeide i fred? Blot saa længe som de mandlige arbeidere ikke frygter deres konkurrence og som velmenende filantroper ikke falder paa den idé, at de ved meget bedre, hvad der tjener til kvindernes vel end kvinderne selv og saaledes i den bedste hensigt af verden medvirker til at berøve dem deres levebrød. Vi kan ikke protestere ofte nok og ivrig nok mod den ilde betænkte velvilje, som har til hensigt at berøve duelige kvindelige arbeidere deres levebrød og deres uafhængighed og derved overfylde markedet paa andre kanter".

Torsdag den 23de juni besluttede underhuset med 188 mod 114 stemmer, *ikke at blande sig ind i kvinders arbeide ved kulminerne*. Havde afstemningen gjældt mr. Burts' og mr. Jones' tillægsforslag, havde majoriteten rimeligvis været meget større. Men det første forslag, som kom op til debat, var mr. John Ellis' tillægsforslag, som gik ud paa at forbyde, at piger under 16 aar anvendtes ved kulminerne. Der er al sandsynlighed for, at mange medlemmer stemte for dette forslag, som vilde have modsat sig indskrænkning gjennem lov af *voxne* kvinders arbeide. Man fandt imidlertid, at denne afstemning kunde tages som afgjørende, da det forstod sig af sig selv, at naar dette forslag var faldt, var der intet haab for de mere vidtgaaende indskrænkninger.

Indsendere gjøres opmærksomme paa, at de maa opgive sit navn til redaktionen, ifald de ønsker sine artikler optagne i »Nylænde«.

Indhold: Til bestyrelsen for »Norsk kvindesagsforening« (af Sc.). Til redaktøren (af l. e.). Fru Camilla Colletts protest (af Aasta Hansteen). Aarsberetning fra bestyrelsen for »Norsk kvindesagsforening« i Kristiania, Bergen og Trondhjem. Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 15de Juli 1887.	No. 14.

Kvindebevægelsen i Finland.

Utkast af *Aarne.*

Fröen till tidehvarfvens idéer nedfalla ojemnt. Somliga gro tidigare, andra senare. Alla mogna under inflytande af historiska förutsättningar och de olika folkens nationalitet.

Vid en blick på arbetet för den finska qvinnans framåtskridande finner man, att trenne omständigheter samverkat till att gifva det samma en viss prägel af lugn reformation. Fördomarne hos ett ungt folk, hvars kultur ännu står i brodd, äro icke fullt så djupt rotade som hos äldre nationer. Derjemte möter man redan i vår historias begynnelse det finska folklynnets aktning för andens öfverhöghet, såsom motsats till andra folkslags förgudning af den fysiska styrkan.

En naturlig följd häraf har varit, att qvinnan kunnat höja sig småningom och utan buller, hvarigenom missförhållandena i hennes ställning aldrig blifvit drifna till sin spets. Likaså har de båda könens menskliga jemlikhet jemförelsevis lättare framträdt, såsom alltid der, hvarest den fysiska styrkan subordineras under den andliga. Detta framstår äfven i vårt nationalepos, Kalevala, denna trogna spegelbild af fornfinnarnes lifsåskådning. Tidens råhet framhåller väl qvinnorna derstädes såsom varelser, beroende af mannens nåd och onåd, men man finner likväl bland dem konturerna af en qvinno*personlighet*, hvars typ icke är att förakta *på* en tid, då qvinnan aldrig beaktades annat än som könsväsende.

Utan tvifvel döljer den finska qvinnans historia i sin skymning mycket af styrkans öfvervåld och svaghetens list. Af de knappa spår hon lemnat i häfderna, förefaller dock, som om hon uppträdt jemförelsevis sjelfständigare og friare, än hos många andra folkslag. Den hårda skola i hvilken hennes folk fostrades, dref månända mannen att tidigt se i henne sin trogna medhjelperska i lust och nöd, liksom

den nödgade qvinnorna sjelfva att upptaga sin anpart af det dryga arbetet och sålunda förvärfva sig männens aktning. Med kristendomens allt upplifvande ljus inträngde äfven i den finska qvinnans verld en ny dager. Sveriges qvinnovänliga lagar bidrogo att höja henne. Hvilket inflytande klosterlifvet med sin osunda mystik å ena sidan, sin humanitärt bildande verksamhet å andra sidan utöfvade på henne, är svårt att säga. Endast ett nunnekloster fans i Finland och det hade ingen lång tillvaro, i följd af den korta tidrymd katolicismen herskade i vårt land. Följer man så 1500—1700 talens bloddrypande fotspår, skall man lätt kunna sluta till qvinnans ställning under denna period. Hennes mångbesjungna lott att fjerran från stridens larm med lena händer förbinda de tappres sår, ter sig i praktiken langt annorlunda. Ty en bland krigets förbannelser är äfven den, att förödelsens hand faller lika tungt på den oskyldige, som på den skyldige.

Hvad som under dessa århundraden blef gjordt med särskild hänsyn till qvinnans fördel, torde vara af föga vigt. Birger Jarl hade på sin tid gifvet qvinnan arfsrätt. 1734 års lag stadfäste den sed som småningom blifvit rådande, att sonen ärfde $^2/_3$ och dottern $^1/_3$. (Med undantag af prestebarn, hvilka ärfde lika). Dessutom möter man öfver allt i 1734 års lag bestämmelser sådana som den om qvinnans lifslånga omyndighetstillstånd*) och dermed sammanhängande strängt begränsade verksamhets-område, hennes beroende af maken såväl till person, gods och barn, m. m. Allt detta utvisar, att kristendomen väl sett menniskan i qvinnan, men att hon hittills ej hunnit genomtränga den i folkmedvetandet djupt rotade uppfattningen af qvinnan såsom ett i jembredd med mannen underlägset väsende. Hvad undervisningen beträffar, grundlades på denna tid universitetet och åtskilliga skolor, men endast medelbart kom något häraf qvinnan till godo. Om den s. k. „pedagogin" (ett slags småbarns- och lägre elementarskola) i Nykarleby (1684), nämnes dock, att den äfven mottog „pigebarn, de der med läsande, skrifvande, katkesen och spörsmålen sysselsattes".

Franska revolutionen qvarlemnade intet omedelbart spår i den finska qvinnans historia. Dess dyningar utplånades i 1808 års stridsbuller. Efter föreningen med Ryssland sof det finska folket, uttröttadt och förblödt, i de närmaste decennierna. Under sömnen sköt den sega lifskraften tusende friska telningar, och bland dem var qvinnofrågan en. Aningen om en i nationelt hänseende sjelfständig tillvaro, uppsteg som en gryende morgonrodnad, hvilken utskickar sina första svaga strålar öfver horisonten. Och så snart kampen för denna nationalitet begynte, — denna strid midt i djupaste fred, — behöfdes qvinnans hjelp. Mot slutet af 1830-talet skref en ung student med märket

*) I händelse hon ej blef enka.

Z. T. i dåvarande Helsingfors Morgonblad en vältalig uppmaning till Finlands mödrar att deltaga i det stora arbetet och hos sina söner och döttrar inplanta kärlek till det finska fosterlandet, det föraktade finska tungomålet. I varma, högsinta ord vädjar han till alla qvinnor, utan hvilkas medverkan kommande generationer aldrig vinnas för en stor idé.

Vi veta icke hvilken inverkan detta upprop hade. Visst är, att det är den första vädjan till vårt lands qvinnor att skänka ett idéelt arbete sitt bistånd. Ingen tanke på deras underordnade ställning hade ännu tagit form och uttryck. Man begärde, när så föll sig, deras hjelp i lifvets vigtigaste frågor, utan att inse, att de ännu sutto på åskådareläktaren med lagens och sedens starka gallerverk mellan sig och det menskliga kulturarbetet.

Qvinnorna sjelfva tego fortfarande. På 30-talet begynte en rask Österbottniska, Sara Wacklin, att låta tala om sig, och 1844 utkom i Stockholm hennes enda arbete, „Hundrade minnen från Österbotten", hvilken är den första af qvinna skrifna bok i Finland. I denna skildras för första gången hos oss hustruns och dotterns lif af qvinlig penna. Men ehuru gjorda med en för denna tid ovanlig realism, utvisa dessa skildringar intet tecken til en nyare uppfattning af qvinnan. Under det förtryck de ofta tecknade i de svartaste färger, hvilade en räsonnansbotten snarare af medlidsam satir öfver qvinnorna sjelfva, än af förutsättningen om bestående missförhållanden.

Emellertid begynte Frederika Bremers skrifter förarbeta sinnena som ett mildt vårregn. Öfver allt i Finland, der svenska språket förstods, lästes, slukades dessa hvardagslifvets trogna teckningar, igenkända af ung och gammal. Utan att ana hennes betydelse som banbryterska för sitt kön, gömde mången qvinna i Karelens och Österbottens aflägsna, förgätna bygder hennes manande ord i sitt hjerta.

Möjligt är, att qvinnorna vid en annan tidpunkt varit mottagligare för väckelse i sin egen sak. Men såsom två mäktiga floder framvälde på 40- och 50-talen med allt starkare fart två idéströmningar, ryckande med sig höga och låga, män och qvinnor. Å ena sidan pietismen med bonden Paavo Ruotsalainen, å andra sidan nationalitetsidén med J. V. Snellman. Af dessa rörelser, hvilka båda utöfvat ett oberäkneligt stort inflytande på hela vårt folks utveckling, drog den förra utan all gensägelse ett större antal qvinnor med sig. Den kom som en väldig straffpredikan efter det gustavianska lättsinnet, hvars verkningar begynt sprida sig äfven till oss. I många hänseenden bidrog den att höja och förena qvinnor af alla samhällsklasser genom att gifva dem ett gemensamt andligt in'resse. Deremot hindrade den dem af samvetsskäl fullständigt från såväl att vakna till insigt af, som att arbeta på utvidgandet af sina menskliga rättigheter. Härmed har vi

äfven yppat arten af det allvarligaste och hittills mest betydande motståndet mot arbetet på qvinnans framåtskridande i vårt land. Med den qvinliga naturens bøjelse för religiös auktoritetstro har förenat sig folklynnets förkärlek för djupsinniga samvetsfrågor. Begge ha tillsammans bildat ett kompakt motstånd, grundadt på principen: att utvidgande af qvinnans verkningskrets och höjande af hennes bildning vore oförenliga med en sant kristlig lifsåskådning.

Till slutet af 50-talet letar man förgäfves efter offentliga uttalanden i denna fråga, ehuru hon antagligen redan begynt blifva diskussionsämne i mera bildade kretsar. Lagstiftningen sof; — inga lagförslag kunde framträda. Literaturen förde ett skenlif; — inga tankar kläddes i ord.

Med „Herthas" framträdande inträdde hos oss, liksom i Sverige, ett nytt skede i qvinnosakens utveckling. J. V. Snellman öppnade anfallet mot bokens tendens med en skarp kritik i sitt Literaturblad. Hufvudpunkterna i hans anklagelser mot Fr. Bremer voro: 1) att hon dref qvinnan från hennes naturliga område till sådana, der hon icke passade, samt 2) att hon ville omskapa henne till en dålig kopia af mannen, Med hånfull skärpa gycklade han öfver bokens formela svagheter och slutade med förklaringen, att en qvinna, sådan som Hertha, väl kan vara ofantligt *aktningsvärd*, men *älskvärd* och *älskad* blir hon aldrig, emedan hon saknar den svaghetens hjelplöshet, som söker och finner ett stöd i mannens styrka. Utan denna egenskap kan hon aldrig vinna mannens kärlek, — denna hennes enda räddningsplanka i lifvet.

Dessa åsigter voro hvarken nya eller originela, ens på denna tid. Man hade funnit dem som omtuggade sentenser i svamlande tidningsuppsatser och tarfliga skönliterära alster. Utsagda med Snellmans snille och kraft bidrogo de dock att samla både anhängare och motståndare omkring sig. Med denna första modernt hållna polemik inträdde äfven en svag tillstymmelse till partigruppering. 1860 uppstod ett „Literaturblad för Finlands qvinnor", hvilket dock intog en försigtig hållning i sjelfva frågan. Af enstaka uppsatser deri framgår emellertid, at spörsmaalet privat diskuterades och fortfor att klarna. Qvinnornas första målsman, fröken A. Ehrnrooth (signaturen A-ï-a), förde deras talan med liflig och skarp penna. Vid Alexander II's uppstigande på Rysslands thron hade äfven vårt politiska lif väckts ur sin dvala med landtdagen 1863. Till denna inlemnades två lagförslag rörande qvinnan. Det ena om lika arfsrätt, det andra om ogift qvinnas myndigblifvande vid 25 år. Detta senare gick igenom, icke så det förra, hvilket fick vänta till 1878. Qvinnosakens vänner höjde emellertid allt högre rop på qvinnobildningens höjande. Den första publika flickskolan hade stiftats under Catharina II's regering. Sedan

dess hade ingen sådan blifvit inrättad, förrän 1841, då två fruntimmerskolor enligt en kejserlig förordning upprättades i Helsingfors och Åbo med 2 klasser och en sammanlagd stat af 1040 rubel silfver. Sara Wacklins, Odert Gripenbergs och andra privata pensioner hade haft godt namn om sig för grundlighet och method. Andra, nyare trädde i stället, men de med statsmedel grundlagda skolornas antal ökades först långsamt. 1870 egde Helsingfors en 7-klassig och landsorten 5 4-klassiga skolor, hvarförutom åtskilliga private hugnades med statsbidrag. Den elementära kunskap eleverna, särskildt i de 4-klassiga skolorna, fingo, var emellertid grund nog att berättiga till reformvännernas rop på förändringar. Stor var glädjen, då efter en längre och vidtutgrenad polemik i ämnet, ett antal universitetslärare öppnade en s. k. fruntimmersakademi i Helsingfors hösten 1873. Att man härmed börjat från orätt ända visade sig snart. Skolkurserna voro alltför bristfälliga att lämpa sig till underbyggnad för akademiska studier. Trots lärarnes och allmänhetens osparda intresse, förde akademin redan tredje terminen af sin tillvaro ett tynande lif, och upphörde alldeles efter 2 års förlopp. Saken hade emellertid tagit fart och gick fram med finsk envishet, långsamt, men säkert. 70-talet bevittnade den första finska qvinnas studentexamen, (Emma Irene Åström), de första folkskollärarinnornas utträdande ur det 1867 grundlagda seminariet, liksom 80-talet skulle få bevittna qvinnornas glädje öfver sin första filosofie magister och lektor samt sin första läkare (Rosina Heikel).

Märket Z. T., som på 30-talet vändt sig till Finlands mödrar, hade under de följande årtiondena vuxit ut till ett älskadt och vördadt skaldenamn, Zacharias Topelius. Med poetisk inspiration fattade han betydelsen af det sträfvande som pågick till qvinnans utveckling och förädling. I ett högstämdt poem till Fredrika Bremers minne sjöng han ut sin tanka om detta sträfvande, sålunda för altid förenande sitt namns med den nordiska qvinnans historia. År 1882 besjöng han samma ämne i ett nytt, om möjligt klarare, skönare poem till Finlands första qvinliga fil. kandidat Emma Åström. Med dessa båda qväden har han intagit sin plats såsom nutidsqvinnans skald i Finland.

Men äfven på de praktiska reformernas område har han tagit ett steg framom sin samtid genom att såsom rektor vid universitetet förorda dettas öppnande för qvinliga studerande. Möjligt är, att hans stora personliga inflytande varit starkt nog att åvägabringa reformen, men allt arbete i detta syfte afbröts plötsligt af politiska omständigheter i Ryssland, och universitetet förblef stängdt för qvinnan.

Utan att ha fullständigt brutit med romantikens uppfattning, har Topelius äfven i sina öfriga skrifter, utom i de ofvannämnda poemen, förberedt införandet af en nyare, mindre passiv qvinnotyp i

literaturen. En kommande tid skall bättre än vi kunna inse hans betydelse för hela den nu lefvande qvinnogenerationen, hvilken vid hans hand, af hans röst lärt sig fosterlandskärlek och stora tankar. Och långt efter det reformerna blifvit genomförda, skola hans ord till qvinnofrigörelsens försvar klinga som äkta guld ur häfdernas dunkel. Mot 70-talets slut kom en ny eldbrand vesterifrån. „Hertha" hade varit den första, „Et dukkehjem" blef den andra. I himmelens sky stego diskussionerna i hufvudstaden och landsorten. Om frågan än rörde sig mest kring spörsmålet „huruvida en hustru hade rätt att springa från sin man", innslöt den dock alltför mycket af qvinnofrågans vigtigaste principiela sidor, för att ej bidraga att reda begreppen. Framför allt vidrördes saken på ett så märkvärdigt *nytt* sätt och Et dukkehjem blef till väckelse för mången, särskildt bland qvinnorna. Det förefaller som om dessa diskussioner, såväl inom pressen som inom enskilda kretsar, gifvet ny fart åt qvinnosaken och förberedt en sammanslutning af dess vänner.

Behofvet af en sådan mellan qvinnorna sjelfva hade länge känts i tysthet. Vintern 1882 offentliggjorde Kuopio damer en uppmaning till Finlands qvinnor att söka åstadkomma ett läroverk för högre qvinnobildning. Detta gaf anledning till en insamling för ett flicklyceum. Följande höst öppnades jemväl den första (svenska) samskolan dersammastädes, om hvilken dock tidigare diskuterats i enskilda kretsar. Ur den diskussionsförening som 1883 bildats i hufvudstaden, uppstod 1884 *finsk qvinnoförening* som f. n. torde räkna något öfver 70 medlemmar.

Hittills hade de sparsamma reformerna gått hand i hand med det allmänna åskådningssättet. Nu förmenade man att emancipationsifrarne ville springa förbi sunda förnuftet och all normal utveckling. Särskildt drabbades qvinnoföreningen af misstroendet. Hvad vilja qvinnorna? sade de konservative. De borde ändtligen giftas bort i god tid allihop, så skulle de icke ha tid att skria om sina rättigheter. Det är bara en kotterisak, några hufvudstadsfruar och fröknar som ha ingenting at göra.

1882—1885 vittna om stor lifaktighet pa qvinnosakens gebit. Folkskolläraren A. Svedberg från Österbotten väckte vid förstnämnda års landtdag förslag „om sådan ändring af giftermåls balken att hustru eger rätt att disponera öfver hvad hon genom eget arbete förtjenar".

Petitionen rönte häftigt motstånd i bondeståndet, der densamma blifvit inlemnad, och hänsköts icke ens till utskott. Motståndet väckte så mycket mera uppseende, som det understöddes och anfördes af bondeståndets och nationalitetsidéns mest aktade representanter. Då fru *Minna Canth* två år senare först i tidskriften Valvoja, sedan

(1885) i dramen „Arbetarens hustru“ utkastade en stridshandske mot konservatismen, upplågade meningsbytet i pressen på nytt. Jemför man emellertid denna polemik med den, som 3 år tidigare fördes med anledning af Svedbergs petition, skall man finna att åsigterna betydligt klarnat under denna tid. Detta utvisar ännu tydligare 1885 års landtdag, då icke mindre än 3 lagförslag rörande hustrus eganderätt, inlemnades. Efter ett tillstyrkande betänkande af lagutskottet, beslöto äfven ständerna att hos regeringen petitionera, det regeringen ville låta uppgöra och förelägga ständerna förslag till sådana lagförändringar, som ginge i det i petitionerna omnämnda syftet, *dock med strängt bibehållande af mannens målsmanskap.*

Äfven inlemnades en petition om qvinnans tillträde till universitetet samt en om berättigande till äktenskapsskilnad på grund af ohjelplig dryckenskap. Ingendera petitionerna hänsköts till utskott, och blef den förra i presteståndet behandlad på ett sätt som visar, att man fortfarande fruktar för qvinnobildningens höjande såsom gjutande af starkt vin i svaga flaskor.

På de praktiska förbättringarnas område togs detta år äfven några steg framåt i det ett förbund för qvinnostipendier stiftades samt en finsk och tre svenska samskolor öppnades.

Kastar man en blick på de yttre, praktiska rättigheter i hänseende till samhället qvinnan för närvarande eger i vårt land, te desamma sig på ungefär följande sätt. Hon har kommunal rösträtt, rätt att utgifva periodiska skrifter, idka ett visst antal näringsgrenar och konstnärliga studier samt som medlem deltaga i skolråds och skoldirektioners öfverläggningar (vid flick- och samskolor). Hon bekläder ett visst antal smärre befattningar vid posten, telegrafen, jernvägen, banker och embetsverk, hvarförutom hon vunnit anställning vid åtskilliga gosskolor (i synnerhet realskolor). Såväl vid alla dessa tjenster, som vid sina befattningar i folkskolan och den högre flickskolan, erhåller hon aldrig samma lön som mannen, om hon än bekläder poster, som förut innehafts af män.

Med hänsyn till undervisningen, underhåller staten enligt nya skolordningen 8 svenska och 6 finska högre flickskolor med ett gemensamt anslag af 376,000 mk. Likaså 2 fortbildningsklasser*) och tre folkskollärarinne-seminarier (två gemensamt för manliga och qvinliga elever samt ett qvinligt sem.). Til rit- och slöjdskolor har qvinna tillträde. På folkskolans område underhåller staten inemot 173 flick-

*) Hvilka äfven utdimittera lärarinnor efter 3-årig kurs.

skolor och 462 blandskolor med ett enligt senaste statistiska uppgifter sammanlagdt elevantal af 16,422 flickor. Det jemförelsevis blomstrande tillstånd i hvilket qvinnans af folket undervisning här befinner sig, måste i främsta rummet tillskrifvas n. v. öfverinspektor U. Cygnæus' outtröttliga nit. Denne den finska folkskolans fader lyckades på 60-talet besegra ultra konservatismens motstånd och lägga grundstenen till den finska folkskolan, sålunda görande sig till qvinnans af folket första målsman i vårt land.

På literaturens område arbeta våra få för qvinnosaken nitälskande pennor med större och mindre framgång. Inom skönliteraturen verkar främst fru M. Canth med känd talent. Inom den periodiska pressen fröknarna L. Hagman och A. Ehrnrooth, (hvars plats likväl i samma grad kan hänvisas till skönliteraturen), fruarna E. Stenius, E. Löfgren, magistrarne Johnsson, Lyly och Hertzberg, samt på begge områdena åtskilliga pseudonymer*) med mer och mindre framgång. Vi ha icke många arbetare att skicka i elden, men desse få äro så mycket villigare att för sakens skull våga sig ut på tadlets och åtlöjets glansk is.

Det är naturligt att arbetet och intresset liksom koncentrerat sig kring Finsk Qvinnoförening, som omedelbart, genom föredrag, skrifter och praktiska åtgärder, verkar för qvinnans sak, så långt hennes unga krafter medgifva. Medelbart bistå henne de allt sig mer kringgripande nykterhets- och sedlighetsrörelserna. Ur de generationer som uppväxa under deras inflytande, skall ännu uppstå mången god kämpe för qvinnan. De dagar stunda, då konservatismen skall upphöra att vara vår farligaste motståndare, och naturalismen träda i stället. Hvarje menskligt sträfvande, som afser att underordna begäret under viljan och sjelfbeherrskningen, uppfostrar motståndare till en lära hvars kärna ligger i slagordet: sedlighet är onatur.

Det vill synas, som om flera reformer i qvinnans ställning hos oss föregått qvinnornas egen utveckling och derför lemnats obeaktade af henne. Hon begagnar sig alls icke af vissa förmåner, (såsom t. ex i vissa näringsgrenars utöfvande); andra åter (såsom kommunal valrätt) begagnar hon sig af i ytterst ringa grad. Orsaken härtill är lätt funnen. Opinionens mäktiga tryck kan icke så lätt ignoreras. Denna har väl begynt medgifva att tiderna förändras och fogat sig derefter. Men endast motvilligt. Man inser det omöjliga uti att hemmet längre skola kunna gifva arbete åt det ständigt växande antalet af

*) Forfatterinden af denne artikel er selv en af de mest fremragende af disse arbeidere for kvindesagen. Red.

ogifta qvinnor. Man tolererar att dessa af *ekonomiska* skäl skaffa sig en sjelfständig verkningskrets, men endast derför. Rikedom och hög samhällsställning, ja, t. o. m. en anspråkslös bergning, utgöra fortfarande hinder för den unga flickans utveckling. Samhället är långtifrån att inse sin egen fördel af att hvarje dess medlem höjer sig från omedvetenhetens och passivitetens tillstånd till frihet och verksamhet.

Likaså vill det stundom synas som om qvinnofrågan blifvit slutdiskuterad i princip, och som om meningsbytet numera blott gälde sättet för reformernas genomförande. Jag vet icke om man har så rätt i denna förmodan. Våra djupa leder äro så godt som oberörda af frågans principiela sida, om än några praktiska åtgärders nytta insetts af dem. Man läser ofta i landsortspressen uttalanden som tyda på, att hela frågans tillvaro i vårt land betviflas. „Det är bara de der hufvudstadsfruarne och fröknarna, som . . .“ etc. Religiösa, konventionela och konservative motståndare enas om att i hvarje steg till familjemoderns höjande i sedligt och intellektuelt hänseende se ett steg framåt mot nihilismen och otron. De enas uti att — trots sina vackra fraser — i henne se mera hushållerskan, än husmodern, mera amman, än modern, mera älskarinnan, än makan.

Utom det motstånd som från dessa håll kommit saken till del, uppstod småningom äfven ett annat från direkt motsatt håll. Ju mera qvinnofrigörelsens vänner begynte vända sig mot den dubbla moralen, desto flera, som dittills ropat med, började nu att ropa emot. Särdeles har vintern 1887 sållat partierna genom sin vidtutgrenade polemik i sedlighetsfrågan efter herr af Geijerstams föredrag. Önskligt hade varit, att striden haft en värdigare utgångspunkt. Men en stor fråga som kyttar under de dagliga spörsmålen, behöfver ofta blott en obetydlig gnista för att flamma upp. I alla fall har frågans sunda utveckling blott vunnit på att förlora s. k. vänner, hvilka vilja leda henne till ett skenbart, icke verkligt mål. Ty det mål naturalismen bjuder qvinnan, den frihet hon lockar henne med, kan icke vara annat än skenbart. Den vill lössläppa begäret, och der detta herskar, kan hvarken man eller qvinna förblifva fri. Der nedsjunker menniskan till slaf.

Att arbetet fördröjes, utom af männens motstånd, af qvinnorna sjelfva, behöfver väl knapt tilläggas. Det är så i alla länder. Icke heller hos oss hafva qvinnorna i sin helhet vaknat. Derigenom blir kampen ojemn. Men om vår väntan kan synes lång ibland, om vi med rörelse och längtan fråga oss, när den tid väl skall komma, då hvarje qvinna skall inse sin pligt och sin rättighet att som trogen arbeterska stå på sin plats i lifvet, — om vi än stundom känna detta, så vänta vi dock ej förgäfves. Inom den finska qvinnan fins jern som

blott behöfver härdas för att blifva finaste stål. Och så länge vi tro på sanningen af vår sträfvan, kunna vi ej tröttna eller tvifla, ty sanningen kan ej dö, hon härstammar från Gud, och är evig, om hon än stundom ligger gömd under seklers orättvisa och fördomar.

En farlig reaktion.

Da kvindesagen begyndte at hæve hodet for at vise verden, at den havde sin rod dybt nede i menneskerettighederne, og at den saaledes i udviklingens medfør turde paaregne en større tilslutning, reiste der sig en kraftig protest mod den inden mændenes rækker. Enkelte fandt i den demoralisationen par excellence — de gamle begreber om kvindens kald var altfor indgrode — andre, egoisterne, skulde af hensyn til det daglige brød frabe sig al øget konkurrence derom, atter andre nedlagde i videnskabens navn protest mod den brug af kvindernes nerver, som kvindesagen stilled i udsigt.

En del derimod, saa i bevægelsen blot en ugrundet agitation, der intetsteds hørte hjemme. Disse fandt i Strindberg, hvis navn paa dette sted altid maa nævnes, sin dygtigste leder, og betragted kvindesagen blot som et morsomt fænomen i tidens aandsudvikling. Dog eftersom aarene gik, aftog reaktionen mod den. Moralisternes samvittighed faldt isøvn, egoisterne slog sig tiltaals, og de lærde hoder ophørte at være lærde.

Men hermed er seiren imidlertid ikke vundet. En reaktion har allerede længe været igang inden kvindernes egne rækker, der ifølge sine ytringer og natur er dobbelt farlig. Thi som mændene reagerte og reagerer — theoretisk ved hjælp af dogmer og ord, tar kvinderne tingen praktisk ved hjælp af handling.

Og hvorfra er den saa kommet, denne *praktiske* reaktion? Fra de hundreder af hjem udover by og bygd, hvor begreberne om kvindens stilling i samfundet er saa ældgamle, at de passer bedst i en østerlandsk fabel. Fra kjøkkenerne, hvor disse begreber har forstenet sig i et tilsvarende, aandsfattigt liv. Thi saa langt tilbage staar vi endnu i selvstændighed og frisyn, at vore hjem opdrar sine unge kvinder til kokkepiger eller madmødre.

Derfor blir disses store maal at være „huslige“, at kunne gjøre fyldest for sig som værtinder i et glimrende gilde. Har de saa ved

siden af dette lært at tilfredsstille sin mands gastronomiske lyster og at være ham en lydig tjener, er deres pligter opfyldte som hustru og kvinde.

Men derfor vil de ogsaa reagere mod det, der søger at puffe dem ud i livet til arbeid og handling. De fører selv og lærer sine børn at føre en tilværelse, hvis luft er inficeret af dunsten fra komfurer, og berøver dem herved evnen til nogensinde at stifte virkeligt gavn.

Og dette maa hindres. Ikke derfor alene, at da først har kvindesagen naaet sit maal, men fordi den „huslige hygge" har faaet sine offere. „Ma"ernes tid burde forlængst være omme, og fru Tjælde ha spillet sin rolle i vort private liv.

Hvorledes imidlertid dette skal naaes, blir en opgave for fremtiden at løse. Hvorledes efterliggerne skal bringes til at ændre sin opfatning af kvindens stilling i samfundet er svært at klare. Saa meget kan dog til en begyndelse søges fastslaaet, at kun den har gjort sin pligt, der vier sine evner, store eller smaa, i menneskefremskridtets tjeneste.

Thoralv Klavenæs.

Forskjelligt.

„*Almindelig stemmeret*" blev af landsvenstreforeningens repræsentantskab anbefalet som programsag ved næste storthingsvalg. Af de under den korte debat faldne udtalelser fremgik det, at der idetmindste var repræsentanter, som stemte for bestyrelsens forslag herom under den forudsætning, at „almindelig stemmeret" indbefattede stemmeret ogsaa for kvinder.

(»Dagsposten«).

Frøken Marie Lundqvist, lærerinde ved almuskolen, har paa to aar taget middelskoleexamen med hovedkarakter udmerket godt (1,30) og examen artium paa reallinjen med hovedkarakter meget godt 24:13) uden at forsømme sin lærerindegjerning.

I en korrespondence til „Dagbladet“ fra Afholds-Generalmødet paa Horten skrives: Hovedbestyrelsens formand, dr. Nissen, udtalte:

. . . „Man havde denne gang den ære, at se i dette møde 3 kvindelige deputerede. Dette var en glædelig foreteelse. Med kvinden med os gik vi en ny æra imøde. Det vilde bli et overordentligt fremskridt, og han vilde ønske disse tre kvinder (frøken Lydia Carlsen, fru Grønningssæter fra Christianssund og frøken Hollijem fra Stokke) særlig velkommen“ . . . . . .

Paa eftermiddagsmødet blev der strax ved mødets begyndelse af pastor Hvistendal bragt paa bane et stridsspørgsmaal, der optog hele eftermiddagen, nemlig hvordan man skulde forstaa forrige generalmødes forandring af lovens § 11 om kvinders valgbarhed, foranlediget ved, at to foreninger havde sendt kvindelige deputerede. Resultatet af den vidtløftige og tildels skarpe debat blev da, at afgjørelsen no. 2 i dette spørgsmaal (man havde jo om formiddagen enstemmig godkjendt valgene) blev: „De fremmødte kvinders valg erkjendes gyldigt“. 8 deputerede afgav ikke sin stemme; resten stemte for beslutningen, der modtoges med stormende applaus.

Det bør bemærkes, at en af de kvindelige deputerede, frøken Carlsen, selv forsvarede sit standpunkt.

England. *Engelske parlamentsmedlemmer, interesserede for kvindestemmeret,* har sluttet sig sammen i en komité for at fremme sagen. „Women's Suffrage Journal“ (Manchester) udtaler sin glæde over dette faktum. „Saadan en organisation“, siger bladet, „har vi længe ønsket, for ingen sag inden parlamentet eller udenfor kan drives ordentlig frem uden organisation og sammenslutning blandt dem, som understøtter den. De medlemmer af underhuset, som enten har stemt, eller har lovet at stemme til bedste for kvindernes politiske rettigheder, er nu en virkelig majoritet. Der er derfor al grund til at haabe, at hvis tropperne kan organisere sig og slutte sig sammen til støtte for reformen, saa vil seirens time være nær.

„*Den maade, hvorpaa det engelske publikum* har forholdt sig ligeoverfor begivenheden med miss Cass (den unge pige i London, som blev arresteret af politiet og falskelig anklaget for løsagtighed) er betegnende“, skrives i „*Aftonbladet*“. Sagen har oprørt hele landet og hele pressen, den har trængt tilside interessen for jubileumsfesten, den tyrkiske konvention og den irske bill og *har bragt ministeriet Salisbury et nederlag i underhuset.* Al partitvist ophører, saasnart den individuelle frihed selv hos den ringeste krænkes ved politiets overgreb, hvis dette ikke strax straffes paa det strengeste af dommere og regjering.

Først efterat regjeringen ved underhusets møde den 6te juli havde bedt om undskyldning og lovet den strengeste undersøgelse ligeoverfor politiet har harmen hos parlamentet og almenheden over denne begivenhed lagt sig.

„Times“ har en ledende artikel for anledningen og sammenfatter hele landets mening i følgende gyldne ord: *Aldrig skal det i England blive lov, at en politimands ord har mere værd end andre personers.*

Den internationale fredsforening holdt den 14de juli i London sin sjette aarssammenkomst under parlamentsmedlemmet Sir Wilfrid Lawsons ledelse. Blandt de tilstedeværende saaes parlamentsmedlemmerne Campbell, Illingworth, Wright og Barrow. Sir Georg Trevelyan og professor Huxley bad skriftlig om undskyldning, fordi de ikke kunde deltage i sammenkomsten, og den første udtalte i sin skrivelse, at han endnu mere energisk end hidtil vilde virke for foreningens formaal, saasnart han igjen kom ind paa den praktiske politiks omraade. Forhandlingerne aabnedes med en oversigt over foreningens arbeide i det forløbne aar. I Tyskland har nu en komité dannet sig ogsaa i Berlin. I Stuttgart, Darmstadt og Frankfurt findes allerede komitéer fra før af. Pariserkomitéen har især staaet i livlig forbindelse med den engelske forening. Der er gjort forberedelser til at forene alle europæiske og amerikanske fredsselskaber til et forbund. Da mange medlemmer af den amerikanske kongres især interesserer sig for oprettelsen af en domstol til bilæggelse af stridigheder mellem England og de Forenede stater og et forslag herom allerede er fremlagt for repræsentanterne, saa skal foreningen, saasnart sagen i Amerika er kommet saa langt, gaa tilværks paa samme maade i England. Tilsidst holdt ordføreren en tale, hvori han klandrede den ringe deltagelse foreningen havde at glæde sig ved fra den store masse af de saakaldte dannede: af de klasser, som havde mange penge og lidet at gjøre. Lord Beaconsfield havde havt ret, da han udtalte, at de store slagtninger i historien ikke udretter noget. Efter en krig sluttes en overenskomst, som ligesaagodt kunde være sluttet før krigen. I en krig burde ikke anvendes skydevaaben, og man kunde meget godt komme overens om, ikke at bruge kanoner og sværd. Talen modtoges med stort bifald.

(»Aftonbladet«).

Kvinder er nu medlemmer og talrig repræsenterede i *alle* de store politiske foreninger og selskaber i England. Selv de mest bestemte modstandere af kvindestemmeret erkjender derfor nu, at det er umuligt stort længere at nægte de engelske kvinder, — som man fra alle

sider anraaber om bistand i det politiske arbeide — det fulde politiske ansvar.

(The English Woman's Review).

Rusland. Hvilket stort omfang kvinders studier har faaet i Rusland sees af følgende statistiske opgaver: Aar 1886 studerede ved det russiske universitet 779 kvinder, nemlig 243 ved det filosofiske fakultet, 500 ved det fysisk-mathemaske og 36 ved det mathematiske. Græskortodoxe var 587, jødinder 139. Ugifte var 748, gifte 31. De fleste var af adelig byrd, officers- og embedsmandsdøtre, 84 var døtre af prester, 124 af kjøbmænd, 117 af borgere, 10 af bønder, 4 af soldater. 2 var fra udlandet. Ved sidste kursus aflagde 85 af dem examen. Hertil kommer det store antal russerinder, som studerer ved udenlandske universiteter, mest i Sveits.

(Efter »Aftonbladet«).

Amerika. *? The Question ?* er titelen paa et ugeblad for kvindesagen, som iaar er begyndt at udkomme i New York, redigeret af mrs. Lillie Devereux Blake. Under titelen staar med meget fede typer: *Horfor ikke betale en kvinde det samme som en mand for det samme arbeide?* og bladet sætter som sin hovedopgave at skaffe arbeidende kvinder retfærdige lønninger og god behandling. Forøvrigt kjæmper det for kvindens rettigheder over hele linjen. Efter en del nummere at dømme, vil den lille, temmelig tarvelig udstyrede avis, føre kampen meget energisk, det ser ud til, at den vil agitere kraftigere og skarpere og paa samme tid ud fra en bredere basis end de fleste kvindesagsblade.

En af forfatterinderne, Charlotte F. Daley skriver ud fra en synsmaade og i et sprog, som faar en til at tænke paa hendes landsmands, Henry George's skrifter: „Den smukke gamle legende fortæller os", siger hun, „at da mand og kvinde blev forvist fra Edens have, saa gik de *sammen.* I tusinder af aar har de dog staaet vidt adskilte i verdens arbeide og kamp. Men idag lyder et signal ud over alle land, som kalder til gjenforening. Dette signal, denne stærke lyd som af et horn klinger nok i manges øren skurrende og pinlig, men de, som har faaet sit øre udviklet, de har den rette forstaaelse af disse toner. De kalder til dom over uretfærdighed og undertrykkelse, de forkynder frigjørelse for alle, som er i lænker, privilegiernes eller forurettelsens lænker, som hindrer individets vaext, og de maner os til for alvor at give os i kast med det mest afgjørende af alle spørgsmaal, det om *personligt ansvar.*

Tør vi kvinder lukke vore øren? Skal vi ikke lyde signalet? Hvad vi selv anser for at have størst værd, det viser sig i vore handlinger, men den høieste form for handling er den, som mere bestemmes ved

omsorgen for det almene end for den enkelte. Før vi lærer at indse, at hvad der er godt for det hele, maa være godt for den enkelte, førend vi bestræber os for at gjøre, hvad vi personlig har vundet til alles eiendom, før handler vi ikke som tænkende væsener.

Vi *er* vor broders og vor søsters vogter, arbeider vi ikke for alle vore søstre og brødre, saa arbeider vi ikke paa vor egen lykke, fra denne ubøielige lov gives der ingen undtagelse.

Kampen for aandens frihed vil, som aarene gaar, mere og mere komme til at udkjæmpes med aandens vaaben. Kugler og bajonetter blir for hver dag ringere faktorer i den store verdenskamp, deres dage er snart talte. Men *krig er det* dog, vældigere end nogensinde før. I denne kamp skal de kvinder, som lyder signalet, kjæmpe i første række og føre seiren hjem."

Et tidsskrift er begyndt at udkomme i mai maaned 1887 ogsaa i New York. Dets titel er *Dress*. Det er redigeret af mrs. Annie Jenness Miller. Det udkommer hver maaned i hefter paa 3 ark, kvart format. Dets opgave er at arbeide for en skjønnere, sundere og mere praktisk kvinde- og barnedragt end den nuværende, samt for hygiene og en forbedret smag i det hele taget. De dragter, som bladet vil virke for skal faa hævd tør det slet ikke kalde „reformdragter", det kan skurre i ørene. Bladet er i det hele anlagt paa aristokratiet og sees at gaa meget forsigtig tilværks for ikke at støde Amerikas fashionable damer, hvoraf den store mængde er langt fra at være emanciperede, og som siges at være endnu mere yukelige slaver af parisermoderne end de europæiske damer. De redaktionelle artikler i „Dress" er derfor en smule snobbede i tonen, men der er ikke tvil om, at tidsskriftet i det hele har meget sunde tendenser. Det vil forsøge lidt efter lidt at lede moderne mod større fornuft og strax banlyse, hvad der værst vanskaber og ødelægger legemet. Det indeholder meget værdifuld læsning. Af første hefte skal vi nævne: Æsthetisk-fysisk kultur, af dr. C. Wesley Emerson. Dekoration af huse, af Abby Wood. Den første dragtreformator, af Elisabeth Richardson. En smuk hud og dens fiender, af B. Marie Muller. Romerbadet, af Olive Logan. Et skridt hen imod sundhed, af samme. Det indeholder dernæst en novelle samt flere illustrationer af rimelige og smagfulde modedragter og reformundertøi. Det er smukt udstyret og fortjente at faa indpas ogsaa hos vore fashionable damer og fortrænge de vanvittige tyske og franske modeblade. Bladets udgivere er: The Gallison & Hobron Co., 696—698 Broadway. New York. Prisen er 1 dollar og 50 cents pr. aar.

Juniheftet af „The English Woman's Review" indeholder et brev fra Kalifornien. Efter dette at dømme maa Kalifornien være det bedste sted at udvandre til for kvinder, som vil arbeide sig op en formue. „Dersom en ung, fattig kvinde" — siges der — „vil komme hid og tage tjeneste i en familie, vil hun i et aar kunne tjene fra 50 til 70 pund, derved vil hun have nok til at kjøbe sig jord til vinplantning, og blev hun saa et aar til, medens vinen voxer, vil hun snart kunne skaffe sig et eget hjem og en uafhængig stilling. Jeg kan ikke prise dette lands herlighed nok. Luften er saa ren og klar, at man føler hvert aandedræt som en nydelse. En kalifornisk vinter er vel værd reisen over Atlanterhavet. Her er hverken frost eller sne; men det skjønneste solskin hele tiden, og saa er her et aldeles vidunderligt maaneskin. Om sommeren kan temperaturen naa meget høit, men her staar altid en frisk luftning indover landet. Hvor jeg ønsker, at mange af Englands trætte, forgræmmede kvinder kunde komme hid og faa ny livslyst. Hvis der er noget arbeide, som bringer tilfredshed i menneskenes sind, saa er det at dyrke jorden, og der findes ikke i verden en jordbund, som betaler møien bedre end denne. Paa et aar giver den det skjønneste udbytte. Alle de blomster, som vi i England dyrker i drivhuse voxer vildt her . . . ."

Brevet fortæller ogsaa om, hvorledes 4 damer (lærerinder) i 1878 slog sig sammen og kjøbte jord. De har drevet paa med vindyrkning siden og er nu formuende.

Reisen fra England til Kalifornien beregnes at koste 25 pund £ paa anden plads.

Indsendere gjøres opmærksomme paa, at de maa opgive sit navn til redaktionen, ifald de ønsker sine artikler optagne i »Nylænde«.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto

Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Indhold: Kvindebevægelsen i Finland (af Aarne). En farlig reaktion (af Thoralv Klavenæs). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 1ste august 1887. | No. 15.

Forholdet mellem kønnene.

Jeg vilde sætte pris på, at „Nylænde“ tok op nogen korte stykker, jeg ved forskællige lejligheder har skrevet annetsteds om forholdet mellem kønnene; de er skrevne i blad utenfor Norge.

„— — Er frøken Riis's krav (i *„en hanske“)* egentlig så nyt, at det kan forbause nogen? Det forekommer mig dog, som blev det stillet adskillig tid før kristendommen? Og at også denne har faret med det i nu snart to tusen år? Og at følgerne heller ikke har været ganske små? Sammenlign livet i så henseende for tusen år siden eller for bare hundre år siden med nu! Er dette allerede et stærkt vidne om, i hvilken rætning utviklingen går, så er det væl et endnu stærkere, at de folkefærd, som har stillet samme krav og efter fattig lejlighed strævet med dem, de har vunnet et stort overtag over de folk, der ikke har årket at stille dem. Og naar vor tid er blet vidne til den første alvorlige forhandling om dette i videnskab og literatur, så kan det næppe betyde annet, æn at nødvendigheden føles stærkere, æfterhånden som ævnebruket blir strængere og karakterfordringen finere.

Er dette så, da vil alle forsøk på at nægte det eller omgå det, så længe forholdene tillater det; alle forsøk på at vinne „friere“ forhold, al kamp, man har trang til at reise, — ordne sig, den med, in i utviklingen som et nyt vilkår. Enten som en sun utrænskning af teologisk overdrivelse, asketisk utskejelse, hykleri; eller som et usunt oprør, der trænger til at løpe banen ut, og ved sin ruin styrker det vundnes beviskraft.

Strindbergs inlæg om kvinnens uværdighed, om hennes betydelige underlegenhed, vilde, hvis alle var sande, også alle være vidnesbyrd om den skade, hun har tat i den stilling, hun har været

i; men det samme synes mig disse kvinneprotester mot kravet på mannens enegifte, disse kvinneønsker om større frihed i det kønslige, mannens frihed, også at være, — bare ænnu meget mere slående.

Jeg tror, det var i tredveårene, at de angelsaksiske og skandinaviske folk vågnede til kamp mot drikkeondet; også den bevægelse prøvde man at le og håne overænne. Men den stod sig, den vokste med hvert år i disse femti, og nu skønner vi, at de bare har været en stor inledning; nu først blir det til alvor!

Ænnelig engang har de samme folk begynt at føle, at usædelighedsondet er et ænnu dypere og videre hærjende, og at det delvis er årsaken til det første som til så meget af elendigheden og karakterløsheden iblant os. Heller ikke denne bevægelse vil les eller hånes overænne."

Da dette blev angrepet, svarte jeg bl. a.: „Mens vi foran hvært enkelt tilfælle må være ytterst varsomme både med råd og dom og altid rede til hjælp, tænker jeg, at der kan ikke være tvil om, i hvilken rætning „fremgangen" er stærkest, og altså, hvor arbejdet heræfter blir til størst nytte for slægten. Kvinnen må lære at sætte strængere fordringer til mannen æn hun hitintil har gjort; dette synes mig en æressak for henne selv og en velfærdssak for samfunnet. Uten det er det også bare fraser med hennes kamp for „frihed".

Jeg ser nok forskæl på trang til drik og på kønstrang; men på drikkesyke og liderlighed ser jeg derimot ingen. Intetsteds har jeg talt om den kyskhed, som er total afholdenhed et liv igænnem; men nok om den, som kan være det i vor tidlige ungdom Om dette henviser jeg til en bok af *dr. med.* Anton Nyström: „*Äktenskapet, Pauperismen och Prostitutionen*". Jeg skal lægge noget til fra min livserfaring. Nemlig: kunde ungdommen sløjfe noget af sit ubændig liderlige snak, literaturen og kunsten noget af sin til sanselighed æggende tendens, og det „kristelige" samfund noget af sin overtalende inbydelse, så var ungdommens „store trang" nok ialmindelighed til at hærske over, — til en alder kom, som også er den ene rætte for avling og især for fostring og opdragelse af barn. Det er vor fantasi, som forfører os." —

Fra et annet sted følgende:

„Jeg kræver full kunskab som vilkår for moralsk motstanskraft. Uten at kunskaben gives afpasset efter hvær alder og således, at den styrker vor moralske vilje, er den ofte farlig; men omvent er den moralske vilje, som ikke hviler på kunskap, ofte skrøpelig. Hjæmmets opdragelse, skolens undervisning og trangen til legemsøvelser må tas på en annen måte; literaturen må vinne ret til en bredere irettelægning af alle herhen hørende forhold og med den det almene ordskifte. Alle må skynne på, som disse saker er blét til alvor for! Men vi

må ikke i vor iver glemme kunskabens farer, at hundre gæntagne intryk skaper vor lyst, og denne i regelen vor vilje: — Ét er krav på åpen tale, et annet er usædelige intryk; ét er naken kunst, et annet er fristelse. Grænsen kan være svævende for somme; for de fleste af samme dannelse vil den vise sig at være meget bestæmt.

Her må en villfarelse rettes, som begynner at brede sig i bladene, og som jeg nylig så en dansk doktor at forsvare; det er den, at alt muligt kan og skal både siges og skildres; at dissektions-stuens og atelierets nakenhed skal være mønster for, hvad som bydes os i literaturen og kunsten, d. v. s. i vore stuer og selskaber. Dertil kommer det aldrig. Samfunnet vil aldrig i sin alminnelighed nå den uskadelige studielyst, den koldblodige kunskab, som fagmannen har (og altfor ofte heller ikke han!) Der er æmner og ord, som vanskelig kan bydes det alminnelige samfun uten at altfor mange krænkes af det eller fordærves på det; og samfunnet har pålagt sine medlemmer et gjensidigt ansvar, som gør dette umuligt. Det gæller desuten for alle fristende æmner og ord —: er øjemedet ikke hæderligt og kunsten ikke så stærk, at den løfter sinnet op over faren, så må de skyes.

Den uklarhed, som ænnu råder her (på den ene side literaturens og kunstens bohême-vaner, på den andre „det gode selskabs" hykleri, som holder det nakne for synd, bare fordi det er nakent, men det letfærdige for tilladt, naar det er halvt eller trekvart tildækket), vil sikerlig engang ta sig underlig ut, — næmlig når vi har nåd så langt, at opdragelse, undervisning, literatur, samtale og vort almene ordskifte ikke længer skyr den nødvendige kunskab om det naturlige. Er denne først blet dagligdags og derved fri for fristelse, ja, er den tvertom blet styrkende for vor mroralske sans, — så sætter grænserne sig selv. Så kommer der en utrænskning af uren literatur og kunst, og af fristelse i samtale og omgang, — en utrænskning efter et nyt og sunt mål. Meget blir fuldstændig utillateligt, som nu er en velset utstillingssak; meget umuligt, som nu er god skik på høieste steder. Men meget blir også tillateligt, som nu synes rent forskrækkeligt."

Fra en annen leilighed:

„Alle vænner af kvinnesaken synes enige om, at kvinnen i alminnelighed sætter for lav pris på sig selv; sålænge hun gør det, kan ingen undres over, at også mannen sætter henne for lavt — og bærer sig ad derefter.

Derimot er man mindre opmærksom på de følger, som det har, at mannen i visse henseender sætter henne for høit. Især er dette mærkbart i lande, der kønnene ænnu strængere æn hos os afspærres under hele opdragelsestiden (f. e. i Frankrige). Paul Bourget og flere franske forfattere gør henne om til „en sfinx," som vi må

tilbringe vort liv med at grunde over og attrå; som vi enten må nå til at lukke op eller dø foran, — den sentimental-liderlige literatur, af alle den ulyksaligste.

Vi får gå ut fra, eller prøve at nå frem til, at kvinnen er jævngod med os. Hun har i sin kvinnelige natur flere anlæg forskællige fra vore og derved tildels forskællig opgave — ved siden af meget, som er likt. Forskællighederne mangfoldiggør livet; de holder også kærligheden frisk; likheten baner vej til forståelse. Hun er og blir mannens gode kammerat, ikke mindre, men heller ikke mere. Jo sannere dette blir os, jo sunnere vil samlivet arte sig."

Bjørnstjerne Bjørnson.

Kort udsigt over kvindedragtens historie.

Indledningsforedrag til en diskussion i N. kvindesagsforening om reform i vor dragt*).

Kvindedragten har hidtil i sin almindelighed seet havt tre store perioder:

Den førkristelige, da legemets form fremhæves eller ialfald ikke skjules.

Den middelalderske, da legemet skjules.

Renaissansen, da dragten tilintetgjør legemets form — vedvaret indtil vore dage.

*) Reformtankens opkomst her i landet er af temmelig ny dato og vist de fleste bekjendt. I løbet af forrige aar kom den amerikanske bog om »Reformdragten« i svensk oversættelse hertil og læstes af mange. Samtidig holdtes forskjellige foredrag »Kvindesagen og sundheden«, »Om kvindens helbred«, »Om moderne« o. s. v., der gav næring for den engang vakte eftertanke. Gymnastik, skiturer, turistreiser, nervøse lidelser og lægernes stille formaninger havde lidt efter lidt i adskilige sind skabt trangen til en forandring. Maaske havde ogsaa den friere luftning over sindene, som den vaagnende selvhevidsthed og emancipationen fra adskilige fordomme bragte med sig, gjort sit. Man begyndte at ønske en forbedring. Undertegnede, som i stilhed havde syslet med tanker paa dette, anmodede kvindesagsforeningens bestyrelse om at maatte holde et foredrag af kulturhistorisk art angaaende en dragtreform, og da denne ogsaa for mig var af vigtighed, kom det hele til at stile skarpt hen imod, hvad jeg ansaa for ønskeligt ved en saadan. Det blev en indledning, der næsten havde form af et program, og som jeg haabede skulde bringe sagen i raskere gjænge.

Nu begynder vi paa reformdragtens, den fremtidige, da legemets form og sundhed endelig igjen skal ske fyldest.

Indskudt mellem disse mærkes underordnede perioder, da det, at legemet skjules, brydes. Enkelte dele blottes, andre overhobes. For middelalderens vedkommende f. ex. 14—15de aarh. For renaissancens: roccocotiden. Empiretiden. Moderne bakstil.

Det mærkelige for os er redegjørelsen for sammenhængen mellem disse perioder; hvorledes forandringer, forbedringer langsomt arbeider sig frem, søger fuld harmoni mellem det baarne og den, som bærer, atter stødes tilbage i undertrykkelse, stiger til extravagance og endelig samler sig til virkelig reform. Men da bogen herom saavidt vides endnu ikke er skreven og maaske i den nærmeste tid ikke bliver skreven, faar tilhørerinderne tage tiltakke med de faa antydninger til en saadan historie, tid og øiemed foreløbig tillader mig at komme frem med.

Af de nævnte perioder ligger den førkristelige os for fjern til at den for øiblikket kan have den interesse for os som de øvrige. Om middelalderens, har vi naturligvis ogsaa langt bedre underretning. Den bemærkning faar jeg imidlertid forudskikke, at hvad enten der er tale om førkristelige perioder, middelalder eller renaissance helt ned til vore dage — har kvindedragten altid været *lang**).

For middelalderske periodes vedkommende havde dette sin rod i det fra romerne optagne skjønhedsbegreb og fra kirkens helligelse af de lange klædebon**). Det skjønne og det sømmelige var det legemet tildækkende det naturen skjulende, fandt middelalderen. Det kom englene nær, og det havde lighed med østerlænderne, som middelalderens folk vel bekrigede, men hemmelig respekterede. Det var en smag, som gjaldt baade for mand og for kvinde. Til daglig kunde manden vel være iført en hensigtsmæssig kort dragt; men kaldtes til fest, „var alle som en iførte lang kjortel og kappe". — Det slæbende, ubekvemme i den lange kvindedragt gjorde denne blot mere tiltrækkende. Den betegnede kvindens fredelige sysler. Hun skulde ikke drage i krig, hun foretog ingen lange reiser; — hun var afhængig af mandens virksomhed og forsvar, og desuden trængte hun varmen ved den side klædning. Rummene var saa kolde og hendes underklædning saa utilstrækkelig.

---

*) Mulige afvigelser som f. ex. i førkristelige periode de spartanske jomfruer, hvis kjortel rakte til knæet eller de gamle jødinder, som efter et nyere reiseværks udsagn var klædte i tricots, maa regnes som tilfældige eiendommeligheder.

**) Se Troels Lund: Danmarks og Norges historie i 16. aarh., hvortil forresten idelig henvises ogsaa for det følgende.

Det var i dette tidsrum, at kvindedragten bestod af særk, underkjortel, overkjortel, strømper, sko og hovedklæde.

Imidlertid har ingen tid ladet sig nøie med noget foreskrevet. Den har gjerne higet efter mere, andet, bedre. Fandt manden for visse gjøremaals skyld, ogsaa af gammelt nationalt brug, den korte og snevre dragt alene hensigtsmæssig, saa kunde nok kvinden ogsaa, eftersom tiden skred frem og kulturen med den, finde sin lange dragt ubekvem og ville bryde med fordommene. Men kampen var haard og nyttede ikke. Det engang vedtagne seirede. — Den lange dragt, bibeholdtes for kvinde og af kvinde — selv hvor hun iklædt de høieste værdigheder hævede sig over et helt folk, ja, som Madonna kom Gud nær.

For den almindelige betragtning indeholdt denne stivsindede vedholden ved den samme form noget uheldigt for kvindens egen udvikling. Hun blev med magt holdt tilbage inden foreskrevne former: huslighed, underordnethed — hvorpaa dragten kun var symbol.

Ved trangen til forandring — ogsaa ved lysten — søgte kvinderne da inden de engang optrukne snevre grænser for deres liv og virken at tiltrække sig opmærksomhed ved pynt og stas, give sin dragt afvexling og vise sin stand og værdighed — og de udskeielser forekommer, som jeg allerede har omtalt, at, foruden overlæsselse af dragten, enkelte dele af legemet blottes, andre overhobes: De udringede kjoleformer, de himmelhøie hovedsæt, de indskaarne liv og de umaadelige slæb ses om hverandre i 12, 14 og 15de aarh. og mangfoldige gange senere. — Det er forvildelsens tid for kostymets vedkommende.

Forsaavidt kan man sige, kvindedragten har faaet et om kvindens nedværdigende stilling vidnende præg gjennem tiderne. I modsat tilfælde behøvede man jo ingen reform. Men samtidig var myndighederne med bøder og straffe færdige til at bringe kvindedragten tilbage til et sundt lavmaal af forfængelighed — og det lykkedes for en tid.

Ganske vist havde denne reaktion sin støtte i en offentlig mening, da den ligelige tildækning af legemet vel neppe har sin grund alene i klimatiske fordringer og erfaringer om kvindens mindre hærdede konstitution, men i et med kulturens udvikling fremkommet sædelighedsbegreb kjønnene imellem, der forlanger det samme af begge: enten helt nøgen eller helt klædt.

Imidlertid stræbte manden, mens middelalderen gik frem og afsluttedes at frigjøre sig fra den lange dragt og de med den sammenhørende synsmaader og ganske at tilegne sig den snevre og korte, der var germanerne egen og passede for alle hans gjøremaal og samtidig var smagen og tiden værdig. Det lykkedes ham først i

renaissancen. Kvinden vilde gjerne følge ham — men, da hun stod paa spranget til at gjøre det samme som han, holdtes den ved paafundenes og fordommenes magt nede i den tidligere form — og kun under overdragtens skjul foregik en udvikling til det hensigtsmæssige og naturlige.

Jeg citerer her nøiagtig Troels Lund, hvis oplysninger om denne nævneværdige epoke sætter en klart ind i forandringens natur og betydning og derved giver en fastere underbygning for det efterfølgende end nogen af mine egne studier kunde gjøre. Han siger (Danmarks og Norges hist. I, s. 22), idet han først omtaler mændene:

„Hvad var det nye, som brød frem? Simplest udtrykkes det ved, at den korte mandsdragt fortrængte den lange. Men i virkeligheden laa der mere heri, end ved første øiekast skulde synes. Det, der seirigt brød frem, var den germanske dragt i modsætning til den romerske eller blot middelalderlig talt: den verdslige dragt i modsætning til den kirkelige. Den grundtanke, der gjorde sig gjældende, var den for hele renaissancen fælles: det naturliges ret for klædedragtens vedkommende udtrykt ved at kun det klædebon var berettiget, der svarer til legemets form. Den gamle fordom, som ramtes, var, at der paa disse omraader skulde kunne gives noget i og for sig skjønt forskjelligt fra og uafhængigt af det hensigtsmæssige.

Sit videste udtryk fandt bevægelsen i, at det naturlige kom til sin ret. I kraft af denne maalestok kan vi bedømme, hvad der opnaaedes. Thi nærmere seet, var dette langtfra alt. Der laa muligheder i grundprincipet, som datiden med forfærdelse vilde være gyst tilbage for.

Den form for det naturlige, hvortil der naaedes, var en dobbelt. For det første hævdedes for mandsdragtens vedkommende det til legemets form svarende snit. Men heri laa igjen et andet af fuldt saa stor betydning. For første gang i umindelige tider sondredes beklædningsmæssig de to kjøn fra hinanden. Hin forunderlige middelalderlige trang til at lade mandsdragt og kvindedragt være den samme og fjerne som uskjønt alt, hvad der kunde betegne forskjellen, veiredes bort; mand og kvinde fremstod som to modsatte, ligeberettigede former for det menneskelige.

Heri laa bevægelsens styrke, men tillige dens grænse. Dette maa ikke glemmes, naar vi betragter den udvikling, som blev kvindedragten tildel; thi ved første øiekast synes denne kun lidet at svare til fordringen paa det naturlige.

Det, hvorom det gjaldt, var at drage grænsen skarpt mellem det mandlige og kvindelige. Derfor overlodes der manden den korte dragt, medens samtidig den gamle kvindedragt yderligere befæstedes. Dette skete gjennem en art pansring, idet der under klædningens to halvdele anbragtes de to nye klædningsstykker, korsettet og krinolinen, der tragtformig afstivede den op- og nedefter.

Gjennem trangen til det naturlige naaede man altsaa kun til at give kvindedragten den høiest unaturlige timeglasform, der siden da har holdt sig. Tilbageskridtet her var øiensynligt i modsætning til det middelalderlige kvindeklædebon, der let og frit, smukt og folderigt sluttede sig om legemet.

At tænke sig fordringen til det naturlige gjennemført i retning af kort dragt ogsaa for kvinden, faldt end ikke tiden ind. Den vilde betragtet sligt som vanvid eller høidepunktet af fordærvethed.

Men medens renaissancen saaledes i fremskridtets navn lænkebandt kvindedragten, viste der sig samtidig de første svage spirer til en bevægelse, som pegte langt videre, end renaissancen var istand til at skimte. Neppe var den korte dragt tilkjæmpet for mændene, førend den samme udvikling, der havde krævet aarhundreder for at fuldbyrdes, ufornærket tog sin begyndelse ogsaa for kvindernes vedkommende. Som i sin tid den korte mandsdragt var skudt op under kappens og kjortelens klokke, saaledes antydedes nu en lignende dannelse at skulle foregaa under kvindedragtens skjul. Det 16. aarh. blev allerede vidne til, at de ypperst stillede kvinder anlagde det klædningsstykke, der middelalderen igjennem havde gjældt for alene mandligt. (Datidens hoser (buxer) nemlig).

S. 124. Man var altsaa nu ogsaa for kvindens vedkommende inde paa en retning mod det korte, til legemts form svarende klædebon". — Saavidt Troels Lund.

Blandt bondestanden trængte forandringen kun langsomt igjennem. Endnu er som bekjendt bondepigerne i regelen uden benklæder.

Man maa være taknemmelig for oplysningerne hos Troels Lund, som uden nogen bihensigt i historiens interesse paapeger denne mærkelige ændring af smagsbegrebet, hvis ideal dengang dæmrede. Her kan man vel ogsaa med rette spørge: Er det nu ikke efter 300 aars forløb paatide at fuldbyrde hin delvise forandring? Dog derom senere.

Roccocotiden gjorde ikke fyldest for forhaabningerne med hensyn til kvindedragtens forbedring paa den engang anviste vei. Tvertimod

befæstedes krinolinen og korsettet endnu mere i sit herredømme, og ved siden heraf forekom de engang omtalte udskeielser i langt høiere grad end tidligere. Vel blev skjørtet kortere, men endnu mere uhyre i sit omfang. Under revolutionstiden forandredes denne forrykte dragt til mere rimelige, slanke former, der under empiretiden gik over i noget antikiseret: de lange slappe kjoler, som fæstedes med et bælte om livet, lige under brystet. Men ogsaa her var skjørtet langt, og samtidig blottedes — jo større slæb — jo større partier af hals, arme, bryst. — De senere dragter har varieret de forskjellige ældre former; snart har de været snevre, snart har de optaget krinolinen, hoftepuder, forlorne bagdele, og hvad det nu altsammen er — uden at komme til nogen bestemt, for kvinden passende dragt. Man staar ved overgangen til en saadan, samtidig med, at kvindens emancipation langsomt iværksættes. Manden har imidlertid udviklet sin dragt til en om end ikke smuk, saa dog temmelig praktisk dragt — og det samme staar det nu til kvinden at iværksætte.

Et forsøg herpaa gjordes allerede i 50 aarene i Amerika ved den saakaldte Bloomerdragt. Mangfoldige slægtled af indsnørede og krinolineklædte kvinder havde endelig arbeidet saalænge paa at tilintetgjøre sin helbred, at en nervesvækket, sygelig slægt allerede da var fremkommen, hvorover lægerne og sindrige mennesker udtalte sin beklagelse og ønsket om en forandring. Amerika med sine af europæiske traditioners tvangsbaand løsrevne anskuelser vil gjenføde verden! Bloomerdragten søgte at imødekomme baade den sundhedstjenlige, den praktiske og rent kulturhistoriske side af sagen — den, som hænger sammen med kvindens ligestillethed med manden. Men den havde ikke lykken med sig. Imidlertid faldt ikke spørgsmaalet dødt til jorden — det kan et saadant spørgsmaal ikke — det bearbeidedes langsomt, og endelig er som resultat deraf i 80 aarene fremkommet den nu nylig fremstillede amerikansk-svenske reformdragt, som har fremtiden for sig, og om hvilken jeg i henhold til det sagte skal faa lov for egen regning at gjøre forsamlingen et spørgsmaal eller rettere et forslag. Jeg mener nemlig: reformdragt endnu en gang og *heltigjennem.*

Idet jeg ganske stiller mig paa nutidens standpunkt, mener jeg som saa:

Fordringerne til dragten, at den skal være sund, brugbar til arbeide og bekvem, har den svensk-amerikanske reformdragt fyldestgjort ved at reformere dragtens *indre.* Jeg vil udstrække reformen, der ufornuftig hylder moden med hensyn til det lange skjørt til det *ydre,* saa at udvendigt og indvendigt staar i fuldstændig overensstemmelse med bærerindens bekvemmelighed, sundhed og — fremfor alt — den praktiske brug af dragten.

Jeg fremsætter derfor det spørgsmaal, om ikke kvindedragten bør reformeres paa grundlag af sælesystemet til en overklædning, hvis væsentlige bestanddel ufravigelig er *benklæderne*, dog — for ikke at fornærme traditionen om kvindernes adskillelse i klædedragt fra manden: med et *kort* skjørt over.

Jeg ved, at traditionen er imod mig; jeg ved, at kvindedragten i aarhundreder har været skjørt, skjørt alene og skjørt saa langt, at det rakte til fødderne — mens jeg vilde have, det skulde række alene til knæerne*) — men jeg mener, at det derfor ikke kan kuldkaste det forlangendes sunde fornuft, som jeg her har fremsat. Jeg mener, vore forhold kræver det — ikke blot vor emancipation fra gamle fordomme mod vor aandelige udvikling, emancipation fra fordomme grundede paa misforstaaet skjønheds- og sundhedsopfatning overfor vor legemlige udvikling — jeg siger: seet rent fra praktisk synspunkt lægger skjørtet os hindringer iveien ved vore bevægelser; det er ikke skjønnere, end at det godt kan undværes; det er ikke fornuftigere, ikke mere varmende for de nedre dele af benet, end at

---

*) At dette *er* idealet, faar jeg her lov til at bemærke i anledning af den ærede indsender, som i »Nylænde«s 9de hefte underkaster den af *H. S.* og undertegnede paa grundlag af theorierne i dette foredrag komponerede turistdragt for damer en baade opmærksom og velvillig kritik. Hun bebreider os der, hvad jeg her maa faa lov til at imødegaa, den skete modernisering af skjørtet, som vi har forlænget ved en løs plissée. At denne er tilføiet maa ikke forstaaes som et brud, med hvad vi anser for hensigtssvarende og rigtigt. Det har meget mere været en nødtvungen og alene foreløbig indrømmelse fra vor side til visse hornerede synsmaader, der ikke taalte benklæderne, som kom tilsyne nedenfor skjørtet, og forresten vilde, turisterne skulde se ud som andre mennesker, naar de kom ned i bygden o. s. v. Man kan til nød fire i smaating, naar det gjælder at faa det store frem.

Indsenderen kritiserer dernæst de vide og erklærer sig for trange benklæder. At vi har foretrukket de første er gjort med velberaad hu. De forekom os nemlig de eneste, der kunde gjøre fyldest for sig som passende for alle, tilstrækkelig varmende og ikke for afstikkende i det spottelystne norske publikums øine. Overfor kvindens mindre muskuløse, i regelen mere korpulente former kunde en snever beklædning neppe kaldes hensigtssvarende. En trang dragt slides let i leddene, fornemmelig er knæerne udsatte for det, rifter og brist synes lettere paa den, følgelig fandt vi det rimeligt, at fordele en jevn vidde over hele klædningsstykket, for at hindre dette og forresten give legemet den fornødne ledighed. Desuden har de vide benklæder staaet sin prøve i langt større forhold end vore, da de anvendes i forskjellige hære, og naar en soldat kan være tjent med at benytte den slags buxer, kan vi vel være bekjendte af at have anvendt dem til model i en turistdragt.

Ellers er det jo i en model knuden at finde det snit, som kan passe alle og dog har karakter. De mulige mangler kan den, som vil benytte det, saa let rette paa, nu, da hovedsagen, principet, dog engang er fremstillet. Som praktiske vink til at rette de paaklagede mangler kan anføres: de for vide benklæder kan snevres ind, rynkerne forsvinde ved knæet, ved kileformige indsnit sammesteds, og benklæderne selv fæstes om knæet med et elastisk baand og hempe i strømpeholderen.

det kan forkortes, og fremfor alt, det er tungt, det er fuldt af modstandskraft *), det er kostbart, og det er ubekvemt ved alslags bevægelse, alslags sport **). En reform paa dette omraade vilde være tidsmæssig.

Og endnu en bemærkning. Lægerne har godtgjort skjørtets sundhedsfarlighed. Jeg ved for min egen del, at noget besværligere at slæbe paa, holde oppe og tage sig iagt for paa lange strækninger, i daarligt føre, i regnveir o. s. v. eller paa turistreiser, skifarter o. a. m. end dette skjørt — for blot at nævne ondet i ental — kan ikke tænkes i vort land, under vore forhold, med de forholdsvis ringe midler til at lette os livet og strabadserne.

Jeg vil her ikke komme med gjentagelser.

Jeg ved kun, at de af mine tilhørerinder, som har læst den svenske bog om reformdragt gjennemført for det indre, vil underkaste mine idéer om reformdragt heltigjennem en alvorlig prøvelse, og de vil finde, at den forandring, jeg foreslaar, er kun at tage skridtet fuldt ud og gjøre forandringen *fuldstændig*. Det gamle skal blive ny. — Man kan spotte det, men ideen er fornuftig, og tiden synes at maatte være kommen saalangt, at fornuft for dens egen skyld gjør indtryk paa kvinderne, ikke blot som hyldest af andres autoritet.

Det er sandt, at tradition og vane vil være imod dette forslag; men tidlig eller senere vil forandring ske. Kvinden vil her som ellers i sin frigjørelse komme til mere uhildet anerkjendelse af det nyttige og fornuftige, ligesom manden vil hun gjennemføre den, og idet hun tilegner sig de erfaringer i dette stykke, han allerede med sand fremskridtsaand har vundet — vil hun afkaste det sidste vilkaarlig bibeholdte tegn paa en umyndighedens periode — ogsaa i klædedragten.

Kristiania, 15/5 87.

Mathilde Wergeland.

---

*) Se ellers Dr. Edv. Bull: *Om kvindens helbred*, foredrag holdt her i foreningen.

**) Endnu en oplysende anmærkning faar jeg her lov at tilføie. Paa grundlag af den her udtalte tanke (om sport) udtalte forsamlingens dirigent, frk. G. Krog sig for en norsk turistdragt for kvinder som det heldigste at begynde reformen med, og da kvindesagsforeningens øvrige bestyrelse ogsaa forresten omfattede sagen med velvilje, kom den model til at se dagens lys, som ovenfor er nævnt.

Forskjelligt.

Foreningen for fri undervisning for kvinder i Kristiania stiftedes i høsten 1885. Dens formaal er at skaffe ubemidlede kvinder i Kristiania anledning til videre uddannelse i de almindelige skolefag. Der har været undervist i følgende fag: Regning, Skrivning, Tegning, Norsk, Tysk, Engelsk, Fransk, Mathematik, Historie samt i enkelte naturfag. Fra vinteren 1886 til 87 har 90 elever modtaget undervisning, og 32 lærerinder været i virksomhed.

Flere, som fra begyndelsen fungerede som lærerinder er imidlertid damer, hvis tid er meget optaget, og som blot lovede assistance, saalænge til sagen kunde komme i gjænge. Følgen heraf var, at man forleden høst og vinter havde vanskeligt for at skaffe den fornødne lærerhjælp og derfor heller ikke turde gjøre større foranstaltninger til at indbyde elever til deltagelse i undervisningen. Enkelte af lærerinderne havde ogsaa vanskeligt for at modtage eleverne i sine hjem. Man besluttede derfor at gjøre et forsøg med en aftenskole. Et andragende fra foreningens bestyrelse til Kristiania skolekommission om at faa overladt gratis lokale for dette øiemed paa Rusløkkens almueskole, indvilgedes i januar 1887, og aftenskolen sattes øieblikkelig igang, men da det hele væsentlig var at anse som et forsøg, undervistes foreløbig kun i tre fag: Skrivning, Regning og Norsk i timerne $^1/_2$8 til 9 aften, hvert fag en gang om ugen. Efter en gangs indrykket avertissement meldte der sig strax 28 elever. Undervisningen fortsattes indtil mai maaneds udgang.

De elever, som har modtaget undervisning, har staaet paa høist forskjelligt udviklings- og dannelsestrin og har havt forskjelligt øiemed med at søge undervisningen. De allerfleste har dog været drevet af direkte praktiske hensyn. De vil forøge sine kundskaber for at skaffe sig et levebrød, eller blive istand til at faa en bedre lønnet post end tidligere. — Som det var at vente blandt saa mange, har enkelte af eleverne vist sig efterladende og uden synderlig interesse for undervisningen, disse er da i regelen tilsidst udeblevet. Men for de allerflestes vedkommende har lærerinderne udtalt sig meget rosende. De har fundet det tilfredsstillende at undervise dem, og at de har gjort god, enkelte udmærket fremgang. For flere af elevernes vedkommende ved vi med vished, at arbeidet har bragt glæde og forhøiet interesse.

Foruden paa aftenskolen har der været undervist paa partier paa gjennemsnitlig 4 elever.

Som regel paatager man sig ikke at føre frem til examener gjennem friundervisningen. To elever har dog underkastet sig middelskoleexamen efter at have faaet undervisning i de fleste fag. Den ene fik en udmærket examen, den anden bestod prøven, men med temmelig daarlig karakter, da undervisningen i forhold til forkundskaberne havde været for kort tid.

Et par af eleverne er gjennem sine lærerinders anbefaling hjulpet til poster.

Hver elev betaler 1 krone i indskrivningspenge, ved disse indkomne penge er de udgifter, man hidindtil har havt, dækkede. Endel lister, som blev udlagt i bogladerne til tegning af bidrag, har ikke havt synderligt held med sig. De fleste aviser har velvilligst optaget avertissementer angaaende fri-undervisningen gratis. Medlemmer af foreningen er alle, som melder sig som lærerinder. Foreningen vælger en bestyrelse (arbeidskomité) fortiden bestaaende af 4 medlemmer. Den ene af disse, forretningsføreren, er hver dag at træffe paa Norsk kvindesagsforenings kontor, hvor indmeldelser sker.

Efter den erfaring, man har gjort, siden *fri undervisning for kvinder* tog sin begyndelse, tør man sige, at det ser ud til, at den kan virke stort gavn, og at det er meget at ønske, at den maa kunne fortsætte sin virksomhed og *stadig udvides*.

Vi vil derfor stille en indtrængende opfordring til alle de kvinder, som sidder inde med kundskaber og har tid til sin raadighed om at yde sin hjælp ved at melde sig som lærerinder. Blandt eleverne er der adskillige uden synderlige forkundskaber og ofte helt begyndere i de enkelte fag. De fleste damer, som har lagt noget arbeide paa sin uddannelse, maa derfor kunne overtage undervisningen i et eller andet fag.

Vi tror, at mangen en dame, som ikke paa bedre maade har brug for al sin tid, vilde finde tilfredsstillelse ved at paatage sig lidt af dette arbeide. Vi tror, det paa dette omraade i det store taget maa falde heldigt ud, at de, som har, giver til dem som ikke har, til altid flere og flere. Dette har ikke almissens karakter. Det er samarbeide. Og det er ikke blot kundskabsmeddelelsen, som har betydning, men det bekjendtskab, som paa denne maade stiftes mellem dem, som forholde og fordomme ellers adskiller, kan have mere betydning og virke mere velgjørende end mange af dem, som ikke har erfaret det, kan forstaa.

At der til den omtalte undervisning, som væsentlig stiler til *praktiske* maal vil melde sig mange elever som deltagere, saasnart man har saameget lærerhjælp at byde, at man kan lade indbydelse til deltagelse i større maalestok udgaa, nærer vi ikke tvil om. Men der er en anden

institution til almenoplysning i Kristiania: *arbeider-akademiet*, som desværre kun besøges af meget faa kvinder. Der er mange let forstaaelige grunde, til at en oplysning, som er af saavidt *videnskabelig* art, endnu maa samle mange flere mænd end kvinder om sig, men en noget større deltagelse var der dog at vente fra kvindernes side.

Vi maa næsten frygte, at det endnu ikke, trods mange bekjendtgjørelser er gaaet op for den store mængde af kvinder i Kristiania, at denne undervisningsanstalt ogsaa staar aaben for dem. Opinionen og forholdene har tidligere anvist kvinderne en saa afsides og isoleret stilling, at deres egen bevidsthed vedbliver at holde dem bunden der, efter at adgangen til større meddelagtighed i almenudviklingen aabnes for dem. Denne iagttagelse faar man ofte anledning til at gjøre og ikke mindst i et tilfælde som dette.

Vi vil her minde om, at *arbeider-akademiet* er aabent for *alle voxne mennesker* i vor by, for kvinder som for mænd, og at man kan vælge hvilke foredrag man vil høre. Vi vil ogsaa advare de arbeidende kvinder mod den misforstaaelse, at undervisning, som ikke har et direkte praktisk formaal, ikke er *nyttig*. Al grundig og god undervisning, som er saaledes indrettet, at den kan optages gjennem almindelig sund menneskeforstand — og saaledes er det netop arbeider-akademiet bestræber sig for at meddele undervisningen — vil, om den ikke umiddelbart bringer praktisk udbytte ikke undlade at bringe det indirekte. I hvilken stilling kvinder end kommer, saa vil de kundskaber, de paa denne maade kan tilegne sig, og den forstandsudvikling de ved den omtalte undervisning kan naa, være dem til gavn. De vil kunne staa med større sikkerhed ogsaa i det tarveligste praktiske arbeide, naar de har faaet større begreb om, hvorledes de almindelige love virker.

Vi vil dernæst henstille til husmødre, som har flere kvinder i sin husstand, til forretningschefer, som har mange kvinder i sit brød, at de henleder sine underordnedes opmærksomhed paa, hvor der er anledning for dem til at modtage undervisning, og at de saavidt muligt søger at give dem saamegen fritid, at de kan benytte sig af anledningen.

Ogsaa samtlige almueskolelærerinder maa vi bede om velvilligst at have sin opmærksomhed henvendt paa denne sag. Vi ved, at de ofte har begavede kvindelige elever, som de ønsker at tage sig af efter skolegangen. Skulde ikke et kursus paa arbeider-akademiet ofte for disse være af stor nytte og af særlig interesse.

Sverige. *En kvindelig stationsmester* er blevet ansat ved en station paa Vest-Blekinge-banen.

Danmark. *I en artikel i „Politiken“* torsdag den 7de juli, retter dr. Georg Brandes et angreb paa frk. E. Grundtvig i anledning af hendes i *„Dansk Kvindesamfund“* holdte foredrag om *nutidens sædelige ligheds-krav.* De par første afsnit af artikelen er en eneste samling af ukvemsord. Ifølge en notis i *„Kvinden og samfundet“* vil frk. Grundtvig besvare fornærmelsen med sagsanlæg.

England. *Som vi tidligere har underrettet om,* var 20de juli fastsat til anden læsning for mr. Woodall's kvindestemmeretsforslag. Det har imidlertid ikke lykkedes sagens venner at faa forslaget frem til debat den dag. — Den parlamentariske komité for kvindestemmeret vil imidlertid være ivrig paa færde, for at sikre sig en anden dag til forslagets behandling inden denne parlamentssessions udløb.

Irland. *Kommunal stemmeret* er nu ogsaa udstrakt til kvinder i Irland. Dette er skeet gjennem en reform i Belfasts kommunallovgivning, der sætter de samme betingelser for kommunal stemmeret i Belfast som i Storbritannien. Der er ingen tvil om, at de øvrige kommuner i Irland kommer til at følge exemplet.

Frankrig. *Madame Dieulafoy* har med sin mand reist gjennem hele Persien og har deltaget i hans arkæologiske og historiske undersøgelser. For sit arbeide paa dette felt er hun blevet dekoreret med æreslegionens ridderkors. Paa sine reiser har hun altid af bekvemmelighedshensyn baaret mandsdragt. For en tid siden tiltrak hun sig Paris's opmærksomhed ved ogsaa at vise sig i mandsdragt i operaen. Politipræfekten, som frygtede for, at hendes exempel vilde smitte altfor mange damer, har i den anledning fundet det fornødent at henlede publikums opmærksomhed paa en forordning af 16de Brumaire, som ligefrem forbyder kvinder, undtagen i karnevalstiden, at klæde sig som mænd, medmindre politipræfekten specielt bemyndiger dem til det. En saadan speciel tilladelse er blevet sendt til Madame Dieulafoy i hendes egenskab af berømt reisende. *English woman's review* udtaler et haab om, at ikke altfor mange pariserinder maa følge hendes exempel, da bladet finder, at den moderne herredragt er „den uskjønneste klædedragt, den menneskelige hjerne nogensinde har opfundet“ — næst den moderne damedragt, vil vi tillade os at tilføie.

Amerika. I Amerika har der i længere tid været ivrigt arbeide blandt kvinderne, for at faa ansat *kvindelige politifunktionærer*, og de begynder nu at se sine bestræbelser kronet med held. I enkelte stater er der udgaaet forordninger, som paabyder, at et bestemt antal kvinder skal ansættes ved politiet (police matrons). I Massachusetts skal loven træde i kraft inden tre maaneder. I Brooklyn- New-York er der allerede ansat 15 kvinder ved politiet, med en løn af 600 dollars hver aarlig. Det ser ud til at denne bevægelse vil brede sig baade over de Forenede stater og Canada.

Blandt kvinderne i England begynder der ogsaa at fremkomme krav paa, at man heri skal følge Amerikas exempel. De finder, at det ikke er i sin orden, at kvinder, som bringes til politistationerne, udelukkende skal være under mænds bevogtning og overladt til deres behandling. Begivenheden med miss Cass har, mener de, vist, at hvor udmærket en indretning londonerpolitiet end kan være som en helhed, saa er selv de skikkeligste kvinder ikke sikret mod at lide fornærmelser, baade af de lavere og de høiere funktionærer.

Australien. Et forslag om politisk stemmeret for kvinder, har været inde for repræsentanternes hus, Ny-Zeeland. At dømme efter debatten, ser det ud, som om man er rede til at give Ny-Zeelands kvinder almindelig stemmeret. Paa grund af endel formelle vanskeligheder, kom det imidlertid ikke til afgjørelse gjennem stemmegivning, og den hele sag blev opsat til næste parlamentssession, hvortil valgene nok for tiden foregaar.

Efter Women's Suffrage Journal, (Manchester).

Indhold: Forholdet mellem kønnene (af B. Bjørnson). Kort udsigt over kvindedragtens historie (af Mathilde Wergeland). Forskjelligt.

Abonnementsprisen for »NYLÆNDE« er kr. 3,50 pr. aar samt 35 øre i postporto. Avertissementer beregnes med 40 øre pr. petitlinie over hele siden og 20 øre pr. spaltelinie. 1 hel side koster kr. 20,00.

I redaktionsanliggender henvende man sig: Norsk Kvindesagsforenings kontor: Universitetsgaden 9, I. Aabent alle hverdage kl. 1—2.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 15de august 1887.	No. 16.

Et kvinde-korstog.

Et blad af afholdssagens historie

af

Kristofer Janson.

Det amerikanske folk er, og det med rette, kjendt for at være et taalmodigt folk. Det er opdraget til det ved gjennem aarrækker at være udsat for en stadig flom af alskens forunderligt blandingsgods fra Europa, et gods, som maa koges og formes i den store republikanske frihedsgryde for at blive brugbart til at bygge fremtiden af. Det amerikanske folk bærer uretfærdigheden længe uden knur og finder sig tilrette i misbrugene, saa godt det lader sig gjøre, med en liden vittighed; men naar det gaar over en vis grænse, da reiser den sunde folkesans sig, trods bestikkelserne og kapitalisternes og de politiske ringlederes rænker, strækker den uhyret til jorden med et slag. Og vil ikke mændene gjøre det paa grund af, at deres særlige interesser og pengebegjærlighed trives ganske godt ved dette onde, saa træder kvinderne til. De amerikanske kvinders energi er om muligt endnu større end mændenes. Deres vilje er ubøielig, deres taalmod uopslideligt. Deres vilje er som en staalkile; den glider ind i veden og splitter, netop naar den blir dygtig hamret paa. Deres taalmod og udholdenhed er som en gummiring; den kan tøies og trækkes og mishandles, den forbliver alligevel lige hel og lige spænstig. Et mærkeligt eksempel paa, hvad kvindevilje og kvindeharme kan udrette, især naar den er parret med religiøs fanatisme, er den bevægelse i 1874, som er kjendt under navnet „Kvindernes korstog", og som jeg her skal skildre efter paalidelige dokumenter.

I.

Vi begynder i et tarveligt hjem i en af Ny-Englands byer. Konen, som sidder der omringet af en flok børn og flittig som en bi med sin søm, røber straks, at der maa være noget galt paafærde. Hendes ansigt er blegt, ikke alene af nattevaagen, men ogsaa af daglig græmmelse. Hendes øine er røde og hovne af graad, og blikket svagt og træt som hos en, der sidder i haabløs elendighed. Børnene er rene og paa sin vis pent klædte, men bøderne paa gutternes knæ og smaapigernes albuer viser, at her maa spares. Er hun enke? Nei, hun er det, som er værre, hun er gift med en drukkenbolt. Det er ham, som tærer hendes livskraft, det er ham, som ødelægger pengene, det er ham, som spreder sorg og tristhed over hjemmet, det er ham, som lader familien synke aar for aar. Hans hustru kjæmper fortvilet for at holde sig og børnene oppe paa det synkende haab, men hun ser undergangen imøde, den griner mod hende fra de brækkede møbler, fra børnenes slidte klær, fra de hundrede ting, der trænger reparation, men mest fra regnskabsbøgerne, der aldtid ved det maanedlige opgjør viser en liden underbalance, der vokser og vokser som en snebold. Hun har kjæmpet tappert. Ved solens opgang har hun siddet ved sin symaskine, hun har afskediget al hjælp og ligger selv og skurer gulvene og vasker familiens tøi; hun koger maden og tjener midlerne til at kjøbe den for, det lille manden fortjener, gaar til brændevinssjappen. Var hun sterk som i yngre dage, saa stod det ikke paa, men hun føler, hvorledes hendes kræfter slipper op.

Det tumler ude i trapperne. Hun kjender den lyd altfor vel. Hun beder børnene stilt gaa og lægge sig, kysser dem godnat og skyver dem ud af værelset. Han kommer ind stavrende, manden, fuld som sædvanlig. Han falder ned paa en stol og sidder der dum og glor ned i gulvet.

„Hvor er børnene?" spør han endelig med tykt mæle.

„De er gaaede tilsengs", svarer hustruen sagtmodigt.

„Tilsengs? de er altid tilsengs, naar jeg spør efter dem".

„Hvis du kom hjem lige fra arbeidet, vilde du finde dem".

„Ingen prækener, kjærring!" brusede manden op, „det er vel saa, du vil stjæle børnene fra mig?"

„Sig mig, Charlie, synes du, du er i den tilstand, at du bør vise dig for børnene?“ spurgte konen roligt.

„Tilstand eller ikke tilstand, hvad raker det dig? nu vil jeg se børnene“. Han reiste sig op og tumlede fremover; men hun stillede sig mod ham.

„Du slipper ikke ind“, sagde hun bestemt.

Manden løftede forbauset hovedet.

„Sig mig heller, hvor har du gjort af Dio iaften?“ fortsatte konen.

„Gjort af Dio? skal jeg passe paa Dio?“

„Jeg mente, du kunde ha set ham, arbeidet er jo sluttet for lang tid siden, og han pleier altid komme lige hjem“.

„Han har vel faaet lyst paa et glas han og“, mumlede faderen med en idiotisk fnisen, „han er snart i den alder“.

„For Guds skyld, du siger da ikke? —“

„Jeg ved ikke, hvor der er bleven af Dio, siger jeg; men nu vil jeg ind til børnene“.

Han stolprede atter nogle skridt, men konen holdt ham tilbage med udstrakt arm.

„Du kommer ikke ind, siger jeg dig, du er ikke i den tilstand at —“

„Vover du at forbyde mig at komme til mine egne børn?“ raabte manden rasende, og i samme øieblik slog han konen bent i ansigtet med knyttet næve. Konen dækkede over med begge hænder, for at skjule det fremstrømmende blod; saa brast hun i graad og løb ud af værelset, op ad trappen og ind i det tomme, kolde kvistkammer. Ak det kvistkammer! det kvistkammer! hvor mange brændende bønner havde ikke det hørt — forgjæves, forgjæves.

Børnene laa inde i sine senge forskrækkede.

De kjendte for vel denne moderens flugt opad trappen, de kunde høre hendes hulken og bønfaldende raab deroppefra: „Herre, hvor længe, hvor længe! Aa Gud, hjælp mig, hjælp mig!“

Det blev efterhaanden stille deroppe. Moderen kom ind til børnene, og de syntes hendes ansigt skinnede. De havde seet det samme før, naar hun saaledes havde bedet. Hun bøiede sig stille over dem, de havde lukket øinene, som de sov.

„Sov, sov, mine søde smaa! Gud lade jer aldrig prøve min skjæbne“. Og graaden tog hende igjen, mens hun kyssede dem paa kinden. Hun reiste sig stille og gik ind i stuen. Lampen osede, og manden sad derinde paa en stol og halvsov, han havde ikke gaaet ind til de smaa.

Da hørtes atter den samme stolprende lyd ude i gangen — kjære, hvem kunde det være? Manden var jo kommen. Et legeme faldt

mod døren, noget famlede efter laasen. Hun sprang til og rev døren op. Der tumlede noget ind og havde nær faldt paa hovedet ved dørens voldsomme bevægelse. Det var ham, Dio — hendes søn, som nu havde begyndt at arbeide og skulde være hendes hjelp og støtte. Han var fuld — fuld. Hans øine var fugtige og usikkre, hans smil fjollet.

„God — god aften mor!“ forsøgte han at sige, men mælet svigtede ham.

Moderen stod stiv og stirrede paa ham med forfærdelse. „Dio! min gut, hvad har de gjort med dig!“ skreg hun ud i sin fortvilelse og tog ham ind til sig.

„Vi — vi har bare havt en liden moro mor!“ mumlede Dio med et fjollet smil.

Moderen for hen og rystede i manden, som var sovnet.

„Charlie! Charlie! vaagn op og se, hvad du har gjort“. Saa for hun atter hen, omfavnede og hulkede over Dio og strøg hans haar. „Gutten min, gutten min! at jeg skulde opleve dette! du knuser mig! du dræber mig! — hun stansede pludselig, rejste sig op til sin fulde høide og med flammende øine greb hun det nye testamente, som laa paa bordet. Hun rettede det mod himlen, som vilde hun kalde Gud til vidne og raabte:

„Saasandt der er en levende Gud over mig, enten skal jeg stoppe dette eller dø!“

Den næste morgen sendte mrs. Lewis bud til alle de mødre og hustruer og søstre, som led under den samme ulykke som hun, om de vilde møde hende i kirken. Der blev desværre en talrig forsamling. Bleg, men værdig stod mrs. Lewis der med et fast træk om sin mund, der tydede paa, at fik hun ikke følge idag, saa gik hun til sin mission alene. Hun talte roligt med en svag bæven i stemmen.

„I ved alle I, som er medsøstre i samme ulykke, hvorledes det staar til i mit hjem, og hvad det vil sige. Igaar kom ikke alene min mand fuld hjem, men ogsaa min søn. De havde lokket ham og andre af hans kammerater ind paa en kneipe og trakteret dem. De lægger altsaa an paa, disse vor bys ødelæggere at myrde vore sønner, som de har myrdet vore fædre. Vi kvinder er nægtet stemmeret, saa vi kan intet gjøre for at frembringe beskyttelseslove mod dette onde, der opsluger vor families lykke og gjør vore hjem til et helvede. Vi maa tage fat paa en anden vis, thi mændene vil intet gjøre. Vi kan ikke taale, at vore sønner blir ruinerede paa sjæl og legeme, at en selv slides op i unyttig anstrængelse, og at vore døttre ender som fattiglemmer. Men hvad kan vi kvinder gjøre? vi kan lide taalmodigt vil I sige, og vi kan bede. Det er sandt, men det er ikke nok. Jeg har bedet, bedet indtrængende og inderligt, og det har ikke nyttet.

Men igaaraftes gik det pludselig op for mig, at dette er ikke, hvad Herren forlanger af os. Han vil ikke hjelpe os, uden vi vil hjelpe os selv. Han kræver handling og ikke bare ord. Vi maa ikke bare lide i taushed, vi maa ud og handle. Og bønnene skal være vort vaaben. „Der er somme djævle, som ikke fare ud uden ved bøn og faste", sagde Jesus. Og disse vor bys djævle skal vi kvinder jage ud ved bøn. Og den bøn skal Herren velsigne!"

Og nu gik mrs. Lewis over til at beskrive, hvorledes hun havde tænkt sig krigsplanen skulde lægges. Hendes ord tændte, mødrene græd, søstrene var fulde af hellig iver, og knælende i en kreds rundt alteret, gav disse lidende offere hverandre haanden og lovede høitideligt for Guds almægtige ansigt, at de ikke skulde give sig, før hver brændevinssjap i byen var lukket.

Næste morgen gik alle kvinderne i procession ned til den kneipevært, som havde drukket deres gutter fuld; thi det var flere, som havde faaet deres sønner hjem i lignende forfatning som Dio Lewis. De bad ham indstændig og med taarer i øinene om at slutte sin trafik, og manden blev tilsidst saa rørt over deres forestillinger, at han forpligtede sig til aldrig mere at sælge berusende drikke. Derpaa gik de fra sjap til sjap med samme resultat. Værterne lovede at slutte, hvis alle deres kollegaer vilde gjøre det samme. Det var bare en, som nægtede, og han forsøgte i begyndelsen at tage det ganske gemytligt. Han behandlede damerne meget høfligt, bad dem bukkende om at tage plads og lade som de var hjemme, skjønt der ingen stole var i kneipen. Selv lod han bringe ned sin bostoner-ruggestol med udtræk for fødderne, samt puder og lagde sig saa tilrette for at tage en lur, mens de sang og bad. Kvinderne lod sig aldeles ikke bringe ud af koncepterne; de sang og bad, mens kneipeværten snorkede. Da blev det pludselig stille, og kneipeværten hørte, hvorledes der rasledes med papir. Nysgjerrig aabnede han halvt det ene øie, thi han bare lod, som han sov. Og har ikke damerne sat sig ned paa gulvet, aabner papirpakker og sidder nu og spiser smørrebrød! de vilde slaa sig ned der for alvor, det var tydeligt. Det randt koldt gjennem kneipeværten, men han spillede den høflige i det længste og spurgte, om de ikke ønskede at ligge der ogsaa. Da de gik om kvelden, bad han dem komme snart igjen, han var altid glad ved at se venner, især deleshed damer. Og de kom igjen, de kom der næste morgen og dag efter dag, indtil kneipeværten omsider blev utaalmodig og afbrød deres bønner med et: „stop et minut, jeg har lyst til at vide, hvor længe denne djævelske opfindelse skal vare?"

„Akkurat saalænge som du paastaar at ville sælge berusende drikke til vore mænd og sønner", var svaret.

Kneipeværten bed sig i læben og trampede saa smaat i gulvet, men efter nogle dage gav han efter, og nu var alle kneiper lukkede i den lille by. Mrs. Lewis var bleven seierherre.

II.

Nitten aar efter den dag, stod denne selvsamme gut Dio Lewis, som havde været den ufrivillige aarsag til, hvad der er beskrevet i forrige kapitel, og holdt en forelæsning over afholdssagen i *Hilsboro*, Ohio. Han var nu bleven en bekjendt læge i Boston og en afholdt foredragsholder. Han havde især viet afholdssagen sin opmærksomhed. Han havde just fortalt om sin egen erfaring og sin moders arbeide for nitten aar siden i hans fødeby, og han sluttede sin forelæsning med at sige: dette samme kunde kvinderne i Hilsboro gjøre ogsaa, hvis de havde kraft, udholdenhed og sand kristelig aand.

Hans ord slog ned i forsamlingen, thi byen led meget under drikkeondet. Og før man skiltes den aften, havde 75 kvinder skrevet sine navne under følgende løfte:

„Vi kvinder, hvis navne her er er undertegnede, er enige i og beslutter, at vi med Guds hjelp vil staa sammen i dette arbeide og holde paa dermed, indtil det er gjort, og se til, saalangt vor indflydelse naar, at trafikken aldrig skal blive taget op igjen". Dette skede i de sidste dage af December 1873.

Julemorgen kl. 9 gik 105 kvinder af byens mest ansete folk i procession ud af den presbyterianske kirke og stevnede først mod apothekerne, der jo havde lov til at sælge brændevin til medicinsk brug, men som ofte var gjort om til drikkehuler i smug. Skjælvende og med bankende hjerter gik mange af dem, man kunde se det paa deres blege, ængstelige, halvt forlegne ansigter. De havde jo valgt at træde ud af sit komfortable hjems lune ro, forlade sine gulvtæpper og stoppede stole og piano og orgelmusik, for at paadrage sig hele offentlighedens opmærksomhed, for at knæle paa de ækle gulve i kneiperne, dækkede med sagflis og tobaksspyt, og under stank af brændevin og øl synge sine salmer, kanske afbrudt af pøbelens hylen og raa latter. Kanske vilde de ogsaa blive stenede med raadne æg. Og vilde det saa, naar alt kom til alt, lykkes? Men saa kom de i hug de mange ulykkelige mødre, de mange forgrædte og forgræmmede hustruer, og de bad til Gud en stille bøn i sin angst og vandrede

roligt sin korsgang. De tre apotheker i byen overgav sig, det fjerde, styret af en mr. Dunn nægtede at underskrive deres fordringer. De vendte sig da til udskjænkningsstederne, som var 11 i tallet. Mrs. J. H. Thompson, datter af den afdøde guvernør Allen Trimble, bad den første bøn i en kneipe — forgjæves. Der maatte begyndes en ordentlig beleiring. I førstningen slap de ind i sjapperne, senere stængte man dørene for dem. Men de modige kvinder lod sig ikke forskrække. De lagde sig knælende ned paa fortouget rundt kneiperne og blev ved med sine bønner og salmer. Det var et underligt syn at se. Hvor bidende vinden var, hvor gjennemtrængende kulden var, kunde man se disse kvinder knælende paa de kolde stene, i midten guvernørens datter og rundt hende hustruer og døttre af statsmænd, advokater, bankierer, læger og de første forretningsmænd, anraabende Gud om at hjelpe dem at stanse den ulykke, som tærede livskraften af deres land. Hundreder af nysgjerrige lyttere stod rundt om; taarer randt ned ad kinderne paa rødnæsede mænd, som hørte igjen salmerne og sangene fra sin barndom, forbigaaende gik uvilkaarligt paa taa og hilsede med ærbødighed; der var ikke tale om nogen ægkastning eller piben. Den ene flok af kvinder afløste den anden, saa de kunde holde ud fra morgen til aften. Efter to ugers beleiring kapitulerte kneipeværterne Schwartz og Koch. De sendte alt sit brændevin tilbage igjen til Cincinnati og aabnede auktion paa alt indbo. Kvinderne jublede og viste sin taknemlighed ved at byde op glasse mugger, tomme flasker til fabelagtige priser og drage hjem med dem i triumf. Koch havde før været skomager. Han optog nu sin gamle forretning, og der strømmede ordrer ind paa ham. Schwartz aabnede en kolonialhandel, og hans ærter og gryn og kaffe og sukker fik rigelig afsætning.

Mens denne bevægelse gik for sig, havde et selskab af Hilsboros lystige unge mænd været ude paa en forlystelsestur. De havde ikke den ringeste idé om, hvad der var foregaaet hjemme, og kommer leende og pratende ind paa en udskjænkning for at drikke afskedsskaalen og sige hverandre tak for turen. De havde faaet sine glasser fyldte, sine cigarer mellem fingrene færdige til at tændes, da de med et hører en raslen af kvindekjoler, og ind kommer seilende en hel procession. En opdager sin mor og søster, en anden sin kusine, hvem han netop gjorde kur til, en tredie — ak og ve — sin vordende svigermamma. De unge mænd blir staaende som statuer, som paa usynlig kommando griber hver sit glas bag ryggen og helder dets indhold langsomt ud paa disken, hænderne med cigarerne synker modløse ned, mens kvinderne begynder at istemme:

„Bliv ikke modløs unge mand, thi Jesus er din ven —“

Dette var formeget. Lydløst forsvinder en efter en udigjennem

dørsprækken, og kvinderne staar alene igjen paa gulvet med sin fiende, værten, kneisende bag disken.

Endelig endte krigen med kvindernes fuldstændige seir. Men dermed var ikke bevægelsen endt. Overalt hvor Dio Lewis kom med sine foredrag, satte han folket i fyr og flamme. Efter Hilsboro gjaldt det den lille by, *Washington*. Samme feldttogsplan fulgtes. Kvinderne traadte ind i kneipen, forelagde eieren sin mission, overrakte ham løftet, og hvis han nægtede at underskrive, begyndte de at bede og synge og det dag efter dag. Da beleiringen havde varet i 11 dage havde 11 kneiper og 3 apotheker kapituleret. Men nu, da seieren var forhaanden, aabnede pludselig en mr. Slater et nyt udskjænkningssted. Kvinderne var der øieblikkelig, og mr. Slater blev vildere dag for dag. Tilsidst forsøgte han at fryse dem ud. Han lod varmen gaa ud i ovnen, aabnede vinduerne, slog vand over gulvet, saa de stod i en pøl, og det en bitterkold januardag. Men byens politimester lod antænde en stor ild i gaden, saa kvinderne slap at fryse. Ja hvad værre var. Da mr. Slater næste morgen vandrede til sit udsalgssted, undrende sig paa, hvad der skulde findes paa idag, fandt han et skur med tre vægge opslaaet af brædder og forsynet med ovne og sæder, og med aabningen gabende mod hans udskjænkning, sat op om natten lige over hans dør. Og jo — ganske rigtigt! — der kom kvinderne, slog sig ned i skuret og holdt paa med sin syngen og beden, saa det hørtes tvært igjennem kneipen. Dette var jo ikke til at holde ud, og mr. Slater overgav sig. Nu var byen fri, men ikke langt udenfor var en tysk „biergarten“, som var kvinderne en torn i øiet. Kvinderne fik af sine venner i byen fri befordring i vogne derned, og de begyndte felttoget. Tyskeren rasede og svor paa gebrokkent engelsk, at han aldrig skulde slippe sin lovlige „pusiness“. Han fik vidner derud og sagfører, som siddende paa plankeværket beskuede slagets gang. Ja, for rigtig at trodse kvinderne, gjorde tyskeren et lystigt lag, hvor hylene og drikkeviserne indenfor blandede sig med salmesangen udenfor, og som endte med, at kvinderne morgenen efter fandt en drukken fyr liggende paa en mødding udenfor stalden.

Beleiringen vedvarede. Sagføreren truede med at drage alle kvinderne for retten, hvis de ikke drog sig tilbage fra tyskerens eiendomsgrænser. Da tilbød naboen lige overfor, at kvinderne kunde faa sætte op sit „tabernakel“ paa hans eiendom, og snart var det mærkelige bordskur med ovne og sæder flyttet derind. Kvinderne anbragte, naar det blev mørkt, stærke reflektorer paa kneipens dør, saa hver eneste mand som gik ind der kunde blive kjendt og bogført. Endelig blev tyskeren fakket for krænkelse af de gjældende brændevinslove, dermed faldt det sidste bolværk, og byen og omegn var fri for

drikkehuler. Kirkeklokkerne ringede ind freden, og paa gaderne lykønskede man hverandre og jublede.

Bevægelsen spredtes nu som en epidemi. To uger efter at den var begyndt i Hilsboro, var tre til fire af de ledende distrikter i Ohio tagne med storm. Aviserne blev opmærksomme og særlige korrespondenter sendtes afsted for at give indberetninger.

Wilmington er hovedstaden i Clintondistriktet, tæt ved Fayettedistriktet, hvor Hilsboro og Washington ligger. Den 5te Januar holdtes her et møde, hvor sagen diskuteredes. To hundrede kvinder tegnede sig straks. Rygtet spredtes, landsfolket kom i masser til byen, gaderne var fulde af mennesker. Lørdag formidag kl. 10 begyndte kirkeklokkerne at ringe som tegn paa, at nu begyndte kvinderne sin march. De gik i otte partier, hvert paa 20—30. Ved tegn af en klokke afløste de hverandre, det gik precist som paa en militærparade. Dagen var kold og raa, gaderne fulde af slud, men kvinderne knælede ned i sludet uden betænkning. Inden ti dage var alt brændevin sendt hjem til Cincinnati.

Den næste plads var *Greenfield*. Hundrede og ti kvinder undertegnede den første kvæld. Kampen varede uafbrudt en hel maaned, da faldt det sidste fæstningsværk. Der blev holdt en takkegudstjeneste i byen. Skolerne var fri og al forretning stoppet.

(Fortsættes).

Literaturanmeldelse.

La Rassegna degli Interessi Femminili diretta da Fanny Zampini Salazaro. — Roma.

Dette tidsskrift er ikke det første, som har gjort det til sin opgave at virke for kvindesagen i Italien. I 1872 grundlagde Aurelia Cimino *La Cornelia*, et blad, som skulde forfægte kvindernes moralske og materielle interesser; det havde mange anseede medarbeidere baade blandt kvinder og mænd. Udgiverinden blev imidlertid efter nogle aars forløb forhindret fra at tage sig videre af det, og *La Cornelia* gik ind, men et andet blad, *La Donna*, der var begyndt at udkomme flere aar tidligere, bestaar endnu og udkommer i Bologna som fjortendagligt tidsskrift. Dette kvindeblad har saaledes et ganske langt liv at se tilbage paa, og det faar af sine italienske venner attest for at have udrettet en hel del godt; det har bidraget meget til at

vække Italiens kvinder til bevidsthed om deres rettigheder og pligter. *La Donna* redigeres af Alaide Beccari. — *La Rassegna* begyndte sin første aargang januar 1887 og udkommer den 15de i hver maaned. Første hefte indledes med et brev fra den forhenværende italienske minister Bonghi. Han udtaler sin sympathi for udgiverindens foretagende og sin tilslutning til den sag, hun arbeider for. Kvinden i Italien vil to ting — siger Bonghi — større aandsudvikling, end familien og skolen for tiden giver hende, og lettere adgang end hun nu har til at anvende sine kundskaber og føre et virksomt liv, men hun vil ogsaa forblive kvinde. Hun maa støtte sig til familien, thi familien støtter sig til hende. — Det ser ud, som om Bonghis brev kunde indeholde bladets program, og saavidt jeg har forstaaet, vil udgiverinden heller ikke arbeide for reformer, hvis bestemmelse det er at give den samfundsorden, vi nu engang har, et betydelig forandret udseende. I slutningen af en artikel *La donna nell' estèro* udtaler hun sig f. ex. derhen, at hun nødig ser kvinderne draget ind i det politiske liv.

Hvert hefte af *La Rassegna* er nydeligt udstyret og ganske omfangsrigt, mellem sexti og sytti sider hver gang. Indholdet er meget forskjelligartet. Hvis man interesserer sig for literatur og kunst, kan man faa læse afhandlinger og kritikker angaaende den slags ting; ligesaa er der anledning til at følge med theaterforholdene. Pseudonymen Lilla redigerer en liden nydelig modetidende. Det ligger naturligvis for en stor del i blodet, dette, at de italienske damer som regel forstaar at vælge sin dragt saa smagfuldt, og at de bærer den saa *graziosissimamente*, men en fra begyndelsen god smag kan jo udvikles til endda større fuldkommenhed, under kyndig veiledning. Men det er synd, at damerne i *la bella Italia* ikke kan tænke sig nogen anden slags dragt end den, Parisermoden foreskriver. *La Rassegna*, som ved flere af sine artikler viser sig interesseret i hygieniske og æsthetiske spørgsmaal, burde opmuntre sine læserinder til at benytte en ikke alene æsthetisk skjøn, men ogsaa bekvem og hensigtsmæssig klædedragt. — En dame, Maria Velleda Farnè er begeistret for den legemets styrke og skjønhed, som fremmes ved brugen af bad. Hun har skrevet en „hymne til vandet"; den fortjente at blive læst og taget til hjerte udenfor Italien ogsaa. „Friske, kolde vand!" siger hun, „hvorledes skal jeg rose Dig, som Du fortjener! Den, der bader sig flittig, især med koldt vand, holder sig stærk og frisk, virksom og ung! Med brugen af vand følger personlig værdighed og fin takt". — I hvert hefte af *La Rassegna* er der saa videre en hel del forskjellige notitser fra alle verdens egne, og desuden skjønliteratur; gjerne en liden fortælling — med tendens! — og et digt. Men alt dette optager alligevel forholdsvis ikke saa meget af tidsskriftets plads. Hovedvægten er lagt paa

artiklor, direkte vedrørende kvindesagen. Der er mange interessante bidrag til spørgsmaalets historiske udvikling og bedste praktiske løsning. De allerfleste af disse arbeider er originale; der findes bare et par oversættelser. — *La Donna nell' epigrafia pagana* heder en morsom artikel af Guiseppe Tomasetti. Forfatteren drager tilfelts mod den almindelige historiske opfatning — gammel fordom er det efter hans mening — at Romerne ikke nærede samme pietet for sine kvinder som Tyskerne. „Vore forfædre havde ikke mindre dybde og styrke i følelsen end de germaniske folkeslag; læs bare et par af de gravskrifter, romerske mænd lod sætte over sine hustruer; den vedtagne forms strenghed kan ikke kvæle følelsernes ild." — Ampliato, som har været ude paa reiser, finder sin hustru død ved sin tilbagekomst, og skriver paa hendes gravsten: Jeg vil ligge ved Din side, min kjære, i denne grav, og dette vil være Dig kjært, hvis saadant er tilladt i den anden verden. Lev vel saa længe, o elskelige og gode Donata, vær hos os med Din aand, o Du! som ikke vilde vente, til jeg kom tilbage. — En anden beder sin hustru bønfalde underverdenens skygger om snart at hente ham til sig, saa han ikke længe skal lide adskillelsen fra hende. „Læs paa gravstenene, naar Du vil se vidnesbyrd om den romerske følelses styrke og ophøiethed — er Tomasettis raad — studer ikke historien i Antonius' og Augustus' handlinger." — Eduardo Magliano bekræfter, at hans landsmænd til alle tider har havt en følelse af kvindernes moralske og intellektuelle værd. Han forfølger kvindespørgsmaalets historiske udvikling i Italien fra de ældste tider af og kommer til det resultat, at kvinderne bestandig har spillet en rolle i folkets liv. Deres indflydelse har ofte været meget heldbringende. I det tiende og ellevte aarhundrede, da alt, hvad italiensk var, laa nedsunket i mørke og forkuelse, fandtes der i Syditalien hele slægter af dannede, kloge kvinder, hvis lærdom gjorde dem agtede midt i en raa, barbarisk tid. De beskjæftigede sig især med lægevidenskaben, men drev ogsaa andre studier. Interessen for alvorligt arbeide gik i arv fra moder til datter, og paa den maade blev traditionen holdt oppe, og der banedes vei for lysere tider.

Det er bekjendt, hvor mange lærde og begavede kvinder Italien kunde opvise i det femtende og sextende aarhundrede. *La Rassegna* bringer biografier af flere af disse damer. Men Benedetto Croce har valgt at skrive om Gaspara Stampa. Hun virker tiltalende, mener han, ikke alene fordi hun var lærd og begavet; det var mange med hende — men fordi den personlighed, som viser sig gjennem hendes skrifter, er saa sand og ægte menneskelig. Gaspara elskede meget, og hendes kjærlighed var ulykkelig, og hun bekjender oprigtig dette i sine lidenskabelige og skjønne vers. „Hendes liv var kjærlig-

hedens og smertens," siger hendes biograf. Han medgiver, at hun afviger fra den tids kvindeideal, men han synes, det virker velgjørende at finde et menneske, som baade føler stærkt og har mod til at bekjende sine følelser, midt i en tid, rig paa „kloge, veldannede, respektable kvinder, alvorlige væsener, som forstod græsk og latin, som beklædte lærestole ved universiteterne, og som kunde glæde sig ved stor ærbødighed hos sine samtidige."

De herrer, jeg hidtil har nævnt, dvæler ved historiske personligheder. Massimo Colalto taler de nulevende Italienerinders sag. Han gjennemgaar deres stilling i landets ret og kommer til den slutning, at *summum jus* der er ensbetydende med *summa injuria*. Alle hæderlige mænd maa slutte sig sammen for at tvinge lovene til forbedring! udbryder han. — Som det nu er, maa det ikke længer blive! — Og foruden Colalto er Mazza, Guarnieri, *de* Marinis med flere varme forsvarere af kvindernes ret. De paaviser hvorledes deres landsmandinder for tiden er forkuede og tilsidesatte i loven og i samfundet. De foreslaar forskjellige reformer og opfordrer baade mænd og kvinder til at arbeide paa at afskaffe misbrug og fordomme.

Signora Zampini Salazaro selv er en meget virksom arbeider i sit blad. Næsten i hvert hefte er der artikler fra hendes pen. Jeg har før nævnt hendes *donna nell' estèro*, hvor hun giver en udsigt over kvindesagens historie i andre lande (England, Tyskland og Frankrig). I sine originale artikler søger hun at anspore kvinderne til større virksomhed og foretagelsesaand.

Det er idetheletaget paafaldende for norske læsere, hvorledes dette italienske kvindeblad stadig opfordrer til arbeide. Vi er hos os vant til, at vore unge piger søger beskjæftigelse, hvor de kan faa den. Ganske vist findes der jo en del arbeide, som vore unge damer ogsaa nødigere søger, fordi det endnu ansees som mindre „passende", men i det store taget maa man dog sige, at det at arbeide for sit brød ikke ansees som en skam for nogen kvinde i vort land. Men i Italien lader forholdet til at være rent omvendt. Skal man dømme efter forskjellige artikler i *La Rassegna*, saa maa der inden den italienske mellemklasse herske en stærk uvillie mod kvindearbeide udenfor hjemmet. Det er skam for en fader, hvis hans døtre arbeider for at tjene penge, og en gift kone vilde kompromittere baade sig og sin mand ved at hjælpe til at skaffe større indtægter til den fælles husholdning.

Italienerne har intet mod, at deres kvinder udvikler sig i aandelig henseende. Det er rimeligt, at et folk, som har aartusinders civilisation at bygge paa, ikke kan være raa i sin tankegang; derfor finder man hos Italienerne ikke spor af tyskernes uvillie og mistro ligeoverfor kvindelig begavelse. Universiteter og skoler staar gjæstfrit aabne for landets døtre, men mod praktisk, betalt arbeide synes der

at herske en fordom, som kanske netop henter sin styrke fra denne glimrende, fornemme fortid.

I artiklen *Pregiudizi* (fordomme) anfører signora Salazaro mange exempler paa, hvor underligt det endnu forekommer en Italienerinde selv at skulle tjene sit brød. „Mine døtre arbeider ikke!“ sagde en timelærer, som rent sled sig ud ved sine anstrængelser for at skaffe klæder og føde til sig selv og sin frue + fire friske og stærke pigebørn i en alder fra sexten til toogtyve aar. De vilde aldrig blive gifte, hvis de arbeidede for at tjene penge!“ — En meget pent klædt ung dame kom en dag til signora Salazaro og bad om penge; hun sultede næsten ihjel. Da sig. Salazaro gav hende det raad at søge beskjæftigelse, trak hun sit visitkort frem: „En dame af min stand arbeide? det kunde aldrig gaa an!“ Og dette er ikke enestaaende tilfælder, siger sig. Salazaro. Naar man undtager den egentlige arbeiderklasse, nærer Italiens mænd i almindelighed stærk uvillie mod, at kvinder søger eller modtager betalt arbeide. Og dette virker naturligvis paa kvinderne selv; de søger sjelden beskjæftigelse, selv om de trænger fortjenesten noksaa haardt. Man ser sjelden damer beskjæftigede i butikker, paa kontorer, i banker; de maa ikke engang give timer eller være selskabsdamer. „Vore unge piger lever bare for at blive gift og forsørget,“ siger Ida Valletti Borgnini Revelli. — Det er rimeligt, at saadanne forholde maa være høist ødelæggende baade for dem, der skal forsørges, og for familieforsørgerne selv, og det er meget fortjenstfuldt af sig. Salazaro at arbeide paa en forandring i disse forhold.

Der produceres ikke meget skjønliteratur i Italien, aar om andet; ialfald hører man folk, som har læst Italiensk engang, og som har lyst til at fortsætte sine studier, klage over, at de ikke kan skaffe sig passende læsestof. *La Rassegna* synes at være et tidsskrift, som maatte kunne afhjælpe denne mangel. Om de, der læser italiensk for sprogets skyld, ikke netop er saa begeistret for kvindernes rettigheder og interesser, kan de alligevel læse bladet med fornøielse; dets tendens er ikke paa nogen maade generende udpræget.

Slog flere sig sammen og abonnerede, vilde det ikke være nogen økonomisk uoverkommelig sag at skaffe sig *La Rassegna*, skjønt det jo ikke netop er noget billigt blad — femten lire for et aar; otte for et halvt; enkelt hefte to lire. Porto extra. — Med sit elegante udstyr og forskjelligartede og morsomme indhold maa dette nye tidsskrift være en akvisition for *amatori della bella lingua Italiana.*

Kristiania, juli 1887.

S. Magelssen-Groth.

Forskjelligt.

I en artikel om Goodtemplar-ordenen af St. K. i „Dagbladet" søndag 7de august læses følgende:

Det, som har gjort, at goodtemplar-ordenen har vundet saa stor udbredelse, er netop dette, at den fuldt ud har forstaaet at gjøre brug af alle fremskridtstanker, som arbeider blandt vor tids mennesker. Den er ikke for ingenting født i Amerika.

For min del kjender jeg ingen organisation, hvor det mest fuldendte selvstyre er saa inderlig forenet med den stærkeste autoritet, som tilfældet er i goodtemplar-ordenen. Den kunde for den sags skyld gjerne være mønster for en republikansk stat.

Der findes selvfølgelig ingen myndighed i ordenen, uden den er fremgaaet ved valg. Men den valgte myndighed respekteres til det yderste. Det er frihed og orden, begge gjennemførte til sin yderste konsekvents, og netop derfor uden al indre modsigelse.

Maatte det nu bare ikke forarge nogen, naar jeg tilstaar, at vi praktiserer almindelig stemmeret. Ikke bare for mænd, ned til 15 aars alder, men ogsaa for kvinder. Ja, det hænder undertiden, skjønt sjelden, at en kvinde præsiderer i logens møder. Kvinder har mødt som repræsentanter i Norges storloge og i verdenslogen. En kvinde har sæde i verdenslogens udøvende raad, ordenens øverste styrelse. For dem, som interesserer sig for sagen, kan jeg oplyse, at vi aldeles ikke har mærket nogen ulempe af dette system. Tvertimod. Vor erfaring vidner om, at netop dette er vel skikket til at øge medlemmernes arbeidslyst og interesse for sagen, ligesom det er et aldeles fortrinligt opdragelsesmiddel.

Sverige. Hr. F. T. Borg fremkom sidste riksdag med forslag om myndig kvindes indvælgelse i fattig- og skolekommission.

Forslaget anbefaledes af lovkomitéen, som fremholdt, at kvinder baade i henseende til begavelse som virksomhed egnede sig til deltagelse i *fattigkommissionens* arbeide. De havde ofte gjennem privat fattigpleie erhvervet sig baade sagkundskab og erfaring. Mere end halvdelen af de fattige bestaar desuden af kvinder og børn.

For kvinders indvælgelse i *skolekommission*, mente komitéen, der talte grunde, som var gode nok, idet kvinder med held havde virket paa alle undervisningens omraader.

Da forslaget kom under behandling paa riksdagen, besluttede andet kammer med 101 stemmer mod 77 at *bifalde komitéens forslag.*

(Dagny).

Danmark. *Dansk kvindesamfund* har foranstaltet udgivet et lidet skrift, som indeholder: *Om sundheden og kvindedragten* af læge J. Frisch og *Forslag til dragtreform* af H. D. med afbildninger og mønstre. Dr. med. W. Meyer ledsager bogen med et forord, hvoraf vi hidsætter: „Hvorvidt denne bestræbelse nærmest i vort fædreland vil krones med held — i vort naboland Sverige synes en tilsvarende bevægelse at have god trivsel — er ikke let paa forhaand at afgjøre. Forskjellige omstændigheder vil her gjøre deres indflydelse gjældende, og deriblandt maa vore kvinders voxende trang til alvorligt arbeide uden tvil regnes til de gunstigste. Ialfald tør man vel haabe, at de ligefrem forkrøblende klædningsstykker: det stramme snørliv og det moderne fodtøi efterhaanden i videre og videre kredse ville afløses af en mere formaalstjenlig beklædning. For de læserinders vedkommende, der i ingen henseende ville følge de givne anvisninger, maa man foreløbig nøies med det ikke helt uvigtige udbytte, at de komme til erkjendelse af, hvor meget de forsynde sig mod deres legemer, idet de underordne sig moden. Den sandhed, at ethvert voxent menneske staar til ansvar for sit legeme, saavel som for sin sjæl, har langtfra trængt stærkt nok igjennem, ellers vilde kampen imod den moderne kvindedragt ikke støde paa vanskeligheder."

De reformer, som foreslaaes, gaar væsentlig i samme retning som de svenske. Desuden er der beskrivelse og afbildning af en dansk reformdragt (overdragt). Den særdeles gode og nyttige lille bog koster blot 50 øre.

I dansk kvindesamfund afholdtes fredag den 27de mai et *overordentligt fællesmøde.* Paa fællesmødet den 15de april 1887 var vedtaget en affattelse af lovenes § 1, hvorefter paragrafen lød saaledes: „*Samfundets formaal er at virke for kvindernes ligeberettigelse* (rimeligvis er ved en trykfeil i „*Kvinden og samfundet*", hvorfra disse oplysninger er hentet, „med mænd" udeladt) *i familien, samfundet og staten*".

Flere havde senere faaet betænkelighed ved ordet *ligeberettigelse*, som for vidtrækkende, og 10 af medlemmerne havde begjæret et extraordinært fællesmøde sammenkaldt.

Hr. overretssagfører Høgsbro oplæste paa styrelsens vegne dennes affattelse af et nyt forslag: „Samfundets formaal er at virke for kvindernes almenmenneskelige udvikling, for deres uddannelse til selvstændigt erhverv og for at forbedre deres stilling i familien, samfundet og staten."

At bestyrelsen var gaaet ind paa at forandre sit forslag fra det ordinære fællesmøde, hidrørte fra, at man siden dette havde erfaret, at mange af medlemmerne ikke kunde være med til det program, som laa i den dengang vedtagne formulering.

Det ændrede forslag støttedes — foruden af overretssagfører Høgsbro — af Kand. jur. Lyngbye og professor Klein. For bibeholdelse af ordet *ligeberettigelse* talte folketingsmand Bajer, Bibliothekar Elberling, skolebestyrerinde frk. Testmann samt praktiserende læge, frk. Nilsen, som ytrede: „Forkastelsen af et saa nylig vedtaget forslag var noget uhørt i et samfund med et alvorligt formaal. Det nye forslag er intet program, det er for svævende. At kravet paa ligeberettigelse er udtalt i lovene, vil være en støtte for de erhvervende kvinder, naar disse tilsidesættes eller overfløies af mænd, der ikke have andet fortrin end kjønnet. Det er ikke følgerigtigt, naar man taler og skriver for ligeberettigelse, da ikke ogsaa at vedkjende sig den som formaal i lovene. For historiens skyld burde ordet bibeholdes."

Omredigeringen i opportunistisk retning fik ikke destomindre stor majoritet for sig. Bestyrelsens forslag vedtoges med 39 st. mod 13.

Frk. Hanna Berg, datter af folkethingsmand Berg har taget danskjuridisk examen med første karakter og *frk. E. Kramp*, medicinsk embedsexamen, ligeledes med første karakter. Frk. Berg er Danmarks første kvindelige jurist.

Den første kvindelige sportsklub er stiftet i Kjøbenhavn. Der er allerede lavet en dragt, som skal være baade hensigtsmæssig og klædelig. Foreningen bestaar og ledes kun af kvinder.

Ved fremskridtsforeningens møde i Thisted den 17de juni talte folkethingsmand C. Berg for kvinden, hvem han ønskede tildelt kommunal og politisk stemmeret, saa hun blev mandens lige. Han troede at store og rige kræfter, som nu ligger unyttede, derved vilde blive anvendte til held for fædrelandet.

(»Kvinden og samfundet«).

Indhold: Et kvinde-korstog (af Kristofer Janson). Literaturanmeldelse (af S. Magelssen-Groth). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 1ste september 1887.	No. 17.

Den værste usædeligheds væsentlige aarsag.

Det er ikke nødvendigt at paavise, at der hersker stor usædelighed i vort samfund. Der findes ikke noget voxent menneske, som benegter det faktum.

Man kan tage sagen alvorlig eller letsindig, man kan foreslaa rent modsatte botemidler, men en ting er alle enige om, usædeligheden er overordentlig stor. De fleste blir ogsaa snart enige om den ting, at prostitutionen er usædeligheden i dens værste skikkelse, og ogsaa om det, at der er lidet haab om at faa den udryddet i den nærmeste fremtid. Man ved, at om der end kan være udsigt til at faa den *legaliserede* prostitution afskaffet, saa ophører dermed ikke prostitutionen i sin almindelighed

Om hvad den væsentligste aarsag er til denne værste art af usædelighed, er man derimod nok ikke enig, eller rettere, kun faa har givet sig af med at tænke ordentlig over, hvad aarsagen er, skjønt den da ligger nær nok forhaanden.

Det blir jo gjentaget indtil trivialitet, at naar man vil reformere, maa man ikke nøie sig med at rette paa det, som blot er de enkelte ytringer, man maa søge at finde sammenhængen, naar man vil fjerne et onde, maa man gaa til ondets aarsager og søge *dem* fjernede.

Dette siges og gjentages og indprentes os som en almensætning, og det erkjendes i theoretisk almindelighed, men kommer man til de enkelte konkrete tilfælde, saa erkjendes det ofte lidet, og der handles endnu mindre ud fra en saadan erkjendelse. Og følgen blir, at en mængde flid og anstrængelse og opofrende arbeide kommer til at bære saa saare liden frugt.

Maaske er det paa intet omraade, hvor denne manglende erkjendelse blir saa skjæbnesvanger som ligeoverfor sædelighedsbestræbelserne.

Mon det skulde være for dristigt at sige, at naar sædelighedsmissionærerne i mange tilfælde har seet saa lidet dybtgaaende virkning af sit ivrige arbeide, da er det, fordi de har virket med for overfladiske midler. Den, idetmindste indtil den seneste tid, efter hvad vi tror, hyppigst anvendte methode er nemlig den moraliserende og opbyggende, men denne kan ifølge det kjendskab, man nutildags har til den menneskelige naturs og samfundslivets love, betegnes som en overfladisk methode. Den blir overfladisk, netop fordi den ikke tar hensyn nok til de faktisk foreliggende aarsager.

Og hvilke er saa den væsentligste aarsag til den værste usædelighed?

For at man ikke skal beskylde os for, at vi ser sagen fra for ensidigt kvindesynspunkt, skal vi lade en mand besvare spørgsmaalet. Den danske læge Axel Proschowsky, læge for kjønssygdomme og ivrig modstander af den legaliserede prostitution, angiver de væsentligste aarsager saaledes:*)

Først og fremst *kvindens underordnede stilling i samfundet***) det at kvinden hidtil altid er bleven betragtet som et lavere væsen, der mer eller mindre bør undergives manden, af hvilken opfattelse nødvendigvis maa følge hos manden en vis mangel paa virkelig agtelse for kvinden og hos kvinden mangel paa selvfølelse. Dernæst store modsætninger i socialt velvære: stor rigdom paa den ene side, stor fattigdom paa den anden, hvorved rige mænd fristes til for noget af deres overflod at tilkjøbe sig den trængende kvindes gunst.

Fra denne ene aarsag, *fattigdom* og *nød*, hidrører egentlig alle de andre, saaledes *ringe intellektuel udvikling* hos den fattige, daarlig stillede kvinde, hvorved hun lettere overtales af den mere intelligente mand, mangel paa *stolthed* og *værdighed* hos kvinden, naar hun daglig maa kjæmpe med savn og lidelser, hvorved hun efterhaanden sløves og materiel gevinst, og hvad derfor kan erhverves, kommer til at staa for hende som i høi grad fristende, selv paa bekostning af hendes menneskeværdighed og med opgivende af hendes selvfølelse. — — —

„Ønsker staten, eller ønsker nogen privat at *modarbeide prostitutionen*, saa er der *kun en eneste vei* dertil og det er en *bedring af de sociale forhold*.

Af hundrede kvinder, som nu lever af prostitutionen, er der ikke en, der vilde gjøre det, naar der ad anden vei bødes dem en god social stilling.“ — — — — —

„Prostitutionen er næsten udelukkende betinget af slette socialøkonomiske forhold, og kun gjennem en bedring af *kvindens sociale*

*) Den legale, autoriserede og reglementerede prostitution. Kbh. 1884.
**) Alle udhævelser af forfatteren.

og *økonomiske stilling* samt ved en *forøgelse af kundskab og intelligens hos kvinden*, med andre ord *ved hendes ligestillen med manden i alle henseender kan prostitutionen modarbeides* og tilsidst bringes til mulig fuldstændig at ophøre. Med andre ord, kun ved at søge at fjerne prostitutionens aarsager, kan man modarbeide den, men da ogsaa utvilsomt med held." —

Skulde man nu ikke snart kunne blive enig om, at dette simple regnestykke er rigtigt og ogsaa om dette, at væsentlig de samme aarsager, som driver saa mange kvinder til at sælge sig til prostitutionen, bringer mange, anderledes socialt stillede kvinder til — mere eller mindre bevidst — at lade sig kjøbe ind i ægteskaber.

Om hvilke følger dette har for samfundets sædelighed, har liv og literatur vidnet vedholdende og høirøstet nok.

Det er gjennem kvindesagens fremgang, der kan tænkes en bedring i samfundets moral. Men alle, som arbeider paa at skaffe kvinderne en større menneskelig udvikling, en høiere sædelig bevidsthed og en værdigere plads i samfundet, kommer sent eller tidlig til, som den forfatter vi har citeret, at stanse ved den store anstødssten: deres fattigdom og økonomiske afhængighed.

Praktisk seet og i én forstand er det økonomiske det fundamentale i kvindespørgsmaalet. Det er denne erkjendelse af de økonomiske spørgsmaals sammenhæng med kvindesagen, som har faaet en og anden af kvindeemancipationens forkjæmpere til at kaste sig i armene paa den mest doktrinære socialisme og indordne sin sag som en blot underafdeling af denne.

Det er ikke denne artikels opgave at fremstille det efter vor mening selvopgivende ved en saadan indordnen, at paavise hvilken ensidighed, der ligger til grund for den misforstaaelse, at vor sag, fordi den i lighed med socialisternes sag, har til baggrund den store sociale erkjendelse og først kan se sine endelige maal naaet, naar vigtige sociale reformer har fundet sted — derfor maa give sig ind under udspekulerede, doktrinære systemer.

Det er overhovedet ikke meningen at tage sigte langt ud mod fremtids muligheder. Hvad vi vil søge opnaaet er at faa opmærksomheden mere ledet hen paa, at det er kvindernes økonomiske misère, som væsentlig hemmer det moralske gjennembrud inden vort samfund. — Og dernæst vil vi stille et spørgsmaal til kyndige og varmhjertede venner af vor sag, om hvad der er at gjøre, om hvilke forholdsregler man *strax* bør gribe til for at gjøre en *begyndelse* til at rette paa de overordentlig mislige forhold.

Hvorfor skal en kvinde betales mindre end en mand for det samme arbeide, staar som motto over et amerikansk kvindeblad. Det er til løsningen af denne samme gaade, vi ogsaa gjennem vort blad aller-

først vil bede om hjælp. Desværre foreligger der ingen offentlig lønningsstatistik for vort land, men saameget ved vi, at hvis den forelaa, vilde den holde en ganske god og kortfattet præken om underbetaling af kvinders arbeide.

„Gjennemsnitlig turde man komme det sande forhold nær," siger hr. H. E. Berner i sit foredrag: „det kvindelige arbeide" *), naar man siger „at kvindens løn i regelen er mellem $^1/_3$ og $^1/_2$ af mandens for samme arbeide."

At dette betalingssystem først og fremst er en uretfærdighed mod de arbeidende kvinder, men — idet arbeidslønningerne derigjennem nedtrykkes — i sine senere konsekvenser ogsaa blir en ulykke for de arbeidende mænd er ikke vanskeligt at indse. Her paa dette omraade kan der, som sagerne staar, virkelig komme til at fremavles større fiendskab mellem mænd og kvinder end tidligere, hvad vi i enkelte store arbeidsbyer allerede begynder at se alvorlige ytringer af.

Blot af denne grund bør det ligge kvindesagens venner paa hjerte at tage sig af disse ting. Thi hvad nu end dum misforstaaelse eller ondskabsfuld udlægning siger, saa stiler den hele kvindebevægelse til det maal at *udrydde* fiendskabet mellem kjønnene, at bringe fred og forstaaelse mellem mand og kvinde og harmoni i deres gjensidige forhold.

Men til det maal gaar man ikke ved, som man i umindelige tider har gjort, at præke nøisomhed for kvinderne. Kanske man overhovedet først gjennem de økonomiske vanskeligheder vil faa øinene op for, hvor farlig den har været, denne lære om, at kvinderne bør fordre mindre og nøie sig med mindre end mænd paa alle omraader og i alle forholde.

Hvad vi her har nævnt, som liggende nærmest forhaanden at optage til diskussion, er naturligvis blot en enkelt side af sagen. Vi har det haab, at spørgsmaalet om forbedring af de norske kvinders økonomiske kaar maa blive drøftet i hele sit omfang og i alle sine enkeltheder. Men for blot at skaffe oplysninger om, hvorledes stillingen for tiden *er*, behøves der naturligvis baade lang tid og god hjælp fra mange kanter.

En og anden menneskeven herhjemme har som aarene er gaaet havt øinene aabne for, at det vilde være heldigt, om de arbeidende kvinder havde adgang til og ved sin opdragelse gjordes skikkede til flere og bedre betalte erhverv, og der er gjort enkelte rosværdige forsøg paa at forbedre stillingen, men nogen samlet bestræbelse i denne retning ud fra en fælles og bred erkjendelse, har hos os endnu ikke seet lyset.

---

*) Dette foredrag, se »Nyt Tidsskrift« hefte I 1886, holdtes i Norsk kvindesagsforening. Det efterfulgtes imidlertid ikke af nogen diskussion.

I en indsendt artikel i „Nylænde" (13de hefte) stilles en opfordring til „Norsk kvindesagsforening"s bestyrelse om at optage en diskussion om sædelighedssagen.

Efter hvad vi har sagt, vil man forstaa, at vi vilde anse det for heldigt, om der istedetfor eller forud for denne traadte en diskussion om den økonomiske tilstand blandt kvinderne*).

Kan foreningen gjennem ordskifte og undersøgelse komme til at øine udsigt til, hvorledes denne skal forbedres, saa øiner den derved ogsaa midler til at faa den værste usædelighed afskaffet. Og vil den saa senere tage sædelighedssagen i sin almindelighed frem til behandling, da tror vi, at diskussionen om dette emne efter en saadan forudgaaende undersøgelse vil føres ind i de rette spor.

Et kvinde-korstog.

Et blad af afholdssagens historie

af

Kristofer Janson.

III.

New-Vienna var en jernbaneby. Der boede Van Pelt „den ugudeligste mand i Ohio". Han var høi kraftig bygget, havde en rød næse og et hoved som en nævekjæmper. Han havde været østershandler i Cincinnati, men var nu kommen herop for at tjene penge paa en lettere maade. Hans bekjendte humor og djerve vittigheder gjorde ham meget yndet mellem kammerater. Da kvinderne nu ogsaa begyndte at gjøre spektakler her, truede han med at ville hænge, prygle og hakke sønder det første skjørt, som kom indenfor dørstokken til hans sjap. Da kvinderne kom, havde han dekoreret sine vinduer med fyldte brændevinsflasker, og over døren hang en blodig øks sammen med en stor fyldt krukke. Over det hele vaiede et sort flag.

*) For dem, der enten i vort blad eller inden kvindesagsforeningen eller paa anden maade vil arbeide til spørgsmaalets løsning har vi ment, det kunde være af interesse at se, hvorledes man i London har grebet den samme sag an. Vi henviser i den anledning til en i dette hefte i vort blad under rubrikken: Forskjelligt, England, optagen beretning fra engelske aviser.

Selv stod fyren indenfor, svingende en stor klubbe, forsikrende at han skulde knække nakkebenet paa den første af dem, som kom ind. Men kvinderne kom, 50 mand stærk, og han knækkede slet ikke nakkebenet paa nogen af dem. De tog op ganske stille deres bøn og salmesang, mens 200 nysgjerrige tilhørere stod udenfor for at se, hvorledes dette løb af. En af kvinderne kom uheldigvis i sin bøn at anraabe om, at kneipevertens hjerte maatte blive døbt med den hellige aand; men da forgik taalmodigheden Van Pelt. Han greb en bøtte sølevand, som stod der, og med ordene: „God dam! skal ikke jeg døbe jer!" hev han hele indholdet i taget, saa det regnede ned over de ulykkelige damer. De lod sig imidlertid ikke anfægte, men holdt ud, til de var færdige, og gik saa stille derfra, gjennemvaade af øl og brændevinsslumper. Mængden udenfor blev rasende. Den vilde lynche Van Pelt, men kvinderne lagde sig imellem. Da imidlertid deres fædre og mænd saa i hvilken forfatning de var, blev de rasende og fik Van Pelt arresteret. Forretningen gik dog lige fuldt; thi hans bror, en alen af samme stykke, traadte til bag disken og forsynte kunderne. Da døren stængtes, bad kvinderne ude paa fortouget. Van Pelt kom ud af arresten, men kun endnu mere bitter og fræk. Han traadte op i et offentligt møde i kirken og forsvarede sin sag. „Da herren lagde stimulausen i kornet og i druen, var det saa kanske ikke, fordi mennesket skulde bruge den? Hvad skulde farmeren gjøre med sit korn, naar han ikke fik solgt det til destillationshusene?" o. s. v. tilsidst blev han kjed og tilbød at sælge ud. Han forlangte først 500 dollars, saa 300, tilsidst 95 dollars, men nei, kvinderne forlangte overgivelse paa naade og unaade. Den 26 januar bad Van Pelt damerne komme ind i sin udskjænkning og bede, paa den betingelse, at han selv ogsaa skulde faa lov til det samme. Neppe havde den første af kvinderne endt sin bøn, før Van Pelt steg frem og bad saaledes: „Almægtige skaber i himmelen! du har gjort himmel og jord og dannet manden i dit eget billed som hersker af denne jord. Medens dyrene lever af græs og vand, saa lærte du din tjener Noa at lave vin, og du straffede ham ikke engang, fordi han gjorde overdrevent brug af den. Ved bryllupet i Kana forvandlede din enbaarne søn vand til vin, da den ædlere saft var tilende, paa det at glæden blandt gjæsterne ikke skulde blive forstyrret, og vi herre, vi ønsker gjerne at træde i hans fodspor. Den store reformator Martin Luther sagde: „den, som ikke elsker vin, kvinder og sang, han blir en nar, saalænge han lever". Og alle de store mænd her paa jorden har drukket af den vin, du har givet dine børn. O herre! vi bede dig, hav medlidenhed med disse kvinder her, som ei er taknemmelige for dine gaver, men ønsker at gjøre dine børn som dyrene paa marken og tvinge dem til at drikke vand ligesom en okse, mens de selv klæder sig i silke og fløiel, og

gjennem sin luksus leder deres mænd til fallit berøvende dem alle fornøielser i denne verden, ja endog drivende dem til selvmord. Herre! du ved jo, at Eva var den første til at synde, og at hun forførte manden. Langt er deres synderegister siden, saa de trænger nok bønner de stakler. Hav derfor medlidenhed med disse kvinder herre, som ikke vide, hvad de gjøre. Se paa dem! de bærer ikke engang den kulør i deres ansigter, som du har givet dem. De synder mod dig, idet de utilfredse med den naturlige farve maler deres ansigter! O herre! du kan ogsaa se, at deres figur ikke er, som du har skabt den; thi de bærer pukler paa deres bag ligervis som kamelen. Du ser o herre! at deres haarpynt bestaar af falsk haar, og naar de aabner deres mund ser du deres falske tænder. O herre! disse kvinder ønsker mænd, som taalmodig vil bære alt dette uden at benytte den magt, du har givet manden, at kvinden skal være ham underdanig. De vil ikke bære byrden af et ægteskabeligt liv og adlyde dit bud og formere verden, men er for lade til at opfostre deres børn. Hav medlidenhed med dem og tag dem tilbage til din favn. Tag taabeligheden ud af deres hjerter og giv dem sund fornuft, paa det at de maa blive gode og værdige indvaanere af vor gode by. O herre! vi takker dig for alt det gode, du har udøst over os, og beder dig befri os fra alt ondt, især fra hykkelske kvinder, og din skal være æren aldtid og evindelig. Amen!"

Kvinderne stod forstenede af skræk og ventede lynilden skulde komme og slaa ned den frække spotter, men lynilden kom ikke. Da reiste sig en bleg pige mellem dem. Hun var blaafrossen i ansigtet og gik barfodet trods den skarpe kulde. Hun havde en tyndreven kalikos kjole paa, og om skuldrene tullet et rødternet tørklæde. Hun saa med sine forunderlig klare øine op mod himmelen, og uden at nogen havde opfordret hende, bad hun: „Gud, min fader i himmelen! mor siger, at du er god, og at vi aldrig skal sulte eller fryse eller faa prygl i himmelen hos dig. Men her er det saa ondt at være, fordi far slaar os saa, naar han drikker. Og hvis ikke far drak, kunde jeg faa en kaabe og sko og strømper, og Johnny en frakke, men nu faar vi ingen ting, fordi han drikker alting op. Og saa slap mor at graate saa og faa saa mange prygl, og saa kunde vi have mad hver middag, for da vilde ikke far tage pengene fra mor og gi dem til manden her. Og saa slap vi at være saa rædde, hver gang far kommer fuld hjem. O Gud! det er saa længe at vente til en kommer i himmelen, kunde ikke du, som er saa god — for det siger mor aldtid at du er — kunde ikke du stelle det saa, at far ikke vilde drikke mere, og at vi ikke skulde sulte eller fryse og faa prygl. Saa skulde vi blive saa glade, og mor skulde faa det godt, og vi skulde alle bli glade igjen i far". Den lille pige begyndte at græde; men

kvinderne istemte et halleluja, amen! som fik kneipen til at runge, mens Van Pelt begyndte at gnide sig i det ene øie med trøieærmet og gik ud.

En uge efter overgav han sig. Da kvinderne kom en morgen kl. 8, mødte Van Pelt dem i døren og sagde, at hvis de vilde gaa og komme igjen kl. 2 skulde han give dem sin egentlige beslutning. Rygtet spredtes som en løbeild. Avisgutter løb om med plakater, raabende: „hver og en møde ved Van Pelts sjap kl. 2!" Butikkerne lukkedes, og hele byen var i bevægelse mod depotet. Van Pelt viste sig i døren, og med nogle af rørelse afbrudte ord, overgav han hele sin beholdning til den gode sag. „Jeg gir ikke efter for loven eller for raa magt", sagde han, „men for kvindernes stille kjærlighedsarbeide og saa — for den lille blege pige". Han bad derpaa alle mænd undtagen præsterne trække sig tilbage over jernbanesporet. Saa sagde han til præsterne, at nu kunde de rulle ud hans brændevin. Folk kunde ikke andet end drage paa smilebaandet, da de saa sine præster med svedende ivrighed rulle ud fra kneipen en tønde whisky, en tønde cider og en tønde øl. Derpaa greb Van Pelt en øks og og raabte: „dette er det selvsamme vaaben, hvormed jeg vilde skræmme kvinderne. Jeg bruger det nu til at ofre det, som jeg frygter har ødelagt mange sjæle". Dermed slog han med nogle kraftige slag hul paa tønderne, og øl og brændevin strømmede ud i rendestenen. Kvinderne istemmede en salme, og Van Pelt tog ordet: „Kvinder! jeg lover eder herved aldrig at sælge eller drikke en draabe whisky, saalænge jeg lever, og jeg lover ogsaa at hjælpe eder i denne sag med ligesaa megen iver, som jeg har vist imod eder. Jeg haaber, at kvinderne i de forenede stater aldrig vil høre op, før hver draabe brændevin er tømt i rendestenen som mit er det". Van Pelt blev omringet af lykønskende mænd og kvinder, og der blev en haandtrykken uden ende. Om aftenen var der takkefest i den „kristne kirke", og Van Pelt talte. „Jeg vil tilstaa for eder brødre og søstre", sagde han, „at jeg alt i flere dage har gaaet med den dybe overbevisning, at det var en daarlig forretning jeg drev, og jeg brugte hvert muligt bevis for at forsvare den mod mig selv. Men kvindernes bønner og lidelser blev stærkere end alle beviser. Jeg ved, at jeg ofte har taget den sidste skilling fra en mand for brændevin, uagtet jeg var sikker paa, at det var hans hustru eller børn, som havde tjent den skillingen. Hver mand, som sælger brændevin, gjør sig skyldig i det samme. Men de smaa blege ansigter af dem, der saaledes var bestjaalne af mig, de har ofte talt mere bebreidende til mit hjerte end noget menneskes ord. Nu springer jeg over elven og begynder paa den anden side. Men en ting vil jeg nævne, fordi jeg tror det er rigtigt og klogt. Mennesket trænger selskab og trænger

forlystelse. Anlæg uskyldige forlystelsessteder, hvor der ikke skjænkes berusende drikke, men hvor der er musik og hygge for at drage til eder dem, som ellers søger til kneipen. Jeg undres paa, om ikke den gode Gud, som styrer alt, har tilladt mig at gaa ind i denne hundeforretning, for at jeg skulde faa øinene op for min egen uretfærdighed og blive bedre istand til at kunne slippe den".

Ugen derefter var Van Pelt ude og reiste som afholdsprædikant.

IV.

Byen *Morrow* var druknet i brændevin. Den havde været et søgt sommertilflugtssted for de finere familier; thi beliggenheden var deilig med skovkrandsede høie, og ikke mindre end tre jernbanelinjer krydsede der. Byen havde havt tre store hoteller; men den overhaandtagende drik havde gjort stedet ubehageligt. Hotellerne stod tomme, beboerne flyttede ud, og det blev et spørgsmaal om liv eller død for Morrow dette at faa standset brændevinstrafikken. Mrs. Runyan, methodistpræstens hustru og mrs. Hadley, en kvækerinde kom over fra Wilmington og tilbød sin hjælp. Den blev modtagen, og kvindekorstoget organiseredes. Kneipeværterne begyndte at ruste sig. En kom med den Van Peltske trudsel, at han vilde skyde den første, som kom ind i hans udskjænkning. To andre satte op skilter med indskrift: Ingen bedende eller syngende kvindfolk ønskes her". Ja en tysk værtshusmadame troede at værge sig med at sætte en plakat paa væggen saalydende: „sprech kein English". Men kvinderne ændsede ikke disse truende plakater, de kom. Dørene blev stængte, men de bad paa fortouget. En Max Goeper stod i sin dør med en cigar i munden og et satirisk grin og saa paa kvinderne, som trofast holdt paa fra 6 om morgenen til 10 om aftenen udenfor hans udskjænkning. Han viftede med lommetørklædet til trænene, som gik forbi. I sit vindu havde han udstillet en karrikatur, der forestillede en mand, som blev baaret bort paa en baare med følgende indskrift under: „denne mand blev bedet tildøde". Dette var profetien om hans egen skjæbne. Efter en tid pakkede han sammen og drog sin vei, og de andre fulgte hans eksempel. Værst bryderi havde kvinderne med Henrik Scheide, som drev en saakaldet anstændig sjap, det vil sige, den var udstyret med al mulig luksus og besøgt af de fine folk. Han endte med at lægge sag mod kvinderne, men han tabte og blev

selv dømt, da det blev bevist, at han havde drevet forretningen ulovlig og gjort sit sted til en hemmelig spillehule. Da dommen faldt, blev der almindelig jubel i Morrow. Musik spillede og drog gjennem gaderne, fulgte af skarer af mænd og kvinder og børn, som jublede. Kirke- og skoleklokker ringte, og to-tre lokomotivpiber gjorde en allerhelvedes allarm, saa folk udenfor kom styrtende til byen og troede, den stod i flammer.

Nu kom turen til *Wainesville*. Der brugte bønderne at komme ind med deres lerkrukker og faa dem fyldte. Kampen var haard og syntes i begyndelsen forgjæves. Da greb man til det samme middel, som var forsøgt andetsteds, man leiede et værelse ligeoverfor sjappen, forsynede det med ovn og stole og førte bog over hver, som gik ind i kneipen og drak. Søgningen aftog mærkeligt, og kneipeværterne fortvivlede. En af værterne begyndte som høfligheden selv. Da han boede lidt udenfor byen, kjørte han endog damerne hjem med omnibus. Men damerne lod sig ikke afprutte paa denne vis, og saa blev han kjed og stængte dørene for dem. I 49 dage varede beleiringen, da overgav byen sig. Bønderne kom ikke mere ind med sine krukker, gutterne ravede ikke mere fulde i gaderne, og kvækerne sang befrielses-hymner.

Bevægelsen spredte sig hurtigt til andre stater, den blev det daglige samtaleemne. Folk, som i begyndelsen spottede den som et udbrud af fanatisme, saa den nu vokse til en stor social revolution. I 25 byer havde 109 udskjænkningsteder lukket, og 22 apotheker forpligtet sig til ikke at sælge berusende drikke. Dr. Dio Lewis var vendt tilbage til østen for at følge bevægelsen, han havde sat igang paa frastand. Han blev rent forbauset over den udstrækning, den havde taget, og den kraft, hvormed den blev drevet. Han havde holdt 300 foredrag over afholdssagen og slaaet paa samme streng, men aldrig med saadant resultat. Tidens fylde maatte være kommen. Han reiste øieblikkelig vestover for at række kvinderne en hjælpende haand. Der stevnedes et møde i *Xenia*, hvor Van Pelt ogsaa kom, der nu fungerede baade som taler og som „skrækkeligt exempel". Byen Xenia kavde 8000 indbyggere, var aristokratisk, rig, konservativ; men rygtet om den berømte afholdsprædikkant drog masser til kirken. Dio Lewis satte forsamlingen i glød. Hundrede og femti kvinder skrev sig ind første aften, de øgedes til 400 næste dag. Men her var mange hindringer her i Xenia. De forenede presbyterianere kunde jo ikke med god samvittighed synge en methodist-salme eller tillade en kvinde at tale i kirken. Hvorledes kunde da kvinderne fra deres menigheder arbeide sammen med methodister og andre ikke rettroende sekter? Dog de 50 grundfæstede udskjænkningssteder i byen burde der gjøres noget ved. Korstoget begyndte, ophidselsen steg. I selskaber,

paa gader, i forretningslokaler talte man ikke om andet. De pene presbyterianere glemte at være pene og rettroende og besluttede sig istedetfor til at gjøre godt. Hundreder af kvinder bad daglig udenfor kneiperne. Morgenmøderne i kirken var overfyldte, og mens de varede, var alle butikker lukkede, al forretning ophørt. Al standsforskjel blev glemt. „Fine“ og „simple“ arbeidede side om side. Den haardeste nød at knække var „dødens skygger“. Det var navnet paa en kneipe holdt af en ung mand ved navn Philips. Men kvinderne gik der daglig. Da ringer alle kirkeklokker en dag, folk styrter paa gaden, „dødens skygger“ har overgivet sig. Der blev jubelraab rundt sjappen, damerne holdt selv paa at trille ud tønder og kagger og slaa dem sønder. Lugten af brændevin og øl fyldte hele gaden, og folk faldt hverandre om halsen og græd. Det blev voteret, at mr. Philips skulde understøttes for at komme ind i en anden levevei, og snart havde han en blomstrende kjødforretning. Da „dødens skygger“ havde overgivet sig, kunde de andre skygger ikke bestaa. De faldt en for en. En af kneipeværterne kom op fra kjelderen med et hvidt flag som tegn paa overgivelse.

Det næste punkt var *Springfield*, en by paa 15000 indb. og 113 kneiper foruden en gros husene, bryggerierne og de tvivlsomme apothek. Kneipeværterne havde her en forening til gjensidig beskyttelse. Der havde alt været gjort smaa korstogsforsøg under mrs. Stewarts ledelse, men de fine damer holdt sig frygtsomt tilbage. Der blev nu sammenkaldt et møde paa operahuset. Van Pelt og Dio Lewis talte. Endelig blev moder Stewart raabt frem. Simpelt og ligefremt sagde hun bare: „Jeg har ikke stort at fortælle. For en fire maaneder siden kom en stakkels kone til mig og anraabte om hjælp for sig og sine børn mod brændevinssælgerne, som holdt paa at dræbe hendes husbond. Jeg bad hende komme igjen idag for at se, om dette møde skulde give haab, og hun er nu mellem tilhørerne. Endelig er folk begyndt at blive interesserede. Nogle virkelige drukkenbolte og unge mænd, som drikker, men endnu ikke er bleven drukkenbolte, har taget min haand og sagt til mig: „bliv ved mrs. Stewart, vi haaber de vil seire“. Sommetider har jeg kjendt mig saa modløs, at jeg næsten ønskede, at Gud maatte lægge mig paa sygesengen, da jeg kanske bare er en hindring for reformen. Og dog har vi arbeidet videre. Politikerne tilstaa, at de er magtesløse. De er saa indflokede, at de ikke kan handle. Mandag gik to-tre af os ud og bad; gode kvinder sluttede sig til os, og tilsidst gik vi igaar 20-30 af os til kneiperne. Idag øgedes det til 70-80. Mange mænd har sagt til mig: „disse hul maa blive lukkede“, men de gjør ingen ting for at lukke dem. Et sted, hvor jeg forsøgte, kom manden ud og sagde: „gaa væk! gaa væk! hver eneste en af jer, jeg vil ikke have indgreb

paa min eiendom, I skal ikke staa paa min trappe". Da jeg gik ned af svalen, raabte 100 stemmer: „bliv ved mrs. Steward, bliv ved!" og vi skal blive ved."

Næste morgen havde 450 kvinder meldt sig til arbeide. To og tre mænd, hørende til god familie, men næsten ruinerede ved drik fortalte kvinderne, at deres frelse fra brændevinets klør beroede nu ganske paa, om denne bevægelse lykkedes. Ikke desto mindre blev arbeidet i Springfield en skuffelse. Kvinderne holdt kjækt paa en maaned, men saa maatte de give op uden synderlig frugt.

Bedre gik det i de mindre byer *Lebanon Mt. Vernon* og *Delaware*, hvorhen Dio Lewis nu vendte sig. Men selv om ikke kvinderne fik lykke til at stænge alle kneiperne, vaktes der en stærk følelse mod drik og mod de mænd, der berigede sig ved sine medborgeres elendighed og nedværdigelse.

V.

Hidtil havde kvindebevægelsen indskrænket sig til de mindre byer. I stormgang havde den gaaet over staten Indiana. Med bævende hjerter tænkte kvinderne nu paa de store byer, som *Cincinnati, Cleveland, Columbus*; thi der var ondet værst; men der var ogsaa udsigten til seier mindst. I de smaa byer nemlig er kneipeværten aldeles afhængig af sine medborgere. Kommer han i foragt, saa at alle skyr ham, er han dermed ødelagt. Men i de store byer danner brændevins- og ølsælgerne en stor korporation. Om de saakaldte respektable folk i byen ikke vil have med dem at gjøre, hvad gjør det? de har omgang nok mellem sig selv indbyrdes, og naar den tid kommer, da der skal søges efter embeder, saa ved de nok, at selv de mest aristokratiske politikere vover sig indom deres dør for at gjøre sig til fine venner med dem og deres slagfærdige armé af venner. Kneipeværterne holder vogne og heste og gaar klædte som de fineste aristokrater, og de kjender altfor vel pengenes magt i Amerika, til ikke at vide, at de kan dirke op dørene til de mest afstængte rum, hvis de bare vilde bry sig med det og spendere noget paa det.

I smaabyer kjender hvert menneske sin nabo, og hvers daglige liv og vandel serveres til kaffekoppen i hvert kjærringelag. Man holder kontrol med alle dem, der besøger udskjænkningerne og paa-

virker dem enkeltvis, men hvorledes kan det ske i de store byer, hvor al kontrol drukner i menneskemylderet? I smaabyerne er ogsaa alle mere lige, og de kvinder, som vil gaa sammen om sligt et arbeide, kjender hverandre og kan virke i fællesskab.

Men i de store byer er samfundet spaltet op i klikker og grader, som ikke kan smelte bedre sammen end ild og vand. De fine damer frygter for at faa altfor mange bekjendtskaber udenfor sin selskabsring og især da mellem disse simple madamer, som kanske lugter af hvidløg og har skidne kraver paa. Saa mange af de store forretningsmænd har desuden paa en eller anden maade pengefordel af brændevinstrafikken, og de vil nødig sætte sig paa kant med kneipeværterne og deres venner og dermed miste kunder. De befaler derfor sine fruer simpelthen at holde sig borte fra slig en affære.

Dog fristelsen var for stor til ikke ogsaa at forsøge eksperimentet i de store byer, og kvinderne gjorde det. Dio Lewis erklærede, at 100 kvinder fra hver kirke i hver by, forenede ved den samme kristne tro og iver vilde lige saa sikkert og hurtigt drive ud dramsjappene, som de havde gjort det i Washington og Wilmington. Man begyndte da med *Ripley*. Hundrede kvinder satte sig i bevægelse, og ved deres bønner og taarer forpligtede 6 kneipeværter sig til at forlade sin forretning. Alle sekter sluttede sig sammen, og et uhyre massemøde blev holdt i den presbyterianske kirke. Nede ved damskibslandingen var kvinderne paafærde, og værterne der svor paa at ikke en draabe brændevin skulde blive solgt der mere. Bevægelsen steg rent til feberhede. Seksten af de 23 udskjænkningssteder havde alt lukket. Mændene holdt daglige bønnemøder i ni timer, mens kvinderne besøgte sjapperne. Tilslut var der bare en igjen, som gjorde haardnakket modstand, mr. Breaw. Saa blev han syg, og da han venligt bad kvinderne aflade fra sang og bøn udenfor respekterede, de det, men besøgte ham enkeltvis paa hans sygeværelse.

Styrkede ved deres held i Ripley, vovede korsfarerne nu at angribe *Dayton*. Dayton er en by paa 40000 indb. med brede smukke gader og solide huse. Alt tyder paa velstand og trivsel. Men størstedelen af denne trivsel skyldte den brændevinstrafikken. Der var store distillationsfabrikker i og rundt byen og over 500 udskjænkningssteder. Folket der var desuden gammeldags konservativt. Korstoget begyndte med at sende kneipeværterne følgende varsel: „Vi beder Dem indstændig for deres egen aandelige velfærds skyld og for at bevare vore mænd og sønner fra ruin, at De slipper Deres umoralske og ugudelige forretning at sælge berusende drikke. Vi vil være ved Deres udskjænkning for at bede med Dem førstkommende lørdag. Kom med os og vi vil vise Dem alt godt, og maa Gud være Deres sjæl naadig“.

Saa begyndte da bønnemøder og massemøder paa gaden og i kirken. Morgen og kvæld var der store forsamlinger i kirkerne. Dagsmøderne var inviede til bøn og forberedelse, kvældsmøderne til bøn og sang. Der blev organiseret og lagt slagplan. Første angrebsdag løb uheldig af, thi der blev øsende regn. Og at se kvinderne staa der sammenskrumpede under sine parapluer og regnkapper og synge salmer gav et vist komisk anstrøg. Men kvinderne holdt troligt ud baade i regn og i solskin. Tilsidst tilbød en vært at overgive sig, hvis de vilde kjøbe hans lager til indkjøbspris. Det blev gjort, og i rendestenen gik hele lageret. Ophidselsen steg. Store skarer af nysgjerrige tilskuere fyldte gaderne for at se dette usædvanlige skuespil, og pøbelen begyndte at blive nærgaaende. Da skjænkeværterne saa, at dette tegnede til alvor, greb de offensiven. De tillyste, at der var frit brændevin og øl at faa, naar kvinderne kom, og hele den raaeste pøbel samledes da som ravner om aadselet, hvergang kvindeprocessionen kom stigende. Salmerne og bønnerne blev druknede i hyl og gudsbespottelser, og man begyndte at stene kvinderne med kjeks og pølsebitter, hvoraf tyskere altid har gjemte et stykke i en eller anden lomme. Kvindfolk, mest af fremmede nationaliteter, stod rundt og skreg og hidsede sine mænd til raaheder. Latter og klinken med glasser lød midt i bønnen. Aldrig havde man seet saa mange drukne folk paa gaderne siden fjerde juli. Ja, en tysk avis kom endog med en stortalende proklamation, hvori den opfordrede alle børn af „*das grosse Vaterland*“, som var istand til at bære vaaben, til at danne et regiment, „idet tiden synes at være nær, da lovene, den borgerlige frihed, samvittighedsfriheden og vor families helbred trænger beskyttelse.“

I en maaned holdt kvinderne paa. Nyhedens interesse tabte sig, tilskuerflokken aftog, og nu kom valget paa en mayor og slugte alle interesser. Der stod en whiskykandidat mod en afholdskandidat. Whiskykandidaten seirede, og, hvad værre var, alle de nyvalgte embedsmænd støttede brændevinstrafikken. Da kvinderne en morgen samledes i kirken, fandt de en proklamation fra politimesteren, der aldeles forbød deres gadeprocessioner og bønner. Korstoget i Dayton blev en fallit; men kvinderne opgav ikke forsøget, de forsøgte at virke for sin sag ved andre midler.

Næste forsøg blev gjort med staden *Columbus* staten Ohios politiske centrum. Der blev holdt et uhyre massemøde under Dio Lewis styrelse; men — uvist af hvad grund — satte byens præster sig imod den store afholdsprædikant. Aviserne antog ogsaa en fiendtlig holdning, fremragende borgere holdt tilbage baade deres penge og indflydelse, og naar en mand traadte op som virksom deltager, lød skriget: „Det er en kvindebevægelse, lad dem være alene

om det, ellers vil det blive udskjæmt". Dette tegnede ikke godt men kvinderne vilde vove forsøget. Om eftermiddagen den 3die marts marcherede 150 kvinder i en høitidelig procession under klokkeklang ud fra presbyteriekirken. Inden fem minutter var rygtet over byen og folk paafærde for at se. De fineste hoteller blev besøgte, men uden resultat. Da kvinderne marcherede tilbage igjen til kirken, havde de en hale efter sig af mere end 2000. Næste dag var kvindeflokken øget til 300, og trængselen blev saa stor, at politiet havde møie med at bryde vei for processionen. Pøbelen begyndte ogsaa at blive urolig, men raaheden brød ikke løs før næste dag. Ved den tyske udskjænkning paa West State gade, var man øiensynlig forberedt paa deres komme. Kvinderne begyndte at synge, men øieblikkelig satte en skingrende kornet inde i sjappen i med en kaad melodi. Huset blev efterhaanden fyldt med mænd og kvinder, som hylte og lo, ja endog spyttede paa de knælende kvinder. Politimesteren, som tilfældigvis var tilstede, maatte tale mængden til rette. Kvinderne gik til næste beværtning, men kornetten fulgte med og begyndte med djævelsk ironi at spille: „sweet home". Ikke før havde kvinderne forladt pladsen, førend dagdriverne begyndte at holde et bønnemøde paa spot og blev til løn inviterede ind paa frit øl. Tyskerne viste sig i det hele som de mest haardnakkede og uforsonlige. At røre deres kjære „Bier" var at røre livet. Mens kvinderne laa knælende ved den næste sjap, holdt en ølvogn udenfor; den tyske kudsk lagde en kagge paa skulderen og tog veien midt indimellem kvinderne skrævende over dem, ved hvilken bedrift mænd og kvindfolk og børn satte op et myrderligt glædeshyl. Hvad kvinderne havde opnaaet ved disse dages arbeide var, at en eller to beværtninger havde lukket, og al slags spirituosa var banlyst fra jernbanestationens restaurant. Byens demokratiske mayor havde ogsaa personligt undertegnet afholdsløftet.

Dag efter dag fortsatte kvinderne, men uden synligt held. Massemøderne var fyldte til trængsel og stor sympathi blev vist, men — det vilde alligevel ikke gaa. Ingen mand af offentlig indflydelse vilde gjøre fælles sag. Kvinderne havde heller ikke dygtige ledere. Antallet af korsfarere aftog, interessen lagde sig, og inden en maaned var korstoget mod Columbus praktisk tilende. Det var ikke mange udskjænkningssteder som havde overgivet sig, men over 4000 personer havde undertegnet afholdsløftet.

(Sluttes).

Forskjelligt.

England. *I London sammenkaldtes i april maaned* et møde for at drøfte, hvad der kunde gjøres for at forbedre de arbeidende kvinders stilling. Man fandt imidlertid, at man endnu havde for faa kjendsgjerninger at bygge paa. Man nedsatte derfor en komité, som fik den opgave ad forskjellige veie at søge oplysninger om og samle kjendsgjerninger angaaende de engelske arbeidskvinders kaar. Denne komités formand, mr. Walter Besant, har for en tid siden ladet indrykke et opraab i *Times*, hvoraf vi hidsætter:

„Jeg tillader mig gjennem Deres blad at stille en opfordring til almenheden og bede om hjælp til et arbeide, som vil fordre megen takt og megen sympathi. Henimod slutten af dette aar agtes afholdt en konferance, hvor man vil bringe oplysninger om alt, hvad der angaar det kvindelige arbeidsmarked, hvor man med saa stor nøiagtighed som muligt vil efterspore udstrækningen og naturen af de onder, som existerer paa dette omraade, og hvor man saavidt muligt vil søge midler til at forbedre tilstandene.

Det er sandt, at man strax kunde holde et møde og begynde at raadslaa om midler mod de velkjendte onder: overarbeide og underbetaling. Det er noget, som alle ved, at der her i London og andre store byer lever i tusindvis af kvinder, som slider i det mest ødelæggende arbeide for den elendigste betaling. Konferancen kunde have begyndt sit arbeide paa den basis, at disse ting er velkjendte. Men vi tror, at udsigterne for en heldig løsning blir langt større gjennem indsamling, ordning og offentliggjørelse af alle disse fakta, som skal fremstilles nøgne og ikke ledsages hverken af dadel, indignation eller medlidenhed. Vi vil undersøge: arbeidstid, betaling, fluktuationer i efterspørgselen, kappestriden mellem tyskere og jøder, virkningen af frihandel, vekslinger i moden, det forskjellige arbeides indflydelse i social og moralsk henseende. Vi mener naturligvis ikke, at vi paa saa kort tid kan faa givet en udtømmende beretning om alt dette, men vi vil forsøge at gjøre et slags udkast til arbeidet. — — — — —

Vi beder alle dem, som er istand til at faa indsamlet saadanne oplysninger om at hjælpe os i vort arbeide. Det vil kræve medvirkning af kvinder og mænd af alle samfundsklasser og i alle stillinger.

Indhold: Den værste usædeligheds væsentlige aarsag, (Red.). Et kvindekorstog (af Kr. Janson). Forskjelligt.

Redigeret **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de september 1887. | No. 18.

Træk af enkelte finske kvinders liv og virke.

(Af **Anna Rogstad.**)

Det skal være mig om at gjøre gjennem disse korte træk at ridse et billede af kvinder og kvindesag, et billede af kvinders liv og virke den dag idag, hentet fra vore egne forhold heroppe i norden.

I Finland er som bekjendt kjærligheden til den nationale sag, fædrelandskjærligheden, i de sidste aar brudt ud i lys flamme. Det er fennomanerne eller det finske parti i landet, der arbeider paa at gjøre sine finsktalende brødre og søstre selvstændige og uafhængige af den svensktalende befolkning, der med svekomanerne (det svenske parti) i spidsen indtil den allersidste tid har tiltaget sig et formynderskab, et herredømme over hine, og det i den grad, at det finske sprog, modersmaalet, der tales af omtr. $^6/_7$ af landets befolkning, dog ikke før den 16de marts 1886 opnaaede at blive ligestillet med det svenske.

Som hos os træffer man i Finland kvindesagens venner blandt dem, der i varmeste fædrelandskjærlighed brænder for de fortryktes sag i folket. Her som hos os, mødes kvindesag og den nationale sag. Og endelig som hos os finder man dem, der er varme for den nationale sag, men som af forskjellige grunde alligevel stiller sig i de konservatives rækker, dog som kvindesagens forkjæmpere. Kvindesagen er saaledes heller ikke i Finland nogen partisag.

Den kvinde, jeg først skal nævne, blandt dem, der strider for vor sag i Finland, er fru *Elisabeth Löfgren.* Hun tilhører af fødsel den svensktalende befolkning og er endog bleven opdragen i et pensionat i Sverige. De nationale bestræbelser vandt imidlertid hendes varme sympathi, og hun blev ivrig fennoman.

Fru Löfgrens sunde, energiske natur maatte have arbeide; uden det kunde hun ikke existere. I 1870, 19 aar gl. skaffede hun sig der-

for den s. k. dispensation fra sit kjøn, der var nødvendig for, at hun som kvinde kunde faa ansættelse som lærerinde ved landets høiere pigeskoler. Men hun tørstede efter kundskaber og besluttede først at tage studentexamen. Imidlertid giftede hun sig med redaktøren for „Uúsi Suometar“, det mest udbredte dagblad i Finland. Hendes egteskab blev ingen væsentlig hemsko paa hendes arbeide paa videre udvikling; dog nogen examen tog hun ikke.

Ved siden af sin gjerning som dygtig husmoder har fru Löfgren altid syslet med literært arbeide. Foruden at hun deltager i sin mands arbeide som redaktør, har hun nemlig udgivet en mængde oversættelser til finsk*) af udenlandsk literatur, saaledes af norske forfattere flere af Bjørnsons, Kjellands og Jansons arbeider. For sine fortjenester i denne henseende er fru Löfgren bleven kaldet til medlem af det finske literaturselskab.

Hvad fru L. imidlertid gjennem sine studier og gjennem det praktiske liv efterhaanden mere og mere fik øinene op for, var, at der existerer en større grad af underkuelse end den, der har rammet den finsktalende befolkning, en underkuelse, der hverken indskrænker sig til et bestemt folk eller en bestemt klasse, men rammer halve menneskeslegten, d. e. kvinderne. Det var denne triste sandhed, der drev hende til i 1883 sammen med nogle ligesindede først at stifte en „diskussionsforening“, der dog snart gik over til at blive „*Finsk Qvinnoförening*“, og „Finsk Qvinnoförening, det er Elisabeth Löfgren“, siger hendes begeistrede venner. Men dette er det langt fra fru L.'s mening, at den skal være. Som egte demokrat og intelligent kvinde fordrer hun nemlig arbeide af hvert enkelt af foreningens medlemmer og forsøger saavidt muligt at holde sig selv i skyggen. „Finsk Qvf.“ bestaar udelukkende af kvinder. Som alle andre foreninger i Finland maatte den stadfæstes af regjeringen, og man havde sandsynligvis under den russiske jernhaand vanskelig faaet foreningen sanktioneret, hvis den ogsaa skulde indbefattet mænd. At „Finsk Qvf.“ er en kraftig forening, merker man først og fremst paa det friske liv, kvindesagen fører i Finland. Skolesagen, sedelighedsspørgsmaalet, stemmeretten er de store sager, man samler sig om. Hvad specielt fru Löfgrens virksomhed m. h. til den førstnævnte sag angaar, skal merkes, at det nylig oprettede finske lyceum med fællesundervisning væsentlig er et resultat af hendes bestræbelser.

Vel var der ingen kvindesag af navn i Finland, før Elisabeth Löfgren og hendes venner i 1884 stiftede „Finsk Qvinnoförening“; men

*) Al literatur i Finland har indtil de sidste aar omtrent udelukkende foreligget paa det svenske sprog.

kvindesagen var dog allerede gjennem aarrækker (fra sextiaarene) bleven fremholdt og det uden „frygt og dadel“ af dens veteran i Finland, frøken *Adelaide Ehrnrooth*, født 1826*). Som tilhørende landets høieste kredse var det hverken let eller behageligt for frk. Ehrnrooth især paa den tid offentlig at forfegte kvindesagen, og hun blev da ogsaa kaldt „une folle“. Pressen har gjentagende beæret hende med skarpe udfald; dog hun er begavet med et let, freidigt sind. „Det er vist dette mit „glada lynne““, siger hun selv, „der har gjort, at mine venner har tilgivet mig, hvad de kalder mine extravaganser“.

Om kvinders deltagelse i det offentlige liv ytrer frk. Ehrnrooth: „Den sunde fornuft, det naturlige retsbegreb og logik samstemmer i, at begge kjøns samvirken ved lovgivningsarbeidet maa gjøre dette mere frugtbringende for slegten i sin helhed. Den ene parts diktatoriske magt over den anden kan ikke bidrage til sand opfatning af moralen, af pligter og rettigheder de respektive kjøn imellem. Efter vor opfatning handler kvinden derfor ikke velbetænkt, ikke engang fuldt aabent og ædelt ved i stilhed at sanktionere et misbrug af magten. Hendes fortielse af sin mening i betydningsfulde sociale spørgsmaal berøver lovgiverne evnen til at faa se sandheden belyst fra saa mange sider som muligt, at danne sig en verdensopfatning og et retsbegreb, grundet paa fuldstændigere kjendskab til det menneskelige individ“. Gjennem begge kjøns samvirken „renses omdømmet fra ensidighedens, egenkjærlighedens og trangbrystede fordommes slag“. — — — — „En sats gjælder jo som et ubestridt axiom inden retsvidenskaben, nemlig at ingen maa være dommer i sin egen sag. En undtagelse gjøres, naar det gjælder mandkjønnets godtykke til egenmægtig at foreskrive kvindekjønnet dets pligter, hvilke ikke ledsages af tilsvarende rettigheder“. — — — — „Er det virkelig konstateret, at samfundet eier et saadant overskud af dygtighed og begavelse, af arbeidskraft og intelligens, at den anden halvdel af menneskeslegten til ingensomhelst skade for det almene bedste kan udelukkes fra al deltagelse i statens hverv? Og er det ikke et nonsens at kalde alene egteskabet *kvindens bestemmelse*, eftersom bevisligen de ugifte kvinders antal øges, hvilket fremdeles ganske vist vil blive tilfældet alt mere og mere, af aarsager, der er lettere at begribe end at bortrydde, saaledes den stigende luxus, der afskrækker fra at indgaa egteskab i betragtning af dets omsorg og forpligtelse m. h. til den opvoksende slegt; endvidere den større dødelighedsprocent blandt mandkjønnet som følge af nutidens morderiske krigsmaade; endelig dette kjøns i almindelighed mere uregelmæssige levesæt, understøttet og beskyttet af et slapt retsbegreb og daarlige samfundsinstitutioner, der fører til, at der opstilles én moral for mænd

*) Hendes forfattermerke er A—i—a.

og én for kvinder, hvilket anerkjendes af den offentlige mening. Men hvem udgjør den offentlige mening? Ingenlunde manden alene. Kvinden bærer et stort ansvar for, at hun ikke nedlægger kraftig protest mod usedeligheden, men tillukker øine og øren for den af den grund, at emnet er hende modbydeligt og anstødeligt. Hun, hjemmets og familjehelligdommens naturlige vogterske, tolererer feigt urenhed i vandel overalt i sin omgivelse, ubekymret for de dybe, sørgelige følger af, at syndens og lastens uhyggelige arv gaar til kommende generationer, tilintetgjørende uberegnelig megen livskraft, skjønhed, lykke og dyd paa vor arme jord".

Om kvinders stilling i egteskabet siger endvidere frk. Ehrnrooth: „Kvinden indtræder i egteskab og berøves derved pludselig saa at sige sin individualitet; thi som hustru og familjemoder hensættes hun i umyndighedsstand lig barnet eller idioten. — — — Uden mandens samtykke tillades der hende ingenting — ikke engang at drive en næring, der kan fri hende og hendes børn fra at sulte". Og forf. spørger: „Kan saadanne lovbestemmelser tilfredsstille en tænkende, begavet kvinde med høisindet karakter og selvfølelse? Vi betvivler dette, selv om hun er i det heldige tilfælde at staa under en mands herredømme, der er hendes kjærlighed, tillid og høiagtelse værdig". Til dem, der mener, at erhvervelse af kundskaber vil gjøre kvinderne mindre skikkede for livet ved den hjemlige arne, udbryder frk. Ehrnrooth: „Giv hende aandelig næring med samme maal, som I tilmaaler hendes medbroder, og vær overbeviste om, at dette, saalænge verden staar, ikke skal hindre dem i at elske hinanden, — blot med den forskjel, at de som jevnlige i forstand og kundskaber skal elske hinanden fuldere, fastere, mere utvungent, værdigt og moralsk, idet de da skal være mager (*„makar"*) i ordets sande, skjønne betydning og derigjennem hver paa sin maade forædles til eget og kommende slegters gavn".

Frk. Ehrnrooth har foretaget vidtløftige reiser, saaledes i Danmark, Sverige, Tyskland, Schweiz, Frankrig, Italien og Algier. Man kan vel forstaa, at en kraftig aand som Adelaide Ehrnrooths, der brændte for en sag, hvis tid endnu ikke var inde, maatte skaffe sig luft, at det ofte blev for trangt derhjemme. Men frk. E. er ikke af dem, der løber bort fra sit kald, sin sag, det beviser alt, hvad hun har skrevet og fremdeles offentliggjør i bøger og blade. Den røde traad i denne hendes forfattervirksomhed er og bliver forbedringer i kvindernes stilling i samfundet. Specielt bør man merke, at hun var den første kvinde i Finland, der offentlig vovede at slaa til lyd for, at kvinder burde blive læger. Det var ogsaa hende, der ved at skrive og lade opføre theaterstykket: „Ett vad" i 1874 blev grundlægger af stipendiefondet for „Finlands kvinliga medicine studerande", der nu bærer navnet „Rosina Heikels stipendiefond". (Sluttes).

Til vore Damer.

Er I tilfreds med dette planteliv,
dets korte blomstring, visnen saa mod graven,
først ind i blomster- saa i kjøkkenhaven,
først pigens røde kind, saa blege viv?
Ja altid og for alle samme lekse:
en enkelt vaardag mændene forhekse
og saa en enkelts pryd og tidsfordriv?

Har I da aldrig følt en sælsom lyst
at sætte panden hvast mod viddens stormer,
at gjøre op et baal af baand og normer
og vove livet i en alvorsdyst,
ei én gang uden sans for toilette
følt livet krav og spørgsmaal til jer rette
og mer end amor banke i jert bryst?

Kr. Trapness.

Hr. Thoralv Klavenæs og husligheden.

Under overskrift „en farlig reaktion“ har hr. Thoralv Klavenæs i „Nylænde“, hefte 14, optaget til behandling den modstand mod kvindesagen, som kommer fra kvinderne selv, den „reaktion“ fra dette hold som hr. K., i modsætning til mændenes theoretiske, kalder praktisk og som han finder „farlig“. Den ytrer sig, faar vi høre, som huslighed og fra kjøkkenerne har den sit udspring. „Hvorfra er den saa kommet denne praktiske reaktion?“ siger hr. K. „Fra de hundreder af hjem udover by og bygd, hvor begreberne om kvindens stilling i samfundet er saa ældgamle, at de passer bedst i en østerlandsk fabel. Fra kjøkkenerne, hvor disse begreber har forstenet sig i et tilsvarende aandsfattigt liv. Thi saa langt tilbage staar vi endnu i selvstændighed og frisyn, at vore hjem opdrar sine unge kvinder til kokkepiger eller madmødre. — Derfor blir disses store maal at være huslige“, etc. — Men

naar nu hr. K. er saa fuldt paa det rene med, at det er kjøkkenerne, som bærer skylden for det sørgelige faktum, at kvindesagen af og til støder paa modstand blandt kvinderne selv, saa kunde man med en vis ret have ventet, at han havde kunnet sige os, eller idetmindste antyde for os, hvorledes vi skulde blive kvit disse bornerthedens og uselvstændighedens arnesteder, men nei, han indskrænker sig til at løfte ideens fane høit og overlader det trøstigen til fremtiden at løse den opgave. Vanskelighederne ved tingen er imidlertid i den grad iøinespringende, at det, selv med hr. K.'s udprægede sky for alt praktisk, ikke saa let lader sig gjøre at slippe forbi. Hr. K. faar vel indrømme, at kjøkkener og komfurer og nogen til at skjøtte dem maa der til; madspørgsmaalet lader sig ikke uden videre bringe ud af verden, ialfald saa længe sultekunsten ikke har bedre resultater at opvise end hidtil. Foreløbig tør man vel altsaa være enig om, at det ikke vilde være til menneskehedens gagn at afskaffe kjøkkenerne. Men saa ordningen. Hr. K. maa dog vist i sit stille sind have anstillet nogle betragtninger i den anledning, selv om han ikke har villet ud med dem. Det falder en et øieblik ind, at han kanske sidder inde med et forslag om en anden fordeling af arbeidet end den sædvanlige mellem mænd og kvinder, men man opgiver det strax igjen. Det er nemlig ikke sandsynligt, at han gaar saa vidt i sin omsorg for kvindernes aandsudvikling, at han for den sags skyld skulde ville udsætte sit eget kjøn for „dunsten fra komfurer". Eller tænker han sig kanske alt husligt arbeide udført af en egen klasse mennesker, en pariakaste, for hvem veien til „selvstændighed og frisyn" for evig skulde være stængt? Det vilde være uretfærdigt at tro, at hr. K. har ment noget sligt. Han har overhovedet slet ikke tænkt paa den klasse mennesker, være professionelle kokkepiger i regelen udgaar fra. Han taler om „vore hjem" og mener borger- og embedsstandens „hjem" i by og paa land. Thi bønderne kan han heller ikke have tænkt paa. Havde han det, saa vilde han indset, at det vilde være et skridt fremad mod selvstændighed for bondestandens kvinder, om de var flinkere husmødre, end de ofte er. Der er mangt og meget hr. K. maatte have indset, om han havde villet stige ned et øieblik fra sin ideale høide og se tingene paa lidt nærmere hold. Deroppefra blir det alt sammen et taaget virvar for ham. Kokkepiger og madmødre, udslidte „ma"er og straalende værtinder, — hr. K. skjærer dem alle over én kam. Han kan ikke skjelne mellem den huslighed, som bestaar i dygtigt arbeide og den humbug af samme navn, som drives halvt spøgefuldt og halvt sentimentalt og i grunden bare er et paaskud for ingen ting at gjøre. Han forstaar ikke, at det ikke er arbeidets art, som betinger selvstændigheden, men meget mere graden af den dygtighed, hvormed det udføres, maaden det opfattes paa og den maalestok, det vurderes efter. Om det stod i hr. K.'s magt med et slag at

udrydde alt husligt arbeibe, ikke vilde kvindesagen være bragt en haarsbred nærmere sit maal for det. Men en anden betragtningsmaade af det arbeide, som beskjæftiger, og vel endnu i lange tider vil komme til at beskjæftige tusener af kvinder, det er det, som trænges. En forloren idealisme, som i alt hverdagslivets arbeide bare ser hindringer for aandsudviklingen er her ligesaa lidet paa sin plads som deklamationer om „kvindens rette sfære", hendes „skjønneste virkekreds" o. s. v. Det trænges, at man blir enig om, at husligt arbeide hverken er noget saa uendelig ophøiet eller saa uendelig foragteligt, men at det ganske ligetil er et arbeide, som, godt udført, har det samme krav paa respekt som enhver anden hæderlig virksomhed.

Men før vi kommer saa langt maa husligheden blive et fag. Kravet paa fagmæssig uddannelse paa dette felt er jo allerede reist og vil vel vanskelig kunne afvises. De kvinder, som saa *vælger* husligt arbeide og uddanner sig i den retning, de vil have en ganske anden chance for at kunne skaffe sig en hædret og selvstændig stilling ved dette arbeide, end de, som bare driver ind i det, fordi det nu engang ligger nærmest for haanden. Og de kvinder, som *ikke* vælger det, fordi deres evner og anlæg gaar i andre retninger, vil have lettere for at skaffe sig kyndig og paalidelig hjælp i tilfælde af, at de har hus og hjem at sørge for.

Opfattet mere som fag, mindre som „kald", vil husligheden kanske ogsaa efterhaanden tabe den evne, den unegtelig i mange tilfælder viser sig at have til at optage et menneske saa helt og holdent, at der ingen plads blir igjen til andre interesser. For saa vidt har hr. K. storligen ret, naar han siger, at „den huslige hygge har faaet sine offere". Kun faar man her, som paa andre felter se til at rette sine bestræbelser paa forbedringer og fremskridt. Det bærer ingensteds hen at ræsonnere, som om det lod sig gjøre uden videre at slaa en streg over en saa nødvendig faktor i det daglige liv.

A. L.

Et kvinde-korstog.

Et blad af afholdssagens historie

af

Kristofer Janson.

(Slutning fra forrige No.).

Cleveland, en by to gange saa stor som Columbus og et hovdesæde for handelen med spirituosa, blev nu pludselig greben af epidemien. Tydskerne rustede sig. Da den første kvindeprocession kom, havde den strax en raa pøbel i hælene paa sig, som satte op en hylen, strax kvinderne forsøgte at bede. Tilsidst blev pøbelen rasende og truede kvinderne med vold. En og to af dem blev virkelig saarede, et antal mænd, som forsøgte at beskytte dem, blev alvorligt bankede og en politibetjent, der forsøgte at holde massen tilbage, blev slaaet i hovedet med en mursten og var nær bleven dræbt. Kvinderne kom omsider lykkelig ud fra den hylende mængde og begav sig hjem. Denne raa opførsel imod dem vakte imidlertid alle veltænkendes harme. Mange, som før havde været imod bevægelsen, sluttede sig nu til den, og den næste dag fandt kvinderne, at deres venners tal havde øget. Pøbelen var imidlertid ogsaa paa post, og da politiet søgte at arrestere nogle af de værste urostiftere, opstod et slagsmaal, hvori politiet blev nødt at bruge deres klubber forsvarligt. Politiet maatte hente forstærkning, og det saa ud til at skulle blive et helt gadeoprør. Under larmen havde de tydske bryggere arrangeret en procession af lagerbiervogne, i hvilke der sad mænd overskrævs paa kagger og drak, eftersom de bevægede sig gjennem gaderne. Om aftenen udkom en proklamation fra mayor Otis om „at afholde sig fra alle saadanne forsamlinger paa byens gader, der sigtede til at forstyrre samfundets fred, da saadanne forsamlinger var en ligefrem krænkelse af byforordningen". Dette dokument var som et tveægget sværd. Mod hvem var det egentlig rettet? mod pøbelen eller mod kvinderne? En af dommerne i byen forklarede det derhen, at mayoren kunde have lov at forbyde kvinderne at bede *udenfor* en kneipe, men hvis de slap *indenfor* kunde loven ikke naa dem. Stolende paa dette, vandrede kvinderne atter rundt. Hvor de ikke slap ind, gik de roligt videre, hvor de slap ind, bad og sang de mellem whisky og øl. Men færre og færre blev de steder, hvor de slap ind, og tilsidst døde bevægelsen hen som i Columbus.

Cincinnati var en by som korsfarerne betænkte sig paa at angribe. Den fæstning syntes uindtagelig. Der var omtrent 3,500 udsalgssteder, og en masse en gros handlere, der drev det til en omsætning af 33 millioner dollars om aaret. Millioner var sat ind i denne bedrift. En masse af byens stauteste forretningsbygninger og eleganteste private huse var opbyggede af formuer, tjente paa brændevinshandel, og mange af de mest ansete og rige mænd i byen, der indtog en høi stilling i selskabsverdenen, drev denne forretning. Desuden var en tredjepart af byens befolkning tyskere, der var opdragne til nydelsen af øl og vin fra deres ungdom af, og saa paa afholdssagen som et indgreb i deres private rettigheder. Ikke destomindre gjordes et forsøg, og det var de episcopale methodisters præster, som gjorde begyndelsen. De havde først et privat præstemøde, hvor det blev enstemmig besluttet, at man skulde faa en afholdsbevægelse i stand, og at kvindernes methode var den mest frugtbringende. Der blev sammenkaldt et møde af præster fra alle bekjendelser, og alle støttede de sine methodistiske brødre i dette. Der blev nu afholdt massemøder, hvor kvinder, præster og andre borgere talte under stor begeistring. Først blev det bestemt, at kvinderne skulde i al stilhed gaa rundt til brændevinshandlerne og søge at overtale dem til at give op sin trafik. Det lykkedes kun med en apotheker og et hotel, som endnu vedbliver at være det eneste afholdshotel i Cincinnati, og en brændevinshandler. Men hvor stille end dette gik for sig, samledes dog pøbelen om de fredelige kvinder, som gik arm i arm nedigjennem gaden med raabet: „Der gaar afholds-kvindfolk!" Og saa blev der en hylen og piben og raahed over al maade. Nu begyndte bryggerne af Cincinnati at røre paa sig. De lastede vogne med øl, organiserede en styrke af 5—600 kraftige tyskere og marcherede til undsætning for Madesonville, en liden by tæt ved, der var beleiret af afholdskvinder. Mens kvinderne samlede sig i kirken, flokkede Cincinnatihæren sig udenfor døren og søgte at forstyrre deres bønner med musik og ølkommers. Da dette ikke lykkedes, trængte de sig ind i kirken for at skræmme kvindfolket, Men her blev de mødt af nogle tyske præster fra Cincinnati og nogle modige kvinder, der læste dem saaledes texten, at mange af dem bevægedes til taarer. Efter dette var der ikke andet for end at forsøge korstoget paa almindelig vis ogsaa i Cincinnati. Det første sted, mod hvilket kvinderne aabnede sin ild, var en fin udskjænkning ved siden af børsen, hvor kjøbmændene tog sig en snaps ved ellevetiden. Præcis paa den tid stod kvinderne der, saa mange, at de fine folk ikke fik tid til at komme unda, men maatte holde ud en halv times bøn og sang til sit snapseglas. Neppe kom rygtet ud, før hele gaden var pakket fuld af folk, strækkende hals for at faa vide, hvad der gik for sig indenfor de grønne vinduesskodder. Kvinderne blev venligt anmo-

dede om at komme igjen næste dag. De svarede, de vilde saa gjøre og banede sig vei gjennem massen hjemover. Paa samme tid havde flere andre kvindeflokke angrebet udskjænkningssteder i det tyske kvarter, men pøbelen styrtede ind efter dem, kløv op paa stole, borde og diske og hverandres ryg og hylede og lo og sang „Wacht om Rhein", mens kvinderne holdt paa med sine salmer. Scenen ved børsudskjænkningen den næste dag blev mere ophidset. To til tre tusinde tilskuere havde samlet sig om den lille flok kvinder, der laa og bad paa fortauget, da de var nægtede adgang til sjappen. Mellem pøbelens hyl og politiets: „Tilbage her!" hørtes stumper af brændende bønner og salmetoner. Stedets eier steg op paa en afviser og raabte til den tørstige mængde: „Denne vei mine herrer! gaa ind og tag jeres glas!" Ophidselsen steg. En politibetjent banede sig vei til kvinderne og raabte: „For guds skyld mine damer, stop dette! I vil faa et opløb istand!" En skjærsliber, som var bleven leiet for at gaa rundt og ringe med sin klokke blev stoppet! der blev slagsmaal og skjærsliberen arresteret. I en af forstederne Fulton, nød kvinderne en fuldstændig seier. Richard Manly som havde øludsalg og billardrum der, afbrød en dag deres salmesang med: „Stop et minut! Jeg overgiver mig!" Saa fortalte han kvinderne, at hele lageret var til deres disposition, og at han selv skulde hjælpe dem at faa det giftige stof i rendestenen. Der blev en jubel. Kvinderne rullede paa kagger og tønder, saa det var en lyst, slog spunserne ud, og hele indholdet gik i rendestenen, men pøbelen stod og gabede. Da udskjænkningsstuen vat tømt, kom eieren at huske paa, at han havde noget fin gammel vin liggende i kjælderen, og den delte da samme skjæbne. Gadekorstoget syntes saaledes at være kommen i god gang, da pludselig en befaling fra byens mayor stoppede det. I kirkerne og paa offentlige pladse, ja selv indenfor udskjænkningsstedernes vægge, kunde de faa lov at synge og bede saa meget de vilde, men ikke paa gaden, da det stansede trafiken og vakte uorden. Nu indtraadte bevægelsen i sit tredje stadium. Paa de offentlige pladse prækedes nu afholdssagen til tusinder af mennesker, kirkerne var fulde, og hundredevis af mænd aflagde afholdsløftet. Mange af disse havde aldrig været indenfor en kirkedør før; en ung mand tilstod, at han aldrig havde hørt fortælle om Jesus. Dette var den mest velsignelsesrige del af kvindebevægelsen i Cincinnati.

Jeg kan ikke slutte dette kapitel uden at gjengive nogle erindringer fra hine dage, som mrs. Leawitt, en af de virksomste kvinder i korstoget mod Cincinnati selv giver i et blad. Hun skriver: „Jeg vidste bestandig, at brændevin var en skrækkelig ting, men jeg følte ingen ansvarlighed desangaaende, og da jeg første gang hørte om korstoget i Hilsboro og Washington følte jeg i mit hjerte, at dette

var en prostitution af bønnen; men saa kom der i Cincinnati, denne by paa 3000 brændevinssjapper, aabne 24 timer hver dag, med en 15000 mand, der drikker sig døden til daglig den hele tid — et kald til kvinderne om at møde og overtænke sagen i en vis kirke. Jeg gik til mit værelse og spurgte Gud, hvad jeg skulde gjøre. Det blev en kort bøn, thi inden ti minutter var jeg paa hjørnet med min hat paa paa veien til kirken. Kirken var fuldere, end jeg nogen tid før saa den; kvinder gamle og unge, rige og fattige, bedende og hulkende, og saadanne bønner har jeg aldrig hørt. Inden en time eller to var 80 af os — jeg ved næsten ikke hvorledes det gik til — paa veien til en af de mest moderne udskjænkningssteder. Vi gik to og to. Nogle velsignede os, da vi gik forbi, andre forbandede os. Vi gik ind i skjænkestuen og bad om at maatte faa løv at opsende en bøn, hvilket blev tilstaaet os. Du kan ikke forestille dig saadanne bønner, vi stred i bøn med Jesus Kristus om at komme og omvende denne brændevinssælger. Omkring 8000 mand havde samlet sig udenfor i nogle faa øieblikke. Jeg havde aldrig før aabnet min mund til offentlig bøn, men Gud aabnede den nu. Vi opholdt os der 30 til 40 minuter, saa gik vi ud, hvor mængden foragtelig pegte fingre af os og hver og en tænkte vi skulde blive trykket ihjel. Men vi har aldrig følt os saa nær himlen, som da vi gik hjem syngende:

„Der er en kilde fyldt med blod". —

Hver dag efter dette, gik vi ind i flokkevis hver time, besøgende forskjellige udskjænkninger og hundreder fulgte os. En dag førte jeg an en flok paa 80 — 100 til „Esplanaden". Autoritheterne havde sagt, at dette maatte sættes en stopper for, og mayoren havde givet ordre privat til politibetjenterne at være faatallige, hvor kvinderne gik. Vi vidste ikke det dengang og efter at have besøgt 14 sjapper, marcherede vi mod Esplanaden, hvor vi fandt en tæt masse af flere tusinde mennesker ventende paa os. Jeg hørte en mand sige: „Jack, en kvindes fod skal ikke berøre Esplanaden idag". Og jeg sagde: „Herre, giv os Esplanaden", En svær brutalt udseende kar stod midt i min vei, forranglet og forloren at se paa, men dog med et blik, som sagde, at der maatte findes et hjerte et eller andet steds, og jeg tog det for givet, at dette var „Jack". Gud være velsignet for kvindens hurtige instinkt. Jeg gik ret op til ham og sagde: „Jack!" Han studsede, hvorledes kunde jeg kjende hans navn? „Jack, vi er en samling af hjertebrudte hustruer og mødre, der græder og beder, fordi i alle gaar mod helvede, saa fort i bare kan. Nu ønsker vi bare at bede her lige ved dette vandspring, og jeg vil, at du skal gjøre vei for os og holde folket stille, til vi er færdige med vor gudstjeneste". Først saa han ud, som han var slaaet af lynilden,

saa saa han taabelig ud. Da smilte jeg blidt til ham — bare smil til en mand, naar du vil have ham til at gjøre, hvad han ikke har lyst paa — og saa brød han ud; „Fanden gale mig, vil jeg ikke gjøre det. Plads her for korsfarerne!" og som han satte sine svære, brune skuldre mod massen, raabte mange stemmer: „Gud velsigne korsfarerne!" Jeg bad aldrig Gud mere om politi. Jeg foretrak „Jack". Tilsidst stod vi med fontænen i midten — denne Cincinnatis stolthed — og sang:

„Jesus vil give livsens vand",

og jeg tænker der maa have været glæde hos Guds engle ved det kor, som rungede gjennem gaden. Saa talte jeg til folket. Jeg forglemte alt om brændevin og sjappen og tænkte bare paa Jesus Kristus paa korset. Jeg kaldte paa alle, som ønskede at blive frelste og vilde have os at bede for dem og bad dem knæle ned, og to tusinde mennesker, de fleste lugtende af brændevin og tobak, knælte ned der paa brostenene søgende Kristus med taarer og hulken.

Dagen efter var vor kirke saa fuld, at vi maatte have en større plads, og saa telegraferede vi til præsten Beecher, om vi kunde faa hans kirke inden 10 minuter. „Ti minuter siger I, I skal have den inden fem", var svaret, og inden 10 minuter var den pakket. Saa holdt vi daglig to møder.

Paa denne tid var der sligt et nedfald i brændevinsomsætningen, at mayoren og byraadet, af hvilke 23 var indviklede i brændevinshandel — sagde, at korstoget maatte faa en slut. Saa rodede de da frem en gammel fortougsbestemmelse, som sagde, at ingen flok paa mere end tre skulde standse paa fortouget paa noget sted og nogen tid. Dette vidste ikke vi noget om, og saa gik vi til en sjap, hvor vi blev nægtede adgang og knælte selvfølgelig udenfor. Fortouget var 18 fod bredt og vi optog vel ca. 30 tommer. Jeg var leder den dag og gav just ud salmen, da en politibetjent lagde sin haand paa min skulder og sagde: „Mrs. Leawitt, de er under arrest". „Godt," svarede jeg og blev ved med salmen. Og saa bad vi for politibetjenten og for andre og for folkemassen. Vi prøvede jo politibetjentens taalmodighed; thi vor gudstjeneste varede 60 minutter. Saa reiste vi os og spadserede ordentligt, to og to, til politistationen omkring to mil derfra. Strax vi kom der, knælte vi ned og bad igjen, og saa spurgte de os om navne, fødselssted og alder. De skrev ned mit navn først, og mens de tog de andres, saa tænkte jeg at herren kunde kanske have noget for mig at gjøre der. Saa gik jeg rundt til cellerne og talte med fangerne. I en fandt jeg en attenaarig gut, som sagde: „Jeg vilde ikke, at mo'r skulde vide, jeg er her for aldrig det som er. Jeg kom ind under et paataget navn. Saa besøgte jeg hver celle

og viste hver fange til Kristus. Jeg søgte at gjætte en gaade. Jeg har aldrig løst den, kanske andre kan: „hvorledes kan det have sig, at hver eneste jeg talte med var sat ind for drukkenskab, og vi 43 kvinder var sat ind, fordi vi søgte at sætte stopper for drukken skaben? Vi ventede at blive sendt til arbeidshuset for 30 dage. Og der kom manden til en af os og spurgte, i den mest rørende tone: „hvad skal jeg gjøre med baby?"

„Gaa hjem og giv ham mad", svarede hans hustru. „Jeg vil ikke slippe fri, om der var tyve babyer".

Saa kom da mayoren ind. I har hørt om den mand, som vandt elefanten i lotteriet, og saa slet ikke vidste, hvad han skulde gjøre med den, just saaledes saa mayoren ud. Endelig, da vi havde været der i to timer, slap det vise raad os ud mod at møde mandag paa æresord. Saa gik vi tilbage til kirken og afgav vor rapport, og det var som taget skulde briste af af den jubel, som fulgte. Mandag morgen gik vi til raadhuset, og mens de forhørte de fanger, der var satte ind for drukkenskab, gik vi, som var arresterede for at stoppe den, rundt, prædikede Kristus og fik 20 underskrifter paa afholdsløftet. Da vor tur kom, vidste de ikke, hvad de skulde gjøre med os. Vi havde klædt os i vor bedste stads og, om jeg selv skal sige det, var vi 43 af de vakreste kvinder du kunde se, og alle saa lykkelige som man kan være det. Seks af os var præstekoner, tre rige bankierhustruer og resten hørende til formuende borgere. Sidstpaa fortalte de os, at vi havde været uartige, men de vilde tilgive os for denne gang, hvis vi aldrig vilde gjøre det mere. Vi gik tilbage til kirken, og nogle af os gik afsted paa korstog.

Men vi ønskede ikke at bryde loven, og netop paa den tid begyndte korstoget at skifte form fra virkelige angreb til stadigt organiseret arbeide, saa at vi nu bare gik ud i flokke paa tre til fire og har gjort det stadigt siden. Hjem er blevne velsignede, sjæle frelste, sjapper lukkede, og ud af det korstog har groet den store nationale og internationale organisation, som omfatter næsten hver stat og har vicepræsidenter i Kalkutta og paa Sandwichsøerne."

VI.

Det er selvsagt, at en bevægelse, der har noget saa nervøst krampagtigt ved sig som denne er dømt til kort varighed. Hvad der i førstningen greb ved sin orginalitet og glød dampede af ved gjentagelsen og blev seet paa som en kuriositet. Efter som tiden gaar, og vi kommer længre bort fra Ohio, slappes bevægelsen og antager

nye former. Men dog sporedes den lige fra østens store byer og til det stille havs kyst og svulmer stundom op som store bølgetoppe. Saaledes i kvækerbyen Philadelfia, hvor 24,870 kvinder var paa benene syngende og bedende, og hvor det lykkedes dem at faa lukket 367 udskjænkningssteder, og hvor 1616 drukkenbolte undertegnede afholdsløftet. Over Massachusets, New York, Maryland, Pensylvanien, Jowa, Minnesota, Michigan rullede bølgen mere eller mindre stærk. I Chicago antog den rent skikkelse af gadeopløb. Femhundrede kvinder havde mødt frem i methodistkirken paa Clark street, og hundrede af dem skulde overrække byraadet en adresse, undertegnet af 16000 kvinder af Chicago by. Da de forlod raadhuset, havde der samlet sig en truende pøbel udenfor. Politiet søgte at bane vei, men neppe var kvinderne komne ud, før det regnede ned over dem med de værste skjældsord og liderligheder. Ved La Salle street støtte nye tusinder til. De hylede, hvinede, spyttede tobaksspyt over damernes kjoler, drog dem i deres chignoner, kneb og puffede dem, saa mange af kvinderne besvimede af skræk. Det var et af de raaeste angreb, Chicago har været vidne til, og det vil sige meget.

Selve korstogsbevægelsen døde hen, men den moralske harme, som var dens sjæl, og den eftertanke, som den vakte, døde ikke.

Hvorledes man bedst skal modarbeide drukkenskabslasten — var et emne, der nu blev taget frem og drøftet fra prækestole, paa folkemøder og inden snevrere foreninger. Der blev organiseret et fast og virksomt arbeide for maadeholds eller afholdsagen. Et bidsel var lagt i munden paa den tøilesløse frihed, som brændevinstrafikken hidtil havde havt, og mange skarpe øine holdt nu kontrol med den, og kontrol med loven, der skulde passe paa den. En hel hærskare af hidtil ukjendte kjæmpere for afholdssagen kaldtes frem, deres kræfter toges i beslag og ledes mod visse maal, og den dag idag indtager felttoget mod drukkenskaben i dens forskjellige former en betydelig plads blandt nationens aandelige arbeide og bringer med sig megen velsignelse for mange sunkne hjem.

Forskjelligt.

I en kritik i „Nyt tidsskrift“ over *professor Petersens* skrift: *„ægteskab eller fri kjærlighed“* gjør *hr Arne Garborg* gjennem en — forøvrigt noksaa tarvelig — vits i forbigaaende et angreb paa *Nylændes* redaktion, der beskyldes for at have taget en dol ting altfor letvindt.

„Han“ (prof. Petersen) siges der „gir sig ikke ud for at være sagkyndig. Om den mandlige afholdenhed ræsonnerer han som en dame, han har ikke engang snakket med sin huslæge om tingen, det jeg kan

forstaa. Støder han paa noget, der kunde volde vanskeligheder, klarer han sig med at skylde paa mandfolkene. Det er jo nemlig klart, at hvis der er noget galt, saa er der nogen, som har skylden, og hvem skulde ha denne skyld, hvis det ikke var skabningens herrer? Et saadant uhyrligt, skrigende, alt muligt moralpræk forhaanende og bespottende faktum som prostitutionen, denne verdensskandale, dette som samfundene er nødt til at la ligge og raatne og stinke lige op i næsen paa sig, uden at de tør være, ved at de mærker det engang — denne affære volder ikke professoren noget videre hovedbrud. Vi kan jo ophæve prostitutionen. Hvad skulde der være iveien for det? Prostitutionen er jo bare noget, som de utro ægtemænd har fundet paa for sin fornøielses skyld; mandfolkene skal nu engang ha noget at dividere sig med, og desuden har de jo denne underlige lyst til at fordærve unge pigor. Men nu faar de ta sig sammen og slutte med den sport. Mennesket kan leve afholdende, og dyret lar vi løbe. Saa letvindt ræsonnerer prof. Petersen om alle disse ting, at han maa ansees moden til at ta plads som medredaktrice af *Nylænde*." —

Hvad nu den første af disse ting angaar; den mandlige afholdenhed, saa kan „Nylænde"s redaktion ikke siges at have taget den sag letvindt, eftersom vi overhovedet ikke har taget den paa nogensomhelst maade. Vi har overladt det til huslægen. Vi har ikke tænkt at missionere direkte paa det felt.

Apropos om huslægen. I næsten alle udlægninger om de kjønslige forhold pleier man se en figur, som i ubestemte kollosale omrids stiger frem paa baggrunden, og som tilsidst kommer til at spille den ledende rolle og overtage hele ansvaret. Det er lægen, den norske læge. Hvis vi hørte til den norske lægestand og ikke delte mening med hr. Garborg og hans meningsfæller, hvad vi ved en og anden af dem mærkelig nok ikke gjør, saa vilde vi protestere mod denne maade evig og altid at blive brugt til spøgelse og syndebuk paa.

„Nylænde", vil man se, vil helst missionere blandt kvinderne, og det kan vi vanskelig undlade at tro, at hvis disse over hele linjen kunde faa følelse af at eie virkeligt personværdi, saa vilde dette komme til at øve en ganske overordentlig heldbringende indflydelse paa mændenes fantasi og driftsliv.

At vi dernæst skulde taget en ting som prostitutionen saa letvindt, tror vi ikke upartiske mennesker vil være med paa. Vi har ikke brugt fuldt saa mange adjektiver og fuldt saa mange pathetiske udtryk som hr. Garborg, naar han nævner ordet, men jeg tror nok, der findes folk, som skjønner, at vi afskyr det væsen ligesaa oprigtig som hr. Garborg, og at vi ikke tror, det vil gaa saa ganske glat at faa det udryddet.

Forøvrigt mener vi, at det er taabeligt at drøfte „alle disse ting" og saa ikke tage med i betragtning den mere end „letvindte" anledning, som gjennem den *regulerede* prostitution m. m. gives mænd og børn til

ikke at vise afholdenhed. Det faar være lige godt enten det er en dame eller en herre, som ræsonnerer om dette. Det er ikke sagkundskab, som behøves her. Der behøves ikke andet end at skjønne, at to og to er fire.

Saa skal der nok i det ovenciterede ligge en anklage mod „Nylænde"s redaktion for at have væltet skylden for de slette tilstande paa mændene. Aa ja, naar vi har taget sagen ganske ufilosofisk, saa har vi nok lagt skylden paa mændene, men vi har vist kommet til at lægge vel saa megen skyld paa kvinderne, og forøvrigt tror vi nok, at den, som *vil* se, kan se, at vi heller vil lægge skylden paa „noget" end paa „nogen".

Hr. Garborgs beskyldning mod os om at tage tingen for letvindt kan vi ikke sende som vaaben mod ham igjen. Hr. Garborg har skrevet en hel tyk bog om de kjønslige spørgsmaal. Den heder „Mannfolk". Den er tungvindt. Men ikke tror vi, den har sendt en eneste straale af lys ind over forvirringen.

Med de forudsætninger, vi endnu har herhjemme, tror vi overhovedet ikke, at en detaljeret diskussion om det kjønslige vil give synderligt udbytte. De er snart talt de personer i vort land, som har overlegenhed til at tage fat i disse spørgsmaal saa det duer, og saa der ikke blandes uhumskhed ind i det. Man har staaet og dreiet sig om det samme punkt nu i lange tider. Hvad man faar udrettet er som oftest blot at vise, hvor ens *sympathi* er, og i hvilken retning man ønsker det skal gaa. Og det er jo altid godt, at mange tvinges til at tone flag.

Men den væsentlige grund til, at man forøvrigt ikke kan komme af pletten, og at det mest blir til kjedeligt kjønsprat og skjænderi, det er nok den, at der ligger ting iveien, som først maa klares. Kvinderne især har et og andet, de først maa greie. Der er ikke mange af dem, som kan opholde sig med at diskutere „kjærlighed" saa grundig, som hr. Garborg synes at fordre.

Hvis ikke hr. Garborg havde faaet det med at tale paa slig utækkelig maner til sine modstandere, kunde det forresten nok være vakkert at læse, hvad han skriver om kjærlighed i *Nyt tidsskrift*. Hr. Garborg skriver svært pent om trofast kjærlighed ogsaa. Der er ytringer, som kunde udlægges, som om hr. Garborg er paa vei til at mene, at det er for de daarligst anlagte individers skyld bohêmernes drømme maa virkeliggjøres. Den hele bohême skrumper ind og blir liden under saadan tale. „Vi træder nu ind i et nyt tidsrum", stod der i historiebøgerne i i gamle dage. Bohêmens heroiske tid er forbi.

Indhold: Træk af enkelte kvinders liv og virke (af Anna Rogstad). Til vore damer (af Kr. Trapness). Hr. Klavenæs og husligheden (af A. L.). Et kvinde-korstog (af Kr. Janson). Forskjelligt.

Redigeret **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 1ste oktober 1887. | No. 19.

Træk af enkelte finske kvinders liv og virke.

Af **Anna Rogstad.**

(Slutning fra forrige no.).

Den finske natur er dyb i sine sjøer, dyb i sine skoge, saaledes ogsaa i sit folks karakter. *Alexandra Gripenberg* er „djup som ett outtömligt haf“ siger en nær ven af hende. 20 aar gl. udgav hun en samling mindre skizzer; syv aar efter (i 1884) udkom „Strån“ og i 1886 „I tätnande led“ under merket „Aarne“.*) I disse to sidste arbeider kjæmper frk. Gripenberg en god kamp for kvindens sociale stilling. Varmen i hendes fremstilling, den brændende overbevisning om retfærdigheden af hendes sag, kan ikke undgaa at vække interesse. Det er draaber, hvis ihærdige fald lidt efter lidt skal udhule den haarde granit. I pressen forekommer hyppig artikler fra hendes haand, hvilke udmerker sig ved en nøgtern saglig behandling af de foreliggende spørgsmaal, ligesom de er gjennemtrængte af forf.s skarpe intelligens. Det er især sedelighedsspørgsmaalet og afholdssagen, der i frk. Gripenberg finder sin djerve talsmand. I de sidste par aar har hun været udgiver af et blad for børn og ungdom. Som ivrig turist udgav hun i 1886 en for turister velkommen veiledning til reisen til Aavasaksa, midnatsolens fjeld i Finland.

Frøken Gripenbergs sunde livsopfatning og religiøse overbevisning vil altid stille hende paa skarpeste vagt mod tidens usunde retning, der fra naturalismens leir søger at forvilde kvindernes sedelighedsbegreb. Hendes politiske stilling er udpræget national, og hendes varme fædrelandskjærlighed finder udtryk i alt, hvad hun skriver. Frk. Gripenbergs forfattervirksomhed er begyndt med rige løfter, og hvad kvindesagen angaar, ser allerede de finske kvinder i hende, og det med fuld grund, en af sine betydeligste talsmænd.

Fru *Elisabeth Stenius*, f. Gripenberg, og fru *Maria Furuhjelm*, f. Gripenberg (skriver under merket „Maria“), er begge ligesom søsteren

---

*) Læs: Arne.

usedvanlig begavede og indtager en fremragende plads blandt Finlands kvinder. Fru Stenius hævder den opfatning, at kvindespørgsmaalet først og fremst er et *sedeligt*, dernæst et *økonomisk* spørgsmaal. Særlig varmt kjæmper hun for bedre undervisning og opdragelse, klarere opfatning af egteskabet, for hustruens myndighed i egteskab samt kanske allerivrigst for forandring i det hidtil raadende kvindeideal, og fortræffelige artikler spredes fra hendes haand gjennem tidsskrifter og blade. Fru Maria Furuhjelm skrev allerede i 11 aars alder sager til fornøielse for sine smaa søskende. Det er fornemmelig *kvinden af folket*, hun vier sit arbeide, og hun har udgivet flere bøger, særlig egnede for folke- og barnebibliotheker.

Frøken *Anna Edelheim* er Finlands første kvindelige redaktør. Hendes frisind gjorde imidlertid, at hun ikke godt passede sammen med det høikirkelige, konservative blad „Finlands“ øvrige redaktion, hvorfor hun i februar d. a. udtraadte af denne. Hun har befattet sig meget med religiøse spørgsmaal og har saaledes i de sidste aar holdt en serie foredrag over emnet: „Historiske beviser for de nytestamentlige bøgers egthed“. I sine opsatser om religiøse emner har frøken Edelheim søgt at fremholde, at kristendommens sandhed ikke er uforenelig med fremskridt og udvikling. Det tør være af interesse at tilføie, at frk. E. har bidraget til at gjøre Christopher Bruuns liv og virksomhed kjendt i Finland.

I sin opsats: „Er vort samfund et kristeligt og sedeligt samfund eller ikke?“ udtaler frk. Edelheim følgende: „Hvis man nærmere undersøger dette samfund, finder man i dets midte blandt mange mørke plotter et punkt, der staar i fuldstændig modsætning til kristendommens lære, og mod hvilket den sedelige bevidsthed med afsky maa reise sig. Vi mener den reglementerede prostitution. Kristus, som bedre end nogen kjendte mennesket og vidste, hvad der bor i det, hævder sedelighedens norm i den grad, at han erklærer hjertets urene begjæring allerede for en forbrydelse; men en kristen stat indretter en institution, hvor de groveste forbrydelser mod sedeligheden systematisk drives“.

I „Helsingfors dagblad“ og forøvrigt i mange andre blade skriver en let, legende, ofte satirisk pen under merket „Patrik“.*) Forf., der behandler nær sagt alle emner med samme lethed og altid lige slagfærdig, er frk. *Alli Trygg*. Hun er en af kvindesagens tapre der ofrer alt uden at tænke paa egen fordel, men lader handling følge paa hjertets varme slag. Gjennem hendes initiativ er flere betydelige brochurer i kvindesagen udkomne paa Finlands mest anseede forlag, hos kommerceraadet Edlund i Helsingfors.

Optagen af sit arbeide som lærerinde ved folkeskolen i Helsing-

*) Ofte ogsaa under initialerne A. T.

fors er det alene fristunderne Alli Trygg kan ofre dagens spørgsmaal, og hendes utrættelige pen maa derfor ogsaa som oftest tage natten til hjælp. Den sandhed, hun først og fremst gjennem ord og gjerning vil lægge os kvinder paa hjerte er, at *pressen er en magt.* Har kvinder endnu ikke plads i regjering og lovgivende forsamlinger, staar dog pressen dem aaben. Gjennem den kan kvinder tale sin sag, ligesom mænd taler sin. Det liv, den kraft og slagfærdighed, hvormed Alli Trygg og flere af de finske kvinder staar rustede i tidens spørgsmaal, maa ogsaa for en væsentlig del tilskrives, at de har brugt og bruger denne magt.

Af praktiske spørgsmaal frk. Trygg har behandlet offentlig kan særlig nævnes sløidsagen, i hvilken hun har leveret flere indgaaende artikler. Under landdagens møder er Alli Trygg en af dem, der i pressen med bemerkninger og kritik ihærdig følger de gode herrers arbeide.

Et lidet træk af frk. Tryggs allerede fra barnealderen af dybt følte kjærlighed til land og folk, kan jeg ikke undlade at notere: Hun voksede op mellem seks gutter, og den ældste broder var 15 og Alli 13 aar, da hun og gutterne allerede diskuterede alle mulige høie ting. „Dunkle rygter cirkulerede om, at trykkefriheden skulde lægges i end strammere baand, og vi“, fortæller hun selv, „gik i spænding og afventede dens skjæbne. Saa kom min broder en dag hjem fra skolen. Forordningen, der indskrænkede trykkefriheden saa grundig som vel muligt, var udkommen. Han slængte sine bøger paa bordet og raabte: „Nu är allt slut; vi äro förlorade!“ Jeg husker det, som var det igaar: kommoden, speilet, ved hvilket jeg stod. Jeg følte, mit hjerte med et holdt op at slaa; jeg blev aldeles lammet af forfærdelse. — En anden gang i mit liv har jeg havt en lignende fornemmelse. Det var, da doktoren sagde, at min moder maatte dø“. —

Fru *Minna Canth* er fortiden Finlands betydeligste forfatterinde. Det er tunge hug, hun fører mod vort samfund, og hvert nyt arbeide fra hendes haand imødesees med spænding. Minna Canth er født i 1844, blev gift i 21 aars alder med lektor Canth og derpaa enke, (35 aar gl.) med syv børn.

Fru Canth siger i sin selvbiografi: „Da jeg som ung moder stod foran livets helligste krav, raadløs, ukyndig, mere end nogen saakaldt udannet kvinde, da lærte jeg dybt at foragte og fordømme den usle uting, man kalder kvinders opdragelse, det blændverk, man benævner kvindedannelse. For hvert stort feilgreb, jeg begik ved børnenes pleie, for hver dyrekjøbt erfaring kastede jeg atter ansvaret paa det elendige undervisningssystem, der istedenfor at berede kvinden for livet driver hende paa hjælpeløse vildspor.

Og da jeg omsider erhvervede mig evne til at opfylde de pligter, et stille husliv i en betrygget stilling kræver af en familjemoder, blev

jeg og mine børn pludselig berøvede vor støtte. Saa stod jeg der atter engang raadløs, uforberedt, forpligtet til alene at forsørge en talrig familje, uden at min tanke nogensinde var bleven rettet paa en saadan mulighed, end mindre at der var bleven givet mig dygtighed dertil, hvorimod jeg til overmaal fandt de fleste af de erhvervskilder, der staar manden aabne, lukkede for mig som kvinde. Med et yderst svækket legeme, som følge af mange børns tæt paa hverandre følgende fødsel, syg, elendig, nedtrykt af sorg og bekymring, saa jeg foran mig et liv fuldt af armod og nød, muligens sparsomt underholdt ved ydmygende almisser og naadebrød, og dette ikke alene for mig, men ogsaa for de mange smaa, jeg havde givet livet. I fortvivlelse greb jeg instinktmæssig den første, den bedste udvei, eller rettere den eneste mulige, jeg kunde finde, og begyndte en handel, uden at eie hverken indsigt eller kapital dertil. Desuagtet havde jeg paa grund af flere tilstødende omstændigheder fremgang med min forretning, ligesom helbred og kræfter lidt efter lidt vendte tilbage. Krisen var overstaaet; men jeg var gaaet ud af den med blikket aabent ikke alene for det falske i kvindens stilling i samfundet, men ogsaa for adskillige andre sociale uretfærdigheder og misforhold.

Det er ikke nogen letsindig omstyrtelseslyst, men det haarde, alvorlige liv, der driver kvinden og arbeideren til opposition mod samfundet, saa som det nu er. Og da aarsagen ligger dybt, vil de heller ikke vide af nogen tilbagegang eller reaktion, inden de har vundet frem til sin stræbens maal. Ingen hensyn til „bestaaende forhold“, „historisk udvikling“ eller „politisk klogskab“ kan tvinge dem til fremdeles at taale uretfærdighed, saafremt der ikke gives dem ret til gjennem delagtighed i lovgivning at søge at omdanne disse forhold og selv som faktorer indvirke paa den historiske udviklings gang“.

„Bag disken i sin handelsbod“, siger hendes biograf, „har Minna Canth skrevet tre store dramatiske arbeider („Indbrudstyven“, 1881, „I Roinila gaard“, 1883 og „Arbeiderens hustru“, 1885), dertil bladartikler, fortællinger fra folkelivet og nu til jul (1886) „Hanna“ — alt paa finsk. Hendes betydeligste arbeide er vistnok „Arbeiderens hustru“ (Työmiehen vaimo), der aften efter aften blev spillet for fuldt hus i Helsingfors og siden er blevet opført i Stockholm. Det er drukkenskaben, usedeligheden og hustruens ubetryggede stilling, forf. her drager tilfelts imod. Og det er en uræd tale Minna Canth fører, saaledes naar hun lader den gamle taterkvinde i „Arbeiderens hustru“ udbryde: „O, I kristne, hvordan er I? Det er ingen synd hos eder, om en mand forfører og bedrager en fattig kvinde af lavere stand og gjør hende ulykkelig for livet. Tusener af eder har gjort det samme. Men ikke straffes de eller føres i fængsel derfor. O, I skrydere og skinhellige! vel præker I i eders kirker og sidder andægtige der; men

blot I vender ryggen til templet, stikker ulven frem under faareklædningen paa eder! Eders lære er et, eders liv et andet. Taterske som jeg er, siger jeg: Mig er disse mennesker en vederstyggelighed". Et andet sted ræsonnerer drukkenbolterne: „Skulde der ikke findes brændevinsdrikkere, fandtes der ikke brænderier; fandtes der ikke brænderier, skulde staten ikke faa brændevinsskatter. Og hvormed skulde den da bygge skoler og jernbaner?" De ord i „Arbeiderens hustru", der dog lod den voldsomste storm bryde løs over forf.'s hoved, var den forførte kvindes replik i slutningsscenen, idet hun med revolveren i haanden, efter at have affyret skuddet mod sin forfører, med en haanlatter stiller sig frem foran det tililende politi og raaber: „Eders lov og eders retfærdighed, ha, ha, ha, dem skulde jeg jo skyde!"

At det s. k. kristne samfund optager og underholder et system, hvorved en del kvinder fornedres under dyrene og afklædes sin menneskelighed — til beskyttelse for andre kvinder, er for Minna Canth umenneskeligt og oprørende, og hun vender sig til disse andre kvinder og raaber: „Hvorlænge skal vi taale dette? Hvorlænge skal vi indgaa egteskab med mænd, der følges af disse ulykkelige kvinders forbandelser?"

Augusta Pipping graat som liden pige, fordi hun var „flicka" og ikke fik lære saameget som gutterne. Men hvad andre ikke lærte hende, søgte hun at lære sig selv ved at sluge hver bog, hun fik fat paa. Allerede i 20 aars alder var hun færdig med selskabsliv og fester; hun vilde *arbeide*. Eftersom hun besad særlige anlæg for tegning, stod hendes længsel fra ungdommen af til at komme udenlands og blive kunstner. Men til udlandet skulde det paa den tid (for en 30—40 aar siden) ikke være anstændigt for en ung pige at reise alene, og med følge blev det for kostbart. Augusta P. maatte derfor blive hjemme, og det helt til sit 30te aar. Imidlertid var det mere og mere gaaet op for hende, at hendes liv blev spildt, hvis hun ikke greb sig an og handlede saa, som hun selv fandt var ret. Hun optog et laan og drog udenlands. Men det blev for kostbart at vinde frem paa kunstens bane, og hun maatte vende hjem. Her fik hun ansættelse ved en af statens pigeskoler og gav ved siden deraf privattimer i tegning.

Skjæbnen vilde saaledes, at skolegjerningen skulde blive frk. Pippings livsgjerning. „Og saa blev jeg pædagog", siger hun selv, og det er alene de ledige stunder, hun nu tør tilbringe ved staffeliet. Med iver har hun kastet sig over skolen og studeret undervisningsvæsen baade inden- og udenlands. Med det maal for øie, at skolen bør være ikke alene en undervisningsanstalt, men tillige en opdragelsesanstalt, er frk. P. i theori og praxis bleven en af *fællesundervisningens* ivrigste forkjæmpere i Finland. „Naar man i skolealderen med ængstelig nøiagtighed skiller gutter fra piger", siger hun, „fremkalder man en urigtig opfatning af mandens og kvindens forhold til hinanden.

Man glemmer, at de er mennesker, der bør arbeide sammen for at vinde forædling og sprede oplysning i alt videre kredse. Som det nu er, opfostrer man mænd og kvinder, der ikke synes at have noget andet fælles end de dyriske drifter".

Frk. P. blev først forstanderinde for det svenske lyceum for gutter og piger i Helsingfors, men har for et par aar siden selv oprettet et lyceum med fællesundervisning. Et lykkeligt pædagogisk greb, forenet med en fast tro og et ihærdigt arbeide paa at løse den rige opgave, giver haab om et godt resultat. De par aar frk. Pippings lyceum nu har arbeidet bærer allerede gode løfter for fremtiden. Manges øine hviler i vor tid paa „samskolan" og dens „samuppfostran", og meget afhænger af, hvorledes denne idé bæres frem. At frk. Pipping med store personlige ofre, saaledes i pekuniær henseende, vover gjennem sit lyceum *i gjerning* at optage kampen for idéen, maa imidlertid altid vinde beundring, sympathi.

En anden kvindelig pædagog er *Lucina Hagman*. Fra barn af elskede hun naturen og streifede omkring sammen med sin broder høit og lavt, i skog og mark. Hun hug, hamrede og sagede omkap med broderen. De to søskende byggede sig tilmed en baad, stor nok til, at de to tømmermænd kunde rummes i den. Lucina var ogsaa en kjek sømand og styrede mangen gang alene sit fartøi flere mil ud tilhavs. Dette frie, ubundne ungdomsliv har visselig hærdet hendes natur og udviklet den fasthed, uforfærdethed og usedvanlige arbeidskraft, der særlig udmerker hende.

Frk. Hagman har gjennemgaaet det finske seminarium i Jyväskylä og er fennoman med liv og sjæl. Som lærerinde har hun med statsbidrag foretaget reiser i udlandet for at studere den primære undervisning og udgav fornylig „Den første skolan", en haandbog for den første undervisning i skolen og hjemmet. Da det finske lyceum med fællesundervisning blev oprettet i Helsingfors, blev frk. Hagman dets forstanderinde. At gutter og piger opdrages skilt fra hverandre, er efter hendes mening baade unaturligt og skadeligt for ungdommen. „Brødre og søstre bør til deres eget gavn følges ad baade i hjemmet og i skolen."

I det før nævnte dagblad „Uusi Suometar" er frk. Hagman medarbeider, og hun tager livlig del i tidens brændende spørgsmaal. Med overlegenhed har hun bekjæmpet de anskuelser, der vil undertrykke og forbyde kvinders offentlige virksomhed paa grundlag af, at den skulde stride mod Guds anordning. Hvad særlig sedelighedsspørgsmaalet angaar, oprøres hun dybt over den skjændsel og uretfærdighed, som magthaverne gjennem den reglementerede prostitution tilføier kvinden af folket. En afhandling om prostitutionen vil hun have færdig til landdagen i 1888, da den skal spredes blandt landdagsmændene. Sidste

juleferie reiste hun omkring som udsending fra „Finsk Qvinnoförening" og holdt paa forskjellige steder i landet foredrag om „samuppfostran". Endelig er frk. Hagman en af de kvinder, der vover offentlig at slaa slag for kvinders politiske stemmeret, og hun har netop lagt sidste haand paa en længere afhandling om denne sag.

Som Lucina Hagman stod i seminariets festsal efter endt seminariekursus hin høitidelige afskedsstund for efter kammeraternes valg paa deres vegne at tolke for lærere og lærerinder de udtrædende unge menneskers hjertelag og trang, som hun stod der midt i den store forsamling efter beretningen som en „stubbe", stø, urokkelig, frygtløs, saaledes staar hun nu midt i døgnets strid, i samfundets spørgsmaal, som den, der vækker tillid og fortjener den.

En repræsentant for ubøielig arbeidslyst og energi er frk. *Alma Hjelt*. Hendes længslers maal var at betræde den lærde bane. Men dette ansaaes ikke for „comme il faut" for hende som statsraads datter. At gjennemgaa et lærerindekursus fik hun endelig lov til, dog alene paa den betingelse ikke at *anvende* sine kundskaber. Paa samme vilkaar fik hun ogsaa tilladelse til at tage et kursus i gymnastik i Helsingfors, og siden gjennemgik hun Centralinstitutet for gymnastik i Stockholm. Ved sin hjemkomst herfra vilde hun annoncere sig som praktiserende gymnast i Helsingfors. Men da hendes forældre ikke vilde gaa ind herpaa, drog frk. Hjelt til Petersburg, hvor hun fik arbeide ved en gymnastikanstalt og gav ved siden deraf privattimer i sygegymnastik. Endelig opnaaede hun forældrenes tilladelse til at praktisere i Helsingfors og er nu Finlands mest anseede sygegymnast. I „Finsk Qvf." er frk. Hjelt en af de ivrigste og mest trofaste arbeidere.

Frk. Hjelt er altsaa som berørt en af de tapre kvinder, der ikke har tabt modet, om det første maal er bleven brudt. Z. Topelius siger i sit digt til fil. mag. Emma Åström:

»Hur många dina systrar funno vägen
Till samma mål, men funno porten stängd
Och funno fördomen som dörrvakt trägen
Och dumheten som skylt på dörren hängd
Och vända sorgsna till sin söm tillbaka
Att drömma, törsta, lida och försaka!«

Men det var det, Alma Hjelt var for sjælsfrisk, for sund til at gjøre: hun vendte ikke tilbage til søm, drøm o. s. v. — Hendes person er temmelig exceptionel i vor nervøse, blegsottige tid. Legemlig sterk, livlig og arbeidsdygtig virker hun paa sine patienter og paa dem, som arbeider sammen med hende, som „en frisk morgenbris fra havet".

Det maal, som Alma Hjelt maatte opgive, er som ovenfor antydet naaet af fil. mag., lektor ved Ekenæs seminarium, *Emma Irene Åström.* Frk. Åströms biografi, som jeg skal tillade mig at henvise til, staar at læse i det i Gøteborg udkommende kvindesagsblad „Framåt“, nr. 1, 1ste aarg.

De aar af Emma Irene Åströms liv, der ligger mellem hendes barndom, da hun som gjæter sad grublende over livets gaader i skog og mark i sin hjembygd paa Åland, og den dag, hun i universitetets festsal i Helsingfors stod som Finlands første kvindelige laurberkransede fil. magister, de aar er en eneste lang kvindesag med sine bitre kampe, forsagelse og nød. Alene Emma Åströms tærende kundskabstrang, der som barn bl. a. bragte hende til at ønske sig døden i haab om i et andet liv at finde den leilighed, hun her ikke fandt, til at slukke sin brændende, umættelige kundskabstørst, denne kundskabstrang har drevet hende ustanselig frem over alle hindringer. At blive fil. magister er i sig selv selvfølgelig ingen kvindesag; mange kvinder efter Emma Åström vil ogsaa opnaa det. Men saaledes som hun at kunne hungre, fryse, lide, — trodse venners og atter venners formaninger og advarsler, fordommens nagende dryp for at bane vei for sig og sine søstre til kundskabens kilder, det er den kvindesag, Emma Åström har baaret frem til herlig seir paa sine fysisk svage skuldre. Og derfor, ligesom hun den dag idag er beundret og afholdt af alle dem, der kommer i hendes nærhed, saaledes vil hun altid staa som en tindrende stjerne i kvindesagens historie.

Blandt dem, der gaar i spidsen for at hæve haandens gjerning jevnsides med aandens, staar i Finland en energisk, virksom kvinde, nemlig frøken *Vera Hjelt.* Hun har arbeidet sig frem gjennem trange kaar, maatte saaledes allerede i 12 aars alder arbeide for brødet. Frk. Hjelt fik dog leilighed til at gjennemgaa lærerindeseminariet i Ekenæs og siden sløidlærerseminariet i Nääs i Sverige. Efter sin hjemkomst fra Nääs har hun gjennem foredrag og praktiske kurser ihærdig virket for sløidsagen i Finland.

Høsten 1885 aabnede frk. Hjelt i Helsingfors en „Pædagogisk sløidanstalt“ med det formaal blandt unge og gamle at opelske sundt, nyttigt legemligt arbeide. De pædagogiske principer, hvorefter anstalten arbeider, er i det væsentlige følgende: Gjennem træsløid at vække kjærlighed til nyttig virksomhed i almindelighed og agtelse for det grovere legemlige arbeide, paa samme tid virke heinende i moralsk henseende samt fremme hændighed, selvvirksomhed og orden. Fremforalt bør sløiden øves som modvegt mod stillesidden paa skolebænken og det i vor tid overhaandtagende aandsarbeide. — Anstalten har i de to aar, den har været i virksomhed, havt omtr. 1300 elever, deriblandt ogsaa enkelte udlændinge. Hvert aar har end-

videre frk. Hjelt afholdt særskilte sløidkurser for lærere og lærerinder, til hvilke kurser hun har været tiltaaet bidrag af staten. I 1886 udgav hun „Slöidläraren för de små“, et arbeide, der har vakt opmerksomhed ikke alene i Finland, men ogsaa blandt sløidvenner i Tyskland, Norge og Sverige. Endelig konstruerede frk. Hjelt sidste vinter den s. k. partative høvlbænk, der som liden, billig og hensigtsmæssig allerede har fundet vei til hjem og skoler.

At der er en bevægelse i vor tid mod usedeligheden, at der tales, skrives og stiftes foreninger mod dette afskylige onde, er sikkert; men faa er endnu de, der i det praktiske liv tør møde ondet øie mod øie, ja hjerte mod hjerte. Men det har folkeskolelærerinden *Emma Åhman* gjort. Det var uhyggelige ting frk. Åhman fik se de aftener om vaaren 1880, da hun sammen med et par andre gik ud i hovedstadens usleste kvarterer for at søge efter to unge piger, der havde været elever af folkeskolen, men siden var sunkne ned i lastens hvirvel. Det var scener af elendighed og synd, der fik blodet i hendes aarer til at stanse. Men hun fik ogsaa se, at blandt de mange hundrede kvinder, der laa bundne i lastens lænker, et ikke ringe antal fandtes, der var faldne, ikke som følge af eget valg, men af omstændigheders magt, af et første feiltrin, som bittert var blevet angret, ofte som følge af en forladt, vergeløs stilling, af samvittighedsløse forførelser m. m., og at mange længes efter befrielse, men er ude af stand til at hjælpe sig selv. En aften faldt en kvinde paa knæ og raabte: „Hvorfor skal I søge efter dem, som ikke vil komme; lad mig faa komme til eder i deres sted!“ Et andet sted styrtede en kvinde med et af drukkenskab vansiret ansigt ud fra et værelse og raabte vildt, pegende ud mod havet: „I alle disse nætter har jeg staaet der paa bjerget og sét ned i vandet. Jeg har raabt paa en, som heder Jesus; men han er ikke kommen, og nu ved jeg, at om mennesker ikke hjælper mig, har jeg intet andet tilbage end vandet dernede“. — Siden maatte Emma Åhman søge efter de ulykkelige piger paa byens sygehus og fik der se endnu mere modbydelige og oprørende ting, fik se disse masser af kvinder, der er faldne som ofre for synd og sygdom, og som lægekunsten visselig søger igjen at hjælpe til legemskræfter, men alene for at kaste dem tilbage i det dynd, hvorfra de er komne. Paa disse besøg hos elendighedens ofre var det, at frk. Åhman besluttede at vie sit liv til de ulykkelige kvinders frelse. Hun opgav sin gode stilling ved folkeskolen i Helsingfors og oprettede i december 1880 sit „Skyddshem för fallna qvinnor“. Ved gaver og ved hjemmets egen arbeidsfortjeneste, er det nu vokset sig saa stort, at det paa engang har kunnet huse 80 personer, voksne og deres børn. Om end Emma Åhman med smerte har maattet erfare, at kun de færreste af disse kvinder er blevne reddede

for livet, gjælder det dog her, at en eneste menneskesjæl er saa dyrebar, at ingen pris er for høi for dens frelse.

En anden modig kvinde, der har viet de ulykkelige sit liv, er *Mathilda Wrede*, datter af den forrige guvernør i Wasa. 19 aar gl. begyndte hun efter indhentet tilladelse fra vedkommende myndigheder at besøge fængslede forbrydere for at tale med dem om deres sjæls frelse. Som en solstraale har hendes elskelige skikkelse under de sidste aar trængt varmende og lysende ind i de triste celler, og Herren har velsignet hendes vidnesbyrd blandt fangerne, og flere er blevne førte fra mørke til lys. Af mangen mørk forbryder, fortælles der, er hun bleven mødt med de ord: „Hvor tør De komme her; jeg kan jo dræbe Dem?“ „Men De gjør det ikke“, er det rolige svar. Hun har allerede besøgt mange fængsler rundt omkring i landet og kan ofte flere timer ad gangen sidde hos en forhærdet synder; ofte faar hun tilladelse til at tale til alle fængslets fanger paa engang. Flere gange har hun reist lang vei for at træffe sammen med fanger, der skal transporteres til Sibirien, for sidste gang paa hjemlandets jord at kunne faa tale forsoningens ord til dem og saaledes give dem et lyst minde med fra fædrelandet.

Sommeren 1886 fik hun sit ønske realiseret, nemlig at faa et hjem for løsladte fanger. Dette blev indrettet paa hendes faders eiendom og staar under frk. Wredes nærmeste tilsyn. Her kan da de ulykkelige forbrydere efter at have udsonet sin straf faa begynde et nyt liv i arbeide og fred.

Den kvinde, der med kraftigt, fast greb har afrevet fordommens stængsel og stillet sig i deres rækker, der med videnskabens vaaben kjæmper kampen mod lidelse og død, er *Rosina Heikel*, Finlands første kvindelige læge. Hendes biografi vil kunne læses i „Framåt“, nr. 5, 1ste aargang, og jeg skal her alene pege paa et par ting. Frk. Heikel har faaet føle, hvad det vil sige som kvinde at maatte optage et arbeide mellem lutter mænd. Den humane aand, vor tid taler saa meget om, har dog lidet formaaet at trænge igjennem, naar en kvinde under sit arbeide sammen med mænd, frem til et fælles maal, skal omtales som frk. Heikel med haan og spot alene, fordi hun er kvinde og ikke mand. Men Rosina Heikel var den staalfjeder, der ikke lod sig knække mellem raae hænder, og i 1877—78 tog hun medicinsk examen med udmerkelse. I denne anledning afholdt et stort antal kvinder i hovedstaden en fest for hende, og lykønskninger strømmede ind fra kvinder rundt om i landet. Det før omtalte stipendiefond for „kvinliga medicine studerande“ blev døbt „Rosina Heikels stipendiefond“. Med statsbidrag foretog derpaa frk. Heikel medicinske studier udenlands: i Stockholm, Kjøbenhavn og Berlin. Aar 1880 var hun i Petersburg, Dresden, Strassburg samt igjen i Kjøbenhavn og Stockholm.

I sin fødeby Wasa nedsatte frk. Heikel sig som praktiserende barne- og kvindelæge. Anseede kvinder og mænd ansøgte imidlertid kommunebestyrelsen dersteds om ansættelse for hende som bylæge; men efter varme debatter blev ansøgningen afslaaet, og fordommen fik raade. Kvinderne i Helsingfors optog imidlertid sagen og indgav ansøgning om at faa frk. H. ansat i hovedstaden. Dette gik endelig igjennem, og Rosina Heikel fik den daarligst aflønnede plads og det mest besværlige og anstrængende distrikt, nemlig i byens udkanter.

At frk. Heikels arbeide som banebryder endnu ikke er endt, vil man forstaa af de forskjellige hindringer og vanskeligheder, der fremdeles lægges i hendes vei, fordi hun er kvinde. Dog flere og flere lærer imidlertid at skatte hende og hendes utrættelige arbeide i sit kald, ligesom kvinders og fattiges velsignelser altid vil følge hende. Og hvad der er allervigtigst for den sag, Rosina Heikel kjæmper for, er, at Finlands kvinder ikke længere vil undvære kvindelig lægehjælp, hvilket de mange petitioner til Rosina Heikel, da hun fornylig tænkte paa at opsige sin post i Helsingfors, vidner om. Flere kvindelige studenter vil ogsaa nu træde i frk. Heikels spor og vie det medicinske studium sine kræfter.

Literaturanmeldelse.

Om aarsagerne til den moderne norske literaturs forfald. Af cand. theol. Theodor Caspari. Vidar, tidsskrift for videnskab, literatur og politik, redigeret af dr. Ludv. Daae og dr. Yngvar Nielsen, 1887, 6te hefte.

Det er sagt om Kvindesagsforeningens tidsskrift, det er for literært. Meningen er, det gir sig for meget af med literære emner.

Denne indvending grunder sig paa den betragtning, at kvindesagen er noget i og for sig begrænset, en praktisk ting, som ikke har noget med literaturen at gjøre. Man glemmer, at den saakaldte kvindesag er en almenmenneskelig bevægelse, som følger med i alle kulturstrømninger, at det første og sværeste arbeide i denne som i enhver sag af den natur er at virke paa tænkemaaden, paa den almindelige mening. Her har vor literatur gaaet forud, langt forud for kvinderne selv.

Der er desværre ikke ret megen aandelig oprigtighed i verden. Havde vi mere af den, vilde der fra kvinder komme frem udtalelser, høist forskjellige efter hvers individualitet og evner, men alle tilsammen vilde de i en sum vidne om den rystende, vækkende, reisende magt, som vore digtere øver over os alle; de vilde, mer eller mindre klart og bevidst fortælle om en kamp ført gjennem forargelse, sorg, anger, angst og tvil frem til et rigere indre liv, til sikrere fodfæste der, hvor man stod, til en glad selvløs fortrøstning: hvad vi ikke naar, vinder de, der kommer efter os, vor kamp er deres vinding; en fortrøstning, som gir vort eget liv værd og betydning. Men som det gaar: man optar et ord, et indtryk hist og her, det virker tærende og slidende paa gamle fordomme og snevre tanker, efterhaanden tænker, taler og føler man helt anderledes end før, ved ikke selv, hvorledes det gaar til, har ingen bevidsthed om, hvor impulsen kommer fra, mener kanske, den hele aandelige bevægelse, som man ikke kan unddrage sig, har en helt anden grund, det tør endogsaa hænde, man holder med dem, der lægger digterne for had for al den uro, de vækker. Modstanderne ved det godt; hvor de hugger efter digterne, falder gjerne altid et rap af til kvinderne.

Set fra den side, er et angreb paa vore digtere et angreb paa selve kvindesagen og saaledes ikke tidsskriftet uvedkommende.

„Angreb" er ellers, naar det gjelder ovennævnte artikel, ikke det rette ord. Hr. C.s pen naar ikke saa langt som til et angreb. Jeg tror ikke Hr. C.s artikel blir tat under behandling noget andet sted. Derfor gjør vi det her. Det er jo god gammel norsk skik, at overlade kvinderne det arbeide, som mændene finder for lidet lønnende.

Naar hr. C. skal fælde dom over vort folk, vor statsskik, vore digtere, tar han sit udgangspunkt i den græske oldtid. Sammenligningen blir noget taaget, men til gjengjæld faar den et anstrøg af akademisk dannelse, og det er det, som skal imponere os. Han trænger dog ikke dybere ind i materien end at vi, som ogsaa har læst Nissens verdenshistorie, godt kan følge med. Det skal være saa galt, noget rent uhørt, at digtere har den politiske og sociale indflydelse, som de har hos os. Jeg vil vist ikke indlade mig paa historiske undersøgelser, men dunkelt staar det for mig, som om man maatte kunne pege paa en hel række af digtere med social og politisk indflydelse ligefra Aristofanes til Benjamin d'Israëli. Vor egen Henrik Wergeland kan ikke regnes med; at digterne hos os kan øve stor og langvarig indflydelse, skriver sig, efter hr. C.s forklaring derfra, at vi er et faatalligt og udannet folk. Hos et „frihedselskende folk", „et helt igjennem dannet folk som det atheniensiske", var Bjørnson for længe siden sendt i landflygtighed.

Den kjendsgjerning, at Bjørnson med de andre digtere er gaaet

i landflygtighed, har hr. C. ikke brug for. Og her findes dog det nærmeste berøringspunkt i hans egen sammenstilling. Den „faatallige intelligens", som hr. C. indrømmer findes hos os, og som han selv naturligvis maa være en del af, kan forsaavidt tilegne sig æren af at ligne de gamle atheniensere.

Hr. C. kalder flere gange digterne for sønner, og Norge er da deres mor. Det er ikke nyt, vi har hørt det før. Men nyt er det, at den mor skulde ha forkjælet sine sønner, de er „blevne uopdragne" siger hr. C. Han beklager, at nogle af dem ingen embedsexamen har, de kunde ellers uafhængig af digtergage ta sig noget nyttigt for, — det er noksaa morsomt at tænke sig Ibsen, Bjørnson, Lie og Kielland i forskjellige smaa nyttige bestillinger, — de kunde alligevel godt levere et drama eller en roman om aaret. Det var ingen sag, siger hr. C.

Ræsonnementet ligner digteren Theodor Caspari.

Hr. C. havde vist nylig læst Norges dæmring, da han skrev sin kritik; derfra den overlegne revsende tone overfor det norske publikum. „Vi nordmænd er ikke længer i stand til at fælde nogen sund objektiv dom over vore digtere". Det er en overdreven godhed af hr. C., at han her bruger første persons pronomen, regner sig selv med. For at finde den sunde objektive dom maa vi gaa til „fremragende tyske kritikere". Der har vi det! — Naar en af vore egne digtere gir os en skildring af vore egne forhold, hvoraf hvert eneste, hver person, hvert karaktertræk er saa levende, saa vel kjendt, vi skjønner, at forf. har levet livet sammen med os, hvor kunde han ellers vide det; naar alt er opfattet fra den side, paa den maade, som er naturlig for vor folkekarakter og aandsbeskaffenhed; naar hele det skjønne kunstværk er holdt i et sprog, i en sprogtone, som fryder hjertet, som i sig selv er en opdagelse, en erobring paa det literære felt, dette som ingen fremmed er i stand til at vurdere, han være saa klog han vil, saa — har vi ikke lov til at gribe det med dyb, inderlig, umiddelbar glæde som en aandelig befrielse, en vinding for livet, men vi skal gaa og se efter i Literärische Blätter, hvad det „fremragende tyske" har at melde og rette os derefter. Nei om vi gjør.

Den moderne norske literatur er i forfald. Og vi som trode, den var i fuld blomstring. For at bevise denne overraskende paastand maa, som venteligt var, kristendommen og den frie tænkning trækkes frem og stilles op som moralske modsætninger. Han er tankeløs nok til ikke at øine farerne ved en slig fremgangsmaade, fare netop for den sag, han mener at tjene.

Naar digterne i sine værker blotter for alles syn de dybe skader i den statskirkelige verden, den som i ord og gjerning skulde fremstille det kristelige liv; udyder, som vi, naar vi er oprigtige, maa tilstaa, vi godt kjender baade fra os selv og andre: Aandløsheden, verds-

ligheden, hovmodet, sværmeriet, den sentimentale leflen med religiøse følelser, hykleriet, uærligheden, den politiske fanatisme og hvad anden forvendthed der kunde nævnes, — det skal være angreb paa kristendommen! Ja saa underligt er det; der hvor Bjørnson fører det haardeste slag mod selve kristendommens kjerne: Aabenbaringstroen, i „Over Evne“, der finder hr. C. at han viser kristendommen en „relativ anerkjendelse“. Anerkjendelsen er, at Bjørnson som alle andre fornuftige mennesker medgir, at der ogsaa i den theologiske verden findes from tro og ærlig overbevisning. Hr. C.s ethiske begreber maatte ikke være synderlig klare, skulde man dømme efter den betydning han her tillægger paatale og indrømmelse.

Digterne med den moderne aandsretning holder ligesaa fuldt paa dogmetro og boglærdom som modstanderne, siger hr. C. Det er sandt; men cand. theol. Caspari, kan han vise en vei, som fører udover den stykkevise erkjendelse, kan han fri verden for systemets aand? Og hvad er „kristeligst“, sidde lunt og trygt bag autoritetens mur og stelle paa „det skjønne system“, hver gang en af „de fast tilhugne stene“ dratter ud; eller i den inderlige tro, at sandhed er sandhed og lige hellig, enten den er videnskabelig eller religiøs, gi sig ud i den aandelige kamp med den evne, man eier? Paa den vei lærer man ialfald tolerance, — intolerance lader det til hr. C. finder er en udyd —, man skjelder og smelder ikke, om udviklingen tar en retning, som ikke gaar efter ens eget hode, man gyser ikke hver gang en ny tanke udtales. Og man er lidt flinkere i analyse end hr. C., naar han erklærer et digterværk for „kemisk rent“ for kristelige tanker. Hr. C. har nok ikke lagt mærke til, hvor overmaade vanskeligt det er at komme helt udenfor kristne tanker.

Det er digternes moderne livsanskuelse, som volder literaturens forfald, og forfaldet *er* den samme livsanskuelse; for det literære og æsthetiske værd vil hr. C. dog nok ikke bestride.

Hr. C. er glad i citater, men ikke ret heldig i at vælge dem. Det er muligt, at E. Bøgh er en digter med autoritet, jeg har ikke lagt mig efter hans bekjendtskab, men hvad Simon Olaus Wolffs forlagte, asadyrkende fædrelandssang: „Hvor herligt er“ osv. har at gjøre her, skjønner ikke jeg.

Hr. C. er som mange andre bleven opmærksom paa ligheden mellem Rosmersholm og Octave Feuillet's La morte (den døde); hvor overfladisk denne lighed er, har han ikke øie for, lige saa lidt som for den væsentlige forskjel. Det er ikke min sag at gi nogen kommentar til Ibsens værk; er der mange, som er i den grad udenfor al forstaaelse af skjønheden og dybden i det som hr. C., kan jeg bare sige — jeg har ondt baade af dem og af Ibsen. Det er ikke noget at gjøre ved det.

Kun lidt om det franske værk. Naar Aliette af lutter „ædel høisindethed" lar sig myrde af sin mand, oprøres vor menneskelige følelse derved; her mangler extasen og den dybe pathos, som driver Rosmer og Rebekka sammen ud af livet og ind i døden. Den samme himmelvide forskjel er der paa Sabines cyniske logik og Rebekkas bekjendelse, saadan som den bryder sig frem fra sjelens dyb med sandhedens hele forløsende magt. Den franske aand fordrer klare tanker og dramatisk effekt; vi fordrer mere.

Hr. C. taler om mangel paa hjertelag. Ja, vi har stor mangel paa hjertelag. Fandtes her mere af det, kunde det bøde paa mange andre mangler.

M. D.

Forskjelligt.

Efter at der ved lov af 15de juni 1882 blev aabnet kvinder adgang til examen artium har følgende damer aflagt examen:

1882. *Cecilie Thoresen*, real examen, hovedkarakter: meget godt.
1883. *Marie Geelmuyden*, r. ex.: meget godt.
1884. *Alette Maren Helga Henriette Hansen*, klassisk examen: udmerket godt.
Laura Marie Rømcke, r. ex.: meget godt.
1885. *Anna Kristine Magrethe Bugge*, kl. ex.: meget godt.
Kathrine Dahl, r. ex.: godt.
Marie Holst, r. ex.: meget godt.
Minda Mattea Ramm, r. ex.: meget godt.
Louise Gram Qvam, r. ex,: meget godt.
1886. *Johanne Elisabeth Mathiesen*, kl. ex.: meget godt.
Ellen Bull, r. ex.: meget godt.
Alexandra Felicité Willeminot Ingier, r. ex.: meget godt.
Louise Wally Olsen, r. ex.: meget godt.
Anna Qvam, r. ex.: meget godt.
Helga Marie Mathilde Sofie Spångberg, r. ex.: meget godt.
1887. *Martha Mortensen*, kl. ex.: meget godt.
Eli Birgit Anker, r. ex.: meget godt.
Thorborg Buø, r. ex.: godt.
Aasta Kjølseth, r. ex.: meget godt.
Elisabeth Lange, r. ex.: meget godt.
Caroline Marie Lundqvist, r. ex.: meget godt.
Ragnhild Hafslo Qvam, r. ex.: meget godt.
Martha Regine Stang, r. ex.: udmerket godt.

Amerika. *I The Woman's Journal skrives:* Den 18de august sammenkaldtes gjennem initiativ af Boston kvindestemmerets forening og med tilslutning af arbeiderforeningen: The Central Labor Union et møde i Wells Memorial Hall. Mrs. G. R. Hazelton dirigerede og fremholdt, at mødet var sammenkaldt i den hensigt at danne en association for arbeidende kvinder, hvor industrielle spørgsmaal og arbeiderspørgsmaal skulde drøftes, og hvor gjensidig hjælp skulde ydes for at forbedre de arbeidende kvinders stilling, en organisation med et ord, som skal udrette for de arbeidende kvinder i Boston, hvad de forskjellige arbeiderforeninger har gjort for de arbeidende mænd.

Denne bevægelse til bedste for arbeidskvinderne maa, hvis den ledes dygtig, kunne komme til at udrette særdeles meget godt. I Massachusetts er der mere end 200,000 kvinder, som arbeider udenfor hjemmet for gjennemsnitlig mindre end en halvdel af den løn, som betales mænd for det samme arbeide. I *Boston* alene er der 20,000 kvinder ansat i butikker og ved forretninger for en betaling af 2 til 4 dollars om ugen. Det er paa høi tid, at disse kvinder organiserer sig til indbyrdes hjælp og beskyttelse af sine interesser.

Den største hindring for at kvinderne kan give sine krav paa retfærdig behandling eftertryk er deres mangel paa politiske rettigheder. I forbindelse hermed staar den store praktiske vanskelighed: deres mangel paa speciel dygtighed og faguddannelse. Grundet paa vane og fordom har kvinderne næsten helt været udelukkede fra undervisning i haandværk og industri. Den kvinde eller mand, som kan gjøre én ting godt har udsigt til at komme godt frem i verden. Lad Central Labor Union, som fordrer lige betaling for mænd og kvinder for det samme arbeide ogsaa sikre kvinderne den samme anledning til at lære de forskjellige haandværk og udføre de forskjellige tekniske arbeider.

Et internationalt kvindemøde vil blive afholdt i Washington fra 25de marts til 1ste april 1888. Det blir da 40 aar siden den første kvinde kongress holdtes i Seneca Falls New York. En komite valgt af kvindestemmerets foreningen: National Woman Suffrage Association (N. W. S. A.) er allerede traadt sammen for at udstede indbydelser og ordne det fornødne.

Indhold: Træk af enkelte finske kvinders liv og virke (af Anna Rogstad). Literaturanmeldelse (af M. D.). Forskjelligt.

Redigeret **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de oktober 1887. | No. 20.

Respekt for husmoderens arbeide.

Ved at læse prof. Petersens afhandling „Ægteskab og fri kjærlighed“ samt Arne Garborgs opsats om samme indtaget i Nyt tidsskrift augusthefte d. a., støder man ofte paa ord som „ægteskabet sikrer kvindens fremtid, — kvinden gifter sig til forsørgelse, — ægteskabet byder forsørgelsen — er en kvindelig forsørgelsesanstalt, — en garanteret forsørgelse paa livstid o. s. v. Da jeg frygter denne opfatning er den almindelige, saa lad os se lidt nærmere paa denne forsørgelse og undersøge, om navnet er saa ganske det rette.

Den uindviede maa ved at læse ovenstaaende ord uvilkaarlig komme til den tanke, at den gifte kvinde ikke arbeider, at hun lever et liv i dovenskab og lediggang, kort sagt lader sig forsørge, medens manden *alene* maa slide og slæbe, og saa raabes der: se hvor liden selvagtelse, hvilken mangel paa selvrespekt kvinden har, hun nedlader sig til at lade sig forsørge.

Erindringen om de mange trætte og udslidte husmødre, man har truffet paa sin vei, maa dog vække en mistanke om, at en saadan opfatning ikke *kan* være ganske korrekt.

Virkeligheden er sikkert nok, at som regel maa mand og hustru arbeide trofast hver med sit, skal det hele holdes sammen; men da hustruens arbeide for hjemmet ikke værdsættes efter krone og øre, saa er man kommen i vane med at betragte det ligt intet arbeide.

Hvis alle husmødre i landet nedlagde sit arbeide paa en dag, tror jeg dog nogen hver vilde føle, at der manglede noget.

Skal ægteskabet absolut betragtes som en økonomisk spekulation fra kvindens side, saa tror jeg dog mange ved nærmere eftertanke vil indse, at det er den allersletteste finantsoperation, hun kan indlade sig paa.

Ægteskabet giver kvinden, ialfald her hos os, en mængde pligter, der lægger saaledes beslag baade paa hendes tid og kræfter,

at der ofte ikke levnes hende den nødvendige hvile (overanstrengte husmødre er ingen sjeldenhed). Men sagen er, at arbeidet med de tusinde ting, der skal besørges i et hus, al den omhu og den flid, der maa anvendes for at holde det hele gaaende, det lægges ikke mærke til, det er intet arbeide, det er ligt nul, notabene naar det udføres af hustruen, det berettiger hende ikke til at modtage tag over hovedet, kost og klæder som noget selverhvervet, hun holdes nede i den bevidsthed, at hun forsørges, hun opretholdes ikke ved den glade tanke, at hendes arbeide giver hende en vis ret til at leve. En husbestyrerinde derimod, som hos fremmede kun *delvis* udfører en husmoders gjerning, behøver ikke at haanes med noget forsørgelsessnak, hun bliver af alle betragtet som et arbeidende, sig selv agtende væsen, der ikke lever af naadegaver.

I enkelte tilfælde kan husmoderen, enten paa grund af familiens ringe størelse eller af andre aarsager, have tid til lønnet arbeide udenfor hjemmet, ja hun kan undertiden tjene saameget, at hendes bidrag til det fælles bedste ikke er saa ganske ubetragteligt. — Her maa dog vel talen om forsørgelse falde væk. — Langtfra! den norske lov bestemmer, at hustruen ingen ret har til at betragte udbyttet af sit arbeide som sin eiendom. Manden kan simpelthen indkassere det hele og regne det med blandt sine indtægter, hustruen maa fremdeles tage imod naadegaver af sin mand, hun bliver fremdeles forsørget.

Men naar hustruen bringer formue til ægteskabet, da, kan der jo umulig tales mere om forsørgelse. — Jo netop! Ved giftermaalet faar jo manden efter norsk lov forærende alt hvad konen har eller i fremtiden kan faa. Konen maa fremdeles være taknemlig for hvad manden i sin overstrømmende godhed vil forunde hende, hun bliver fremdeles forsørget.

Hvordan denne forsørgelse i mange tilfælde kan være, ser vi daglig; vi er ikke uden exempler paa, at en mand har faaet bugt med temmelig store tilgiftede formuer, saa at familien er sunken i den yderste nød, man bør saaledes ikke tale altfor høit om ægteskabet som en garanteret livsvarig forsørgelsesanstalt for kvinder.

Skal man endelig og uafladelig tale om ægteskabet *kun* som kvindelig økonomisk forsørgelse, saa maa man ogsaa tage det faktum med i betragtning, at mange hustruer, saaledes som loven om ægtefællers formuesforhold er hos os, vitterlig betaler formuer for at være sin mands opvarterske og husbestyrerinde.

Skulde en forandring i denne lov ikke snart være ønskelig?

Af og til hører man vistnok tale om, at der skal existere en bestemmelse om, at hustruen er medeier i boet, men da fabler man vistnok, thi i virkeligheden mærker man intet hertil. Et spørgsmaal til en ægtemand desangaaende vakte ogsaa megen munterhed, og svaret

var da, at hvis der overhovedet existerte en saadan bestemmelse, saa var den aldeles betydningsløs paa grund af, at den gifte kvinde var umyndig.

En ting er ogsaa værdt at lægge mærke til, og det er hvorledes kvinderne fra ungdommen af vænnes til at betragtes som de, der bliver forsørgede.

Forældre kan udenvidere beholde en voxen datter hjemme til hjælp og hygge i huset, saagodtsom hele datterens tid kan optages, men alligevel heder det, at hun bliver forsørget, uagtet hun ved at udføre det samme arbeide for fremmede vilde erholde en selvstændigere stilling.

En fader, der tog sin voxne søn til hjælp i sin forretning og aar efter aar lod ham arbeide uden andet vederlag end kost og klæder, vilde vist blive betragtet som en, der stod sin søns fremtid i veien, mange vilde maaske ogsaa finde, at han ligeud gjorde sin søn uret.

Min hensigt med at skrive dette er at vække en tvivl, om man saaledes uden videre er berettiget til at sætte den skamplet paa den i hjemmet arbeidende kvinde, at hun lader sig forsørge.

Ved at gifte sig, giver kvinderne, ialfald her i Norge, afkald paa saa mange fordele og gaar ind til et liv, der somoftest er saa fuldt af forsagelse og opofrelse, at man bør være lidt forsigtig med at stemple det skridt som en smudsig spekulation.

—a

Alexander Kielland og Bjørnstjerne Bjørnson.

Naar noget hænder, af den betydning, som at en nationalforsamling, paa monarkers vis, tilkjendegiver sin unaade mod en forfatter, hvis forsyndelse vitterligt kun bestaar i, at han med altfor stort talent, med altfor slaaende portrætlighed, har fremstillet en institution og en autoriseret klasse, der er begunstiget, da føler man en trang til at ytre noget i den anledning. — Kielland er altsaa virkelig blevet nægtet digtergage.

Det er sørgeligt, at det skulde overgaa Norges storthing, at en saadan beslutning af det skulde fattes. Men vor nationalforsamling har brede skuldre, den har ærefulde minder at støtte sig til, den har værdige bedrifter at hvile paa — og den har fremtiden for sig til

snarest muligt at afryste den svaghed, som saa uformodet har overvældet denne forsamling.

Med storthinget har det ingen nød. Men det parti, som har drevet denne beslutning igjennem, det har ingen brede skuldre, det er meget trangbrystet og kan kun leve i monopolets drivhusluft. Det har ingen ærefulde minder at støtte sig til, ingen værdige bedrifter at hvile sig paa. Det repræsenterer klerikalismen.

Hvad er det for interesser, som dette parti varetager? Pastor Lars Oftedal, som jo maa vide god besked om dette, skriver jo til Bjørnson, at han og andre, som hører til prestestanden have „aanden fra det høie". De varetager det riges interesser, som „ikke er af denne verden" — siger de. Men vi ved jo, at de samme mænd, som statskirkeprester er bundne til og — eneberettigede som aandens forkyndere i det rige, som er af *denne* verden. Denne dobbelte forret og magtfuldkommenhed er det som, for en vis slags naturer, har en saadan sødhed, at de ikke vil opgive denne deres stilling for nogen pris, og vil bruge alle midler for at opretholde den, hvilket i disse tider ikke er saa let endda, da man ikke kan forbyde menneskene at tænke, og ikke kan forhindre, at der skrives bøger, blade og tidsskrifter, og at disse læses. Denne stræben, ved alle midler at opretholde sig som en klasse, *der har eneret til at varetage himmelske interesser*, — og, til det endemaal, at undertrykke alle andre krav og interesser, — *dette er klerikalisme.*

Lad os kaste et blik paa nogle af de bedrifter, som vor historie melder om denne stand, som har eneret til at varetage det kirkelige, paa det religiøse omraade: Først og fremst bliver da at melde om forfølgelsen mod Hans Nielsen Hauge og hans fængsling. Han blev fængslet den 24de Oktober 1804 for tiende og sidste gang. Han blev af lensmanden paa Eker ført i arrest, og om aftenen samme dag, ifølge fogdens ordre, belagt med jernlænker.

Hvis man vil spørge, hvad havde da denne fredelige mand, denne vindskibelige og praktisk dygtige medborger forbrudt for at blive behandlet som en grov misdæder? — Saa maa vi svare, at hans misgjerninger var ganske de samme som apostlernes, han havde villet vække sine medmennesker fra aandelig søvn til aandeligt liv, og dette var en forbrydelse efter en saakaldet konventikel plakat af 1741, som forbød at holde „større gudelige forsamlinger", naar de ikke ledede af præsten. — Hvorledes var nu dette eneberettigede presteskab, til hvis ære de norske autoriteter lod denne fromme guds mand tilbringe 10 aar af sit liv i fængsel? Den fyldige, endnu levende tradition, den rige mundtlige overlevering fremstiller dem for os som for en stor del bestaaende af ivrige jægere, udholdende kortspillere og punschedrikkere. Naturligvis de, for kjød og blod saare ønskelige, altfor

trygge kirkelige tilstande, havde bevæget en mangfoldighed af sløve sjæle til „at ofre sig for geistlig virksomhed", og til at søge prestekald i dets mest jordiske, statskirkelige betydning, nemlig som sikkert og mageligt levebrød. — Men nu kommer vi til det, som vi egentlig her har med at gjøre. Efter at den norske statskirkes muntre periode forlængst var forbi, og der, — vistnok for en væsentlig del fremkaldt af Hauge, denne sande prest uden statskirkelig beskikkelse eller prestekjole, — fandtes theologer og prester med kirkeligt alvor, holdning og værdighed, og efterat Hauges hele personlighed var klart opfattet af hele det norske folk, og den mishandling, han havde lidt, stod for almenhedens bevidsthed som et grovt misbrug, der var en skandale for samfundet, og der derfor blev indgivet forslag til storthinget om ophævelse af nævnte „plakat", for at noget saadant ikke atter skulde kunne ske, — da modsatte theologiske og kirkelige autoriteter sig, — bisper, prester og professorer af al magt. Dette er historisk, men heldigvis er det ogsaa historisk, at selv disse autoriteter ikke formaaede at opretholde „plakaten" fra paryktiden. Disse historiske kjendsgjerninger viser, hvorledes denne eneret til at „have aanden fra det høie", støttet af rent ydre, materiel magt, sætter dens indehavere i en usand stilling, at af denne usandhed, som af dens rod, opstiger den giftige saft klerikalismen, som ovenfor er karakteriseret.

At ikke alle prester er klerikale, ser vi heldigvis af det oprigtige, sandhedskjærlige, værdige brev, som af en ældre prest blev skrevet til Alexander Kielland, og som er blevet offentliggjort i „Verdens Gang" og formodentlig i flere blade. Han blotter de klerikales hykkelske modstand, idet han nævner deres anklager mod Kielland: „Han angriber misbrug, — er det da disse" som er det norske folk dyrebare?" Han tager parti for de fattige og undertrykte, — er da dette virkelig imod kristendommens aand?"

Dette faar være nok for denne gang. Jeg vil dog til slutning antyde, hvorfor jeg henvender mig med denne sag til kvindesagens unge organ i vort land, da dette har saa fuldt op at gjøre med sit eget nylænde. Det er fordi denne artikel kun er indledningen til et opgjør mellem kvindesagen og klerikalismen.

En forpostfægtning er allerede begyndt i „Nylænde" imod den. Og da jeg med glæde ser, at dette tidsskrifts leder og dets medarbeidere udviser mod, talent og godt skjøn paa at styre kurs, saa haaber jeg, at redaktøren vil finde, at stillingen er heldig til at begynde et opgjør med vor sags, ligesom alle fremskridts værste modstander, idet denne nu har stillet sig imellem det norske folk og to af dets største digtere. Den seir nemlig, som dette parti nu har vundet ved den nævnte storthingsbeslutning, der har bragt Bjørnson til at anse det som en æressag at frasige sig sin digtergage, denne seir er dyrekjøbt.

Dette partis førere kan sige som Pyrrhus: „En saadan seir til, — og det er forbi med mig!"

Heldigvis, dette parti arbeider selv paa at drage sløret fra det norske folks øine, saa at det kan se, hvor kristendommens aand er bedst repræsenteret, ialfald bliver det ved dets færd øiensynligt for alle, hvor den *ikke* er repræsenteret.

Boston den 29de august 1887.

Aasta Hansteen.

Dagbog.

Et par ord i diskussionen af *Kitty L. Kielland*. Nyt Tidsskrift, hefte 9, september 1887.

I *Dagbladet* for 13de oktbr. findes en for *Nyt Tidsskrift* skrevet kort redegjørelse for *Nylændes* forhold til ovennævnte artikel, foranlediget ved en notis af forfatterinden; vi henviser vore læsere til denne redegjørelse og vil her tage selve artiklene nærmere i øiesyn.

Skal vi i en kort sum bestemme indholdet af frk. Kiellands artikel, da maa det siges at være en anbefaling af ægteskabet og en advarsel til kvinderne om ikke at lade nogen udpræget interesse, nogen tanke paa selvstændighed og arbeide træde hindrende iveien for den ting at gifte sig. Udenfor ægteskabet kan man ifølge forfatterindens opfatning, hverken leve et liv i naturen, et levende liv eller et liv i kjærlighed.

Forf. tager sit udgangspunkt i Strindbergs udtalelse: „Mon der ikke blir et ægteskab mindre og en gammel jomfru mer for hver plads, som tages fra manden?" Forf. imødegaar hvad hun mener er uholdbart i Strindbergs ræsonnement, men mener dog, han har pegt paa en vis svaghed i emancipationstanken hos flere af dens forkjæmpere.

Det ser i det hele ud, som om frk. K's artikel er fremkommet, fordi hun synes at spore en hvis tør selvhjulpenhed i vor emancipationsretning. Forf. tror, „at der er mangen ung pige, som forhærder sig ind i arbeidet og med magt holder de følelser tilbage, som vilde fremme hendes menneskelige og naturlige udvikling" og synes at mene, at der i det hele begynder at vise sig en betænkelig ulyst til ægteskab blandt de arbeidende damer: „det er ikke saa sjeldent at

høre just dem, som har en bestemt interesse, udtale, at de aldrig vil gifte sig".

Skulde det være sandt, at saa mange unge piger forhærder sig ind i arbeide, at de ikke vil give menneskelige og naturlige følelser plads, saa kan jo en advarsel være betimelig, og er det saa, at vore emanciperede damer af nogensomhelst theoretisk pligtfølelse eller misforstaaet troskab mod emancipationsidéen sværger til cølibatet, saa de derigjennem kan komme til at krænke det, der er personligt liv i dem — saa er det jo heldigt, at andre, der ogsaa stiller sig venlig til kvindesagen, hævder ægteskabets fortrin i theoretisk almindelighed.

At i det hele det kjønslige og alt, hvad dermed staar i forbindelse, er en særdeles vigtig faktor i de allerfleste kvinders liv, er en sandhed, som forkjæmperne for kvindernes ret vist stadig bør holde sig for øie, og man bør være taknemmelig for dem, der med eftertryk minder om det.

Men naar forf. ved siden af at gjøre dette, *betingelsesløst* hævder ægteskabet som det det gjælder om for kvinderne, naar hun sætter selvhjulpenheden og selvstændigheden i anden række, saa maa vi protestere i vor sags navn. Thi det fundament, den skal bygge paa, er netop kvindernes selvstændighed.

Frk. K. stiler vist med sine ønsker i det store taget til samme maal som vi, men udgangspunktet viser sig at være meget forskjelligt. Betingelserne stilles helt omvendt. Forf. siger: først og fremst ægteskab for alle kvinder, kommer kvindernes selvstændighed i strid med dette, saa maa selvstændigheden opgives. „Selvhjulpenhed maa blive en lettere vei til ægteskab, eller den blir snarere et onde".

Vi siger: hvad vi først og fremst maa arbeide for er kvindernes selvstændighed, det er grundelementet i deres udvikling som mennesker, skulde dette komme til at hindre endel ægteskabers indgaaelse, saa kan det beklages, stanse vore bestræbelser kan det ikke. Om der blir en gammel jomfru eller en gammel frue mer eller mindre er os foreløbig ikke det afgjørende.

Til mændene siger samfundet: først maa I være selvstændige individer med evne til selverhverv, saa kan I stifte familie, paa dette grundlag skal I opdrages, det samme mener vi bør gjælde kvinderne. — Og naar vi stiller denne fordring mener vi at være i overensstemmelse med „naturen" for ikke at tale om kulturen.

Den, som har fulgt udviklingen i den store kulturbevægelse, vi kalder kvindeemancipationen vil se, at den — i det den er en opposition mod den lære, at kvinderne har sin raison d'être blot som gjennemgangsled for slægten — suger sin kraft af den stigende erkjendelse af, at kvinderne ligesom mændene i det menneskelige

samfund først og fremst faar betragtes som mennesker, fornuftvæsener, i anden række som kjønsvæsener.

Det er *evne* til selverhverv det gjælder. Det er den, som er grundlag for selvstændigheden. Om mand og hustru i deres fælles kamp for tilværelsen i mange tilfælde foretrækker den arbeidsdeling, at hustruen overfører denne sin evne udelukkende paa det huslige, saa opgives dermed ikke selvstændigheden. Idetmindste ikke naar der blir en retfærdig økonomisk ordning inden ægteskabet, og dette er netop en af de ting, som staar øverst paa vor sags program.

Forf. taler udelukkende om kvin*den* med paaberaabelse af natu*ren*. Den art og masse-behandling, som derigjennem blir kvinderne tildel, maa der protesteres imod, og det er atter i vor sags interesse, vi protesterer, thi dens fremgang beror for en væsentlig del paa erkjendelsen af individualiteternes ret til at være forskjellige. Mellem kvinde og kvinde indbyrdes er der allerede idag en saa overordentlig forskjel baade i natur og aand, at ethvert forsøg paa at bringe dem ind under en fælles ubevægelig norm er baade brutalt, og vi tror, eftersom individsudfoldelsen gaar videre for sig, vil vise sig at være et mere og mere unyttigt arbeide.

Denne schematiserende idealisme, for en underlig Rosinanterytter, viser den sig nu ikke at være ligeoverfor de virkelige forholde, naar forf. paa naturens vegne er bekymret for de kvinder, der staar saa selvstændige, at de frit kan følge sin *egen* natur.

Forresten har nu vel frk. K. taget de unge pigers udtalelse om, at de ikke vil gifte sig vel høitidelig. Det er vist ikke ment at være et aldeles ubetinget klosterløfte. Det vil vel ikke sige mer end omtrent som saa: Vi er optaget af vort arbeide, og vi finder tilfredsstillelse ved vort arbeide og i vor uafhængige stilling, og vi forener os neppe med en mand uden tvingende personlig tilbøielighed. Fortolket saa, — og det er vist en rimelig fortolkning — kan vi ikke indse andet, end at det røber meget sunde tendenser hos de arbeidende unge piger. Hvis saa blot de unge mænd var istand til at sige omtrent det samme: vi finder indtil videre glæde nok i vort arbeidsliv, og vi vil i kjønslig henseende ikke have noget med kvinder at gjøre, førend vi er blevet saa menneskelig udviklede, at vi forstaar i en kvinde at elske hele hendes person og ikke blot hendes art — nu saa vilde de allerfleste mennesker i vort samfund blive lykkeligere, end de er den dag idag.

Midt op i dagens diskussion, hvor kjønsdriften besynges som Nilen og havet, lyder den tør denne tale, det indrømmer vi saa gjerne. Men paa det bestemteste maa vi hævde, at henimod dette gaar fremskridtets vei. Skal den moralske følelse komme nogenlunde i høide med den intellektuelle erkjendelse, skal der overhovedet blive tale om

fortsat kulturudvikling i vort samfund, saa maa det bære henover mod denne retning: større selvstændighed for alle individer og større gjensidig personrespekt, især mand og kvinde imellem. Og vi tror, at ethvert fremskridt af vor sag skal hjælpe om end meget langsomt til denne omdannelsesproces. Og naar vi ønsker dette skal ske, saa er det ikke mindst, fordi vi tror, det vil bringe større sundhed paa det kjønslige omraade og langt større skjønhed og varme og langt dybere indhold i kjærlighedsforholdet mellem mand og kvinde end der findes under de uordnede og barbariske forholde, vi nu lever i.

Vi faar gjentage det: hvad det for os først og fremst gjælder er, at kvinderne kan faa staa saa uafhængig, at de ligesom mændene kan faa frihed til at vælge, hvilke veie de vil gaa. Og vælger saa endel at opgive ægteskabet — vi lever jo under saavidt sammensatte kulturforholde, at personlige følelsesgrunde, aandsværdier og en mængde forskjellige omstændigheder kan gjøre et saadant valg naturligt baade for mænd og kvinder — nu saa befatter vi os ikke med at være formyndere for deres lykke, og vi er langt fra at nære nogen frygt for, at de skal komme til at leve sit liv uden udvikingl.

„Det maa ikke glemmes“ siger fort., „at til den fulde udvikling af sine evner kommer bare den, der har faaet alt i sig udviklet“.

Det er greit, a er lig a. Men det menneske, som faar alt i sig udviklet er et ikke perfektibelt menneske. I en tænkt idealstat, hvor alt er harmoni, kan alle mennesker faa alt, det er der naturligvis ingenting iveien for. Men i denne ensidighedernes tilværelse gaar det ikke saa. Hvad der giver den rigeste personudvikling ægteskab eller ikke ægteskab, det er individuelt og beror paa omstændighederne. Hvis man vil lægge schemaerne lidt tilside og se sig rigtig godt om i livet, saa vil man se hvor forskjellig dette ter sig. Eftersom den overveiende majoritet af menneskene gifter sig og fremdeles kommer til at gifte sig — det sørger vist naturen for — saa var det godt, om man med bestemthed kunde paastaa, at forbindelse mellem mand og kvinde paa *de fleste* virkede udviklende og forædlende, og er det ikke saa, saa faar idetmindste alle gode bestræbelser gaa ud paa, at det engang maa blive saa, det er det, som skal give pessimismen dødsstødet. Men minoriteten har sin meget betydningsfulde plads i udviklingen. Blir der tale om en rigtig stærk, intellektuel videnskabelig virksomhed, saaledes som fremtiden vil kunne byde den ogsaa til kvinderne, saa er der maaske rimelighed for, at de kvinder vil komme længst, som ikke ofrer sin kraft paa at være mødre, og den mest udviklende følelse, den store sociale medfølelse, kan man maaske forudsætte faar større raaderum der, hvor de mere egoistiske familieinteresser ikke lægger beslag paa et menneskes sind.

Naar fort. siger, at der for den ugifte kvinde maa, ja bør

komme en ensomhed, som hun gjør ensbetydende med død og kjærlighedsløshed, saa er det som at høre en røst fra en tidligere generation. Saa theologisk talte godtfolk til de unge piger for en menneskealder siden, saa indskrænket betydning lagde de i begrebet kjærlighed. Nutildags er det sjeldent at høre slig tale. Selv inden den høikirkelige leir tager man det ikke saa strengt med Guds bestemmelse (frk. K. ved baade hvad Guds bestemmelse er, var og har været). Luthersk Ugeskrift, som ikke giver Strindberg stort efter i sin skræk for fremtidens amazoner m. m., synes dog at skimte lidt af den sandhed, at det er et menneskes persongehalt, som giver livet værdier. Det søger ud fra sit standpunkt at gjøre udvei, saa godt det kan. Det laver en gruppe med kjærlige tanter. Man erindre den overordentlig store gruppe tanter — og de mange honninggjemmer,

Luthersk ugeskrift lader nemlig ikke den praktiske side af sagen saa ud af sigte som forf. Det forstaar, at der i vort samfund f. ex. er en hel del flere kvinder end mænd i giftealderen, og at Gud derfor, hvis Gud vil, at alle kvinder skal blive gifte, ogsaa maa ville adskillige muhamedanske ægteskaber, og det forstaar, at klarer man ikke lidt tydelig for sig om, hvorledes disse ting skal arrangeres, saa blir det til den pure blasfemi at drage Gud med ind i diskussionen.

Forf. siger, at nu har vi hørt saa længe omkring os, hvor det er godt, at den unge pige faar et selvstændigt arbeide. Aa nei, ikke saa længe, ikke længere, end at det endnu kan lyde i hundrede aar, førend det er nødvendigt at slaa til lyd for en reaktion. Den tale skal vedblive at lyde, indtil den har omsat sig i handling. Endnu har det ikke frugtet saa meget, endnu har de, som har mest indflydelse i vort samfund, ikke forstaaet hvad det gjælder, og endnu udruster forældre sine døtre saa daarlig for livet, at de ofte maa stilles det grufulde valg, enten at sulte og forpines eller at gjøre sin kvindelige tiltrækning til en handelsvare.

Tilsidst minder forfatterinden om, at der er meget galt paa kvindernes side, og at de og deres uvidenhed om livet har en stor del af skylden for, at kløften er saa stor mellem mand og kvinde. Ja heri er vi enig med forf., helt ud. Men naar forf. taler om tørhed som affødt af agtværdighed hos kvinden af de høiere stænder, kan vi ikke gaa med. Vi kan ikke gaa med paa en opfatning, som sætter disse to begreber i saa nært slægtskab. Virkelig agtværdighed er en skjøn og saare sjelden vare, og baade damer og herrer kunde gjerne have lidt mere af den. Heller vil vi bestemme det saa, at der er endel farisæisme at spore hos kvinderne af de priviligerede klasser i deres forhold til kvinderne af folket, og det kan nok hænde,

at den megen tale om kvinderenhed kan medføre en fare og lede adskillige kvinder ind i den overordentlige vildfarelse, at der til renhed ikke hører andet end den negative og efter manges forholde høist letkjøbte dyd ikke at have gjort sig skyldig i visse grove udskeielser.

Adskillig ubevidst hykleri er der vist ogsaa, hos damerne, aandelig sløvhed, legemlig og aandelig forkrøbling, affødt af deres hjælpeløshed og afhængighed, en arv fra de tider, da de fruer Riis og Christensen, forf. omtaler, var unge piger og formaningen lød til dom: ægteskab á tout prix. At alt dette nok kan blive et langt synderegister paa kvindernes side i deres forhold til mænd er tydeligt nok.

Naar i det hele forholdet mellem mand og kvinde er saa lidet tilfredsstillende, som vor vakte erkjendelse paa begge sider nu finder det at være, saa er det greit nok, at begge parter faar regnes som medskyldige. Men at vi mener dette, maatte vel snart kunne ansees som selvsagt, saa det ikke altid skal blive nødvendigt at forudskikke den trivielle bemærkning om feil paa begge sider. De enkelte rent personlig farvede vidnesbyrd, som gaar til yderlighed, faar blot regnes som aktstykker i den store sag, de er ikke de mindst interessante og oplysende.

At det opgjør, som foregaar nu, skulde resultere i at fjerne kjønnene fra hinanden, er neppe troligt. Den, som heri ser en kamp mellem *manden* og *kvinden* paa hver sin side, tager nok feil. Vi har da ogsaa vidnesbyrd om, at netop hvor striden foregaar paa de dybeste følelsers omraade, der stiller kvinder og mænd sig sammen side om side mod sine fælles fiender.

Forskjélligt.

Foruden de i forrige hefte nævnte damer har ogsaa *Gudrun Broch* i 1887 taget real. ex. artium: karakter *godt*. Der er saaledes i alt 24 kvindelige studenter, hvoraf 20 realister og 4 latinere.

For almindelig stemmeret for mænd saavel som for kvinder har flertallet af amtsvenstremødet i Lyngdal, Lister og Mandals amt udtalt sig med 21 mod 16 stemmer. («Dagsposten»).

I den bekjendte strid i danske blade, foranlediget ved *Politikens* angreb paa frk. Grundtvig, deltager ogsaa C. Hostrup. I dansk *Morgenblad*

for fredag den 30te septbr. findes en „*Aaben udtalelse*“ fra ham, hvoraf vi hidsætter:

Dr. Georg Brandes har i sin artikel: Mit Mellemværende med *Bjørnstjerne Bjørnson*, der staar i „Politiken“ for igaar, skrevet saaledes om den strid, der nu i flere maaneder er ført mellem digteren og ham: „Bjørnson har villet striden, og offentligheden helder nu meget mod mit oprindelige ønske til den mening, at han gaar ud af den som en ringere mand, end han syntes, før den begyndte“. Jeg maa herved protestere mod disse to paastande, og først mod den sidste. Vi er grumme mange, som er Bjørnson hjertelig taknemlige for hans optræden i denne sag, der skede med al den kjækhed, varme, kraft og aabenhed, som vi elsker hos ham. Der er sagt om dam, at han har brugt altfor stærke ord, og jeg kan godt indrømme, at han har en tilbøielighed dertil og ogsaa ved denne leilighed nogle gange synes mig at have taget munden lidt fuld baade i sin ros og sin dadel, men hans overdrivelser i den sidste henseende har den mand, der har skrevet de to artikler: „Det ottende bud“ og „En sidste udluftning“ neppe nogen ret til at paatale. Bjørnson er ikke nogen fegter, han kjender ikke eller vil ikke bruge de finesser, som en øvet avis-polemiker har paa rede haand, og dette træder naturligvis stærkest frem overfor en modstander, hos hvem behændigheden er en hoved-egenskab.“ — — — — — —

Jeg kommer dernæst til hans første paastand, at det er Bjørnson som har „villet striden“. Er det ogsaa ret at sige det om den mand, der kommer en overfalden kvinde til hjælp? Dr. Brandes har med blindt rasori kastet sig over frk. Grundtvig, fordi hun gjennem overveielsen af sit kjøns stilling til de moderne sædelighedsspørgsmaal er kommen til et andet resultat end han. Jeg kan ikke tro andet, end at ethvert retsindigt menneske, som læser frk. Grundtvigs sjeldent besindige og aldeles ikke udæskende foredrag maa indrømme, hvad mening han saa selv har om sædelighedssagen, at Dr. Brandes' angreb paa hende er ligesaa uberettiget, som hans argumentation imod hende, er hul og søgt. Der var grund nok for Bjørnson til at tage fat, selv om dr. Brandes ikke havde været vittig med handsker og vanter. Thi det er doktoren, der angriber, ingen anden. Naar han haaner disse kulturdamer, som pukker paa „deres dyd“ fordi „prostitutionen tager af for dem“, saa er det dog nok angreb; ganske vist træffer det ikke, hverken frk. Grundtvig eller nogen anden af vore gode kvinder, men angreb maa det dog kaldes. — — — — —

Den dame, som vel ikke er den første her til lands, der har vovet at tale om sædelighedssagen, men som er den første, dr. G. Brandes, der altid taler om sit martyrium gjennem „Politiken“, har faaet gjort til grin i Tivoli, har derigjennem vundet agtelse og paaskjønnelse hos mange hæderlige mænd og kvinder i landet, saa hun nok overvinder denne nabmindelig raa behandling.

England. *Miss Augusta Francis Ramsay*, der er uddannet ved Girton College i Cambridge, har ved afslutningsprøven ved universitetet i Cambridge af alle kandidater faaet den bedste karakter i klassiske sprog. „Times", der i en speciel artikel lykønsker hende med det heldige resultat, fremhæver især, at mens de fleste af Miss Ramsay's konkurrenter har studeret disse sprog i 14 aar, har hun først begyndt at studere græsk i 1883, og det kun under veiledning af kvinder. Ogsaa i latin var hendes lærere kun kvinder.

Selv om man maa antage, at ualmindelige evner er en arvelod i Miss Ramsay's familie (hendes far, Sir James Ramsay vandt to præmier ved Oxford's universitet, og hendes onkel er for tiden professor i latin ved universitetet i Glasgow), saa tør man dog vist for en del tilskrive det heldige resultat den praktiske undervisningsmethode, hendes lærerinder har anvendt.

Rusland. *Universitet for damer.* En under forsæde af fyrst Wolkonski sammentraadt kommission har fattet den beslutning, at de nuværende „høiere kvindekurser", som findes i Rusland, skal fuldstændig ophæves. I deres sted skal oprettes et universitet for damer, bestaaende af et historisk-filologisk og et naturvidenskabelig-mathematisk fakultet; ligeledes skal de „medicinske kurser" erstattes ved et specielt „institut". Undervisningsplanen vil blive den samme som ved universiteter for mænd, ligesaa betingelserne for optagelse. De damer, der vil blive immatrikulerede som studenter, maa altsaa blandt andet ogsaa aflægge examen i græsk og latin, saaledes som der nu fordres ved afgangsexamen fra de „klassiske" gymnasier.

(Efter »Neue Bahnen«).

Amerika. Et meget interessant experiment til belysning af læren om kvindens fysiologiske eiendommeligheder fortælles i *Science* for 5te aug:

Siden 1744 er det blevet fastslaaet, at der er en udpræget forskjel paa de to kjøn i henseende til aandedrætsmekanismen. Men en doktor Mays fra Philadelphia har gjennem en række af nøiagtige experimenter paa 82 indianerpiger paavist denne theoris uholdbarhed og aabnet plads for den antagelse, at kvindernes eiendommelige maade at aande paa er blevet udviklet gennem klædedragtens pres paa underlivet. De indianerpiger, som var af ren race, aandede netop paa samme maade som mænd, større og mindre afvigelser viste sig hos dem, som var af blandet blod. „Saadanne resultater er vel skikket til at rokke tilliden til den methode som paa dogmatisk vis bestemmer alle de iagttagne kjønseiendommeligheder som uforanderlige fysiologiske love", skrives i „New York Nation".

(»The Womans Journal«.)

De forenede stater har nu en kvindelig lods i mrs. Loite Daniels. Hun har bestaaet stats-examen med udmærkelse og gjør tjeneste paa Champlain-søen, beliggende mellem New-York, Vermont og Kanada.

Af de 2000 landeiendomme i staten Jowa bestyres over halvdelen næsten udelukkende af kvinder. Det samme forhold finder ogsaa sted i Kalifornien og i Arragon.

Under titelen: Et livs lærdomme skrives i et amerikansk blad: „For de kvinder, som vil frem i verden, gjælder det nutildags, at de er grundig og fuldstændig inde i én ting. Det kan være det samme, hvad arbeide de vælger: jorddyrkning, haandværk, industrielle forretninger handel, husligt arbeide, literært arbeide, er de ordentlig inde i én ting vil det gaa dem godt, hvis ikke vil de, hvor ypperlige evner de end kan have, ikke kunne sikre sig økonomisk uafhængighed. Amatør arbeide paa forskjellige kanter duer ikke, naar man vil tjene penge, og dilletanter blir mindre og mindre i kurs.

Jeg har, opdraget efter det gamle system, selv gjort bitre erfaringer og betalt dyre lærepenge, og jeg vil gjerne lægge de unge piger i dette, de fenomenale foretagenders land, den sandhed for alvor paa hjerte, at det er den grundige uddannelse i ét arbeide, som aabner døren til økonomisk velvære. Nu som før er det skildpadden, som vinder paa haren, men nu er veiene til held i livet aabnede i hundrede saamange retninger som for 20 aar siden. Vil man vinde frem, maa man gjøre sig det klart, hvor den vei, man vælger, fører hen, og hvilke vanskeligheder man vil møde paa den. Saa gjælder det at gaa støt og uafladelig frem i samme retning. Den kvinde, som først har den grundige kundskab og dernæst udholdenhed, kan naa sit maal, hvad hun saa vælger. Uden dette vil hun ikke komme langt, hvis hun flakker raadvild om paa veiene, vil hun falde i røveres eller i barmhjertighedens hænder.

Den unitariske præst miss Marion Murdock er den første kvinde, som er bleven doktor i theologi i Amerika. Hun har gjennemgaaet den theologiske høiskole i Meadville. Hun er en meget anseet prædikant.

Siden mrs. Antoinette Brown Blackwell og Celia Burleigh banede vei for sit kjøn paa dette felt øges stadig antallet af kvindelige præster. Især er de tilstødende distrikter i Jowa, Dakota og Minnesota et virkefelt for kvindelige unitariske prester. De er i høi grad afholdte og anseede inden sine menigheder.

Cirkulæret med indbydelse til den internationale kvindekongres i Washington, som omsendes til de forskjellige kvindeforeninger, hidsættes her i oversættelse:

„De indbydes herved til at sende . . . . delegerede til den internationale kvindekongres, som vil blive afholdt i Washington D. C. under kvindestemmeretsforeningens auspicier fra 25de marts til 1ste april 1888 inclusive.

Kongressens formaal og almindelige karakter vil blive nøiere betegnet i den medfølgende adresse.

For at detaljerne i programmet kan blive fastslaaet forholdsvis tidlig, anmodes De om at indsende til den korresponderende sekretær af National Woman Suffrage Association (N. W. S. A.) inden 15de nov. 1887 navne med adresser paa de delegerede, som vælges til at repræsentere deres association.

Der vil blive sørget for frit ophold for deres delegerede under mødet.

Paa kommitéens vegne

Rachel G. Foster,

Korresponderende sekretær i N. W. S. A.

Den medfølgende adresse lyder saa:

Den internationale kvindekongress.

Den første almindelige fordring paa lige rettigheder for kvinder som for mænd paa opdragelsens og det politiske og sociale livs omraade fremkom paa en konvention holdt i Seneca Falls, New York, (U. S. A.) i aaret 1848.

For at høitideligholde 40aarsdagen for denne begivenhed, vil en international kvindekongress blive sammenkaldt under N. W. S. A.'s auspicier i Albany's Opera House, Washington, D. C. Marts 25 1888.

Det er vanskeligt at overvurdere et saadant mødes vidtrækkende indflydelse. En udvexling af meninger om de store spørgsmaal, som nu bevæger verden, vil vække kvinderne til nye tanker, vil øge deres frihedskjærlighed og vil give dem en bestemt følelse af nødvendigheden af sammenslutning.

Hvormeget end de forskjellige nationers religioner, love og skikke adskiller sig fra hinanden, saa enes de alle i ét punkt, nemlig mandens overherredømme i staten, i kirken og i hjemmet. I et internationalt møde kan kvinderne haabe at udfinde nye og mere virksomme midler til at sikre sig den lighed og retfærdighed, som de saa længe og alvorlig har søgt. Et saadant møde vil gjøre den sandhed indlysende for mange, at kvindernes stilling i ét land paavirker deres stilling i alle land. Der er blevet talt meget om et almindeligt broderskab, men endnu inderligere og

mere bindende bør under de nuværende tilstande et almindeligt søsterskab være.

De kvinder, som er kommet til erkjendelse af, at der er et misforhold mellem deres arbeide og deres løn, deres pligter og rettigheder vil være enige i, at det er deres politiske magtesløshed, som undertrykker dem. Alle de, som har været virksomme i store filantropiske foretagender, kommer tidligere eller senere til den overbevisning, at saa længe som kvinderne ikke har de samme politiske rettigheder som mænd, saa længe vil deres udtalelser om offentlige spørgsmaal have ringe vægt.

Det er imidlertid ikke meningen, at diskussionerne i den internationale kongres blot skal indskrænkes til spørgsmaal, som angaar kvindernes politiske rettigheder. Indbydelse med opfordring til at sende delegerede vil udgaa til repræsentative organisationer for de forskjellige grene af kvinders virksomhed. Literære klubber, kunstnerforeninger, afholdsforeninger, arbeidsligaer, barmhjertigheds-, missions-, freds- og sædelighedsselskaber, pædagogiske og industrielle associationer vil saaledes bydes samme leilighed som stemmeretsforeningerne til at blive repræsenteret i hvad man maa antage vil blive den største forening af fremragende kvinder, som nogensinde har været samlet.

Kongressen vil vare i otte dage, og dens 16 offentlige sektioner vil yde rigelig anledning til at fremstille de forskjellige faser af kvinders arbeide og fremskridt i alle retninger og fra alle kanter af verden i de sidste 40 aar. Vi vil haabe, at alle venner af kvindernes sag vil støtte dette foretagende.

May Wright Sewall, arbeidskomitéens formand.
Elisabeth Cady Stanton, præsident.
Ellen H. Sheldon, sekretær.
Susan B. Anthony, første vicepræsident.
Jane H. Spofford, kasserer.
Mathilda Joslyn Gage, anden visepræsident.
Rachel G. Foster, korresponderende sekretær.

Juni 1. 1887.

Det forholder sig ikke saa, som i enkelte af vore aviser berettet, at den hele bestyrelse for *Norsk kvindesagsforening* er indbudt til kongressen, heller ikke har *N. K. F.* faaet opfordring til at sende delegerede. Derimod har endel norske damer faaet speciel indbydelse til at overvære mødet. De vil nyde de samme fordele som de delegerede.

Indhold: Respekt for husmoderens arbeide (af —a). Alexander Kielland og Bjørnstjerne Bjørnson (af Aasta Hansteen). Dagbog (Red.). Forskjelligt.

Redigeret **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 1ste november 1887.	No. 21.

Om kvindelige læger.

Ogsaa vi er nu naaede dertil, at kvindelige studenter begynder at studere medicin, og inden aarhundredets udgang har sandsynligvis de første kvindelige læger skabt sig en virksomhed i vort land. Nogle bemærkninger om denne sags betydning, dens nytte og dens farer, dens indførelse i vort praktiske liv og dens fremtidsudsigter antages derfor at have nogen interesse for dette tidsskrifts læsere.

Om kvinders ret til at studere medicin og øve praktisk lægevirksomhed er det nu ikke længere nødvendigt at tale. En række erfaringer har allerede vist, at kvinder baade kan fyldestgjøre fordringerne til en læges udøvelse af sit kald, og at de egner sig for videnskabelige undersøgelser og forfattervirksomhed. At oprette egne undervisningsanstalter for kvinders oplærelse i lægekunsten har ogsaa vist sig unødvendigt; ja saadanne anstalter er maaske ikke alene unødvendige, men ogsaa skadelige, fordi de let i det store publikums øine vil ansees som liggende en grad lavere. Det alvor, som studiet kræver, vil, saa sandt undervisningen sker paa den rette maade, uden videre forhindre, at blufærdigheden føler sig krænket. For de mandlige studerende vil tilstedeværelsen af kvindelige kolleger være et til sine tider gavnligt korrektur, hvis forædlende indflydelse neppe kan vurderes for høit. For kvindelige patienter vil nærværelsen af kvinder blandt tilhørerne ganske vist mangen en gang kunne blive til trøst i de ikke altid lette timer, naar deres sygdomstilstand og legemsbeskaffenhed gjøres til gjenstand for omtale og diskussion blandt en lyttende skare. — Den praktiske ordning af samværet mellem kvinder og mænd ved undervisningen falder, naar sagen blot tages ganske ligefremt og naturligt, af sig selv. Jeg har i en længere række af aar gjentagne gange havt anledning til i udlandet at se kvinder deltage i det medicinske studium; jeg har i tidligere aar seet utækkelige forsøg

paa kurmageri fra lærere og medstuderende; jeg har seet vanskelighederne og ubehagelighederne, som heraf fremgik for alvorlige kvinder, ligesaa vel som exempler paa stødende dristighed i fremtræden som følge af sligt misforstaaet „galanteri". Men jeg har ogsaa seet dette stadium forsvundet som en børnesygdom og efterfulgt af en naturlig tingenes tilstand, hvor mænd og kvinder mødes i forelæsningssalene og paa hospitalerne, ledede af fælles interesser i frit og utvungent samvær. At vore hjemlige forhold for tiden temmelig umiddelbart vil medføre en saadan grei ordning, er min tro og mit haab.

Uddannelsen af kvinder til læger har selvfølgelig betydning baade for det lægesøgende publikum, for de kvinder, der vil vælge lægevirksomhed som sit kald, og for landets mandlige lægestand.

Man maa fra begyndelsen af være forberedt paa, at der blandt de mandlige medicinske studerende saavel som blandt landets læger vil være en hel del, som i kvindelige læger blot ser konkurrenter i kampen for tilværelsen. En saadan betragtningsmaade er selvfølgelig ensidig, men paa den anden side kan det ikke nægtes, at der er noget berettiget i den. Det er heller ikke umuligt, at den for en tid kunde komme til at medføre altfor megen berettigelse, dersom paa en gang et større antal kvinder vilde kaste sig over det medicinske studium i det haab her at finde en lønnende virkekreds for sine evner. Det ligger dog nærmere at tro, at saa ikke vil blive tilfælde, og dersom adgangen for kvinder til at blive læger benyttes med den rette moderation, er det saa langt fra, at herved vil gjøres nogen skade, at man tvertimod tør vente adskillig gavn af en saadan ny tingenes tilstand. Der er ganske vist dem, som mener, at vort land allerede nu har altfor mange læger og end mere med frygt ser det stærkt tiltagende antal af medicinske studerende. Det kan vel ikke nægtes, at der i forhold til vor befolkning nu er en altfor talrig skare, der har slaaet ind paa det langvarige, vanskelige og kostbare medicinske studium, ligesom en stor del af lægerne ingenlunde opnaar materielle fordele, der svarer til berettigede krav. Vi staar allerede nu over for begyndelsen til et medicinsk proletariat. Denne omstændighed udgjør imidlertid kun en del af den almindelige iagttagelse, at universitetsstudier for tiden vælges af et altfor stort antal unge mennesker uden tilstrækkeligt hensyn til, om de virkelig er skikkede hertil. Det gjælder i høi grad det medicinske studium, at det ikke bør vælges i mangel af noget andet; det udkræver baade en vis legemlig kraft og udholdenhed og en aandens skarphed, energi og elasticitet, som slet ikke saa ofte findes forenet med de øvrige humane egenskaber, der skal til for at blive en dygtig læge. Derfor ser man ogsaa altfor mange, som hangler sig igjennem til en examen uden at egne sig synderlig for sin kommende virksomhed. Dersom det tør

haabes, at af kvinder kun de, der føler et stærkt kald og besidder en overlegen dygtighed, slaar ind paa studiet af lægevidenskaben, vil den konkurrance, som herved opstaar, blot være gavnlig, idet den lidt efter lidt vil hindre mandlige middelmaadigheder fra at vælge en løbebane, der byder dem ringe fremtidsudsigter.

Som det paa alle andre omraader sees, at fællesskabet i interesser og virksomhed blandt mænd og kvinder ofte leder til ægteskabsforbindelser, saaledes er det ogsaa sandsynligt, at fremtiden vil blive vidne til en del ægteskaber mellem mandlige og kvindelige læger. Fra udlandet kjendes allerede exempler herpaa, og fra vore hjemlige forhold har vi jo flere tilfælde af ægteskaber mellem læger og diakonisser eller sygepleiersker. Det vil let indsees, at saadanne ægteskaber, naar de forøvrigt har den rette grundvold, vil kunne være af stort værd. Hvor mangen læge forsumper ikke i vort land paa grund af isolation, af mangel paa kollegial omgang, paa tankeudvexling, paa aandelig friktion! Hvilken mageløs „medhjælp“ vilde ikke da en hustru med lignende uddannelse og lignende interesser være! Ofte indskrænkes den ensomt boende læges virkeevne, fordi han ikke kan skaffe sig fornøden assistance; mangen en syg lider eller gaar maaske til grunde, fordi enkeltmand ikke er i stand til at yde fuld hjælp, eller hjælpen maa søges langt borte og bliver langt kostbarere. Vor landbefolkning har allerede fra før af tro paa, at en doktorfrue skjønner sig en del paa sygebehandling, saa det vil neppe i vore bygder føles fremmed eller stødende, naar en læges hustru øver praxis paa grundlag af samme studium og examen som manden. En arbeidets deling vil under de anstrængende forhold, hvorunder mange af vore landslæger virker, kunne yde en lettelse, der nu mangen gang baade savnes og tiltrænges.

Hvorledes ellers publikum vil stille sig overfor kvindelige læger, lader sig naturligvis ikke paa forhaand med bestemthed beregne, men der er vel ikke grund til at tvivle paa, at man paa forskjellige hold fra først af vil stille sig høist forskjelligt. Der vil jo reise sig mange praktiske spørgsmaal, som ikke udeu videre lader sig ordne ad spekulativ vei, men som lidt efter lidt vil finde sin praktiske løsning.

Egner kvinder sig til at være huslæge? Selvfølgelig vil der kunne reises mange og tildels berettigede indvendinger mod, at kvinder er skikkede for en saadan stilling. Deres ringere kraft og udholdenhed vil forbyde dem en saa anstrengende virksomhed; man vil genere sig for at kalde dem i utide, om nætterne; husfædrene og de voxne sønner vil ikke benytte lægehjælp uden af deres eget kjøn o. s. v. o. s. v. Saadanne indvendinger maa ganske vist indrømmes betydning og vil utvivlsomt, ialfald i en længere fremtid, hindre kvindelige læger fra i noget større antal at kunne finde anvendelse

i huslægepraxis. Men enkeltvis, er der paa den anden side grund til at tro, vil kvinder ogsaa kunne finde plads paa dette omraade. Der gives ikke saa faa tilfælde, hvor husstanden blot bestaar af kvinder, enker med døtre, ugifte damer, kvindepensionater for voxne og børn; her er intet til hinder for, at en kvindelig læge knyttes fast til huset. Naar vi kommer saa langt, at skolerne har sine faste læger, vil pigeskolerne med stor fordel kunne benytte kvinder med medicinisk uddannelse til inspektriser. — Det kan ogsaa godt tænkes, at en husfader for sin hustru, sine døtre og mindreaarige sønner vil foretrække en kvinde som huslæge og for sit personlige vedkommende i tilfælde benytte anden hjælp. Ja, det vil vistnok ogsaa kunne forekomme, at mænd benytter lægehjælp af en kvinde, dersom denne ved sin personlighed er fremragende eller tillidindgydende.

Ubetinget bedre vil kvinder egne sig til at virke som specialister, hvis arbeide er mindre bindende og anstrengende og bedre tillader at tage hensyn til egne kræfter og egen helbredstilstand. Sandsynligvis vil det ogsaa hos os vise sig, som det er gaaet andetsteds, at kvinderne vælger en eller anden gren af lægekunsten som sit kald. Og her staar vi ligeoverfor den største fare, der kan bringe den gode sag ind i et falsk spor, idet nemlig fristelsen til at vælge fødselshjelp og de saakaldte fruentimmersygdomme som specialitet ligger meget nær. Publikum vil bidrage sit til at lokke ind paa denne vei; en naturlig og berettiget bluf ærdighed vil fremholde behageligheden af at kunne søge bistand hos en af sit eget kjøn. Det kan derfor neppe være tvivl om, at kvindelige læger, ialfald til en tid, vil kunne erhverve sig en god stilling paa de nævnte omraader, Alligevel tør et advarende ord her være paa sin rette plads. Dersom kvinder i større antal optræder som specialister i fødsselshjælp, vil de meget let blandt publikum komme til at betragtes som en finere slags jordemødre. Der vil snart kunne stilles krav til dem, som ikke er forenelige med den værdighed, der tilkommer lægen; der er da ikke noget langt skridt til, at tilliden til dem under alvorligere forhold tabes, og de vil udsættes for krænkelser og skuffelser af mangehaande slags. Ligesaa misligt vilde jeg anse det for at være, om en flerhed af kvindelige læger vilde anse sig særlig skikkede til at optræde som „kvindelæger“. Der hersker allerede i forveien en høist uheldig tilbøielighed hos kvinder i alle samfundsklasser til at tro, at enhver sygdom hos en kvinde er en „kvindesygdom“, det vil sige staar i forbindelse med hendes kjøn. Som følge heraf har kvindelægernes mængde tiltaget i altfor stor maalestok, og den specialistiske virksomhed paa dette omraade har antaget uberettigede dimensioner. At disse forhold let vil forværres endnu mere, dersom de fleste kvindelige læger kaster sig ind paa dette felt, er klart. Tanken at lide

af en kjønssygdom og iveren for at faa dette undersøgt og behandlet vil udbrede sig lettere og videre, naar man kan henvende sig om raad og bistand hos kvinder. Men man maa ikke tro, at en unødig undersøgelse og behandling af kjønsorganerne er en ligegyldig ting, fordi lægen er kvinde. Det være langt fra mig at opmuntre til en falsk blufærdighed, som godt kan træffes og gjøre sig gjældende paa dette omraade; ovenfor virkelig sygdom ophører undseelsens ret. Men paa den anden side er det min bestemte mening, at jo mindre tanken fæster sig ved det kjønslige, desto heldigere er det for individet. Nervesystemet ødelægges meget let ved en stadig opmærksomhed paa dette punkt, og den demoraliserende indflydelse heraf kan neppe regnes for høit.

Ligesaameget som jeg haaber, fremtiden vil bringe os dygtige kvindelige specialister i fødselshjelp og fruentimmersygdomme, ligesaa stor rædsel har jeg for, at vi skal oversvømmes af kvindelige kvindelæger. Den omstændighed, at man er kvinde, er paa langt nær ikke tilstrækkelig til at gjøre vedkommende skikket til at være en ret kvindelæge. Der udfordres overfor de mange vanskelige og delikate forhold, som her kommer i betragtning, ikke blot dygtighed, men ogsaa en passende personlighed, et fint psykologisk blik og en aldrig svigtende takt. Kun hvor de nødvendige egenskaber forefindes, bør den kvindelige læge slaa ind paa den omhandlede specialitet, og er hun i besiddelse af disse egenskaber, da har hun i virkeligheden i sit kjøn et fortrin fremfor manden. I modsat fald har hun ingen forret og neppe heller udsigt til uden skade paa sit eget jeg at optage konkurransen mod en bedre skikket mandlig læge.

Der er saa meget mindre grund til, at kvinder hovedsagelig skulde se sin opgave i de ovenomtalte retninger, som der uden al tvivl er mange andre omraader, paa hvilke de lige saa godt som mænd kan bryde sig en bane. Børnesygdomme, øien-, øre-, hals- og nervesygdomme, elektricitet og massage vil ligesom ogsaa andre specielle grene af lægevidenskaben med nytte kunne dyrkes af kvinder; overalt hvor en let haand, samvittighedsfuld nøiagtighed og utrættelig taalmodighed udfordres, har kvinder meget ofte de bedste udsigter til heldig virksomhed.

Der er endnu et punkt, hvor kvindelige læger i fremtiden efter mine tanker har en betydningsfuld opgave. Det er nemlig som lærere for de opvoxende slægter. Den opfatning, at ikke blot kjendskab til den omgivende natur, men ogsaa kjendskab til ens eget legeme bør være et nødvendigt led i ethvert menneskes kundskabsforraad, har efterhaanden vundet flere og flere tilhængere; sundhedslære vil ganske vist engang blive skolefag, og den nytte, indsigtsfulde kvinder her kan udrette gjennem undervisning, den indflydelse, de kan øve i vide kredse, tør være uberegnelig. Kanske ogsaa sædeligheds-

sagen her vil finde sin virksomste støtte, bedre end baade opbyggelser, politi og massemøder; simpel og ligefrem oplysning er et middel, som det endnu staar tilbage at forsøge; de midler, samfundet hidtil har prøvet til sædelighedens fremme, skal just ikke rose sig af sine resultater. Skulde ikke bibringelse af nøgtern kundskab føre os ind paa bedre veie?

Et spørgsmaal, som ligger nær at opkaste, er, hvorvidt en kvindelig læge, naar hun gifter sig med en mand i en anden livsstilling, maa opgive sin virksomhed. Som bekjendt har emnet været gjort til gjenstand for et lystspil, men dette har neppe ydet noget virkeligt bidrag til besvarelsen. Efter min opfatning maa, ligesaa godt som en kunstnerinde eller en forretningsdrivende kvinde kan fortsætte sin gjerning, selv om hun faar hjem og børn, ogsaa en specialistisk lægevirksomhed kunne fortsættes under lignende omstændigheder. Fremtiden vil ganske vist tillade en ordning i saa henseende. Skulde kvinden i tilfælde af giftermaal maatte opgive selvstændig virksomhed, saa vilde enhver opdragelse og udvikling til livsgjerning uden for hjemmet savne berettigelse. At ofre tid og penge i en aarrække paa at erhverve en vis sum kundskaber er at nedlægge en kapital i et foretagende, som skal bære renter, bruges kundskaberne ikke, er kapitalen bortkastet, og et saadant sløseri vilde meget snart bevirke en standsning i faguddannelse for kvinder.

Forsaavidt det, efter hvad jeg i de foranstaaende blade har udviklet, lader sig gjøre at udtale nogen formening om fremtidsudsigterne for kvindelige læger i vort land, staar sagen for mig saaledes, at noget stort antal kvinder neppe foreløbig kan finde plads, men derimod vil et begrændset mindretal uden tvivl baade være landet til nytte og selv kunne finde en tilfredsstillende og lønnende virksomhed. Uden at være i besiddelse af et kraftigt legeme, gode evner og udpræget lyst bør ingen kvinde begynde at studere medicin.

Dr. E. Bull.

Elisabeth Cady Stanton.

Elisabeth Cady Stanton staar som president for den forening, som i disse dage sender indbydelse rundt til alle jordens civiliserede lande for at samle kvinder til det internationale møde i Washington. Hun var en af de fire kvinder som i marts 1848 i Seneca Falls New York sammenkaldte den første kvinderettigheds-convention, der forbausede den hele civiliserede verden med sine fordringers dristighed. Siden den tid har hun altid staaet som en af de mest fremragende ledere for kvindebevægelsen, som en utrættelig, aldrig svigtende, modig og begavet forkjæmper for sin sag. Jeg har derfor ment, at det vil være af interesse for *Nylændes* læsere at faa endel oplysninger om hendes liv og udvikling*).

Hun er født den 12te november 1816 i Johnstown New York. Hendes far var dommer Daniel Cady, hendes mor Margarethe født Livingstone. Om sine forældre siger hun**): „Min mor var meget uafhængig og selvstændig, koldblodig i fare, kjendte ikke frygt, hun havde tilbøielighed til at føre vel strengt regimente i sit hus, men min far mildnede det for os børn, han var blød og øm som den fineste kvinde. Han var ved siden deraf et ideal af en dommer nøgtern, taus, god og retfærdig".

Det ser ud, som om Elisabeth Cady Stanton er en af dem, som harmen over uretten ligger i blodet, som ikke behøver nogen senere begivenhed i livet for at vækkes, som tidsstrømmen, naar den kommer, finder beredt og moden. Hun er af dem, som ikke kan svige sin sag, thi hun har ikke optaget den udenifra som en færdig doktrin og theori, den er en del af hende selv, for hende er idé og personligt liv ét.

Hun har spekuleret meget over uretten og alt det vrange og onde i livet, men hun er ikke amerikaner for ingen ting. Hendes grublerier har ikke tæret ind paa handling, sundhed og vilje. Hamlet trives nok ikke i Amerikas luft. Det ser idetmindste ud, som om hverken aandsaristokratiske tilbøieligheder eller ængstelig selvundersøgelse, hverken tungsind, skepsis eller menneskeforagt lægger

---

*) *History of women suffrage.* America, samt: *Algemeiner frauenkalender für 1886* er benyttet ved udarbeidelsen.

**) Alt det citerede er givet i sammendrag.

sig iveien for de amerikanske kvinder, som arbeider paa at omstøbe samfundet. De plages ikke af de altfor dybe drømme.

Hun levede et kjækt og friskt barndomsliv i landlige omgivelser, hun var meget klog, spørgende og uafhængig og vilde gjerne gaa ordentlig tilbunds i tingene. At kvinderne var de mest lidende i samfundet, fik hun tidlig øie for. „Der kom“, siger hun, „ofte til min far kvinder, som klagede over forurettelser. Jeg syntes, det var galt, naar han ikke kunde hjælpe og trøste dem. Engang da jeg plagede ham med dette, tog min far en stor bog ud af sin hylde og forsøgte at forklare mig, at noget, som hed lov, forbød ham at tage sig af dem. Saa begyndte jeg at føle stort raseri mod disse love, som gjorde saa mange mennesker ulykkelige. Jeg tog og vilde ødelægge min fars bøger, for jeg troede, at begyndelse og ende paa al lovgivning var i hans bibliothek. Men min far søgte at forklare mig, at slette og uretfærdige love maatte ødelægges paa en ganske anden maade. Saasnart jeg blev gammel nok til at forstaa, paa hvad maade dette kunde gaa for sig, svor jeg, at jeg engang vilde forandre disse afskyelige love, og jeg har holdt ord“.

Hun fortæller videre om sin barndom: „Jeg var omtrent 10 aar gammel, da min eneste bror kom hjem fra Union College, hvor han havde endt sit studium med udmerkelse. Kort tid efter døde han. Han var min fars stolthed og glæde. Det var let at se, at skjønt far holdt af os alle, saa indtog dog hans eneste søn en større plads i hans hjerte og hans fremtidsplaner end alle vi fem døtre tilsammen. Jeg husker endnu, hvorledes jeg gik gjennem den lange forhal og kom ind i det værelse, hvor min brors lig laa og saa min far sidde bleg og ubevægelig i lænestolen og stirre frem for sig. Han lagde slet ikke merke til mig. Men jeg gik hen og klatrede op paa hans skjød. Mekanisk lagde han sin arm omkring mig, og jeg lagde mit hoved ind til hans bryst, og saaledes blev vi siddende lange tider i den dybeste taushed. Pludselig sukkede han dybt, saa mig ind i ansigtet og sagde: „Jeg skulde ønske, du var en gut“. „Saa vil jeg bli en gut“, sagde jeg, „og gjøre alt det, som min bror gjorde“.

Hele dagen og langt ind i natten tænkte jeg over, hvorledes dette problem skulde løses. Jeg troede, at hovedsagen var at lære meget og at være modig, alle gutter var vel flinke og kjække, tænkte jeg. Jeg besluttede derfor at lære græsk og lære at ride. Efter at jeg havde fattet min beslutning sovnede jeg, og strax om morgenen gik jeg afsted for at udføre den. Jeg skyndte mig hen til vor præst, en skots presbyteriansk geistlig, Simon Hosak. Han gik som han pleiede og stelte i sin have. „Doktor“, sagde jeg, „vil de lære mig græsk“. „Ja, gjerne“, svarede han. „Kan de strax give mig en time?“ „Det er der ingenting iveien for, kom ind i mit kontor, saa skal vi begynde“.

Den gamle mand havde ingen børn og holdt meget af mig, han var min fortrolige, hvem jeg meddelte alle mine planer og tanker. For ham klagede jeg min sorg over den opdagelse, jeg havde gjort, at en pige gjaldt mindre og ansaaes for at staa lavere paa skabningens stige end en gut, og han trøstede mig og roste mig, fordi jeg havde det faste forsæt at vise verden, at det ikke var saa. Hans gamle græske grammatik blev strax taget frem, og allerede før frokost havde jeg lært en del græske regler.

Saa kom begravelseshøitidelighederne. De gjorde et stærkt indtryk paa mit sind. Jeg gik hver dag med min far til min brors grav, og jeg begyndte at gruble stærkt over døden og det ubekjendte. Men min græsk glemte jeg ikke, jeg læste flittig hos min gamle lærer, og jeg drev saa ivrig paa med ridning, at jeg snart kunde sætte over baade grøfter og hækker. Jeg arbeidede og stræbede med det maal for øie, at min far en dag skulde sige til mig: „Jeg ser nu, at en pige duer lige saa meget som en gut". Men aldrig sagde han det. Da min lærer engang var hos os en aften, hviskede jeg til ham, at han maatte fortælle min far, hvor gode fremskridt jeg havde gjort. Det gjorde han strax og roste mig meget. Min far gik med lange skridt op og ned i værelset, sukkede dybt og sagde: „Hun skulde været en gut". Jeg kastede mig til min lærers bryst og græd af vrede.

Flere aar efter da jeg fra Johnstown skole, hvor jeg med gutterne havde deltaget i mathematik- og græskundervisningen, kom hjem efter at have erhvervet mig den for græsk udsatte præmie og gik ind til min far og fortalte om mine triumfer, tog han mig i sine arme, kyssede mig paa panden, men igjen fik jeg høre: „Gid du bare var en gut". Havde jeg ikke havt min gamle lærer til at trøste mig, ved jeg ikke, hvorledes det skulde gaaet mig. Aldrig kan jeg være taknemmelig nok for, at jeg havde en saadan ven i min barndom.

Da jeg var 15 aar gammel, døde han. Kort tid før han døde, medens jeg en dag sad ved hans sygeseng tog han min haand og sagde: „Kjære barn, din mission er at reformere verden. Gid alle gode engle vil indgive dig de tanker, som kan hjælpe dig til at fuldbringe dette værk. Lov mig blot én ting. Sig altid, hvad du tænker, thi dine tanker er indgivet dig, for at du skal aabenbare dem og ikke for at du skal skjule dem, og naar du blir dig selv tro og giver andre, hvad du selv ser og ved, saa vil Gud oplyse din sjæl mer og mer".

Elisabeth skulde nu afslutte sin skolegang i Johnstown og tog sin examen med udmerkelse. Men nu fik hun igjen føle, hvad det vilde sige at være pige. Hun fik ikke lov at følge med gutterne til *Union*

College for at at fortsætte sine studier. Det havde aldrig faldt hende ind, at al høiere undervisning blot var forbeholdt det ene kjøn. Hun blev af sine forældre sendt til et pigepensionat, hvor hun tilbragte de to sørgeligste aar af sit liv. Hvis der er noget paa jorden, jeg ber Gud bevare mine døtre for, siger hun senere, saa er det et saadant pigepensionat. De havde en religionslærer, som talte saa uafladelig og forfærdelig til dem om djævel og helvede, saa den stakkers unge pige ikke fik fred i sin sjæl hverken nat eller dag, hun blev saa forfulgt af visioner, at hun tilsidst kastede bøgerne og flygtede hjem, men endnu varede det mange maaneder, førend hendes sind kom i ligevægt igjen. Hun levede nu syv aar i sit hjem og delte som før sin tid mellem studier og ridning. Om dagen jog hun afsted over høie og marker, og udover natten studerede hun juridiske verker. Det var hendes fars ønske, at hun skulde drive paa med dette studium, det satte hende istand til at underholde de mange lærde jurister, der kom som gjæster til hans hus. Saaledes lærte hun sit lands love grundig at kjende, hvad der gjorde hende dygtig til senere at opfylde sin mission.

I aar 1839 ægtede Elisabeth Henry B. Stanton en begavet, og ivrig antislaveri-apostel, med ham reiste hun i 1840 til London, hvorhen han blev sendt som delegeret til verdens anti-slaveri-konventionen. Her i London 1840 lagdes de første planer til det store felttog for kvindernes rettigheder.

Som delegerede til konventionen havde nemlig Amerika sendt flere kvinder, der var ivrige abolitionister deriblandt den berømte kvækerinde Lucretia Mott. Men første dag, konventionen traadte sammen i London, blev disse efter meget voldsomme debatter afviste, fordi de var kvinder. Om aftenen da Elisabeth Stanton og Lucretia Mott gik arm i arm nedover Queen street og gjenkaldte sig de stormende optrin besluttede de at sammenkalde en kvinde konvention, naar de kom hjem til Amerika. Den holdtes som før fortalt i 1848.*)

Elisabeths bekjendtskab med Lucretia Mott blev af afgjørende betydning for hende. Det var som en aabenbaring, siger hun, det

*) Naar endel af vor sags modstandere herhjemme i sine mærkelige historiske vuer over kvindebevægelsen har fremstillet det, som om det er Stuart Mill, som gjennem sit skrift har givet stødet til hele den internationale bevægelse, medens kvinderne selv betegnes som de, der blot har ladet sig lokke til at følge i sporet, saa beror dette som man vil se paa en fuldstændig misforstaaelse. Uafhængighedserklæringen sprang fuldt væbnet frem af de amerikanske kvinders hjerner. Den første, som i Europa i den moderne tid er kommet frem med en bestemt formet fordring paa fulde rettigheder for kvinderne, var mrs. Taylor (senere gift med Stuart Mill) gjennem en artikel i *Westminster Review* 1851, hun begynder sin artikel med en henvisning til det arbeide der er sat igang i Amerika. Først flere aar senere udgav Mill sin berømte bog.

var første gang hun traf en frigjort kvinde. Alt det, som havde arbeidet dybt i hendes sind, saa hun her springe lys levende frem i dagen. Alt det, som hun ikke kunde betro til nogen mand, hvor nær han end stod hende, fordi hun vidste, at han, om han aldrig saa gjerne vilde, ikke kunde forstaa hende, det fik hun nu tale helt ud om.

Ogsaa til religiøs frigjørelse hjalp Lucretia Mott hende frem. „Det var", siger hun, „som at møde et væsen fra en høiere planet at finde en kvinde, som vovede at kriticere pavers, kongers, synoders og parlamenters meninger, og som ikke kjendte nogen større authoritet end den dom, som udtaltes i hendes egen store ædle sjæl. Da jeg, den presbyteriansk opdragne, første gang hørte fra Lucretia Motts læber, at jeg havde samme ret til at tænke for mig selv som Luther, Calvin og Knox, at jeg havde samme ret til at lade mig lede af min inderste overbevising som de, og at jeg vilde leve et ædlere og lykkeligere liv, hvis jeg selv tog ansvaret, end om jeg lod mig lede af andre, fik jeg med en gang en hidtil ukjendt herlig følelse af frihed og værdighed. Det var som at komme ud i solen og dagens lys efter at have famlet omkring i mørke huler under jorden. En dag, da vi sad sammen i London og talte om religiøse emner, sagde Lucretia Mott: „Bland ikke de to ting, religion og theologi sammen. Det første er en naturlig menneskelig erfaring, en i et sundt og udviklet sind stadig voksende erkjendelse. Det andet er et system af spekulationer om det usete og ubekjendte, som det menneskelige sind ikke kan gribe og omfatte, og disse spekulationer antager ny og forskjellig skikkelse hos hver sekt, hver tidsalder, under hver ny fase af civilisation. Ingen ved mere om, hvad der ligger udenfor vor iagttagelsessfære, end De og jeg, og vi ved intet".

Elisabeth Stanton har siden den dag ofte staaet sammen med Lucretia Mott i sit reformatoriske arbeide. Sin agtelse og beundring for hende har hun givet et smukt og gribende udtryk i en tale holdt efter hendes død i 1881.

Men den, som er blevet hendes mest trofaste kampfælle og bedste ven, det er *Susan Anthony*.

Ogsaa hun er kvækerinde. Da hun havde læst kvindernes første uafhængighedserklæring, blev hun først forbauset og forfærdet over dens nyhed og dristighed, men fra det øieblik, hun havde sat sig ind i sagen, blev hun dens tilhænger med liv og sjæl. Hun er et stort organisatorisk talent, og hendes mod er fast og urokkeligt. William Channing kalder hende kvindefelttogets Napoleon. I mrs Stanton's dagligstue har hun og miss Anthony siddet sammen og lagt planer til den agitation, som nu pulserer gjennem hele den civiliserede verden.

„Hvergang jeg saa den statelige kvækerpige komme gjennem min

have", siger mrs Stanton, „vidste jeg, at nu skulde snart nye anklager naa frem til en eller anden korporation eller forsamling af adamssønner, som indtil da havde glemt kvindernes tilværelse. Hendes lille vadsæk var propfuld af statistisk materiale, og saa gik det løs med arbeide. I vor maade at arbeide paa udfyldte vi hinanden fuldstændig. Hun er langsom og nøiagtig undersøgende, jeg er hurtig og intuitiv. Jeg er en bedre fremstiller, hun en bedre kritiker. Hun samlede fakta og oplysninger, mig skyldes oftest udførelsen".

Et andet sted siger hun: „Man har ofte sagt, at Susan Anthony var min gode engel, og det er sandt. Jeg, som havde hus og børn, som lagde beslag paa mine kræfter, kunde som en mængde andre kvinder kommet til at lukke mig inde i snever familieegoisme, hvis ikke hun bestandig havde holdt mig for øie mine store pligter udadtil.

Fra vi mødtes, har vi følt os draget til hinanden ved den dybeste sympathi. Vi har havt meningsforskjel i det enkelte og har kritiseret hinanden aabent og uforbeholdent, men aldrig har der været et øiebliks brud i vort venskab".

At fortælle om, hvad mrs Stanton med sine kampfæller har planlagt og gjennemført, talt og skrevet, kan jeg ikke indlade mig paa her. Det er gigantarbeide, de har udført. Heller ikke er det muligt blot tilnærmelsesvis at give en idé om, hvad hun har maattet døie af haan og latterliggjørelse, smaalige og giftige anfald, brutal forfølgelse, uforskammet paatrængenhed og med hvilken ubegribelig ro og godt humør hun har baaret det. Forfølgelserne har ikke hindret hende i at gaa uafladelig videre frem og gjøre, hvad hun selv anser for ret. I én retning har hun dog været nødt til at indrette sit liv efter mobbens ønsker, mest for ikke „at skade sagen". Hun anlagde i aar 1852 bloomerdragten og bar den i to aar, men saa blev det for stridt, hun blev for meget „mobbed" og tog sit slavekostume paa sig igjen, hun er fra den dag, siger hun, forsigtigere i sin dom om kineserinder og hinduiske enker.

Mrs Stanton er meget veltalende paa tribunen og har nok ogsaa ved privat samtale omvendt mere end en modstander. Hvad hun skriver og taler er oftest præget af freidighed og godt humør. Hun har ogsaa en helbred, som er næsten fenomenal, saa mange vexler kan der trækkes paa den. Hun er en ivrig forfegter af den fysiske moral. Hun sætter sine udtalelser om dette meget paa spidsen. Hun haaber, siger hun, at den dag skal komme, da folk vil skamme sig ligesaameget ved at have hoved- og mavepine, som ved at lyve og stjæle.

Mrs. Stanton har ikke kunnet slutte sig helt til noget af de to politiske amerikanske partier. Hun synes ikke, de giver hinanden stort efter i sneversyn og egoisme. Hvad hendes sociale meninger angaar, saa holder hun paa frihandel og cooperativ industri og staar

paa arbeidernes side, men kvinden, siger hun, er verdens store ubetalte arbeider. Hun har arbeidet for, at der skal kunne opnaaes lettere skilsmisse for ulykkelige ægteskaber, men da frikjærligheds-theoretikerne omtrent for en menneskealder siden optraadte i Amerika og vilde identificere sin sag med kvindeemancipationen, satte hun sig stærkt imod. Hendes opdragelsestheorier gaar ud paa stærk hensyntagen til det individuelle, med Spencer mener hun, at opdragelse og frihed er familiens ideal og statens redning.

Hun befatter sig gjerne med filosofiske og videnskabelige studier, men intet arbeide er hende saa dyrebart, og intet er et menneske saa værdigt, mener hun, som arbeidet for det hele samfunds forædling.

Mrs Stanton maa, efter alt at dømme, være uforfængelig, umisundelig og uegoistisk i en sjelden grad. Hendes ærgjerrighed er saa langt fra den banale som muligt. Al den hæder og virak, som i de senere aar er udøst over hende, har neppe et øieblik gjort hendes syn taaget. Hun staar skinnende ren i sit forhold til, hvad hun kalder „vor hellige sag".

Hun fylder i denne maaned sit 71de aar. Hun er af middels høide, har sølvhvidt krøllet haar, store straalende øine. Efter det portræt af hende, jeg har seet, maa hun være meget smuk og meget sød, med noget eget friskt, intelligent, nobelt og velvilligt i udtrykket.

Mrs Stanton har, siges der, været lykkelig i sit ægteskab og har et smukt hjem. Hun bor for tiden i New-York. Hun har 7 børn. En søn Theodore Stanton er udgiver af den bekjendte bog om kvindernes stilling i Europa, en datter, som er gift i England, har ofte optraadt paa kvindemøder som taler.

Andre af hendes børn har rimeligvis ikke optaget hendes sag med synderlig begeistring. Det maa være personlig erfaring, naar hun i en tale siger: Reformatorernes børn følger ikke ofte i sine forældres fodspor, og der er grunde nok, som kan forklare det. Til en vis grad har de lidt for sine forældres reformidéer, de er blevet forkjætret og latterliggjort for meninger, førend de har havt evne til enten at antage eller forkaste dem. Det er det bitreste, som træffer os, at vi paa den maade maa skaffe vore børn lidelser, og at vi ikke kan se dem samlede om os i kampen. „Men", siger hun videre i udtryk, som mange vil kalde fanatismens, „hvad gjør det saa vel, om vore egne børn ikke er med os, den unge slægt følger os dog. Vi ser straalende unge ansigter omkring os, og vi hører friske veltalende stemmer. Kjække unge kvinder samler sig om os, de skal føre vor sag frem for et endnu større forum, og de skal føre seiren hjem. De er vore børn, bundet til os ved baand, helligere og stærkere end blodets".

G. K.

Forskjelligt.

Onsdag den 26de oktober afholdtes møde i Norsk kvindesagsforening. Formanden, fru Ragna Nilsen, oplæste for forsamlingen en af bestyrelsen affattet henvendelse til regjeringen om afskaffelse af den offentlige prostitution. Først spurgtes forsamlingen, om den overhovedet var enig i, at der burde sendes en adresse med formaal som den foreliggende til regjeringen. Ingen udtalte sig imod. *Frk. Marie Wang* mente dog, at der var særdeles lidet haab om, at den nuværende regjering vilde tage spor af hensyn til adressen, naar den fremkom med saa radikalt et forslag. Hun syntes derfor der samtidig burde indsendes en alternativ adresse med en henstillen til justitsdepartementet om at tage forholdsregler til at faa lagt mindre myndigded i politiets hænder ligeoverfor de prostituerede kvinder, saa ondet derigjennem kunde mildnes. Flere damer udtalte sig paa det bestemteste imod frk. Wangs forslag som det, der ikke rammede det slette princip og som ved, siden heraf var upraktisk. Forslaget faldt mod 1 stemme. Derefter stemtes over, om adressen skulde antages i den form den forelaa, hvilket enstemmig vedtoges.

Adressen lyder saa:

Til

det norske justits- og politidepartement.

I et møde i Norsk kvindesagsforening den 26de oktober 1887 blev bestemt, at foreningen til departementet skulde indsende anmodning om, at forføininger til afskaffelsen af den offentlige prostitution maatte blive taget. Vi støtter vor anmodning med følgende grunde:

1. Den offentlige prostitution virker forhærdende og brutaliserende paa de kvinder, der staar under politiets opsyn, ligesom den er uretfærdig derved, at det kun er kvinderne og ikke ogsaa mændene, som underkastes kontrol.
2. Den virker til at udbrede usædelighed og til at lastefulde vaner faar magt over de unge ved den lette adgang, den giver unge mænd og gutter til at føre et usædeligt liv.
3. Den opfylder efter mange fremragende lægers forsikring ikke sin hensigt og er saaledes unødvendig og kun en skamplet paa et civiliceret samfund.
4. Den er ulovlig, da den staar i ligefrem strid med kriminallovens kap. 18 § 26 og 27.

Vi tillader os derfor i ærbødighed at anmode departementet om, at ovennævnte lovparagrafer maa blive overholdte.

Paa kvindesags-foreningens vegne:

Ragna Nielsen. **Andrea Aas.**

Nikoline Sundt. **Anna Rogstad.** **Anna Kvam.** Dr. **Edv. Bull.**

Kand. jur. **F. Beichmann.**

Da denne sag var afgjort, oplyste formanden om, at der paa initiativ af kvindestemmeretsforeningen var sat igang en subskription for at faa Norge repræsenteret ved den internationale kvindekongres i Washington, og opfordrede kvindesagsforeningens medlemmer til at støtte denne sag, da det var af stor interesse at faa sendt en eller flere delegerede til mødet.

Tilsidst underrettedes forsamlingen om, at de aviser og tidsskrifter, som indsendtes til kvindesagsforeningen, laa udlagt paa dens kontor hver dag fra kl. $^1/_2 2$—$^1/_2 3$ for foreningens medlemmer. Sammesteds var de omtalte subskriptionslister udlagte.

Skuespillerinde frøken Prom har faaet afsked fra Kristiania theater. Direktionens opsigelses-skrivelse anfører bl. a. følgende:

„Da De er den sidst ansatte og det desuden er direktionen bekjendt, at der i en nærmere fremtid vil indtræde en vigtig forandring i Deres private forholde, som efter direktionens mening nødvendigvis maa influere paa Deres stilling ved theatret, har den fundet det sin pligt, at løse Dem fra denne fra indeværende aars udgang."

Den forandring, hvortil her sigtes, er at frøken Prom med det første skal gifte sig. Frøken P. selv og hendes tilkommende ægtefælle har ikke fundet, at hendes arbeide ved theatret vil være uforeneligt med hendes stilling i ægteskabet; hun er selv villig til at overtage alle de pligter, hendes stilling som skuespillerinde kræver, men theaterdirektionen er af en anden mening. Den kan sin hustavle og ved, hvordan det bør sig en hustru at være. Den er en faderlig direktion, som tager sig af sine undergivnes tarv; den vil ikke udsætte en kvinde for en grusom kollision mellem hendes pligter i hjemmet og hendes pligter ved scenen. Den ved desuden med sig selv, at den er en hensynsfuld direktion og frygter sin egen hensynsfuldhed. Den er bange for, at den ikke vil komme til med fornøden kraft at varetage theatrets tarv i strid med sin opfatning af kvindens stilling i hjemmet. Derfor bier den ikke, til den ser, om frk. Prom's giftermaal vil „influere" paa hendes „stilling" ved theatret, men allerede paa forhaand „har den fundet det sin pligt at løse Dem fra denne" fra 31te decbr. 1887.

Der er for tiden 5 damer ansatte i farmacien. I den farmaceutiske forenings sidste møde blev det efter forslag af hr. kand. farm. Strøm besluttet, at de kvindelige farmaceutiske studerende skal have adgang til foreningen.

England. *Vi meddelte for en tid siden uddrag af et brev i Times fra mr. Walter Besant,* hvori han i anledning et møde, som skal afholdes i London inden aarets udgang, beder almenheden om bistand til at faa samlet oplysninger om de arbeidende kvinders kaar.

En komité er nu nedsat, som har at anstille undersøgelser, og i *Times* indtages en fortegnelse over de spørgsmaal, medlemmerne af denne har at stille til de arbeidere, de kommer i forbindelse med: 1. a) Fra landet eller født i London? b) hvis fra landet, hvor længe været i London. c) hvorfor kommet til London? 2. a) Alder? b) ugift, gift eller enke? c) hvis gift, hvorfor arbeider De udenfor hjemmet? 3. a) Antal familiemedlemmer. b) antal arbeidende medlemmer, særskilt kvinder? 4. a) Hvormange værelser beboes? b) deres størrelse og beliggenhed? c) leien? 5. Hvorledes ser værelserne ud? Findes b) nogetslags gulvtæppe? c) fugle eller blomster? d) malerier, tegninger eller billeder, bøger eller musikalske instrumenter? 6. a) Om ægteparrets alder ved giftermaalets indgaaelse. b) hvis ægteskabet tidlig indgaaet, hvilke grunde? c) hvorledes var udsigterne ved ægteskabets indgaaelse, og hvorledes er de nu? 7. Antal børn (levende og døde)? 8. Sundhedstilstanden og a) bruges sygehus, fri lægehjælp og medicin. 9. Forekommer drukkenskab almindelig ved sysselsættelsen, og hvis saa er tilfælde: a) Hvad er saa aarsagen? 10. a) Hvilken literatur læses? b) hvilke adspredelser søges? c) i andre tilfælde hvortil anvendes fritiden? d) besøges nogensinde folkebibliothek, malerigallerier og museer? 11. a) Hvorlænge gaaet i skole? b) var den undervisning, som modtoges der, til nytte senere i livet? c) hvilken paavirkning har havt mest indflydelse senere i livet? 12. a) Medlem af nogen fagforening eller hjælpekasse, og, hvis saa er b) har dette vist sig at være fordelagtigt? c) findes nogen forsikring for dødsfald eller alderdom? d) er De istand til at faa lagt noget af arbeidsfortjenesten tilside?

Indhold: Om kvindelige læger (af dr. Edv. Bull). Elisabeth Cady Stanton (af G. K.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 15de november 1887. | No. 22.

I anledning frk. Kiellands „Et par ord i diskussionen“.

Det er ikke godt for udenforstaaende at dømme om, hvis skylden er, men beklageligt er det, at den diskussion, der muligens kunde været reist ved frk. Kiellands stykke, nu er vanskeliggjort derved, at den er blevet hjemløs i kvindesagens organ og maa lægges over i dagbladene.*)

Naar der saaledes var reist et for kvindesagen saa vigtigt spørgsmaal som det om ægteskabets betydning, forekommer det mig, at kvindesagens organ saa langt fra burde beredt vanskeligheder, at det, hvor uenig det var med indsenderen, kun maatte været taknemlig for at spørgsmaalet var bragt paa bane. Saa gaar det ialfald nedskriveren af disse linjer. Uagtet jeg i saa meget maa erklære mig uenig med frk. Kielland, kan jeg kun være hende taknemlig for, at hun har ført sit syn paa denne sag frem og paapeget, hvad der har forekommet mig, og jeg tænker flere med mig, som en ensidighed ved bevægelsen, saadan som den ofte ytrer sig hos os.

Det er vist ikke mange felter af livet, hvor der trænges saa til at ryddes op, som i vore tanker om ægteskabet og forholdet mellem mand og kvinde. Jeg synes ikke, frk. Kielland har bragt løsning og klarhed, synes ikke Nylænde har gjort det, venter heller ikke, at mine ord skal række saa langt, men klarhed vindes dog vist bedst ved, at de manges livssyn kommer frem, derfor bør ingen holde sig tilbage, der har et ord at sige.

---

*) Ovenstaaende artikel skreves under den forudsætning, at den ikke vilde finde plads i »Nylænde«.

Red.

I denne tid, hvor kampen staar mod den tankegang, at ægteskabet er kvindens eneste bestemmelse, er den jo saa berettiget denne kamp for at hævde kvindens ret til at være noget for sig selv, være et fuldt og helt menneske med alle et menneskes rettigheder ligesaa fuldt og helt som manden, men det har gaaet mig med frk. Kielland saa, at den undertiden har forekommet mig at blive noget tør og ensidig denne tale om, at vi saa godt kan være mændene foruden. Jeg har undertiden længtet efter, at nogen ved siden deraf skulde fremholde, at mand og kvinde trænger hinanden, at denne trang skal holdes hellig som noget af det helligste og bedste i os, fordi den er gudgiven, og fordi det er fra den slægten vælder ud. Ligesaa vigtigt som det er for sædelighedens sag, at vi kommer derhen, at kvinderne anser sig selv og anseees af mændene som mennesker i sig selv ikke som før bare i forhold til mændene, ligesaa stor betydning har det, at den naturlige følelse, som fører til ægteskabet, behandles med den ærbødighed, den fortjener, saa det blir helligbrøde at skjæmme den, eller, som det saa ofte blir gjort, lege med den, stykke den ud i smaat. Red. af Nylænde trøster os overfor de unge kvinders ringeagt for ægteskabet, at det har ingen fare, den overveiende majoritet af mennesker vil fremdeles gifte sig, „naturen vil nok sørge derfor". Dermed er jo erkjendt, at der er en trang saa dybt rodfæstet i naturen til dette, at mand og kvinde lever kjærlighedens liv sammen og blir til et, at den lader sig ikke udrydde. Er den det, maa vi indrømme, at det vilde være til ulykke for samfundet, om den blev udryddet, at den er nødvendig, skal menneskeslægten ikke uddø, da gjælder det at lade den faa den plads i menneskelivet, som tilkommer den.

Naar red. af Nylænde fremdeles mener, at man ikke skal tage de unge kvinders ord om, at de ikke vil gifte sig altfor høitideligt, saa er det vist sandt. Men den slags udtalelser viser dog, fra hvad kant vinden blæser, og det er her, jeg tror, vi bør være opmærksomme. Naar vi gifte kvinder har sluttet os til bevægelsen, da har vi vist ogsaa ventet en god del for vor egen stilling i samfundet. Vi finder ogsaa, at kvindebevægelsen alt har udrettet umaadelig meget med hensyn til at forandre den almindelige tankegang overfor en hustrus og moders stilling og arbeide. De af os, som ikke er helt unge har vist enten selv lidt under eller ogsaa seet den foregaaende slægts mødre og hustruer lide under, at deres arbeide og kald blev saa helt overseet. Ma i „Familien paa Gilje" er jo udtrykket herfor, typen for den tids hustruer, hvis hele liv var en kamp for dette at synes intet og være alt. Mændene havde jo forpagtet alt intellektuelt arbeide og ansaaes derfor baade af kvinder og mænd som de eneste, hvis meninger om livet havde nogen betydning. Al den erfaring, kvinder

kunde sidde inde med og vinde derved, at de var opdragerinder eller havde med levende mennesker at bestille, blev regnet for intet, derfor blev ogsaa livet og tankegangen derefter. Dertil ringeagten for det huslige arbeide hos alle lidt mere aandsbevægede mennesker. I alt dette har vi haabet, at kvindesagen vilde bringe forandring, har ogsaa glædet os over, at den i stort mon har gjort det, især derved, at den har tilkjæmpet kvinderne ret til at være med paa andre af livets omraader end netop det eneste, ægteskabet bød, og sat kvinderne valgfrit overfor ægteskabet. Men saa er det her, det gjælder at passe paa. Skulde de selvstændige kvinder nu slaa sig sammen med mændene mod sine egne og bidrage til at hustruens og moderens gjerning fremdeles blev agtet ringere end andet aandeligt arbeide, da var fremskridtet nok tvivlsomt.

Men ét er at hævde den naturlige trang til kjærlighed og til at se sig selv leve op i slægten som noget berettiget, der ikke maa behandles med ringeagt, et andet er at gjøre den til det i menneskelivet, hvorom alt skal dreie sig, saa det næsten blir som menneskelivet skal tjene den, istedetfor at den skal tjene menneskelivet. Det er dette, jeg finder frk. Kielland har gjort sig skyldig i, naar hun saa betingelsesløst har hævdet nødvendigheden for alle baade til at eie denne trang og nødvendigheden af at faa den tilfredsstillet. At frk. Kielland, naar hun taler om ægteskabet, kun mener ægteskaber, der er grundet paa virkelig kjærlighed og forstaaelse, synes jeg er saa selvfølgeligt, at det kan ikke være nødvendigt at spilde ord herpaa. Men den sætning i hendes stykke, at det er og altid har været guds bestemmelse, at ethvert menneske maa gifte sig, hvis de skal faa alt i sig udviklet, er ikke til at tage feil af. Her blir da strax den indvending berettiget, at det er umuligt for alle kvinder at blive gifte, og endnu mere umuligt, at de alle kan naa et ægteskab, der er bygget paa virkelig kjærlighed og forstaaelse. Skal da disse kvinder, der ikke blir gifte staa haabløse overfor det at faa alt i sig udviklet eller ialfald naa saa langt som de gifte? Fremdeles melder det spørgsmaal sig: Hvor meget kan man selv under det bedste ægteskab vente af det som hjælp til dette at faa alt i sig udviklet?

Bjørnson siger i „Magnhild", det er en efterskrift paa et brev fra Tande til Magnhild: „Kjærligheden er ikke for alle en gjennemgang til livet. Kanske er den det ikke for halvdelen af dem, som naar frem til at leve et virkeligt liv". Det er dette, det gjælder om at holde fast, at kjærligheden mellem mand og kvinde i allefald for en del af os er en gjennemgang til livet, den er ikke selve livet, og det er til livet, vi skal stræbe at naa. Hvad er da saa det at leve et virkeligt liv? For mig staar det saa, at det netop er dette, at vi faar alt eller da saa meget som muligt i os udviklet, saa vi vinder

hele vort menneske med alle dets muligheder og anlæg, og saa at vi faar det altsammen brugt og nyttet. Mange er da vist de, som vil sige, at de i ægteskabet har fundet en god hjælp hertil og protestere mod udtalelser som den i Nylænde, at det, at man er gift skulde forringe ens evne f. ex. til at give sig med sit hjerte hen til det sociale arbeide. Virkelig kjærlighed kan kun udvide ens hjertelag. Det er da vist ogsaa et faktum, at de gifte kvinder arbeider ligesaa meget med til at lindre andres nød som de ugifte. Der er for de gifte kvinder saa mange byrder at bære, der er fælles for fattige og rige, moderfølelsen knytter en sammen med andre, saa ud af dette kommer der en forstaaelse af livets glæder, men ogsaa af dets besvær og kampe, der hjælper til forstaaelse og medfølelse for andre, saa det i sig selv er rimeligt, at ægteskabet her snarere blir en hjælp end en hindring. Naar vi ofte ser det modsatte, naar altsaa ægteskabet indsnevrer til de blot egoistiske interesser, da er det fordi der blir taget feil netop overfor dette, at kjærlighed til mand og børn kun er gjennemgang til livet, ikke selve livet.

Frk. Kielland nævner den ensomhedens følelse som maa og bør komme for den ugifte. Det er naturligt, at der maa være store savn ved dette at staa alene, men det er at vente for meget af et ægteskab, naar man tror, man kan flygte fra savnene og faa dem tilfredsstillet der. Den tro har vist bragt mange en skuffelse. Et lykkeligt ægteskab er en stor lykke, men savn og længsler vil ogsaa følge med der og maa følge, saa længe vi lever, saa sandt maalet er dette at faa alt i os udviklet, om end savnene melder sig under forskjellige former for den gifte og den ugifte. Gaar nogen saa op i sit ægteskab, at det blir ham eller hende alt, saa det er dem helt nok, da har det kun virket forringende og fordummende. Det er sikkert, det vilde ikke hjulpet Cecilie i „Kommandørens døttre“, om hun havde faaet et arbeide, men er det ogsaa saa sikkert, at hun var blevet et helt andet menneske i ægteskab med Fasting? Det kom ganske an paa, hvordan hun selv havde taget det. Kan vi ikke ogsaa tænke os, at hun istedet for arbeide havde faaet en gjerning, hvor hendes evner var bleven brugt til gavn for andre, hvor hendes kjærlighedstrang var taget i brug, om det ikke netop var blevet overfor mand og børn, og hvor hun havde følt, at hun selv voxede.

Kan vi da blive enige om, at haabet for os kvinder er det samme som for mændene, vor personligheds frie udfoldelse i sandhed og kjærlighed, da vil vi holde op at sætte almenregler, vi vil holde op at strides om, enten det er bedst at gifte sig eller ikke, om moderen er den, der er selvskreven til at opdrage sine børn eller ikke, og meget saadant, da vil hovedsagen blive den, at vi opdrages til samvittighedsfulde mennesker, der forstaar os selv og prøver at staa klare

overfor midlerne, saadan som de byder sig for os i livet, og finder vi, at vi er nægtet adgang til midler, der kan være os tjenlige, fordi de stærkere begaar overgreb, da kjæmper vi for adgangen til dem, det er jo deri kvindesagen har sin berettigelse.

Seljord, november 1887.

Vilhelmine Ullmann,
født Erichsen.

Tilsvar til redaktionens imødegaaelse af mit indlæg „Et par ord i diskussionen".

(«Nyt Tidsskrift» hefte 9, september 1887).

Det har sine store vanskeligheder at give et svar her, da jeg ikke kan forudsætte, at alle mine læsere har læst mit indlæg. For mange vil det resumé med fortolkninger, som Nylændes redaktion giver af mit indlæg, og som jeg finder helt misforstaaende, være den eneste underretning de faar om mine deri udtalte meninger.

Mit indlæg stødte desværre imod Nylændes' program, men dette har dog ikke forhindret redaktionen fra at svare mig i sit blad. Situationen er derved blevet uheldig for mig. Det kommer mig forresten tilsidst mest an paa at faa sige klarere og tydeligere, hvad jeg i mit indlæg muligens daarlig har udtrykt, for derigjennem at faa redegjøre for de meninger, som redaktionen har misforstaaet.

Med hensyn til det, hvorvidt en ung pige ofte forhærder sig ind i arbeidet og derigjennem tilbagetrænger følelser, som vilde fremme hendes menneskelige og naturlige udvikling, da tror jeg ikke, at det er noget saadant ydre, som red. siger: „og er det saa, at vore emanciperede damer af nogensomhelst theoretisk pligtfølelse eller misforstaaet troskab mod emancipationsidéen sværger til cølibatet, saa de derigjennem kan komme til at krænke det, der er personligt liv i dem — saa er det jo heldigt, at andre, der ogsaa stiller sig venlig til kvindesagen, hævder ægteskabets fortrin i theoretisk almindelighed".

Aa nei, saadan tørt væk gaar det neppe til, dette at man forhærder sig. Den, som kan ræsonnere saa tørt som ovenfor citeret, behøver vist ingen forhærdelse. Hvad jeg kalder, at en ung pige forhærder sig, sker slet ikke ved, at hun vil følge et princip, en theori eller noget saadant, for mig staar det, som at hun gjør det uvilkaarligt, ubevidst.

Kvinden har hidindtil vidst saa forfærdelig lidet om sig selv, hun har ikke forstaaet, at der var et gjærende liv i hende, hun har troet, at disse fantasier, som kom igjen og igjen, som forstyrrede hendes tanke, som kom med alle ungdommens længsler, at det udelukkende var en rent aandelig længsel. Paa denne aandelige længsel har hun saa giftet sig, har tænkt sig, at ægteskab var sjælenes harmoni, og uklar om alt, uvidende om livet, om livets mange krav, har skuffelserne og nedværdigelserne for hende været mangfoldige, naar hun har faldt i daarlige eller uforstaaende hænder, og det var ikke sjeldent.

Dette uklare har ogsaa fulgt den selvstændigt arbeidende kvinde, fordi hun ikke har forstaaet sig selv.

Naar disse ungdomsfantasier har kommet, disse drømme og har uden videre revet væk den tankerække, hun, nøisommelig mangen gang, har villet holde fast ved, saa har hun mismodig sagt sig selv: uf det er jo klart nok, vi kvinder kan jo ikke tænke, og hun har følt det som en skam, som en ydmygelse. Og saa kan den ene unge pige have betroet den anden, at hun havde saa svært for ofte at holde sine tanker fast, ja der var tider, hvor det næsten var umuligt, fordi der faldt hende saa meget andet ind, som hun heller vilde tænke paa, og saa har de begge følt sig skyldbevidste. Men den ene har aldrig fortalt den anden, hvad hun tænker paa, havde de talt sammen, saaledes som der nu begyndes lidt, saa havde de kanske anet, at det ofte var naturen, som kjæmpede sin strid, fordi den nødig vilde dræbes, men de har i det høieste tænkt, at det var en aandelig længsel.

Med forhærdelsen mener jeg, at det ofte gaar saaledes til. Man mærker dette arbeidende, længtende følelsesliv i sig, men man ved, at det kommer absolut i opposition med selvstændigheden, fordi den stilling, man med alle sine evner kjæmper sig til, neppe kan faa lov at følge en ind i et ægteskab, selve karakterens selvstændighed blir heller ikke sat pris paa, begge dele har hidindtil været anseet for og virkelig været hindrende.

Bevidst eller ubevidt ræddes man for sine egne følelser, ræddes for at kaste sig ind i disse tvivlens kvaler. Naar man føler, at alt dette længtende liv vil samle sig til en bestemt følelse, saa flyr man fra det mer og mer ind i arbeidet. Man forhærder og forbitrer sit

sind, og da siges disse ord, jeg vil ikke gifte mig, man frygter for, at det kjøb, man skal give, er for stort for det uvisse gode. Man har troet, at alt dette, som arbeidede i en, var bare en aandelig længsel og trang, og saa tænkte man sig, at naar jeg koncentrerer alt dette paa et bestemt arbeide, saa er jeg vel hjulpen. Og her er det jeg har lyst til at sige til ungdommen, nei det er ikke saa. Før den personlige selvstændighed og selverhvervende stilling for kvinden kan forenes med ægsteskab, før er man ikke vel hjulpen.

Jeg ved nok, jeg kan ikke forandre de sociale forholde, saa der med et blir mulighed for dette idéale forhold, men jeg vil gjerne holde længslen efter det oppe, uden den tørker vi ind.

Hvis kvindens kjærlighedsliv, hendes livs liv, ikke kan faa arbeide til ét maal med hendes aandsliv, saa lider noget skade. Gives der virkelig kvinder, der ikke har følt disse ovenfor nævnte længsler, men det synes mig uskjønt og livløst, saa passer jo ikke ægteskab for dem, det skulde næsten synes en upassende stilling for dem. Den fuldstændige tørhed synes i livet at staa ligesaa unaturlig og unormal, som enkelte mænds ustyrlige voldsomhed.

Redaktionen siger: „at i det hele det kjønslige og alt hvad dermed staar i forbindelse er en særdeles vigtig faktor i de allerfleste kvinders liv, er en sandhed", men hvorfor skal vi da glemme denne sandhed og lade, som om den ikke var der, hører den ikke med i selvstændigheden?

For manden hører dette med i selvstændigheden, han er sig klart nok bevidst, at han maa have det kjønslige med i livet. Hans arbeide gaar ikke *med* at leve *alene* med og for sin udvikling, nei for ham gaar hans stræben med gjennem sit arbeide at skaffe sig midler til det hele liv. Hvorfor kan jeg ikke faa lov til at ønske det samme for kvinden, hvorfor skal det være reaktionært.

Den forhærdelse, at fordybe sig i arbeidet for at aflede alle de fantasier, kunde en ønske at opfordre de unge mænd til, og for manges vedkommende vilde det vistnok være en hjælp mod, at dette overvældede dem for tidligt. Der maa absolut fra deres side kunne gjøres noget for at møde kvinden, det maa vi *haabe* paa og *forlange*. Men det er da ikke sandsynligt, at de skal tro dette muligt, at mand og kvinde skulde kunne komme hinanden nærmere, naar der ligeoverfor mandens overdrevne voldsomhed fra kvindens hold ties og ties med, at hun jo ogsaa har menneskelig natur i sig, og at kvinden lider ved, at den ikke kommer til sin ret, sandsynligvis alle kvinder mer og mindre. Der er dem, som siger mig, at det er farligt, hvad jeg her siger, jeg tror tvertimod, at det er farligt at tie.

Jeg tror ogsaa, at det gjælder, at vi faar „større gjensidig personrespekt", men det sker bedst ved gjensidig aabenhed.

Red. siger etsteds, at i denne tid, „da kjønsdriften besynges som Nilen“ da lyder hendes tale kanske tør, ja jeg synes, den gjør det paa sine steder.

Den lyder tør, fordi den efter min opfatning, aldeles bestemt vil drage os hen til den slutning, at den høieste aandelige udvikling skulde ligge nærmere for den ugifte end for den gifte kvinde. Det er just den tanke, jeg er ræd for, der blir da ligesom to leire af os kvinder, en som har at føde børn, og en, som har at fortsætte den aandelige udvikling. Dette er jo krast sagt, men det taler vel ind i den mandlige opfatning, der forbyder almuskolelærerinder at gifte sig, og det sker, som „Nylænde“ selv er misfornøiet med, at en skuespillerinde opsiges, fordi hun vil gifte sig.

Paa de sociale vanskeligheder i selve forholdene for kvinden, at forene de to ting, derpaa tror vi begge, men det er ikke derpaa, at red. grunder sine tvivl, hun siger: „Blir der tale om en rigtig stærk intellektuel, videnskabelig virksomhed, saaledes som fremtiden vil kunne byde den ogsaa til kvinderne, saa er der maaske rimelighed for, at de kvinder vil komme længst, som ikke ofrer sin kraft paa at være mødre, og den mest udviklende følelse, den store sociale medfølelse, kan man maaske forudsætte faar større raaderum der, hvor de mere egoistiske familieinteresser ikke lægger beslag paa et menneskes sind“. Det første der betvivler jeg meget. Det maatte da være, at det virkelig var eiendommeligt for videnskabelig begavelse, at den falder paa mer tørre naturer, hos hvem livslysten er svagere. Er derimod en videnskabelig begavet kvinde et livskraftigt og varmhjertet menneske, for hvem erotisk kjærlighed og kjærligheds liv er en trang, da staar det saa uskjønt og usandsynligt for tanken, at dette skulde staa i strid med hendes aandelige udvikling, være virkelig en hindring. Det skulde da synes, som om begge disse naturer var der for at udfylde hinanden, og jeg fatter ikke en saadan sætning hos red.: „Men det menneske, som faar alt i sig udviklet, er et ikke perfektibelt menneske“.

Den frygt kunde jeg aldrig faa, at der ikke var mer igjen at gjøre, eller at naturen ikke skulde have kraft til at faa alle sider udviklet, saasandt de ydre forhold vil tillade det.

Det er ikke heller rigtig sandsynligt, at den store sociale medfølelse skulde ligge mindre for den gifte kvinde En skulde da tro, at familielivet skulde udvikle kjærligheden, den selvfornægtende kjærlighed, den som tænker paa andre, og den bringer jo medfølelse. Et andet er det, at den sociale medfølelse er svært lidet vakt hos kvinder, mindre hos de gifte kvinder. Men kommer den først op, da er det ikke rimeligt andet, end at moderen for sine børns skyld ialfald maa faa det store sociale syn og medfølelse.

Red. siger videre: „Naar forf. siger, at for den ugifte kvinde maa, ja bør komme en ensomhed, som hun gjør ensbetydende med død og kjærlighedsløshed, saa er det som at høre en røst fra en tidligere generation. Saa theologisk talte godtfolk til de unge piger for en menneskealder siden, saa indskrænket betydning lagde de i ordet kjærlighed. Nutildags er det sjeldent at høre saadan tale". Jeg vil faa lov til at citere mit sted ordlydende: „For den ældre ugifte kvinde maa der, ja bør vistnok komme en ensomhed, som ikke selvhjulpenhed eller begavelse har nogetsomhelst at gjøre med. Det ensomme, at hun ikke har hørt med i naturen, i hele naturens liv og virksomhed".

Hvor i theologien finder man denne kvindepsychologi, jeg har ialfald ikke lært den der, det er vist nok.

Hvad jeg her antyder og senere videre taler om, maa vel enhver forstaa er kjærligheden og livet inden ægteskabet, samlivet mellem mand og kvinde. Man kan svare mig, at dette liv og denne kjærlighed har ikke saa stor betydning for kvinden, jeg tror, det er en feiltagelse, men man maa da virkelig ikke bebreide mig, at jeg siger, det ikke kan erstattes af noget andet. Det er da en hel naturside, som har sin specielle bestemmelse, og som man ikke har brug for andetsteds. Man kan fremdeles sige mig, at jeg overdriver dets værd, men man faar ikke sige, at jeg vil gjøre den ugiftes ensomhed „ensbetydende med død og kjærlighedsløshed" ogsaa udenfor denne kjærlighed, da de tre udtryk, red. i sit resumé bruger, just er de, som jeg brugte til at betegne ægteskabeligt liv.

Saa har jeg sagt, at det ikke maa glemmes „at ethvert menneske ifølge naturens ordning behøver at gifte sig for at naa sin hele udvikling, det er, var og har altid været Guds bestemmelse". Om det siger red.: „Selv inden den høikirkelige leir tager man det ikke saa strengt med Guds bestemmelse (frk. Kielland ved baade hvad Guds bestemmelse er, var og har været.)".

Ja det kan virkelig ikke gjøre noget indtryk paa mig, hvad den høikirkelige leir tar strengt, heller ikke forandrer det „naturens ordning", Gud har skabt ogsaa den kjønslige natur, deri ligger vel hans bestemmelse. Er dette blasfemi, naa ja, lad gaa da, jeg synes, den anden opfatntng af mine ord er svært korttænkt.

Mod pastor Færdens „honninggjemmer" tænker jeg, at jeg i sin tid har talt nok til at man kunde forstaa, at de theologiske forordninger ikke tiltalte mig. Men hverken de eller statistiken har noget at gjøre med, hvad jeg her taler om, jeg taler om den menneskelige fordring, den, som ligger i naturen.

Jeg vil jo bare, at i arbeidet for kvindens selvstændighed skal ikke denne glemmes, hun maa ogsaa faa den med. Min tale skal være reaktionær, men alligevel foreslaar red., at kanske kan det blive

paa rette tid at komme med den om 100 aar, altsaa har den dog et fremtidsdrag i sig. I sin tid, da jeg havde min strid med Luth. Ugeskrift, skrev pastor Heuch privat til mig, at han syntes, det var fælt galt, at jeg vilde skrive, og *hvad* jeg vilde skrive, men det vilde ikke nytte, om han saa prøvede at overbevise mig om, hvor galt jeg stod, thi for at faa mig overbevist, maatte han stille mig 200 aar tilbage.

For min part, finder jeg, er der snarere fremskridt end reaktion i dette.

Red. er enig med mig i, at der er en del galt fra kvindernes side og i at deres uvidenhed om livet meget er skyld i, at kløften mellem mand og kvinde er saa stor. Men naar jeg taler om tørhed, affødt af agtværdighed hos kvinden af de høiere stænder, saa maa jeg ikke det, da agtværdighed er en skjøn ting. Jeg troede, at enhver maatte forstaa, at jeg her brugte agtværdighed mer satirisk.

Ind i denne agtværdighed, som jeg kalder det, hører den fordærvelige uvidenhed. Mange kvinder roser sig af sin uvidenhed, som om den bevarede deres renhed, og som om kundskab vilde gjøre dem urene.

Denne uvidenhed er mænd med om at paalægge kvinder, og mange kvinder har indtrykket af, at agtværdighed og uvidenhed hænger sammen. Om det for vellystige mænd er en ønskelig ting, at kvinden er uvidende i alt det kjønslige, saa skulde sandelig ikke hæderlige mænd ønske det. Thi gjennem paalægget af denne agtværdige uvidenhed, denne agtværdige undertrykken af det liv som rører sig i ethvert menneske, gjennem det, at kvinden har troet, at alt det der hemmelighedsfulde var noget stygt, som hun bare maatte glemme, gjennem det er der vistnok kommet en del tørhed. Jeg mener her i selve livet, i naturen, jeg mener ikke dermed „kvinderne af de privilegerede klasser i deres forhold til kvinderne af folket".

Jeg haaber ogsaa sikkert, „at det opgjør som foregaar" ikke skal „fjerne kjønnene fra hinanden", men jeg tror, at just derfor, for at dette ikke skal ske, er saadanne udtalelser, som dem, jeg her har prøvet paa, nødvendige.

Kitty L. Kielland.

„Mit indlæg stødte desværre imod „Nylændes“ program, men dette har dog ikke forhindret redaktionen fra at svare mig i sit blad“, siger frk. Kielland

Findes der nogen, som kan forklare, hvorledes det, at det stødte mod vort program skulde forhindre os fra at svare i vort blad. Havde artikelen været i fuld overenstemmelse med vort program, saa havde vi naturligvis ikke imødegaaet den.

Eller er det det, som foresvæver forf., at hendes artikel skulde være ukrænkelig, fordi den engang blev „Nylænde“ tilbudt, men blev taget tilbage, da vi forbeholdt os ret til samtidig at hævde vort standpunkt? Frk. Kielland drog publikums opmerksomhed hen paa dette faktum, dette har vistnok bragt os til desto stærkere at betone, hvor vor uenighed med forf. begyndte for at faa folk til at forstaa, hvad det var der stødte an mod vort program.

Frk. Kielland synes gjennemgaaende at glemme, at det er hende, som har været den anklagende part. Idet forf. har villet hævde sit eget standpunkt, har hun rettet bebreidelser mod retningen i vort arbeide og vore bestræbelser, og det er paa dette punkt vi bestemt har stillet os som forsvarere, hvad vi maa have lov til at gjøre, enten anklagen fremkommer inden vort eget blad eller udenfor det.

Frk. Kielland siger, hun er blevet misforstaaet af os. Vi beklager meget, at forf. har faaet det indtryk, vi bestræbte os alvorlig for at finde rede paa frk. Kiellands artikel og at gjengive dens indhold og tendens saa rigtig og objektivt som muligt. Vi gjorde os umag med det, for vi har altid fundet, det ser usselt ud, naar man i en polemik ikke har raad til at give modstanderen helt ud, hvad modstanderens er. Og vi er glad ved her at kunne give forf. anledning til selv at komme med en kommentar til sin artikel.

Men selv efterat disse forklaringer om, hvad forf. har ment med enkelte udtalelser er tilføiet, kanske *netop* efter at disse er tilføiet, tror vi, at upartiske mennesker, som *kan* læse, vil finde, at de væsentligste misforstaaelser ikke er paa vor side, og vi er ikke langt fra at tro, at den, som interesserer sig saa meget for denne vor diskussion, at han vil gaa tilbage og læse vor kritiserende artikel opmerksomt igjennem, ogsaa deri vil finde svar paa de indvendinger, frk. Kielland nu fremkommer med. Nogen ny gjendrivelse gaar det icthvert fald ikke an at kjede vore læsere med.

Med hensyn til de slutninger, forf. kommer til angaaende personlige egenskaber hos Nylændes redaktør, saa interesserer denne prøve

paa frk. Kiellands psychologiske evne os oprigtig talt lidet, og da det maa forudsættes at interessere vore læsere endnu mindre, saa lader vi ogsaa den sag falde.

Kun et par oplysende bemærkninger om vor kritik af frk. Kiellands artikel. De maaske'er i henseende til arbeidsdelingen blandt fremtidens kvinder, vi udtalte, fremkom, fordi vi har syntes, enkelte tegn peger i den retning, ikke herhjemme, men i kultursamfund, hvor de ugifte kvinder er mere udviklede og bedre socialt stillede. Henvendt til frk. Kielland, skulde det blot betyde: plads ogsaa for undtagelserne. Det var ikke noget udtryk for, hvad man kunde ønske eller finde tiltalende. Og naar vi har brugt udtrykket theologisk om frk. Kiellands ræsonnement, saa har vi naturligvis ikke tænkt paa en theologisk sats, som skulde indeholde den lære, forf. vil hævde. Men frk. Kiellands artikel kan ikke frikjendes for at lide af megen dogmatisme og dermed sammenhængende intolerance. I sammenhæng hermed har vi ogsaa, ved siden af det efter vor mening sunde og rigtige den indeholder, fundet, at den har reaktionære tendenser i sig. Adskilligt af ræsonnementet i den artikel, mener vi, hører ikke hjemme i en tid, da udviklingserkjendelsen er gaaet over menneskenes sind, og da den nøiagtigere og mere uhildede virkelighedsundersøgelse har givet saadan vidde og bøielighed til begrebet natur, har lagt saa mange muligheder i fremtidens skjød og har skilt os af ikke med optimismen, men med den gammeldagse, fladbundede optimisme, som saa let forstod at arrangere alt efter et vakkert schema.

I dette frk. Kiellands nye indlæg blir hovedvægten tilsidst lagt paa ønskeligheden af, at de unge piger faar større kjendskab til sig selv og sit eget legeme. Ethvert vidnesbyrd, som peger hen mod nødvendigheden af dette, er af den største interesse. At dette ikke støder an mod vort blads program, kan frk. Kielland let forvisse sig om. Der er ikke tvil om, at der sker en overordentlig uret baade mod de unge kvinder og de unge mænd ved den maade, hvorpaa de hver paa sin side indvies eller ikke indvies i, hvad der hører livet til. Vi betænker os ikke paa at sige, at det for tiden maa være opdragerens største opgave at hæve denne uret.

Tilsidst et par ord, som ikke saa meget er henvendt til frk. Kielland, som til alle dem, der har klandret den stilling, vi indtager, til det vi selv anser for det mest centrale i vor sag. Alt hvad der er sagt, kan ikke i ringeste maade rokke vor overbevisning om, at den korteste og sikreste vei til større lykke i samlivet og til virkelig forsoning mellem mand og kvinde, den gaar gjennem arbeidet for kvindernes sundhed, dygtighed, dannelse, økonomiske og politiske selvstændighed. Det reformarbeide, som i vort blad i ethvert fald maa ligge os *nærmest* forhaanden — maa være at reformere os selv. Men

enhver alvorlig forhandling om forholdet mellem mand og kvinde har været os og er os fremdeles kjærkommen, kun naar den vil rokke ved det fundament, vort arbeide lægger, maa vi stille os værnende.

At forøvrigt den overmaade mængde ord, som tales om kjærlighed, gjør gavn i den tilstand, sindene nu er i, tror vi neppe.

Hvad samliv mellem mand og kvinde angaar, saa tror vi, at det kan være saa smukt, at det gjør alverdens smukke ord overflødige, men ogsaa saa hæsligt, at ord er magtesløse. At det skal føre bort fra stygheden og henover mod det bedre, det er det, vi kjæmper for. Denne kamp kan komme til at koste mere end et offer, det ved vi nok, men saa er da ogsaa fremskridtet offere værd.

Red.

Forskjelligt.

Til medlem af bestyrelsen for Kristiania almueskoles vikarkasse valgtes den 11te ds. frøken Christense Wathner istedenfor hr. overlærer Holt.

Trondhjem. *I kvindesagsforeningen* hersteds igaar fattedes følgende beslutning: „Kvindesagsforeningen i Trondhjem slutter sig til den i Norsk kvindesagsforening i Kristiania besluttede henvendelse til regjeringen om den offentlige prostitutions afskaffelse.

(»Dagsposten«).

Sverige. *Dragtreformforeningen* holdt ifølge „Aftonbladet" møde i Stockholm fredag den 28de oktbr. Viceordføreren, frøken Palmqvist, oplæste halvaarsberetningen, hvoraf fremgik, at bestyrelsen i det forløbne halvaar har udsendt circulære til alle Sveriges læger med opfordring til dem om at virke for udbredelse af foreningens modeller, samt at den har tilsendt alle de større pigeskoler i landet en planche af foreningens hygieniske skoledragt.

Gjennem pengebidrag fra stiftelsen „*Lars Hjertas Minne*", var foreningen sat istand til, i det nyoprettede *Hygieniske Museum* at foranstalte

en permanent udstilling af alle foreningens modeller, hvilke desuden i sommerens løb, efter opfordring, var blevet udstillet i mange af Sveriges mindre byer.

Siden foreningens stiftelse var ialt 1,486 mønstre blevet solgt. I udlandet omfattes dragtreformen med stigende interesse. Halvaarsberetningen sluttede med en opfordring til alle for sagens fremme interesserede kvinder, til at gaa ind i foreningen og ved sin aarsafgift give foreningen midler til at virke med kraft for den gode sag.

Derefter fulgte en diskussion, som indlededes af et sagrigt foredrag om de samme aften udstillede modeller til bekvemme underklæder for de arbeidende kvinder. Specielt fremhævedes, at de kvinder, der fandt sit livsophold ved legemligt arbeide, burde anvende nogle faa varme underplag, saa de kunde undgaa de mange tunge skjørter, som var dem til stadig hinder under arbeidet. Under diskussionen fremkom ogsaa flere praktiske forslag til de nye modellers udbredelse.

En kvindeklub i Stockholm. Som tidligere har været omtalt i vort blad sammenkaldte i Stockholm en del damer et møde for ved sammenslutning at kunne faa istandbragt en klub, hvor de mange ved skole, banker, kontor, post, telegraf m. m. sysselsatte kvinder, som byen nu eier, kunde finde et sted, som kan erstatte eller udvide hjemmet for dem. Her skulde de gjennem selskabelig omgang, læsning af aviser og tidsskrifter, god og billig servering af frokost og aftensmad m. m. finde en behagelig afvexling og hvile efter sit anstrengende og fra selskabsliv ofte isolerede arbeide.

Ved tegning af et større antal medlemmer er det nu blevet muligt for bestyrelsen at aabne et saadant særdeles centralt beliggende lokale, bestaaende af 4 værelser enkelt, men bekvemt indrettede. Lokalet er blevet indviet ved en liden festlighed med foredrag, sang, musik og supé.

(Efter »Aftonbladet«).

Danmark. *Frøken Josefine Eltzholz*, der i flere aar har været praktiserende læge i Amerika, opholder sig ifølge „Middelfart avis“ i denne tid hjemme. Hun agter sig nu til Indien, hvor hun vil udøve lægevirksomhed.

Finland. *En petition om kvinder som medlemmer* af Helsingfors fattigkommission, er istandbragt af den finske kvindeforening og undertegnet af interesserede medlemmer af kommunen.

Sagen er behandlet i Helsingfors kommunebestyrelse, hvor forslag var indbragt om, at bestyrelsen skulde anholde guvernøren om ophævelse af den paragraf i byens fattigvæsensreglement, som udelukker kvinder fra fattigkommission. Efter endel diskussion vedtoges forslaget med 26 stemmer mod 12. Under diskussionen ytrede en af talerne blandt andet, at Sverige ikke i dette tilfælde kunde tages som exempel, thi i Finland befandt spørgsmaalet om kvindernes frigjørelse sig paa et langt mere fremskredent standpunkt end i moderlandet.

Paa foranstaltning af Finsk Qvinnoførening i Helsingfors holdt frøken Vera Hjelt mandag den 7de november et foredrag om „valg af livsstilling for kvinderne". Foredraget holdtes i societetshusets store sal for et meget talrigt publikum, hvoraf største delen kvinder.

Efter at have fremhævet, hvor nødvendigt det er for kvinderne at tilkjæmpe sig økonomisk uafhængighed, gik foredragsholderen over til at omtale, hvilke veie der bedst fører frem til dette:

„Det er paa det praktiske omraade, kvinderne bør søge sig nye livsbaner, heller end inden den lærde stand, hvor der i forveien er overfyldt. Paa industriens felt staar mange erhvervskilder aabne for kvinderne. Det gjælder blot at tage fat med mod og vilje. Paa industriens felt har kvinderne lettest for at vinde lige lønningskaar med mændene, thi kjøberen spørger ikke efter, om varen er forfærdiget af mand eller kvinde, men ser kun paa dens godhed. At det kvindelige arbeide har været daarligere aflønnet end mandens, beror uden tvil for en del paa at hun har staaet tilbage for ham i henseende til fagkundskab. Men derfor bør kvinderne faa adgang til lignende tekniske-, industri- og haandværksskoler, som indtil nu alene har staaet aabne for mændene. Der bør gives dem anledning til at gjøre sig duelige til at beklæde poster, som indebær mere selvstændig virksomhed, saa de derigjennem kan vinde frem til bedre aflønning. Kvinden har længe nok blot været haandlangerske paa de fleste industrielle felter. Hun har længe nok staaet uden haab om at kunne vinde befordring paa den vei, hun har valgt. Nu gjælder det for hende ved siden af almendannelse, ogsaa at opnaa faglig dygtighed, som kan give hende ret til at stige i graderne. Man indvender, at kvindens ringere fysiske styrke gjør det umuligt for hende at kappes med manden. Men tænk paa tjenestepigerne, som gjør sit tunge dagsarbeide et helt liv igjennem, tænk paa haandlangerskerne ved fabrikerne og de store byggeforetagender, deres saakaldte lettere arbeide kan være tungt nok. Og forøvrigt i vor tid, da den raa styrke mangedobbelt erstattes ved de mægtige hjælpemidler damp- og elektricitet, er opmærksomhed, paapasselighed og ordenssans de egenskaber, som det

hovedsagelig kommer an paa, ved det industrielle arbeide, og disse egenskaber besidder kvinderne i lige saa fuldt maal som mændene.

I stedet for, som saa mange gjør, at spilde sin tid og ofre en mængde penge paa at skaffe sig „talenter“, uden at være i besiddelse af den fornødne begavelse, bør kvinderne søge at vinde fagkundskaber, der kan ofres arbeide i industriens tjeneste. I stedet for i udlandet at studere musik og de skjønne kunster, bør hun søge at uddanne sig til specialist i en eller anden industrigren, som derude har naaet en høiere grad af fuldkommenhed end i ens eget land. Hvis blot de, som har virkelig begavelse, ofrede sig til kunststudier, saa vilde der findes langt færre kvinder, som for sent lærte den kunst at forstaa, hvad det er de duer til.

Finlands handels- og søfartsstatistik viser en efter forholdene overordentlig stor import af industriartikler, som tilvirkede inden ens eget land burde give en betydelig arbeidsfortjeneste, da jo sælgeren i mange tilfælde havde told og fragtomkostninger til fordel for sig.

Foredragsholderen opregnede tilsidst en mængde erhvervskilder, som specielt egnede sig for kvinderne. De kunde skaffe sig faglig dygtighed som papirmaché-arbeidere, som legetøistilvirkere, urmagere, hattemagere, bogbindere, lithografer, skomagere, pianofortestemmere, dekorationsmalere, mønstertegnere, gravører, tegnere, formere, gartnere o. s. v. Videre foreslog frøken Hjelt oprettelse af konservfabrik, træskofabrik, en lapnings- og stopningsforretning i hovedstaden, et sygehjem, organiseret paa samme maade som det s. k. hjem for sygepleiersker i Stockholm.

Kvinderne skulde nok kjæmpe sig frem til nye virkefelt, det gjaldt blot at frigjøre sig fra den fordom, at blot visse arbeider anstod kvinderne og var hvad man kalder passende. Alt hæderligt og godt arbeide, som fører til økonomisk uafhængighed, er passende for kvinder som for mænd.

(Efter »Nya pressen«).

Schweitz. *Fru dr. jur. Emilie Kempin* er den første praktiserende jurist i Schweitz. Hun har aabnet kontor i Zürich og tilbyder juridisk assistance. Men det er negtet hende at møde som sagfører ved retterne.

Indhold: I anledning frk. Kiellands »Et par ord i diskussionen« (af Wilhelmine Ullmann, født Erichsen). Tilsvar til redaktionens imødegaaelse af mit indlæg »Et par ord i diskussionen« (af Kitty Kielland). Redaktions-anmærkninger. Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg. | Kristiania, 1ste december 1887. | No. 23.

Det Geijerstam'ske møde i studentersamfundet og norsk kvindesagsforening.

Det var oprindelig min hensigt først paa den exstraordinære generalforsamling inden N. K. F. i januar n. a. at fremkomme med en udtalelse i denne sag. Da imidlertid fru Nielsens og frk. Qvams skrivelse til bestyrelsen af 20 novbr. d. a. er bleven forelagt offentligheden*), og den nævnte fraktion inden bestyrelsen saaledes offentlig har talt i sagen, har jeg som tilhørende den modsatte fraktion troet det at være min pligt mod foreningen allerede nu at udtale mig.

Man har spurgt mig, hvorfor jeg ikke var tilstede paa det Geijerstam'ske møde i studentersamfundet den 17 novbr. Hertil maa jeg svare, at det var mig allerede noksom bekjendt, hvad en saa ivrig Strinbergs apostel som hr. G. af Geijerstam maatte have at sige kvinderne paa sedelighedssagens omraade. Den haan og foragt, mesteren Strindberg i sine arbeider slynger kvinderne i ansigtet, behøver man efter min mening ikke at gaa til hans disciple for at faa høre om igjen. Og i en diskussion om sedelighed med den retnings mænd vilde jeg fra mit standpunkt ikke deltage særlig af den grund, at disse mænd, som berørt, ikke *respekterer* kvinderne. For Strindberg og hans disciple staar kvinderne, efter som jeg har kunnet opfatte, ikke som mennesker med menneskeværdighed. men alene som kjønsvæsener, dyr. En diskussion om sedelighed med den retnings mænd vil derfor efter min mening aldrig kunne blive ført paa *det sedelige alvors* grund, som en kvinde, der hævder respekt for sit kjøn, maa forlange.

Den aand og tone, der efter de forskjellige referater og bl. a. efter fru Nielsens udtalelser i „dagbl.**)“ er gaaet igjennem de Geijer-

*) I „dagbladet for 24 novbr.

**) „Dagbl. for 21 novbr.

stam'ske møde i studentersamfundet, godtgjør ogsaa fuldt ud, at jeg havde ret i denne min antagelse om den karakter, dette diskussionsmøde maatte faa.

At endvidere kvinder, som paastaaet, skulde paa det Geijerstams'ske møde have kunnet ved sin protest verne om de der tilstedeværende unge mænd, har jeg vanskelig for at tro, især efter at have hørt og læst, hvorledes de paa mødet fremkomne protester blev modtagne. Den ungdom, som paa det Geijerstam'ske møde med stormende, øredøvende jubel modtog hr. af Geijerstams og hr. Nissens udtalelser, var visselig ikke deri den rette stemning for paavirkning fra den modsatte kant.

Fru Nielsen foreslog paa bestyrelsesmødet den 19 novbr., at N. K. F. skulde foranstalte et protestmøde mod dr. Nissen i anledning af hans udtalelser paa det Geijerstam'ske møde. Jeg stemte mod et saadant protestmøde. Saa megen vegt turde jeg ikke tillægge en enkelts mands, en enkelt doktors udtalelser, at N. K. F. skulde vise hr. Nissen den ære og opmerksomhed at protestere mod dem. Og *hvad* skulde der protesteres mod? Formentlig særlig mod hr. Nissens paastand, at de norske kvinder ikke har kjønsdrift. Ikke mere end 10 procent af de norske kvinder har kjønsdrift, siger hr. Nissen. Jeg maa tilstaa, at denne paastand forekommer mig yderst latterlig. Heller ikke vil noget fornuftigt menneske efter al rimelighed kunne fæste lid til en saadan paastand, af den simple grund, at hverken hr. Nissen eller noget andet menneske — han være saa meget doktor, han være vil — faktisk kan *bevise* noget saadant. Hvert kvindeligt individ udover hele Norges land maatte i dette spørgsmaal gives leilighed til at fremkomme med sit indlæg, „sin bekjendelse“, hvis man skulde faa oplyst noget om de 10 procent. En *andens* mening om en selv paa dette omraade bliver rent ud nonsens. I en saa fuldt ud *individets sag* som denne kan derfor selvfølgelig ikke N. K. F. eller idetheletaget nogen *korporation* være berettiget til at optræde.

Der fremholdtes ogsaa paa bestyrelsesmødet den 19 ds., at kvinder maatte staa frem paa det foreslaaede protestmøde og bekjende om sin kjønslige natur. At jeg ikke vilde være med paa at opmuntre kvinderne til noget saadant i et offentligt møde af mænd og kvinder (og det ikke alene kvindesagsforeningens medlemmer), haaber jeg, N. K. F. vil forstaa. Protestmødet kunde efter min formening paa den maade let blevet et altfor passende efterspil til det Geijerstam'ske møde og iethvert tilfælde et farligt experiment for N. K. F.

Den 28. novbr. 1887. Anna Rogstad.

Brev fra Kjøbenhavn.

I foraaret dette aar blev der efter sigende i visse kredse indenfor Dansk kvindesamfund talt meget om, hvorvidt sædeligheds-spørgsmaalene kunde og burde optages til drøftelse i foreningen.

At disse spørgsmaal var hovedpunkter i kvindebevægelsen, var alle enige i; dog manglede det ikke paa indsigelser. Man var sig bevidst, at dette var et vovestykke, da „samfundet“ efter sagens natur endnu havde mange modstandere og blev saare stærkt kritiseret, saavel i radikale som reaktionære kredse. Man frygtede, at det vilde tabe baade i anseelse og i indtægt. Paa den anden side gjordes det gjældende, at sædelighedsbevægelsen slet ikke var noget nyt her hjemme, da den allerede i en aarrække havde været rejst i den store og meget fremskredne „kamp mod den saakaldte lovbeskyttede usædelighed“. Forholdet mellem kjønnene havde desuden saa længe spille en hovedrolle i literaturen, ja havde endogsaa nylig været berørt i vore parlamentariske forhandlinger. (Se Rigsdagstidende 1740–43 o. fl. st.).

Tilsidst sejrede den mening, at et hovedpunkt kunde ikke omgaaes, og at øieblikket var kommet for den forening, der paa sit program har sat: „Kvindens almenmenneskelige udvikling“ til at bringe spørgsmaalene frem til offentlig forhandling.

Den 16de marts holdt da frøken Grundtvig sit bekjendte foredrag om „nutidens sædelige lighedskrav“, paa et møde, der var sammenkaldt for kvinder alene, men aabent for *alle* kvinder, ikke som det senere hed i den af „en kvindelig læge“ underskrevne artikel, „et lukket møde“. Det vil være enhver ærlig læser bekjendt, at foredraget ikke var lagt an paa at løse problemer, men væsentlig paa at angive spørgsmaalets to retninger saa objektivt som muligt og derved bane vejen for en diskussion.

Som man kunde tænke sig, faldt der i diskussionen ikke mange vægtige ord. Der viste sig en let fattelig ængstelighed, stor uklarhed i ord og tanker, en enkelt dristig bekjendelse, og en levende interesse, der tilkjendegaves ved tilraab, klappen og hyssen fra den store forsamling. At opfordringen til forhandling havde været ærlig ment, viste sig i den modtagelse en dame fik, da hun vilde hævde, at det var „de daarlige iblandt os“, der sluttede sig til den anskuelse, D. kvindesamfund bekjæmpede. Hun blev strax kaldt til orden og standset af hyssen og af nogle meget energiske modsigelser.

Aftenens tildragelser egnede sig ikke til at vække illusioner. Man var bleven skuffet i haabet om, at en eller anden modstander dog maaske i sagens interesse vilde vove sit skind — grovere behandling end den, der ventede frøken Grundtvig, var der neppe fare for, og modstanderne var vel heller ikke alle lærerinder, der skulde have elever, eller læger, der skulde have praxis, hvilket blev anført som grund til deres taushed af Brandes i „Politiken“. De sexten breve, der før mødet var sendt rundt til damer, om hvem man tænkte sig, at de ikke indtog samme standpunkt, som foredragsholderinden og derfor baade kunde og vilde give bidrag til spørgsmaalenes alsidige behandling var, efter hvad der sagdes, ikke alle besvarede med nej, men hvorledes det nu end forholdt sig, noget indlæg fra den modsatte side, fremkaldte det ikke.

En trykkende ensidighed hvilede saaledes over mødet. Taushed fulgte efter og blev kun afløst ved to mindre heldige indlæg af fru Aggersborg og frøken Sannom.

Først omtrent 4 maaneder efter faldt det første slag, et voldsomt slag fra Dr. Brandes' haand. Det forbausede ikke alene ved sin plumphed, men ogsaa ved, at han overhovedet blandede sig i striden. Dr. Brandes havde, i en tidligere polemik, bestemt værget sig imod at drages ind i den slags undersøgelser, og det viste sig forøvrigt ogsaa snart, at det ikke var undersøgelserne han sigtede paa. Frøken Grundtvig havde begaaet den ubesindighed for det første at fortolke dr. Brandes' sætning om askesen i de højere stænder og dernæst at anvende den som udtryk for mændenes ønske om en reform. Frøken Grundtvig skriver: „For at faa en vis ret til at iværksætte deres revolution, paaberaaber de (mændene) sig saa kvindens natur og siger: Det er nødvendigt for kvindens helbred og aandskraft, at de opgive deres kydskhed, den er kun tvang og unatur“. Hvis det virkelig er denne fortolkning, der har givet dr. Brandes anledning til beskyldningen for „brutalitet i opfattelsen“, da har man vel ret til at spørge, hvad er da meningen med hans, tilsyneladende, saa simple ord. Svaret vil udeblive, til det højtidelige øjeblik kommer, da dr. Brandes trygt vil kunne aabenbare den højere og friere moral, som han, efter eget sigende sidder inde med, men nu paa grund af tidernes ugunst, maa fortie. Det er heller aldrig opklaret, hvor man skal henføre beskyldningen for „falsk citeren“, „æreskjænderi“, „perfidi“ og „løsagtighed i bevisførelsen“, hvilke ord*) nu er kjendt døde og magtesløse at

*) For disse ord er ved hof- og stadsrettens dom dr. G. Brandes frifunden, men redaktør Hørup idømt en bøde af 100 kroner og sagens omkostninger, da de paaklagede udtalelser paa et par i dommen angivne nær, »ved at sigte frk. Grundtvig for overtrædelse af det ottende bud, for falsk citat, for perfidi, raahed i tankegang, brutalitet i opfattelse og æreskjænderi, uden at dertil sanes at foreligge nogen beføielse«, indeholdt en overtrædelse af straffeloven. De anførte udtalelser kjendtes døde og magtesløse. *Red.*

være, idet frk. Grundtvig, paa grund af disse udtryk, anlagde sag mod dr. Brandes og vandt den.

Da faldt det andet store slag. Denne gang var det Bjørnson, der i dyb harme stillede sig ved frk. Grundtvigs side. — Ved den grundtone, dr. Brandes havde anslaaet, var tonen givet for det meste af den efterfølgende polemik. Han havde afvist al behandling af selve spørgsmaalet og indskrænket sig til personlige angreb og til i al almindelighed at erklære sig som modstander af det standpunkt, der var taget i foredraget. Dette spor blev trolig fulgt gjennem en række mest anonyme artikler i „Politiken“. Fra den anden side gjordes nogle forsøg paa at vende sig mod sagens kjærne. Af disse skal pastor Hostrup fremhæves. Interessen vendte sig dog nu nærmest mod striden mellem Brandes og Bjørnson, som fra den førstes side endte med den opfattelse, at Bjørnson var gaaet ud af kampen som en ringere mand, fra Bjørnsons side med den erklæring, at han manglede den agtelse for dr. Brandes, som var nødvendig for yderligere at svare ham.

Striden maa nu betragtes som foreløbig endt. Maaske fordi ingen mere har noget at sige, maaske ogsaa fordi det her hjemme er blevet lige saa umuligt, om end af andre grunde, at tale for sædelighedskravet som imod det.

R.

Om Husligheden.

I „Nylænde“ 18 har pseudonymen A. L. foranlediget ved mit opsæt „En farlig reaktion“, udkastet en karakteristik af mig gaaende ud fra, at jeg overhodet ingenting forstaar, samt at jeg i „en forloren idealisme“ „i alle hverdagslivets arbeider bare ser hindringer for aandsudviklingen“. Hertil skal jeg intet svare, kun det, at jeg er født og opdrat paa landet og saaledes *burde* ihvertfald ha et nogenlunde syn paa livets praktiske gjøremaal. Men den kapitale misopfatning af mit opsæt, der munder ud i, at jeg ræsonnerer, „som om det lod sig gjøre uden videre at slaa en streg over en saa nødvendig faktor i det daglige liv som „husligheden“, den skal jeg, af hensyn til husligheden selv søge afhjulpet.

I nævnte opsæt omtalte jeg den praktiske reaktion, som opstaar

mod kvindebevægelsen derved, „at vore hjem opdrar sine unge døtre til kokkepiger eller madmødre". For korrekthedens skyld og tydelighedens skyld, burde jeg her ha tilføiet „en stor del". Thi ligesaalidt som jeg mener, at *alle* mænd og *alle* kvinder reagerer mod kvindeemancipationen, ligesaalidt mener jeg, at *alle* hjem, men kun *en stor del* opdrar sine døtre i reaktionær retning — hvilket altsaa burde været tilføiet.

I samme lille opsæt benyttede jeg endvidere udtryk som, at denne praktiske reaktion er kommet fra kjøkkenerne, hvor begreberne om kvindens stilling i samfundet har forstenet sig i et til disse begrebers indsnevrethed svarende aandsfattigt liv. Dette har bevæget A. L. til at tro, at jeg skulde ønske al huslighed landsforvist, samt kjøkkenerne, „disse bornerthedens og uselvstændighedens arnesteder" sat paa porten. Dette gjør jeg naturligvis ikke. Men der er en anden side ved dette madvæsen, som A. L. tilsyneladende ikke har faaet tag paa, og som har sat store og vanskelige spor i vor udvikling.

Og det er, at husligheden, som den hidindtil er blet praktiseret, har afsat den betragtning rundt om i vore hjem, at for det offentlige liv passer kvinden ikke, men vel for kjøkkener og komfurer. Med andre ord, at kun da har hun løst sin opgave, naar hun gjør husligheden til sit livs maal. Og mod denne betragtning var det, jeg vilde protestere. Thi den har affødt for meget ondt og krævet for mange offere af indsigt og følelse.

Man vil maaske her beskylde mig for overdrivelse. Men i saa fald henviser jeg til „de hundreder af hjem udover by og bygd", der endnu ikke er komne med i aandsudviklingen. Tal her om kvindens stilling og kald, og ikke ét vil afvige fra den betragtning, jeg ovenfor har antydet. Kun den er her en sand kvinde, der har anlagt et „kvindeligt ydre" og studerer „kvindelige beskjæftigelser", medens den er kompromitteret, der søger at ha meninger og ideer. Og med en saadan madprosaisk opfatning var det altsaa jeg vilde ha protesteret.

Mod husligheden selv derimod har jeg intet indvendt. Den er en „nødvendig faktor i det daglige liv" og trænger som saadan sine haandhævere. Men la den ikke binde kvinderne saaledes, at de enkelte af dem ikke faar lov at udvikle sig frit, for saaledes at tilføie vort offentlige liv et rigt fond af friske kræfter.

Og la endvidere mand og kvinde ogsaa her være — lige. Jeg udsætter gladelig mit eget kjøn for „dunsten fra komfurer" i bevidstheden om, at mange inden det neppe kunde fare bedre end at havne i et kjøkken. Og naar jeg tillige ved, at intetsteds staar dettes financer bedre end der, hvor de skjøttes af mænd, tror jeg saavel gastronomer som de for husligheden ængstelige kan slaa sig til ro.

Efter dette vil, kan hænde, A. L. fælde en noget retfærdigere

dom om mit forhold til husligheden, og finde sine beskyldninger for at „hæve ideens fane høit“ samt „den forlorne idealisme“ ilde anvendt. Det er en rigtigere fordeling af arbeidet, jeg vil, og derfor tror jeg fremdeles, at først da har kvindesagen naaet sit maal, naar den faar indarbeidet i bevidsthederne en sundere opfatning af kvindens stilling i *samfundet*. Som denne opfatning nu gjør sig gjældende, skaber den en reaktion, som let kan bli farlig.

Thoralv Klavenæs.

For Kvindesagen.

Lad os bruge med flid
denne storslagne tid,
som har mærket saa dybt vor retfærdige sag!
Der er kræfter, som vil
træde løftende til,
naar det kommer engang til de tungeste tag.

Disse lænker og baand,
som er lagt paa vor aand,
maa vi ryste saalænge, til de falder af.
Vi maa vise os mer,
som vi virkelig er,
og med alvor vi maa holde frem vore krav.

Vi maa gjøre vort haab
til et stigende raab,
mens der øves mod os baade uret og tvang;
vi maa samle vor magt,
og vi maa give agt
paa udviklingen selv og dens mægtige gang.

Lig en rensende vind
vil den trænge sig ind
i vort samfund og der rive skraukerne ned.
At dog kjæmpe vi maa
for det maal, vi vil naa,
om vi skal vinde frem, det er noget, vi ved.

Sagtens møder vi spot,
det forstaar vi saa godt,
men vi trøster os til vor retfærdige sag.
Der er kræfter, som vil
træde løftende til,
naar det kommer engang til de tungeste tag.

Stavanger i august 1887. **Tf. Haraldstad.**

Dagbog.

Det er lidt opgjør — bare en ganske liden begyndelse til et opgjør, vi her i farten kommer med. Vi kommer rimeligvis til at gjøre det grundigere en anden gang. Feilregningerne i flere af de papirer, som er lagt frem for os, er saa mange og grove, at der maa god tid til at faa regnskabet helt i orden. Vi havde slet ikke tænkt at prøve en begyndelse engang endnu, men saa var det „Verdens Gang"s laurbær, som ikke lod os sove. „Verdens Gang", hvis holdning under den Geijerstamske affære en og anden har havt en smule at udsætte paa, staar nu nemlig rankere end nogensinde og lader sit blik svæve udfra studentersamfundet og udover den hele kvindebevægelse i Norges land og udstrækker sin ordnende haand for at rette det som vrangt er.

„Verdens Gang" har en leder som heder „Fra de stummes leir". „Verdens Gang" synger her med høi stemme med paa den ny og drøvelige og meget yndede vise, som heder de norske emanciperede kvinders mandshad. — Lad dem synge til de blir kjed af den underholdning, lad dem ride ud i flok og følge og slaas med veirmøllerne,

saavist som vi ved det er veirmøller, saavist ved vi ogsaa, at striden vil blive derefter — det har vi tænkt, men saa har vi mærket, at der er ikke saa faa af vore venner, hvem det hele lirum-larum og den hele komedie forarger og fortumler, og saa faar vi prøve, om det er muligt for os at gjøre en begyndelse til at klare lidt op i forvirringen.

Vi vil begynde med nøgne paastande. I spidsen sætter vi den paastand fra vor side, at beskyldningen for mandshad mod os er fuldstændig grundløs. Man kan ikke paavise, at der saaledes, som retningen i emancipationsbestræbelserne har været herhjemme, saaledes som vi har optrukket konturerne for vort nærmeste fremtidsarbeide er noget af den aand. Uklare hoder og upraktiske mennesker, som ikke kan forstaa begrænsningens nødvendighed, ophidsede, feberhede mennesker, som ikke har evne til taalmodighed, forfølgelsessyge folk, som vil os ondt, kan længe nok komme med beskyldningerne. Vi paastaar, at det, at saadanne beskyldninger kan fremkomme — at vor kamp mod kvindernes servilisme, deres store kardinalsynd mod mændene, kan regnes som mandshad — at det kun er et latterligt vidnesbyrd om, hvor kort vi er komne, om hvor nye og uvante vore fordringer endnu er.

Beskyldningen for mandshad og den hele reaktion mod kvindesagen er først og fremst en til Norge importeret vare. Den er kommen fra Sverige gjennem Strindberg og disciple. Endel norske literater var de første til at svømme i svenskernes kjølvand, og adskillige fulgte dem, men da reaktionen her manglede det, den skulde reagere mod, saa gik det i begyndelsen traat. Men saa kom det, at Bjørnsons „En hanske“ blev opført paa Kristiania theater; der var anledningen givet, ophidselsen blev overmaade, og saa fik man „hanskedamerne“ at lade vittighederne gaa ud over. Og hanskedamerne — nu, det var alle de damer, som i sædelighedssagen forkyndte en anden lære end bohêmen. Det er med fuld viden om, hvor galt vi benytter ordene, at vi her siger „bohêmen“. Men der er nu engang ingen udvei, folk vil have det benyttet saaledes, og i dette tilfælde kan jo den ene ensidighed møde den anden.

Men tilbage til „Verdens Gang“. Saa kom der et nyt bud fra Sverige om mandshad. Saa blev det bekjendte møde i studentersamfundet, hvor kjønshadet virkelig sattes i scene, og saa blev „Verdens Gang“ saa fortørnet over, at endel kvinder protesterede mod at møde ved et senere møde, at den laver en historisk revue, hvori den kommer med den infame og taabelige beskyldning mod alle den norske kvindebevægelses repræsentanter, at de viser hang til i „selvhævdelsen at hevne“.

Revuen begynder med en del gamle literære sandheder om Camilla Collett som Henrik Wergelands søster og saa videre i boblende overfladiskhed. Det skal vi ikke stanse ved, men der er et

udtryk om Camilla Collett, vi maa stanse ved. Hun kaldes „den norske kvindesags abbedisse“, dermed skal betegnes en vis klosterlig karakter i hendes og hendes efterfølgeres bestræbelser. Der er heri en grov og skammelig misopfatning. Hun, hvis store hovedinteresse er forholdet mellem mand og kvinde, hun, som lytter saa spændt efter, om ikke engang friheden og inderligheden i forholdet vil komme, hun, hvis hele liv har været en bøn om, at en kvinde skal faa lov at elske en mand og frit bekjende, at hun elsker ham, uden at bli forhaanet og knust af fordomme — hun er klosterforstanderinden.

Der er lidt mere at lægge mærke til ved den hele revue i „Verdens Gang“. Den er holdt i faderlig, revsende, overbærende, opmuntrende, saadan — — — skulderklappende tone. I en prestelig overhyrdetone er den holdt. Man kunde falde paa slige tanker, som at „Verdens Gang“ anser kvindesagen i Norge som en liden annexmenighed, sognende til det yderste venstres sognepræster.

En overordentlig misforstaaelse isaafald. Vi er taknemmelige for den hjælp og støtte, „det rene venstre“ har givet os, og vort arbeide maa paa flere punkter falde sammen; men i vor sag ser vi — ligesom i de fattiges sag — en saa stor og dyb menneskelighedens sag, at vi ser det allermeste af det, som er oppe af partitvistigheder, som smaastel i forhold til den.

Ikke saa at forstaa, at venstreavisernes unaade er os ligegyldig. Langtfra! Høireavisernes og enkelte af de klerikale avisers ondskabsfulde udfald mod os, har skadet os meget og lagt taagen saa tæt om mangfoldige sind, at det ser haabløst ud at trænge frem. Venstrepressen kan, om den vil, vistnok skade os endnu mere. Men, det faar være, som det vil. Marionetdukker, som et parti eller en klik kan faa til at træde frem paa scenen, saasnart de trækker i snorene, det er nu det, vi allersidst kan være.

Forskjelligt.

Onsdag den 23de november holdtes møde i norsk kvindesagsforening, hvor hr. Ullman holdt et foredrag om „kvindesagen og det sociale spørgsmaal". Derefter oplæste formanden fru Ragna Nilsen følgende skrivelse til foreningens bestyrelse:

Til

Fru Andrea Aas, hr. dr. E. Bull, hr. kand. Beichmann, frk. Anna Rogstad og fru Nikoline Sundt!

Vi to undertegnede — medlemmer af N. K. F.'s bestyrelse — anser os efter den bestemmelse, som bestyrelsen igaar kom til, i anledning et paatænkt protestmøde, for nødsagede til at træde ud af bestyrelsen og indanke afgjørelsen af sagen for en generalforsamling. Vi synes, at der her er tale om et principspørgsmaal af saa gjennemgribende art, at det er nødvendigt at faa foreningens mening at vide. En mand har paa et offentligt møde, et møde, som havde stor betydning, staaet frem og udslynget forhaanelser mod kvinderne — forsamlingen har tiljublet ham det mest stormende bifald — og kun 1 — en — mand har traadt frem til vort forsvar. Vi finder, at er der nogensinde anledning for kvindesagsforeningen til at træde frem og protestere mod en saadan behandling af kvinder, saa er det her. Majoriteten i bestyrelsen finder derimod, at vi har fornemt at holde os borte fra den hele strid; et medlem af bestyrelsen beklagede endogsaa, at „formanden for N. K. F. havde optraadt paa et møde, som hun ikke ansaa for et alvorligt møde paa grund af, at det var sammenkaldt af folk af den Geijerstam'ske retning". Det mest loyale finder vi derfor gjennem en generalforsamling at faa foreningens mening at vide, da jo bestyrelsen bør være et udtryk for den aand, der er den raadende i foreningen, og udføre dens vilje. Vi spørger derfor de øvrige medlemmer af bestyrelsen, om de er enige med os i at sammenkalde en extraordinær generalforsamling i januar maaned til valg af ny bestyrelse, og gjøre foreningens medlemmer opmærksomme paa, at de ved at vælge os to undertegnede igjen godkjender vor opfatning af de principer, hvorefter bestyrelsen bør gaa frem.

20de novbr. 1887.

Ragna Nilsen. Anna Qvam.

* * *

Formanden meddelte, at i overensstemmelse hermed vilde extraordinær generalforsamling afholdes i januar.

Student *Tams* takkede derefter fru Nielsen og hr. Ullmann for deres optræden under diskussionsmødet i studentersamfundet. Det var ord i rette tid og paa rette sted. Han beklagede, at de var blevne angrebne i enkelte blade, og oplyste, at en artikel til deres forsvar var indsendt til *Aftenposten*, men nægtet optagelse.

Danmark. *Framåt* giver i sit sidst udkomne hefte en liste paa de artikler i *Politiken* og *Morgenbladet*, som er foranlediget ved frk. Grundtvigs foredrag: *Nutidens sædelige lighedskrav*.

Politiken. „Engle" 6te juli, „Det 8de bud", 7de juli, „En sidste udluftning", 9de juli.

Den 25de juli: „Dansk kvindesamfund og frk. Grundtvig", af „D".

Den 11te august: „Dansk kvindesamfunds virksomhed" „*En af de tretten*".

Den 13de august: „Dansk kvindesamfunds virksomhed" af *Kristine Frederiksen*.

Den 22de aug.: „Kvinden og samfundet" af *Sophie Kauffeldt*.

Den 22de aug.: „Dansk kvindesamfund og de kvindelige læger". „*En kvindelig læge*".

Den 7de aug.: „Til en kvindelig læge", fra *Bjørnstjerne Bjørnson*.

Den 28de aug.: „Anonymitet og terrorisme".

Den 3die sept.: *B. B. og redaktionen af Politiken*. „Mere om Terrorisme". B. B. og redaktionen.

Den 11te sept.: „Bjørnson som polemiker", af *Georg Brandes*.

Den 13de sept.: „Sædelighedsterrorisme paa svensk grund", af fru —w—w—

Den 14de sept.: „*Mod*".

Den 17de sept.: „Unøiagtigheder".

Den 21de sept.: „For galleriet", af *Georg Brandes*.

Den 28de sept.: „Mit mellemværende med Bjørnstjerne Bjørnson", af *Georg Brandes*.

Den 29de sept.: „Kulturkvinden", af Ignotus.

Den 1ste okt.: „Aaben udtalelse", af *V. Hörup*.

Morgenbladet den 28de juli: „Om nutidens sædelige lighedskrav", af Elisabeth Grundtvig.

Den 28de juli: Aabent brev til frk. „D", af E. Grundtvig.

Den 3die aug.: „Dansk kvindesamfund og Politiken", af *Kristine Frederiksen*.

Den 4de aug.: „Nutidens sædelige lighedskrav", *aabent brev fra B. Bjørnson til frk. Grundtvig*.

Den 9de aug.: „Kvindesagen“, af *Svend Högsbro.*
Den 22de aug.: „Sædelighedsspørgsmaalet“, af *Svend Högsbro.*
Den 14de sept.: „Dr. Georg Brandes“, af *Svend Högsbro.*
Den 17de sept.: „Bjørnson og Politiken“, af *B. Bjørnson.*
Den 20de sept.: „Georg Brandes“, af *B. Bjørnson.*
Den 27de sept.: „En forklaring“, af *B. Bjørnson.*
Den 30te sept.: „En oplysning“, af *I. Falbe Hansen.*
„Aaben udtalelse“, af *C. Hostrup.*
Den 13de okt.: „Skal vi forhandle“, Anne A. Bruun.

Desuden indeholdt *Socialdemokraten* i april en del artikler om det samme spørgsmaal: „Revolutionære mænd og sædelige kvinder“ af A. C. Mayer. „Til den revolutionære mand“ fra Johanne Mayer. „Nutidens sædelighedskrav“ af frøken Anne Bruhn. „Kjønsmoral“, svar til fremtidskvinderne af A. C. Mayer, samt to artikler af fru Agier og frk. Ouchterlony.

England. *Den samme mr. Walter Besant*, som staar i spidsen for organisationen til forbedring af de arbeidende kvinders kaar har ved en af sine tendensromaner givet stødet til opførelsen af *folkets palads i det østre London.* Denne bygning er nylig aabnet. Endnu tillader lokalet blot optagelsen af et indskrænket antal medlemmer, og medlemmernes alder er derfor indtil videre bestemt til mellem 15 og 23 aar. Aarsafgiften er for mænd kr. 6.75 og for kvinder kr. 4.50. Medlemmerne har adgang til al den underholdning, paladset har at byde paa: konserter, sammenkomster, forelæsninger m. m. og til gymnastiksalen. To aftener i ugen er der gymnastik for kvinder. Medlemmerne har desuden ret til for nedsat afgift at deltage i kurser i ulige emner. Allerede før paladset aabnedes, havde en stor mængde medlemmer meldt sig. Dronningens sal, som allerede i vaar aabnedes af dronning Victoria, og som er en af de vakreste offentlige lokaler i London kommer til at anvendes som bibliothek og læseværelse. Et prægtigt orgel, en gave til paladset af en enkelt person, pryder salen.

Aftenkurser i næsten alle mulige emner er mod en billig afgift tilgjængelig for medlemmerne. Undervisning meddeles saavel i de fleste praktiske og tekniske fag, saasom skrædderi, tappetserarbeider, snedkeri, skomageri, metalarbeider, fotografering, telegrafering etc., som i de bildende kunster musik, naturvidenskab, sprog, moderne og klassiske, stenografi m. fl. emner. Særskilte kurser er desuden anordnet for kvinder i søm og madlavning. Ved siden af disse aftenkurser er der for gutter over 12 aar indrettet en teknisk skole, samt en skole i de bildende kunster. Til disse skoler hører et mekanisk og et snedkerværksted, kemiske og fysiske labaratorier og læserum.

I vinterens løb skal i folkets palads holdes en fjærkræudstilling en udstilling af forskjellige arter chrysanthemum (præstekraver), hvilke blomster er meget efterspurgte i England, samt en udstilling af elevernes arbeider. For paladsets medlemmer kommer der ogsaa til at dannes festklubber, som skal sørge for en mængde andre passende adspredelser. Næste vaar skal der i forbindelse med paladset aabnes en badeindretning.

Tyskland. De tyske kvindeforeninger holdt i slutningen af september sin 14de aarskongres i Augsburg. Mere end 200 foreningsmedlemmer havde indfundet sig fra forskjellige dele af Tyskland. Efterat fru Rosendahl fra Augsburg havde hilset kongressen velkommen, holdt fru Weber fra Tübingen et foredrag over emnet: Hvorfor grunder vi kvindeforeninger? hvori hun angav de tyske kvindeforeningers maal: at træde til der, hvor ikke statens, komunens eller familiens hjælp er tilstrækkelig for at fremme de mindre heldig stillede kvinders aandelige og materielle vel gjennem opdragelse og uddannelse i forskjellige fag. Den stadig øgende overbefolkning, overproduktion og arbeidsløshed gjorde, at mange kvinder maatte bukke under i kampen for tilværelsen. For at kvindespørgsmaalet skulde løses var det derfor af største vægt, at kvinderne selv gjordes dygtige til at fortjene sit brød. Foreningerne forsøgte at virke gjennem fagskoler for kvinder, husholdningskoler, herberger for kvinder, kommissionskontor, asyler for faldne kvinder, beskyttelsesforeninger etc.

Paa kongressens anden dag holdt fru Augusta Schmidt fra Leipzig et foredrag over kvindernes deltagelse i den offentlige fattig og sygepleie.

Italien. *Det italienske blad for kvindesagen* „Rassegna" indeholder i et af sine numere endel statistik for Italien. De fleste opgaver er fra 1885. Det aar var der i kongeriget Italien 14,265,383 mænd og 14,194,245 kvinder, altsaa flere mænd end kvinder. Af 7,168,920 kvinder i alderen mellem 15 og 50 aar, var 3,961,280 gifte og 3,207,644 ugifte eller enker.

I 1881 var der i Italien, 8,706,125 mænd og 10,435,032 kvinder, som ikke kunde læse. Men senere er der baade fra regjeringens side og ved privat initiativ gjort meget for at rette paa dette misforhold.

I 1883 var antallet af kvindelige lærere i elementarskoler 4,488 i offentlige og 811 i private skoler, desuden 629 i aftenskoler og 5,977 i søndagsskoler. I normalskoler var der 4,499.

I Italien er der 23 kvindelige barberere og 9 tandlæger. Af jordemødre var der i 1885 mere end 11,000. I telegraftjenesten anvendes omkring 6000 personer, hvoraf 487 er kvinder.

I henseende til betaling for kvindernes arbeide staar det ligesaa slet til i Italien, som i de fleste andre lande i Europa.

Indien. *Pundita Ramabai Sarasvati* har nylig forfattet et skrift, udgivet i Amerika, hvori hun anraaber Europas og Amerikas kvinder om hjælp for de hinduiske kvinder. Efter at have beskrevet disses hjælpeløse og afhængige stilling, udtaler hun, at indfødte kvindelige lærere er det, de først og fremst trænger. Naar hun kommer hjem, vil hun faa istand et hjem for barne-enker af høi kaste, hvor de kan ty hen uden at miste sin kaste, og hvor de kan blive oplært til at forsørge sig selv. Denne opdragelsesanstalt skal staa under indflydelsesrige hinduiske damers og herrers ledelse, og to lærerinder er allerede fundne. Hun beder gjennem sit skrift om bidrag til at faa iværksat denne plan.

Pundita Ramabai er selv af den øverste brahminkaste, en datter af en Mahratti præst, som blev forfulgt, fordi han underviste kvinderne i sin familie. Saa drog han til et ensomt sted ved Ganges, hvor deres studier fortsattes. I en alder af 16 aar blev hun forældreløs, og 3 aar senere reiste hun under sin broders beskyttelse tvers igjennem Indien, overalt fremholdende nødvendigheden af kvindens emancipation og undervisning. I Calcutta blev hun hyldet af de ældre brahminer og fik tilnavnet Sarasvati*). Hendes ligefremme optræden, hendes alvorlige og veltalende bevisførelse vandt anerkjendelse i hendes eget land og vakte opmærksomhed i udlandet. Paa sine reiser blandede Ramabai sig overalt med folket uden hensyn til deres kaste. Efter en kort sygdom døde hendes broder, og 6 maaneder derefter giftede hun sig med en mand efter hendes eget valg, han var jurist og en forsker i sanskrit. Hendes ægteskab blev kun af kort varighed; thi efter mindre end 2 aar indtraf hans død, og hun havde i en alder af 24 aar at gaa fremtiden imøde som en hindu enke.

Men istedenfor at følge sit lands skik, optog hun igjen sin kamp for kvinde-emancipationen. Man kan takke Ramabais utrættelige arbeide for, at man nu begynder at iværksætte planen om oprettelse af hospitaler og ansættelse af kvindelige læger i Indien. I Poona, hendes fødeby, har Ramabai dannet en forening af de fornemste damer, hvis maal er at virke for unge kvinders opdragelse. Denne forening har afdelinger i alle

*) Dannelsens og veltalenhedens gudinde i den indiske mythe.

byer, hvor Ramabai har været. Poona har ikke alene en elementær skole, men 2 høiskoler. Bombay har 2 eller 3 høiskoler og Calcutta har sin „Victoria skole“, fra hvilken kvinder tilstedes adgang til universitetet.

For at uddanne sig videre for sit arbeides fremme reiste Ramabai til England. Hendes afskedsgave til Indien var en bog i hendes modersmaal, der skulde tale hendes sag, under hendes fravær. I England, hvor hendes arbeide var godt kjendt, blev hun modtaget med aabne arme. Her blev hun til februar 1886, hvorefter hun reiste til Amerika. Hendes kusine dr. Joshee ogsaa en dame af øverste kaste har taget doktorgraden i medicin ved det medicinske kvindecollege i Pensylvanien.

Japan. En japaneserinde, *Kimura Hide*, der er uddannet ved det kvindelige gymnasium i Toki, har faaet tilladelse til at studere medicin ved det keiserlige universitet. Det er den første kvinde, der har faaet adgang til denne høiskole.

Afholdssagen omfattes med megen interesse af de japanesiske kvinder.

I Japan er oprettet husholdningsskoler for unge piger.

Hos dronningen af **Corea** er ansat en kvindelig læge, som faar 18,000 dollars i aarlig gage.

Indhold: Det Geijerstam'ske møde i studentersamfundet og norsk kvindesagsforening (af Anna Rogstad). Brev fra Kjøbenhavn (af R.). Om Husligheden (af Thoralv Klavenæs). For kvindesagen (digt af Th. Haraldstad). Dagbog. Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

NYLÆNDE.

TIDSSKRIFT, UDG. AF NORSK KVINDESAGSFORENING.

I. aarg.	Kristiania, 15de december 1887.	No. 24.

Til

medlemmerne af Norsk kvindesagsforening!

Frk. Rogstad har i 23de hefte af Nylænde fremlagt sin opfatning af det Gejerstamske møde og den stilling, som N. K. F. efter de fleste bestyrelsesmedlemmers mening burde indtage til mødet og den strid, som fulgte derefter. Naar jeg her skal fremlægge minoritetens opfatning, gjør jeg det bedst ved punkt for punkt at imødegaa frk. R., med hvem jeg i denne sag er uenig fra først til sidst.

Men først har jeg et par ord at sige om slutningen af frk. R.'s artikel. Der staar: „Der fremholdtes ogsaa paa bestyrelsesmødet den 19de ds., at kvinder maatte staa frem paa det foreslaaede protestmøde og bekjende om sin kjønslige natur." For læserne ser det ud, som om det har været frk. Qvam og mig, vi, der vilde have protestmødet istand, der har „fremholdt" dette. Jeg har forgjeves gransket i min hukommelse for at finde ud, hvilke af mine eller frk. Q.'s ytringer, frk. R. kan have misforstaaet saa grusomt. Jeg har ogsaa læst igjennem forhandlingsprotokollen for at se, om jeg der kunde faa nogen oplysning. Jeg kan intet finde. Men hvad jeg *ved*, at jeg har sagt er, at „med hensyn til den ene ytring af dr. Nissen om kvindernes mangel paa kjønsdrift, var den, foruden at den var uvederhæftig, ogsaa saa uædelmodig, da han maatte vide, at ingen kvinde vilde staa op i en offentlig forsamling og sige: det er ikke sandt". Deraf fremgaar vel, at jeg ikke har tænkt mig, at kvinder skulde ville staa op og protestere paa en saa plump maade. Hvis alle de andre i bestyrelsen har havt samme opfatning af hvad der skulde foregaa paa det foreslaaede protestmøde, siger jeg ikke noget om, at de ikke vilde, noget protestmøde skulde holdes. Forresten tror jeg ikke, det forholder sig saa.

Frk. R. vilde ikke værdiges at gaa paa diskussionsmødet, fordi de mænd, hun der kunde vente at faa til modstandere, ikke respekterer kvinderne. Her begaar frk. R. og hendes meningsfæller efter min opfatning den samme feil, som saa mange begaar baade her og i andre forhold, at de forveksler, hvad der er værdigt eller tilladeligt for det ene menneske at gjøre, naar det kun angaar ham personlig, med hvad der er værdigt og ret at gjøre, naar det angaar en korporation. Arbeider jeg for, at kvinderne skal blive respekterte, da udretter jeg intet ved at sidde hjemme og lade dem, som jeg tror vil tale haanlig om kvinderne, uhindret gjøre det og derved udbrede sin synsmaade og sine meninger — haanlige, uimodsagte paastande gjør altid sin virkning. Ved at møde modstanderne og imødegaa deres forhaanelser saa rolig og værdig, jeg kan, kan jeg kanske drage raseri og spot ned over mig selv, men enten modstanderne ved om det eller ikke, maa deres respekt for kjønnet stige — det ligger i den menneskelige natur at respektere dem, der forstaar at forsvare sig.

(Forresten skal det her i parenthes siges, at naar det omtalte møde blev saa stygt som det blev, skyldtes dette udtalelserne fra en eneste mand og saa os, som burde have havt, men ikke havde aandsnærværelse til at faa ham afvist. Paa den første halvdel af mødet var intet at sige.)

Saa siger frk. R., at hun ikke tror, kvinders nærværelse paa mødet kunde have nogen betydning for de tilstedeværende unge mænd, som ved sin jubel viste, at de ikke var i den rette stemning for paavirkning fra den modsatte kant. Her kan jeg fortælle frk. R., at jeg nogle dage efter mødet fik hilsen fra en ung mand, at vel havde han klappet „som han var gal" af Nissen, men det havde dog draget efter med ham, at Ullmann og fru Nielsen havde ret. Frk. R., som ogsaa arbeider for kvindesagen, vil kanske forstaa, at jeg efter en saadan opmuntring siger, jeg gjerne skulde gaa paa en hel del saa ubehagelige møder til, hvis jeg derved kunde opnaa, at en eneste ung mand blev bragt til at respektere kvinderne mere og til at forstaa, at et sædeligt liv er den første betingelse for hans og hans tilkommende hustrus lykke.

Naar jeg alligevel ikke ansaa mig forpligtet til at gaa paa det andet møde, var det ikke, som mange haanlig har insinueret, for at skaane mig selv, men fordi jeg var overbevist om, at jeg ikke var istand til at gjøre det mindste fnug af nytte ved det, saa vist som jeg vidste, at jeg paa første møde havde sagt, hvad jeg havde at sige i den sag. At staa op otte dage bagefter og sige det samme om igjen vilde bare være flaut og dumt.

Frk. R. vilde intet protestmøde have, fordi hun ikke kunde lægge

saa megen vegt paa en enkelt mands udtalelser, at hun vilde, man skulde gjøre ham den ære at protestere mod dem. Nei, hvis det gjaldt den ene mand alene. Men det var en hel forsamling, som dels ved sit bifald og dels ved sin taushed var skyld i, at hele kvindekjønnet blev haanet. Ved applausen blev det slaaet fast, at den tale, som de tilstedeværende kvinder følte som en forhaanelse, af forsamlingen var blevet bifaldt. Det var mod dette, kvindesagsforeningen skulde protestere. Paa mødet skulde kvindesagsforeningen paa kvindernes vegne have protesteret, saavel mod hver enkelt af dr. Nissens mange uvederhæftige paastande, som mod hans hele, fuldstændig tendentiøse tale, protesteret mod den opfatning af kvinderne, som kom frem i hans ord og i forsamlingens bifald af hans ord, protesteret mod den taktik at dreie en diskussion om usædeligheden, som sandelig er en fælles ulykke, om til en anklage mod kvinderne. Og kvindesagsforeningen skulde gjøre det, fordi at naar kvinder blir fornærmet, er det kvindesagsforeningens *pligt* at forsvare dem. Det er derfor, kvindesagsforeningen er til — for at forsvare kvindernes sag paa alle maader.

Man kan have den mening, at saadanne protester er utidige — at det er fornuftigere, saa vist som det er mageligere, at tie stille og holde sig rolig. Efter mine tanker er dette en slaphed, som nok vil vise sine følger ved det, foreningen vil komme til at udrette i verden. Hvis et land vil lade forsmædelser gaa uimodsagt over sig, vil virkningen ikke ubeblive; den vil vise sig i trællesind hos indbyggerne og i overmodig ringeagt hos fornærmerne. Ligedan vil det nok gaa med kvinderne som korporation. Fornærmelig omtale *maa* have sin virkning paa tilhørerne; en klogt affattet, sand og værdig protest vilde, foruden at styrke kvindernes selvfølelse, forminske virkningen af den nedsættende tale. Det vilde været et paa det aandelige gebet vundet slag. Vil kvindesagsforeningen fornemt og forsigtig holde sig tilbage netop hvor det gjælder at slaa et slag for kvindernes sag, da er det muligt, at foreningen derved kan vinde i materiel henseende, saa vist som den derved kan indynde sig hos de spidsborgere af begge kjøn, hos hvem den endnu er ilde anskrevet, men hvad den kan udrette i sindene til held for den slægt, som kommer efter os, blir det nok smaat med.

Naar dette altsaa stiller sig for mig som et principspørsmaal, kan medlemmerne af N. K. F. forstaa, at jeg ikke kan staa i bestyrelsen, uden jeg faar vide, hvorledes aanden i foreningen er, faar vide, hvorledes foreningen ønsker, at der skal gaaes frem. Jeg agter naturligvis at blive staaende som medlem af foreningen og beder mulige meningsfæller om at gjøre det samme; der er jo mange prak-

tiske ting, som kan udrettes for kvindesagen, og som vi kan ønske at give vor skjærv til. Men staa i bestyrelsen af en forening, der uvirksom skal se til hver gang, en misopfatning af kvinderne offentlig blir udtalt, og fornærmelser slynget os alle i ansigtet, det vil jeg ikke.

Ragna Nielsen.

Til

den ærede redaktion!

Naar jeg spørger mig selv, om jeg har nogen ret til at sende det medfølgende stykke, faar jeg det svar, at det omhandler en faktor i kvindesagen, som maaske trænger mer til belysning fra livet end hidtil skeet, og at det repræsenterer eiendommelige sider. I diskussjonen falder alt let, ordner sig snart organisk, i livet ikke lidt, men meget tungere, vanskeligere at bringe ind under former. — Og nu vet jeg mig selv at være af den unge slægt, der skal leve paa nyskabte principer og saa kommer i strid med levende faktorer, som endnu ikke er kommen med, jeg tør være dristig og paastaa, at jeg er af de faa, som virkelig har ført nogen kamp forat bli en kvinde i det punkt helt værdig — og da stødte jeg paa det — jeg ledte rundt med lygte — at sligt havde ingen betydning for kvinden. Men der ligger jo nær opfordring da, for de fleste til at ræsonnere saa: Herregud, det, de ikke alene ikke fordrer, men som for dem kanske helst er en tvivlsom fortjeneste — det kan det da være liden mening i at forære dem.

Resultaterne har jeg ved liv.

Der synes da altsaa at maatte lægges adskillig vægt paa ordenen 1) først damer, for hvem rene mandfolk er mere end Marcussen i "Fortuna„ 2) rene mandfolk.

Aa, om „Nylænde“ kunde være med og bringe det til, at det var en ædel kappestrid for mændene at overbyde hverandre i ubesmittethed.

— — Kanske alligevel „Nylænde“ kunde ha brug for mit vanskelig læselige, knudrede og løst skitserede stykke. For ungdommelighed behøver jeg ikke undskylde, da det gjælder ungdommens kamp — og det er de objektive forhold, som har kunnet skabe den tunge leven.

Diskussjon.

Historien begyndte med lykke. Dermed mente *han* fortsat leven efter en tilslut funden plan, hvile i modsætning til den evige reflexion.

Hun kastede det halvgjemt straalende blik paa ham, hvori han dog saa bare sit eget billede inde paa det blanke. Gik han saa hjem, plystred han og fantaserede. Alt i ham hang saa besynderlig vakkert sammen, og saa elastisk bestemt, ingen haard, smertelig gnidning ved bevægelsen, og al klang gik sammen, det saakaldt aandelige med det legemlige, ikke strid, ikke paa et eneste punkt, gled bare over, over, alt, til ét liv, i lys og blomstring, modning, saa man ikke kunde dele det i tøvrede bestemmelser.

Hans sykiske liv ytrede sig ikke i skarpe, strænge tanker, consequenser, domme, — nei; tanken tog fantasiens farve og følelsens varme og blev vakre former, duftende blomster.

Og i et overblik sagde han: Jeg lever det naturlige liv, først at optage næring, vokse, saa skyde blomster, det gjør jeg nu. Jeg blir person, søndrer mig som den forenklede ud fra det, som hidtil har været mig nødvendigt — aa, jeg føler helhedens liv i mig selv, og naar jeg har levet denne personlighedens udvikling sammen med hende, fra hende optaget de differentierende elementer, da har jeg den naturlige kulturs ret til at legemliggjøre denne nyskabte personlighed.

Han hæved sit hoved, og fuglene ikke bare sang, men de sang til ham, og han gav blomsterbedene sine fantasier om hendes billede, der han sad de lange timer og haabed at øine hendes omrids. Slig en sommerfølelse gled gjennem ham, over at den store naturs harmoni ogsaa tog ham med i sin langsomme, tilbagevendende, forglemte flugt, over at han kunde føle hele sit legeme bævre i driftens fylde, førend han endnu havde opdaget hende.

Slig varme og slig levende drift eied han; aa, det var saa stelt at vide det.

Men alle de, han kjendte, havde sønderlraadt sin egen blomstring eller sprunget den over, for dem var det ikke saa, at den ensomme optagelse, inderliggjørelse og fantasien kom først og var et ligesaa reelt legemligt stadium som noget andet.

Saa syntes han, at han kunde hæve hodet i friskhed, fordi han

kunde gi sig hel og ren til den, som var alene hans. Det var hans ærgjærrighed og ærgjærrigheds drøm.

Men hun var „umiddelbar“ — og saa skulde hun være; forudsætningerne for hans faste og hensynsfulde skikkelse behøved hun ikke vide, ensomhedens kampe, diskussjoner, fægtningen mod alle tidens theorier, som han med sandhedstrang som legemligt element ikke kunde parere af, men maatte smelte om i harmonisk forhold til sin udvikling. Alt det var hans private eiendom og skulde saa være.

Gled hun saa væk for ham.

Og han stod paa vidderne og kunde ikke forstaa den hele sammenhæng, fordi den var blevet del af hans nerveliv, og han saaledes aldrig kunde komme paa distance og se ned. — Og naar hun nærmed sig, kvindelegemet, med den bløde, stærkt kjønsmindende gang, saa sortned det for hans øine, og han taalte det ikke mere, og han maatte flygte.

Men før han flygtede, forandred han standpunkt, for at redde sit levende liv, og spandt hende ind i sin reflexion. Og som han tænkte, det nytted ikke. Det var *hans* liv og *hans* kamp, ikke hendes. Hun var saa umiddelbar og saa udhævet kvindelig.

Eller Gud ved, hvad det var! og det sidste var det værste, det rev i ham, og det sled i ham; den greie, klare livsplan var kludset, i hodet gik det i forvirring, den livsplan, som han havde arbeidet saa længe paa, for at faa den i den simplest mulige krystallinske form.

Det var en student fra provinsen. Han reiste da ind for at fortsætte studierne, fik leve paa det nykterne, noget afspiste ben i den levende plan: At bli forsørgelsesdygtig. Men det ben næred ham ikke længe, det var negativt naaet, og han havde smagt positiv livsglød.

Og da det klarnede lidt, kom diskussjonen igjen og de erfarne venner: Han afsondred sig, var unormal, maaske eunuch! Det sidste ord gjorde ham halvgal. Det bed sig i ham, det tog tænder i ham, ham, for hvem det at være menneske, var jevngodt med at besidde menneskets, alskabningens livbringende evner, ham, for hvem livet uden det ikke var berettiget.

Da laa han i dage paa sin hybel og lod anskuelserne og synerne knuge sig, udmatte sig. Gjorde ikke han — med sin fysiske religion synd mod sit legeme? Vilde ikke den passende legemlige omgang gjøre ham til et normalt menneske? For naar de andre kaldte ham unormal, saa maatte han vel være det, han kunde jo ikke ensidig fastholde sin ret mod dem. Og saa tog han kanske feil af aarsager. Det kunde ligesaavel være afholdenhed, der bevirkede hans underlighed, som hans historie. Han, som ansaa det for sit aristokrati, at staa paa det til-

levet anskuelsesløse standpunkt, levede ikke han efter gamle anskuelser, maaske pietisme som arv i blodet. — — — — — — —

Nu eied han da ikke engang historiens grundfæste for sit liv. Hans naturalistiske theorier var imod ham. De lød saa: samfundets bygning er kommen i strid med de naturer, som det hegner om, vi studenter maa vente længe, før vi kan begive os ind i det priviligerede monogami, som vi helst ønsker. Imidlertid er vi tidlig udviklede og modne, de fleste af os, den overflødige livssaft udmatter os. Saaledes var han theoretisk enig med de livsglade omgivelser (livsglæden var jo livets bestemmelse), saa syntes det, som den praktiske sky var simpelthen — en løgn!

Og ærgjerrigheden! Den blev jo bare spottet, haanet, den syntes være meningsløs.

Saalangt er jeg kommen. Foran mig ligger skodde, det næste skridt ved jeg ikke. Alle aviser byder paa theorier — jeg staar fri ligeoverfor dem; de har alle for mig ret paa prøvelse, idet jeg har individuel sandhedstrang som legemlig kraft, legemlig fordring. Jeg hører til tidens børn, som lever et nerveliv, anskuelser og livssyn er ikke for mig en hjernesag, den er ogsaa en rygmarvssag, den er en blodaaresag. Jeg kan ikke handle, førend handlingens grund ligger klar i mit nerveliv. Gud gi, jeg kunde udtrykke mig rigtig. Jeg mener, at min haand gjør ikke sin handling, uden den er styret af en lov, som har dannet sig en egen nerve — mit væsen er saavel mit legemsliv som mit aandsliv.

— De andre har sagt, at jeg er unormal, har sagt sit votum. Selv har jeg bevidst, stolt sagt, at *de* er unormale, *jeg* normal.

Saa vet jeg intet.

Man siger da: De, som skriver dette, De er en begavet ung mand og en reel ung mand, men De har ikke noget mod. Kan der være tale om andet end at arbeide videre paa den begyndte vei?

Jeg vet det — men kraften! Til den kamp, jeg allerede har kjæmpet, har jeg brugt saa meget, nu er jeg nervøs, mat, og saa er der det skrækkelige hul, livsplanen!

De græske seiersløbere, de vented kranse og smil af de hulde grækerinder — tildels kjæmped de for det.

De middelalderske riddere, de vented kransen for sin turnerkamp af sine damer.

Fordelingen blir kanske aldrig anderledes, jeg synes den er smuk saa.

Mangen gang stod det for mig, som om der for en kvinde maatte være en vidunderlig tiltrækning ved det menneske, hvis øine var blanke, og i hvis legemssystem ingen anden havde sat sit billede. Men enten er damerne saa umiddelbare, eller ogsaa har det hele noget med den naturlige fordeling at gjøre, vel. Ialfald misregner man sig, hvis man tar nogen ærgjærrighed med i sin kamp for renhed.

S.

Forskjelligt.

Understøttelsesfondet for kvindelige studerende. Eftersom antallet af kvindelige studerende tiltager, bliver ansøgningerne om at erholde hjælp af dette fond stedse talrigere. Fondets midler, der uddeles saavel til artianere som til studenter, er imidlertid meget smaa, saa at man blot kan imødekomme en meget liden brøkdel af ansøgningerne. Sin væsentligste støtte har fondet i de aarlige bidragsydere, men disse er endnu ikke mange; de samlede bidrag pr. aar er 72 kroner. Vi betvivler imidlertid ikke, at fondet har en fremtid for sig, derfor borger den stedse tiltagende interesse for kvinders høiere uddannelse. Vi tror derfor at gjøre saavel vore læsere som den gode sag en tjeneste ved at henlede opmærksomheden paa fondet. Selv om de aarlige bidrag fra de mange, der interesserer sig for sagen og har raad til at ofre noget for den, ikke er større end en krone om aaret, vil fondet snart kunne opnaa en respektabel størrelse og virkeevne. Bidrag kan tegnes hos medlemmerne af fondets bestyrelse: Fru Augusta Gade, Inkognitogaden 16, fru Helga Thomesen, Parkveien 25 og hr. advokat Schjødt, Prinsensgade 13 (kl. 10—2) samt paa kvindesagsforeningens kontor, Universitetsgaden 9 (kl. 1—2).

Stort kvindemøde. *Tirsdag 6te september afholdtes møde* i ynglingeforeningens sal, hvor der var tilstede omkring 1100 kvinder, som vedtog følgende *resolution:*

For fire aar siden blev der i menighedsmøder i samtlige vor bys menigheder vedtaget følgende udtalelser:

„I erkjendelse af:

at den offentlige prostitution er en skam for et kristent folk, at de kvinder, som leve af prostitutionen, nedsynke i den dybeste menneskelige

elendighed, lede den opvoxende ungdom med ind i fordærvelsen, og virke som et moralsk smittestof i de bydele, hvor de bo, at den offentl. prostitution ingenlunde kan forsvares ved paastanden om, at den er skikket til at hindre de veneriske sygdommes udbredelse, efterdi det ikke er tilladt at gjøre det onde, for at det gode skal komme deraf, stiller menighedsmødet den indtrængende anmodning til vor øvrighed, at den ved alle til dens raadighed staaende midler vil sørge for, at den inden vor by stedfindende mod guds ord, mod den almindelige moral og mod landets lov stridende offentl. prostitution, ophører i vort samfund".

Mødet slutter sig til disse udtalelser og beklager dybt, at den offentl. prostitutions kræftskade dog fremdeles æder om sig i vort samfund, da de forholdsregler, der i den senere tid er taget fra regjeringens side mod ondet, ikke i realiteten ophæver prostitutionen.

Mødet udtaler derfor, at det venter regjeringen skal tage skridtet fuldt ud og afskaffe alle lovstridige vedtægter, der opretholder prostitutionen og hvad dermed staar i forbindelse.

Efter forlydende har denne resolution siden samlet omkring 1900 stemmer blandt kvinder i Kristiania.

Den offentlige prostitution. Justitsdepartementet har 14de decbr. sidstleden tilskrevet Kristiania stift om, at politiets hidtil førte kontrol med udbredelsen af venerisk sygdom, den nuværende visitation med dermed sammenhængende forholdsregler, fra 15de februar 1888 ophører samt anmodet sundhedskommissionen om at træffe de forføininger, som den i medfør heraf finder hensigtsmæssige.

I Kragerø liberale forenings møde i Torsdags den 1ste Decbr. behandledes spørgsmaalet om stemmerettens udvidelse.

Omtrent 40 medlemmer var ifølge „Vestmar" tilstede, og der udspandt sig i aftenens løb et meget livligt ordskifte, hvorved den foreliggende sag klart belystes.

Bestyrelsens forslag, at foreningen slutter sig til Jaabæk med fl.s stemmeretsforslag, nemlig:

„at vedkommende er norsk borger, er 25 aar gammel, har været bosat i landet i fem aar og opholder sig der samt ikke i det sidstforløbne aar har nydt fattigunderstøttelse",

vedtoges enstemmig.

Som tillæg hertil fremsatte bestyrelsen under det stedfindende ordskifte endvidere følgende forslag, der blev enstemmig vedtaget:

„Man udtaler endvidere sin sympathi for Ullmann m. fl.s tillægsforslag: at der efter ordene: „norsk borger“ tilføies: „Mand eller kvinde“; men finder ikke tidspunktet beleiligt, og opinionen tilstrækkelig opklaret til, at man tør tilraade stemmerettens uopholdelige udvidelse til kvinderne i statsretslig henseende; derimod anbefaler man udvidelsen til at vedtages saaledes, at der snarest mulig gives kvinderne kommunal stemmret“,

ogsaa dette forslag blev enstemmig vedtaget.

Danmark. *Dansk kvindesamfunds fremgang.* Medlemstallet, der den 1ste januar 1887 udgjorde 732, er nu over 1000. I samme tidsrum er antallet af bladets holdere blevet mere end fordoblet. For første gang er et smaaskrift (Astrid Stampes) udkommet i andet oplag. De 72 foredragsmøder, der ere afholdte omkring i landet i den forløbne sommer efter samfundets foranstaltning, havde kun medført en udgift for dette af i alt 195 kr. 15 øre. Der er ved disse solgt smaaskrifter til et beløb af 98 kr. 75 øre. Hvert foredrag har saaledes kostet samfundet 1 kr. 33 øre. Men i virkeligheden have foredragsmøderne bragt betydelig indtægt, idet de have ført til en forøgelse af medlemstallet og antallet af bladets holdere. (Foruden disse foredrag have i sommer væsentlig de samme foredragsholdere uden samfundets mellemkomst holdt 14 foredrag om kvindesagen).

(»Kvinden og samfundet«).

Kvindelig fremskridtsforening holdt den 7de november et talrig besøgt møde. Et forslag om én gang ugentlig at holde ungdomsmøder med oplæsning og samtale blev enstemmig vedtaget. Hvert medlem kan til disse medtage eller sende unge piger af sit bekjendtskab. Ligeledes vedtoges enstemmig at arbeide hen til afholdelsen af en nordisk kvindekongres her i Kjøbenhavn til næste sommer. Derefter oplæste formanden et andragende, der med læge frk. *Nielsens* og professor *Berghs* anbefaling af bestyrelsen for foreningen er indgivet til kommunalbestyrelsen, om oprettelse af aftrædelsesrum for kvinder til fri afbenyttelse rundt omkring i staden i lighed med, hvad der findes for mænd. Andragendet er ved to af bestyrelsens medlemmer overbragt til overpræsidenten og borgmester *Øllgaard*, der begge lovede at tage sig af sagen.

(»Kvinden og samfundet«).

Indhold: Til kvindesagsforeningens medlemmer (af Ragna Nielsen). Diskussjon (af S.). Forskjelligt.

Redigeret af **Frk. Gina Krog.**

Kristiania. Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.

BODØ FOLKEBIBLIOTHEK
No. 396
N 98
1887

Depotbiblioteket
h020 04 164